

Національна академія наук України
Інститут української мови

На правах рукопису

КОЛЕСНИК ЛЮДМИЛА ЯРОСЛАВІВНА

УДК 811.161.2'282.286:373

**НОМІНАЦІЯ ЛЮДИНИ В ПОКУТСЬКО-БУКОВИНСЬКИХ
ГОВІРКАХ: ГЕНЕЗА ТА ПРОСТОРОВЕ ВАРІЮВАННЯ**

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук
10.02.01 – українська мова

Науковий керівник –
Гриценко Павло Юхимович
доктор філологічних наук,
професор

Київ – 2016

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	5
УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ НАЗВ ДЖЕРЕЛ	10
ВСТУП	17
РОЗДІЛ I. Прийоми вивчення ареального варіювання лексики українського діалектного континууму	23
1.1. Варіювання серед аспектів вивчення лексики українських діалектів	23
1.2. Генеза лексики як чинник варіювання в діалектній системі	28
1.3. Стан вивчення лексики покутсько-буковинських говірок	34
1.4. Людина як об'єкт номінації в наукових студіях	41
1.5. Моделювання поняттєвого поля „Людина” в українських діалектах	49
Висновки до I розділу	54
РОЗДІЛ II. Кваліфікативна номінація людини в покутсько-буковинських говірках	56
2.1. Варіантність номінації у ТГЛ „Сім'я, спорідненість, свояцтво” в покутсько-буковинських говірках	56
2.1.1. ЛСГ „Назви спорідненості в покутсько-буковинських говірках”	57
2.1.2. ЛСПГ „Назви спорідненості по бокових лініях”	62
2.1.3. ЛСГ „Назви свояцтва в покутсько-буковинських говірках”	66
2.1.3.1. ЛСПГ „Назви, що передають стосунки між дружиною та родичами чоловіка”	66
2.1.3.2. ЛСПГ „Назви, що номінують стосунки між чоловіком та родичами дружини”	68
2.1.3.3. ЛСПГ „Назви, що передають відносини між батьками одружених”	69

2.1.4. ЛСПГ „Назви, які вказують на сімейний стан”	70
2.1.5. ЛСПГ „Назви дітей”	73
2.2. Варіантність номінації назв осіб за виконуваною дією в покутсько-буковинських говірках	79
2.2.1. ЛСПГ „Назви діячів суспільного устрою”	80
2.2.2. ЛСПГ „Назви ремісників”	87
2.2.3. ЛСПГ „Назви працівників сільського господарства”	95
2.2.4. ЛСПГ „Назви робітників”	101
2.2.5. ЛСПГ „Назви осіб, причетних до медицини та лікувальної магії”	103
2.2.6. ЛСПГ „Назви осіб за культурною діяльністю”	105
2.2.7. ЛСПГ „Назви людей за належністю до релігійних громад, об’єднань, організацій”	107
2.2.8. ЛСПГ „Назви виконавців обрядових дій”	110
2.2.9. ЛСПГ „Назви, що кваліфікують людину за соціальним та матеріальним станом”	117
2.3. Варіантність номінації назв осіб за національністю та місцем проживання	120
Висновки до II розділу	127
РОЗДІЛ III. Експресивно-оцінна номінація людини в покутсько-буковинських говірках	129
3.1. Варіантність структури й семантики номінативних одиниць ЛСГ „Риси зовнішності”	131
3.1.1. ЛСПГ „Назви, що узагальнено характеризують зовнішність людини”	132
3.1.2. ЛСПГ „Назви, які характеризують ставлення людини до зовнішнього вигляду”	134
3.1.3. ЛСПГ „Назви, що характеризують людину за виразними	138

особливостями зовнішності”

3.1.4. ЛСПГ „Назви, що характеризують людину за особливостями статури” 145

3.1.5. ЛСПГ „Назви, що характеризують людину за ознакою здоров’я / нездоров’я” 156

3.1.6. ЛСПГ „Назви, які характеризують людей за станом зору, слуху та вадами мовлення” 161

3.1.7. ЛСПГ „Назви на позначення людей з різноманітними фізичними вадами статури” 165

3.2. Градація оцінного потенціалу номінативних одиниць 168

3.4. Формальні маркери граматичного роду серед засобів вираження експресії 172

Висновки до III розділу 175

РОЗДІЛ IV. Просторова поведінка лексики поняттєвого поля „Людина” в покутсько-буковинських говірках 178

Висновки до IV розділу 188

ВИСНОВКИ 189

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ 194

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

акцент. вар. — акцентуаційний варіант

бойк. — бойківське

болг. — болгарське

букв. — буквально

Вижн. — Вижницький р-н.

втор. — вторинний

гебр. — гебрайське

Глиб. — Глибоцький р-н.

гов. — говірка

гуц — гуцульське

див. — дивись

діал. — діалектний

ДО — диференційна ознака

докл. — докладно

евф. — евфемізм

експр. — експресивний

ж. р. — жіночий рід

жарг. — жаргонізм

жарт. — жартівливе

заг. — загальний

закарп. — закарпатське

Заст. — Заставнівський р-н.

заст. — застаріле

зах.-євр. — західноєвропейський

зах.-пол. — західнополіський

зах.-вол. — західноволинський

зверт. — звертання

згруб. — згрубіле

знев. — зневажливе

І.-Ф. – Івано-Франківська обл.

ірон. – іронічне

к. – карта

Кельм. – Кельменецький р-н.

Кіцм. – Кіцманський р-н.

Кл.в. – кличний відмінок

лайл. – лайливе

лат. – латинське

лемк. – лемківський

літ. – літературне

ЛСГ – лексико-семантична група

ЛСПГ – лексико-семантична підгрупа

льв. – львівське

марм. – мармороський

мед. – медичне

ММ – мотиваційна модель

мн. – множина

молд. – молдавське

н.п. – населений пункт

н.пп. – населені пункти

наддністр. – наддністрянський

напр. – наприклад

нім. – німецьке

Нов. – Новоселицький р-н.

обр. – обрядове

ПБГ – покутсько-буковинські говірки

пд. -бук. – південно-буковинський

перев. – переважно

перен. – переносне значення

пестл. – пестливе

півд.-вол. — південноволинський
 поділ. — подільське.
 пол. — польське
 пор. — порівняй
 пох. — похідне
 рідк. — рідко
 розм. — розмовне
 рос. — російське
 рум. — румунське
 с. р. — середній рід
 серед.-пол. — середньополіське
 словоспол. — словосполучення
 словотв. вар. — словотвірний варіант
 Снят. — Снятинський р-н.
 сп. р. — спільний рід
 ст.-сл. — старослов'янське
 Стор. — Сторожинецький р-н.
 субст. — субстантивований
 сх.-пол. — східнополіський
 сх.-ром. — східнороманський
 сх.-слоб. — східнослобожанський
 сх.-степ. — східностеповий
 ТГЛ — тематична група лексики
 тс. — те саме
 уг. — угорське
 укр. — український
 ФО — фразеологічна одиниця
 фр. — французьке
 фраз. — фразеологізм
 Хот. — Хотинський р-н.

црк.-сл. – церковно-слов'янський

Ч. – Чернівецька обл.

ч. р. – чоловічий рід

Список сторочень назв обстежених населених пунктів та їх скорочень на картах

Б – Баламутівка, Заст. Ч. (15); Бл – Балинці Снят. І.-Ф. (9); Бн – Банилів Вижн. Ч. (49); БП – Банилів-Підгірний Сторож. Ч. (76); Бр – Берегомет Вижн. Ч. (70); Брд – Брідок Заст. Ч. (3); Бз – Бузовиця Кельм. Ч. (21); Вр – Вартиківці Кельм. Ч. (37); Вс – Василів Заст. Ч. (4); Врч – Веренчанка Заст. Ч. (11); Вл – Владична Хот. Ч. (38); Вв – Вовчинець Вижн. Ч. (71); Врн – Вороновиця Кельм. Ч. (10); Гр – Горбівці Глиб. Ч. (81); Грз – Грозинці Хот. Ч. (33); Грш – Грушівці Кельм. Ч. (13); Дв – Давидівка, Стор. Ч. (73); Дж – Джурів Снят. І.-Ф. (43); Дб – Добринівці Заст. Ч. (23); Др – Драчинці Кіцм. Ч. (58); Зб – Заболотів Снят. І.-Ф. (26); Зл – Зелена Кельм. Ч. (50); ЗГ – Зелений Гай Нов. Ч. (65); Іл – Іллінці Снят. І.-Ф. (31); Іс – Іспас Вижн. Ч. (59); Кд – Кадубівці Заст., Ч. (5); К – Кам'яна Стор. Ч. (64); Км – Кам'янка Глиб. Ч. (78); Кп – Каплівка Хот. Ч. (30); Крч – Карапчів Вижн. Ч. (55); Кс – Киселів Кіцм. Ч. (6); Кл – Кліводин Кіцм. Ч. (27); Кж – Княже Снят. І.-Ф. (40); Кст – Кострижівка Заст. Ч. (1); Ктл – Котелеве Нов. Ч. (61); Лш – Лашківка Кіцм. Ч. (41); Лн – Ленківці Кельм. Ч. (20); Лв – Лівинці Кельм. Ч. (44); Лж – Лужани Кіцм. Ч. (51); Лк – Луковиця Глиб. Ч. (68); МК – Малий Кучурів Заст. Ч. (29); М – Малинці Хот. Ч. (34); Мл – Малятинці Кіцм. Ч. (16); Мм – Мамаївці Кіцм. Ч. (53); Мх – Михайлівка Глиб. Ч. (74); Мш – Мошанець Кельм. Ч. (25); Ндб – Недобоївці Хот. Ч. (35); Нл – Нелипівці Кельм. Ч. (39); Нп – Неполоківці Кіцм. Ч. (46); НСт – Нижні Станівці Кіцм. Ч. (57); Ол – Олешків Снят. І.-Ф. (28); Ош – Ошихліби Кіцм. Ч. (36); Пн – Панка Стор. Ч. (72); Пш – Пашківці Хот. Ч. (45); Пр – Перківці Кельм. Ч. (32); Пдв – Підвисоке Снят. І.-Ф. (8); Пг – Погорилівка Заст. Ч. (12); Пд – Подвірне Нов. Ч. (60); Рш – Рашків Хот. Ч. (19); Рп – Репужинці Заст. Ч. (2); Рж – Ржавинці

Заст. Ч. (18); Рд – Рідківці Нов. Ч. (54); Рдн – Рудники Снят. Ч. (82); Ркш – Рукшин Хот. Ч. (22); Рх – Рухотин Хот. Ч. (17); Сл – Слобода Нов. Ч. (62); Сн – Снячів Стор. Ч. (69); СтЖ – Стара Жадова Стор. Ч. (67); СтВ – Старий Вовчинець Глиб. Ч. (80); СтБ – Старі Бросківці Стор. Ч. (63); Стц – Стецева Снят. І.-Ф. (14); СК – Стрілецький Кут Кіцм. Ч. (56); Трш – Тарашани Глиб. Ч. (75); Тв – Товтри Заст. Ч. (7); Тп – Топорівці Нов. Ч. (48); Тр – Турятка Глиб. Ч. (77); Ус – Устя Снят. І.-Ф. (24); Чрп – Черепківці Глиб. Ч. (79); Чрш – Черешенька Вижн. Ч. (66); Чрн – Чорнівка Нов. Ч. (42); Шп – Шипинці Кіцм. Ч. (47); Яр – Ярівка Хот. Ч. (52).

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ НАЗВ ДЖЕРЕЛ

Арго	Горбач О. Арго в Україні / Олекса Горбач – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2006. – 686 с. – (Серія „Діалектологічна скриня”).
АУГПБ	Герман К.Ф. Атлас українських говірок Північної Буковини. Т. II. Службові слова / К.Ф. Герман. – Чернівці: Прут, 1998. – 216 с.
АУМ	Атлас української мови. В трьох томах. – К.: Наук. думка Т. II. Волинь. Наддністрянщина, Закарпаття і суміжні землі. – 1988. – 520 с.
ГА	Чернівецька область: Географічний атлас: Моя мала батьківщина / відп. ред. Т.В. Погурельська. – К.: ТОВ “Мапа”, 2007. – 20 с.
ГГ	Гуцульські говірки. Короткий словник / відп. ред. Я. Закревська. – Львів, 1997. – 232 с.
ГГБ	Південнобуковинська гуцульська говірка і діалектний словник с. Бродина, повіт Радівці (Румунія) // О. Горбач. Зібрані статті VIII. Історія мови. Діалектологія. Лексикологія. Фотопередрук. – Мюнхен: Український вільний ун-т; Філософічний факультет, 1997. – С. 136–238.
ГС	Хобзей Н., Сімович О., Ястремська Т., Дидик-Меуш Г. Гуцульські світи. Лексикон / Наталя Хобзей, Оксана Сімович, Тетяна Ястремська, Ганна Дидик-Меуш. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2013. – 668 с. – (Серія „Діалектологічна скриня”).
Даль	Толковый словарь живого великорусского языка В.И. Даля. –

- М.: Изданіе общества любителей Російской словесности, учрежденнаго при Императорскомъ Московскомъ университете, 1863.
- Т. 1. – 1863. – 628 с.
- ДД Дикционар диалектал. – Кишинэу: Штиинца, 1986.
- Волумул III. – 1986. – 252 с.
- ЕСУМ Етимологічний словник української мови. У семи томах. К.: Наук. думка. – 1985–2012. – (Словники України)
- ЗУЕ Жайворонок В. Знаки української етнокультури. Словник-довідник / Віталій Жайворонок. – К: Довіра, 2006 – 703 с.
- ІСП Доброльожа Г.М. Ідеографічний словник поліських народних порівнянь з компаративними об'єктами – назвами тварин. – К: Волинь, 1997. – 54 с.
- КДА Бернштейн С.Б., Іллич-Свитыч В.М., Клепикова Г.П., Попова Т.В., Усачева В.В. Карпатский диалектологический атлас. – М: АН СССР; Ин-т славяноведения, 1967
- Ч. I. – 1967. – 17 с. + 212 карт.
- КС Доброльожа Г. Красне слово – як золотий ключ. Постійні народні порівняння в говірках Середнього Полісся та суміжних територій / Галина Доброльожа. – Житомир: Волинь, 2003 – 160 с.
- ЛАЗ Дзендзелівський Й.О. Лінгвістичний атлас українських народних говорів Закарпатської обл. УРСР (Лексика). – Ужгород: Ужгород. держ. ун-т

- Ч. I. – 1958. – 18 арк. + [131] карти
- Ч. II. – 1960. – 21 арк.+ [171] карти
- Ч. III. – 1993. – 22 арк. + [214] карти
- МГП Мармароська говірка й діалектний словник села Поляни над р. Рускавою (Румунія) // О. Горбач. Зібрані статті VIII. Історія мови. Діалектологія. Лексикологія. Фотопередрук. – Мюнхен: Український вільний ун-т; Філософічний факультет, 1997. – С. 276–321.
- МСПП Коваленко Н.Д. Слова з язика як бджоли з вулика. Матеріали до словника народних порівнянь подільських і волинських говірок Хмельниччини: навчальний посібник / Н.Д. Коваленко. – Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький, 2011. – 144 с.
- МФС Кірілкова Н. Матеріали до фразеологічного словника південноволинських говірок / Наталія Кірілкова. – Острог–Рівне: Вид-во Національного ун-ту „Острозька академія”, 2001. – 128 с.
- НВЗП Аркушин Г. Сказав, як два зв'язав. Народні вислови та загадки із Західного Полісся і західної частини Волині / Григорій Аркушин. – Люблін–Луцьк: Wydawnictwo Polskie Towarzystwo Ludoznawcze. Oddział w Lublinie, 2003. – 178 с.
- Негрич Негрич М. Скарби гуцульського говору: Березові / Микола Негрич. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008. – 224 с. – (Серія „Діалектологічна скриня”).
- НРС Шило Г. Наддністрянський регіональному словник / Гаврило

- Шило – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008. – 288 с.
- РНС Русско-новогреческий словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1966. – 818 с.
- РРС Румынско-русский словарь / [проф. д-р Георге Болокан, Татьяна Медведев, Татьяна Воронцова]. – М–Бухарест: Научное и энциклопедическое издательство, 1980. – 1592 с.
- СБГ Словник буковинських говірок / [ред. Н.В. Гуйванюк, К.М. Лук'янюк]. – Чернівці: Рута, 2005. – 688 с.
- СБйГ Онишкевич М.Й. Словник бойківських говірок. У 2 частинах / [авт. Онишкевич М.Й]. Ч. 1. – Ч. 2. – К.: Наук. думка, 1984.
- СГЦБ Матіїв М. Словник говірок центральної Бойківщини / Микола Матіїв. – Київ–Сімферополь: Національна академія наук України; Інститут української мови; РВНЗ „Кримський університет культури, мистецтв і туризму”: Ната, 2013. – 602 с.
- СД Славянские древности: этнолингвистический словарь в 5-ти томах / [ред. Н.И. Толстой]. Т. 1–4 – М: Международные отношения, 1995–2009.
- Селігей Селігей П.О. Етимологічний словник запозичених суфіксів і суфіксоїдів в українській мові / П.О. Селігей. – К.: Академперіодика, 2014. – 324 с.
- СЗГ Аркушин Г. Словник західнополіських говірок. У двох томах / Григорій Аркушин. Т. 1–2. – Луцьк: Редакційно-видавничий відділ „Вежа” Волинського державного університету ім. Лесі Українки, 2000.

- Сок Сабадош І.В. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району / Іван Сабадош. – Ужгород: Ліра, 2008. – 480 с.
- СОН Лєснова В. Словник оцінних номенів людини в українських діалектах / Валентина Лєснова ; за заг. ред.. П.Ю. Гриценка. – Луганськ: Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013. – 304 с.
- СУМ Словник української мови: в 11 т. – К. : Наук. думка, 1970–1980.
- СФУМ Словник фразеологізмів української мови. – К.: Наук. думка, 2003. – 1098 с.
- Ткач Ткач Л. Українська літературна мова на Буковині в кінці ХІХ – на поч. ХХ ст. / Людмила Ткач. – Чернівці: Рута
- Ч. І. Матеріали до словника. – 2000. – 408 с.
- Ч. ІІІ. Буковинська фразеологія у міжмовних зв’язках та в загальному контексті. – 2007. – 252 с.
- ТМ Тимченко Є. Матеріали до словника писемної та книжної української мови ХV–ХVІІІ ст. / [підгот. В.В. Німчук, Г.І. Лиса]. Кн. 1–2. – К.: НАН України; Українська вільна академія наук у США, 2002–2003
- Фасмер Фасмер М. Этимологический словарь русского языка / [Перев. с нем. и допол. О.Н. Трубачев]. Т. 2–3. – М.: Прогресс, 1967–1971
- ФС Фразеологічний словник української мови: в 2-х т. Т. 1–2. – К.: Наук. думка, 1993

- ФСГЖ Доброльожа Г. Фразеологічний словник говірок Житомирщини / Галина Доброльожа. – Житомир: ПП Туловський, 2010. – 404 с.
- ЮФ Федькович Ю. Зборничокъ рідшихъ руськихъ слівъ зъ Путилівського (Руссь-Кімполунгського) окола на Буковині // Гуйванюк Н. Слово-Речення-Текст : Вибр. праці. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2009 – С. 595–602.
- AGB Atlas gwar bojkowski / [pod kierunkiem Janusza Riegera]. – Wrocław–Warsawa–Kraków–Gdańsk–Łódź: Wydawnictwo Polskiej Akademii nauk, 1996. – 390 s.
- T. III – Część 1. – 1982. – [133–185]: mapy.
- T. IV – Część 1. – 1984. – [186 – 240]: mapy.
- AIR Atlasul Lingvistic Român pe Regiuni. Basarabia. Nordul Bucovinei. Transnistria. Vol. I–II. – Chişinău: Tipografia Centrală, 1993–1998
- DT Dictionar thematic rus-român / [Marin Bucă, Ivan Evseev]. – Timişoara: Tipografia Universităţii Timişoara, 1975. – 261 s.
- GdO Glosar dialectal Oltenia / [Boris Cazacu]. – Bucureşti: Editura academiei republicii socialiste România, 1967. – 130 s.
- JJ A Lexical Atlas of the Hutsul Dialects of the Ukranian Language / [Compiled and Edited from the fieldnotes of Jan Janów and His Students by Janusz A. Rieger]. – Warszawa: Semper, 1996. – 390 s.
- SGP Karłowicz J. Słownik gwar polskich / [Karłowicz Jan]. – Kraków: Drukarnia C.K. Uniwersytetu Jagiellońskiego

T. 2. – 1901. – 552 s.

T. 5. – 1907. – 462 s.

T. 6. – 1911. – 470 s.

SJP

Karłowicz J. Słownik języka Polkiego/ [Karłowicz Jan]. – Warszawa: Wydawnictwo kasy im. Mianowskiego Instytutu popierania nauki.

T. 1. – 1900. – 958 s

T. 2. – 1902. – 1090 s

T. 3 – 1904. – 936 s

T. 5 – 1912. – 827 s

T. 8. – 1927. – 744 s.

ВСТУП

Різномасштабне дослідження процесів номінації – одна з актуальних проблем сучасної лінгвістики. Мовці постійно вибирають засоби вираження, які пропонує їм система мови. Цей вибір певною мірою підпорядковується визначеним закономірностям, у ньому проявляються певні тенденції [43, 28]. Причини появи нових назв, тенденції називання та зміни семантики як елементи номінації, сукупність номінативних засобів як наслідок цих процесів – усі ці проблеми перебувають у полі зору дослідників діалектної лексики.

Особливо важливим є опис природи та процесів номінації в семантичній структурі різних одиниць діалектної мови, оскільки в говірках номінаційні процеси можна спостерігати в їх природному виявленні. Для теорії номінації особливе значення мають свідчення лексики говірок, оскільки „характерною рисою діалектного мовлення є те, що воно з усіх форм існування мови найближче до конкретної, реально функціонуючої системи мови, найбільше пов'язане з реальним світом, з онтологічною сутністю номінативної діяльності мови” [203, 31]. Важливим залишається дослідження діалектної лексики, особливо детальне опрацювання окремих тематичних (ТГЛ) та лексико-семантичних груп (ЛСГ), оскільки такий підхід дозволяє якнайповніше розглянути склад діалектної лексики та процеси, які відбуваються в діалектній мові. Дослідники послідовно обстоюють ідею її системного вивчення. На сучасному етапі „опис лексики за тематичними групами має здійснюватися з обов'язковим урахуванням багатопланових системних зв'язків окремо кожної лексеми при постійній увазі до активних процесів, що протікають у галузі діалектної лексики, тих інтра- та екстралінгвістичних чинників, які зумовили постання сучасного стану лексики народних говорів” [71, 14–15].

Найменування людини – це вербальні засоби, які характеризують людину щодо її різнопланових стосунків з іншими людьми, ставлення до предметів і явищ довкілля, до суспільства, його інститутів, до різноманітних

сфер розумової й практичної діяльності [289, 114]. Значна частина такої лексики є експресивно-оцінною, і не залучалася до аналізу. Сучасні дослідження номінаційних процесів у діалектній мові, зокрема на матеріалі експресивно-оцінної лексики на позначення людини, стосуються насамперед східнословобожанських [163] та східностепових говірок [87–88].

Покутсько-буковинські говірки – старожитні говірки української мови, які побутують на південно-західній прикордонній території й перебувають у сфері постійного іншомовного впливу, що зумовлює специфіку цього регіону. Як зазначає П.Ю. Гриценко, „буковинський мовний ареал становить особливий інтерес передусім наявністю різних типів діалектів (буковинський, подільський, гуцульський та перехідні між ними), збереженням давніх писемних пам'яток..., адміністративною розчленованістю ареалу на північну, що розвивається в умовах загальноукраїнської мовноетнічної зорієнтованості, і південну частини, що зазнає сильного романського впливу” [72, 137].

Попри те, що дослідження покутсько-буковинських говірок має давню історію, а у вітчизняному мовознавстві вже сформувалася традиція вивчення тематичних груп лексики, на жаль, лише деякі ТГЛ цих говірок були предметом системного вивчення, окремі аспекти потребують уточнення у світлі нових наукових фактів. Малодослідженою є лексика на позначення людини як різнопланового об'єкта номінації в покутсько-буковинських говірках.

Фрагментарність опису лексики поняттєвого поля „Людина” в покутсько-буковинських говірках, далеке від повноти відтворення її в „Словнику буковинських говірок”, спонукає до докладного системного аналізу цієї тематичної групи (ТГЛ).

Актуальність теми дослідження зумовлена відсутністю спеціальної праці, присвяченої номінаційним процесам у покутсько-буковинських говірках, складові, генезі та географії лексики поняттєвого поля „Людина”.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах наукових тем Інституту української мови НАН України „Сучасні українські діалекти: дескриптивний та лексикографічний аспекти вивчення” (номер державної реєстрації 0107U00093), „Діалектне явище в континуумі національної мови та міжмовних зв'язках” (номер державної реєстрації 0115U002255).

Мета роботи – системно дослідити номінаційні процеси у межах ТГЛ „Людина” в окремому українському діалекті (покутсько-буковинському).

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

1. змодельовати поняттєве поле „Людина” в покутсько-буковинських говірках;
2. виявити засоби вербалізації елементів поняттєвого поля „Людина” в покутсько-буковинських говірках;
3. дослідити формальну і семантичну структури номінативних засобів засобів визначеного поняттєвого поля;
4. встановити генезу досліджуваної лексики, джерела формування і розвитку системи номінативних засобів у говірках (у межах окресленого поняттєвого поля);
5. з'ясувати типи просторової поведінки досліджуваних назв.

Розв'язання поставлених завдань уможлиблює цілеспрямоване формування відповідної емпіричної бази діалектних свідчень.

Об'єкт дослідження – діалектна лексика на позначення людини в покутсько-буковинських говірках.

Предмет дослідження – номінаційні процеси, структура, генеза, мотивація й просторова поведінка лексики поняттєвого поля „Людина” в покутсько-буковинських говірках.

Джерельною базою дисертації є експедиційні записи, здійснені автором упродовж 2008 – 2011 рр., зокрема матеріали, записані за спеціально укладеним питальником (4356 лексем), та усні наративи носіїв діалектів; залучено свідчення українських і східнороманських діалектних словників та

атласів. Мережа досліджуваних українських говірок охопила 82 говірки Буковини та Покуття.

Методи дослідження. Використано традиційні в діалектологічних студіях методи дослідження. Під час записування матеріалу застосовано методику цілеспрямованого інтерв'ю, частково – анкетування; основний метод узагальнення спостережень – дескриптивний, за допомогою якого систематизовано та експліковано зафіксований матеріал; для встановлення генези лексики використано порівняльно-історичний метод; для виявлення ізолекс в українському континуумі – зіставний, ареалогічний; для з'ясування географії явищ – прийом картографування; для обчислення кількісних показників – метод кількісних підрахунків.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній уперше комплексно досліджено лексику поняттєвого поля „Людина” в покутсько-буковинських говірках, виявлено й описано номінаційні процеси, мотиви номінації в цій групі говірок, поглиблено ареалогію окремого сегмента континууму української мови.

Теоретичне значення дисертаційної праці полягає в поглибленні теорії діалектотворення, закономірностей номінації в діалектному мовленні, тенденцій просторового варіювання лексики.

Практичне значення дисертації полягає у виявленні в говірках та введенні в науковий обіг нового лексичного матеріалу в його просторовому віднесенні; результати роботи розширюють реєстр „Словника буковинських говірок” та „Словника оцінних номенів” українських діалектів. Матеріали дисертації можуть бути залучені для укладання „Лексичного атласу української мови” та „Словника українських діалектів”, використані в синтетичних працях із діалектології, лексикології, а також у лінгводидактиці вищої школи, краєзнавстві. Зафіксовані й затранскрибовані тексти усного мовлення діалектоносіїв Буковини і Покуття розширюють Українську діалектну текстотеку, а звукові записи – Український діалектний фонофонд,

можуть слугувати матеріалом для дослідження різних структурних рівнів покутсько-буковинських говірок.

Особистий внесок здобувача полягає в представленні процесів номінації в покутсько-буковинських говірках, у розширенні емпіричної бази української діалектології, фіксації та аналізі матеріалу, формулюванні висновків. Результати дослідження висвітлено в одноосібних наукових публікаціях.

Апробація результатів дисертації. Основні положення й результати роботи представлено в доповідях на Діалектологічному семінарі „Актуальні проблеми української діалектології. 12. Інтерференція та запозичення в діалектах” (Львів, 11 – 12 червня 2009 р.); Міжнародній науковій конференції на пошану 100-річчя від дня народження професора Гаврила Шила (Дрогобич, 28 – 30 жовтня 2010 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції „Слобожанська бесіда. 5. Діалектне мовлення як лінгвокультурний феномен” (Луганськ, 3 – 4 листопада 2011 р.); II Всеукраїнському лінгвістичному форумі молодих учених (Київ, 24 – 26 квітня 2012 р.); Всеукраїнській науковій конференції „Гуцульська діалектна лексика й лексикографія” (Івано-Франківськ–Коломия, 26 – 27 квітня 2012 р.); Діалектологічному семінарі „Актуальні проблеми української діалектології. 14. „Традиції та новаторство в сучасних діалектологічних студіях” (Львів, 4 – 5 жовтня 2012 р.); Четвертій міжнародній науково-практичній конференції з україністики „Діалог мов – діалог культур: Україна і світ” (Мюнхен–Київ, 31 жовтня – 3 листопада 2013 р.); Міжнародній науковій конференції „Діалекти в синхронії та діахронії: загальнослов'янський контекст” (Київ, 31 березня – 2 квітня 2014 р.); П'ятій Міжнародній науковій конференції „Лінгвалізація світу” (Черкаси, 15 – 16 травня 2014 р.); Міжнародному круглому столі „Діалектний текст як джерело лінгвістичних студій” (Київ, 22 – 25 березня 2015 р.); П'ятій міжнародній науковій інтернет-конференції з україністики „Діалог мов – діалог культур. Україна і світ” (Мюнхен – Київ, 30 жовтня – 2 листопада 2014 р.);

Діалектологічному семінарі „Актуальні проблеми діалектології. 15. Діалект і пам’ятка” (Львів, 1 – 3 жовтня 2015 р.); Міжнародній науковій конференції „Трансформація діалектного континууму і проблеми лінгвоекології. До 30-річчя Чорнобильської трагедії” (Київ, 10 – 13 квітня 2016 р.). Дисертацію обговорено на засіданні відділу діалектології Інституту української мови НАН України (протокол № 8 від 30 червня 2016 р.).

Публікації. Основні положення дослідження висвітлено в 14 публікаціях, з них 5 опубліковано у фахових виданнях, 2 – у закордонних, 5 – тези доповідей.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, списку умовних скорочень, 4 розділів з висновками до них, загальних висновків, списку літератури (325 позицій) та п’ятих додатків, оформлених як окремий том. Загальний обсяг дисертації – 235 сторінок, основний текст займає 176 сторінок.

РОЗДІЛ I

ПРИЙОМИ ВИВЧЕННЯ АРЕАЛЬНОГО ВАРІЮВАННЯ ЛЕКСИКИ УКРАЇНСЬКОГО ДІАЛЕКТНОГО КОНТИНУУМУ

1.1. Варіювання серед аспектів вивчення лексики українських діалектів

Варіювання, тобто тенденція до формальних і семантичних модифікацій, є властивістю мови як системи, „варіювання властиве будь-якому рівню мови на кожному етапі її розвитку” [314, 33].

Опис процесів варіювання відбувається у зв'язку з дослідженням діалектних систем та мовним моделюванням, адже „вивчення варіювання передбачає не лише констатацію (інвентаризацію) варіантів, які характеризують певний рівень однієї мовної системи, – її вивчають насамперед як запрограмований результат побудови певної моделі мовних систем, які представляють різні форми мови, насамперед – діалекти” [126, 67]. Система діалектної мови за структурою не відрізняється від системи літературної мови. Вивчення діалектної мови як системи одним із першочергових завдань має аналіз процесів варіювання лексики. „Досліджувати лексику діалекту як систему – значить вивчати її склад і відношення елементів у межах тематичних і лексико-семантичних груп, вивчати питання варіювання, досліджувати семантичні та експресивно-стилістичні зв'язки, відношення та опозиції, що виявляються в синонімії, антонімії, омонімії, у співвідношенні загального й часткового, у різноманітних сферах вживання” [263, 15].

Наслідком варіювання є варіантність – функціонування різнохарактерних варіантів, що уможлиблює вибір у номінації. Варіювання розуміємо як універсальну властивість мови, яка полягає в тому, що кожна мовна система, що маніфестує ту чи ту форму мови, в будь-який момент свого розвитку має у своєму розпорядженні паралельні набори одиниць,

кожен з яких може бути використаний для вираження одного й того ж змісту; саме можливість паралельного вживання кількох способів вираження одного значення (тобто ситуатива сумісність варіантів) і варто вважати виявом варіювання в мові [126, 67].

Історію вивчення поняття „варіант” докладно представлено в монографії Р.П. Рогожнікової „Варианты слов в русском языке” [243, 3–14]. Визначення статусу варіанта слова пов’язане з проблемами тлумачення межі варіювання, співвідношення варіанта слова й нового слова, варіанта слова та синонімів. За вузького підходу варіантом слова є лише його фонетичні, фонематичні та акцентуаційні модифікації [243]. Умовами таких модифікацій є складова довжина слова, характер основи, акцентна парадигма, ступінь однорідності структурно-морфологічної групи і т. ін. [66, 249]. Як зазначає П.Ю. Гриценко, „слово обіймає, концентрує переплетення синтагматичних і парадигматичних змін звукового складу, різноманітних власне фонетичних і словотворчих тенденцій; до цього додаються трансформації акцентуаційні, закріплення семантичних змін та функціональних обмежень за певною формою слова. Таке складне поєднання умов і причин формальних змін відбивається на багатоплановому варіюванні слова” [71, 53]. Дослідник подає список можливих фонетичних змін слова в українських говірках, що є наслідком чергувань чи односторонніх заступлень [71, 72–75]. На морфемному рівні виділяють такі різновиди відмінностей: а) фонетико-словотвірний, що виник унаслідок фонетичних змін морфеми; б) різновид, зумовлений неоднаковою продуктивністю словотворчих моделей у різних говірках; в) різновид, викликаний протиставленням наявності / відсутності словотвірної структури в говірці [71, 103].

За широкого підходу дослідники пропонують розрізняти формальне та семантичне варіювання [314, 5], а варіантом лексеми є слова, оформленні різними афіксами. „Варіанти слова – це регулярно повторювані видозміни одного й того ж слова, які зберігають тотожність морфолого-словотвірної структури, лексичного і граматичного значення та відрізняються або

фонетикою (вимовою звуків, складом фонем, місцем наголосу або комбінацією цих ознак), або формотвірними афіксами (суфіксами, флексіями)” [65, 17]. Загалом, „поєднання вихідної основи з різноманітними афіксами для передачі того ж значення — явище типове для говірок...Інтенсивність трансформацій зростає пропорційно силі емоційно-оцінних конотацій деривата” [71, 105], тому актуальним залишається завдання встановлення семантичної та конотативної ідентичності морфемно відмінних варіантних лексем у тій самій чи різних говірках [71, 103].

Вивчення варіантів пов’язане з поняттям норми, оскільки частина варіантів виникає як опозиція до нормативного називання і з часом зазнає стилістичної диференціації. Тривалість процесу закріплення одного варіанта як нормативного та витіснення іншого залежить також від стилістичної маркованості слів: „тривалість варіантності значною мірою визначають відмінності конотативних і поєднувальних властивостей як самої лексеми, що зазнає варіювання, так і характер протиставлення (маркованості) варіантів” [66, 249]. Однак у системі діалектної мови варіанти слів можуть співіснувати, не витісняючи один одного.

Отже, конотація лексем є одним з аспектів появи варіантності в номінації. Як стверджує В.М. Телія, конотація як експресивно маркований макрокомпонент семантики є продуктом оцінного сприйняття й відображення дійсності в процесах номінації [271, 21]. Вплив конотації в номінації виявляється в появі похідної лексики, яка має на меті не лише номінацію об’єкта, а й його оцінку, вираження настанов номінатора, додаткових відтінків семантики, стилістичних синонімів. Часто назвами з конотативними відтінками семантики є вторинні номени. „Будучи номінаційно похідними за суттю, експресивно-оцінні значення обов’язково містять вказівку на образ чи мотив, який став причиною вибору саме цього слова для нової номінації” [271, 26]. Основним способом образної номінації є метафора сама по собі, або ускладнена метонімією, афіксацією і т. д. [250, 41].

Варіантність як можливість субституції та вибору стосується не лише лексем, а й номінативних засобів, які корелюють зі словом: номінативних словосполучень, фразем, пропозитивних номенів, адже „розширення поняття номінації відбувається як через ширше розуміння її змістовного аспекту, так і через ширше розуміння засобів номінації в їх формально-структурному аспекті. Так, у колі номінації перебувають явища, які ... можна розглядати як периферійні, похідні різновиди номінації” [44, 313]. Припускаємо, що в межах ЛСГ варіанти слів можна вважати синонімами.

Причини, що впливають на вибір конкретного типу номінації, – різноманітні. Вибір варіанта номінації залежить від настанов мовця: „на перше місце, імовірно, варто поставити сам характер комунікативного спрямування повідомлення – те, що в широкому значенні слова можна визначити як модель повідомлення” [314, 4]. Серед чинників, які зумовлюють вибір, є й пріоритетність способів та засобів номінації. Напр., поширення в ПБГ назв *батько* / *матка* та *нанашко* / *нанашка* ‘хрещений батько’ / ‘хрещена мати’ зумовлене фактором престижності запозичених назв: *то ѓе ш\л’ахта ѓ нас таї мужи\ки / так во\но з\даўна \було / во\ни кул’турн’і та\к’і / \наш’і ро\б’ітн’і / до ро\боти / а т’і маї н’е* // То „батько” і „матка” хто каже? *\наш’і \кажут / а ш\л’ахта \кажут на\нашка і на\нашко*.

Н.Ю. Шведова визначає п’ять видів варіантності: 1) варіантність як складник системи (організовує безліч одиниць у систему); 2) варіантність як заданість, обов’язковість вибору (зумовлене низкою одиниць, орієнтованих на певні семантичні відмінності); 3) варіантність як узуально закріплена даність, пояснювана тільки вживанням, що закріпилося; 4) варіантність як можливість вільного вибору, що визначається стилістично; 5) прагматично мотивована варіантність, що базується на суб’єктивному завданні повідомлення [302, 245].

„В історичному плані варіантність є закономірним наслідком мовної еволюції, контактів мов і діалектів, взаємодії численних і різноманітних внутрісистемних факторів” [65, 245], тому вивчення варіювання передбачає

встановлення цих причин, опис процесів, констатацію наявності варіантів та їх кваліфікацію.

Серед причин варіювання дослідники виділяють зовнішні й внутрішні (внутрісистемні). До зовнішніх причин належать: „вплив територіальних діалектів; контакти з іншими мовами (запозичення одного й того ж слова з різних мов, вплив мови-посередника, білінгвізм). Внутрісистемними причинами варіювання є дія фактора аналогії, нееквівалентність форми й змісту, яка виникає в результаті нерівномірного розвитку цих категорій, різноманіття структурних потенцій мовної системи та її перебудова в процесі розвитку, тенденція до економії й тенденція до полегшення вимови” [65, 23–24]. Серед власне мовних факторів виділяють варіювання мотиваційних ознак об’єкта номінації, різноманітність способів і засобів номінації [203, 176, 181–182]. „Відкритість діалектної системи призводить до її більшої проникності, що спостерігається на всіх рівнях діалектної системи, але особливо сильно й помітно – на лексичному рівні. Це спричиняє розрізнення варіантності внутрішньої структури діалекту, появу значної кількості існуючих тотожних елементів” [263, 23].

П.Ю. Гриценко поряд із власне мовними чинниками (варіювання мотиваційних ознак об’єкта номінації, різноманітність способів і засобів номінації диференціації) виділяє також позамовні фактори лексичної диференціації: особливе ставлення носіїв говірок до реалії (поклоніння реаліям, що мають культову цінність; страх перед окремими реаліями, що може породжувати різноманітні табу¹; негативна чи позитивна оцінка ряду реалій – явищ природи, предметів навколишньої дійсності та невизначеність, динамізм позначуваних лексемами реалій [71, 15–16]. Загалом дослідники констатують, що „...пізнання причин діалектної диференціації поступово розширилося від урахування екстралінгвальних чинників до власне лінгвальних, до оцінки результатів мовних змін у просторі й часі як продукту

¹ Деякі аспекти функціонування евфемізмів і табу як чинників варіювання номінації в ПБГ висвітлено в нашій публікації [136].

складної взаємодії позамовних (зокрема й психологічних), зовнішньомовних і внутрішньомовних факторів” [203, 19].

Пріоритетними напрямками дослідження залишається з’ясування залежності між формальним і семантичним варіюванням вихідної одиниці та формуванням ареального протиставлення; окреслення напрямів і меж формального й семантичного варіювання діалектної лексики [71, 16], виявлення способів і засобів номінації, що впливають на варіювання, визначення тенденцій номінації в діалектній мові в межах окреслених ареалів.

1.2. Генеза лексики як чинник варіювання в діалектній системі

Одним з основних чинників появи варіантів у мові є взаємодія мов та запозичення лексики. Закономірно, що „континуум кожної діалектної мови постійно пронизують на різну глибину елементи інших мов” [71, 185]. Поява іншомовної лексики в говірках української мови пов’язана з постійним мовним контактуванням діалектів української мови з діалектами сусідніх слов’янських та неслов’янських мов. Ще у 1957 р. С.П. Бевзенко констатує, які типи запозичень властиві для різних діалектних груп української мови та наводить перелік запозичених слів [12, 177–178].

Питання походження лексики закономірно пов’язане з питанням міжмовних контактів (їх причин, тривалості, інтенсивності), джерел і шляхів запозичення, взаємовпливів контактуючих мов, проблем інтерференції та адаптації запозичень.

Характер мовного контактування часто зумовлений різними суспільно-історичними причинами, зокрема входження української території до інших держав. Зокрема Північна Буковина після розпаду Галицько-Волинського князівства входила до Молдавського князівства, в 1538 р. опинилася під Османською імперією, внаслідок польсько-турецької війни 1672 р. Буковина фактично перебувала під владою Польщі до 1699 р. Будучи в зоні інтересів багатьох держав, в кінці XVIII – на початку XIX ст. край входив до складу

двох імперій: Австрійської та Російської, а 7 травня 1775 р. був офіційно приєднаний до Австрії. До 1786 р. уся повнота влади перебувала в руках глави військової адміністрації. Статус української мови в різні періоди був неоднаковим, так, до середини XVII ст. руська мова – мова документів князівства, румунська мова була офіційною в період з 1633 р. до 1652 р., із часу входження досліджуваної території до Австро-Угорщини офіційною мовою стає німецька.

Буковина була найбільш багатонаціональною провінцією Австрійської імперії [290, 33–34]. Відповідно мали місце тісні багатонаціональні й багатомовні контакти. Проникнення германізмів в українську мову через територію західних земель учені мотивують такими причинами: „...торговельні та військові контакти східних слов'ян з романо-германськими племенами ще до утворення Київської Русі, політичні та торговельні стосунки Галицько-Волинського князівства з німецькими землями (X–XII ст.), німецька колонізація Галичини й Буковини (з другої половини XIV ст.) та проникнення Магдебурського права в західну Україну, діяльність ремісничих цехових організацій, які, як правило, склалися з представників німецького етносу, перебування Заходу України під польською владою (1349–1772 рр.) та австрійською окупацією 1772–1918 рр., відбування галичанами військової служби в австрійській армії, німецька окупація 1941–1944 рр.” [212, 236].

Дослідники зазначають, що „при такому розмаїтті національностей, релігій і мов на відносно невеликій території німецька мова виконувала двояку роль. Вона функціонувала, з одного боку, як офіційна мова державних установ і була основною мовою викладання в навчальних закладах, тобто в школах і в університеті. Поряд з цим німецька мова виступала як мова посередник між представниками різних народів Буковини, в томі числі й північної її частини, значно полегшуючи їх спілкування між собою” [317, 53]. Історію вивчення германізмів в українському мовознавстві представлено в статті Т.Б. Пица „Із історії дослідження німецьких запозичених слів в українській мові” [209]. Як зазначає сам автор, провідною темою його

дисертаційного дослідження було визначення діалектних основ найменувань ремісників, що проникали в польську, білоруську та українську мови у XIV–XVII ст., установленні ролі східних німецьких діалектів у поширенні ремісничих найменувань [216]. Як зауважив Олекса Горбач „новіші діалектологічні записи стверджують, що німецькі позичення в традиційних ділянках ремесел, будівництва, сільської господарки, знарядь тощо виступають на півдні карпатським хребтом від лемківських, по через бойківсько-середущо-закарпатські до буковинських говірок” [64, 56]. Дискусійним було й залишається досі питання про посередництво польської мови в запозиченні германізмів [докл. див. 209, 85–89; 64, 52–53].

Польська мова засвоювала німецькі лексичні елементи, які стосувалися переважно професійної та суспільно-політичної лексики, безпосередньо з німецької мови або при посередництві чеської мови. Вплив німецької мови на польську пояснюють тим, що в XVII ст. і значно раніше в господарському, культурному й політичному житті шляхетської Польщі помітну роль відігравали німецькі ремісники та колоністи, запрошені в країну [144, 131]. Питання про адаптацію германізмів на діалектному ґрунті та інтерференцію (фонетичну та морфологічну), що з ними пов’язана, на матеріалі закарпатських говірок активно досліджувала О.М. Гвоздяк [45–48]. Германізми в буковинських говірках вивчала З.М. Савченко [252–254], зокрема щодо морфологічної адаптації германізмів дослідниця зазначала, що „запозичені слова повністю увійшли в систему відповідних українських частин мови – іменника, дієслова, прикметника” [253, 263–265]. Інтерферентну німецько-українську взаємодію в буковинських говірках на різних рівнях докладно схарактеризував О.Д. Огуй [196, 209–214].

Іншомовні впливи на загальнослов’янському тлі на матеріалі агентивної лексики дослідив Я. Сятковський [325]. Запозиченням із західноєвропейських мов присвятили свої праці І.С. Олійник [198], Й.О. Дзензелівський [95], Т.О. Ястремська [315].

Українсько-південнослов'янські мовні зв'язки на матеріалі бойківських говірок у своїй статті схарактеризував М.Й. Онишкевич [201, 3–6], подавши низку паралелей у фонетиці, морфології та словотворі. У розвідці „З історії українсько-сербохорватських і словенських взаємин” П.Д. Тимошенко серед факторів мовного впливу називає поширення книг, тісні культурно-освітні взаємини між західноукраїнськими землями, які входили до Австро-Угорщини, лінгвістичну діяльність Вука Караджича та особисті зв'язки, які полягали в участі сербохорватів у виданні „Русалки Дністрової” [272, 8–10].

Українсько-угорська мовна взаємодія, початок якої визначають ще до XIV ст., була предметом досліджень Й.О. Дзендзелівського [92], П.М. Лизанця [166, 36–43; 165; 167, 99–112]. Природно, що зоною такої активної взаємодії є закарпатські говірки. Як зазначає О.Д. Огуй, „вплив угорської мови на говірки Буковини не був таким сильним і виявлявся у незначних запозиченнях до лексичної системи” [196, 213].

Вплив російської мови на українські діалекти різних ареалів має різночасовий характер. Щодо Буковини спочатку він був зумовлений перебуванням російських військ на території краю, які вперше з'явилися на Буковині в 1709 р. під час переслідування шведів та козаків, що відступали [290, 31].

Закономірним є й поширення у буковинських говірках власних і загальних назв турецького походження, оскільки Хотинщина з центром Хотинською фортецею довгий час перебувала під владою турків². Траспонентом турцизмів у буковинські говірки була румунська мова.

Період 1918–1940 р., коли Північна Буковина входила до складу Румунії, увійшов в історію краю як період примусової тотальної румунізації.

² У 1715 р. турки створили Хотинську райю, у фортеці стояв турецький гарнізон; у 1775 р. австрійські війська були відведені з Хотинщини, вона знову стала райєю, а у 1776 р. був підписаний договір про демаркацію кордону між Чернівецьким дистриктом Австрії та Хотинською райєю. Під час війни 1788–1791 рр. Хотинська райя була приєднана до Буковинського округу, але в 1793 р. знову повернута Туреччині. У листопаді 1806 р. російське військо, захопивши Хотинську фортецю, утримувало її до 1812 р., аж поки за Бухарестським миром Хотинщина відійшла до Російської імперії [290, 30–31].

Українці як титульна нація краю, на жаль, не мали змоги використовувати українську мову як офіційну. Водночас вивчення та функціонування іноземної мови (спочатку німецької, пізніше – румунської) мало примусовий характер. Соціолінгвістичні аспекти дослідження міжмовних взаємин та шляхи лексичних запозичень в українську мову з румунської докладно проаналізовано в розвідці Л.О.Ткач [279, 24–32]. Запозиченням зі східнороманських мов у буковинських говірках присвятив свої праці К.Ф.Герман [51, 115–122; 49, 36–44], поширення румунізмів в українській мові докладно проаналізувала в кандидатській дисертації Н.М. Головач [61]. Однак, попри поширення офіційної румунської мови в усіх сферах суспільного життя, як вказують дослідники, ті давні запозичення з румунської мови, які закріпилися в українській мові та її діалектах, стосуються переважно побуту, лексики тваринництва, зокрема вівчарства [202, 52; 61; 130]. Закономірно, що природні мовні контакти українців Буковини з представниками інших етносів, зокрема румунами і молдаванами й досі виявляються у спільному господарюванні, торгівлі, співжитті на відносно невеликій території, що продовжує зумовлювати постійну міжмовну інтерференцію в обох мовах. За переписом 2001 р. на Буковині мешкало 114,6 тис. румунів (12,5 % від населення краю) та 67,2 тис. молдаванів (7,3 %). Частка румунів у Герцаївському районі Чернівецької обл. становить 91,5 % (не входить у мережу нашого дослідження), у Глибоцькому – 45,3 %; у Новоселицькому – 6,8 % та 36,8 % – у Сторожинецькому. Молдавани складають 57,5 % Новоселицького району, 7 % – Хотинського, 6,1 % – Глибоцького, 3,4 % – Сокирянського та 2,3 % Герцаївського району Чернівецької обл.³. Відповідно ці території є зоною активної міжмовної взаємодії та інтерференції. Процеси інтерференції в зоні українсько-молдавських зв'язків досліджували К.Ф.Герман [51] та

³ Дані всеукраїнського перепису населення 2001 р.

<http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/chernivtsi>. Ці показники загалом не суперечать відомостям 1966 р. [189]. Про національний склад населення та співвідношення міського і сільського населення див. також [ГА, 12].

Є.Я. Павлюк [204]. Інтерференція виявляється передусім на побутовому рівні, адже „контактна взаємодія...відбувається під час міжособистісного, насамперед невимушеного щоденного спілкування. Хоча, паралельно з цим спостерігаємо взаємодію у сфері культурних традицій, праці (напр., діяльність ремісників) і т. ін. Зазвичай цей вид етномовної взаємодії має місце при прикордонному чи острівному проживанні етносів, перебуванні носіїв різних мов в межах однієї держави чи в суміжних державах, при змішаних шлюбах, міграції” [190, 133]. Інтерференцію спостерігаємо на кожному мовному рівні, зокрема у фонетиці та словотворі, в приєднанні до запозичених основ найбільш продуктивних суфіксів мови-реципієнта [190, 149]. У ПБГ фіксуємо інтерферентні назви-агенти [130]. Як зазначає С.В. Семчинський, „недосконале володіння системою другої мови веде до використання складових елементів цієї мови за нормами і системними стосунками рідної мови. Унаслідок природної властивості людської психіки до ототожнення або до диференціації мовець або диференціює, або ідентифікує елементи чужої мови з відповідними елементами рідної мови” [255, 79]⁴.

Окремим аспектом є дослідження семантичної інтерференції, адже „процеси мовної інтерференції, зумовлені не просто впливом одних мов і їх діалектів на інші шляхом простих запозичень, а складними явищами взаємопроникнення, на основі якого тут сформувалися численні мовні тотожності, дуже різні за характером і часом виникнення” [110, 84]. На жаль, семантичній інтерференції присвячено значно менше досліджень. На важливості дослідження семантичних видозмін у мовах, що контактують, наголошує у своїй монографії С.В. Семчинський, оскільки „контактування мов неспоріднених і семантична інтерференція при цьому породжують в

⁴ Мовну ситуацію в говірці зі змішаним населенням ілюструє коментар діалектоносія: *б'іри да'йу по-молдаўски / пишуси молда'ванка / йа йак ъжила там у ъмого ътата йа гув'орила там по-молдаўски ѱс'о / а ѱже йак в'ід'даласи тут / ѱже тут по-ук'райїнски гув'орила / йа с ъцего с'єла / лиш тої ку'ток назива'єси Ф'іландра / а тут назива'єси Бори'н'анка цєї ку'ток наш // йак'шо з молда'ванкоў гув'ор'у то по молдаўски гув'ор'у / а йак чоло'в'ік ъж'інка по-ук'райїнски / ъмус'у по-ук'райїнски з ъними гув'орити і к'ідайу йа і молдаўск'і сло'ва* (с. Котелеве Нов. р-ну Ч.).

одній з цих мов нову сполучуваність слів, відмінну від сполучуваності відповідних слів у близькоспоріднених мовах” [255, 143]. За спостереженнями дослідників румунського усного мовлення, румунська мова в умовах побутового білінгвізму теж зазнає значного впливу української мови [158].

Для наступних досліджень процесів інтерференції видається перспективним докладне записування та аналіз діалектної лексики різноманітних тематичних сфер в ареалах активного білінгвізму, визначення семантичних процесів, що відбуваються в обох мовах та реалізація тези, висловленої О.Д. Огуєм про кількісне визначення ступеня взаємопроникнення мов на основі простежених фонетичних, морфологічних, лексико-семантичних та синтаксичних інтерференцій [196, 213].

1.3. Стан вивчення лексики покутсько-буковинських говірок

Вивчення буковинських говірок почалося з кінця XIX ст. Першими збирачами діалектного матеріалу були викладачі Чернівецького університету, відомі мовознавці Г.Д. Онишкевич, О.І. Калужняцький, С.Й. Смаль-Стоцький. Про початки записування діалектного матеріалу є згадки в листуванні Франца Міклошича з українськими мовознавцями, про що неодноразово зазначали дослідники [170; 74–75]. Однією з перших ґрунтовних наукових розвідок про буковинські говірки є праця І.Г. Верхратського „Дещо до говору буковинсько-руського” 1908 р. [34], що присвячена аналізу насамперед фонетичних і словотвірних особливостей (на матеріалі трьох говірок Південної Буковини: Кімполунг, Руська Молдовиця, Рус Бова). Однак систематичне дослідження вчені розпочали лише в повоєнний час.

З вересня 1947 р. під керівництвом завідувача кафедри української мови Чернівецького університету О.Н. Савченка було організовано планомірне вивчення говірок Північної Буковини. Його роботу продовжив завідувач кафедри української мови І.Г. Чередниченко. У 1957 р. колектив

викладачів упорядкував „Програму-питальник для збирання матеріалів до обласного словника буковинських говорів [223]⁵. Програма передбачала записування назв будівель, одягу, сільськогосподарського реманенту, професій, ремісництва, рільництва, садівництва, бджільництва, мисливства та рибальства, свійських тварин, продуктів тваринництва, ботанічних назв та назв родинних стосунків, лексем на позначення фізичного та психічного стану людини; окремий розділ присвячено фразеології буковинських говірок [223, 30–32].

У цьому ж році вийшло друком спеціальне видання Наукових записок Чернівецького державного університету „Питання історії і діалектології східнослов'янських мов”, із результатами перших досліджень. Зокрема, М.В. Леонова у статті „До характеристики говірок північних районів Буковини” [159, 89–103] схарактеризувала буковинські говірки (хоча територіально в межах цієї розвідки охоплені лише говірки Хотинського, Заставнівського, Кіцманського та Кельменецького районів), зацентрувавши увагу на основних фонетичних, морфологічних, синтаксичних особливостях обстежених говірок. Серед лексичних діалектизмів наводить приклади назв будівель, предметів побуту, явищ природи, тваринного світу, назв міри довжини, однак обмежується лише їх фіксацією, не подає докладної характеристики. Дослідниця свідомо того, що „в складі її (лексики – Л.К) знаходимо чималу кількість слів запозичених переважно з мов німецької та румунської” [159, 102]. Уже результати перших експедицій показали різноманітність лексики буковинських говірок. Серед причин варіювання лексики вказано давніший поділ і говіркові угруповання, входження територій до різних держав, вплив інших говорів та літературної мови [169, 23–25]. Лексика буковинських говірок була головним об'єктом досліджень В.А. Прокопенко. Її спостереження над різними тематичними групами діалектної лексики висвітлено в низці статей та узагальнено в кандидатській

⁵ У цьому підрозділі акцентуємо на дослідженні лексики буковинських говірок, про дослідження інших мовних рівнів буковинських говірок докл. див: Говірки Буковини: бібліографічний покажчик / уклад.: Н.В. Гуйванюк, Н.О. Руснак. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. – 144 с. – (Мовні скарби Буковини).

дисертації „Лексика буковинських говірок” [227], захищеній у 1960 р. У дисертації описано загальновживану (охоплює основні тематичні групи) та окремо сільськогосподарську лексику (спеціальні назви знарядь праці, способи обробітку землі, назви сільськогосподарських будівель, назви худоби та домашньої птиці, назви пір року), а також з’ясовано генезу досліджуваної лексики. Щодо експресивної лексики авторка зазначає, що „аналізові емоційно-забарвленої лексики не відводиться окремого розділу. Деякі характерні її риси розглядаються в різних місцях роботи паралельно з іншими матеріалом” [227, 36]. Прагнення охопити лексику буковинських говірок як цілість зумовило те, що кожна з груп лексики не представлена вичерпно повно, матеріал для роботи зібрано лише в 16 говірках 6 р-нів Чернівецької обл. Однак ця робота мала велике значення, оскільки представляла буковинські говірки як самостійні серед інших українських, прислужилася вона й для укладання етимологічного словника української мови.

К.Ф. Герман усе своє наукове життя присвятив діалектології та дослідженню буковинських говірок: насамперед граматиці [56], лінгвогеографії [52, 3–9; АГПБ 1–2], лексиці [53; 55]. У своїй монографії „Українські говірки Північної Буковини в історичному та лінгвогеографічному аспекті” [58] К.Ф. Герман подав історичний аналіз становлення буковинських говірок, докладно проаналізував їхню фонетичну діалектну систему, представив діалектну ареальну диференціацію. Буковинську діалектну фразеологію досліджує Н.Д. Бабич [8–9].

З 1971 р. розпочато видання серії випусків „Матеріалів до словника буковинських говірок”. Упродовж 1971–1979 рр. за матеріалами картотеки вийшло шість випусків словника. Частина словника була представлена в збірнику „Карпатская диалектология и ономастика” [235, 415–477]. Завершував багаторічну роботу над словником, який вийшов у 2005 р., колектив, очолюваний д. ф. н., проф. Н.В. Гуйванюк. Словник отримав схвальні відгуки [256, 15–17]. П.Ю. Гриценко констатував, що „на сьогодні

Словник буковинських говірок є найповнішим джерелом знань про лексику й семантику цих говірок, водночас – і про своєрідну локальну культуру буковинців” [69, 4]. Це словник диференційного типу, що містить 11816 діалектних слів. У ньому представлені різні групи лексики, зокрема й емоційно-оцінні слова. Як зазначала Н.В.Гуйванюк, „...емоційно-оцінні слова в буковинському живому розмовному мовленні – це надзвичайно поширене явище. У картотеці „Словник буковинських говірок” нараховуємо 671 лексему, серед яких іменників – 50 %, дієслів – 40 %, прикметників – 9 %, прислівників – 0,9 % і експресивних вигуків – 0,1 % ” [76, 170]”. У низці статей прокоментовано переваги словника та окреслено перспективу наступних студій над його матеріалами [74, 24–31; 75, 199–205; 79], адже „діалектні словники, як і *Словник буковинських говірок*, можуть бути потрактовані ...як база для розгортання регіональних семасіологічних та лінгвогеографічних студій над відповідними говірками” [69, 4]. Спостереження над матеріалами СБГ висвітлені в розвідках про соціально-марковану лексику [78, 17–23]; обрядову весільну лексику [81, 602–611], назви традиційної буковинської народної ноші [80, 612–624], образну лексику на позначення назв осіб [85, 102–104], окремі тематичні групи, зокрема, лексику вишивання [113, 93–95], назви професій [130], фразеології, представлених у словнику [257, 102–104].

Важливим дослідженням про ПБГ є розвідка Костянтина Кисілевського „Надпрутський говір” [125], що побачила світ у Записках НТШ за кордоном у 1954 р. Автор на підставі своїх мандрівок та збірних експедицій між 1919–1940 рр. описав ПБГ, які назвав надпрутським говором, оскільки вони локалізуються в басейні середнього Прута. Дослідник виділив найважливіші риси говору, розмежував територію поширення на дві частини: східну, що межує з гуцульськими, й західну, яка тяжіє до наддністрянських говірок. Як зазначено в передмові, „жива народна мова в дії, на перехрестях її різних говорів і говірок, біг ізоглос, їх кривини, острови й випуски – є основою

праці” [125, 5]. До статті подано карту поширення надпрутського говору [125, 8].

Діалектна буковинська лексика представлена також у інших джерелах. Відомо, що лексикографічними студіями займався буковинський письменник, редактор першої української газети „Буковина” Юрій Федькович. Зокрема, його перу належить рукописна праця „Сборничокъ рідшихъ руськихъ слівъ зъ Путилівського (Русь-Кімполунгського) окола на Буковині” [ЮФ], який прокоментовано та передруковано для послоговування в збірнику праць Н.В. Гуйванюк [82, 579–602]. Діалектній буковинській лексиці, зафіксованій у словнику І. Витвицького 1849 р., присвячена стаття Й.О. Дзендзелівського [91, 72–78]. Збірку народних ботанічних назв І.А. Глібовицького, яка є латинсько-німецько-румунсько-русинським (буковинсько-українським) ботанічним словничком на 565 назв, прокоментував у своїй статті І.В. Сабадош [251, 45–46]. Як зазначає дослідник „...аналіз її дає підставу вважати, що переважну більшість українських ботанічних назв він узяв з живих буковинських говірок. У словничку дуже добре представлені назви сільськогосподарських культур, дерев, кущів і особливо диких трав’янистих рослин. Понад третину матеріалів аналізованої збірки становлять вузько локальні діалектизми, більшість яких за межами буковинських говірок, очевидно, не зустрічається” [251, 45–46].

Серед основних аспектів дослідження лексики буковинських говірок виокремлюємо:

- з’ясування генези лексики [229, 70–78; 61; 49, 36–44; 51, 115–122, 130, 54–62], міжмовної взаємодії [204; 242; 252, 303–305; 254, 314–318] та взаємовпливів [158], зокрема діалектного мовлення нащадків німців на Буковині [155, 14–16; 156, 68–70];
- актуалізація лексики: опис застарілої та архаїзованої лексики [239, 136–138; 224, 335–343], виявлення неологізмів у говірках [309, 130–131];

- динаміка діалектної лексики різних тематичних груп [226, 144–146; 54, 9–16; 133, 121–123];
- взаємодія літературної та діалектної мови [264, 17–18; 234, 122–133; 50];
- функціонування діалектизмів у регіональному варіанті літературної мови [Ткач 1, 3; 277, 133–137] та вплив діалектної мови на формування літературної [180, 7–8];
- дослідження ідіостилю буковинських письменників та діалектного мовлення як джерела його формування [186; 300].

Діалектну лексику вивчали також у зіставленні із суміжними чи більш віддаленими говірками, зокрема гуцульськими [19, 65–66; 131], закарпатськими [183, 121–125], наддністрянськими [18; 135], подільськими [62, 63–65; 105], південноволинськими [303, 61–63].

За морфологічними класами досліджено: дієслово [237, 95–104; 218, 90–95], прислівник [160, 3–15; 221, 30–31]; службові слова схарактеризовані в окремій статті М.В. Леонової [161, 3–15], частки в буковинських говірках описав К.Ф. Герман [59, 61–64]. Словозміні іменних частин мови присвячена кандидатська дисертація Л.Г. Гажук-Котик [42].

За ідеографічними сферами описано: ботанічну лексику ПБГ [121, 105–120; 122, 241–243; 172, 59–61; 183, 58–59]; лексику народних промислів, характерних для Буковини, зокрема різьбярства [55, 121–123], лісосплаву [168, 200–202], писанкарства [171, 82–90; 179, 76–83], вишивання [114–116]. Помітне намагання не тільки зібрати, описати й зберегти діалектну лексику, а й зацентувати на особливостях побуту, етнографічній та культурній неповторності буковинського краю. Досліджено лексику спорідненості і свояцтва [233, 139–151; 133–134]. Описано предметну лексику, зокрема назви одягу й взуття [231, 45–61], назви продуктів [303], назви доріг і меж [230, 202–204], назви предметів домашнього вжитку [232, 3–6], одиниці виміру й площі [236, 21–23], сільськогосподарську лексику [137, 64–71; 225, 51–71], назви хвороб [266–267], лексику весільних обрядів [222, 114–125; 228, 43–46];

248]. В окремій монографії представлено номінацію родинної обрядовості [77]. У статтях, присвячених діалектній лексиці, не лише констатовано конкретні факти діалектної мови, а й окреслено коло актуальних семантичних процесів, які відбуваються в говірках [238, 3–6; 270, 151–166]. Ці розвідки містять інформацію про такі види ремесел, яких на сьогодні уже немає, або вони існують у значно спрощеному вигляді. Новітні дослідження позначено увагою до конкретного слова, його семантики [278, 44–48], етимології [305, 24–26].

Однак серед досліджень діалектної буковинської лексики лише принагідними є спостереження над експресивно-емоційною номінацією [259, 93–95; 86, 118–124; 87, 102–104; 298, 26–28; 76].

Логічним продовженням напрацювань мовознавчих кафедр Чернівецького університету в дослідженні говірок є видання „Буковинські говірки. Хрестоматія діалектних текстів” [30], що містить значну частину діалектної лексики і є надійним джерелом для діалектологічних студій. Феномен діалектного тексту – об’єкт дослідження Н.О. Руснак [247]. У своїй монографії дослідниця обґрунтувала статус діалектного тексту, визначила та описала методику його аналізу, схарактеризувала діалектний текст у лінгвокогнітивному та прагматичних аспектах.

Дослідники окреслили перспективи наступних досліджень, адже, як зазначає П.Ю. Гриценко „метою дальшого пізнання лексики діалектів залишається забезпечення повноти вияву її складу, семантики, географії, функціональної диференціації, генези. Зібрання та упорядкування лексики говірок у формі словників, індексів чи лексичних атласів не є кінцевою метою її опрацювання, це лише етап у створенні належної емпіричної бази для наступних досліджень” [70, 19], а К.Ф. Герман одним із головних завдань визначав створення лінгвістичного атласу говірок Буковини [57, 124–136].

1.4. Людина як об’єкт номінації в наукових студіях

Людина як об’єкт номінації в наукових студіях вітчизняних та зарубіжних учених представлена різнобічно, як у плані опису різних ТГЛ, так

і щодо різних аспектів функціонування таких номінацій. Загальні аспекти дослідження категорії спорідненості в слов'янських мовах представлені в публікації С.М. Толстої „Категория родства в этнолингвистической перспективе” [282, 7–22]. Назви спорідненості досліджені в порівняльно-історичному та типологічному плані [193], в історичному аспекті назви спорідненості і свояцтва вивчали Ф.П. Філін [291, 329–346]. О.В. Кровицька [150, 112–113]. Щодо етимології таких назв, то на ґрунті слов'янських мов першою монографією, яка систематизувала етимологічні студії, подані в словниках, порівняльно-історичних розвідках, була праця П.О. Лавровського [157], на загальнослов'янському тлі назви спорідненості і свояцтва дослідив О.М. Трубачов [284]. Такі назви вивчені й у межах української літературної мови [31] та окремих її говірок: закарпатських [93], східностепових [268], подільських [89]. Ця ТГЛ у буковинських говірках була предметом докладного розгляду в розвідці В.А. Прокопенко [233], деякі зауваги щодо семантики й поширення таких назв висвітлено в нашій публікації [134, 141–146]. Питанню емоційності окремих назв спорідненості присвячена стаття М.В. Кравченко [145, 89–92].

Назви осіб за виконуваною дією та професією були об'єктом наукового вивчення у вітчизняному мовознавстві досить давно [304; 265, 8–18; 184; 97–98; 258; 260]. В історичному аспекті на матеріалі пам'яток словотвір назв осіб за виконуваною дією вивчали В. В. Німчук [194], П. І. Білоусенко [22–23], І.С. Олійник [199–200], О.В. Кровицька [149]. Окремі розвідки присвячені словотвору агентивів у волинських [141; 217], західноподільських [11; 310], бойківських [111], лемківських [306], буковинських [174], центральноподільських говірок [147, 125–131], у говірках полісько-середньонадніпрянського порубіжжя [96] та подільсько-середньонадніпрянської діалектної межі [274]. Словотвір агентивних назв досліджувала Л.Г. Яропуд [312]. Описано окремі словотвірні типи, зокрема з суфіксами - чик, - щик, - льщик [313], мотиваційні відношення при словотворі агентивних назв [311], деякі ЛСГ назв діячів, напр., назви людей,

що лікують магічними діями [286, 276–279], назви військових [151, 48–56], „пастуші агетиви” [316], агентивно-професійні назви жіночої статі [240]. В ареальному аспекті словотвір агентивних назв вивчали Я.В. Закревська [109], Л.Г. Яропуд [310, 42–50]. У порівняльному аспекті агентиви в сучасних українській та словацькій мовах описує Леся Буднікова [28–29]. З’ясуванню генези назв ремісників присвячені праці Т.Б. Пица [210–211; 214–216], Д.В. Костюка [144, 131–132], походження та поширення агентивів на загальнослов’янському тлі дослідив Януш Сятковський [325].

Сфера обрядовості – перша серед тематичних груп, до якої звернулися українські дослідники. Обрядові назви досліджували етнографи [35; 222, 114–125], записувачі народних обрядів, зокрема весільних, серед яких були відомі літератори, зокрема Є.І. Ярошинська [36].

Назви осіб-учасників родинних обрядів ПБГ, зокрема назви весільної обрядовості в різний час описували В.А. Прокопенко [228, 43–46], Н.В. Гуйванюк [81, 255–260], Ю.М. Руснак [77; 248–249], у взаємозв’язках буковинських говірок з гуцульськими таку лексику подав М.В. Бігусяк [19, 65–66], обрядові назви на подільсько-буковинсько-наддністрянському суміжжі були об’єктом вивчення О.А. Жвавої [105], у бойківських говірках – Н.В. Хібеби [294], у східнословобожанських – І.В. Магрицької [176]. Лексику сімейних обрядів у східностепових говірках Донеччини представила В.Ю. Дроботенко [100], номінацію родильного обряду в східноподільських говірках описала Т.М. Тищенко [275], номінацію поховального обряду в поліських говірках дослідила В.Л. Конобродська [140].

Назви осіб за місцем проживання й національністю представлено в словотвірному аспекті [197, 195–200; 246, 188–197]. Такі назви описано як компоненти поліської фразеології [99, 95 – 104], як базу творення флорономенів [67, 42–50].

До найменш досліджених в українському мовознавстві належить група лексики, яку можна об’єднати під загальною назвою „Риси людини”. Як зазначають учені, „...існуючі діалектологічні картотеки не відбивають

багатства цієї групи лексики в говорах української мови...в говорах, на противагу літературній мові, назви, що характеризують особисті властивості людини, становлять значну частку народного лексичного багатства. Є підстави вважати, що ця лексика сягає глибин віків і в минулому була надзвичайно різноманітною в семантичному і словотворчому відношенні” [124, 201].

Номінацію людини та її рис у вітчизняній лінгвістиці вивчали у зв’язку з функціонуванням емоційно-експресивної лексики [175; 26]. Емоційно-експресивну лексику української літературної мови представила Н.І. Бойко. У монографії „Українська експресивна лексика: семантичний, лексикографічний і функціональний аспекти” авторка обґрунтувала теоретичні засади розуміння основних категорій пов’язаних з експресивністю, виявила й схарактеризувала склад експресивної лексики української літературної мови, описала особливості семантики експресивних лексичних одиниць, представила засоби вираження експресивної семантики. Н.І. Бойко виділила семантичні типи експресивних іменників, прикметників та дієслів. Зокрема, щодо номінації осіб в українській мові дослідниця зазначає, що з поміж загальної кількості оцінних назв лише 10 % є позитивно-оцінними [26, 281], 70 % експресивних прикметників стосуються характеристики людини і лише 30 % – оцінювання інших фрагментів картини світу [26, 356].

Інші дослідження стосуються переважно вузьких груп лексики або окремих аспектів їх вивчення. Назви особи в словотвірному-семантичному аспекті на матеріалі російської мови описала В.В. Горбань [63]; морально-етичну лексику російської літературної мови представила Т.А. Космеда [143]. На матеріалі „Словника української мови” В.І. Бездетко описала назви морально-вольових якостей людини [14]; Т.П. Вільчинська подала семантико-словотвірну характеристику оцінних назв осіб в українській літературній мові [38]; Г.М. Яворська зіставила лексичні системи російської й англійської мов на прикладі назв загальних фізичних якостей і станів

організму людини [307], емоційно-оцінні загальні назви на матеріалі української літературної мови представила Л.П. Жаркова [104].

Номінація рис людини на матеріалі української діалектної мови описана в низці статей, зокрема деякі характерологічні номени в лемківських говірках подала С.Є. Панцьо [205, 419–422]; прикметники на позначення позначення внутрішніх рис людини в надбужько-поліських говірках у своїй статті представила Г.О. Козачук [128, 100–101], назви на позначення особливостей очей людини в говірках Ульянівського району Кіровоградської обл. описані в студентській публікації Олени Трум [285, 16–18]. Номінації рис людини в одній подільській говірці присвячена студентська публікація Олени Кравчук [146].

У словотвірному аспекті іменники на позначення назви особи в східноподільських говірках схарактеризувала Л.Г. Яропуд [312]. Деякі аспекти функціонування оцінної лексики в ПБГ висвітлені в публікаціях Н.В. Гуйванюк [76, 167–180], Т.Є. Гуцуляк [85, 102–104], М.В. Скаб та М.С. Скаба [259, 93–95].

Лексику на позначення властивостей людини докладно описано на матеріалі новожитніх східнословобожанських [163] та східностепових говірок [87]. У монографії В.В. Леснової діалектний матеріал розглянуто в ономасіологічному плані, окремо зацентовано на проблемі однослівної й багатослівної номінації. В.В. Леснова виділяє та подає приклади пропозитивної та дискурсивної номінації людини та її рис. Авторка наголошує, що „номінативні одиниці у вигляді речень та мікротекстів можуть бути дублетами до однослівних назв або виступати безваріантними єдиними репрезентантами сем. Вступаючи в синонімічні відношення з лексемами, пропозитивні та дискурсивні номінативні одиниці відрізняються більшою образністю й експресивністю” [163, 4–5]. У роботі звернуто увагу на реалізацію семантичної опозиції ‘чоловік’ / ‘жінка’ в східнословобожанських говірках. Дослідниця розрізняє первинну й вторинну номінацію, окремо розглядає стійкі порівняння, що є високочастотними

номінативними одиницями для позначення людини як об'єкта називання, та їх трансформацію – згортання порівняльних конструкцій до однослівних номенів.

У дисертації В.О. Дворянкін продовжено традиції опису діалектної лексики за ЛСГ. Розглянуто 15 ЛСГ зовнішніх якостей людини і 5 – на позначення внутрішніх властивостей людини. Особливе значення в роботі приділено представленню градації оцінки [87, 143], до роботи додано індекс зафіксованих номенів [87, 208–247].

Наявну в українському діалектному мовленні лексику, що характеризує людину, об'єднано в спеціальній лексикографічній праці диференційного типу „Словник оцінних номенів людини в українських діалектах” [СОН]. У реєстрі словника подано 5 290 лексичних одиниць, що представляють оцінну лексику українських говірок різних ареалів.

Характерологічну лексику, звичайно, фіксують і загальні діалектні словники, компаративи, фраземи на позначення рис людини віднаходимо в спеціальних фразеологічних словниках Г.М. Доброльові [ІСП; КС], Н.Д. Коваленко [МСПП], Н.В. Кірілкової [МФС], в „Матеріалах до евфемістичного фразеологічного словника східнословобожанських і східностепових говірок” І.В. Мілевої та „Фразеологічному словнику говірок Нижньої Наддніпрянщини” В.А. Чабаненка [296]. Як зазначають дослідники, особливо розгалуженими рядами фразем представлені поняття ‘товстий’, ‘дурний’, ‘п’яний’, ‘збожеволіти’ [287, 346]. Диференціацію фразеологізмів зах.- пол. говірок у межах опозицій „чоловіче” / „жіноче” відповідно до суспільно-побутових ролей здійснила З.С. Мацюк [181].

Загальнотеоретичні проблеми опису та лексикографічного представлення таких назв у російській лінгвістиці висвітлено в працях Ю.Д. Апресяна [4], А.С. Белоусової [15], Н.Д. Арутюнової [5–6], В.М. Телії [271], О.М. Вольф [40].

Експресивно-оцінну номінацію людини на діалектному ґрунті російської мови почали досліджувати ще з 70-х рр. ХХ ст. Номінація

людини в російській мові представлена на матеріалі воронезьких [293], ярославських [84; 295], тульських [299], заонежських [195], смоленських говірок [68], говірок Вологодської області [288]. Агентивні форми в орловських говорах проаналізувала Т.В. Бахвалова на матеріалі обласного словника [10]. Л.Я. Петрова описала агентивні назви в праці „Характеристика интеллектуальных способностей человека лексическими и фразеологическими средствами языка” на матеріалі Новгородського обласного словника [207]. Риси людини в російських говірках Башкирії дослідила В.Л. Ібрагімова [117], номінацію людини в горівках Східного Прибайкалля представила Ю.Й. Кашевська [123]; у говірках Тамбовської області – Є.А. Нивина [191]. Форми суб’єктивної оцінки імен в російських середньонадобських говірках розглянула Г.В. Калиткіна [119]; синонімічні й антонімічні групи прикметників на позначення рис характеру та емоційно-психологічного стану людини в російському говорі села Межог Усть-Вимського р-ну Комі АРСР описала А.Д. Лі [164].

Окремі аспекти, зокрема лінгвальну характеристику людини за інтелектуальними властивостями дослідили Т.В. Бахвалова [10], Т.В. Леонтьєва [162]; оцінні номінації людини за ставленням до праці представили А.Ю. Мазілова [177], Т.І. Битева [32]. М.О. Тарасова [269], Н.О. Лук’янова [175], М.А. Єрьоміна [103]. Метафоричні назви на позначення осіб у російській мові дослідила С.Л. Аكوпова [1]. Назви з негативним значенням описала Л.В. Дуліченко [101] і представила в тематичному словнику „Словарь обидных слов. Наименования лиц с негативным значением” [102].

Стійкі образні номінації рис людини дослідила Н.В. Землякова [112], конотативність у назвах осіб проаналізувала Н.О. Купіна [154, 92–108]. Співвідносність номінації чоловіків і жінок у російській мові дослідив О.І. Моисеев [185, 176–189]; у системі синонімічно-антонімічних відношень оцінні прикметники представила О.А. Мордвіна-Щодро [187]. Риси людини у російській фразеології досліджували Ю.П. Солодуб [262, 76–81],

Т.Є. Помикалова [219, 92–94], М.О. Родіна [244, 80–86], фразеологізми, які характеризують людину в ярославських і костромських говірках, описала З.В. Сметаніна в дисертаційній праці „Фразеология ярославских и костромских говоров, характеризующая человека” [261].

Назви на позначення зовнішності людини в російській мові представлені в спеціальному словнику „Словарь оценок внешности человека” [24]. Це словник ідеографічного типу, в якому реалізовано функціональний підхід. Одиниці організовані в синонімічні ряди чи ТГЛ. Представлено 213 словникових статей, які містять більше 1500 одиниць. Словник уміщує крім суто лінгвістичної й іншу культурознавчу інформацію. У ньому зібрані всі засоби російської мови (прикметники, іменники, фразеологізми) різних стилів для характеристики зовнішності людини з урахуванням багатогранності та різнобічності таких характеристик [24]. Система похідних оцінних назв російської мови подана в словнику М.О. Алексєєнко та О.І. Литвинникової „Человек в производных именах русской речи” [2]. Це лексикографічна праця нового типу, що поєднує в собі параметри тлумачного і словотвірного словників, представляє похідну іменну (субстантивну і ад’єктивну) лексику, яка характеризує людину, її значення, словотвірні структури, граматичну, акцентну й стилістичну кваліфікацію.

Фразеологія російської мови, що характеризує особу, узагальнена у формі спеціального словника ідеографічного типу [3]. Автори запропонували поділ, який враховує семантичні зв’язки між групами слів, об’єднаними архісемою ‘людина’. Фактичний матеріал поділено на 13 ТГЛ, пов’язаних з найменуванням людини, її дій і станів, видів діяльності, емоційних оцінок, стосунків і т. д. Найбільш різноманітною виявилася ТГЛ „Фізичні дані і зовнішність”. Вона об’єднала фразеологізми, які характеризують людину за статтю, віком, зростом, вагою, станом здоров’я і фізичною силою, зором і слухом; особливостями обличчя, волосся, фігури, за загальною оцінкою зовнішності, за одягом і т. ін. Ці одиниці складають ядро фразеології, яка

описує людину. На периферії знаходяться ФО, які характеризують особу за місцем проживання, етнічною і національною приналежністю, за віросповіданням [3, 10–11].

У білоруській мові ТГЛ „Зовнішній вигляд” і „Розумові здібності” в говірках Міорського р-ну Вітебської обл. проаналізував М.Н. Кривко [148]; назви людей щодо їх статі, віку, фізичного стану та ставлення до праці в ушацьких говірках Білорусі описала К.М. Панютіч [206]. Жіночі номінації, зокрема творення жіночих назв спортсменок, у білоруській мові дослідив В.Г. Пискун [208]. Особові найменування на діалектному матеріалі говірок Гродзенщини в монографії „Асабовыя найменні ў гаворках Гродзеншчыны” описала О.І. Ковальчук [118]. На матеріалі опублікованих діалектних словників та матеріалів представлено 2500 найменувань-назв осіб. Авторка проаналізувала структурно-семантичну організацію деяких ТГЛ субстантивів зі значенням ‘особа’: назви особи щодо віку й статі, фізичного стану, зовнішнього вигляду, ступенів спорідненості й свояцтва. Діалектні одиниці розглядаються за семантичними об’єднаннями та синонімічними рядами. Кожен з розділів праці присвячений комплексному аналізу виявлених у лексикографічних виданнях номінацій особи відповідної лексико-семантичної групи: дається характеристика семантичної організації названих лексем, подаються родо-видові й синонімічні відношення між ними, визначається словотвірна структура субстантивів з семантикою персональності, окреслюється стосунок цих одиниць до лексичної системи інших біларуських говірок і сучасної біларуської літературної мови. Важливе прикладне значення має додаток, у якому подано реєстр особових назв, які були проаналізовані або згадані в праці [118, 125–144].

На матеріалі польської мови назви на позначення людини вивчають Анна Ковальська [320], зокрема акцентуючи увагу на словотвірному аспекті, Юзефа Кобилінська описує такі назви з аксіологічного боку [319], Анна Петровіч та Маргарита Віташек-Самборська [321–333] досліджують відповідну лексику на матеріалі міського мовлення.

Положення, висвітлені в цих працях, є підставою для порівняльних студій з номінації та мотивології оцінних назв у слов'янських мовах (зокрема деякі зауваги висвітлено у нашій публікації [129]), проведення аналогій, виявлення універсалій у різних мовах.

1.5. Моделювання поняттєвого поля „Людина” в українських діалектах

Дослідження за тематичним принципом використовується в діалектології як метод системного поділу й аналізу лексики. В основі виділюваних ТГЛ – природній поділ та взаємозв'язок між явищами довкілля. Однак така сегментація, „...приховує можливості розв'язання загальнотеоретичних проблем архітекτονіки лексичних об'єднань у говірках, характеру відношень між окремими ТГЛ, мотиваційних зв'язків між елементами різних ТГЛ, можливості відтворення у структуруванні лексичної системи та семантиці номінативних одиниць мовної картини світу діалектоносіїв” [70, 9]. З практичного боку, таке об'єднання в тематичні групи дає змогу представити велику сукупність діалектної лексики як упорядковану структуру. Дослідники зазначають, що слова, які репрезентують одну тему, мають різний ступінь семантичної близькості, теми можуть бути відкритими й закритими: „семантична структура слова вводить його в систему тем, тема може містити нескінченну кількість слів, ділячись на підтеми і групи, та бути кількісно обмеженою. Близкість значення між словами в межах однієї тематичної групи різна. Межею цієї тематичної близькості є синонімічний ряд” [188, 9]. З поняттям ТГЛ деякою мірою корелює поняття поля. Розробляючи методику зіставної слов'янської семасіології, М.І. Толстой обґрунтував необхідність моделювання інваріантного щодо реалізації в конкретних мовних системах максимально повного за репертуаром одиниць еталону семантичного поля. Моделювання семантичного поля зумовило необхідність ієрархізації й систематизації окремих сем за виділюваними диференційними ознаками [71, 151]. Однак,

надто широке використання цього терміну зазнало критики, адже не всяке об'єднання лексики можна вважати полем. Ю.М. Караулов зазначає, що „лексико-семантичне поле – поняття досить об'ємне. Тут перехрещуються головні проблеми лексикології – проблеми синонімії, антонімії, полісемії, проблема співвідношення слова й поняття” [120, 67].

Підґрунтям вивчення лексики за тематичним принципом є прийом моделювання, який полягає в „конструюванні сема-ономасіологічних моделей-конструктів, у яких за основу береться окреслений сегмент семантичного простору й з'ясовується лексичне вираження даного сегмента...сема-ономасіологічна модель, перевернута у вигляді питальника, є тим каркасом, який дає змогу найповніше з'ясувати можливі відмінності плану змісту й плану вираження в порівнюваних говірках” [73, 93]. Виділивши об'єктом номінації людину, стикаємося з великою кількістю ознак, які потребують адекватного називання. „Оскільки будь-який об'єкт, а тим більше людина, має багато ознак, аспектів, кожен з яких може актуалізовуватися в мовленні та стати основою для номінації, одна і та ж особа може мати багато найменувань” [44, 73]. В.Г. Гак пропонує виділяти такі типи номінації людини: 1) власна назва; 2) гіперонімічна номінація: людина, особа, персону; 3) демографічна номінація; 4) функціональна номінація, яка вказує на зв'язок особи з виконуваними діями; 5) відносна номінація, що репрезентує родову, професійну віднесеність і т.ін.; 6) оцінна номінація; 7) займенникова номінація: особові займенники, вказівні, відносні [44, 74–75].

А.А. Уфимцева зауважує, що „денотативний компонент у значенні антропологічних назв, фізіологічних рис складають семантичні ознаки, які є природними та вродженими: „стать”, „вік”, „раса, національність”, „мова”, „зовнішність”, які, будучи невід'ємними властивостями людини, формують цілісність – людський рід” [289, 115].

Важливою залишається проблема різновидів та типів номінації.

Н.Й. Мігіріна виділяє такі типи номінації для позначення статусу особи: 1) пряму і непряму; 2) узуальну й оказіональну; 3) номінацію словесну, синтагматичну і фразову [182, 37]

Щодо багатослівної номінації Г.В. Колшанский зауважував, що номінативна властивість слів такою ж мірою притаманна й словосполученню, а також звичайно і складному слову оскільки цей ряд мовних одиниць – просто слово, складне слово, словосполучення – залишається на нижчому рівні системи як одиниці, що позначають предмети, явища, дії, але не є одиницями повідомлення...речення у своїй основі є як номінативною одиницею, так і граматичним явищем, але одночасно є одиницею, що спрямована в бік комунікації, тобто висловлювання [139, 38–41].

В.В. Лєснова у своєму дослідженні виділяє лексичну номінацію (через слово і словосполучення), пропозитивну (через речення) й дискурсивну (через текст), хоча основна увага приділена саме однослівній лексичній номінації [163, 4].

Моделюючи структуру поняттєвого поля „Людина” в ПБГ, використовуємо поділ запропонований Т.В. Бахваловою на кваліфікаційні та характерологічні назви [10]. Поняттєве поле „Людина” розуміємо як об’єднання понять з найширшим значенням ‘людина’, номінативним представленням якого є комплекс кваліфікативних та характерологічних номінацій. Кваліфікативні назви номінують особу як виконувача дії, людину у зв’язку з етнічним, матеріальним та іншими станами, характерологічні назви представляють особу як носія статичної та процесуальної ознаки.

У межах кваліфікативної номінації (Додаток А, схема 1) виокремлюємо ТГЛ „Сім’я, спорідненість, свояцтво”, ЛСГ „Назви осіб за виконуваною дією”, ЛСГ „Назви осіб за національністю та місцем проживання”. Експресивно-оцінну номінацію людини представляє ТГЛ „Риси людини”, що складається з двох ЛСГ „Риси зовнішності людини” (Додаток А, схема 2) та „Риси вдачі людини” (Додаток А, схема 3). У межах ЛСГ виділяємо низку лексико-семантичних підгруп (ЛСПГ), які у свою чергу об’єднують семи на

позначення відповідних понять. Такий поділ дозволяє глибше з'ясувати внутрішні зв'язки в межах ТГЛ та парадигматичні зв'язки в системі. Описуючи ЛСПГ розглядаємо різні засоби вираження значення за структурою, функціонуванням та походженням.

Опрацювавши програми для збирання діалектного матеріалу Й.О. Дзендзелівського [94], В.В. Леснової, для комплексного дослідження назв осіб у ПБГ було створено укладений питальник (503 питання), в основі якого традиційний поділ на основні сегменти (ТГЛ та ЛСГ): назви осіб за сімейними та родинними стосунками, свояцтвом; назви осіб за родом діяльності; назви осіб за національною і територіальною ознаками; назви осіб за зовнішніми й внутрішніми властивостями [149, 7]; на периферії поля перебувають назви осіб за соціальним і майновим станом, суспільно-політичним становищем, за віросповіданням та належністю до релігійних об'єднань, соціальним станом, за участю в обрядових дій. У питальнику питання розміщено за блоками, які дають змогу спровокувати розмову на відповідні теми. Запитання до респондентів сформульовано в розгорнутій описовій формі, під час опитування використовували прийом не називання відповідних лексем літературної мови, щоб уникнути прогнозованих неточних відповідей. Для виявлення тенденцій номінації в говірках у питальнику передбачено також диференціацію за ознакою роду (назви чоловіків, жінок, дітей обох статей).

Способом перевірки ступеня відповідності між моделлю явища та самим явищем є експеримент [73, 97]. Для збирання діалектного матеріалу впродовж 2009–2011 рр. було проведено експедиції у 82 н. пп. ПБГ. До мережі обстежуваних пунктів увійшли деякі з уже обстежених пунктів К.Ф. Германом, які є в мережі АУГПБ, та 10 н. пп. Покуття (Снятинський р-н Івано-Франківської обл.).

Запис матеріалу на електронні носії здійснювали у формі інтерв'ю в режимі „питання-відповідь” та провокуванні текстів-наративів про сім'ю та родинні зв'язки, про життя й господарювання, календарні обряди. У

дослідженні взяли участь 200 інформантів (176 жінок і 24 чоловіків) (Додаток А). Відповідно до усталених вимог до записування діалектного матеріалу під час експедицій намагалися опитувати уродженців села найстаршого віку (найстарший інформант 1912 р. / н.) з мінімальною освітою (11 інформантів – не мають освіти), не залежно від статі. Водночас в сучасних умовах із зростанням рівня освіти, значним впливом радіо й телебачення складно визначити „ідеального” інформанта. Попри перевагу в записах носіїв говірок найстаршого віку, траплялися випадки спілкування з молодими людьми, зокрема в одному випадку свідчення інформантки 1984 р / н. були значущими для виявлення актуалізації деяких назв у говірці. Додатково було використано метод анкетування, оскільки до збирання матеріалу залучали вчителів-пенсіонерів носіїв говірок, які записали три питальники-анкети. У відповідях збережені фонетичні особливості говірок. У дослідженні використано також письмові джерела: записані діалектоносіями фольклорні матеріали, весільні обряди, напр., с. Добринівці, смт Лужани. Ці дані, звичайно, мають дорадче значення, їх залучали лише після перевірки поширення відповідних лексем на місцях. Важливими вважаємо коментарі інформантів про походження назв (хоча вони можуть бути хибними), чинники формування діалектної лексики. Для виявлення лексики зі значенням ‘людина’ в СБГ використано метод суцільної вибірки та метод кількісних підрахунків.

Використання питальника Й.О. Дзендзелівського в дослідженнях ТГЛ „Людина” на матеріалі східнослов’янських та східностепових говірок, уможливорює зіставлення наших даних.

У роботі застосовано традиційну модель опису від значення до його номінативного представлення. Локалізацію матеріалу (основних лексем та фонетичних і акцентних варіантів) представлено в словнику (Додаток Б)⁶, до деяких сем – за допомогою карти (Додаток Г).

⁶ В основному тексті вказівку на локалізацію залишено до окремих пояснень та описових назв.

Основним методом представлення матеріалу в роботі є описовий із застосуванням елементів порівняльно-історичного для встановлення генези лексем та зіставного для визначення місця та специфіки зафіксованих назв серед інших українських говірок. Зібраний матеріал укладено у вигляді словника „від значення до слова” (Додаток Б), поширення назв та їхнє просторове варіювання продемонстровано на 56 картах (Додаток Г), для ілюстрації функціонування лексики зі значенням ‘людина’ у ПБГ у Додатку Г подано діалектні тексти, структура й семантика номінативних одиниць ЛСГ „Риси характеру” в ПБГ представлена в Додатку В⁷. Для створення лінгвістичних карт використано традиційні прийоми картографування. Використання загальнотеоретичних та практичних методів збору та опису діалектного матеріалу дозволило повно представити досліджуваний матеріал у межах поставлених завдань.

Висновки до I розділу

Дослідження номінації людини як складного багатогранного явища перебуває в постійному зв'язку із загальнотеоретичними проблемами дослідження варіювання як властивості діалектної системи, визначення функційного статусу варіантів, шляхів формування окремих ТГЛ лексики, встановлення генези діалектної лексики. Попри усталену традицію дослідження таких назв на ґрунті слов'янських мов, номінація людини лише в новожитніх говірках південно-східного наріччя української мови стала об'єктом докладного опису. Не зважаючи на багаторічне дослідження різноманітних ТГЛ лексики ПБГ, номінація людини та номінаційні процеси, що супроводжують утворення таких назв у цьому ареалі, досі залишаються мало представленими в українській діалектології, окремі явища потребують уточнення. Комплексне дослідження номінації людини за ТГЛ заповнить лакуни в описі ПБГ. Залучення різних методів збирання та представлення

⁷ Загальні висновки до роботи робимо на основі аналізу матеріалу, представленого в основній частині роботи та Додатку В.

матеріалу забезпечило надійну матеріальну базу для комплексного дослідження номінації людини в ПБГ, яка охоплює як кваліфікативні, так і експресивно-оцінні назви. Використання спеціального удокладненого питальника з опертям на питальник Й.О. Дзендзелівського забезпечує зіставність даних, уможлиблює проведення міжговіркових та міжмовних порівнянь. Обрана модель опису – від значення до слова дозволяє найбільш повно представити склад поняттєвого поля „Людина” в ПБГ і ті номінаційні процеси, які відбуваються в говірках та тенденції в експресивно-оцінній номінації, уможлиблює окреслення позамовних та внутрішньомовних чинників постання таких номінацій.

Розділ II

КВАЛІФІКАТИВНА НОМІНАЦІЯ ЛЮДИНИ В ПОКУТСЬКО- БУКОВИНСЬКИХ ГОВІРКАХ

2.1. Варіантність номінації у ТГЛ „Сім’я, спорідненість, свояцтво” в покутсько-буковинських говірках

ТГЛ „Сім’я, спорідненість, свояцтво” охоплює ЛСГ „Назви спорідненості” – назви, що номінують рідних людей, „Назви свояцтва” – номінації людей, які перебувають у родинних стосунках, встановлених після шлюбу; „Назви людей за сімейним станом”, „Назви дітей”.

За своєю природою ТГЛ „Спорідненість та свояцтво” є закритою і чітко структурованою системою (Додаток А, схема 4). „Шар лексики, що виражає родинні стосунки, щодо давності походження і стійкості стоїть на одному з перших місць у ряді інших тематичних верст. Назви спорідненості і свояцтва пройшли дуже довгий і складний шлях розвитку. Цей шлях тісно пов’язаний з розвитком форм сім’ї, які знайшли своє відбиття в системах спорідненості” [31, 3]. Як зазначав П.О. Лавровський, „що сильніше проникають в народ початком нового життя, ...тим, закономірно, необхіднішим є послаблення широких зв’язків спорідненості і обмеження їх лише вузьким колом найближчих родичів, а відповідно і неминуче забуття старої великої кількості назв, які вже втратили практичну силу” [157, 94]. Однак, „діалекти виявляються консервативнішими від літературної мови ...і зберігають майже всі терміни, які були в давньо-руській літературній мові” [291, 330]. Традиційно назви спорідненості та свояцтва описують за лініями та ступенями спорідненості. У межах кожної ЛСГ на позначення певного поняття виявляємо засоби його вираження: лексеми, номінативні словосполучення та описові назви. Номени, що репрезентують сімейний стан і ставлення людини до шлюбу, виявляють більше варіювання, оскільки у своїй семантиці містять оцінний компонент. На формування цієї ЛСГ

впливають і позамовні фактори: народна мораль, релігійні традиції і звичаї. Деякі назви спорідненості функціонують в обрядовому дискурсі, що зумовлює розвиток їхньої семантичної структури. За походженням переважна більшість назв спорідненості і свояцтва сягає праслов'янської доби, однак у ПБГ серед назв спорідненості і свояцтва фіксуємо запозичення, зокрема румунізми.

2.1.1. ЛСГ „Назви спорідненості в покутсько-буковинських говірках”

Назви спорідненості традиційно описують за ступенями та за прямими і боковими лініями.

Назви спорідненості по прямій лінії першого ступеня – назви рідного батька, рідної матері, рідного сина та рідної дочки (Додаток А, схема 4). Сема ‘рідний батько’ представлена опозицією назв ¹тато, пох. ¹татко та заст. назвами ¹нен’о, пох. ¹нен’ко (поширені також у закарп. гов. [ЛАЗ 1, к. 44], бойк. гов. [AGB 4, т. 174]); ¹д’ед’а, фон. вар. ¹д’ад’а, ¹г’ед’а, пох. ¹д’ад’ко. Як зазначив Ф.П. Філін, „збіг значень ‘батько’ і ‘брат батька’ тягнеться до туранської системи спорідненості, у якій відображався той час, коли батько і брат батька ще не розрізнялися і входили в загальну категорію батьків” [291, 338]. Спорадично поширені назви ¹бат’а, рос. ¹папа, назва ¹бат’ко у значенні ‘рідний батько’ поширена під впливом літературної мови (Додаток Г, к. 12).

Для номінації рідної матері на всій досліджуваній території поширена лексема ¹мама, пох. з демінутативними суфіксами ¹мамка, ¹маму’а, ¹мамочка, спорадично зафіксовано заст. номен ¹нен’а, фон. вар. ¹нен’і, пох. ¹нен’ка (Додаток Г, к. 5).

Сема ‘батьки (батько і мати)’ виражена опозицією назв ¹родич’і ‘батьки’ та ¹бат’ки, поширені також іменники ¹в’іт’у’і, ¹родител’і, які із сучасного погляду видаються книжними, субст. прикметники ¹р’ідний(а), ¹старий(а).

У значенні ‘рідна донька’ поширені номени *дон’ка*, *доч’ка*, пох. *пестл. донечка*, рос. *дочен’ка*, лексеми *д’їучина*, пох. *д’їучинка*, *д’їука*, а також втор. номен *послуга* ‘помічниця’. Назви *донечка*, *дон’а*, *дон’ка*, *доц’ін’ка* у формі Кл. в. поширені як звертання старших до молодої дівчини.

Порядок народження дітей виражено у номінації старших / молодших. Для номінації старшого сина зафіксовані назви: *син*, пох. *синок*, *синочок*; *хлопець*, пох. *хлопчик*; заст. *фликеу* < сх.-ром. *flācāi* ‘хлопець’, лексеми *перв’істок*, *старишнєць*, рос. *насл’едн’ік*, номінативне словосполучення *старший син*, порівняння *йак господар* (СтЖ), виявлено образну номінацію *мої орли* ‘про синів’. Лексему *синку* у ПБГ вживають і у звертанні до молодої людини безвідносно до статі, і до хлопця, і до дівчини.

Сема ‘середній син’ виражена субст. прикметниками *середушчий*, *середній*, пох. назвою *середн’ак*.

Для позначення семи ‘молодший син’ поширені прикметники *менший*, *наймен’чий*, *молодший*, словосполучення *самий мен’чий*, *менший хлопець* (*хлопець* ‘син’), пох. лексема *меншнєць*, втор. номен *м’їзинєць*, *пестл. м’їзинчик*. Для називання наймолодшої дитини вживають описові назви *п’їзна дитина*, жарт. *наш старший* (СтВ), фіксуємо також жарт. пох. назви *п’їзн’а’чок*, *найп’їзний*, згруб. назви *в’їшкробанєць*, *в’їтр’їсок*, *посл’їдок* (*посл’їдок* ‘кінець’), знев. *зносок* (*зн’осок* ‘останнє яйце курки перед квоктанням’ [СБГ, 171]).

Назви неповної спорідненості – назви нерідних батьків та нерідних дітей. У ПБГ на позначення нерідного батька поширений номен *в’їтчим* (та її фонетичні та акцентні варіанти) і номінативні словосполучення *нер’їдний тато*, *ни’ тато*, *нер’їдний бат’ко*.

Сема ‘нерідна мати’ представлена опозицією загальнопоширеної назви *мачуха* (у номінації, але не у звертанні) та номінативних словосполучень *нер’їдна мама*, *д’руга мама*.

На позначення нерідних дітей рідко використовують спеціальні назви. Маловживаним є номен *пасинок* ‘нерідний син’, субст. прикметники

не^рідний, при^йомний та згруб. номени звод^н'ак, слу^т'ак, при^їдун, го^ддованець.

Відповідно на позначення нерідної дочки одного з подружжя лише в одній говірці, с. Пашківці Хот. Ч. поширена лексема ^падчериц'а, значення передають субст. прикметники не^рідна, сл^утава (Дв), номінативні словосполучення при^йомна доч^ка, ^мого чо^уло^в'іка дон[']ка та лексеми го^ддованка (Ркш), звод^н'ачка (Пд), при^їмачка. У цьому значенні виявляємо вживання заст. назви не^пота, яка у первісному значенні – ‘племінниця’, ‘онука’, імовірно, це можна пояснити тим, що опікунами для сиріт (які відповідно ставали нерідними дітьми) були рідний брат або сестра батька чи матері.

Для називання дітей від різного подружжя поширені субст. прикметники з^ведений(а), з^водний(а) та пох. назви зведе^н'ата, зведе^ниц'і ‘зведені сестри’, з^в'ідники ‘зведені брати’. Опозитами до цих назв є номінативні словосполучення ^назван'і ^д'іти, не^рідн'і ^д'іти, ^рідн'і по ^татови / ^рідн'і по ^мам'і, ни в'ід ^рідної ^мами / ни в'ід ^рідного ^тата (Мм), брат по ^татови.

Назви спорідненості по прямій лінії другого ступеня охоплюють семи ‘дід, батько матері або батька’, ‘баба, мати батька чи матері’, ‘онук’, ‘онука’.

Сема ‘батькова мати, бабуся’ (Додаток Г, к. 2) представлена опозицією номенів ^баба, пох. ^бабка, ^бабиц'а, ба^бус'а, рос. ^бабушка та запозичень ^буна < сх.-ром. мов; молд. б^унэ, бунікэ, рум. b^ună, b^unică від лат. ‘добрий, хороший’ [ЕСУМ 1, 295], ^моша < сх.-ром. мов; молд. мош, мошіэ, рум. тоș, тойșă ‘старий’ [ЕСУМ 3, 526]. Про адаптацію запозичення свідчить поширення пох. ^бунка, ^буниц'а, бу^н'іка, бу^н'ічка; такі лексеми поширені і в пд. -бук. гуц. гов. з тотожною семантикою [ГГБ, 143]. Спорадично виявляємо назву ^мама ‘бабуся’ (пор. марм. старá máма ‘бабуся’ [МГП, 299]), ма^лмука, ймовірно усічені пох. ^мун'а, ^мун'ка, номінативні словосполучення ^татова ^мама, ^мама с^тарен'ка. Натрапляємо на номени баба ‘стара жінка’, моша ‘повитуха’ у втор. значенні.

Відповідно сема ‘мати матері, бабуся’ має таке ж представлення, значення може уточнюватися описово ¹мої ¹мами ¹мама, ¹мамина ¹мама. Лише подекуди (говірки Др, МК, Ркш, Рх, СтБ, СК, Тп, Яр) для батьків батька і батьків матері вживають різні номінації: ¹буна ‘мати батька’, ¹баба, ба¹бус’а ‘мати матері’ і навпаки: ¹йак ¹мамин’і – ¹бунка і ¹мошул ¹йак ¹татов’і / то ⁰ід і ¹баба (Яр).

Сема ‘батьків батько, дідусь’ виражена двокомпонентною опозицією назв ⁰ід, ¹ід⁰, пох. пестл. ¹ідик, ¹ідус’ та ¹мошул < сх.-ром. мов; молд. *мош*, *моішэ*, рум. *тоş*, *тойşă* ‘старий’ [ЕСУМ 3, 526], пох. ¹мошулко (Зл). Фіксуємо номен ¹мошул у значенні ‘старий чоловік’. Семантику уточнюють описові назви ¹мого ¹тата ¹тато, ¹татовий ¹тато. Назва ⁰ід на позначення батька матері чи батька у більшості говірок є стилістично нейтральною і не має відтінку згрубілості.

Для позначення онуків вживають літературні назви. Сема ‘онук’ виражена номенами ⁰нук, пестл. ¹нучок; сема ‘онука’ представлена назвами ¹нука, пестл. ¹нучка. Зрідка у говірках відзначають вживання заст. назв ⁰н’ім ‘онук’, ⁰нота ‘онука’ [СБГ, 330] < сх.-ром. мов; молд. *непót*, рум. *nepot* від лат. *nepös* ‘внук, нащадок, племінник’ [ЕСУМ 4, 73]. У деяких говірках лексема ⁰нота має значення ‘племінниця’ (Бн, БП, Брд, Вв, Вс, Вр, Врч, Дв, К, Км, Ктл Лш, М, Мх, Ндб, НСт, Сн, СтБ, СтВ, Тп), згруб. ‘нерідна дочка’ (Бз). Для уточнення значення в контексті вживають описові назви ¹мої ¹дочки ¹дочка, ¹дочки ¹ід’їчина, ¹дочкин’і ¹ід’іти.

Третій ступінь спорідненості по прямій лінії – це батьки баби і діда (сема ‘прабаба’, ‘прадід’) та правнуки (сема ‘правнук’, ‘правнучка’). Сема ‘прабаба’ представлена опозицією пох. ¹прабаба, ¹прабабка, пестл. ¹прабабус’а, рос. ¹прабабушка та ¹прабуна, ¹прабу¹н’іка. У цьому значенні вживають і назви ¹мун’а, пох. ¹мун’ка, ¹моша, ¹буна, пох. ¹бунка, бу¹н’іка. Для конкретизації значення використовують номінативне словосполучення, напр., ¹бунина ¹мама.

Відповідно сема ‘прадід’ виражена лексемами *n'рад'ід*, пох. *прад'ідик*, *n'рад'ідус*, *прид'ідо* та *прамошул* (Сл). Номен *бунил* ‘прадід’, імовірно, є пох. від *буна* ‘бабуся’. Лексеми *д'ід*, *д'ідо*, пох. пестл. *д'ідик*, *д'ідус*, *д'ідусик* та *мошул* вживають також для позначення семи ‘прадід’, виявляємо множинну форму *n'рад'іди* у значенні ‘батьки діда чи баби’ (Бз, Тр).

Питомі українські назви розширюють свою семантику: лексеми *д'ід* (та словотвірні похідні) і *баба* фіксуємо у значенні ‘прадід’, ‘прабаба’ // *це бунка і мошул / а то д'ід і баба* (Дб), тобто позначають другий і третій ступінь спорідненості. Таке явище було помічено раніше [31, 85] і вже відображене в СБГ [СБГ, 330].

Четвертий ступінь спорідненості охоплює поняття ‘батьки прадіда’, ‘батьки прабаби’, ‘діти правнука’, ‘діти правнучки’. Спеціальних назв для їх номінації у ПБГ немає, для називання використовують префіксальні похідні від лексем, які представляють третій ступінь спорідненості. Загалом це вияв загальної тенденції до спрощення термінологічної системи спорідненості, що полягає у „втраті багатьох відмінностей (особливо далекої спорідненості) залежно від того, як зменшується соціальне значення самих родинних зв'язків за межами сім'ї” [282, 13].

2.1.2. ЛСПГ „Назви спорідненості по бокових лініях”

Назви спорідненості по бокових лініях представлені першою боковою лінією, що має чоловіче відгалуження (рідні брати і їхні діти) і жіноче (рідні сестри і їхні діти) (Додаток А, схема 5). Вона охоплює семи ‘рідний брат’, ‘рідна сестра’, ‘син рідного брата чи сестри, племінник’, ‘дочка рідного брата чи сестри, племінниця’. Особливістю ПБГ є функціонування тотожних назв на позначення сем ‘син рідної сестри’, ‘дочка рідної сестри’, ‘син рідного брата’, ‘дочка рідного брата’, ‘брат батька’, ‘брат матері’, ‘сестра батька’, ‘сестра матері’, що зумовлено однаковим статусом брата і сестри в системі родових стосунків.

Для номінації рідного брата та рідної сестри у ПБГ нині поширені літературні назви: *братику*, *брач:ику*. У розповідях вживаються як прикладка для уточнення значення: *М'ішко-брат ро|биў |тожи ў кол|госп'і йїздо|вим / а Мар'іка ро|била на |ферм'і йо|го |ж'інка / а Іван-брат ро|биў ў кол|госп'і / |Софка |тожи ро|била ў кол|госп'і / Ва|сил'-брат буў при |кол'ійі* (Зб). Також фіксуємо заст. назви-звертання молодших дітей до старшого брата (Додаток Г, к. 6): *бад'у*, пох. *ба|д'іко*, *ба|д'ічку*, *б'іц'о* (К, МК), *б'іц'у* < сх.-ром. мов; молд. *ба́де* ‘дядьку’, рум. *bade* ‘тс.’, походять, можливо, від болг. *ба́тя*, *ба́тьо*, *ба́те* ‘тс.’ [ЕСУМ 1, 112]; *д'ад'у*, *вуйку*, *вуйц'у*. В бук. говірці с. Бродина на території Румунії ця лексема має значення ‘страший господар, старший чоловік’ [ГТБ, 136]. Нерідко до старшого брата чи сестри вживали форму „на ви” (Додаток Г). Однак це не було загальнопоширеним явищем, напр., у низці говірок не було спеціального звертання.

До старшої сестри прийнятими були назви-звертання: *тето*, пох. *тетко*; *лел'о*, пох. *ли^{el}л'іко*, *ли^{el}л'ічко* < рум. *liță* є результатом скорочення форми *leliță* демінутива від *lele* ‘сестриця’ (у звертанні до старшої сестри) [ЕСУМ 3, 273], *цацо* (Тр) < ймовірно від *ццоця* ‘тітка’ (Додаток Г, к. 7).

У значенні ‘син рідного брата чи сестри, племінник’ поширені назви *плем'ін:ик*. Як зазначала В.А. Прокопенко, значення ‘син чи дочка брата чи сестри’ у ПБГ частіше фіксуються в російському фонетичному оформленні

[233, 148–149], що підтверджують і наші спостереження (Додаток Б). Спорадично поширений заст. номен *неп'їт*. Це поняття передано також номінативними словосполученнями *син сестри*, *сестриний син*, *неп'їт в'їд сестри*. У вираженні семи 'син рідного брата' опозитами до однослівної назви є описові назви *в'їд брата син*, *в'їд брата д'їти*, *мого брата син*, *мого брата хлопчик*, *брат'її син*, мн. *братов'ї д'їти*, *мого брата д'їти*.

Значення 'дочка рідного брата чи сестри, племінниця' виражене відповідно лексемою *плем'їн:иц'а* у різному фонетичному оформленні (Додаток Б), заст. лексемою *непота* та описовими конструкціями *сестри дон'ка*, *сестрина дон'ка*, *сестрина дочка*, *сестри дочка*, *непота в'їд сестри*, *сестри д'їїчина*, *моїї сестри дон'ка*, *в'їд сестри дон'ка*, мн. *сестрин'ї д'їти*, *моїї сестри д'їти*. Лише в одній говірці с. Княже Снят. І-Ф. виявляємо лексему *сестр'їнка* 'дочка сестри чи брата, племінниця'. На літературну назву *небога* натрапляємо також лише у одній говірці с. Грозинці Хотинського р-ну Чернівецької обл. У кількох говірках вона поширена як звертання старших до значно молодшої людини (переважно дівчини) (Бл, Кд). Порівняння сучасних назв спорідненості і свояцтва з даними 50-х рр. ХХ ст. (їх докладно описала В.А. Прокопенко в статті „Назви спорідненості та свояцтва в буковинських говірках” 1958 р., матеріали увійшли до картотеки СБГ⁸) уповажнюють на висновки про динаміку назв цієї ТГЛ. Так інформанти жодного разу не відзначали вживання лексем *сестреница* 'дочка рідної сестри', *сестринец* 'син рідної сестри', *братанич* 'син брата', *братанка* 'дочка брата', які були поширені раніше. У сучасних ПБГ назви на позначення дітей рідної сестри та рідного брата не диференціюються.

Друга бокова лінія спорідненості має чотири відгалудження: чоловіче з батьківського роду, жіноче з батьківського роду, чоловіче з материнського роду та жіноче з материнського роду (Додаток А, схема 5). Складна система

⁸ Далі висновки про динаміку назв спорідненості і свояцтва у сучасних ПБГ робимо на основі порівняння з матеріалами цієї статті.

родових відносин в минулому передбачала домінуюче становище батьківського роду. Однак унаслідок її уніфікації назви чоловічого та жіночого відгалужень з різних родів у сучасних ПБГ не диференційовані. Про неоднакове трактування й оцінку спорідненості по чоловічій та жіночій лінії свідчать відмінності в номінації родичів, які займають однакове становище в структурі родинних стосунків, що зберігаються в низці мов [282, 13].

На позначення рідного брата батька та рідного брата матері, дядька (Додаток Г, к. 13) на всій досліджуваній території поширена багатозначна назва *ʎуїко*. Також цю лексему вживають у значеннях ‘чоловік тітки’, ‘звертання до вітчима’, ‘будь-який старший чоловік’, тому вважаємо перебільшеною тезу про нівеляцію цієї назви у мові населення Буковини, висловлену А.А. Бурячком [31, 85]. Як багатозначна ця лексема (і відповідник ж. р.) поширена і в українських говірках на території Румунії [ГГБ, 150]. Зрідка у значенні ‘дядько’ фіксуємо назви *ʎd'ad'o*, *yn'keşul* < рум. *încă*. Це значення передають також описово номінативними словосполученнями *ʎмамин брат*, *ʎмоїї ʎмами брат*, *ʎмоїї ʎмами ʎр'ідний брат*. Хоча у СБГ зафіксовано лексему *стрий* ‘дядько по батькові, брат батька та чоловік батькової сестри’, ‘старший чоловік, дідусь’ [СБГ, 526–527], ще у 50-х рр., її кваліфікували як рідковживану [233, 145–146], а на сучасному етапі можемо констатувати зникнення з лексику ПБГ цього номена, оскільки не виявлено жодного вживання у відповідних значеннях. Натомість ця лексема поширена у більшій частині закарп. гов. [ЛАЗ 1, к. 46], у бойк. гов. [AGB 4, т. 186].

Для називання дружини батькового чи матиного брата відповідно використовують назви *ʎуїна*, *ʎк'ітка*, запоз. номени *ma'tuşa* < сх.-ром. мов, молд. *мэтушэ* ‘тітка’, рум. *mătuşă* ‘тс.’ [ЕСУМ 3, 417–418], *ʎл'іца*, *ʎл'іка* < сх.-ром. мов, молд. *лелікэ*, рум. *lelică* ‘тітка’ [ЕСУМ 3, 217–218], *ʎц'оц'a* < пол. *ciocia*, *ciotka* ‘сестра тітки, рідше батька’ [SJP 1, 22]. Лексема *вуйна* має широке поширення у закарп. гов. [ЛАЗ 3, к. 337]; у цих говірках

диференціюються поняття ‘дружина батькового брата’ ‘дружина материного брата’, для їх вираження використовують різні назви, похідні від назв дядька [ЛАЗ 3, к. 337–338].

Зі значенням ‘рідна сестра батька або матері, тітка’ у ПБГ поширені назви *тета*, *т’от’а*, пох. *тетка*, літературна назва *т’ітка* (Додаток Г, к. 14). Лексема *тета* ‘тс.’ поширена у гуц. частині закарп. гов. [ЛАЗ 1, к. 47]; цікаво, що у марм. гов. *тета* ‘теща, свекруха’ [МГП, 315].

Для вираження понять ‘син рідного брата чи сестри батька або матері, двоюрідний брат’, вживають назви *первий*, *двойур’ідний*, *двохр’ідний*. Такі назви є новими у ПБГ [233, 149], з’явилися вони під впливом літературної мови. Ці значення передають і описово словосполученнями у *першому хрес’т’і*, у *перш’ім хрес’т’і*, *другий хрест*. Відповідно сема ‘дочка рідного брата чи сестри батька або матері, двоюрідна сестра’ виражена номенами *перва*, *двойур’ідна*, *двохр’ідна*, номінативним словосполученням *перша сестра*, описово у *першому хрес’т’і*, у *першому хресту*.

Поняття ‘троюрідний брат’ виражене фонетичними модифікаціями лексеми *тройур’ідний*. У деяких говірках це значення виражене назвою *двойерудний* та описовими конструкціями у *друг’ім хрес’т’і*, *ў другому хрес’т’і*, у *друг’ім хрес’ту*, у *третому хрес’ту* (*хрес’т’і*), у *трет’ому хрес’ту*, у *трет’ім хрес’ту* (*хрес’т’і*), *третий хрест* (Зб), у *третому р’а’ду* (Рд), *в’ід первих*. У говірці НСт Кіцм. Ч. натрапляємо на лексему *ку’зен* < можливо, через рос. посередництво з фр. *cousin* ‘двоюрідний брат; свояк, родич’ [ЕСУМ 3, 126]. Таку спорідненість діалектоносії вважають далекою: *то ўже з роду в’іходи* (Пг).

Відповідно значення ‘троюрідна сестра’ виражають назви *тройур’ідна*, *двойур’ідна*, *ку’зенка* (НСт) та описові конструкції *ў другому хрес’т’і*, *удруг’ім хрес’ту*, у *трет’ому* (*трет’ім*) *хрес’т’і* (*хрес’ту*), *в’ід первих*.

На позначення всіх представників одного роду вживані загальні назви *р’ід*, *ро’дина*, *с’ім’я*, *фам’іл’ія* (з такою ж семантикою у [Ткач 1, 382]). Виявляємо цікаве вживання номена *ро’динка* ‘родичка’ (Лж) (див. Додаток Г).

Лексема *фа^лм'іл'ійа* < лат. *familia* ‘сім’я, челядь, майно, родина’ [ЕСУМ 6, 70] у говірках має значення ‘далекі родичі: *фа^лм'іл'ійа це далек'а р'ідн'а* (Нп), у низці говірок фіксуємо пох. *фам'іл'йант* ‘родич’, *фам'іл'йантка* ‘родичка’, які закріплені у словнику [СБГ, 579–580].

2.1.3. ЛСГ „Назви свояцтва в покутсько-буковинських говірках”

ЛСГ „Назви свояцтва” об’єднує номени, які відображають зв’язки між родичами одружених людей: передають стосунки між дружиною та родичами чоловіка; номінують стосунки між чоловіком та родичами дружини та стосунки між батьками одружених. Для назв цієї ЛСГ характерною є багатозначність лексем.

2.1.3.1. ЛСПГ „Назви, що передають стосунки між дружиною та родичами чоловіка”

У ПБГ сема ‘синова дружина’ виражена загальнопоширеною лексемою *не^лв'істка*. Цей номен вживають також на позначення дружини рідного брата стосовно його сестер і братів, іноді з означенням *наша не^лв'істка*; для пояснення вживають описову форму *мого ^лсина ^лж'інка*.

Сема ‘батько чоловіка, свекор’ (Додаток Г, к. 3) виражена опозицією літературної назви *с^лвекор*, пор. кальку з рум. *^лсокру* (СтБ) < рум. *sócri* ‘тесть, свекор’ та номеном *тест*’, що в літературній українській мові має значення ‘батько дружини’ [СУМ 10, 102]. Спорадично вживають субст. прикметник *ста^лриї* [СБГ, 518] (натомість у закарп. гов. вживання такого субст. прикметника частотне [ЛАЗ 2, к 150]). Описові форми *тато чоло^лв'ічиї*, *мого чоло^лв'іка тато* пояснюють, уточнюють значення. Для ПБГ характерним є вживання лексем *тест*’, *теища* для називання батьків чоловіка і батьків дружини [233, 149]. У звертанні до батька чоловіка вживають такі ж назви, як і до рідного батька: *тату*, *нен’у*.

Номінація матері чоловіка, свекрухи (Додаток Г, к. 4) представлена опозицією назв *свек^лруха*, пор. кальку з рум. *^лсокра* (СтБ) < *soácră* ‘теща,

свекруха' та *тешча*, що трапляється і в рос. фон. оформленні (Додаток Б). У деяких говірках назви *тешча* і *свекруха* на позначення матері чоловіка є дублетними (Лн, МК, Мм). Спорадично вживають субст. прикметник *стапра*, однак така номінація є зневажливою: *тако позаоч'ї / по вулишиному казали иї / н'їшла т'воя стапра н'їшоў т'в'її стапрїї* (Б). У розповідях іноді трапляються описові форми *чолов'їча мама*, *мого чоловіка мама*. У звертанні до матері чоловіка вживають назву *мамо*: *во́на була ў мени́ мама / али́ дл'а йасности ко́мус хто це ў мени́ / то во́на мо́я свекру́ха* (Дж).

Значення 'рідний брат чоловіка' у ПБГ передають запозичені номени *кумнат* < сх.-ром. мов; молд. *кумнат*, рум. *cumnát* від лат. *cognātus* 'родич; рідний, родинний, близький' [ЕСУМ 3, 140], *швагро* (Рп) < нім. *Shwager* 'дівер; шурин; зять (чоловік сестри або зовиці)' [ЕСУМ 6, 393–394] (поширена у бойк. гов. [AGB 4, т. 189]), лексеми *сват*, *вуйко*, *своїак* та заст. назви *бад'а*, пох. *бад'їка*, іноді – субст. прикметник *братовиї*. Описово це значення виражають словосполученнями *чолов'їчий брат*, *чолов'їк'їў брат*, *брат чоловіка*, *брат мого чоловіка*, *мого чоловіка брат*, *чолов'їка мого брат*, *чолов'їчий фам'їл'їант*.

Сема 'рідна сестра чоловіка' у ПБГ виражена номенами *кумната*, *тета*, *с'ваха*, субст. прикметниками *брато́ва*, *швагро́ва*. У говірках, де такі номени не актуалізовані, відповідне значення передають номінативними словосполученнями *чолов'їча сестра*, *чолов'їкова сестра*, *сестра чоловіка*, *сестра мого чоловіка*.

Для вираження поняття 'дружина чоловікового брата' у ПБГ поширені назви *кумната*, *брато́ва*, *нев'їстка*. Діалектоносії відчують багатозначність лексеми: *нев'їстка / за та́ких ка́жут не́в'їстка чу́жа к'їстка // шо ни ў хат'ї а в'їд брата / дес'дал'їша* (Бз). Диференційною ознакою у називанні особи та звертанні до неї за свояцтвом є вік. Номен *тета* 'дружина чоловікового брата' вживають стосовно особи старшої за віком від мовця: *котра́ с'тарша то тета* (Ош), *їакшо́ їа с'тарша в'їд неї́ то тета во́на по́вин:а ме́н'ї ка́зати* (Чрп).

Сема ‘дружина рідного брата’ (Додаток Г, к. 20) виражена опозицією субст. прикметника *брато¹ва* та багатозначної лексики *кум¹ната*. Номени *тета*, *лел’іка* вживають і у звертанні. Описово це значення передають тоді, коли у говірці немає спеціальних назв, або коли ситуація потребує пояснення: *брато¹ва не¹в’істка*, *брато¹ва ж¹інка*, *б¹ратова ж¹інка*, *мого б¹рата ж¹інка*.

2.1.3.2. ЛСПГ „Назви, що номінують стосунки між чоловіком та родичами дружини”

Ця ЛСПГ охоплює семи ‘чоловік дочки’, ‘батько дружини’, ‘мати дружини’, ‘брат дружини’, ‘сестра дружини’, ‘чоловік сестри’, ‘чоловік дружининою сестри’.

У ПБГ для номінації чоловіка дочки поширена літературна назва з *’ат’* та її фон. варіанти.

Сема ‘батько дружини’, як і в літературній мові, виражена лексемою *тест¹*. Спорадично в цьому значенні фіксуємо номен *с¹векор*, назву, кальковану з рум. *сокру* (СтБ), рідко – субст. прикметник *ста¹рий*. Відповідно, для називання матері дружини поширені номени *тешча*, спорадично – *свек¹руха*, калька з рум. *сокра* (СтБ) та субст. прикметник *ста¹ра*. У звертанні до батьків дружини вживають ті ж назви, що й до рідних батьків: *тату*, *нен’у*, *мамо*.

Поняття ‘брат дружини’ (Додаток Г, к. 8) у ПБГ виражене запозиченими номенами *кум¹нат*, *ш¹ватер*. Про адаптацію цього запозичення свідчить функціонування його у варіантах *ш¹ватер’*, *шва¹тро*. Спорадично виявляємо номени *сво¹йак*, *сват*, *брато¹вий*. Це значення виражене словосполученнями з різним виявом присвійності: *ж¹іночий брат*, *моїй ж¹інки брат*, *ж¹інкин брат*, *ж¹інчин брат*. Як свідчать коментарі діалектоносіїв, у звертанні до рідного брата дружини вживали назву рум. *ба¹д’іка*. Ця назва є застарілою і рідковживаною навіть у мовленні людей старшого віку.

Відповідно сема ‘сестра дружини’ (Додаток Г, к. 9) у ПБГ виражена назвами *кум'ната*, *сво'йачка*, *тета*, *с'ваха*, рідко – субст. прикметниками *швагрова*, *сестрина*. Описово ця сема представлена словосполученнями *ж'їноча сестра*, *ж'їнчина сестра*, *моїї ж'їнки сестра*.

Значення ‘чоловік рідної сестри’ номінують запозичення *кумнат*, *шватер*, *швагро*. Фіксуємо назву з ‘ат’ з семантикою ‘чоловік сестри’, іноді з означенням з ‘ат’ *наш*. Конструкції *моїї сестри чоловік*, *рідної сестри чоловік*, *сестриний чоловік* виражають це поняття описово.

Для номінації чоловіка рідної сестри використовують описові конструкції: *сестриний чоловік*, *моїї сестри чоловік*. Як відзначають діалектоносії, у звертанні до чоловіка рідної сестри в буковинських говірках колись вживали назви: *вуйко*, *ба'д'а*, пох. *ба'д'іка*, пестл. *ба'д'ічка*.

2.1.3.3. ЛСПГ „Назви, що передають відносини між батьками одружених”

Літературні назви *сват*, *с'ваха* у ПБГ виражають семи ‘батьки одружених’, окрім того вони поширені у значеннях: *сват* ‘брат чоловіка’, *с'вашка* ‘жінка (родичка або стороння), яка співає обрядові пісні на весіллі’. Відгомоном домінування чоловічого роду при укладанні шлюбу є назви батьків нареченого та батьків нареченої у весільному обряді, що й досі трапляється у говірках Буковини (напр., на території Глиб. р-ну): *с'ваха велика* ‘матір нареченого’ (Лк, Км, Мх), *мама велика* ‘тс.’ (Гр, Чрп), *сокра мар'ї* ‘тс.’ (Ктл); *сват великий* ‘батько нареченого’ (Лк, Км, Мх), *тато великий* ‘тс.’ (Гр, Чрп), *сокру мар'ї* ‘тс.’ (Ктл), натомість, ‘батьки нареченої’ виражене лексемами *сват*, *с'ваха* або словосполученнями-румунізмами *сокра н'їк* (сваха мала) ‘мати нареченої у день весілля’ (Ктл), *сокру н'їк* (сват малий) ‘батько нареченої у день весілля’ (Ктл).

2.1.4. ЛСПГ „Назви, які вказують на сімейний стан”

ДО у номінації людей є їхній сімейний стан. Протиставлення за ознакою одружений(а) / неодружений(а) пов'язане з семою 'вік'. Для вираження значення 'доросла дівчина' поширені лексеми *д'їўка*, пестл. пох. *д'ївочка*. Вживалася ця назва й у звертаннях до дівчат, молодих жінок, і не мала негативної конотації; як звертання спорадично поширена й нині, однак вважається згрубілою. Натомість назва *д'їўчина* є нейтральною в плані конотації. Завершальним етапом дорослішання є віковий період, коли хлопець та дівчина фізично, морально і психологічно готові до шлюбу. Значення 'дівчина шлюбного віку' виражене номенами *дозр'їла*, *дохожа*, *зросла* або описово *прийшла до часу / до пори, на пор'ї, пора в'їддаватиси, д'їўчина ўже до л'ўдиї, середного в'їку, має бути молодоў*. У цьому ж значенні поширені номінативні словосполучення: *доросла д'їўчина*, *д'їўка на в'їд:а'н'ї*, *д'їўка на в'їд:аван'а*, *д'їўка на в'їд:а'н'а*, *д'їўка на в'їд:а'н'у*, *д'їўчина на в'їд:а'н'ї*, *на в'їд:а'н'а* ← *в'їддаватиси* 'виходити заміж'. Похідна назва *в'їд:а'ниця* 'дівчина, готова до заміжжя' (БП, Лж, Лн, Нл, Рж, Рх, СтЖ) у кількох говірках поширена у значенні 'молода заміжня жінка' (Лк, Ств). Ця лексема може мати конотативний відтінок зневаги: *в'їд:а'ниця* 'про дорослу, але ліниву дівчину' (Рд). У значенні 'дівчина, до якої залицяються' поширені назви *гон-д'їўка*, рос. *баришн'а*.

Сема 'нежонатий' виражена назвою *парубок*. У цьому значенні поширені також лексеми *хлопец*, субст. прикметники *дорослий*, *нежонатий*, пох. *женых*, номен *кавал'єр* (у деяких говірках (Б, Пн, Чрп) ця лексема поширена у значенні 'коханець'). Діалектоносії старшого покоління подекуди ще вживають заст. назву *кликеў* < сх.-ром. мов; рум. *flăcău*, молд. *flăcău* є словами слов'янського походження пор. ст.-сл. *хлакъ* 'нежонатий', *хласт* 'тс.', якому відповідає укр. *холостий* [ЕСУМ 6, 109]. Це значення може бути виражене і номінативними словосполученнями: *дозр'їлий парубок*, *парубок до женит'би*, *парубок на женин'а*, *парбок на оженин'а*,

парубок до женин'а, парубок на же'н'ін'а, хлопиц до жи'н'ін'а, на же'н'ін'е, та. пох. назвами нао'жениц (Рх), нао'женник (Тп).

У значенні 'заміжня жінка' фіксуємо субст. прикметники *в'ід:ана, замужн'а*, номени *молодица*, пестл. *молочица, ж'інка*, пох. *ж'іночка*; описово значення виражене словосполученнями *молочен'ка ж'інка, молода молодица*. У говірці Сн лексема *молодиц'а* означає 'наречена', натомість у говірці СтБ з сильним румунським впливом 'молодиця' виражене номеном *н'іваста* < рум. *nevastă* 'молодиця'. Назви *газдин'а*, пестл. *газдин'ка, молода газдин'а, хаз'айка* поширені й у значенні 'заміжня жінка'. У ПБГ 'зять, який живе на господарстві батьків дружини' виражене номенами *приїмак*, пох. *приїмака, приїмачина*, фразеологізованими конструкціями *у приїми приїшоу, у приїмах, н'ішоу на бабинск'е, н'ішоу ў з'ет'і, н'ішоу на ґрунт*. З такою семантикою виявляємо знев. назви *прис'тайа, за'чуха / за'в'ідуїучий чу'жим хаз'айством* (Ол). Лексема *зачуха* як порівняно нова за актуалізацією відома у зах.-пол. говірках [СЗГ 1, 180], СОН подає цей номен лише в характерологічному значенні: *зачуха* знев. 'лінива, неохайна людина' [СОН, 99]. Лише у кількох н. пп. немає спеціальної назви або діалектоносії не вживають її (Дж, Зб, Іс, Мх, Тр, Ус), однак оцінка такої ситуації можлива і за допомогою ширшого контексту, пропозитивної номінації: *приїмак бо в'ін приїшоу на ўс'о го'тове* (Вв), *кажут / шо в'ін не же'ниўс'а а в'ід:аўси* (ЗГ), *хлопцев'і ўс'тидно йти / в'ін маў би бути на ґрунт'і / йак в'ін н'ішоу то приїмак / на с'войім в'ін газ'да / а там н'іх'то* (Рд).

Сема 'незаміжня дівчина' представлена субст. прикметниками *ни в'ід:ана, ниўдру'жена, за'си'жена, застар'іла, старша, постарша*, номінативними словосполученнями *ста'ра д'іўка, ста'ра д'іва, ста'ра (с'тарайа) д'ева, с'тарша д'іўка, оди'нока д'іўка, неза'м'іжн'а д'іва*, фразеологізованими сполуками *си'дит у д'іўках, си'в'іє ў д'іўках, чиста йак палец* 'одинока' (Додаток Г). У говірці с. Рідківці фіксуємо заст. назву *г'іцанка* 'тс.', мотивовану назвою головного убору (Додаток Г). Така ММ характерна і для інших говірок, пор. гуц. *молодиця* 'молодиця', 'дерев'яний

обруч під хусткою заміжньої жінки' [СБйГ 1, 450]. Описові конструкції, що вживаються для вираження такого значення, мають конотативно нейтральне значення: *в'їбирає / ходи соб'ї* (СтВ), *ш'їст'а ни їмає / суд'їба її та'ка, шо ни їгодна їпари наїти* (Бр), *не їмає їдол'ї* (Пн), *не їмає суд'їби* (Мх), *не їмає ш'част'а* (Мх), *залишена верст'ви своєїї* (Рж) (*верст'ва* 'однолітки'), *ни в'їддаїєси / н'їх'то її си ни траф'їєє* (Пг) (*траф'ляти* 'зустрічати' [СБГ, 550]), *н'їкому не т'реба їїїї / залишина* (Дв), *нев'їддана їмерла* (Вл), *в'їдг'ївочила с'воєє / во'на їже та'ка їан'ї їж'їнка / н'ї їг'їўка* (СтВ).

Сему 'немолодий неодружений чоловік, холостяк' у ПБГ виражають назви *холос'т'ак*, субст. прикметники рос. *халас'той*, *ста'рий*, *нежол'натий*, *заси'жений*, *са'мий*, *оди'нокий*; рос. *бобил'* (Лн) (пор. *жить бобылём* 'самотньо, без дружини, без рідних'). Виявляємо лексему *оди'нак* у новому значенні 'холостяк' (Гр), оскільки у ПБГ *оди'нак* 'єдиний син'. Поняття 'немолодий неодружений чоловік' може бути виражене описово номінативними словосполученнями *ста'рий їпарубок*, *с'тарий їпарубок*, *ста'рий кли'кеў* (Тп), тавтологічним словосполученням *ста'рий холос'т'ак*, описовими конструкціями: *н'їкому в'їн ни з'далиї*, фразеологізованими сполуками, *жи'ве ївоўком* (пор. рос. *жить бирюком* 'одинок, ни с кем не знається' [Даль 1, 77]), знев. *їлунчина їїшиўси* (*їлунчіна* 'минулорічне сало або м'ясо' [СБГ, 266], пд. -бук. гуц. *їлунчина* 'тогорічної сїно, трава, солонина', 'стара баба', 'старий парубок' [ГГБ, 183]), жарт. *н'їшоў у с'тоўб'їр*, жарт. *же'нило ни їв'їросло*.

Сема 'незареєстроване подружжя' номінують фразеологізми *жи'їут на їв'їру*, пор. пох. назви *на'в'їрники* 'подружжя, яке живе без громадянського шлюбу' [СБГ, 306], *нав'їрн'а'ки* 'тс.'; *жи'їут на їкупу*, *низа'кон:о їжили*, заст. фразеологізми *на їбочку*, *на г'їлетку* (*їїлётка* 'діжка' [СБГ, 83]), пор. лїв. *на їїадёрко їїити* 'жити на віру, диким подружжям' [Арго, 131]. З такою семантикою фіксуємо лексеми *не'в'їнчан'ї*, *бези'л'убники*, а також назви, для яких таке значення є вторинним, – *їпокртки* (*їокртка* 'дівчина, яка народила дитину поза шлюбом'), *з'веден'ї* (*зведені* 'зведені діти'), знев. назву *їриїду'ни* 'незареєстроване подружжя'.

Для вираження поняття ‘розлучений(а)’ у ПБГ поширені субст. прикметники, утворені від основ дієслів *розво^лдитиси* ‘розлучитися’: *розв^л’ідний(а)*, *роз^лведений(а)* та пох. іменники, оформлені суфіксом -ник (-ниця): *роз^лв^л’ідник*, ж. р. *розв^л’ідниця* (Кп, Кж, Ол, Ркш), пох. *роз^лв^л’ідничка*, *розв^л’ідениц’а*. Спорадично виявляємо номен *розв^л’іденка* ‘розлучена жінка’, *розв^л’іденец’* ‘розлучений чоловік’; *розхо^лдитиси* ‘розлучатися’: *роз^лх^л’ідник*, ж. р. *розх^л’ідниця*, пох. *розх^л’ідничка*; *розп^лра́витиси* ‘розлучитися’: *розп^лра́ўник*, ж. р. *розп^лра́ўниц’а*; *роз’єдн^латиси* ‘розлучитися’: *роз’єд^лен:ик*, ж. р. *роз’єде^лениц’а*.

Семи ‘коханець’ і ‘коханка’ виражені заст. номенами *л’у^лбас*, *л’у^лбаска*, *л’у^лбка*. Остання назва поширена також і без негативної конотації як звертання до молодої дівчини (Крч) < імовірно від *люба́* заст. ‘кохання’ [СБГ, 268]. Лайлива назва *бахур* ‘коханець’ (Бр) < гебр. *bāxūr* ‘юнак’ [ЕСУМ 1, 153] (пор. *ба́хур* ‘пустун, бешкетник’ [СБГ, 27] має також значення ‘підліток’, ‘позашлюбна дитина-хлопчик’). Назви *ко^лханец*, *ко^лханка*, рос. *л’у^лбоўник*, *л’у^лбоўниця*, *ухо^лжор*, вживані з такою семантикою, у говірках вважають новими.

Значення ‘жінка, у якої помер чоловік, вдова’ виражене фон. варіантами літературної назви *удо^лва* та словотвірними варіантами, оформленими переважно за допомогою суф. -иця: *ўдо^лвиц’а*, пестл. *одо^лвичка*. Відповідно для номінації вдівця поширені фонетичні варіанти літ. назви *ўд’івец’*; в одній із говірок поширений субст. прикметник *удо^лвий* (Б). Самотню людину характеризують фразеологізмом *не^лма н’і ^лроду н’і с^лходу* (Мл).

2.1.5. ЛСПГ „Назви дітей”

ДО при номінації назв дітей є стать, час народження, народження у шлюбі чи поза шлюбом.

Сема ‘дитина’ репрезентована лексемами *ди^лтина* та пох. *ди^лтинка*, *ди^лтиночка*; *ди^лт’а*, пох. *ди^лт’атко*, *дити^лн’атко*, полонізмом *д’ецко* (Дж) <

пол. *dziecko*. Номени у формі Кл. в. *ди|тино*, *ди|тинко*, *ди|тиночко* поширені у звертанні старших до молодшої людини, пор. сталу сполуку *ди|тино* *Бож'а* 'звертання старших до дитини або молодшої людини'. Виявляємо назви у множині: пестл. *д'іточ|ки*, знев. *д'ітла|хи*, згруб. *д'і|тиска*. У значенні 'дитина' виявляємо також лексеми *ма|л'атко* (СК), рос. *ма|л'утка* (Брд), втор. номен *на|симочки* мн. 'нащадки' (Дв).

У значенні 'новонароджена дитина, немовля' поширені назви *немоу|л'а*, пох. *немоу|л'атко*; його порівнюють з безгрішним ангелом: *ан|гел*, пох. *ан|гелик*, *ан|геличок*, *анге|л'атко*, пор. метатичні форми *а|гнил'* (Рш), *а|гнилок* (Рш). Крім загальних назв *ди|тина*, *ди|тинка*, *ди|тиночка*, *ди|т'атко*, *ди|ти|н'а* фіксуємо також назви *новона|ро|жене*, *отро|ча ма|ле*, *мла|д'енец*, *ма|л'утка*, які із сучасного погляду можуть бути по кваліфіковані як книжні, та словосполучення *ма|лен'ка ди|тина*, іноді просто *ма|лен'ке*, *груд|на ди|тина*, *ци|цко|ва ди|тина*, пох. *ци|цко|ве*. Діалектна назва *на|искл'атко*, як і літературна назва *немовля*, мотивована нездатністю дитини говорити. У значенні 'немовля' поширені втор. номени *ма|лен'кий куру|зок*, *л'ал'ка*, жарт. назви дорослого хлопця, напр., *к|ликеу*, *на|рубок* 'про новонародженого хлопчика'.

Значення 'недоношена дитина' виражають субст. прикметники *недо|ношена* → знев. пох. *недо|носок*, лексема *з|носок* (СтЖ) (*зно|сок* 'останнє яйце курки перед ковктанням' [СБГ, 171]), описові назви *не у|по|ру*, *не у|св'її час*. Сема 'дитина, народжена у сім місяців' актуалізована у назвах *сими|м'іс'ічна*, пох. назві *се|мак*, *сема|чок* (Рш); *се|мачка* 'дівчинка, народжена у сім місяців', сп. р. *сема|ч'е*, *сема|чатко*. Сема 'викидень' виражена лексемою *ни|чис|не*, сталими сполуками *гр'і|хи ро|дила*, *гр'і|хи ма|ла*, *Бог дау| гр'і|хи*, описово *в'ік'інула ди|тину*, *ма|ла ни|жи|ву ди|тину*. Такі заст. назви заступає рос. *ви|кидиш* 'викидень' (Рдн).

У ПБГ не диференційовані семи 'близнята' / 'двійнята', пор. *близ|н'ата* 'двоє дітей однієї матері, народжені одночасно', *близ|н'атка*, *близн'у|ки*,

близн'учки та *дв'їн'ата* 'тс.', пох. *дв'їн'атка*, *двоїн'а*, *двоїн'ата*, рос. *двоїн'ашки*, *парочка* 'двійнята'.

У значенні 'близнюк-хлопчик' поширена літературна назва *близн'ук* або це значення виражають описово: з *близн'ук'ї*, з *дв'їн'ат*. Відповідно сема 'близнючка-дівчинка': *близниці'а*, пох. *близничка*, *близн'учка*.

Сема 'єдина дитина у сім'ї' актуалізована у назвах: *оди'нак*, яка активно вживана і сьогодні, пох. *оди'начок*, *оди'нец*, *йеде'нак*, *йеде'нец*, виражена субст. прикметником *оди'нокиї* або описово словосполученнями *од'на ди'тина*, *о'ден син*, *о'ден у бат'к'ї*. У значенні 'єдина дочка' поширені відповідні лексеми: *оди'начка*, *оди'ниці'а*, пох. *оди'ничка*, *оди'нока*, *йеди'ниця* (Рш) та описові назви: *од'на ди'тина*, *оди'нока ди'тина*, *од'на 'дочка*, *од'на дон'ка*, чи безвідносно до статі назви в с. р. *од'но* (*од'не*).

Значення 'дитина, яка залишається жити на господарстві батьків' виражене описово *на ха'з'аїств'ї*, *на ґрунт'ї* та пох. назвами *грунто'вик*, *грунт'ар* [СБГ, 87], субс. прикметником *грунт'овий* [СБГ, 87], відповідно *грунто'ва* 'дочка, яка живе на господарстві батька', *грунто'вичка* 'тс.' ← *грунт* 'господарство, хата з господарськими будівлями, городом', 'наділ землі, ґрунт' [СБГ, 87].

Поняття 'хлопець, взятий на виховання, усиновлений' представлене сталими сполуками: *за с'вого ў'з'али*, дієсловом *ўсино'вили* (Вв), назвами, віддієслівними пох. *приї'мак*, пестл. *приї'мачок*, *го'дованец* (БП, Ркш), *гу'дован:ик*, *в'іхо'ванец*. Це значення виражають і субст. прикметники: *приї'омний*, *приї'млений*, *уси'ноўлений*, *гу'дований* (Пр), *приї'утний* (Врн) (букв. 'взятий з притулку') та рос. *п'ідкидши* (ЗГ). Бездітні батьки могли взяти на виховання сироту зі своєї родини, це пояснює вживання лексеми *свої'як* у невластивому для неї значенні 'хлопчик, взятий на виховання' (Пд). Відповідно сема 'дівчинка, взята на виховання' виражена назвами *приї'мачка*, *гу'дованка*, *в'іхо'ванка*, субст. прикметниками *приї'омна*, *уси'ноўлена*, *приї'утна* (Врн) та описово сталими конструкціями *ў п'рийми ў'з'ели*, *ў'з'ели за с'воюу*, *удоче'рили*. Часто нерідній дитині доводилося важко працювати,

принаймні, цим мотивують описову назву *п'ишла у найми*. У сучасних ПБГ не спостерігаємо чіткої диференціації назв *годованець*, *годованка* ‘діти, яких усиновили маленькими’ та *приймак* ‘той, кого взяли дорослим’, яка існувала раніше [233, 143].

Лексеми *сирота*, пестл. *си́р'ітка*, *сиротинка*, як і в літературній мові, виражає значення ‘дитина, у якої померли батьки, сирота’. Номінативні словосполучення уточнюють значення: *кругла сирота* ‘дитина, у якої померли обоє батьків’, *сирота в'ід мами* ‘дитина, яка втратила маму’, *сирота в'ід тата* ‘дитина, яка втратила батька’. Субстантивований прикметник *безродний(а)* ‘сирота’ є знев. назвою.

На позначення позашлюбних дітей фіксуємо заст. запозичені назви: *байстр'ук* ‘позашлюбна дитина-хлопчик’ (Додаток Г, к. 10), сп. р. *байстр'а*, *байстр'учен'а* < через пол. посередництво з нім. мови *bastart* (*Bástart*) ‘нешлюбна дитина’ [ЕСУМ 1, 118], *копил'*, пох. суфіксальні утворення *копил'ук*, *копилець*, сп. р. *копил'е* < рум. *copíl* ‘дитина, хлопчик’ [ЕСУМ 2, 567; КДА 1, к. 66], *бен'кард^m* ‘позашлюбна дитина’ < через пол. посередництво з нім. мови; *banchart*, *Bánkert* ‘тс.’ від іменника *banc* ‘лава’; німецьке слово іронічно підкреслює факт позашлюбного зачаття дитини на твердій лаві (пор. нім. *hart* ‘твердий’) замість подружнього ложа [ЕСУМ 1, 167]. Таку ж мотивацію мають назви *покропи́ничок* ‘тс.’ [СБГ, 441], *побур'яник* ‘тс.’, пд.-бук. *покропів'єнник*, пд.-бук. *пидпл'ітник* [ГГБ, 198], *кропи́ниця* ‘позашлюбна дитина-дівчинка’. Покропивниками називали незаконних дітей і в інших слов'янських мовах [138, 174]. Такі ж назва поширені і в інших говірках укр. мови, зокрема бойківських [AGB 3, т. 181]. Сему ‘позашлюбна дитина’ виражають субст. прикметники *наїдений(а)*, *неза'кон:ий(а)*, *нагул'аний(а)*, *само'родне* та знев. назви *без'батченко*, *безфа'м'іл'ний*, знев. втор. номен *п'ідсвинок* (*підсвинок* ‘поросся’), *бахур* (*бахур* ‘хлопець’ [СБГ, 27]).

Відповідно дівчинку, народжену поза шлюбом, називають лексемами: *байстр'учка*, словотв. вар. *байстру'чиха*, *байстриця*, пох. номенами від назв

ч. р. *копи|лиця, копи|личка*. Зневагу передає номен *з|найда* та лексеми у формі ч. р., вжиті щодо дівчинки, – *байст|р'ук, |бен'кард^м* (Додаток Г, к. 11).

У значенні ‘підліток’ поширені лексеми *|н'ідросток*, пох. *|н'ідросточок*, літературна назва *|н'ідл'іток*, субст. прикметник *мал|ий* та пох. від номена *|парубок*: *паруб|чак, п'ід|парубок*, номінативне словосполучення *поло|вина |парубка*. Опозитами до конотативно нейтральних назв *х|лопец, х|лопчик, хлоп|чина, хлоп|чак, хлоп|чур* є нова назва *па|цан*, лексеми *|бакир* ‘нечемний хлопчик-підліток’, *ба|кера, |бахур, |бахур'ак*, лайл. *|путрик, шпур|н'ак*, згруб. *|н'ідсвинок* (гуц. *підсвинок* ‘тс.’ [Негрич, 134]), згруб. *шмар|кач, ш|марок, шмар|кула* та описові назви: *ни ди|тина / н'і кли|кей, ни до д'і|теї / н'і до паруб|к'іў, нап'іўди|тина* (цікаво, що у пд.-бук. гуц. гов. *флек'ев* ‘парубок понад 16 р.’ [ГГБ, 226]).

У значенні ‘дівчинка-підліток’ виявляємо такі ж лексеми, як для номінації хлопця: *|н'ідросток, |н'ідл'іток*, однак вони менш поширені, мають різну локалізацію. З такою семантикою виявляємо пох. назви: *|н'ідростка, |н'ідросточка, |н'ідл'ітка*. Прикметники *мал|а, моло|ден'ка* актуалізують сему ‘вік’. Опозитами до нейтрально-оцінних лексем *|д'іўчина, |д'іўчинка* є номени, пестл. *|д'івочка*, згруб. *|д'іўка, д'іў|чук, д'іў|чур*, пох. *д'іў|чурка* (Мх), згруб. *д'і|вул'а, д'іў|чиско, д'іўчи|ниско, д'іўчи|нишче*; згруб. *баху|риця, шпур|н'ачка, шпа|н'учка, шмар|качка, |н'ідсвинок*, втор. номен згруб., знев. *|шуфл'а* ‘вульгарна дівчина-підліток’ (Дв) (*шўфля* ‘совкова лопата’ [СБГ, 680]), нові лексеми *па|цанка, па|цаночка*. Конотативно-нейтральними є назви *п'ід|д'іўка, п'ід|д'івочка*; лексеми пестл. *ха|з'айечка* ‘помічниця’, жарт. *в'ід:а|ниця* – позитивними.

Сема ‘вік’ актуалізована і у значенні ‘ровесник, одноліток’, що виражене літературними назвами *ро|весник, ро|весниця*, пох. *ро|весничка*, композитами *од|нол'іток*, пох. *однол'ітчик; одно|годній, одно|годн'ішній*, пох. *одно|годок; одно|р'ічний*, пох. *одно|р'ічник*, назвами *однок|ласник, одно|кашник, го|док*, лексемою *верст|ва* ‘покоління’ (пор. *верствá* ‘шар речовини, що вкриває поверхню’, ‘соціальна група’ < пол. *warstwa* ‘тс.’ [Ткач

1, 43], гуц. *верствá* ‘ровесники, однолітки’ [Негрич, 35]), у пох. назві *рест|вак* ‘ровесник’ фіксуємо випадок метатези. Це поняття номінують також описово з *одного |року, о|ден го|док*. Зі семантикою однокласник (що передбачає номінацію і за віком, тобто ровесник) виявляємо заст. запозичення *кото|жент*, пор. сх.-ром. *cotizánt* ‘пайовик’, *cotîngán* ‘юнак-підліток’ [PPC, 339]. Звичайно значення ‘ровесник’ стосується не лише дітей, а й осіб різного віку.

До цієї групи відносимо також назви, які опосередковано пов’язані з народженням дитини.

У номінації семи ‘дівчина, яка народила дитину поза шлюбом’ конкурують заст. номени *|покритка* ← *покривáти* / *зведе|ниц’а* ← *звóдити* ‘зваблювати’, пор. *зве|лас’у*; *роз|пусниця*, субст. прикметники *гул’ашча*, *од’і|нока*, *приблудна*, знев. назва *п’ідк’інничка*, лайл. *по|в’ійа*, *|курва*, *шл’ондра*, рос. *шл’уха*, знев. номінативні словосполучення *|в’ітер дур|ний*, *кру|чена |поган*’, евф. *|мати-оди|ночка*. Для пом’якшення негативної оцінки значення передають описово: *|мала ди|тину за |д’іўки*, *|д’іўчина ди|тину зро|била*, *зро|била ди|тину биз чоло|в’іка*, *наро|била копи|л’ат*, *нагу|л’ала*.

Сема ‘бездітна жінка’ виражена лексемами *без|д’ітна*, *безп|л’ідна*, *неп|л’ідна*, *нез|д’ібна*, знев. назвами *нез|дала*, *по|рожна*, *|валашка* (‘валашка ‘кастрована свиня’), *|йарка*, *|йалова*, пох. *йа|лоха* < псл. *(j)alovъ*, пох. від. *jaľъ* – спор. з лит. *ālava* ‘ялівка’, лит. *olaus* ‘неодружена’ [ЕСУМ 6, 544–545]. З такою семантикою виявляємо втор. номен *|верба* ‘безплідна жінка’: *бо вер|ба ни |роди плод* (Кп), номінативне словосполучення *с|тоўбур безп|л’ідний*.

Отже, спорідненість та свояцтво у ПБГ репрезентовано повно, кожне поняття виражене словом чи словосполученням. Для лексем, що передають значення свояцтва, характерна багатозначність (*|моша* ‘бабуся, мати матері чи батька’, ‘бабка-повитуха’, ‘жінка, яка тримає дитину під час обряду хрещення (не кума)’, *ба|д’іка* ‘старший брат’, ‘чоловік рідної сестри’, ‘звертання до старшого чоловіка’, *сват* ‘батько невістки чи зятя’, ‘учасник обряду сватання’).

Серед назв спорідненості та свояцтва функціонують українські (^lнен'о 'рідний батько', ^lбаба, ^lбабка 'бабуся, мати матері чи батька', ^oд'ід, ^oд'ідус' 'батько матері чи батька') й запозичені номени (^lбуна, ^{бу}н'іка 'бабуся, мати матері чи батька', ^{ма}туша 'тітка', ^{ли}л'іка 'тітка, сестра матері чи батька', 'звертання до старшої сестри'). У говірках запозичені слова вживаються або як єдині репрезентанти поняття, або такі назви є дублетними. Конкурування між питомими й запозиченими назвами зумовило зміну їхньої семантики.

Фіксуємо застарілі назви (звертання до батьків (^lнен'о, ^гед'а, ^lнен'ка), спеціальні звертання молодших дітей до старших братів (^lбад'а, ^б'іц'о), сестер (^lтета, ^lцаца)), архаїзація яких пов'язана зі зміною традиційних уявлень про сімейну ієрархію. Назви інших видів спорідненості (побратимство, "молочна" спорідненість) у ПБГ не виявлено. У системі назв свояцтва характерним є вживання описових конструкцій (^oд друга ^lмама, ^в'ід б'рата ^{дон}'ка, ^{чоло}в'іча ^{сест}ра), оскільки не в усіх говірках для вираження конкретних понять поширені однослівні номени, а в деяких такі назви є застарілими.

2.2. Варіантність номінації назв осіб за виконуваною дією в покутсько-буковинських говірках

До назв осіб за виконуваною дією належать номінативні одиниці різних ідеографічних сфер, зокрема таких ЛСПГ: „назви діячів суспільного устрою”, „назви ремісників” „назви рільників”, „назви людей, які займаються тваринництвом”, „назви осіб, причетних до медицини та лікувальної магії”, „назви робітників”, „назви працівників колективного господарства”, „назви осіб за культурною діяльністю”.

Формування цієї ЛСГ відбувалося разом з розвитком суспільства. Творення та функціонування назв осіб за родом діяльності значною мірою пов'язане з дією позамовних чинників: економічним розвитком суспільства, процесами, що відбувалися у виробничій сфері в певній історичній ситуації [41, 9]. Таким позалінгвальним чинником для ПБГ стало входження

Буковини до складу неслов'янських держав: Молдавського князівства, Австро-Угорської імперії, Румунії. Це зокрема позначилося на назвах діячів суспільного устрою. У результаті домінування інших мов протягом довгого часу та міжмовної і міждіалектної взаємодії у ПБГ почала функціонувати значна частина запозиченої лексики, переважно з німецької, румунської та польської мов та витворились нові інтерферентні назви. Ці чинники, а також різна мотивація назв, спричинили їх лексичне, словотвірне та просторове варіювання.

2.2.1. ЛСПГ „Назви діячів суспільного устрою”

До назв діячів суспільного устрою належать номінативні засоби, що виражають семи ‘голова сільської ради’, ‘секретар’, ‘посильний’, ‘суддя’, ‘адвокат, правозахисник’, ‘міліціонер’, ‘листоноша’.

У значенні ‘голова сільської ради’ (Додаток Г, к. 23) конкурують заст. назви *д'в'ірник* (‘начальник селянської громади’ [Ткач 1, 94]) та *примар* < рум. *primár* ‘один з перших, впливовий’ [ЕСУМ 4, 573] ‘мер міста’ [PPC, 1081]. На території Покуття фіксуємо застарілу назву *в'їт*, номінативне словосполучення *с'їл'с'киї в'їт* (Бл) < через польське посередництво пол. *wójt* або безпосередньо запозичено з нім. *vog(e)t* [ЕСУМ 1, 397] (поширена також у бойк. гов. [AGB 4, т. 209])), в одній із говірок натрапляємо на заст. лексему *солтис* < пол. *soltys* ‘сільський староста; представник селян у народній раді’ [ЕСУМ 5, 350]. На сучасному етапі їх заступають назви *голова* та номінативні словосполучення з опорною лексемою *голова*: *голова села*, *голова с'їл'їради*, *голова с'їл'с'койї ради*. У говірці смт Лужани натрапляємо на неологізм *головиха* ‘голова сільської ради-жінка’ (Лж). У радянський період це поняття виражав росіянізм *пр'едс'едател'*. У деяких говірках така назва функціонує й нині. Спорадично поширені заст. назви *стапроста*, *старшиїна* < псл. *starъ -jъ* ‘старий, давній’ [ЕСУМ 5, 398], *плутоїнир* < рум. *plutoniér* ‘старшина’ [PPC, 1009], *уп'едник* – можна припустити можливість впливу польської мови [ЕСУМ 6, 46], пор. пол. *urzędnik* ‘службовець’ [SGP 6,

40; Ткач 1, 377] та лексема *на^лчал'ник* (Врч, Пг) < псл. *начальник* від *начало* ‘початок, влада’ [ЕСУМ 4, 53], номінативне словосполучення *на^лчал'ник села*. У говірці смт Заболотів натрапляємо на заст. лексему *бурм'істр* < нім. м, свн. *burgemister* ‘начальник городян’ [ЕСУМ 1, 299], оскільки селище певний період було районним центром, у мовомисленні діалеконосців воно так і залишається містом.

Сема ‘секретар’ представлена лексемами *секре^лтар*’, пох. ж. р. *секре^лтар'ка*, рос. *секре^лтариша* < нім. *Sekretär* ‘секретар’ [ЕСУМ 5, 206]. Таке ж значення має заст. номени *нуса^р*’ < псл. *pъsati*, пов’язан. з *pъstrъ* ‘перістий’, спорідн. з лит. *piešti* ‘малювати’ [ЕСУМ 4, 376], *но^лтар*’, *но^лтарус* < пол. *notariusz* ‘секретар’ < лат. *notarius* ‘писар, секретар’ [ЕСУМ 4, 114]. У значенні ‘представник виконавчої влади’ поширена нова лексема *дипу^лтам*, *зас'ідател* ‘депутат’, в одній із говірок фіксуємо заст. назву *аўсуш* ‘депутат’ (СК). При сільській раді існувала посада опікуна сиріт, у такому значенні натрапляємо на заст. назви *обироп'ікун*, субст. прикметник *сиро^лтинський* (див. Додаток Г).

Значення ‘посильний’ представлене субст. прикметниками *посил'ний*, пох. *п'ісланец*, *ди^лжурний*, номінативним словосполученням *де^лжурний по селу*, *роз'сил'ний*, *прис'ажний*, *пат^лрол'ний*, сталою сполукою жарт. *с^лтарший куда п'иш'л'ут*. Це значення виражене заст. іменниками, які були поширені у різний історичний період: *гаїдук* < уг. *hajdu* ‘розбійник’ [ЕСУМ 1, 453]; *пол'іцеї* (НСт), *пал'іцеї* < нім. *Polizei* ‘поліція’ [ЕСУМ 4, 494], *стри^лжер*’ < з црк.-сл. *страж*, *стража* [ЕСУМ 5, 431]. Номени *де^лс'атник*, *ди^лс'атничка*, *вико^лнавец*’, *дру^лжин:ік*, *райо^лн'іст* ‘той, хто збирав поставку по району’ виникли у радянський час (див. Додаток Г).

Значення ‘міліціонер’ виражене номенами різної актуалізації: заст. полонізмами *шан^лдар*’, *жан^лдар*’, фам. пох. *жан^лдарик* (НСт) < пол. *żandarm* ‘жовнір, офіцер поліції, що забезпечує порядок’ [ЕСУМ 2, 187] [SGP 8, 690–691] (у сучасних гуц. гов. *шандарь* ірон. ‘міліціонер’ [Негрич, 187]), заст.

назвами *стражар*’, *постолий* та новими лексемами: *участковий*, *м’іл’іц’ін’ер*, *м’іл’іц’ійант* < сх.-ром, рум. *milițian* ‘міліціонер’ [PPC, 833].

Для вираження поняття ‘помічники жандармів, вартівники’ натрапляємо на номени *варт’іуник*, *пол’іцай*, *пол’іц’ійан* (Рдн) < нім. *Polizéi* ‘поліція’ [ЕСУМ 4, 494], пор. пол. *policjant* ‘поліцай’ [Ткач 1, 276], мн. *стр’іб’ки* ‘яструбки, т. зв. члени винищувальних підрозділів, покликані у воєнний час боротися із загонами УПА’, пох. *ст’р’іб’ки*, *ст’р’іб’ці* (Додаток Г).

У значенні ‘начальник міліції’ фіксуємо заст. запозичення *шеф* < фр. мови; фр. *chef* ‘начальник, шеф, командир’ [ЕСУМ 6, 411], які поширилися під впливом сх.-ром. мов, та номінативні словосполучення-кальки *шеф поста*, *шиф де пост* < *șef de post* ‘начальник посту’. З такою ж семантикою вживали лексеми *плута’нур*, *на’чал’ник*, *оф’іцер* < через рос. та пол. посередництво з нім. *Offizier* ‘офіцер’ [ЕСУМ 4, 237], *кап’ітан* < через рос. і пол. посередництво запозичено з лат. мови *capitāneus* ‘ватажок, граф, капітан’ [ЕСУМ 2, 372], пор. пол. *kapitan* ‘офіцерський ступінь, вищий від поручика, офіцер’ [SJP 2, 244], *вах’маїстур* < нім. *Wachtmeister* [ЕСУМ 1, 280], *секс’іон* ← *секція* ‘відділення, частина’ < лат. мови через нім. *Sektiön*, *sektio* ‘різання, розріз’ [ЕСУМ 5, 207–208], *сер’жунт* від літ. *сержант* < через рос. і нім. посередництво (н. *Sergeant*) з фр. *sergent*, що походить від лат. *serviēns* ‘служачий’, пов’язаного з *servire* ‘служити’ [ЕСУМ 5, 219], *субоф’іцер*, номінативне словосполучення *с’тарший шан’дар*’.

Сема ‘листоноша’ (Додаток Г, к. 30) представлена назвами *пош’тар*’, *пошта’л’он*, *пошта’л’оні* ← *пошта* < через пол. посередництво з італ. *posta* ‘пошта’ пох. від лат. *posta* ‘пошта’, букв. ‘місце для пересилання гінців або листів’ [ЕСУМ 4, 548]. Частіше цю роботу виконують жінки, тому назви у формі ж. р. більш поширені: *пош’тар’ка*, *пошта’л’онка*, *пошта’р’іца*, пор. рум. *poștăriță* ‘листоноша’, ‘жінка-службовець поштового відділення’ [PPC, 1039]. Натрапляємо на вживання композита сп. р. *листо’ноша* у формі ж. р. *листо’ношка* та ч. р. – *листо’нош* для називання жінок і чоловіків за

виконуваною дією відповідно. У мовленні представників старшого віку спорадично поширені фон. вар. нім. назви *Briefträger* ‘листоноша’: *бр'іфт'рйтер*, *бр'іхтйр'тер*, *бр'іфтй'тер*. У значенні ‘листоноша’ вживають також субст. прикметник *посил'ний*. Лексема *п'оч'майтйр* вживана у значенні ‘начальник пошти’ < нім. *Postmeister*, можливо через пол. *posztmajster* [Фасмер 3, 349]; описово цю семантику виражає номінативне словосполучення *на'чалник'пошти*.

Значення ‘суддя’ виражене фон. вар. літ. назви *су'д':а* (Додаток Б). Натрапляємо на відповідник ж. р. *судй'йіха* (Лж) у зв'язку з розширенням функцій, які виконують жінки у сучасному суспільстві. Фіксуємо лексему *прокур'ор* < фр. *procureur* ‘уповноважений, прокурор’ [ЕСУМ 4, 595–596] у значенні ‘суддя’, оскільки, імовірно, діалектоносії, знаючи форму лексеми, не повністю розуміють її значення, узагальнюючи його до ‘людина, яка працює у суді’.

Сема ‘адвокат, правозахисник’ представлена літ. назвою *адво'кат*, фон. вар. *аду'кат* < з нім. *Advocat*, що походить від лат. *advocātus* ‘обізнаний юрист, судовий захисник, адвокат’ [ЕСУМ 1, 48]; імовірно через формальну схожість лексем *адвокат* та *адй'унт* остання у говірках відома у значенні ‘адвокат’, хоча у мові-джерелі має іншу семантику: *ади'й'унт* < пол. *adjunkt* ‘помічник посадової особи’ [Ткач 1, 21–22; SJP 1, 8]. Лексеми *но'тар'* [Ткач 1, 225], *но'тарус*, *но'тар'іус* та відповідники ж. р. *но'таруска* (Брд, Вс), *но'тарушка* (Лж) < лат. *notarius* ‘писар, секретар’ [ЕСУМ 4, 114] поширені у значенні ‘особа, яка здійснює нотаріальні дії’.

У номінації учителя та вчительки поширені літ. назви *у'чител'* *у'чител'ка*. Спостерігаємо варіантність у творенні множинних форм, пор. *ўчител'і* / *ўчител'а*. У заст. значенні фіксуємо лексеми *про'фесор* ‘учитель’, ж. р. *профе'сора* ‘учиталька’, *про'фесор'ка* ‘тс.’ (пор. гуц. тс. [Негрич, 146]) та номінативне словосполучення *домна профе'сора* ‘тс.’, пор. сх.-ром. *profēsor* ‘професор, викладач’, ‘учитель’ [PPC, 1103], *profesoáră* ‘викладачка’, ‘учителька’ [PPC, 1103]. Спорадично натрапляємо на кальки зі сх.-ром. м.,

рум. *învățător* ‘вчитель’ [PPC, 730]: *анвацц’тор* (Дв, Тр), *анваца’тор* (СтВ, Трш), *енвацц’тор* (НСт), *емницц’тор* (Мш), *вацц’тор* (Лн, СтВ). У звертанні до вчителів вживали лексеми *пан* / *’пан’і*, сх.-ром. *’домнул* ‘пан’: *’домнул анваца’тор*, *’домнул вацц’тор*, *’домнул емницц’тор*; *’домна* ‘пані’: *’домна вацц’тора*; *’домни’шора* ‘панна’: *’домни’шора*. У значенні ‘директор школи’ поширена лексема *ди’ректор*’ (Вр, Др, ЗГ, Кл, Мм, Сл, СтБ), відповідник ж. р. *ди’рехтор’ка* (Рж), сх.-ром. *’домна ди’рех’тора* (Тр) < лат. *dīrēctor* ‘той, хто спрямовує’ [ЕСУМ 2, 75].

З семантикою ‘школяр’ / ‘школярка’ поширені лексеми літ. мови *школ’ар*, пох. *школ’арик*, *школ’арчик*, відповідник ж. р. *школ’арка* та назви рос. *уче’ник*, ж. р. *уче’ница*, кальки з сх.-ром. *ел’ев’і* мн. ‘учні’ < рум. *elév(a)* ‘учень(ниця)’ [PPC, 475]. Спостерігаємо варіантність у творенні множинних форм: *школ’ар’і* / *ш’кол’ники*, *’учн’і* / *учи’н’іци*. Описово множинність виражена номінативним словосполученням *’d’іти шк’іл’н’і*.

Значення ‘студент’ не має представлення у всіх говірках, оскільки навчання у вищих закладах не було загальнодоступним. У низці говірок виявляємо літ. назву *студент* < через пол. посередництво з нім. *Student* від лат. *studens, -ntis* ‘який навчається, який намагається’ [ЕСУМ 5, 457]. ДО номінації виступає місце навчання, пор. назви *г’імна’зист* ‘учень гімназії’ ← *гімназія* < через пол. або нім. посередництво (нім. *Gymnásium*, насамперед як назва школи, що давала класичну освіту) запоз. з лат. *gymnasium* ‘школа фізичних вправ, місце зборів і розмов філософів’ [ЕСУМ 1, 514], *бур’сак* ‘учень бурси’ ← *б’урса* ‘нижче духовне училище’ < через пол. мову з лат. слат. *bursa* ‘(волова) шкура; шкіряний гаманець; товариство’ [ЕСУМ 1, 304]; *сем’іна’рист* ← *семіна’рія* < через пол. посередництво з лат. мови *sēminārium* ‘розсадник, школа’ [ЕСУМ 5, 212].

Значення ‘бухгалтер, касир’ виражене фон. вар. літ. лексеми: *бу’галтер*, *бу’галтор*, *бу’галтор’*, відповідник ж. р. *бу’галтор’ка* < через рос. або пол. мову з нім. *Büchhalter* складається з основ іменника *Büch* ‘книга’ [ЕСУМ 1, 311–312], назвою *рах’іу’ник*, номінативним словосполученням *пан*

рахун|ковий, описовою конструкцією *в'ід ра|хунку*. Спорадично поширені номен *бан|к'ір* < нім. або фр. мови, н. *Bank*, фр. *banque* походять від. іт. *banca* (*banco*) ‘лава, стіл міняйла, банк’, яке зводиться до герм. *vank* ‘лава’ [ЕСУМ 1, 134] та лексема *ка|с'ір*, відповідники ж. р. *ка|с'ірка*, *кас'і|йерка*, рос. *ка|с'іриша* < з нім. *Kassier* і пол. *Kasjer* ‘тс.’ [SGP 2, 288], пох. від іт. *cassiere* ‘касир’, пов’язаного з *cassa* ‘каса’ [ЕСУМ 2, 399]. Лексема *касиє|р* на поч. XX ст. була назвою виборної посади в громадських товариствах [Ткач 1, 170]. В одній із говірок натрапляємо на агентив *казна|чеї* ← *казна* ‘державна скарбниця, гроші’ < тюркської *hazine* (*hazne*) ‘казна’ [ЕСУМ 2, 342]. Нині ці номени активно вживані на позначення людини, яка відповідає за фінанси у церкві, однослівну назву може заступати описова конструкція *цеї / шо зби|рає грош'і*.

Сема ‘збирач податків’ представлена заст. назвами *а|гент* < через рос. і пол. посередництво (пол. *agent*) з нім. *Agent* [ЕСУМ 1, 45], *зуди|катор*, *зди|кутор* імовірно від *ексекуторь* ‘виконавець’ [ТМ 1, 244], екзекуція ‘виконання судового присуду (розпорядження) щодо майна, примусове стягнення, вилучення майна’ [Ткач 1, 112]. Фіксуємо фон. вар. назви *протектор* у значенні ‘збирач податків’: *проч'ік|тор*, *про|чектор*, *причи|тор*, *при|чентор* ← *протегувати* ‘сприяти, підтримувати’ < з лат. *prōtego* ‘прикриваю, покриваю; захищаю, приховую’, можливо через посередництво пол. мови [ЕСУМ 4, 610]. Така семантика ймовірно є наслідком контамінації форми запозиченого слова та його народної етимологізації: ‘збирати податки’ → ‘чіплятися’, відповідно ‘збирач податків’ → *при|чентор*, *причи|тор*. Спорадично з такою ж семантикою уживають назви *ка|с'ір*, субст. прикметник *подат|ковий*. Назви *у|ч'отчик*, *за|йомишчик* та аббревіація *м'ін|заг* стосуються радянського періоду.

У номінації пожежника поширений агентив *по|жарник*, субст. прикметник *по|жарний*, які діалектоносії вважають новими назвами, у кількох говірках – Км, СтВ – давнє запозичення *фай|р|ман* [СБГ, 575] < нім. *Féuerwehrmann* ‘тс.’ [Ткач 1, 381]. Спрадично натрапляємо на лексеми

до|рожник, субст. прикметник *стра|жатиї*. Таке агентивне значення може бути виражене описово: |роби ў по|жарн'ї. Як зазначають діалектоносії, пожежних частин майже не було, пожежі ліквідовували власними силами (докл. див. Додаток Г).

Сема 'власник корчми, шинкар' (Додаток Г, к. 26) представлена опозицією фон. вар. лексеми *кориш|мар*' та *шин|кар*. У кількох говірках значення 'шинкар' виражене назвою *прода|вец* (Вл, Грз, Тр) букв. 'той, хто продає горілку'. Описова назва *три|має |коришму* поширена у говірках, де однослівні назви не були актуалізовані.

Номінація військових не має широкого представлення у говірках, оскільки вага таких назв у повсякденному житті діалектоносіїв незначна.

У значенні 'вояк, солдат' поширені назви *сол|дат* < через рос. посередництво із зах.-євр. мов, нім. *Soldát* 'солдат' [ЕСУМ 5, 346], |войак < пол. *woják* 'жовнір' [SGP 6, 146], субст. прикметники *во|їен:иї*, *воїс |ковиї*, заст. назви *рек|рут* < через пол. та рос. посередництво з нім. мови н. *Rekrút* 'рекрут' від фр. **recrute, recrue* 'новобранець; новий член товариства' [ЕСУМ 5, 52], |жоўн'їр < пол. *żołnierz* [ЕСУМ 2, 202]. Спорадично натрапляємо на назви *мос|кал*' 'вояк', *жан|дар'м* 'тс.', *оф'їцер* 'тс.'. Лексеми *допризоўн'їк*, *новоб|ранец* мають додаткову семантику 'вояк, який починає військову службу'.

Значення 'прикордонник' виражене опозицією назв *погра|ничник* та запозичення *границер* < сх.-ром. *грэничер* 'тс.' [ЕСУМ 1, 584]. Серед назв військових натрапляємо на номен *артил'єр'їст* < через рос. та пол. мову з фр. *artillerie* пох. від фр. *artillier* 'постачати воєнне знаряддя, машини' [ЕСУМ 1, 88]. Для номінації моряків майже на всій досліджуваній території поширена літ. назва *мор'ак* і лише спорадично запоз. *мари|нар*' < сх.-ром. *marinár* 'тс.' [PPC, 805].

На номінативне представлення цієї ЛСГ значний вплив мали форми суспільного устрою. Оскільки досліджувана територія у різний час входила

до складу різних держав, назви діячів суспільного устрою переважно застарілі, описуємо їх як мовний факт.

2.2.2. ЛСПГ „Назви ремісників”

На початок ХХ ст. для промисловості краю були характерні дрібні підприємства, низька технічна оснащеність та значна питома вага ремісничого виробництва [290, 69].

Сема ‘столяр’ виражена питомими і запозиченими назвами (Додаток Г, к. 50). Найбільше поширення має лексема *с¹тол’ар* та її варіанти, з якою конкурує номен *ма¹йстер*. Інші лексеми, напр., рос. *плотник*, *плотн’ік*, румунізм *тимп¹лар’* < рум. *tîmplăr* ‘столяр’ [PPC, 1434], молд. *тымплар* ‘тс.’ < *тымпле* ‘іконостас’ (лат. *templā*) у старомолд. мові *тымплар* ‘майстер, який виготовляв іконостаси’ [203, 157] (як номінація столяра ця лексема зафіксована і в [AIR 1, т. 41]), *ш¹тел’мах* менш поширені. Описово значення може бути виражене конструкціями *ц’і / шо фут¹руйут*, *ма¹йстер / шо роби фут¹рац’ію* (*фут¹ріна* ‘рама у вікнах, дверях’ [СБГ, 607]).

Крім того номен *ма¹йстер* < нім. *Méister* [ЕСУМ 3, 363] поширений у значеннях: ‘чоловік, який будує дерев’яні будинки або частини будинків’, розвиток семантики вбачаємо у вживанні цього слова зі значенням ‘чоловік, який будує кам’яні, цегляні будинки, штукатур’, ‘чоловік, який накриває хату’, ‘пічник’. Загалом лексема *ма¹йстер* у ПБГ поширена у найширшому значенні ‘ремісник’: *а¹би л’у¹бу ро¹боту ро¹биу¹ у¹с’о ма¹йстер* (Лж).

Сема ‘чоловік, який будує дерев’яні будинки або частини будинків, тесля’ виражена лексемами: *ма¹йстер*, *с¹тол’ар*, *плотн’ік*. У говірках Кадубівці та Кострижівка існує розрізнення: лексема *столяр* поширена у прямому значенні, але стосовно того, хто будує верх хати, вживають лише номен *плотник*. Спорадично натрапляємо на назви *тес¹л’ар*, *тимп¹лар’*, *ц’імерман* [СБГ, 628] < нім. *Zimmermann* ‘тесляр’ та віддієслівні похідні *буд’івел’ник*, *буд’іу¹ничий*, *буд’іу¹ник* ← *будувати*, *стро¹йітел’* ← рос.

строить ‘будувати’, маш^лч^ліл^л’ник ← масті^лти ‘укривати шаром глини стіни хати’.

Для називання чоловіка, який будує кам’яні, цегляні будинки, штукатура поширені загальні назви ^лмаїстер, буд^лі^лвел^л’ник, рос. стро^лйіт^л’ел’ та агентив ^лмул^л’ар < пол. *mularz* [ЕСУМ 3, 533], який однак не сприймається діалектоносіями як запозичена назва. У лексемах *шчика^лтур*, *шчика^лтуришчик* ← *штукатурути* ‘покривати поверхню стіни, стелі і т.ін. шаром штукатурки’, му^лроушчик ← мурува^лти ‘споруджувати, зводити щось із каменю, цегли’, мас^лт^л’іл^л’ник ← масті^лти ‘укривати шаром глини стіни хати тощо’ актуалізована ДО ‘спосіб дії’. Лексеми ^лкаменишчик, номінативне словосполучення к^лір^лп^л’ічний^л ^лмаїстер мотивовані знаряддям дії.

Для вираження значення ‘чоловік, який накриває хату’ використовують агентиви ^лмаїстер, ро^лб^л’іт^лник, спец^л’іа^лл^л’іст, стро^лйіт^л’ел’ або лексеми ^лплотник, с^лтол^л’ар як назви тих, хто працює з деревом. Номінативна варіантність представлення цієї семи зумовлена різною мотивацією назв: деякі лексеми, утворені за ММ ‘знаряддя дії → діяч’: бл^л’а^лхар, бл^л’е^лхарник, дра^лни^лч^л’ер’ < рум. *drănicér* ‘майстер, який виготовляє дранку’, ‘той, хто покриває дах дранкою’ [PPC, 456]. ММ ‘дія → діяч’ актуалізована у назвах ^лпоши^лў^лник, ^лпоши^лвал^л’ник, пох. ^лпоши^лвач, ^лпоши^лвай^лло, у субст. прикметнику ^лпоши^лў^лний ← ^лпоши^лва^лти ‘накривати хату соломною’, ук^лриван^л:ик, ^лпокр^ливач, ^лпокр^л’і^лвел^л’ник ← ^лукривати, ^лпокривати ‘тс.’. У деяких говірках це значення виражене описово: ^лмаїстер / ^лшо накр^лива^лйе ^лхату, ^лмаїстер в^лід дра^лни^лц^л’і, ^лпоби^лва^лйе ^лхату дра^лни^лц^лами, ^лроби ^лвер^л’х, ^лтої / ^лшо поши^лва^лйе ^лха^лти, ^лчоло^лв^л’ік / ^лшо поши^лва^лў, ^лтої / ^лшо поши^лва^лйе ^лха^лти (див. Додаток Г).

Для номінації та характеристики майстра, який невміло виконує свою роботу, використовують номени *пар^лтак*, *пар^лтач*, *пар^лтачник* та описову конструкцію *пар^лтачи ро^лботу* ← *парт^ла^лчити* ‘робити, виконувати що-небудь невміло або неохайно, недбало’, лексеми *пач^лкар’* ← рос. *пачкать* ‘тс.’, *хала^лмандрик*, пор. літ. *халамідник*, знев. ‘босяк, голодранець’, ‘бешкетник, пустун’ [СУМ 11, 13]. Виявляємо негативно-оцінні номени *ка^лпарник*,

брако¹мер, контаміновані назви *поп¹су¹маїстер* ← букв. *маїстер псувати*, *ла¹маїстер* ← букв. *маїстер ламати*. Негативна оцінка таких дій можлива і за допомогою номінативних словосполучень: *пар¹шивий¹ маїстер*, *низ¹далиї¹ маїстер*, *ни¹добрий¹ маїстер* та висловлювань: *то не¹ маїстер / а пл¹ішка* (пл¹ішка *це це шо хату пл¹ішити / колис ст¹ілец запл¹ішити* (Рш) ← пліха ‘клинець для заклинювання, заклепування’), *маїстер ної¹ бун / шо ни¹ роби¹ добри* (букв. сх.-ром. *ни бун* ‘не добрий’), *в’ін ни¹ їм¹іє роби¹ти / в’ін лиш то¹ попсу¹їє*.

Значення ‘пічник, чоловік, який мурує і лагодить печі’ (Додаток Г, к. 41) виражене назвами різної мотивації: пор. опозицію словотвірних варіантів з основою *піч-* (ММ ‘об’єкт дії → діяч’): *п’іч¹ник*, *п’іч¹кар* та віддієслівні лексеми *мул’ар*, *маш¹ч’іл’ник*. Спеціальні назви може заступати номен *маїстер* та описові номінативні конструкції *мул’ер в’ід¹ печ’і*, *п’іч¹ роби*, *маїстер їде¹ печ’і роби¹ти*, *маїстер кла¹де¹ печ’і*, *тої / шо кла¹де¹ печ’і*, *тої / шо п’іч¹ кла¹де*. Описові назви виступають єдиним репрезентантом семи у говірках К, Рш, Ус, і як додатковий засіб – у говірках Лк, Км, СтВ.

Деякі види робіт на території краю не були поширеними або не вважалися ремеслом: плетіння кошиків, копання криниць. Такі роботи виконували самі господарі, тому семи ‘той, хто копає криницю’, ‘чоловік, який плете кошики’ не мають широкого представлення у ПБГ (Додаток Г).

У значенні ‘чоловік, який копає криниці’ лише у кількох говірках поширений агентив *кир¹нишник*. Назви *водолаз*, *норник* мають ширшу семантику ‘той, хто вміє шукати воду’: *норники / нори добу¹вали*. Це значення виражають також конструкції типу ‘той, хто’: *тої чолов’як / шо ко¹пайє к’ірни¹ц’і*, *маїстер / їа¹киї з¹найє ко¹пати к’ірни¹цу*, *роб’ітники / їа¹к’і ко¹пайут’ крини¹ц’у*, *т’і / шо к’ірни¹ц’і ко¹пайут*, *тої маїстер / тої / шо ко¹пайє кирни¹ц’і*, *тої / шо ко¹пайє кир¹ницу*, номінативні словосполучення *ко¹пач кирни¹ц’і*, *спец’іал’іст до кар¹ни¹ц’і* або описові назви *ко¹пайє к’ір¹ницу*.

Для номінації чоловіка, який плете кошики, використовують лексеми *ко¹шир’* [СБГ, 229], відповідник ж. р. *ко¹шар’ка*, пох. *ко¹шарик*, *коши¹кар’*.

Різна мотивація реалізована у композитах *кошо^луб*, *кошо^уйазко* та *лозбйа^р* букв. ‘той, хто плете з лози’. В одній з говірок натрапляємо на лексему *майстрин’а*, оскільки така робота вважалася жіночою. Описово значення виражене за допомогою конструкцій *майстер в’ід кошел’іу, т’і / шо плетут кошики, п’л’іу кошики*.

Сема ‘бондар, майстер, який виготовляє діжки’ (Додаток Г, к. 21) представлена формою *боднар* < нім. *Bütenaere* ‘боднар’ [ЕСУМ 1, 221], утвореною внаслідок метатези. Хоча ця лексема „...в українських діалектах виступає однаково у метатичних формах і формах без метатези” [325, 24], назва *бондар* у ПБГ поширена значно рідше. Опозирами виступають лексеми *бочкар*, *бочник*, рум. *догар*’ (Дв) [СБГ, 98] < сх.-ром. *dogár* ‘бондар’ [РРС, 448; МГП, 287]. У цьому ж значенні фіксуємо лексеми *слесар*’, *плотник* та описову конструкцію *майстер / шо бочки роби*.

У значенні ‘стельмах’ поширені фон. та акцент. варіанти запоз. лексеми *стельмах*: *штел’мах*, пох. *штел’машиник*, конструкція *штел’мах в’ід во^з’іу* та *стел’мах* < нім. *Stéllmacher*⁹ в українську мову потрапила через посередництво польської мови *stelmach* ‘колісник, каретник’, в якій функціонує зі значенням ‘колісник, каретник’ [ЕСУМ 5, 407; SGP 5, 231]. Як зауважує Т.Б. Пиц щодо польського посередництва „мова може також йти про кількарразове запозичення польською мовою, тобто *stelmach* / *stalmach* з кінця XIV ст. та *sztelmach* / *sztalmach* приблизно з середини XVI ст.”. Дослідник також робить висновок про середньонімецьке походження лексеми *стельмах* [211, 67]. У ПБГ пізніша форма набула більшого поширення (Додаток Г, к. 49). Похідні назви знаходимо в українських говірках, які перебували у зоні польськомовного впливу, бойківських та наддністрянських: *стельмашка* ‘ремесло стельмаха’ [СБйГ 2, 252], *стельмаска* ‘частина воза’ [НРС, 245]. Сема ‘виготовлювач возів’ представлена також сх.-ром. запозиченнями *темплар*’, *каруцар*’ < сх.-ром. мов; рум. *cărúță* ‘тс.’ є похідним від *кар* (*car*) ‘віз’, що відбиває лат. *carrus*

⁹ Посередництво польської мови виявляється у втраті словотвірного німецького форманта: шт > ст

‘віз’ [ЕСУМ 2, 398] [PPC, 241] та номеном ¹возн’ік. У цьому ж значенні вживають агентиви ¹лотник, ¹стол’ар та ко¹вач. У значній кількості говірок спеціальну лексему заступає номен ¹маїстер та описові конструкції: ¹маїстер в’ід ¹ф’іри, ¹маїстер / шо ¹роби в’ізок, ¹маїстер до в’ізок, тої чоло¹в’ік / шо ¹роби во¹зи, ¹маїстер в’ід во¹з’іў, спец’іа¹л’іст во¹зи ро¹бити.

Номінація коваля представлена опозицією лексем різної мотивації та походження (Додаток Г, к. 25): ко¹вал’, ко¹вач ← кувáти / кузн’ец ← ку́зня ‘майстерня (або цех), де обробляють метал куванням’.

Номінативні засоби, які вживаються у значенні ‘дружина коваля’ та ‘діти коваля’, представляють різні засоби вираження присвійності у ПБГ: кова¹лиха ‘дружина коваля’, кова¹л’іца ‘тс.’ < рум. *sováli* ‘коваль’ за допомогою форманта -іѣ, хоча Іван Робчук наголошував, що суф. -іѣ „проявляється у власних назвах”, зокрема „власні назви-імена, утворені за допомогою суфікса -іц(а), тільки чоловічого роду” [241, 652] та номінативні словосполучення кова¹лева ¹ж’інка, кова¹л’ова ¹ж’інка, кова¹лев’і ¹д’іти, кова¹л’а ¹д’іти, кова¹лишин’і ¹д’іти.

Серед ремесел гончарство не було широко розвиненим, ним займалися у кількох селах на Сторожинеччині та Хотинщині, зокрема у с. Малинці¹⁰ [ГА, 12]. Сема ‘гончар, майстер, який виготовляє посуд та інші вироби з глини’ (Додаток Г, к. 24) виражена назвами ¹гончар, пох. ж. р. ¹гончарка та назвами ¹горшечник, ¹горшетник, ¹горшколатник (цікавий варіант зафіксовано у пд.-бук. гуц. ¹горшкодрáйник ‘горшколат, дротар’ [ГГБ, 153]), ¹глин’ар, ¹олар’ < сх.-ром. *olár* ‘гончар, горшечник’ [PPC, 923], ке¹рам’ік ‘фахівець з кераміки’ < з грец. очевидно за посередництвом зах.-європ. нім. *Kerámik* ‘гончарство, керамічні вироби’ [ЕСУМ 2, 424]. Діалектоносії знають літературну назву ¹гончар, однак відзначають, що вона є новою (див Додаток Г). Номеном ¹дротнар’ називали чоловіка, який лагодив начиння та обдротовував глечики і посуд < через посередництво пол. діал. *drutarz*,

¹⁰ Центром гончарства є с. Коболчин на Сокирянщині, однак ця територія перебуває поза межами нашого дослідження.

drótarz ‘мандрівний гурал, що лагодив начиння’ з нім. *draht* ‘дріт’, відомий у давніх німецьких діалектах [324, 265]. Описово значення може бути виражене номінативними конструкціями: *тої / шо горш¹ки |роби з г¹лини*, *баба та / шо мис¹ки г¹лин’ан’і |роби*, *тої / шо горш¹ки |роби з г¹лини*, *цеїво / шо в’іли¹вайє горш¹ки*. Гончарні вироби купували на ярмарках або вимінювали. В одній з говірок натрапляємо на агентив *кат¹ран:ик* ‘той, хто вимінював старий одяг на глечики і горщики’ (Брд).

Значення ‘швець, майстер, що шиє і лагодить взуття’ виражене агентивами різної мотивації та походження (Додаток Г, к. 53): найбільш поширеною є лексема *швец* та її фон. вар. ← *шити*, *шевчити* ‘бути шевцем’, з нею конкурують номени *са¹пожник* та *чобо¹тар*. Описово це значення виражене конструкцією *тої / шо |роби |чоботи*. Поширення лексеми чоботар у низці бук. говірок відзначено і в румунських джерелах [AIR 2, m. 210].

У номінації кушніра (Додаток Г, к. 29), поширені назви *куш¹н’ір* < через польське посередництво запоз. з нім. *kürsenoere*, *kurs(e)ner* пов’язане з двн. *Kursinna* ‘хутро, шуба’ [ЕСУМ 3, 170] та *кожу¹хар*, *ку¹жушник* (Вл) ← *кожух*. Не має однозначного трактування лексему *кожо¹кар*’ (Дв): вона може бути як наслідком фонетичної видозміни назви *кожухар*, так і утвореною від основи *кожа* ‘шкіра’, букв. майстер, який працює зі шкірою. У деяких говірках ДО об’єкт дії не реалізована, тому в значенні ‘кушнір’ натрапляємо на назви *швец*, *кра¹вец*’, номінативне словосполучення *кри¹вец по ш¹к’ір’і*, *крой¹е¹тор*’ < рум. *croitor* ‘кравець’.

У значенні ‘учні у майстра, молодші помічники’ поширені назви *ч’ел’адник* ← *челядь* ‘населення феодальної вотчини (іст.)’ [*челядникувати* ‘служувати, наймитувати’] < псл. *čel’adъ*, утв. від **čelъ* (пов’яз. з **čelo* укр. ‘чоло’, **čelověкъ*, укр. чоловік), за допомогою зб. суф. *-jadъ* (*-ědъ*); далі зіставл. з коліно, покоління [ЕСУМ 6, 293] та загальні назви: *пом’іч¹ник*, *учен*’, *уче¹ник*, субст. прикметник *п’ід¹ручний* (Додаток Г).

Пошиттям одягу займалися і чоловіки, і жінки, тому відповідно у значенні ‘людина, яка шиє одяг’ фіксуємо назви ч. р: *кра¹вец*, запозичення

ш¹найдер < нім. *Schnéider* ‘тс’, рос. *зак¹ройшчик*, рос. *порт¹ний*. Однак частіше таку роботу виконували жінки. Для номінації жінки-фахівця із пошиття одягу (Додаток Г, к. 27) поширені такі назви: *крау¹чин’а*, *криу¹чиха* ← *кроїти*, *шеу¹кин’а*, *шеу¹чиха*, *ш¹вачка*, *шве¹йа* < псл. [**švvalʲja*] як відповідники ж. р. до форми ч. р. **švvalʲ* ‘кравець’, пох. від псл. *šiti*, укр. *шити* [ЕСУМ 6, 394] (мають продовження у бойк. гов. [AGB 4, т. 206]). Натрапляємо на давні запозичення *ма¹д’іска*, *мо¹д’істка* < через посередництво нім. мови (нім. *móde*, нім. *Modistin* ‘модистка’) < фр. *mode* < лат. *modus* ‘міра, правило; манера’ [ЕСУМ 3, 495], субст. прикметники *порт¹на*, пох. *порт¹н’іха*; запозичення *кройе¹тор’ка* ← *кройе¹тор’* < сх.-ром. *croitor* ‘кравець’, *криїто¹р’аса* (Дв) < сх.-ром. *croitoreásă* ‘кравчиня’ [PPC, 348], яке увійшло в румунську мову зі слов’янських, на що вказує етимон *кроїти*. Ткання не виділялося як окреме ремесло, оскільки воно було повсякденною роботою кожної жінки. У значенні ‘людина, яка тче’ спорадично натрапляємо на лексеми *т¹кал’а*, *тка¹чиха*, ч. р. *ткач* та номінативне словосполучення *квал’іф’ікований ткач* (Ус), описову конструкцію *та / що полот¹но робит* (див. Додаток Г).

У значенні ‘мірошник’ (Додаток Г, к. 35) більше поширення має фон. вар. літ. назви *мелник*, спорадично виявляємо назви *мли¹нар’*, запозичення *мо¹рар’* < *morár* ‘мельник’ [PPC, 857], лише у кількох випадках натрапляємо на номен *м’іпрошник* та заст. лексему *ва¹гар’* ‘той, хто важить борошно’.

Значну номінативну та семантичну варіантність виявляє представлення семи ‘лісник’ (Додаток Г, к. 33). У відповідному значенні фіксуємо лексему *л’іс¹ник* (у говірці Каплівка *л’іс¹ник* – ‘лісовий сторож’), пох. субст. прикметники *л’іс¹ничий*, *л’ісо¹вий* вважають новішими назвами. У низці говірок поширена заст. назва *побереж¹ник* (у говірці с. Кам’янка *побереж¹ник* – ‘помічник лісника’) ← *берегти*. З відповідною семантикою функціонують запозичені агентиви різної актуалізації: заст. *паду¹рар* ‘лісник’ < рум. *pădurăr* ‘тс.’ [PPC, 962; ГГБ, 195], заст. германізм *фештор’* < нім. *förster* ‘лісник’,

‘керівник лісників’, нову назву ^lйегер’ < нім. *jäger*. У значенні ‘керівник лісників’ натрапляємо на заст. лексеми *ф’іл’ватир* (СК) імовірно семантична видозміна від *фільварок* ‘маєток з будівлями, виселок’ < з пол. *folwark* ‘фільварок’, пох. від. н. *Vorwerk* ‘фільварок, хутір’ [ЕСУМ 6, 99]. У місцевості, де мало лісів, натрапляємо на субст. прикметник *гайо^lвиї*; у значенні ‘лісовий сторож’ фіксуємо назви *об’їежчик*, *с^lторож*, номінативне словосполучення *с^lторож л’іса*. У букв. значенні ‘ті, хто працюють в лісі’ виявляємо лексеми *л’ісо^lруб* ‘чоловік, який рубає ліс’, *зруба^lч’і* ‘люди, які рубали гілля в лісі на продаж’.

Сема ‘кухарка’ (Додаток Г, к. 28) представлена агентами *кухар’ка* (в одній із говірок натрапляємо на відповідник ч. р. *кухар’* (Рдн)), що кількісно переважає, та лексемами з основою *-вар-*: *повар’ка*, відповідник ч. р. *повар*, *пова^lриха*, *ва^lрисиха* (пор. пояснення семантики у пд.-бук. гов.: *кухарка* ‘варилиха на весіллі’ [ГГБ, 180]).

У значенні ‘перукар’ (Додаток Г, к. 40) найбільш поширеними є фон. вар. росіянізма *парикмахер*: *пар’іх^lмахир*, *парих^lмахир*, *парик^lмахир*, *пал’ік^lмахер*, *пар’ік^lмахир*, *пар’іх^lмах’ір’*, *парих^lмахер*, *пал’іх^lмахер*, *пахер^lмахер*, *пелех^lмахер* < нім. *Parückenmacher* ‘майстер, який виготовляє перуки’ [Фасмер 3, 207], варіанти *пахер^lмахер*, *пелех^lмахер* ймовірно є контамінацією назв *парихма^lхер* та *пелехи* знев. ‘волосся’. У цьому ж значенні фіксуємо заст. запозичення *фр’і^lзир* [пор. фіксацію у Ткач 1, 387], що характеризується значним фонетичним варіюванням (Додаток Б) < нім. *Friseur* ‘тс.’, ймовірно, через посередництво пол. мови < пол. *Fryzjer* ‘тс.’, *Fryzownik* ‘тс.’ [SJP 1, 779] та *ци^lрул’ник* < пол. *cyrulik* ‘фельдшер, перукар’ [ЕСУМ 6, 252–253; 325, 98]. Оскільки перукарень у селах часто і не було, не виникала потреба у використанні агента, для номінації перукаря використовували описові конструкції *цей / шо стри^lже*, *той / шо п’ідстригаїє*, *той / хто стри^lже*, пор. іменник *стри^lжар’* ‘перукар’. Натрапляємо в кількох говірках (М, Нп, Пш, Чрн) на вживання фон. вар. літ. назви *перу^lкар’* та лексеми *гол’ар* ‘чоловік, який голить чоловіків’ (Лш),

цікава семантика і саме її пояснення у марм. гов.: *гол'ар'* 'фрізієр' [МГП, 285].

Сема 'фотограф' виражена агентивом *фо|тограф* та похідними *фотогра|ф'іст*, пох. субст. прикметником *фотогра|ф'істий* < із зах.-європ. мов. н. *Photograph*, фр. *photographe*, англ. *photograph* 'фотознімок, фотозображення' [ЕСУМ 6, 125], рідко виявляємо запозичення *по|зар'* 'фотограф' < сх.-ром. *pozǎ* 'фото' [PPC, 1045] та описові назви, напр., *шо здоїмає на |карточку*.

На варіантність назв цієї ЛСГ та їх актуалізацію впливали позамовні чинники: розвиток ремесел у певних мікрорегіонах та їх більша чи менша актуальність на сучасному етапі.

2.2.3. ЛСПГ „Назви працівників сільського господарства”

Ця ЛСПГ об'єднує номінативні засоби для називання осіб, зайнятих у рільництві ('сапальник', 'косар', 'жнець') та тваринництві (зокрема й у бджільництві) і рибальстві.

Для номінації людей, які працюють на землі, прополюють та підпушують ґрунт, поширені віддієслівні похідні *|сапал'ник* ← *сапати* 'підпушувати і виполювати ґрунт', *праш'іу|ник* ← *прашувати* 'тс. що сапати' та загальні назви *ро|б'ітник*, *ро|бочий*, пор. в атрибутивних словосполученнях *|панс'кий ро|бочий* (Мх), мн. від номена *наймит* – *найми|т':а*. У лексемах *нас|п'іуник*, *тре|тин:ик* та описовій конструкції *|робйу на тре|тину* актуалізована ММ „спосіб дії – діяч” (див. Додаток Г). В.А. Прокопенко зазначала, що такі лексеми „вийшли з активного ужитку ще у середині і вживаються лише у розповідях” [226, 145].

У значенні 'косар' виявляємо загально поширену назву *ко|сар'* та номен *ко|сатор'*.

Номінативна варіантність представлення семи 'жнець' полягає у поширенні віддієслівних похідних та творенні множинних назв: *жнец*, ж. р.

ж^ница (Гр), мн. жен^ц'і, жн^е'ци ← жати; жни^вар', жат^кар. Описово значення виражене конструкцією ро^б'ітники в'ід хл'іба.

Для номінації чоловіка, який молотить, поширені віддієслівні агентиви моло^т'іл'ник, моло^тил'шчик, мо^лотник, моло^тар'. Значення може бути виражене описово конструкцією л'у^дина / йа^ка мо^лоти, або за допомогою загальної назви ро^б'ітник.

У ПБГ поширена форма гуртової допомоги, яку називають кла^ка [СБГ, 206] або то^лока [СУМ 10, 180]. Помічники на гуртовій допомозі (Додаток Г, к. 44) не мають спеціальної назви у деяких говірках (Бл, Брд, Дб, Др, Кд, Лш, Мш, Нп, Ош, Пдв, Ркш, Рш, Ус), у низці говірок це значення виражене описово номінативними конструкціями т'і / що прийш^ли на кла^ку, на то^локу прийш^ли та за допомогою загальних назв пом'ічни^ки, допога^ч'і, ро^б'ітники. У решті говірок спостерігаємо опозицію множинних форм з основою -клак-: клака^ни, кла^чани, кла^чан:ики, клака^р'і та основою -толок-: толока^р'і, толо^чин:ики, толоко^в'і. Така форма допомоги була прийнятою у будівництві та польових роботах, зокрема чищенні кукурудзи, тому в значенні 'люди, які чистять кукурудзу' фіксуємо загальну назву ро^бочий, лексему клака^ни та пох. назви, мотивовані назвою дії: лу^п'іл'ники, лу^пл'ін:ики ← лупі^ти та чис^т'іл'шчики ← чистити. У деяких говірках (Вл, Лш, Мш, Пдв, Рд, Сл) діалектоносії стверджують, що немає спеціальної назви для номінації таких робітників.

У значенні 'садівник' (Додаток Г, к. 46) виявляємо назви сад'у^ник, субст. прикметник садо^вий (Рдн), композит садо^вод, які вважаються новими, та заст. полонізми город^ник, ог^родник ← о^грод 'парк', 'сад' [СБГ, 361] < з пол. ogród 'город, сад біля дому' [ЕСУМ 4, 157]. Агентиви кв'ітни^кар, цв'ітни^к, описова назва ро^би у ру^жарни стосувалися тих садівників, які вирощували і доглядали за квітами. Однак більшість діалектоносіїв зазначають, що культивування садів почалося вже за радянської доби, тому спеціальних назв для садівника не було.

Спосіб обробітку землі у колективному господарстві виражений у номінації людей, які працювали на полі. Лише в одній з говірок натрапляємо на назву *р'іл'ни|ки* (Іл). Для називання організатора роботи поширеними були субст. прикметники *ланко|ва*, рос. *звено|ва* ← *дзвенó* ‘ланка’, *пол'о|ва*, номен *агро|ном* < з фр. мови *agronome* від гр. *ἀγρονόμος* ‘службова особа в земельних справах’ [ЕСУМ 1, 47], композит *пол'о|вод* та атрибутивні номінативні словосполучення для номінації усіх учасників ланки: *ста|ра* |ланка, *комсо|мол'ска* |ланка, *моло|д'їжна* |ланка, *бойо|ва* |ланка.

Сема ‘охоронець, сторож’ виражена віддієслівними похідними: *с|торож*, *стра|жир*’, заст. агентивом *сторо|жук* ← *сторож|їти* ‘охороняти’; *ди|журний* ← *диж|урити* ‘тс.’, *варто|вий* ← *вартув|ати* ‘тс.’, *ох|ран'ік*, *хо|ронец* ← рос. *охранять* ‘тс.’, запоз. зі сх.-ром. *|пазник* < *ráznic* ‘сторож’ [PPC, 961; ГГБ, 195], *пази|тор*’ < рум. *păzitór* ‘тс.’ [PPC, 969], пор. *п|азити* ‘охороняти, стерегти’ [СБГ, 376–377]. У значенні ‘польовий сторож’ (Додаток Г, к. 43) найпоширенішою є лексема *с|торож*, номінативні словосполучення *с|торож на* |поли, *с|торож* |пол'овий, субст. прикметники *пол'о|вий*, *лано|вий*, заст. назви *|пазник*, *об|їежчик*, лексема *жи|тар*’, спорадично натрапляємо на назви *ди|журний*, давнє запозичення *ва|тага* (Лн) < чув. * *vātaγ*, *uotaγ*, спорідненого з дтюрк. *otaγ* ‘намет, кімната, сім'я’ [ЕСУМ 1, 339], що поширилося у ПБГ зі сх.-ром. мов.

До когорти людей, які займаються тваринництвом, зараховуємо не лише тих, хто вирощує та доглядає за тваринами, а також назви осіб, діяльність яких пов'язана з тваринництвом: ‘різник’, ‘м'ясник’, ‘пастух’, ‘ветеринар’, ‘кастратор’.

У значенні ‘конюх’ поширені лексеми *|кон'ух*, *фор|нал*’ < пол. *formal* ‘конюх, наймит, гак на кінці дишла’ < нім. *Vornagel*, утв. з прийменника. *Vor-* ‘перед’ та іменника *Nagel* ‘цвях’ [ЕСУМ 6, 120] та загальні назви *ро|б'їтник*, *гар|гат* ‘наймит’ < рум. *argat* ‘тс.’ [PPC, 102], *|наймит*: *|наймит з|риж'їє* |кон'і (Км) (*з|ріжати* ‘годувати, доглядати’ [СБГ, 76]).

У значенні ‘візник’ (Додаток Г, к. 22) конкурують заст. номени *ф’ірман* < нім. *fuhrmann* ‘візник’, ймовірно через польську мову < пол. *Furman* ‘тс.’ та *йіздовий*. З цією семантикою фіксуємо також лексеми: *воишчик*, *з’воишчик*, *в’ізник*, нову лексему *шофер* < фр. *chauffeur* [ЕСУМ 6, 454]. Натрапляємо на заст. назви *к’ір’їйник* ‘той, хто перевозив на далеку відстань’, *кир’їйан* ‘тс.’ < рум. *chirie* ‘плата за перевезення’ [PPC, 263] (пор. *йти в кірію* ‘їхати в далеку дорогу з метою заробітку’ [СБГ, 204]), *б’іржак* ‘таксист’ ← первісно *біржак* ‘біржовий візник’ < нім. мови *Börse* ‘біржа’ [ЕСУМ 1, 201]. У значенні ‘той, хто возив пана’ виявляємо лексему *кучер* < нім. *Kutscher*, що пох. від *Kutsche* ‘камета, візок’ від уг. *kocsi* ‘екіпаж, вагон’ [ЕСУМ 3, 167].

У частині досліджуваних ПБГ існує номінативне розрізнення сем ‘пастух корів’ / ‘пастух овець’.

Значення ‘пастух корів’ (Додаток Г, к. 38) виражене лексемами *пастух*, *вакар* < рум. *văcar* ‘чередник’ [ЕСУМ 1, 321]. Поширення цього румунізму у ПБГ та у інших частинах карпатського регіону відображене у КДА [КДА 1, к. 146]. Спорадично виявляємо номени *скотар*, *скотник*, *чередар* та описові конструкції: *чолов’їк / шо па’се чере’ду*, *тої / шо че’реду па’се*.

У значенні ‘пастух овець’ найпоширенішою є лексема *чобан* та її фон. вар. < тюрк. мов; тур., крим.-татар., *çoban* ‘пастух’ [ЕСУМ 6, 273], яка окреслює східну частину досліджуваного ареалу (її поширення також проілюстроване у КДА [КДА 1, к. 145]), та номени *в’їу’чар*, пох. *в’їу’чарник*, які охоплюють західну частину ПБГ і є як самостійними виразниками значення, так і виступають дублетами у низці говірок (Додаток Г, к. 39)¹¹. Як ілюструють лінгвістичні праці, у закарп. та бойк. говірках більше поширення має лексема *вівчар* та похідні назви [ЛАЗ 2, к. 208; AGB 4, т. 205]). У низці ПБГ говірок немає номінативного розрізнення сем ‘пастух овець’ / ‘пастух корів’, у цих значеннях виступає лексема *пастух* (Додаток Г, к. 38–39), номінативне словосполучення *пастух в’їд овець*. У говірках сс. Льв, Дж

¹¹ Попередні лінгвогеографічні праці теж визначали таку дублетність [КДА 1, к. 175; AIR 2, т. 205].

лексеми *пас^лтух* і *ва^лкар* є дублетними. В одній із говірок значення виражає запозичення *т'іргерц* (СтВ) < нім. *Tierarzt* ‘ветеринар’. Лише зрідка поширені спеціальні назви пастуха ягнят – *йаг^лн'атник*, *чо^лбан до йаг^лн'ат*.

Сема ‘ветеринар’ представлена лексемами *дохтор*, *ўрач*, *сан'ітар*, фон. вар. лексеми *фельдшер*: *фел'чир*, *фел'шор*, *фел'шир*, номінативними словосполученнями з цими опорними компонентами: *дохтор* в'ід *ху^лдоби*, *л'ікар* в'ід *ху^лдоби*, *фел'шир* в'ід *ху^лдоби*, *ветери^лнарний* *фел'шир* та спеціальними назвами, які діалектоносії кваліфікують як нові: *ветери^лнар* < лат. *veterinārius* ‘тс.’ [ЕСУМ 1, 365], номінативним словосполученням *ветери^лнарний* *ўрач*, аббревіаціями *вет^лікар*, *вет^лўрач*, заст. лексемами *ог^ладач*, *тир^лгерц*. У говірках іноді й не було окремих назв, оскільки ветеринарами на селі були люди без спеціальної освіти: *були та^лк'і знатн'і* *л'уди* / *шо це рузу^лм'іли* (Дв).

У значенні ‘кастратор’ поширені назви *дохтор*, *ўрач*, *ог^ладач*, *сан'ітар*, *фел'шер*, *ветери^лнар* та номінативне словосполучення *дохтор* в'ід *ху^лдоби*, оскільки такі дії виконував ветеринар. Спорадично натрапляємо на спеціальні назви *каст^лратор* < через посередництво з лат. мови лат. *castro* ‘підрубую, підрізую, каструю’ [ЕСУМ 2, 400], *валах* < з нім. м. нвн. *Wállach* ‘кастратор’, пох. від *Wállache* ‘волох, румун’ (кастровані коні надходили до Німеччини з Волощини, Угорщини і Русі) [ЕСУМ 1, 325], пор. *ва^лаш'ути* ‘каструвати’ [ГГБ, 144], *сви^лнарник*. Це значення може бути виражене описово: *каст^лр'іруваў поро^лс'ата*.

Сема ‘різник’ виражене загально поширеною лексемою *р'із^лник*, лише зрідка фіксуємо назви *рубалник*, *сви^лнарник*, *бойшчик*. Для називання м'ясника використовують назви *м'яс^лник*, *ма^лсар*, *коу^лбасник*, *р'із^лник*, запоз. *маче^ллар* < сх.-ром. *mācelār* ‘м'ясник’ [PPC, 811] (поширена і в пд. - гуц. гов. на території Румунії [ГГБ, 186]). Однак ця сема не має широко представлення у говірках, оскільки господарі часто самі вміли виготовляти м'ясні вироби.

У значенні ‘доярка’ на всій досліджуваній території поширений номен *до^лйарка*, лише в одній із говірок натрапляємо на відповідник ч. р. *дойар* (Гр)

та запозичення *mulgator* (СтБ) < *mulgător* [PPC, 864]. Субст. прикметники *n'idmen:a*, *позап'idmen:a* поширені для називання людини, яка вразі відсутності підмінює когось.

За ММ „об’єкт, на який спрямована дія – діяч” утворені номени для називання людей, які доглядають, вирощують когось’, напр., худобу: *ско|тар*’, *с|котник*; свиней: *сви|нар*’, відповідник ж. р. *сви|нарка*; телят: *тел|атник*, відповідник ж. р. *тел|атниця*; курей: *кур|атниця*’а, *пташниця*.

У номінації пасічника (Додаток Г, к. 37) конкурують назви різної мотивації: *пас|ічник* (пор. номінативне словосполучення *пас|іку три|маў*) та словотвірні опозити з основою -*бжол*-. *бжол|ар*, *бж|іл|ник*, *бжол|іў|ник* та композити *бж|оловод* у різних фон. вар (Додаток Б); росіянізм *пчоловод* ‘тс.’ є досить давнім запозиченням, поширеним в кінці XIX – на поч. XX ст. [Ткач 1, 304]. У деяких говірках сема виражена описовими конструкціями: *тої / шо|маїє бжолі*, *ха|з|айін / шо|маїє бжолі*, *три|маў бжолі*.

Спостерігаємо опозицію назв *охотник* < рос. *охота*, укр. *охота*, пол. *ochota* ‘охота, воля’ від *хотіти*, *хочу* як табуїстична назва полювання у східних слов’ян [Фасмер 3, 176] та *мисливець* < з пол. м. *mysliwiec* (заст.) ‘тс.’, пов’яз. з *myśl* ‘думка’ [ЕСУМ 3, 465] у вираженні значення ‘мисливець’ (Додаток Г, к. 34). Спорадично натрапляємо на заст. назви *стр|ілець* (у пд. - гуц. гов. має ширшу семантику: ‘мисливий; бракон’єр, клусівник’ [ГГБ, 219]), *пол|у|ванець*. У говірках, де мало поширені спеціальні назви або вони відсутні у активному словнику діалектоносія, це значення виражають за допомогою описових конструкцій: *на пол|у|ван’:а|ходи*, *п|ішоў на о|хоту*.

У значенні ‘рибалка’ (Додаток Г, к. 45) виявляємо лексеми *ри|бак*, *риб|ник*, *ри|бар*’, композит *риболоў*, пох. *риболоўник*, *риболовиць*, запоз. *пес|кар*’ < рум. *pescár* ‘рибалка’ [PPC, 979], пох. номен від назви процесу: *п|іску|ім* < *pescuit* ‘риболовля, рибалка’, ‘риболовля (промисел)’ [PPC, 979].

2.2.4. ЛСПГ „Назви робітників”

Частина населення Північної Буковини, зайнята у виробництві, на початок ХХ ст. була значно меншою, ніж тих, хто займався сільським господарством.¹² В основному люди працювали на цукрових та цегельних заводах, гуральнях та залізниці.

ДО у номінації робітників є місце роботи. Значення ‘робітник’ виражене загальними назвами *роб'ім'ник*, *ро'бочий*, *прац'іу'ник*, *зароб'ім'чанин*. У назвах *фаб'риц'кий*, *фабри'кант* < пол. *fabrykant* ‘виробник’ [Ткач 1, 381], *заводс'кий*, *гу'ралник* ← *гуральня* ‘спиртово-горілочний завод’ < пол. мови *gorzelnia*, пов'яз. з **gorzały* ‘горілий’ [ЕСУМ 1, 622], *сп'ірто'вик* ‘тс.’, *бро'вар* ‘той, хто працював на спиртзаводі, виробляв брагу’ < давнє запозичення (мабуть через посередництво польської) з нім. *brouwer* ‘пивовар’ [ЕСУМ 1, 261; Ткач 1, 36], *цукро'вар* ‘працівник цукрового заводу’, *та'бачник* ‘працівник тютюнової фабрики’ (Зб), ж. р. *кили'марка* ‘жінка, яка тче килими’ актуалізована ДО ‘місце праці’. Лексеми *брига'д'ір*, відповідник ж. р. нове *брига'д'ірка* < через рос. і пол. посередництво з нім. *Brigadier* [ЕСУМ 1, 254] номінують керівника виробничого процесу. Для називання робітників вживають і описові конструкції: *т'і / шо'робл'а на цук'ров'і'фабриц'і*, *роби на'фабриц'і*, *роби на за'вод'і*, *на гу'рал'н'і'робл'а*, *робили у за'вод'і*.

У значенні ‘залізничник’ поширеними є лексеми *зал'ізнодоро'рожник*, *до'рожник*, літ. *зал'із'ничник*, субст. прикметники *зал'із'ничний*, *стац'ійон:ий*, *стац'ійний* ← *ста́ція* ‘станція’ [СБГ, 520], *пут'овий*, *кол'ійовий* (пор. пол. *kolejowy* ‘залізничний’ [Ткач 1, 175]), *кол'ейний*, іменники *кол'ійовец*, *кол'ейник* ← *колія* ‘залізна дорога’, зб. назва *парт'іа* (Шп) (*pártia*, *pártia* ‘бригада, що здійснює ремонт залізничного полотна’ [СБГ, 388]), мн. *штрика'р'і*, *штрака'ни* ← *штрéка* ‘залізничне полотно’ [СБГ, 675], запозичення *бан'маїстер* < нім. *Bahn* ‘залізниця’, і *Meister* ‘майстер’;

¹² Перша світова війна завдала серйозної шкоди господарству краю. Основна частина промислових підприємств була сконцентрована у Північній Буковині. Кількість працюючих на фабрично-заводських підприємствах з 1919 до 1937 рр. зросла до 17,7 тис. чоловік, однак в цілому край залишався аграрно-сировинною окраїною королівської Румунії [Федорак 2000, 69–70].

t'iɸiɹ'ist – суфіксальне утворення від рум. аббревіації C.F.R., букв. *Săile Ferate Române* – Румунські залізниці [ГГБ, 232] та описові назви: *ро|би|у на ш|риц|і*, *ма|йстер на ш|рис|і*. У цьому ж значенні використовують загальні назви *ро|бочий*, *роб|іт|ник*, натрапляємо на лексему *штан|товий* ‘постійний робітник залізниці’ ← *штат* ‘склад працівників’ < з нім. мови (через рос. посередн.) н. *Staat* ‘держава; (заст.) кошторис, бюджет’ [ЕСУМ 6, 473]. На вузьку спеціалізацію вказують назви *пров|ідник*, *на|чал|ник с|тац|ійі*, *брига|д|ір*, *брига|д|ір зал|ізної до|роги*, *ст|р|елочн|ік*. У деяких говірках описові конструкції заступають однослівні назви: *бу|у при кол|ійі*, *т|і / шо|робл|а на жи|л|ізні до|роз|і*. Загалом залізниця – одне з небагатьох місць, де людей офіційно працевлаштовували і навіть забезпечували пенсією (див. Додаток Г).

У ПБГ сема ‘перевізник’ не представлена широко, оскільки на досліджуваній території немає великих судноплавних річок. Однак подекуди виявляємо назви: *пере|в|ізник*, *пере|вошчик*, *по|ромник*, *по|рончик* ← заст. *поро́н* ‘критий настилом з дощок великий човен, баржа, що звичайно пересуваються на канаті і призначені для переправи людей, вантажів, машин, возів тощо через річку або озеро’ [СУМ 7, 282], описову назву *чоло|в|ік в|ід чо|баки* ← *чоба́ка* ‘човен’ [СБГ, 647–648] (докл. див. Додаток Г).

Значення ‘торговець’ представлене назвами різної мотивації та актуалізації. Поширеними є віддієслівні похідні *прода|вец*, *торго|вец*, знев. *тор|гаи*, відповідник ж. р. *торга|шиха*, заст. *ку|пец*. Фіксуємо заст. назви *скле|пар* (та описову назву *роби|у склеп|і*; пор. семантику ‘власник крамниці (склепу)’ [Ткач 1, 331]) ← *склеп* ‘крамниця’ [СБГ, 494] < пол. *sklep* ‘підвал, льох, шинок’ [ЕСУМ 5, 274], *кра|мар* ← *крам* ‘товар’ [СУМ 4, 322], *ко|мерц*, *комер|сант* < зах.-європ. мов. нвн. *Kommerzien* (мн.) ‘комерції’, фр, англ. *commerce* ‘комерція, торгівля’ пох. від лат. *commercium* ‘торгівля, торгові зносини’ [ЕСУМ 2, 535], пор. рум. *comerciánt* ‘торговець’ [PPC, 302–303], *фачер|ман* < рум. *fáce* ‘робити, виготовляти, виробляти’ [PPC, 500–503], заст. *л|іво|рант* (Рш) < нім. *Lieferánt* ‘постачальник’ (пор. також пол. *liwerant* ‘той,

хто постачає за договірною ціною різні предмети для війська' [SJP, 756]; пд. - бук. *ливора́нт* 'підприємник випасу худоби' [ГГБ, 182]), нову лексему *б'ізнесмен* < анг. *businessman*. Деякі назви є зневажливими: *тендл'ар* < нім. *Händler* 'дрібний торговець' [ЕСУМ 3, 167], пор. *гандл'увати* 'торгувати' [Ткач 1, 80]; *спекул'ант* < через посередництво рос. і пол. мови, запоз. нім. *Spekulatióń* 'спекуляція' пох. від пізньолат. *speculatio* 'виглядання, дослідження, розмірковування' [ЕСУМ 5, 368], *ба'ришник*, пор. рос. *барыш* 'прибуток, дохід'; 'перепродувач' [ГГБ, 137], пол. *barysz* 'могорич' < тат. мови, тюрк. *baryş* 'мир, злагода' [ЕСУМ 1, 143], *гешеф'тар* ← *гешефтувати* 'торгувати' [СБГ, 82], 'спекулювати' [ГГБ, 157] < нім. *Geschäff* 'торговельна операція, угода', пор. пол. *geszefciarz* розм. знев. 'ділок, спекулянт' [Ткач 1, 90]. Описово це значення може бути виражене конструкцією *тої / шо торгує* (див. Додаток Г).

2.2.5. ЛСПГ „Назви осіб, причетних до медицини та лікувальної магії”

Ця ЛСПГ об'єднує семи 'лікар', 'лікарка', 'знахар', 'повитуха', 'ворожка', 'чаклунка'.

Значення 'лікар' (Додаток Г, к. 31) у ПБГ виражене опозицією лексем *дохтор*', рос. *ўрач* (фіксуємо також атрибутивне словосполучення *глаўний ўрач* (Км)) та літ. назви *л'ікар*, яка є новішою і заступає інші назви у мовленні молодшого покоління. Оскільки офіційна медицина на поч. ХХ ст. у сільській місцевості була мало представлена, то у ретроспективі значення 'лікар' виражали також номен *фел'дшер* у різному фонетичному оформленні (Додаток Б) < нім. *Feldscher* спочатку 'військовий польовий хірург' [ЕСУМ 4, 85], лексеми *сан'і'тар*, *сан'і'тум* < пол. *sanitariusz*, що походить від фр. *sanitarire* 'санітар, санітарний' [ЕСУМ 5, 177]. У ПБГ фіксуємо поширення таких відповідників ж. р. (Додаток Г, к. 32): *дохтор'ка*, рос. *ўрачиха*, літ. *л'ікарка*, заст. номен *фериолка* та лексеми *сан'і'тарка*, *медсестра* для

номінації лікарки. Принагідно натрапляємо на нову назву зуб¹ниха ‘зубний лікар-жінка’.

Для номінації аптекаря виявляємо лексеми апте¹кар’, фар¹мач < за допомогою агентивного суфікса -ач від рум. *farmacie* ‘аптека’ [PPC, 508], що сягає гр. мови *φαρμακευτήα* ‘чарівник, ‘творець ліків’ пох. від *φάρμακον* ‘ліки, отрута’ [ЕСУМ 6, 75].

Лікуванням на селах займалися також знахарі. У значеннях ‘знахар’, ‘знахарка’ поширені назви з¹нахар’ < псл. [*znacharъ, znachorъ*], пох. від *znati* ‘знати’; виникло, очевидно, як табуїстична назва чаклунів [ЕСУМ 2, 271], відповідник ж. р. з¹нахар’ка, лексеми за¹моўник, за¹моўниця’а ← *замовляти* ‘промовляти магичні слова, вислови, які, за марновірними уявленнями, маючи чаклунську силу, чинять вплив на кого-, що-небудь, лікують хвороби, загоюють рани’. Лексема з¹нахар’ка у говірці с. Вартиківці Кельменецького р-ну Чернівецької обл. була поширеною у значенні ‘повитуха’. Зі значенням ‘знахарка’ виявляємо також багатозначну лексему ба¹ба, пох. ба¹бка, що вживається і в описовій конструкції ба¹ба / шо л’ічит та номінативні словосполучення: г’ірс¹к’і ба¹би, глу¹х’і ба¹би (глухі ‘невчені, неграмотні’), спорадично натрапляємо на лексеми во¹рожка, л’ікар, само¹ука-дох¹тор’.

У вираженні значення ‘повитуха’ (Додаток Г, к. 42) конкурують багатозначна заст. лексема мо¹ша < сх.-ром. мов; молд. *мош, моаішэ*, рум. *тоз, тоаџа* ‘старий’ [ЕСУМ 3, 526] (не знаходимо в інших говірках південно-західного ареалу у такому значенні пор. [AGB 4, т. 193]) та питома назва ба¹ба, пох. ба¹бка, пови¹туха, па¹вушка ← *сповивати*, юкстапозити ба¹ба-пови¹туха, ба¹бка-пови¹туха, ба¹биця-пови¹туха, ба¹ба-ўйазо¹пуна, ба¹ба-моша та новіша назва аку¹шерка у різних фон. вар. (Додаток Б) < фр. м. *accoucheur* від *accoucher* ‘народжувати’ [ЕСУМ 1, 59]. Атрибутивні словосполучення дер¹жаўна мо¹ша, ц’ісарска мо¹ш’а вживалися для називання жінки, яка на той час мала спеціальну освіту. Описово це значення передають конструкції ба¹ба / шо при¹ймає ро¹ди, та / шо в’ідби¹рає д’іти.

Сема 'ворожка' представлена лексемами *во|рожка*, *ворож|бит*, відповідник ж. р. *ворож|биця*, *га|далка*, субст. прикметниками *чар'і|ўна*, *йасно|видна*, втор. номенами *ци|ганка*, *бре|хунка*. З цією семантикою поширені запозичені назви *воло|шебниця* < рос. *волшебница*, *зодийа* < рум. *zódie* 'сузір'я зодіаку', 'доля' [PPC, 1589], ч. р. *вража|тор* 'ворожбит' – зворотне запозичення < рум. *vrăjitór* 'тс.' [PPC, 1567], про що свідчить слов'янська снова *враг-*; *мол'фар'ка* [СБГ, 295] від *мольфар* зі сх.-ром. м. < молд. *молфэит* 'людина, яка мольфарить' [ДД 3, 83], рум. *molfăi* 'бурмотіти', пор. укр. літ. *шептати*. заст. 'чаклюючи, промовляти наговір, приворот' [СУМ 11, 441] та дієслово *мольфа|рити* 'чаклувати' [СБГ, 295] (напр., в описовій конструкції *ж'інка / йа|ка мол'фарит*). Виявляємо агентиви *фа|бульник*, *фабу|лиця* [СБГ, 575] ← *фабули* 'магічні дії та ворожіння; чаклунство' [СБГ, 575] < імовірно через посередництво рум. *făbulă* 'байка, небилиця, казка' [PPC, 500] від лат. *făbula* 'оповідання, байка, історія' [ЕСУМ 6, 62]. Спосіб дії актуалізований у описовій конструкції *ки|дала у |карти*.

Значення 'чаклунка, відьма' виражене номенами *в'ід'ма* < пов'язане з *vědati* 'знати, відати' [ЕСУМ 1, 396], рос. *кал'дунка* < рос. *колдун*, *колдовать* первісно 'заклинач', 'заговорювати', спор. з лит. *kalbà* 'язик' [Фасмер 2, 287]; *воло|шебниця*, *мол'фар'ка*, *чар'і|ўна*, *зоди|йерка*, пор. рум. *zodiér* 'астролог, зіздар' [PPC, 1589], *фа|бул'ниця*: *ха|булиця* / *бо во|на ха|були* (Вл) (*хабу|лити* фон. вар. від *фабу|лити* 'чаклувати' [СБГ, 574], образною номінацією *з|м'ін:иц'а*: *з|м'ін:иц'а* / *во|на про|даст ти|бе буд'де* (Км) та атрибутивним словосполученням *зла во|рожка*.

2.2.6. ЛСПГ „Назви осіб за культурною діяльністю”

До цієї підгрупи відносимо назви музикантів.

Сема 'музикант' виражена загальною назвою *музи|кант*, *му|зика*, зб. назвою *|музика*. Фіксуємо лексему *ка|п'іл'маїстир* 'старший музикант' < нім. *Kapellmeister* від слів *Kapelle* 'капела' і *Meister* 'майстер, керівник'. Відоме з

XVI ст. [ЕСУМ 2, 370]. ДО у номінації музикантів виступає об'єкт дії – назва музичного інструмента. Виявляємо такі номени: *бойа|н'іст* ‘той, хто грає на баяні’, *гармо|н'іст* ‘тс.’, *акордео|н'іст* ‘той, хто грає на акордеоні’, *ба|с'іст* ‘той, хто грає на басі’, субст. прикметник *ба|с'істий* ‘тс.’, *банду|рист* ‘той, хто грає на бандурі’, *бара|баничик* ‘той, хто грає на барабані’, *бараба|н'іст* ‘тс.’, *тру|бач* ‘той, хто грає на трубі’, субст. прикметник *трум|б'істий* ‘тс.’, *гор|н'іст* ‘той, хто грає на горні’, *цимбал|л'іст* ‘той, хто грає на цимбалах’, субст. прикметник *цимбал|л'істий* ‘тс.’, *ц|имбал* ‘тс.’, *кларне|т'іст* ‘той, хто грає на кларнеті’, *буб'ін* ‘той, хто грає на бубні’, *буб|н'іст* ‘тс.’, субст. прикметник *буб|н'істий*. Значну варіантність виявляє представлення семи ‘скрипаль’: *скри|пач*, *ск|рипка*, *скрип|кар*’, *скри|пар*’, *скри|пал*’, *ск|рипник*, *скрип|лак*. Словотвірні похідні утворюють опозиції у межах досліджуваних говірок. Серед найпродуктивніших словотвірних способів – творення похідних із суф. – *іст*. Як указують дослідники „серед усіх запозичень на - *іст* назви музикантів виокремлюються вже в кінці XVIII ст. – на початку XIX” [41, 261]. Взагалі діалектоносії зазначають, що спеціальні назви музикантів використовували рідко (див. Додаток Г), їх могли заступати описові форми: *г|райє на ск|рипку*, *тої / шо ў бубин биў*, *г|райє на бас'і*.

Семи ‘танцюрист’, ‘танцюристка’ виражені номенами *танц'у|рист*, рос. *тан|цор*, субст. прикметником *танц'у|ристий*; *танц'у|ристка*, рос. *танцоуш|чица*; пох. від дієслова *данцувати* ‘танцювати’: *данц'іу|ник*, *данцувал'ник*, *данц'іу|ница*, описово – *знайє данцу|вати*; *гуляти* ‘танцювати’: *гул'ака*, *гул'ачка*, субст. прикметник *гул'ашчий*, описово *лехко гул'айє*, *дуже гарно гул'айє*, *файно гул'айє / данцу|йє*. Для номінації людей, які гарно танцюють, виявляємо позитивно-оцінний номен *арт'істка*, прикметники *ба|д'орий*, *гарний*, рум. *фру|мос* < рум. *frumós* ‘гарний, красивий’ [PPC, 544], описові конструкції *фру|мос з'ок* ‘гарно танцює’, *файно в'іс|какує*, атрибутивні словосполучення *перша г'іу|чина*, *перша г'іу|ка ў сел'і*, *перв'і танц|ори* (див. Додаток Г).

У значенні ‘той, хто гарно співає’ поширені назви *сп’і́вак*, *сп’і́вака*, субст. прикметник *сп’і́вушчий*, *п’іс’н’ар*, *ар’тис’т*, *хо’р’іст*, *кан’татор’* < рум. *cîntător* ‘професійний співак’ [PPC, 279], пор. **kantorъ*, запозичення, яке у слов’янських мовах має також значення ‘церковний співак’ [325, 100] та описові назви *сп’і́вак на ц’і́ле село*, *п’ервий сп’і́вак*. Відповідно сема ‘співачка’ виражена лексемами *сп’і́вачка*, субст. прикметником *сп’і́вушча*, *сп’і́вуча*, агентивом *ар’т’істка*. Позитивна оцінка виявляється також у описових назвах *ма́йє фа́йний го́лос*, рум. *фру’мос кинте’р’ас* ‘гарно співає’.

2.2.7. ЛСПГ „Назви людей за належністю до релігійних громад, об’єднань, організацій”

Для номінації священика (Додаток Г, к. 47): у ПБГ поширені назви: *п’ін* < давньонім. ‘духовна особа, священик’ [ЕСУМ 4, 410–411], *ба’т’ушка*, *о’тец*, словосполучення *пан’і о’тец*, *о’тец ду’хоўний*, лексема-зрощення *па’нотец*, пох. фам. *па’ноч’ик*, *доб’роз’їй*, *о’тец-доб’роз’їй* від *добродій* ‘пан’, полонізм *к’с’онз* < пол. *ksiądz* ‘католицький священик’, що є калькою лат. ‘пан’ (зокрема, при звертанні до духовної особи) [ЕСУМ 3, 117] (поширена також у бойк. гов., які перебувають у межах польськомовного впливу [AGB 4, т. 210]), рум. *п’риут* < рум. *préot* ‘священик’ [PPC, 1066] та літературна лексема *св’а’шен’ик*. Відповідно сема ‘дружина священика’ (Додаток Г, к. 48) представлена лексемами *попа’д’а*, *матушка*, що у низці говірок вважається новою (Врч, Лж, Мл, НСт, Рх), заст. номеном *добро’з’іка*, полонізмом *йі́мост’*, *йе’гомост’*, що є семантичним похідним від *jegomości* ‘пан’, ‘господар дому’, ‘чоловік’, ‘священик’ [SGP 2, 249], румунізмом *приу’теса* < *preoteásă* ‘попадя, дружина священика’ [PPC, 1066] та номінативними словосполученнями *пан’і матка*, *ж’інка па’нотцева*, *по’пова ж’інка*.

Для називання дітей священика не виявлено однослівних назв, їх компенсують номінативні словосполучення: *по’пов’і д’іти*, *по’п’іўск’і г’іти*, *син по’п’іў*, *доч’ка по’пова*, *па’нотцев’і д’іти*, *па’нотцева д’іўчина*, *па’нотц’іў син*, *па’нотца д’іти*, *па’нотчиков’і д’іти*, *ба’т’ушков’і д’іти*, *ба’т’ушк’іни*

¹д'іти, ¹дочка св'аш¹ченика, добро¹з'ічин'і ¹д'іти та лексеми ¹пан:а, па¹нич, які вживалися у звертанні до дочки чи сина священика.

У значенні 'дзвонар' конкурують назви *пала¹мар* < грец. *παράφωνάριον* 'наглядач церкви' [ЕСУМ 4, 259] та *зво¹нар* з переважанням першої. Цікавим видається пояснення семантики лексеми *палама¹р* у пд. -бук. гов. 'свічкогас у церкві' [ГГБ, 195]. Оскільки іноді всі обов'язки в церкві виконує одна особа, переважно староста, то відповідно фіксуємо лексему *с¹тароста* 'паламар' (Вр, Ктл, Ндб, Рх, Рш) та похідні від дієслова *прислужо¹вувати* 'виконувати певні допоміжні обов'язки під час богослужіння' [СУМ 8, 24]: *прислужник*, субст. прикметник *слу¹живий*.

Для номінації керівника церковного хору поширені лексеми *д'ак* та рум. *даскал* імовірно поширене через рум. *dăscăl* 'псаломщик, дячок' [PPC, 373] < грец. *δάσκαλος* о 'вчитель, викладач; майстер, педант, книжник' [PHC, 753]. У говірці с. Лужани Кіцманського р-ну Чернівецької обл. фіксуємо відповідник ж. р. *даска¹лиха*, що є новою назвою, оскільки донедавна жінки не виконували таких обов'язків. Спорадично натрапляємо на номени *дири¹гент*, рос. *дири¹жор* < через пол. посередництво з лат. *dīrigere* 'скеровувати, спрямовувати' [ЕСУМ 2, 75], *регент* < лат. *regēns* 'керуючий, правитель, володар' [ЕСУМ 2, 75], *псал¹тиришчик* та номінативні словосполучення *кер'іу¹ник цер¹коу¹ного хору*, *кер'іу¹ник хору*, описову назву *к'ірує¹ хором* (Лк).

Для номінації людей, які співають у церкві, поширені похідні від іменника *хор*: *хо¹р'іст*, зб. *хор*, атрибутивне словосполучення *цер¹коу¹ний хор* та віддієслівні похідні: *сп'і¹вак*, субст. прикметник *п'е¹учий*.

Для номінації учасників церковного комітету фіксуємо заст. лексеми *а¹ўтус*, *е¹п'ітроп*, *п'ітроп* < грец. *ἐπίτροπος* 'церковний староста' [PHC, 775] (пор. пд. -бук. *л'епі¹троп* 'старший брат у церкві' [ГГБ, 183]), зб. назви *б¹рат':а*, *бра¹ти* для номінації чоловіків-учасників комітету (пор. гуц. *церко¹вний брат* 'член церковного комітету' [Негрич, 180]), *сест¹риц'і* – стосовно жінок (див. Додаток Г). Виявляємо зб. назви, у яких актуалізована

ДО ‘кількість учасників’: *двац’атка*, пох. *двац’атник*, *де’с’атка*, пох. *де’с’атник* та атрибутивні словосполучення: *цер’коуний ком’ітет*, *цер’коуна двац’етка*, *цер’коун’і брат’а*, *цер’коуне братство*.

У значенні ‘керівник церковного комітету’ використовують лексему *с’тароста* та номінативні словосполучення: *цер’коуний с’тароста*, *с’тароста цер’кви*, *голо’ва цер’кви*, *голо’ва цер’коуного ком’ітету*, *голо’ва двац’атки*, *с’тароста де’с’атки*, *с’таріший цер’коуний*, *на’чал’ник цер’кви*.

У значенні ‘чернець’ (Додаток Г, к. 51) загальнопоширеною є лексема *мо’нах* (акцент. вар. *мо’нах* (Бл, Зб, Іл, Кж) чітко окреслює територію покутських говірок). У деяких говірках натрапляємо на заст. назву *ка’лугор’*, що зафіксована у СБГ [СБГ, 187] < через црк. сл. від гр. *καλόγερος* ‘старець, чернець’ від основ прикметника *καλός* ‘гарний’ та іменника *γέρων* ‘старець’, відома з XI ст. [ЕСУМ 2, 354]. Виявляємо також номени *монас’тирник*, *ігумен* < через црк. сл. від гр. *ἡγούμενος* ‘проводир, ватажок’ [ЕСУМ 2, 289]. Відповідно сема ‘черниця’ (Додаток Г, к. 52) виражена назвами *мо’нашка*, *мона’хин’а*, заст. *ка’лугор’ка*, *чер’ниця’а*, виявляємо також відповідник ж. р. до *ігумен* – *ігумен’їа*. У звертанні до черниці вживають лексему *матушка*.

Сема ‘людина іншої віри’ представлена похідними номенами від офіційних назв релігійних груп, організацій: *п’атиди’с’атники*¹³, *бап’тисти*, *христи’їани-бап’тисти*, *йе’гови*, *йего’в’істи*, *с’в’ідки* *бога йе’гови*, *с’в’ідки йе’гови*, *і’гови*, *адвен’тисти*, *йевангел’істи*, *наза’р’ани*, *ка’толики*, *протис’танти*, назвою дня тижня, який святкують члени релігійної спільноти: *суб’отник*, ж. р. *суб’отниця*, *суб’отничка*, *суб’от’аник*, *не’д’іл’ник*, загальними назвами: *в’іруйучий*, *в’ірний*, *по’кайан’і*, *пока’їти*, *сек’тант*, *штунди* < від нім. *Stunde* ‘година, урок’ (тут ‘година читання Біблії, година молитви’) [ЕСУМ 6, 482], *іно’в’ір*, *іно’в’ірец*, *ун’ї’їат*, *нехристи’їанин*, *аўтоке’фал’ний*, описово – *не’нашої’ в’іри*. Для номінації старообрядців, які компактно проживають на території Чернівецької області, вживаними є назви *липо’вани*, *старо’в’іри*, *старо’в’ірц’і*.

¹³ Варіантність таких назв зумовлена фонетичним варіюванням числівника *п’ять* ПБГ.

2.2.8. ЛСПГ „Назви виконавців обрядових дій”

Лексика родинної обрядовості охоплює поняття, пов'язані з основними обрядами: родильним, весільним і поховальним.

У номінації вагітної жінки поширена літ. назва *вагітна*, причому у деяких говірках її вважають новою (Гр, Зб, Км, Лш, Мм, Пдв), у деяких навпаки застарілою (Брд, Дб, Нл). У мовленні старшого покоління фіксуємо заст. назви *глуба*, *тажка*, *гелевата* ← *гелеватий* знев. ‘череватий’ [СБГ, 82] < пол. *gielewaty* ‘пузатий’ [ЕСУМ 1, 492], пор. *гроса* ‘вагітна’ < рум. *gros* ‘товстий, повний’ [РРС, 589]. У значній кількості говірок значення ‘вагітна жінка’ виражає росіянізм *беремена* у різному фонетичному оформленні (Додаток Б). Натрапляємо на евфемістичні назви: *принадії*, *причин:а*, *такходи*, *такаходи*, *не сама своїа*, *у такім стан'ї*, *у положен'ю*. У деяких говірках фразема *у положен'ю* стосується породіллі (Бн, Рд). Для номінації вагітної жінки поширена велика кількість різноманітних назв, зокрема і евфемістичних, і в інших говірках південно-західного ареалу, зокрема, у закарп. [ЛАЗ 3, див. коментар до к. 319].

Сема ‘породілля’ представлена заст. назвами *пол'їжница*, *пол'їжкін'а*, *пород'їл'а*, пох. *пород'їлка*, *род'їл'а*, пох. *род'їлница*, заст. субст. прикметниками *сира*, *сирова*. Назву *роженица* вважають новою. Описово це значення виражають також дієсловами *злагла*, *уродила*, *розродиласи* та описові назви *лежить у злогах*, *по злогах*, *мала дитину*.

Вагітної жінки та породіллі стосувалися певні заборони, що мали на меті збереження здоров'я матері та дитини (Додаток Г). Хрещенню дитини передували родини – відвідини породіллі родичами (Додаток Г).

Хрещення як релігійна обрядодія є початком нових родинних зв'язків, адже як зазначають дослідники, „у всіх слов'ян головним та найбільш шанованим видом ритуальної спорідненості вважається духовна спорідненість (кумівство)” [282, 14] (Додаток Г).

У номінації хрещених батьків конкурують питомі назви та запозичення. Сему 'хрещений батько' (Додаток Г, к. 15) виражають назви *бат'ко* та *на|нашко* < сх.-ром. мов, молд. *нэ́наш*, рум. *pănas*, *pănasă* від лат. **nippus* < *poppus* 'чернець, доглядач дітей, вихователь', що зіставл. з дінд. *napă* 'мама', укр. *не́ня* 'мама' [ЕСУМ 4, 36] та словосполучення з цими опорними компонентами: *хреш|чений бат'ко*, *х|ресний бат'ко*, *хрес|т'іл'ний бат'ко*, *хреш|чений на|нашко*, оскільки іноді для виявлення семантики ці назви потребують контекстного уточнення. М. В Бігусяк стверджує, що лексему *нанашко* лише умовно можна вважати румунізмом, оскільки вона оформлена за законами української мови. Ця назва (та відповідник ж. р.) поширена і в інших говірках південно-західного ареалу: у бойківських *нанáшко*, *нанáшок*, *нанáшка* 'тс.' [СбйГ 1, 471; AGB 3, т. 176–177], закарпатських 'тс.' [ЛАЗ 1, к. 49–50]. У сусідніх наддністрянських говірках ці лексеми розширили семантику: *нанáшка*. 'хрещена мати', 'старша жінка', 'жінка', 'сусідка' [НРС, 183]; *нанáшко* 'старший чоловік' [НРС, 183]. Відповідно значення 'хрещена мати' виражене опозицією номенів *матка* і *на|нашка* (Додаток Г, к. 16) з переважанням питомої назви та номінативними словосполученнями: *хреш|чена matka*, *х|ресна matka*, *хрес|т'іл'на matka*, *хреш|чена мама*, *х|ресна мама*, *хреш|чена мати*, *хреш|чена на|нашка*. На вживання запозиченої лексеми впливали позмовні чинники, зокрема престижність і офіційність іншої мови (для буковинських говірок – румунської). Помічено дві протилежні тенденції у використанні цих номенів: в одних говірках відбувається заступлення питомої назви запозиченою: *ран'ши ка|зали бат'ко / а ти|пер кажут на|нашко ўс'і* (Зл), *ти|пер на|нашка / а ран'ши ка|зали matka* (Зл) і навпаки – заступлення запозиченої назви питомою: *ко|лис так ка|зали на|нашко на|нашка / а ў нас о|бично кажут бат'ко і matka* (Рп).

Сема 'хрещеник' виражена запозиченнями *ф'ін*, пох. *ф'інок* 'похресник', *ф'іна*, пох. *ф'інка* 'похресниця'; сп. р. *ф'іне|н'атко* < сх.-ром., рум. *fin*, *fina*, молд. *фин*, *финэ* виводяться від лат. **filianus*, пох. від *filius* 'син'

[ЕСУМ 6, 101] та питомими назвами *похресник*, *похресниця*, *хрещенка*. Субстантивовані прикметники *хрещений*, *хрещена* потребують уточнення, оскільки можуть виражати різні значення: ‘хрещений батько’, ‘хрещена мати’ та ‘хрещеник’, ‘хрещениця’: *хрещена дочка*, *хрещений син*. Натрапляємо також на атрибутивне словосполучення *ф’їни хрещен’ї*. Назви *фін*, *фінá*, *фійн*, *фійна* ‘хрещеник, хрещениця’ поширені також у наддністр. [НРС, 262]; гуц. [ГГ, 197] говірках. У весільній обрядовості весільна пара є фінами стосовно своїх свідків – вінчальних батьків: мн. *ф’їни*.

Сема ‘хрещені батьки для рідних батьків дитини’ на всій досліджуваній території виражена літ. назвами *кум*, *кума* < псл. *kuma*, що є скороченням слова, яке пох. з народної латині [*commater*] ‘хресна мати’ [ЕСУМ 3, 138], з можливим уточненням *с’тарший кум*, *с’тарша кума*. Ці назви корелюють з назвами весільної обрядовості, оскільки часто хрещені батьки наречених виконують роль свідків на весіллі. Про це зазначали також дослідники бойківських говірок [294]. На Покутті фіксуємо номени *кум і кума* ‘весільні свідки’ (Бл). Кумами між собою є й ті, хто хрестив одну дитину. Хресні батьки мають важливі обов’язки щодо виховання своїх похресників, близькі стосунки між ними тривають все життя. Почесне місце при хрещенні дитини мала повитуха (що відзначено і в інших слов’янських мовах, напр., у білоруській [39, 43]), її запрошували на хрестини, вона не була кумою, але тримала дитину на руках, це значення закріплене у словнику [СБГ, 299] (див. Додаток Г).

Інші види ритуальної спорідненості: побратимство, посестринство не поширені у регіоні і не мають номінативного представлення.

Назви учасники весільного обряду об’єднують семи ‘назви наречених’, ‘назви батьків наречених’, ‘назви неодружених учасників весілля’, ‘назви одружених учасників’, ‘назви виконавців окремих обрядодій’.

Сему ‘сватачі, чоловіки, які приходять на сватання’ виражають лексеми *с’тарости*, *сва’ти*, *свата’ч’ї*. Номен *с’тароста* має також значення ‘розпорядник весілля’: *в’інчал’ний с’тароста / йа’киї ве’де в’їс’їл’а*.

Значення ‘наречена’ виражене загальнопоширеною назвою *молода* та лексемами *наречена*, *н’єв’єста* та заст. назвою *кн’єгин’а*, пор. гуц. *княгиня* ‘наречена’ [ГС, 327], бойк. ‘тс.’ [СБйГ 1, 361] (у марм. гов. це шанобливе звертання до дружини священника [МГП, 307]). Відповідно значення ‘наречений’ представлене лексемою *молодий*, номінативним словосполученням *пан молодий*, літ. назвою *наречений* та номенами *же́них*, заст. назвою *кн’єз*, пор. гуц. *князь* ‘наречений’ [ГС, 327].

Загальноприйнятим звертанням у день весілля до наречених є пан, пані: *пан’і молодий*, *пане молодий*, *пан молодий*, *пан’і молода*, зб. *молод’ата*.

Значення ‘батьки наречених у день весілля’ представлене номеном *свати*, (зокрема у звертанні використовуються вокативи *с’вате*, *с’вахо*), заг. назвою *родич’і* ‘батьки’ або таку семантику виражають описово: *мама і тато*. У номінації весільної обрядовості зберігається релікт „вищості” чоловічого роду, зокрема батьків нареченого номінують *с’ваха велика*, *сват великий*, *тато великий*, *мама велика*, *сокра мар’і* ‘мати нареченого у день весілля’, *сокру мар’і* ‘батько нареченого у день весілля’, натомість *сокра н’ік* букв. мати мала ‘мати нареченої у день весілля’, *сокру н’ік* букв. батько малий ‘батько нареченої у день весілля’. Господарів, у домі яких відбувається свято, номінують мн. назвою *газди* та лексемами *доматор*, *доматор’ка* < пол. *domator* ‘домосід’ [ЕСУМ 2, 109; Ткач 1, 104].

Значення ‘нерідна мати нареченої або нареченого’, ‘нерідний батько нареченої або нареченої, які виконують функції рідних батьків на весіллі’ виражають номінативними словосполученнями: *нер’ідн’і бат’ки*, *посадовий тато*, *посадова мама*, *в’інчал’ний тато*, *в’інчал’на мама*, *названий бат’ко*, *названа мама*, *прийомний тато*, *п’ідстаўний тато*, *п’ідстаўна мама* або описово: *буў за тата*.

Основним засобом вираження поняття ‘весільні свідки’ теж є номінативні словосполучення: *в’інчал’ний бат’ко*, *в’інчал’на матка*, *матка і бат’ко*, *в’інчал’н’і бат’ки*, *бат’ко великий* / *матка велика*, *вес’іл’ний*

ба|т'ко / ве|с'іл'на |матка, в'ін|чал'ний на|нашко / в'ін|чал'на на|нашка, ве|с'іл'ний на|нашко / ве|с'іл'на на|нашка.

Група неодружених учасників весілля об'єднує семи 'подруги нареченої', 'друзі нареченого', 'друзі нареченої', 'дівчина, яка тримає свічки'.

Значення 'подруги нареченої' виражене номенами *дружка* з можливим уточненням *с|тарша дружка*. Рідше лексема *дружка* має значення 'дівчина, запрошена від нареченого'. Заст. номен *шафери́ца* [СБГ, 659] пох. від нім. *Schaffer* 'боярин, розпорядник на весіллі; розпорядник, керуючий взагалі' [ЕСУМ 6, 389] не вдалося зафіксувати у жодній говірці.

У значенні 'друзі нареченого' поширені лексеми *дружба* з уточненням *с|тарший дружба*, румунізми *ватаг* (у пд.-гуц. гов. вживається насамперед як „пастуший” агентив – 'старий вівчар, головний пастух' [ГГБ, 145]), *вата|жел*, *с|тарший вата|жел* < рум. *vătășel* 'дружба' (на весіллі), *бо|йарин* < стсл. *боѡринъ, болѡринъ*, від д.тюрк. *bai* 'знатний, багатий' [ЕСУМ 1, 241], пор. гуц. *боѡри* 'весільні гості нареченого – чоловіки (легіні та газди), які разом із ним ідуть по наречену' [ГС, 81], зб. назва *б|рат':а*. Ці ж номени виражають сему 'друзі нареченої': *друж|би*, *с|тарший дружба*, *вата|же|ли*, *бо|йари*, зб. *б|рат':а, бра|ти, с|тарший брат* (Вс). У значенні 'гості' поширені зб. назви *ве|с'іл'н'і, |молод'*.

Сема 'дівчина, яка тримає весільні свічки' представлена лексемою *св'і|тиўка*, атрибутивним словосполученням *с|тарша св'і|тиўка* ← *світло*, яке символізували весільні свічки.

У весільній обрядовості велике значення мають обрядодії пов'язані з виготовленням ритуальних предметів, зокрема випікання короваю (докл. див. Додаток Г). Сема 'жінки, які співають обрядові пісні під час весілля, печуть весільний хліб' виражена лексемами *с|вашка, старас|тиха*, мн. *сп'і|вач|ки, присп'і|вач|ки, коро|вай|ниц'і, пом'і|ч|ни|чки, ж'ін|ки-пом'і|ч|ни|ц'і*, субст. прикметниками *пома|гай|уч'і, ве|с'іл'н'і*.

У значенні ‘той, хто відповідає за алкогольні напої на весіллі’ фіксуємо заст. номен *чоповий*, номінативне словосполучення *чиповий в’ід гор’їуки* ← *чип* ‘дерев’яна пробка для закупорювання отвору (переважно у бочці)’ [ЕСУМ 6, 330], пор. *шип* ‘пляшка’, ‘графин’, ‘склянка середнього розміру’ [СБГ, 663], *чиповé*, субс. обр. ‘викуп парубкам за молоду з їхнього села’ [СБГ, 646], лексему *с’тароста* та номінативні словосполучення *с’тарший с’тароста*, *ве’с’іл’ний с’тароста*, заст. назви *дра’гар*’, субст. прикметник *вадро’вий* ← *вадровé*, субст. обр. ‘викуп парубкам за молоду з їхнього села’ [СБГ, 45], субст. прикметник *ка’н’оўский* та нові назви *ко’м’ірник*, *пом’іч’ник*, *п’ід’ношчик*, *роз’ношчик*, номінативні словосполучення *с’тарший газ’да*, *бат’ко в’ін’чал’ний*. У цьому ж значенні виявляємо номен *ко’даш*, хоча у СБГ *ко’даш*, обр. ‘родич молодого або молодої, який править кіньми під час весільного ходу’ [СБГ, 215].

Значення ‘люди, які приходять на храмове свято з інших сіл’ виражають похідні від іменників *храм* ‘свято, на честь якого побудована церква’: *хрaмoв’і*, *хрaмa’p’і*, *хрa’м’ани* та *п’рa’зник* ‘тс.’: *п’рa’зников’і*. У цьому ж значенні використовують загальні назви *гост’і*, атрибутивне словосполучення *сто’ронск’і гост’і*, субст. прикметник *сто’ронск’і* та лексеми мн. *мар’і’їани*, *прихо’жани*.

Для номінації організатора гуляння на храмове свято поширені румунізми *ка’лфа*, *с’тарший ка’лфа* < рум. *cálfa* ‘підмайстер’. У кількох говірках ця назва має значення ‘хлопець, який збирає гроші на коляду’ (Крч, Лж, СтБ). Синонімом до назви *ка’лфа* виступає рум. *вата’жел*. Ці лексеми активно вживані й нині. Спорадично фіксуємо номен *бе’реза* (МК) < очевидно залишок давнього прикметника **березовий* ‘строкатий, чорний з білим’; це слово первісно могло означати строкатий одяг рядженого під час зимових свят; пор. рум. *brezáiă* ‘ряджений колядник’ [ЕСУМ 1, 171–172] [СБГ, 29], пор. бойк. *берéза*. 1. ‘береза’. 2. ‘керівник церковного хору’, 3. ‘старший між колядниками’ [СбйГ 1, 49], гуц. *береза*. 1. ‘провідник колядників (газда або легінь), який добирає учасників, репертуар; основна

дійова особа колядницького дійства»; 2. ‘чоловік, який добре знає весільний репертуар та відповідає за виконання пісень на весіллі’ [ГС, 44–45] (див. Додаток Г).

У поховальному обряді не акцентовано на виконанні специфічних дій, тому нема окремих назв для тих, хто їх виконує.

Фіксуємо такі назви покійника: субст. прикметники *по¹коїний*, пох. *по¹к’їйник*, відповідник ж. р. *по¹к’їйниця*, *по¹мерлий*, *мер¹твий*, пох. *мер¹вец*, *умер¹лий*, пох. *ум¹рец*, *умер¹лец*, *мер¹лец*, знев. *мер¹чик*, *мре¹ц* та лексему *не¹б’їжчик*.

Значення ‘люди, які одягають покійника’ виражене описово: *т’ї / шо¹мий¹ут*, *т’ї / шо¹уби¹рай¹ут*, *т’ї / шо¹купали¹ т’їло*, зб. *обс¹луга* ← *обслуговувати*; *спор¹адни¹ки* ← *споряджати*; у деяких говірках (Бл, Дж, Кж, НСт, Сл) немає спеціальної назви. Не представлено також значення ‘жалібниця’ (докл. див. Додаток Г), хоча у СБГ є агентив *жалібні¹ця* ‘жінка, яку колись наймали багаті сім’ї, щоб розжалобити учасників похоронної процесії’ [СБГ, 109].

Сема ‘псалтирник, той, хто читає псалми над покійниками’ виражена номенами *псал¹тиршчик*, *пса¹у¹тирник* та описовими назвами: *тої¹ чоло¹в’їк / шо¹ Сал¹тиру чи¹тайє*, *т’ї / шо¹ чи¹тай¹ут Псал¹тир*, *на при¹вид:а при¹ход’а*. У цьому ж значенні фіксуємо лексеми *д’ак*, *не¹у¹чий*.

Значення ‘гробар’ представлено назвами *гро¹бар*’ < пол. *grabarz* від свн. *grabaere* ‘землекоп’ [ЕСУМ 1, 579], *г¹робник*, *пог¹робник*, *йам¹ник*, описово – *чулу¹в’їк тої / шо¹ ко¹пайє*.

Серед обрядів календарного циклу найбільш збереженими є обряди зимового періоду: святкування Різдва та нового року. Їх особливістю є циклічність та змінність, участь у календарних обрядах напр., колядуванні, засіванні і т. ін., не накладає суворі заборони та обов’язки на учасників. Назви на позначення учасників календарних обрядів є образними та мають вторинний характер (див. Додаток Г).

2.2.9. ЛСПГ „Назви, що кваліфікують людину за соціальним та матеріальним станом”

На початок ХХ ст. буковинські селяни володіли лише 47 % сільгоспугідь; більшість селянських господарств складали наділи по 2 га, а 31 тис. господарств були безземельними [290, 69]. Як указують діалектоносії, осіб оцінювали за матеріальним станом: *були бога*^ч*’і* / *середн*^а*’ки* і *б’ідн*^а*’ки* (36). Це спонукало людей шукати заробітку у заможних господарів та поміщиків. У значенні ‘заробітчанин-поденник’ виявляємо назви *ро*^б*’ітник*, субс. прикметники *ро*^б*очий*, *ро*^б*’ітний*, іменники *зароб’ітчанин*, *наймит*, мн. *найми*^т*’:а*, номінативне словосполучення *найман’і роб’ітни*^{ки}, пох. мн. *найманц*^{’і}, *по*^д*енички*, рум. мн. *гар*^г*ат**’:а* [СБГ, 68] < рум. *argat* ‘наймит’ [PPC, 102].

Для вираженні поняття ‘слуга, наймит’ (Додаток Г, к. 36) поширеними були лексеми *наймит*, відповідник ж. р. *наймичка*. Спостерігаємо варіантність у творенні множинних форм: *наймет**’:а*, *найми*^т*’:а*, *найми*^{ти}, *найми*^{та}. Виявляємо назви *ро*^б*’ітники*, номінативне словосполучення *роб’ітни*^{ки} *панов*^{’і}, іменники *слу*^г*а*, *служник*, відповідник ж. р. *служниц*^{’а}, *служанка*, номінативне словосполучення *панска услу*^г*а*, запозичення *гар*^г*ат*, мн. *гарга*^т*’а*, *фор*^н*ал*[’], *бат*^р*ак* < з татар. тат. *батра́к* ‘найманий робітник’, загальноприйнятого пояснення немає, вважається запозиченням з рос. мови [ЕСУМ 1, 151], *кр’і*^н*ак* < *кріпость* ‘фортеця’ очевидно з рос. мови [ЕСУМ 3, 98]. У лексемі *п*^р*ачка* акцентовано на виді роботи, яку виконувала жінка. У агентивах *поко*^й*ова* ‘служниця-прибиральниця’, *поко*^й*іука* ‘тс.’, *гу*^л*мен:и*^ї ‘відповідальний збирання зерна’, *токо*^в*и*^ї ‘тс.’, *шпик*^л*’ер* ‘завскладом зерна’ ← *шп*^і*хл*^і*р* ‘комора, склад’ < нім. *Speicher* ‘комора, склад’ [ЕСУМ 4, 463] актуалізована ознака – місце праці. Субст. прикметник *штат*^н*ий* стосувався тих людей, які працювали у поміщика на постійній основі.

Для номінації чоловіка, який керував роботою наймитів, наглядача виявляємо заст. номени *о*^к*оман*, *еко*^н*ом* < лат. *oecopotia* ‘правильне

господарство' [ЕСУМ 2, 159], *о'таман* (Вс) < з крим.-татар. *атаман* 'великий батько, найстарший', пов'язане з *ата* 'батько', у татар. спочатку, очевидно, означало 'старший пастух' [ЕСУМ 4, 231], *при'кажчик*, субст. прикметники *упрау'л'айушчий*, заст. *соц'киї*, давні запозичення *жонца*, *жонц* < пол. *rządca*, *rzonca* 'начальник, наглядач' [SJP 5, 803; Ткач 1, 312], *ва'таг*, *ва'тага* < запоз. з чув. **vātaγ*, *wotaγ*, спор. з дтюрк. *otaγ* 'намет, кімната, сім'я', тур. *oda*, *odak* 'кімната, будинок' [ЕСУМ 1, 339], *гаї'дук* < з уг. *hajdu* 'розбійник' [ЕСУМ 1, 453]. У низці говірок заст. агентив *гаї'дук* фіксуємо у значенні 'солдат, озброєний вартовий' (Вс, Зб, Кл, Лж, Лш, МК, Мл, Рп, Шп) [СБГ, 66]. Значення 'наглядач' виражають також лексеми *ком'ісар* < нім. *Kommissar* 'комісар' [ЕСУМ 2, 538] (на поч. ХХ ст. у літ. мові на Буковині *коміс'ар* 'спостерігач, який стежить за законним перебігом виборів' [Ткач 1, 177]), *ф'іл'вартор* ← *фільва'рок* 'маєток з будівлями, виселок' < з пол. *folwark* 'фільварок', пох. від. н. *Vorwerk* 'фільварок, хутір' [ЕСУМ 6, 99] та новіші назви *обх'ід'ник*, рос. *зам'ес'т'ітел'*, *на'р'адник* ← *наряд* 'завдання, розпорядження'.

Сема 'бідний' виражена прикметником *б'ідний*, номінативним словосполученням *б'ідна л'у'дина*, пох. *б'ідн'ак*, сп. р. *б'іднота*, *б'ідо'лаха*, лексемами *жеб'рак*, *с'тарец'*, *злидар'*. У прикметниках *б'іднен'киї*, *серед'нен'киї* негативна оцінка пом'якшена. Назви *са'рака*, *неш'часний*, *б'ідний-неш'часний* вживаються для вираження співчуття. Характеристика за матеріальним станом можлива і за допомогою номінативних словосполучень *б'ідний на про'пало* та описових конструкцій *б'ідно живе*, з *б'ідного роду*, з *б'ідного с'тану*, з *чи'т'вертойї кате'гор'ії*.

Антонімічне значення 'багатий' виражена іменникми *бо'гач*, ірон. *бо'гач:ик*, відповідник ж. р. *ба'гачка*, прикметниками *бо'гатий*, *бо'гац'киї*. За народною етимологією з матеріальним станом особи пов'язаний іменник *бога'тур*. Для номінації багатой людини вживають субст. прикметники *за'м'іжний*, *в'іл'можний* < псл. **velь-toža*, **velь-tožь* 'велика сила, міць; можновладець' [ЕСУМ 1, 348], *ма'йучий*. Номени *кур'кул'* < тур. мови тур.

korkulu ‘той, що вселяє страх; страшний’ є пох. від дієслова *korkulmak* ‘боятися’ [ЕСУМ 3, 155], *кулак* < очевидно, пов’яз. з *кулитися*; припускають пох. від тюрк. **gulag* пов. з *gol* ‘рука’ [ЕСУМ 3, 132], *буржуї* < фр. мови. *bourgeois* ‘буржуа, городянин’, пор. пол. *burżua* [ЕСУМ 1, 300] мають виразний знев. відтінок. Це значення може бути виражене також описово: *богацького роду, у с’ачину має*.

Для номінації людей, які не мають свого житла, найбільш поширені описові форми *у ком’ірне йшли*, *у ком’ірне сидит*, пох. *ком’ірник*, відповідник ж. р. *ком’ірничка*, номен *квартирант*, мн. форми заст. назви *приймаки*, лексем *зн’імач’і*, *орендаp’і* (Додаток Г).

У значенні ‘жебрак’ виявляємо похідні від дієслова *просити*: субст. прикметник *прос’ашчий*, іменники *прошак*, *просак*, *прохач*, *прошар*, *просатор’*, *попрошайник*, *попрошка*. У цьому значенні поширена також літ. назва *жебрак*, лексеми *старец*, *сторбар’* (пор. *іти з торбами* ‘жебракувати’), знев. назва *зайда*, запозичення *чаршатор* < рум. *cerșetor* ‘тс.’ [PPC, 252]. Спорадично фіксуємо субст. прикметник *нишчий* < рос. *нищий* ‘нужденний’, прикметники *б’ідний*, *нишчасний*, рум. *сапраке*, *сапрака*. Значення ‘жебрак’ може бути виражене описовими конструкціями: *ходить за прошеним хл’їбом*, *їде за прошеним*, *їде просити хата в’їд хати с чужого села*. Відповідно сема ‘жебрак’ представлена похідними ж. р. *прошачка*, *прошар’ка*, *просатор’ка*, субст. прикметниками *прос’ача*, лексемами *жебракча*, *старчиха*, *старица*.

Для номінації волоцюги, бездомної людини виявляємо лексеми *бездомний*, пох. *бездомник*, *безхатник*, нову назву *бомж* та негативно-оцінні номени *бурлак*, *пиїак*, *лаїдак*, *л’їн’ух*, *зледар*, *злидн’а*, *злод’її*, *проїдисв’їт*, *бан’д’уга*, *волоц’уга*, субст. прикметники *бездел’ний*, *ледашчий*, *проізвол’ашчий* пор. рос. *на произвол судьбы* ‘напризволяще’. Деякі назви поширені для вираження співчуття *б’ідний*, пох. *б’їдар’*, *сапраке*, номінативне словосполучення *сапраку нешчасний*. Оцінка такого негативного явища можлива і за допомогою описової номінації: *не хоче робити / байдужний*

(Врч), *пус'тий* л'ом'пак / *лета* / л'ом'пак / *гнил'ак* (Зб), *безпри'тул'не* / *н'і кола* *н'і дво'ра* (Гр), *ходить* л'ондом (Рдн).

У значенні 'засуджений' виявляємо похідні назви *т'уремник*, *т'уремщик* ← *тюрма*, *крим'інал'ник*, *крим'інарник*, *крима'нар* ← *кримінал* заст. 'в'язниця' [СБГ, 234], іменники *ареш'тант* ← *арешт* рідк. 'тюрма' [СБГ, 19], *кровоу'бивець*, субст. прикметниками *су'жениї*, *за'сужениї*, *зак'ритий*, *ви'ноуйний*, описові форми: *буў у т'ур'м'і*, *буў у крим'інал'і*.

Не зважаючи на те, що вираження експресивності у агентивних назвах мінімальне, відзначаємо виразну негативну конотацію деяких назв, зокрема, тих, які виражають семи 'торговець', 'багата людина', 'засуджений', 'жебрак', 'жебрачка', 'ворожка', 'чаклунка, відьма'.

2.3. Варіантність номінації назв осіб за національністю та місцем проживання

ЛСГ „Назви осіб за національністю та місцем проживання” є периферійною у структурі поняттєвого поля „Людина” і об'єднує назви основних національностей, які представлені в межах поширення ПБГ, номінації на позначення осіб за місцем проживання та самоназви. На Буковині проживають українці, румуни, молдавани, росіяни, поляки, білоруси, євреї, що посилює роль етронімів у мовленні регіону; у Стор. Ч. також є нащадки німців і поляків.

Основним засобом номінації людей за національністю є етроніми літературної мови. Частина назв має виразний конотативний відтінок, що зумовлено позамовними чинниками, зокрема історичними умовами розвитку краю у складі різних держав, відповідно іноді складними міжетнічними стосунками. Деякі семи представлені вторинною номінацією. Як зазначають дослідники, „...діалекти, просторіччя, жаргони дають великий мовний матеріал. Особливе значення цих фактів для виявлення конотацій етронімів визначається і тим, що в них немає жодних „нормативних” обмежень у плані „політичної коректності”. Крім того, тут можна спостерегти різноманітніший

набір конотативних етнонімів, що зумовлено позамовними факторами” [16, 117].

Фіксуємо такі самоназви українців: *украї́йнець*’, *буко́винець*’, *баса́раби*, *баса́рабиць*’і (у гуц. гов. *басара́б* ‘молдаванин’, *басара́бка* ‘молдаванка’, заст. ‘велика напіввовняна хустка молдавського повоєнного виробництва’ [Негрич, 23]), заст. лексему *руси* (пор. *ру́ський* ‘русинський, український’ [СБГ, 471], пор. бойк. *ру́син*, заст. ‘українець; представник цієї нації’ [СГЦБ, 418], *русна́к* ‘русин’ [СБйГ 2, 197]), втор. номени *му́жик* ‘українець’, *му́жичка* ‘українка’. Лексема *хо́хол* лише в одній із говірок (Лж) вважається зневажливою: *ми хохли шчи́тайемса / в’і́дколи ми* (Мл). Іронічний відтінок має словосполучення *наш брат* ‘українець’.

Українці у номінації інших національностей представлені назвами: заст. *волоки* ‘українці’: *на нас ка́зали ще волоки / це була Во́лох’ї́а ко́лис за Молда́ўского кн’а́з’ї́ўства* (Рх). У інших українських говірках ця лексема асоціюється не з українцями, а з представниками романського етносу, пор. гуц. *воло́х* ‘румун’ [ГС, 160], *волоський* ‘румунський’ [ГС, 159], бойк. *волоський* ‘італійський’, пор. пол. *włoski* [СБйГ 1, 141], хоча – *Волохи* ‘Буковина, іст. Волóщина’ [СБйГ 1, 142]. Для номінації українців були поширені знев. назви *бидло*, *хло́ти*, *бен’дери*, *мамаліжники*, виразний конотативний відтінок несхвалення має номінативне словосполучення *за́кл’ат’і украї́йниць*’і ‘щирі патріоти’. Частина українського буковинського населення асоціюється з етнічною групою гуцулів, тому натрапляємо на назви *гу́цули* (*гуцу́ли*). Загалом для ПБГ, зокрема саме буковинської частини, поширеними є міжнаціональні шлюби у межах одного н. п., така ситуація номінована словосполученнями *м’і́шан’і л’уди* ‘населення одного н. п. різних національностей’, пор. лексему *перев’і́дник* ‘нащадок змішаного шлюбу’.

Сема ‘румун’ виражена етнонімом *ру́мун*, втор. номенами: *жан’да́р*, *пос’толик*: *ў Черн’ї́ўц’ах дои́ч і́де / ў Хоти́н’і с’лиз’ко / ут’і́ка́йте посто́ли* /

бо ¹чоботи ¹близ'ко (Рх), ¹цигани, ¹тарга¹уни – фонетична модифікація етноніма ¹тага¹узи.

Назви ¹молда¹ванин, ¹молдо¹ван поширені у значенні ‘молдаванин’; ¹молда¹ванка ‘жінка молдованка’ (Рх). Цікавим виявляється функціонування лексеми ¹мама¹лижник. Фіксуємо її зі значенням ‘молдаванин’. Водночас, як зазначають самі діалектоносії, цю назву вживають українці з інших територій як зневажливу щодо українців, які мешкають на Буковині: *нас буко¹винц¹’їу нази¹вай¹ут’ мама¹лижниками // йак йа поса¹дила куку¹рузу у Хер¹сон’ї / то ўс’ї ка¹зали а¹ди це мама¹лижники поприї¹хали* (Гр). Хоча у СБГ *мамалижник* ‘посуд, у якому варять мамалигу’, перен. ‘зневажлива кличка румунського жандарма в часи окупації Буковини румунськими боярами’ [СБГ, 275].

Сема ‘єврей’ представлена опозицією назв ¹йеу¹реї, пох. ірон. ¹йеу¹реїчик, ¹йеу¹реїчка ‘єврейка’ (Кс) / ¹жид, пох. ірон. ¹жи¹док (Сл, Шп). Як свідчать діалектоносії, лексема ¹жид, попри широке її використання у переносному значенні, як етнонім не була згрубілою чи зневажливою, як і загалом стосунки між українцями і євреями не були конфліктними (див Додаток Г).

Сема ‘росіянин’ виражена етнонімами: ¹рускиї, пох. ¹ру¹сак, ¹рос’ї¹янин. Номени ¹ка¹цап < очевидно, утворено від ¹цап за допомогою специфічного компонента *ка-* як жартівливе позначення людей, що носять довгі бороди [ЕСУМ 2, 408] (у закарп. гов. *каца́б* знев. ‘чоловік православного віросповідання (вживається тільки у мовленні греко-католиків села)’ [Сок. 139]), ¹мос¹кал’ < пол. *Moskal* ‘тс.’ є похідним від *Moskwa* ‘Москва’ [ЕСУМ 3, 519] мають зневажливий відтінок. Фіксуємо лексему ¹мос¹кал’ у значеннях заст. ‘солдат’, ‘переселенець’ (див. Додаток Г). Спорадично виявляємо також назви ¹куму¹н’їст, ¹моск¹в’їчка ‘жінка, яка мешкає у Москві’, мн. ¹со¹в’ети.

У значенні ‘німець’ поширена назви ¹н’їмец. В одній з говірок ¹н’їмец’ ‘поляк’, заст. лексеми ¹аўстр’їйак, ¹шваб (¹шва́би², мн. 1. ‘обласна група німців, населення колишнього герцогства Швабії’ [СБГ, 659]) < з нім. м.; нвн. *Schwabe* ‘шваб’ [ЕСУМ 6, 393]), знев. назви ¹фр’їц < нім. *Fritz*, демінутивної форми власного імені *Friedrich* [ЕСУМ 6, 132], ¹фа¹шист < з італ. мови; іт.

fascismo пов'язане з іт. *fascio* 'пучок, політична група, організація' [ЕСУМ 6, 81].

Сема 'поляк' представлена лексемами: *пол'ак*, *пол'ка* 'жінка польської національності', *пол'ачка* 'тс.'. Фіксуємо знев. заст. назви *л'ах* < псл. **lęxъ*; первісним значенням було 'житель рівнин, відкритих просторів, пустищ'; пор., синонімічний етнонім поляк, похідний від поле [ЕСУМ 3, 343–344], пор. бойк. *лях* 'міщанин' [СБйГ 1, 424] *ляхота* 'тс.', *ляхотник* 'тс.' [СБйГ 1, 424], *л'агур*. У значенні 'поляки' поширені назви інших етнічних груп: *бойки* 'поляки' < назва середньо карпатської частини українського населення, утв. від вигуку *бой* 'їй-богу' характерного для місцевого діалекту, пор. гуц. *бойкиня* 'жителька низин' [ГС, 75], *бойко* 'житель низин' [ГС, 76], *мадзур* 'поляк' (*мазури* 'етнічна група поляків' (жителі Мазовії) (прізвисько українців, що сповідували католицьку віру) < пол. мови. п. *Mazur*, пов'язане з географічною назвою *Mazowsze* "Мазовія" [ЕСУМ 3, 360] (пор. *мазурія* 'поляки' [СБйГ 1, 426]), *шл'ахта* < *шляхта* 'дрібне дворянство колишньої феодальної Польщі; дворянство дореволюційної України, Білорусі, Литви' < пол. *szlachta* походить від свн. *slahte* 'рід, плем'я', пох. *шл'ахтун* 'чепурун', *пан* 'поляк' (див. Додаток Г), жарт. *кон'уки*, жарт. *куцкани*. Виявляємо ізомотиваційні моделі творення зневажливих назв для представників певних національностей: *карга'ни* 'поляки': *бо во'ни ў б'ілому ни хо'дили ўб'ран'і шо ўс'о на них та'ке ўбра'н'е / во'ни чорн'і ў чорн'ім уб'ран'і / карга'ни шо чорн'і по зем'ни / шо йїх тру'їут* (Км), пор. *шваб* 'тарган' < нім. *Schwabe* 'тарган' виникло з первісного *Schabe* 'тс.' унаслідок зближення зі *Schwabe* 'шваб', інша назва таргана *прусак*, від *прусак* 'мешканець Пруссії' [ЕСУМ 6, 393].

Інші етноніми менш актуалізовані у мовленні діалектоносіїв: *циган*, *циганка*, мн. *турки*, *та'тари*, *аўст'р'її'і*, *узбеки*, *узбек'іс'таниц*, *лат'в'їйка* 'мешканка Латвії', *чех* (*чах*), *ма'д'ар* 'угорець', *ма'д'арка* 'угорка' < угор. мови, уг. *magyar* 'тс.' є складним словом, перша частина якого *magy* (спор. з *manjsji* 'мансі'), первісно означала, мабуть, 'людина' [ЕСУМ 3, 357].

Крім ідентифікації осіб за національністю етноніми, набуваючи нових переносних значень, виконують характерологічну функцію. Стійкими у свідомості діалектоносіїв є стереотипи про характерні риси вдачі людини відповідної національності, зокрема, назву *жид* фіксуємо у переносному значенні ‘хитра людина’, ‘торговець’, ‘нечесна людина’: *шах|рай жи|д’іўскій* (36), пор. бойк. *єврѣй*. перен. ірон. хитра людина’. 3. перен., ірон. ‘успішний підприємець’ [СГЦБ, 139], зах.-вол. ‘нечесна людина, шахрай’, пор. перен. ‘скупа хитра людина’ [СЗГ 1, 155; СОН, 87], *жидівський*. перен. ‘несправжній’ [СЗГ 1, 155], *жидовáтый* ‘хитруватий, меркантильний’ [Сок, 84]; відповідно лексеми *жи|д’іўка* ‘єврейка’, ірон. *жи|д’івочка* ‘тс.’: *кажут жид на |того / хто |дужи |хитрий / ни |хочи ро|бити / об|дур’ує ь тор|г’іў’і* (Рх); *кот|рий к|репко з|найє ьс’о ро|бити і з|р’ішми ком’ірсу|вати і / |обшем / прода|вати ї купу|вати / то |тожи ка|зали / шо ь |него голо|ва жи|д’іўска* (Ршк). Зневажливе ставлення до євреїв виражене словосполученнями *жид пар|хатий*, *жи|ди пар|шив’і*, *жидова не|в’іра* (пор. гуц. *погáна ві́ра* ‘єврей’ [ГС, 141]). Для характеристики людей поширені порівняння *п’ішоў йак жид* ‘бородатий’ (пор. *пейсáк* ‘єврей’ [СБГ, 395], але *пейсáч* ‘чоловік з великими пейсами’ [СБГ, 395])). Загалом вживання етнонімів у складі фразеологічних порівняння є типовим для говіркового мовлення [99].

Стереотипні уявлення про циган виражені у номінації чорнявих людей: *|циган* ‘чорноволосий’, пох. *циган|чук* ‘тс.’, *цига|нок* ‘тс.’, *ци|ганка* ‘чорнява дівчина, жінка’, *ци|ганочка* ‘тс.’, *цига|н’а* ‘чорнява дитина’, *ци|ганска ди|тина* ‘тс.’, *циганку|ватий* ‘чорнявий, смуглий’, *цига|нистий* ‘тс.’ (пор. гуц. *погáний*, як *цїган* ‘смаглявий’ [ГС, 630]), неохайних людей: пор. *аді*, *ужé хоть підтягнула ту фалáнду, а то хóди по силі*, як з-мі|жи циганів вїйшла [СБГ, 576], нечесних: *цигáнитиси* ‘торгуватися’ [СБГ, 623] (пор. бойк. *процигáнювати* ‘промарновувати, протрачувати’ [СГЦБ, 392]), їхня діяльність виражена у значенні лексеми *ци|ганка* ‘ворожка’.

Тривале перебування Буковини під гнітом чужинців, зумовило неприязне ставлення до представників панівних етносів, пор.: у номінації

нерозумної, невмілої людини: *турок* (пор. гуц. *дурний*, як *турок* ‘дурний’ [ГС, 246]; зах.-вол. *ту́рок*, перен., знев. ‘дурень, розумово обмежена людина’ [СЗГ 2, 214]). Фіксуємо лексему *молдаван* ‘дурень’, *молдаванка* ‘без смаку одягнена жінка’, інші етноніми у характерологічному значенні, напр., *китаїец* жарт. ‘косоокий’.

Етноніми, не змінюючи свого прямого значення, поширені у обрядовій сфері, зокрема *жид*, *циган*, *циганка*, *турок* ‘учасники новорічного переодягання’ (див. Додаток Г), пор. гуц. *жид* і *жидівка* ‘гра при покійникові’ [ГС, 262], поширені у обрядових піснях: *ої з а гори високої їїхали в ірмени* (Лж).

Спостереження над особливостями представників різних етносів зумовило багатозначність етнонімів, їх використання у вторинних переносних значеннях. Така тенденція характерна для інших говірок південно-західного ареалу. Часто переносне вживання закріплено у словнику:

ММ „Етнонім → одяг”: *полька* ‘довгий кожух без рукавів’ [СБГ, 442], *магярка*. заст. ‘чоловічий головний убір, капелюх з широкими загнутими вверху полями’, ‘угорка’ [СБГ, 272–273], *москвичка* ‘верхня чоловіча сорочка з поясом, спереду на “блискавці”’, ‘мешканка Москви’ [СБГ, 296], *молдованка* ‘смушева чоловіча шапка’ [СБГ, 295], *румункі*, мн. заст. ‘вид жіночого теплового взуття’ [СБГ, 470].

ММ „Етнонім → танець”: *гуцулка* ‘танець’ [ГС, 209], *жидівський да́нец* ‘чоловічий жартівливий танець’ [ГС, 218], *мазу́рка* ‘полька’ [СБйГ 1, 426]

ММ „Етнонім → тварина (птах)”: *циган* ‘чорний баран’ [СБГ, 623], *циганка* ‘чорна вівця’ [СБГ, 623], *шваб* ‘чорна корова’, ‘тарган’ [НРС, 278]; назви горобця: *ма́зур* ‘горобець’ [НРС, 165], *жі́дик*, орн. 1. ‘птах, який перед дощем квилить’, ‘горобець’ [НРС, 116], [СБйГ 1, 251].

ММ „Етнонім → рослина”: (переважно назви сортів, винайдених або поширених з певної території) *ци́ган* бот. ‘їстівний гриб, який при розріданні швидко синіє’ [СБГ, 623], *жі́дик*, бот. ‘череда’ [СБГ, 114], *шва́би*, мн. ‘велика чорна квасоля’ [СБГ, 659], *мазу́рка*, бот. ‘сорт рябої квасолі’ [НРС,

165], *москалиха*, бот. ‘цибуля-корчуха’ [НРС, 48], *во́лох*, бот. ‘квасоля’ *Phassolus vulgaris* L [СЗГ 1, 71], *румуні*, бот. ‘нагідки лікарські’ *Calendula officinalis* L. [СБГ, 470], *румун*, бот. ‘ромашка безпелюсткова, без’язичкова’ *Chamomilla suaveolens* (Pursh) Rydb. [СЗГ 2, 131], *жидівка*. бот. ‘лисичка (гриб)’ *Cantharellus cibarius*. [СЗГ 1, 155], *жидок*. бот. ‘чорнобривець. *Tagetes*’ [СЗГ 1, 155], *мадярка* ‘сорт картоплі з червоними й білими смугами’ [СБГ 1, 425].

ММ „Етнонім → комаха”: *жидик*, ент. ‘комаха, що завдає шкоди соняшнику’ [СБГ, 114], *жид* ент. ‘жук-рогач’ [НРС, 116], *жидівка*. ент. ‘тс, що БЕДРИК’ [СЗГ 1, 155].

ММ „Етнонім → одиниця виміру”: *шва́би*, мн. ‘п’ять снопів укупі’ [НРС, 278], *гу́цул* ‘одиниця міри, що дорівнює зросту чоловіка; сажень’ [ГС, 209].

ММ „Етнонім→страва”: *мазурка* ‘спечена на Великдень закрученої форми булочка’, ‘пиріг із сиром’ [СЗГ 1, 301].

Етноніми у ПБГ функціонують як антропоніми-прізвиська: *у нас су|с’іда / во|на |сама з Кол’ін|к’іуц’іу / |али п|р’ізвишче |зари |Дудка не з|найу й|а|ке по д’і|вочому / то ї| |каж|ут Молда|ванка // І|ван Молда|ван / Та|мара Молда|ванка (Рх); тут ї|е чуло|в’ік / в’ін і не ру|мин / і ни молду|ван / то то ї|е / шо т|рошки ї|їх там ї|е / Га|га|уз! / п|росто |каж|ут Г|р’ішка Га|га|уз (Ркш); або прізвища – Фа|м’і|л’і|а |була Молдо|ван тут (Ршк), |Молдован Фро|з’і|а (Пн).*

Основними засобами номінації людини за місцем проживання є однослівні номени та описові форми.

Сема ‘сусід-покутянин’ виражена опозицією лексем *су|с’ід*, *су|с’іда* ‘сусідка’, *су|с’ідка* ‘тс.’ та *ку|т’ани*, *одноку|т’ани*, *ку|т’ар’і*, *одноку|т’ар’і* (Пд). Спорадично вживаними є описові форми: *на од|н’ім ку|т’і*, *су|с’іди на од|н’ім ку|т’і*, *з |нашого ку|та*, *з од|ного ку|та*.

Для вираження семи ‘односелець’ фіксуємо опозицію назв: *одно|селец’ / односел’|чанин*, лексеми *зем|л’ак*, *|м’есний* ‘місцевий’, *с’і|л’с|кий* ‘тс.’, субст. прикметник *хат|ний* ‘з однієї хати, з однієї сім’ї’, описово значення виражене

формами: з од¹ного се¹ла, з ¹мого се¹ла, з од¹ного гн¹із¹да, ¹наш¹і л¹уди, тут їх¹кор¹ін¹.

Серед назв, що номінують зміну місця проживання поширена літературна лексема *переселенець*, *поселенець*, заст. номен *непервакований* імовірно пох. від *евакуація*. Конотативний відтінок зневаги мають лексеми ¹зай¹да ‘переселенець’, ‘жебрак’, ‘волоцюга, безхатко’ (пор. гуц. *зайдэй* ‘чоловік, який походить з інших місць; чужинець’ [ГС, 271; Негрич, 73], *зайдэйка* ‘жінка, яка походить з інших місць; чужинка’ [ГС, 271]), *приїмак*, субст. прикметники ¹зай¹шлий, *сто¹ронский* (букв. ‘зі сторони’), *зайеж¹ий*, *приїеж¹ий*, *приїдешний*, *п¹рийшлий*, *чу¹жий* та пох. назви *чу¹жак*, *чу¹жинець*, *чуже¹ница*, *чужо¹земець*, описова форма з *чужи¹ни*.

У значенні ‘міський житель’ фіксуємо опозицію похідних назв від лексем *город* / *місто*: *горо¹д’анин*, *городс¹кий* / *м’іс¹кий*, *м’ішча¹нин*. Описово значення виражене формами: з ¹м’іста, з ¹города *приїїхали*, *у¹город’і жиїє*.

Висновки до II розділу

Кваліфікативна номінація людини передбачає називання особи як суб’єкта різних стосунків: сімейних, суспільних, національних. Однак, як показали спостереження, не можна однозначно провести чіткої межі між кваліфікативною і емоційно-експресивною номінацією.

ТГЛ „Спорідненість і свояцтво” є закритою системою за кількістю представлених сем, однак відкритою до творення нових номінацій. Похідні назви, що є зменшувально-пестливими формами до основних лексем, є виразниками експресії. У межах цієї ТГЛ фіксуємо динамічні процеси, що виявляються зміні семантики деяких назв, втраті одних і більшою поширеністю інших лексем. Частина такої лексики має іншомовне походження, є давніми запозиченнями із східнороманських мов. Такі запозичення відзначаються стійкістю форми і семантики.

ЛСГ „Назви особи за виконуваною дією” кваліфікує особу у професійній діяльності, різнопланова з погляду походження та актуалізації.

Запозичені агентиви функціонують у різних сферах життя і характеризуються значною фонетичною та словотвірною варіантністю та різним ступенем засвоєння. Значна частина агентивів належать до пасивної лексики. За структурою це похідні номени, оформлені різнорідними афіксами для позначення особи-діяча. Серед них переважають назви на *-ник* та *-ар'*. Відіменникові утворення є продуктивнішими порівняно з віддієслівними похідними. Чинником варіювання назв діячів є різна вмотивованість таких номінацій. Серед відіменникових похідних переважають назви утворені за ММ „об’єкт дії – діяч”. Словотвірні форманти можуть бути показником запозиченості та вказівкою на мову-джерело назви, адже адаптація запозичених назв на діалектному ґрунті зумовила поширення іншомовних словотвірних засобів. Використання різних суфіксальних засобів для вираження агентивності зумовило появу словотвірних опозитів, які відрізняються функціональним навантаженням як у межах усіх досліджуваних говірок, так і в межах однієї говірки говірки як системи. Вираження експресивності у цій ЛСГ мінімальне, однак деякі назви мають виразну негативну конотацію, зокрема, ті, які виражають семи ‘торговець’, ‘засуджений’, ‘жебрак’, ‘ворожка’. Загалом, агентивні ремісничі назви переходять до пасивного словника сучасних діалектоносіїв Буковини і Покуття з огляду на втрату практичної значущості традиційних ремесел.

Назви осіб за національністю та місцем проживання є однією з найменших ЛСГ за семним складом. Етноніми перебувають на межі кваліфікативної і експресивно-оцінної номінації, оскільки поширені не лише в номінативній функції, а є характерологічними назвами, часто вживаються як вторинні номени. Самоназви на позначення ознаки за національністю мають потенційно більшу позитивну чи негативну конотацію, оскільки суб’єкт і об’єкт номінації – одна особа. У межах цієї ЛСГ констатуємо тенденцію до міжтематичних переходів.

РОЗДІЛ III

ЕКСПРЕСИВНО-ОЦІННА НОМІНАЦІЯ ЛЮДИНИ В ПОКУТСЬКО- БУКОВИНСЬКИХ ГОВІРКАХ

Система характерологічних назв¹⁴ – номінативні засоби, що описують риси зовнішності та вдачі людини. Більшість з таких назв є експресивно-оцінними, оскільки номінатор вкладає в назву не лише денотативний зміст, а й власні уявлення, міркування, настанови про її доцільність / недоцільність, етичність / неетичність, емотивне позитивне чи негативне ставлення. Ця ТГЛ група різноманітна за семним складом і за номінативними способами їх втілення, адже „експресивність – складна, узагальнена, мовна, семантична категорія... вона може втілюватися в одиницях різних рівнів, хоч їх значущість далеко не однакова [26, 76]. Дослідження характерологічної лексики пов'язане з оцінністю, адже людина, її зовнішність, темперамент, спосіб життя, поведінка є об'єктом постійного спостереження й оцінної номінації. „Оцінюють те, що потрібне людині, в оцінку входить і сама людина. Оцінка представляє людину як мету, на яку спрямований світ” [301, 62]. Попри те, що „оцінка, очевидно, є універсальною категорією: навряд чи існує мова, у якій немає уявлення про „добре / погано”, у способах вираження оцінних значень мови виявляють свою індивідуальність” [40, 9]. Теоретичні аспекти оцінності як мовної категорії описано в працях Н. Д. Арутюнової [5], О. М. Вольф [40], В. М. Телії [271], В. І. Шаховського [301], В. А. Чабаненка [297], Т. А. Космеди [142], Н. І. Бойко [25–26].

¹⁴ Сукупність усіх лексичних одиниць, які не лише називають, а й оцінюють та характеризують, отже, виконують і називну, і експресивну функції, позначають термінами: „зображально-виражальні лексичні засоби”, „емоційно-експресивні лексичні засоби”, „лексичні одиниці емотивного змісту”, „образна лексика”, „емоційна лексика”, „емоційно забарвлена лексика”, „характеризуючі лексика”, „емоційно-експресивно забарвлена лексика”, „експресивний шар (фонд) лексики”, „емоційно-оцінна лексика”, „стилістично забарвлена лексика”, „експресивно-стилістична лексика”, „стилістично забарвлена лексика”, „експресивно-стилістична лексика”, „експресивна лексика...” [26, 14]

Будь-який об'єкт довкілля людина оцінює за критеріями, що визначають об'єкт як вартісний / невартісний. Оцінка передбачає порівняння з еталоном, який створює насамперед суспільство, тому „оцінка соціально зумовлена, її інтерпретація залежить від норм, прийнятих у суспільстві або його частині” [5, 6]. Людину як об'єкт номінації характеризують за етичними (добре / погане), естетичними (красиве / некрасиве), прагматичними (корисне / некорисне) критеріями. Навіть у межах однієї мови критерії та засоби вираження оцінних значень можуть бути різними, однак вихідною формою прямого чи прихованого порівняння є лексема з позитивною конотацією [40, 16].

Слово є основним засобом як нейтральної, так і оцінної номінації. За частиномовною приналежністю серед однослівних номенів для вербалізації оцінних значень кількісно переважають прикметники, оскільки „зв'язок дескриптивного і власне оцінного („емотивного”) смислу в значеннях слів найочевидніше виявляється в системі прикметників, для яких основною є семантика ознаки” [40, 29]. У прикметниках знівельована диференційна ознака роду, вони можуть стосуватися і чоловіків, і жінок, і дітей, натомість в оцінних іменниках можна виділити денотативні семи ‘особа’, ‘стать’, прийом „переключення родів” використовують як спосіб увиразнення негативної оцінки та вираження експресії.

ТГЛ „Риси людини” об'єднує ЛСГ „Риси зовнішності” та ЛСГ „Риси характеру” (Додаток А, схеми 2–3). Вербалізація оцінних сем представлена різними способами й засобами: лексемами, номінативними словосполученнями, фраземами. Особливе місце посідають порівняння та вторинна номінація. Адже, як зазначають дослідники, „...коли йдеться про якісні і „можливі” відношення, первинним є компаратив, у випадку оцінок, думок, почуттів і позицій первинний позитив, а компаратив вторинний, коли ж йдеться про прикметники, які позначають відчуття, первинний позитив, а компаратив, хоча і є семантично складнішим, не тлумачиться ні прямо, ні через відповідний позитив, ні через який-небудь інший компаратив” [33,

137]. Для повнішої характеристики використовують пропозитивну номінацію. Вибір мовцем номінативного варіанта з ряду атрибутивне словосполучення – субстантивований прикметник – суфіксальний іменник є суб'єктивним і значною мірою залежить від того, кого і з якого боку характеризує діалектоносія [163, 55].

3.1. Варіантність структури й семантики номінативних одиниць ЛСГ „Риси зовнішності”

ЛСГ експресивів, що характеризують людей за зовнішніми ознаками, об'єднує номінативні ряди на характеристику загальної оцінки зовнішності, ставлення до зовнішнього вигляду, характеристику за виразними особливостями зовнішності, за ознакою здоров'я / нездоров'я та фізичними вадами. Як зазначає Н. І. Бойко, вони належать до „відкритої та динамічної лексичної системи і являють собою важливу її частину, що членується на окремі підсистеми (мікрогрупи, лексико-семантичні об'єднання (групи) та мікрогрупи...” [26, 355].

Зразком для характеристики є узагальнений образ „середньої людини”. В описі Буковинського краю у складі Австро-Угорської імперії наприкінці ХІХ ст. сказано, що „русини Буковини вихваляються чистотою своєї слов'янської крові”, та подано такі узагальнені типи русинів (тобто українців) Буковини: чоловік міцної, кремезної форми з круглим обличчям, переважно світлим волоссям і очима, здебільшого зі світлою шкірою і сильним заростом бороди. Загалом серед русинів переважають вродливі чоловіки – стрункі, міцної статури, пропорційної будови і з ритмічними рухами під час ходи. Русинські жінки зазвичай середнього зросту, хоча радше низького, ніж високого, міцної будови, круглолиці зі свіжим і жвавим рум'яним обличчям, переважно коричневим волоссям і такими ж очима. Класичні красуні трапляються вкрай рідко, натомість більшість – жінки вродливі” [318, 101]. Щодо вдачі зауважено, що „русини відзначаються жвавим, збудливим, однак таким же легкозаспокійливим темпераментом і

твердим характером. Їхні вірність і приязнь є зразковими, в них легко заслужити довіру, але так само легко втратити...Як громадянин держави він миролюбний, терплячий і слухняний. Якщо хтось намагався чи справді його скривдив, то він також може бути дуже нестримним та впертим; у цьому випадку його не може вгамувати жодне начальство, і лише засобами найгострішої сили можна привести його до порядку...Відома і завжди похвально визнана гостинність, яку ніколи не можна порушувати” [318, 102]. Загалом, окрім деяких винятків, це і є той ідеал, від якого відштовхуються діалектоносії, характеризуючи зовнішність і вдачу людини.

3.1.1. ЛСПГ „Назви, що узагальнено характеризують зовнішність людини”

Загальну оцінку зовнішнього вигляду виражено в опозиції сем ‘гарний’ / ‘негарний’, представленій лексемами: ¹файний < пол. *fajny* ‘хороший гарний, красивий’ [ЕСУМ 6, 64] / не¹файний, не ¹дуже ¹файний, літ. лексемою ¹гарний, що поширена також у значенні ‘працьовитий’ (Вл, Дб, Льв, Пр, Рх, Рш, Тп, Яр), ‘спритний’ (Вл, Ркш, Тп, Яр), ‘розумний’ (Зб), ¹уродливий ‘гарний’ / не¹уродливий ‘негарний’, у¹родливий ‘дуже негарний’. Виявляємо нову назву ¹ласний. Цю семантичну опозицію можна представити у вигляді шкали: *прек¹расний* ‘дуже гарний’ – *кра¹с’ивий* ‘гарний’ – *непо¹ганий* ‘симпатичний’ – *некра¹сивий* ‘негарний’ – *по¹ганий* ‘негарний’, *погане¹н’кий* ‘тс.’ (пом’якшена оцінка) – *страш¹ний* ‘дуже негарний’ – *пас¹кудний* ‘тс.’ – *гид¹кий* ‘негарний і неприємний’. Деякі лексеми виражають додаткові семи: у¹г’ідний ‘гарний і приємний’, *симпа¹тичний* ‘гарний і добрий’ < від *симпáтія* з лат. мови через польську і, можливо, німецьку (н. *Sympat*) [ЕСУМ 5, 232], *дел’ікатний* ‘гарний, ніжний, гарно одягнений’ < через пол. мову з фр. *délikat* ‘ніжний, тонкий’ [ЕСУМ 2, 28], *тишиний* ‘гарний, приємний’, *чепур¹ний* ‘охайний, гарно одягнений’ < чепурити ‘прикрашати, прибирати’ < псл. *čepuritise*, що є складним утворенням з експресивного префікса *če-* і дієслівної основи *-puriti*, яку зближують з *-pur-* [ЕСУМ 6, 297]. У значенні

‘негарний’ виявляємо і номени у переносному значенні *слутий* (пор. *слутий* ‘безрогий’ [СБГ, 502], гуц. *слутий* ‘людина зі скаліченою рукою; каліка’ [ГС, 566]), *прибитий*, евф. *см’ишній* ‘негарний’. У описових назвах *не обдарований* ‘долейу’, *такий суб’і* пом’якшена негативна оцінка.

У значенні ‘вродливий хлопець’ фіксуємо прикметники *уродливий*, *гарний*, *дел’ікатний*, *пишний*, *чепурний*, *у’г’ідний*, *прекрасний*, нове *класний*, *крас’івий*, *дуже крас’івий*, пох. іменики *красав’иц*, *красаўчик*, *красен*, *красота*, *красот*, лексему *лег’ін* < уг. *legény* ‘хлопець, парубок’ [ЕСУМ 3, 209]: *лег’ін* / *хлопець до себе йак си належи* / *показний* (Дв). Для виразнішої позитивної характеристики вживають фраземи: *файний хот’ во’ди на’пийси*, *хоч во’ди на’пийс’а*, *файний шо йо’му пари не’ма*, *ц’іни не’ма* та порівняння *файний йак ч’ічка*, *файний йак йаблучко*, *йак па’н’енка*. Для розуміння деяких номінацій необхідний ширший коментар, так компаративом *йак М’ігайчик!* вродливого хлопця порівнюють з сином румунського короля Кароля II (правив з червня 1930 р. до вересня 1940 р.): *Йел’іса’вета файна була Анг’л’їйска ж’інка / бо то корол’і брали у корол’іу / і во’ни мали хлопчика М’іха’йа / такий дуже бу’у файний / шо но! // йкас ж’інка кажи / а м’ї Цил’ко / йак М’ігайчик!* (Мм).

У номінації вродливої дівчини (жінки) переважають образні засоби: порівняння *файна йак к’в’ітка*, *файна йак к’в’іточка*, *файна йак зо’зул’ка*, *файна йак тивочка*, *файна д’іука йак гр’ім*, *д’іучина йак з’ірочка*, порівняння з квіткою виявляється і в ад’єктиві *цв’ітушча*. З цією семантикою поширені втор. номени *лада*, *л’ал’ка*, *галунка* (*галу́нка* ‘кращанка’ [СБГ, 67]), *золотко*, пор *ср’їбла мойа* ‘звертання до молодої гарної дівчини’, фраземи: *хоч во’ди на’пийс’а*, *не’ма йї пари*, *файна на циле силло*, *файна на ўс’і д’іу’чата*. Це значення виражають також пох. іменники від ад’єктива *красива*: *красав’ица*, *красун’а*, пох. *красун’ка*, *краса*, *красота*, *красотка*.

У значенні ‘дуже подібний на когось’ виявляємо прикметники *похожий*, *схожий*, *по’д’ібний* та полікомпонентні номінації з ними: *схожий на...*, *схож’і йак два...* Лексеми *в’ікапаний*, *викапаний на...* (СтЖ), *в’ілитий*

(пор. гуц. *ві́капаний*, *ві́литий* ‘тс.’ [Негрич, 39]) корелюють з фразеологізмами *йак дв’і капл’і води*, *похожий як дв’і капл’і води*, *йак капка води*, *йак капл’а води*, *йак з ока в’іпали*. З такою ж семантикою поширені дієслова *сама́найє*, *сама́найє на...*, *сама́найє оден д’ругому* [СБГ, 475], метатичні форми *ми́найєси*, *ми́найє на...* [СБГ, 276]. Це значення виражене також порівняннями *йак два бра́ти*, *йак дв’і сест’р’і*, *так йакби ўден*, описовою назвою *ў тата* (дідя) *ў даўси* та втор. номеном *коп’йа*.

Сема ‘гарні у парі, які дуже підходять один одному’ виражена похідними прикметниками від лексеми *пара*: *парист’і*, *парован’і*, *паров’і*, *парн’і*, ад’єктивами *схож’і*, *ўродлив’і*, порівняннями *йак р’ідн’і*, *йак сест’ра з бра́том*, *йак брат і сест’ра*, *йак в’ід одної мамі*, *йак близн’ата*, *йак близн’ета*, атрибутивними словосполученнями *файна пара*, *ід’еал’на пара*, *прел’есн’і л’уди*. Описово значення передають пропозитивні номінації *сама́найут одне на одного*, *сама́найут одне одному*, *смакуйут одне одному*, *коп’йа одне одного*, фразема *так’і парован’і / як горш’атка мал’ован’і*.

3.1.2. ЛСПГ „Назви, які характеризують ставлення людини до зовнішнього вигляду”

Ставлення до зовнішнього вигляду виявляється в опозиції сем ‘охайний’ / ‘неохайний’. Значення ‘охайний, який любить чистоту, має акуратний вигляд’ виражене похідними від прсл. *хаяти* ‘чистити’, псл. *хајати* ‘турбувати’ [ЕСУМ 6, 161–162]: літ. *оха́йні* ‘чистий, акуратний’ / *нео́ха́йні* ‘нечистий, обірваний’, *не́хо́йні* (Зб); *ха́рний*, рідк. ‘чистий, охайний’ [СБГ, 610] від *ха́рити* ‘чистити’ псл. *hariti* ‘чистити, скребти’ [ЕСУМ 6, 158] / *не́харний*; основа зберігається в похідних *не́харник* ‘неохайний чоловік’, *не́харниц’а* ‘неохайна жінка’, ‘обірванка’, *не́хар’ка* ‘тс.’, сп. р. знев. *не́хара* ‘неохайна, нечиста людина’, *ха́р’она* ‘тс.’, *хар’а* ‘тс.’; номен *нехара́путний* ‘нечеса’, *нехара́путна* ‘обірванка’ < *хара́путний* ‘охайний’ [СБГ, 610] < очевидно складне утв. з основою прикметника *харний* ‘чистий, охайний’ у

першій частині та прикметника *путний* < *путній* у другій [ЕСУМ 6, 157–158]. На позначення неохайної людини виявляємо також похідні від прикметника *хлюйний* ‘чистий, охайний’ [ЕСУМ 6, 185]: *нехл’урний*, *нехл’уї*, *нехл’уїник*, ж. р. *нехл’уїниц’а*, сп. р. *нехл’уїа*. Спостережено, що приєднання заперечного суфікса *не-* до твірної основи, яка передає позитивну характеристику людини, є найпоширенішим способом творення антонімів для прикметників [163, 23]. Негативна оцінка неохайної людини втілена також у описових конструкціях: *нез’даде таке / ни до чого, сама себе не опра’довує, не ха’з’айка* та похідних ад’єктивах *ниха’з’айский*, *нехаз’айовитий*. Цю сему виражають прикметник *зат’р’опаний*, порівняння *йак галиб’іда*, пох. ж. р. *галиб’ідиха*, пох. іменник *лейка* від *лея* знев. ‘ледащо’ [СБГ, 256].

Переважно негативної оцінки (хоча не завжди) зазнає як недбале, байдуже ставлення до зовнішності, одягу, так і надмірне чепуріння. Значення ‘чепурун, франт’ виражають номени: *акуратний*, пох. прикметник *акурат’іст* ‘дуже охайний, чоловік, чепурун’ < пол. *akuratny* від лат. *accūratūs* ‘ретельний, точний’ [ЕСУМ 1, 58], *охайний*, *чепурний*, пох. знев. *чепура* (Бз) < псл. *čepuritise*, що є складним утворенням з експресивного префікса *че-* і дієслівної основи *-puriti*, яку зближують з *-pur-* [ЕСУМ 6, 297], *чистий*, *чистен’кий* та пох. *чистоплотний*, жарт. *чис’т’ушка*, жарт. *чис’т’оха*, жарт. *чис’т’ул’а*, *фаїний*, *фаїнен’кий*, *кра’с’івий*, пох. від нім. *stramm* ‘прямий, рівний; натягнений’: *штрамак*, *штрамака*, ад’єктив *штрамацкий*, рос. *оп’ратний*, *при’ятний*.

Сема ‘чепурун, франт’ корелює з поняттям ‘гордий’, тому на позначення чепуруна фіксуємо низку номенів зі значенням ‘гордий’: *гоно’ровий*, *гоно’рний* ← *гонор* ‘пиха’ < пол. *honor* ‘честь, пошана’ [ЕСУМ 1, 560], рум. *грамасний*, *фудулний* < *fudul* ‘гордий, чванливий’, *ф’іц’ігорний*, *в’іц’ігорний* < неясне, Б.В Кобилянський спробував вивести від рум. *fițeci* [ЕСУМ 1, 392] (пор. гуц. *віцігорний* ‘акуратний, охайний’ [Негрич, 41]), *цере’мон:ий* ← *церемонія* ‘гордість, сванливість’ [СБГ, 621], *цуг’овий* ← *цуг’овий* ‘стрункий, підтягнутий, гордовитий, гарний’ [СБГ, 631] (пор. гуц.

обр. *цугóвий* ‘уквітчаний штучними квітами та прикрасами для весільних послуг (про коня)’ [Негрич, 182]]. Значення лексем *мудрий, премудрий* ← *мудрий* ‘зарозумілий, пихатий’ [СБГ, 299] є результатом запозичення значень зі сх.-ром. мов, де прикметник *mīndru*, що належить до найбільш древніх слов’янських запозичень < *мждрь*, розширив значення: сх.-ром. *mīndru* ‘гордий’, ‘чванливий’, ‘спесивий’ [51, 116–117]. Як зазначає К. Ф. Герман, „запозичення прикметників – доказ тривалих мовних зв’язків, результат багатовікового контактування між носіями різних мов” [51, 116].

Деякі лексеми виражають додаткові характеристики: знев. *кашарний* ‘занадто охайний’ ← *кошерний* ‘ритуально чистий’ < ідиш *košer* ‘кошерний’ з гебр. *kāšer* ‘належний відповідний’ [ЕСУМ 3, 68]; ставлення до оточення: *интел’ігентний* ‘з гарними манерами’, *ал’іганский* (зафіксована ще на поч. ХХ ст. [Ткач 1, 113]) від *елегантний* ‘тс.’ < через рос. і пол. м. з фр. *élégant* ‘елегантний, вишуканий, чупурун, франт’ [ЕСУМ 2, 162], *дил’ікатний* ‘тс.’, *у’г’ідний* ‘чепурний’ (пор. *угідний* ‘роботящий’, ‘приємний’), *кул’турний, показний*; на матеріальний стан: *йак пан’файний, шл’ах’тун* (див. Додаток Г), атрибутивне словосполучення *богацький син*; ставлення до моди: *модний* < через нім. мову з фр. *mode* [ЕСУМ 3, 495], *ш’ікоўний* ← *шик* < фр. *chic* ‘форма, стан’ [ЕСУМ 6, 414], знев. сп. р. *міндра* ‘чепурна людина’, знев. *миндр’оха* (Тп) ← *миндрітиси* ‘чепуритися, наряджатися’ [СБГ, 288]. Чепуріння вважають „жіночою” рисою, тому особливе ставлення до зовнішнього вигляду в чоловіків зазнає різкої критики, пор. лексему *бабско’витий* ‘чепурун, схожий вдачею на жінку’, порівняння *файний йак’д’іўка*, натомість назви жінки: *в’ібриндина* ‘гарно одягнена жінка’ ← *вібрінджуватиси* ‘наряджатися, вишукано одягатися’ [СБГ, 51], *нар’іж’ена, в’ікантувана, в’іўбирана*, – не є зневажливими. Для позитивної характеристики доглянутої жінки використовують також компаративи *йак’л’ал’ка, йак спо’делочка*, номен *к’рал’а*.

Протилежне значення – ‘нечепура, неохайна людина’ – виражене номеном сп. р. *не’р’аха* та лексемами, утвореними додавання префікса *не-* до

назви позитивної характеристики: *нече^лпура*, *нечу^лпара*, пор. *чупáрний* ‘охайний, гарно одягнений’, *не^лфáйний*, *нео^лхайний*, *не^лчесаний*, *не^лчистий*, *непри^лятний*. Для лексем *нечу^лпанда*, *нез^лградний*, *не^лтеф’ірний* < сх.-ром. *neteafār* ‘миршавий, слабосильний, ніякий’ не знаходимо відповідників з позитивною семантикою без префікса *не-*.

Для позначення неохайних людей уживають лексеми: *ка^лпарний*, пох. *ка^лпарник* ‘неохайний чоловік’, *ка^лпарниця* ‘а’ ‘неохайна жінка’ ← *капáрити* ‘невдало, невміло господарювати’ [СБГ, 187] < пол. *kararzyć* ‘робити щось погано, аби збутися; погано жити’; до пол. мови слово проникло, можливо, через українську [ЕСУМ 2; 369], *к’і^лрин:ик* ‘неохайний чоловік’, *ки^лрин:иц’а* ‘неохайна жінка’ ← *кирі^лнити* ‘розкидати сміття’ [СБГ, 199], *мер^лзен:иї* ‘огидний, неприємний’, сп. р. *мер^лза* ← *мерзі^лти* ‘викликати огиду’ < ст.-сл. *мръзѣти* ‘викликати огиду’; зіст. також цсл. *мръсьнь* ‘гидкий’ [ЕСУМ 3; 441], *пар^лхатиї* ← *пáрхи* ‘заразне захворювання шкіри’ [СБГ, 389].

Значення ‘неприємна огидна людина’ виражене прикметником *брид^лкий* та номенами з основою *гид-*: *о^лгидний* ‘нечистий, неприємний’, згруб. сп. р. *ги^лдота* ‘неохайна людина’, ч. р. *ги^лдотник*, ж. р. *ги^лдошниця*. Сема ‘обдертий, у брудному одязі’ виражена похідними від експресивних дієслів: *задр^л’апаний*, *зат^л’р’опаний*, *за^лмамчаний*, відприкметниковими іменниками сп. р. *граз^лнул’а*, *зама^лзура*, *роз^лт’она*, атрибутивним словосполученням *бел^л’бос непо^лмитий*. Ця сема корелює зі значенням ‘лінивий’: *л’і^лнивий* ‘людина, яка не дбає про себе’, пох. *л’і^лн’ух* ‘лінивий, байдужий до свого вигляду чоловік’, *баї^лдужний*, *смер^лд’ух* ‘ледар’, *смер^лд’ечка* ‘ледарка’, *смер^лд’оха*, знев. *гни^л’оха* ← *гнилії* ‘ледачий’ [СБГ, 72].

Значення ‘обірванець’ виражають похідні від дієслів *рвати*: *о^лб’ірваний*, *п’ірваний*, *дерти*: *дран^лтивий*, *дран^лт’ух* ‘обірванець’, *дран^лт’уха* ‘обірванка’, *об^лдертий* та експресивні дієприкметники *о^лпушчений*, *за^лшарпаний*, *роз^лт’опаний*. У цьому значенні вживають і назви, що репрезентують семи ‘неохайний чоловік’, ‘неохайна жінка’, ‘лінивий’, ‘гидкий’ (описані вище). Поняття ‘людина, яка ходить у лахмітті’ виражене

семантичними діалектизмами *наглий*, *непо^р'адний*, *непо^т'р'ібний*, *неш^часний*, *п^ростий* (*п^ростий* ‘нерозумний’ < рум. *prost* ‘тс.’ [ДТ, 75]), *н'їйакій*, номенами *шала^пут*, *шала^пута* < ‘легковажна, непутяща людина’ складне слово, утв. з прикметника **шалапутний*, який виник на основі слів *шалий* і (-) *путний* (пор. *безпутний*) [ЕСУМ 6, 370], назвами, які вказують на матеріальний стан: *б'ідний*, нове *бомж*, *голод^ранец'*, *злидар*, *зли^дарка*, *с^тарец'*, *стар^чиха*, пор. тавтологічне словосполучення *стар^чиха об^дерта* (*старчиха* ‘жебрачка’). Для посилення негативної оцінки використовують компаративи: *ходить' йак с^тарец'*, *ходи йак с^тарец*, *йак с^тарец*, *ходи йак с^тарец об^дертій*, *йак проша^ки*, *йак жебра^ки* та нанизування однотипних засобів, зокрема лексем: *об'ірган'і* / *не^мит'і* / *нис^тіран'і*. Співчуття виражають лексеми *неш^часний*, рум. *са^раку*. Серед цих засобів фіксуємо локалізми *йак Гау^рило Саф^т'ічин* (Лк) – порівняння з мешканцем села, відповідного вигляду, номен *руп^таш* (К), імовірно утворений від прізвища *Рупташ*. Як указують дослідники, „...антропонім набуває функції номінації-характеристики внаслідок того, що в колективі носіїв мови є чи був представник, якого сприймають як „еталонного” носія певної якості – того, який найбільшою мірою виділяється з мікросоціуму як порушник тієї чи тієї норми” [245, 183]. Відонімні утворення імовірно можна кваліфікувати як локалізми (про такі назви у ПБГ докл. див. [132]).

3.1.3. ЛСПГ „Назви, що характеризують людину за виразними особливостями зовнішності”

Експресиви, які характеризують людину за особливостями волосся (наявністю на обличчі для чоловіків).

Сему ‘кучерявий’ виражають відіменникові прикметники *куче^р'авий* ← *кучері*, *куд^р'авий* ← рос. *ку́дри* ‘кучері’, знев. *куд^латий* ← *куд^латити* ‘куйовдити’ [СБГ, 238], згруб. *пат^латий* ← згруб. *пáтли* ‘волосся’, порівняння: *куче^р'авий йак ба^ран*, *голо^ва йак ша^пка*, *йак йа^гн'а* та втор. номени *ба^ран*, *ба^ранчик*, *ба^рашка*.

Наявність / відсутність волосся в людини описують номенами *чуп'ратий* 'з довгим волоссям' [СБГ, 652] ← *чупир* 'волосся, чуприна' [СБГ, 651] / *ли'сий* 'без волосся', пох. іменники *ли'сак*, *ли'сун*, *ли'сман*, *безво'лосий*, композити *голо'го'ловий*, *голо'мозий*. Увиразнюють негативну характеристику людини без волосся компаративи *ли'сий* *йак* *маког'ін*, *голо'ва* *йак* *маког'ін* → *йак* *маког'ін* → втор. номен *маког'ін*, *ли'сий* *йак* *бубен* (*бу'бен* 'бубон, ударний музичний інструмент'), *голий* *йак* *кол'іно*, *голо'ва* *йак* *кол'іно*, *ли'сий* *йак* *долон'а* та пропозитивна номінація жарт. *ро'зумний* *чупер* *ли'шайе* *дур'ну* *го'лову*.

У значенні 'нечеса, чоловік з нерозчесаним волоссям' поширені назви *пат'латий* ← *пáтли* згруб. 'довгі густі, скуйовджені пасма людського волосся' [СУМ 6, 94], *пеле'хатий* ← *пéлехи* згруб. 'волосся', *куд'латий*, пох. *куд'лач*, *ка'парний* ← *капáрний* 'неохайний, брудний' [СБГ, 187], пох. *ка'парник*, *костр'убатий*, пох. *костру'бач*, *не'чесаний*, *кла'патий*, *нешк'рептаний*, *не'патраний*, дієприкметники *роз'миканий*, *за'путаний*, *за'пушчений*, *зам'н'атий*, *за'чухраний*, *за'кунданий*, *заку'йоу́жений*, *заку'доу́чений*, номінативні словосполучення: *чупир* *з'битий*, *заку'доу́чена* *голо'ва*, порівняння: *йак* *шудра* *на* *голо'в'і*, *та'кий* *йак* *кучма*, описова конструкція *ни'ма* *по'р'едку* *на* *голо'в'і*. Відповідно сема 'нечеса, жінка з таким волоссям' виражена такими ж ад'єктивами, компаративом *ходи* *йак* *к'вочка* та номенами *ку'дел'а*, знев. *перпен'да*.

У лексемах, які характеризують людину за кольором волосся, актуалізована сема кольору: білого, чорного, червоного (колір вогню). Зокрема, сема 'рудий' виражена: похідними з основою *риж-*: *ри'жий*, *ри'жен'кий*, *зари'ж'еу́лений* < псл. **rydъ*, спор. з лит. *rūdy's* 'іржа' [ЕСУМ 5, 75], пох. іменниками *ри'жак*, *ри'жачка*, *ри'жик*, прикметниками *ж'ерий* ← *жар*, *чер'воний*, *чер'лений* 'рудий' (*чер'лений* 'червоний' [СБГ, 640]), літ. *ру'дій*, композитом *рудово'лосий*, іменником *цу'рик* та втор. номенами *вог'н'аний*, *запалений*. У значенні 'білявий' поширені прикметники *б'ілий*, *б'іл'авий*, *ру'с'авий*, *с'в'ітлий*, *с'ірий*, *бл'ондий* [СБГ, 34] пох. *блан'д'ін*, *блин'д'ін* < з фр.

blond ‘білявий’ [ЕСУМ 1, 211], хоча значення запозичення *блондин* незрозуміле для діалектоносіїв старшого віку: *во|на опи|сала / шо тої |Ван’а |б’ілиї / то блин|д’ін ни з|найу шо це йе |наїт’ не розу|м’їйу* (Вс). У пд.-бук. гов. с. Бродина крім цього значення прикметник *бл|ондий* має семантику ‘рижий, рудий’ [ГГБ, 141]. З цією ж семантикою виявляємо композити *б’ілого|ловиї*, *б’ілоб|рисїї*, *св’ітлого|лосїї*, *пшеничново|лосїї*, порівняння *|чупир йак п|р’адиво, йак гус’*, втор. номен *гу|сак*. Світловолосу жінку називають прикметником *б’і|лен’ка*, іменниками *б’і|л’аўка*, *блан|д’інка*, композитом *б’і|лого|лоса*, компаративом *св’і|тлен’ка / йак |гусочка*. Безвідносно до статі це значення може бути виражене описово: *с|в’ітлиї |чупир, з с|в’ітлим |волосом*.

Для характеристики людини з чорним (темним) волоссям поширені прикметники *|чорний*, *чор|нен’киї*, *чор|н’авїї*, композити *чорново|лосїї*, *чорно|бровїї*. Описуючи чорняву жінку, використовують лексеми *чор|н’аўка*, *чорноб|рива*, пох. *чорноб|риўка*. Значення увиразнене у компаративах *|чорний йак смо|ла*, *|чорний йак воўк*, *|чорний йак |галка*, *йак |сажа*, *|чорна йак во|рона* (Нп) → втор. номен *во|рона*. Виявляємо нову лексему жарт. *н’ег|рушка* ← *негр*. Описово ця сема представлена конструкціями з *|чорним |волосом*, *|чорний |чупир*, *на ци|ган’її по|хожїї*, порівняннями *|чорний йак |циган*, *чорна йак ци|ганка*, *|чупир йак у |цигана* → втор. номени *|циган*, пох. *циган|чук*, *цига|нок*, ж. р. *ци|ганка*, *ци|ганочка*, щодо дитини – *цига|н’а*, ад’єктивами *циганку|ватїї*, *цига|нистїї*. Порівняння з циганами виявлене і в атрибутивному словосполученні *ци|ганска ди|тина* (переважно про дитину або молоду особу). У свідомості діалектоносіїв значення ‘чорнявий(а)’ пов’язане з особливістю шкіри: *сма|гл’авїї* ‘чорнявий’ < псл. *stuglъ-jъ* ‘темний’ [ЕСУМ 5, 330].

Значення ‘сивий’ виражене номенами *|сивїї*, *си|вавїї* < псл. *sivъ*, спор. з лит. *šūvas* ‘світло-сірий, сивий’ [ЕСУМ 5, 224] (пор. *|с’іриї* ‘тс.’), пох. *си|вак* ‘сивий чоловік’, *си|вул’а* ‘сива жінка’, пох. *си|вул’ка*, *|б’ілиї*, *с’і|диї* < рос. *седой*, перен. *|мудриї* (Пд) та композитами *сивого|ловиї*, *сивово|лосїї*,

сиво|чолій, б'ілого|ловій. Ознака кольору актуалізована у порівняннях людини з птахами: *|сивий йак горо|бец, |сивий йак зо|зул'а, |сивий йак го|лубка* та предметами сірого чи білого кольору: *сивий йак по|в'ісмо* (*пов'ісмо* ‘пучок оброблених конопель або льону, готовий для прядіння, а також одержана з нього пряжа’ [СУМ 6, 675]). За відсутності однослівної назви ця семантика може бути виражена описово: *ўже ўс'а |б'іла* чи за допомогою дієслів: *по|б'іл'іла, поси|в'іла* (*по|сив'іла*). В одній з говірок натрапляємо на евф. *по|хилого |в'іку* (Ус).

Основним виразником значення ‘чоловік з вусами, вісач’ є лексема *ву|сатий*, пох. іменник *ву|сач*. Виявляємо також тавтологічне словосполучення *ву|сач ву|сатий*, негативно-оцінний номен *ниўпор'ад|кований*, жарт. назву *приди|ус* та описові конструкції: *той з вусима, з ву|сами*. Натрапляємо на компаратив жарт. *|вуса йак у |ж'уса*. Лексема *джус* зафіксована у СБГ з негативною семантикою: лайл. ‘чорт, нечистий, домовик’, згруб. ‘вертун, дзига’ [СБГ, 92]. Натомість у пд.-бук. гов. *джус* ‘ледар’ [ГГБ, 158], гуц. гов. *джус* ‘денді, чепурун’ [JJ, т. 31] імовірно саме це значення стало основою для фіксованого нами порівняння.

Сема ‘бородатий чоловік’ представлена похідними від іменника *борода*: *боро|датий, боро|дистий*, пох. *боро|дач, боро|даї, боро|дан*, описовими формами: *той / шо |має |бороду, з боро|дойу, |носи |бороду*, порівнянням *п'ішоў йак жид*, втор. номенами *ца|пок*, мн. *липу|вани* (див. Додаток Г). Загалом, зараз серед буковинців мало поширене таке явище, тому натрапляємо на знев. назви *за|рослий, пар|хатий, костр'у|батий*.

Виразні риси людини: форма обличчя, очей, носа, вух, особливості шкіри, статура людини, – схарактеризовані переважно похідними прикметниками від назв частини тіла.

Сема ‘повнолиций’ представлена прикметниками: *ли|цатий* ← *лице* ‘обличчя’, згруб. *мор|датий, пампу|листий* ← *пампу|ли* знев. ‘щоки’ [СБГ, 381], *буц|матий* (гуц. *буцматий* ‘тс.’ [Негрич, 30]), *баца|латий*, сп. р. *бо|цул'а* < *боц* ‘велика куля з тіста; товста неповоротка особа (зокрема, дитина;

паралельне до *бець* ‘тс.’ афективне утворення, можливо, пов’язане з *бацман* ‘щось велике’) [ЕСУМ 1; 239], *бри|цатий*, *поў|ний*, *пух|латий*, *тоў|стий*, пох. *тоў|с|тун* (пор. описову конструкцію *тоў|стий на ли|це*), *наб|ресклий* ← *набреска́ти* ‘набрякати, пухнути’ [СБГ, 304] (пор. у пд.-бук. *збрéсклий* ‘надкислий’ [ГГБ, 166]), *г|рубий*, *тен’те|лецкий* від *теньгій* ‘великий, повний’. У цьому ж значенні виявляємо семантичні діалектизми *тр’іс|катий*, пор. *тріска́тий* ‘витрішкуватий’, *г’ем|батий*, пор. *гембатий* ‘губатий’, *к|репкий*, пор. *крепкий* ‘міцний’. Негативна оцінка пом’якшена у ад’єктивах *круг|лен’кий*, *пиш|не’кий*. Для характеристики повнолицької людини вживають композити з першою частиною-атрибутом: *поўно|видний*, *шчоко|видний*, порівняння з круглими предметами: *ли|це йак гар|буз*, *та|кий йак дри|в’ітн’а* (*дрові́тень* ‘колода для рубання дров’ [СБГ, 103]), *тайак таз’ік*, *тайак м’іс’ац’ к|руглий*, *йак булочка*, *та|ке / йак коло|бочок*, втор. номени *пам|пушка*, *пам|пушок*, *поник*, *балабух* (*балабух* ‘невеличка булочка’, ‘шматок мамалиги з бринзою всередині’, ‘недопечений хліб’, перен. ‘повільна, вайлувата людина’ [СБГ, 22]), *ба|бузик*. Відіменниковим утворенням є прикметник *бом|батий* (букв. ‘схожий на бомбу’). Натрапляємо на зневажливу описову конструкцію *морда п|роси к’іри’іча*.

Людину з великим лобом описують ад’єктиви *чолатий* ← *чоло*, *ло|батий*, *ло|бастий* ← *лоб*, компаративи *тайак лиса*, *чоло йак кол’іно*, *чоло йак таблиц’і*, *чоло йак сило*, *йак у ко|рови чоло* або виражають значення описово: *з великим чолом*, *чоло велике*.

Особливості очей людини, зокрема їх розмір, характеризують номени *пул’катий*, пох. *пул’кач*, відповідник ж. р. *пул’качка* ← *пўльки* згруб. ‘очі’ [СБГ, 447], *тр’іс|катий*, пох. *тр’іска|тен’кий*, *тр’іс|кач*, *тришку|ватий*, *витр’ішку|ватий* ← *вітріца́тиси* ‘дивитися широко розплющеними очима’ [СБГ, 60], *вилу|патий* ← *лўпати* ‘кліпати’ [СБГ, 267], *о|катий*, *оч|кастий* ← *око*, *очі*, літ. *вир’ачку|ватий*. Така риса зовнішності схарактеризована і порівняннями: *в’ілаз’а оч’і йак ц’ібул’і*, частина з них – з компонентами-зоономенами: *оч’і йак у со|ви*, *оч’і йак у бара|на*, *йак у ж’еби*, *тайак у*

ко|рови |оч'ї. Натрапляємо на втор. номени |фари 'очі', не|нависн'ї |оч'ї 'про людину з недобрим поглядом'.

Для номінації людини з довгими або відстовбурченими вухами поширені лексеми: ву|хатий, ву|хлатий, пох. ву|хлан 'вухатий чоловік', ву|хланка 'вухата жінка' (Зл), кла|платий, композити доўго|вухий, клапа|вухий (у різному фонетичному оформленні) < пол. *klaroiszy* 'тс.' [ЕСУМ 2; 454] та форми, утворені внаслідок метатеzi: ка|пла|вухий. Характеристика такої зовнішньої риси можлива через використання порівнянь: |вуха йак у в'ісл'у|ка, йак у |зайаца, йак у каба|на, атрибутивних словосполучень: поро|с'ач'ї |вуха, йеу|рейска по|рода ву|хата. З таким значенням натрапляємо на неологізм втор. номен чебу|рашка.

У ПБГ не має представлення сема 'людина з малими вухами': йак мален'к'ї то це |дуже |файно / це |горд'іст' / це нема |назви н'ї|якоїї (Вв), н'їх|то на |вуха не |дивиси (Зл). Однак спорадично фіксуємо назви: без|вухий, коротко|вух'її, плоско|вухий, перен. |шутий (ЗГ) (шутий 'безрогий'), |чулий (чулий 'з маленькими короткими вухами (про тварин)' [СБГ, 651], компаративи: |вуха йак у |мишки, |вушка йак у |миш'ї, атрибутивні словосполучення: ни|зен'кі |вушка, |файн'ї |вуха, мален'к'ї |ушка, ко|ротк'ї |вуха.

Значення 'людина з довгим носом' виражене похідними від іменника ніс: но|сатий, пох. но|сач, композитами: горбо|носиї, доўго|носиї, пох. жарт. доўго|носик, номеном з'убатий ← дзюбок 'дзьоб', знев. 'ніс' [СБГ, 94], компаративами н'іс йак ку|кушка, н'іс йак у во|рони → втор. номен во|рона, н'іс маї |доўгий йак |л'ул'ка, |тайак гру|з'ін з |доўгим |носом, описово – |має |доўгий н'іс.

Сема 'кирпатий' виражена композитами кур|носиї, пох. кур|носик, пирко|носиї, натрапляємо на приклад метатеzi: кирпо|носиї (Лш, Лж), куцо|носиї, згруб. куцо|рилиї ← згруб. ріло 'обличчя', задерто|носиї ← за|дертий н'іс, прикметником н'ід|дерчивий. Серед номінальних засобів спостерігаємо вживання словосполучень: за|дертий н'іс, зако|пирчений н'іс,

итра|мацкый н'іс, н'іс кр'уч'ком (Дж), знев., згруб. *сви|н'аче |рило* та порівнянь з предметами відповідної форми: *йак бара|бул'ка, н'іс-бара|бул'а, н'іс йак |кушка* (*кушка* ‘дерев'яна конусоподібна посудина, у якій косарі тримають гострильний брусок і воду’, знев. ‘ніс’ [СБГ, 246]) → втор. номен *|кушка* ‘кирпата людина’ → *куш|катий* ‘тс.’. З цією ж семантикою використовують втор. номен *кир|тица* (*кіртійца, киртіїца* ‘кріт’ [СБГ, 205]).

У номінації губатої людини (Додаток Г, к. 54) поширені номени *гу|батий*, пох. *губач*, запозичення *вар|ганий*, пох. *вар'гач* < пол. *warga* ‘губа’ [ЕСУМ 1; 331], *г'ем|батий* < пол. *gęba* ‘обличчя, рот’ [ЕСУМ 1; 610] та лексеми *трим|батий*, пох. *трим'бач* < утворена, імовірно, унаслідок фонетичних змін від лексеми *дримба* ‘залізний музичний інструмент, по якому вдаряють пальцями, тримаючи його в зубах’ < нім. *Drommel (Trommel)* ‘варган, барабан, труба’ [ЕСУМ 1, 127]: *а ко|лис на т'римбу г'рали і тої хто граў на т'римбу маў велик'і |зуби* (Лк), у кількох говірках значенням виражене компаративами: *г'руб'і |зуби йак ва|ренички, |зуби йак пан|чохи, |зуби йак вара|ниц'і* (*вараніца* ‘виготовлений для вареників, розкачаний як коржик шматочок тіста, який іноді варять і без начинки’).

У значенні ‘людина з великими зубами’ фіксуємо назви *зу|батий*, пох. *зубач*, *зубастий* ← *зуби*, *клан|цаний* ← *кланці* ‘ікла’, ‘зуби тварин, великі зуби’ < пол. *klan'se* ‘вовчі зуби’ – очевидно, похідне утв. від [кла] ‘ікла’, пол. *kły* ‘тс’, пол. *klancas* ‘стукати зубами’ [ЕСУМ 2; 453], композит *кливо|зубий* ‘з великими і кривими зубами’, порівняння *|зуби йак клава|ки, |зуби йак |ікла, |зуби йак |ікли, |зуби йак у ко|н'а*; описову форму з нейтральною оцінкою: *|маїє |зуби ве|лик'і*.

Відсутність зубів у людини схарактеризовано лексемами *бе|з:зубий*, *р'ідко|зубий*, знев. *шчир|батий*, похідними від експр. дієслів *шавкати, шáмати* знев. ‘їсти’, ‘шелестіти’ [СБГ, 656]: сп. р. знев. *|шаўкало*, ч. р. *шоў|кач*, порівняннями: згруб. *биз|зубий йак |задн'іца, рот йак пу|л'ариц* (*пуляриц* ‘гаманець’ [СБГ, 447] – іронічно указує на матеріальний стан людини), втор. номеном *|тава* (Рп) (пор. *тава* ‘дірка’ [СБГ, 79]). Можлива й

описова характеристика такого стану: *без зу^б'і^ў, ^{ан}'і ^{зуба} ^ў ^{рот}'і, рот ни вигл'а^дає на рот, зу^б'і^ў не ^{має} / лиш ^{манку} ^{йісти}.*

Особливістю шкіри людини є наявність ластовиння, вугрів, висипів та ін. Сема 'людина з ластовинням' виражена похідним відіменниковими прикметниками: *весн'анку^ватий* ← *веснянки* 'ластовиння' у різних фонетичних варіантах (Додаток Б), *весн'у^ватий* (Рдн), румунізмом *тар^катий*, *тарка^тен'киї* < рум. *tărcăt* 'строкатий, пістрявий, перістий, різнобарвний' [PPC, 1414], пор. *р'а^биї* 'з ластовинням', імовірно пох. *р'а^б'іна* 'дівчина з ластовинням' та віддієслівними пох. *капа^нистий*, *ц'а^паний* ← *капати* 'лити краплями', *ця^пати* 'кратати'. Наявність ластовиння в уявленні діалектоносіїв пов'язана з рудим кольором волосся та специфічною формою обличчя, тому в значенні 'людина з ластовинням' фіксуємо лексеми *кир^патий*, *коно^патий*, *ри^жий*, заст. назву *роїс'киї*. Описово таку людину характеризують конструкціями: *з вис^нушками, та / що ^{має} весн'ан^ки на ли^ци* та за допомогою порівнянь з об'єктами, що мають строкатий колір: *з та^ким ли^цем як ^ў со^рок'і ^{йаїц}'і*, атрибутивним словосполученням згруб. *перепел'аче ^{йаїц}е*.

Водночас не всі номени, похідні від назви частини тіла, вказують на особливість зовнішності, пор. *ро^татий* 'крикливий', *йази^катий* 'балакучий', *пис^катий* 'сварливий' ← *пісок* 'рот' [СБГ, 412], *ха^укатий* 'сварливий' ← *хавка* 'рот' [СБГ, 608], *башко^витий* 'розумний, умілий' ← рос. *башка* знев. 'голова'.

3.1.4. ЛСПГ „Назви, що характеризують людину за особливостями статури”

Назви, що характеризують особливості статури людини, описують людей за опозицією товстий : худий, високий : низький. Як зазначають дослідники, „майже все лексичні одиниці, що характеризують людину за ростом і об'ємом тіла, указують на відхилення від звичайного, середнього, росту та звичайного, середнього, об'єму” [308, 733].

За особливістю постави людину характеризують відносними прикметниками, утвореними від назв частин тіла: *пос¹таўний* ← *пос¹тава*, *ста¹турний*, *с¹татний*, *ста¹течний* (пор. гуц. *статній* ‘заможний, багатий’ [ГС, 578]), *ф¹ігурний*, *ф¹ігу¹ровий*, *ф¹ігу¹ристий*, пох. *ф¹ігу¹р¹іст* ‘стрункий чоловік’, *ф¹ігу¹радний* ← *фігура* ‘статура’, лексемами літ. мови: *струн¹кий*, *р¹іўний*, *р¹іўнен¹кий*, рос. *ст¹роїний*. Лексеми *ентили¹гентний*, *дил¹ікатний*, *сол¹ідний* < фр. *solide* ‘міцний, надійний, стійкий’ [ЕСУМ 5, 347], *инте¹ресний* < за посередництвом пол. або нім., з лат. *interesse* ‘мати важливе значення; брати участь, бути зацікавленим’ [ЕСУМ 2, 311], *г¹ордиї* ‘гарний, такий який гордиться своїм зовнішнім виглядом’, *дол¹удний* ‘гарний і приємний’ виражають додаткові ознаки. Характерологічний прикметник *ба¹дов¹її* ‘стрункий чоловік’, імовірно, утворений на діал. ґрунті поєднанням основи рум. *bădăranós* ‘грубий, неотесаний’ та укр. прикметникового закінчення. Для характеристики стрункої людини вживають і назви із загальним значенням ‘гарний’: *дуже¹ ф¹айний*, *дуже¹ кра¹сивий*, іменник *к¹расен* та вдаються до нанизування оцінних прикметників: *гоно¹ровий* / *мо¹цний* / *здо¹ровий*. Виявляємо номінативні словосполучення *ф¹айний на пар¹сону*, *урод¹лива пар¹сона* (хоча *парс¹она* ‘обличчя’ [СБГ, 387–388]), *г¹арна пос¹тава*, *стан¹ ф¹айний*. Поставу людини характеризують, порівнюючи з рівними предметами: *с¹татний йак с¹в¹ічка*, *йак стру¹на*. Активною є ММ порівняння людини з деревом, напр., міцного, сильного чоловіка з дубом: *струн¹кий йак дуб*, *ф¹айний йак дуб*, *мо¹цний йак дуб*, *мо¹цний йак дуб ви¹сокий*, *к¹репкий йак дуб*, *чоло¹в¹ік йак дуб*, *йак дуб*. У традиційній культурі слов’ян дуб символізує силу, міць і чоловіче начало [СД 2, 141]. Струнку жінку порівнюють з березою, тополею, смерекою. У багатьох повір’ях, обрядах і фольклорних текстах береза символізує жіноче начало [СД 1, 156], постає „символом дівочої чистоти” [ЗУЕ, 34]. Об’єктом традиційних порівнянь також є тополя [ЗУЕ, 599]: *ви¹сока йак то¹пол¹’а* ‘про струнку гарну жінку’, *в¹іросла йак то¹пол¹’а* ‘тс.’, *ви¹сока йак то¹пол¹’а* ‘тс.’, водночас у передгірних говірках

натрапляємо на порівняння жінки, дівчини зі смерекою: *струнка йак сме́река*.

У номінації людини за особливостями статури опозитивними є семи ‘непомірно повний’ / ‘дуже худий’.

У значенні ‘непомірно повний’ поширені літ. назви *поўний*, *зрубий*, пох. *грубецкі*, *грубелецкі*, *дуже сил’но зрубий*, *ситий*, *тоўстий*, пох. *тоўс тун*, *тоўс т’ак*, *жирний*, *жирнен’ки*. Ці назви не мають негативної конотації у своєму значенні, але стосовно людини потрактовані як негативно-оцінні. У цьому ж значенні фіксуємо позитивно-оцінні номени *сил’ний*, *годний*, оскільки у розумінні діалектоносіїв велика маса тіла пов’язана з фізичною силою, здатністю працювати. Натрапляємо на вживання полонізмів *тен’гуй* < пол. *tęgi* ‘сильний, міцний, дебелий, повний’ [ЕСУМ 5, 546], *тлустий* < пол. *tlusty* ‘гладкий’ [ЕСУМ 5, 585], *г’елеватий* < пол. *gielewaty* ‘пузатий’ [ЕСУМ 1, 492]. Частина ад’єктивів – це похідні від назви частини тіла: *череватий* ← *черево* ‘живіт’, *пузатий* ← знев. *пузо* ‘живіт’, *тел’бухатий* ← *тэльбух* ‘відвислий живіт’, ‘нутрощі’ [СБГ, 542], *бебехатий* ← *бэбехи*. знев. ‘нутрощі’ [СБГ, 27], *бурдюганий* ← *бурдюг*, анат. ‘свинячий міхур’ [СБГ, 43]. У назвах *буцматий* < *боц* ‘велика куля з тіста; товста неповоротка особа’ – афективне утворення, можливо, пов’язане з *бацман* ‘щось велике’) [ЕСУМ 1, 239], *здоровен:ий*, пох. *здоровило*, *здорован’*, *замашиний* актуалізована сема ‘великий розмір’. Для характеристики дуже повного чоловіка поширені негативно-оцінні іменники *бел’бус*, *вал’ок*, *великан*, *бурмило* (у такому ж значенні відома в інших укр. говірках [СОН, 33]), *штромага*. Імовірно для діалектоносіїв первісне значення лексеми затемнене, пор. *штрамак* ‘чепурун, фронт’, *штрамака* ‘тс.’ < нім. *Stramm* ‘прямий, рівний, натягнутий’, водночас зберігається унікальна через свою іншомовність форма. У значенні ‘охайна, акуратна людина, чепурун’ лексема *штрамака* поширена і в інших говірках південно-західного ареалу: гуцульських та наддністрянських [СОН, 298]. На інтенсивності вияву ознаки акцентовано в назвах *безрозм’ірний*, *безф’їгурний*, у назві *ненажерливий* вказано на причини

появи ознаки 'повнота'. Для характеристики пересування повної людини вживають лексеми *незг¹рабний*, пох. сп. р. *незг¹раба*, *непово¹ротливий*, *нез¹далиї*, повноту вважають наслідком, того, що людина не працює, є лінивою, що ілюструє згруб. номінативне словосполучення *гн'її ни¹в'ївежений*.

Для характеристики повної людини вживаними є порівняння з предметами великої форми, що можуть переходити у втор. номени: *на¹битий* *йак* *п¹одушка*, *йак* *б¹очка* → *б¹очка*, пох. *б¹очо¹роў*, *йак* *ко¹ўбок* → *ко¹ўбок*, *йак* *т¹умб¹очка* та компаративи з компонентами-зоономенами: *с¹итий* *йак* *ка¹бан*, *ж¹ирний* *йак* *ка¹бан*, *ж¹ирний* *ка¹бан*. Мотивація порівняння з тваринами проявляється і у втор. номенах: *бу¹гаї*, *па¹ц'ук*, *вед¹м'ід'*, *беге¹мот*. Загалом, до порівнянь з тваринами вдаються переважно для підкреслення негативної оцінки [26, 109; 292, 139]. У переносному значенні для характеристики повного чоловіка вживані назви *слон*, *кле¹цок* (*кле¹цок* 'галушка' [СБГ, 208]), *гла¹дун* (*гладу¹н* 'гличик' [СБГ, 71] (Юрій Федькович записав цю лексему зі значенням 'франт, чоловік, який занадто багато уваги приділяє своєму туалетові' [ЮФ, 596])), *п¹ончик*, *гар¹буз*, *со¹с'їска*, *тушка* від *ту¹ша* розм. 'велике гладке тіло людини', *гевало* – утворена внаслідок метатези від *геліво* 'череву' [СБГ, 82], *бо¹ўдур* (*бóвдур* 'нерозумна людина'). Серед лексем у втор. значенні натрапляємо на назви казкових персонажів: жарт. *в'ін'їлпух*, *коло¹бок*. Характеристика повної людини можлива і з використанням описових конструкцій: *не* *ма¹йе* *ф¹орми*, *пере¹йїли* *с¹войу* *ф¹орму* (пор. лексему *нефор¹мистий* 'тс.'), *без* *ф'їгури* *л'у¹дина*, *ма¹йе* *ук¹лад* *св'її*, *ў* *т^к'їл'ї* *чоло¹в'їк*, *ни¹йакиї* / *б'їда* *кас*, *Бог* *м'їру* *в'їдо¹браў*, *у* *д¹вер'ї* *не* *м'їс¹титси*, *у* *ш¹к'їру* *не* *ў¹лазит*. Для розуміння деяких таких назв необхідні фонові знання про господарювання, напр., *пау¹ка* *спас* 'дуже повна людина': якщо корова з'їсть жука з травою, то розпухає до великих розмірів.

Для називання та характеристики повної жінки вживають порівняння: *п¹оўна* *йак* *ко¹била* → *ко¹била*, *йак* *рапаўка* (*рапаука* 'велика жаба' [СБГ, 451]), *с¹ита* *йак* *с'в'ін'а* → втор. номен *сви¹н'а*, *ве¹лика* *йак* *ко¹рова*, *їде* *йак*

ко¹рова → втор. номен. ко¹рова, к¹репка йак ко¹пица, йак вил'ми на¹кидана, та втор. номени: роз¹вора (розв¹ора ‘деталь воза, за допомогою якої розтягають віз’ [СБГ, 460; СУМ 8, 640]), ¹бочка, ¹бомба, ко¹била, ра¹поха (роп¹уха ‘безхвоста земноводна тварина з горбкуватою слизовою шкірою, схожа на жабу’ [СУМ 8, 881]), ¹ропиша, згруб. ¹л'оха, л'о¹хана (ль¹оха ‘свиня-самець, свиноматка’). Припускаємо, що порівняння повної жінки з твариною (свинею) могло бути мотивом творення назв по¹рохн'а, б¹рохн'а – імовірно експр. утворення від ро¹хкати ‘видавати характерні звуки’. У значенні ‘непомірно повна жінка’ виявляємо назви ку¹б'іма [СБГ, 213] < пол. *kobieta* ‘жінка’ (у ПБГ вживається лише як характерологічна назва), згруб. с¹терва, сурядне словосполучення ба¹дужна і л'і¹нива (пор. контаміновану лексему трин¹зоса, утворену від основ сх.-ром. *trîndav* ‘лінивий’ [DT, 92] і *jos* ‘низький’), описову назву ¹м'іри не ¹маїе.

Поняття ‘товстий’ / ‘худий’ у мовомисленні діалектоносіїв корелюють з поняттями ‘здоров'я’ / ‘нездоров'я’, тому фіксуємо назви ¹сил'ний, си¹лен:ий, ¹годний (годний 1. ‘здатний, спроможний’, 2. ‘міцний, сильний’ [СБГ, 72]), ¹моцний, здоро¹вен:ий у значенні ‘непомірно повна людина’. Водночас надмірна повнота людини може бути наслідком хвороби: ¹по¹ний це тої кот¹риї ўже зас¹лаб / сер¹дечник / ¹сахарн'ік / пи¹ч'інка розбу¹хайеси таї л'у¹дина ¹робиси бебе¹хата (Чрш); з поняттями ‘лінивий’ / ‘працьовитий’: ¹гарний (г¹арний ‘працьовитий’); ‘краса’ / ‘потворність’, зокрема значення ‘непомірно повна жінка’ виражене як лексемами з негативною оцінкою ¹по¹на, по¹нен'ка (пом'якшена оцінка), ¹жирна, незграма¹тишина, нове габар¹р'ітна ← габаріт перен., ірон. ‘про комплекцію людини’ [СУМ 2, 7], так і з позитивною аксіологією: з¹лачна, ¹годна, ¹годна йак трам (трам діал. ‘сволок у хаті або бантина на горищі, в повітці, клуні’, ‘взагалі колода, балка’ [СУМ 10, 305]). Уявлення діалектоносіїв про естетичні ідеали виражають оцінні номени на позначення семи ‘високоросла жінка’, зокрема назви, якими оцінюють позитивно: ф¹айна, ўрод¹лива, кра¹сива, пох. кра¹сав'іца, ст¹роїна, ¹гожа (пор. марм. г¹ожий ‘порядний, добрий, належний’ [МГП, 285]), ¹пишина,

композит *пишног¹руда*, *показ¹на*, *пор¹адна* (пор. *порядний* ‘добротний’), *с¹татна*, *сол¹ідна*, *гоно¹рова*, *при¹ємна*. Негативно-оцінними виступають назви: *тоу¹с¹та*, іменник *тоу¹с¹туха*. У номенах *к¹репка*, *мо¹цна* актуалізована ознака задовільного фізичного стану, лексема *нор¹мал¹на* вказує на „середній” об’єм тіла людини. Прикметники *сал¹утна*, *високо¹вол¹тна* щодо високорослої жінки вживають з відтінком іронії. Хоча назва *с¹ита*, *дуже¹* *с¹ита* має виразне негативне значення, однак, і надмірна худоба в уявленні діалектоносіїв не є ознакою зовнішньої краси. Сема великого росту актуалізована у назвах: *ви¹сока*, композиті *ви¹сока йак дра¹бина*, іменнику *дил¹да*. Виявляємо також позитивно-оцінні порівняння *й¹п¹ітана йак к¹рал¹а*, *йак коро¹лева*, лексему *да¹ма* та номінативне словосполучення *цу¹гова ба¹ба*: *цу¹гова / та¹ка со¹б¹і / йак ко¹лис у па¹н¹іу¹ кон¹і у¹ б¹риц¹:і / та¹ка у¹ т¹іл¹і* (Лк).

Сема ‘худий’ виражена похідними від літ. *ху¹диї*, які вказують на різні ступені вияву ознаки: *ху¹ден¹киї*, *худор¹л¹авиї* ‘зі схильністю до худоби’, *худош¹чавиї* ‘тс.’, *ху¹д¹ушчиї* ‘дуже худа людина’, літ. назвами *струн¹киї*, *ст¹роїниї*, *тон¹киї*, *доу¹гиї* ‘худий’. Номени *неш¹часниї*, *з¹дохлиї*, *мар¹ниї* (*мар¹ниї* ‘блідий’) < імов., пов’яз. з *марá* ‘уявний, нереальний, ілюзорний’, зіставл. також безпосередньо з дієсловами **mertī*, **mar-* [ЕСУМ 3, 399–400], *бла¹гиї* (пор. *благій* 1. ‘хирлявий’, 2. ‘покірний, лагідний’, 3. ‘неродючий’ [СБГ, 33]) < ст.-сл. *благъ* ‘добрий’, спор. з дінд. *bhārgah* ‘саяво’, *balgans* ‘білявий’ [ЕСУМ 1, 203], *сла¹биї*, *стош¹чониї* < рос. *истош¹ченний*, *ш¹чуплиї* (Кж) < рос. *ш¹уплый* вказують на те, що надмірна худоба в розумінні діалектоносіїв є ознакою хвороби, поганого здоров’я, пор. лексему *су¹хиї*. Відзначено, що „якщо в розмовній мові прикметник *сухий* не має виразного оцінного значення, то в народній традиції ознака ‘сухий’ має чітку негативну семантику – як символ безсилля і смерті...” [281, 18], пор. негативно-оцінні іменники *су¹хар¹*, *сухо¹стої*, *сухо¹реблиї* (Нл)¹⁵, *сухо¹ребрик*, ж. р. *сухо¹реблиц¹а*. Для номінації надто худого чоловіка використовують іменники *шк¹раб¹л¹ек*

¹⁵ Фон.вар. від сухоребрий: консонантна зміна [р] → [л].

імовірно від *шкράбати* ‘скребти, обдирати’ [СБГ, 666], *дохо́д’ага* (пор. *до́хожий* ‘дуже худий, нещасний’, букв. ‘той, хто доходить, доживає віку’).

Описуючи худу людину, її порівнюють з тонкими предметами: *ху́дий* *йак ске́лет* → *ске́лет*, *ху́дий* *йак т’р’іска*, *су́хий* *йак т’р’іска* → *йак т’р’іска*, *ху́дий* *йак ш’пи́ца*, *су́хий* *йак па́тик*, *в’ісох* *йак дру́ва* *ў пи́ч’і*, *ху́дий* *йак с’к’і́нка*, *ху́дий* *йак жер’дина*, *стаў* *йак мото́вило*, *ху́дий* *йак із’лу* *з’йіў*, *ху́дий* *йак з’ли́ц’а*, *йак граб’л’і*; з об’єктом, над яким здійснено певну дію: *йак за́парений*, *та́йак чорт на ме́лаї то́бойу о́раў*; з рослинами: *ху́дий* *йак ли́пка*, *су́хий* *йак би́лина* → *йак би́лінка*, *йак би́лінка* *ў по́ли*; комахами та тваринами: *ху́дий* *йак хру́шч* → *йак хру́шч*, *ху́дий* *йак тх’і́р*. Наслідком порівнянь є і втор. номени *ти́чка*, *ко́нопл’а*, вживані для характеристики худої людини. Деякі номінації вказують на причини такого стану: *зголо́жений*, *ху́дий* *йак су́хоти* *ма́йе*, *су́хоти* *ма́йе*, *у́паў* *ў су́хоти* (*сухота*. заст. ‘запалення легенів’ [СБГ, 534]).

Для номінації худої жінки виявляємо компаративи: *ху́да* *йак те́рлиц’і* → *йак те́рлиц’а* → *те́рлиц’а* (*терлиця*, *те́рниця* ‘знаряддя для тіпання, тертя льону, конопель’ [СУМ 10, 87]), *ху́де* *йак ш’корба* (*шкóрба* знев. ‘худя висока жінка’, ‘стара погана жінка’ [СБГ, 666]), *тон’ка* *йак пл’і́т*, *йак т’р’і́ска*, *йак ск’і́нза* → *с’к’і́нза* < молд. *скижэ* ‘тріска’, *йак ц’і́п*, *йак т’і́н*, *йак ш’пи́ц’а*, *ху́да* *йак па́лец*, *ху́да* *йак гли́ста*, *су́хе* *йак ба́дил’а* *ў по́ли*, втор. номени *та́ран’ка*, *ш’вабра*, *ко́за*, *ти́чка*, словосполучення: з *би́чк’іў* *з’роблена* (*ск’ладена*), *та́кої* *ў́роди*. Виявляємо й описові назви для характеристики худої людини: за *в’і́тром би п’і́шло*, *ш’пил’ку з’йі́ла*, *дуже по́даўса*, *во́на так са по́дала* / *с’тала ста́ра_ста́ра*, *св’і́чки ту́л’ати до не́го*, *че́кайе св’і́чки* *ў ру́ки би да́ли* (йдеться про звичай давати до рук запалену свічку тому, хто помирає), *в’і́с:али шп’і́г* (*шпíг* ‘кістковий мозок’ [СБГ, 671]), пор. пол. *szpik* ‘кістковий мозок’ < нім. через польську або й без польського посередництва [Ткач 3, 111].

У розумінні діалектоносіїв ріст людини корелює з її статурою. Сема ‘висока і худя людина’ виражена ад’єктивами *ви́сокий*, пох. *ви́сочен’кий*,

¹доу¹гий, здо¹ровий ‘високий’, гандра¹батиї (пор. гандраба́тий ‘довгоногий, незграбний’ [СБГ, 67]), драба¹натиї (драбана́тий ‘довгоногий’, драбани́стий ‘довгоногий’ [СБГ, 102]), номінативними словосполученнями в¹ісокий до с¹тел’ї, в¹ісокий та ху¹диї, композитом доу¹го¹теле¹сиї, порівняннями: ви¹сокий йак дра¹бина, йак жер¹дина, здо¹ровий йак телег¹рафний стоу¹п, йак ба¹т’їг, ви¹сокий йак три¹пета (трипета ‘осика’), та¹кий в¹ісокий йак г¹орстка, тайак т’ін’, в’ір’їс йак баз¹ник (базнік ‘бузина’ [СБГ, 21]), жарт. ви¹сокий йак то¹пол’а / дур¹ний йак фа¹сол’а, ви¹соке до неба / дур¹ний йак т’реба, та¹кий йак тичка (тичка ‘велика тонка палиця, яку використовують для підтримки витких рослин’), йак пра¹жина (пражина ‘довга палиця’) → праи¹тина, бата¹леу (баталев ‘прилад для першого биття конопель’ [СБГ, 25–26] < сх.-ром. *bātālāu* ‘праник для білизни, товкач’ [ЕСУМ 1, 150], пор. у марм. гов. баталу¹ ‘колотілка в масничці; копистка’ [МГП, 280]), мото¹вило, мото¹вилник (мотовило ‘знаряддя, пристосування для змотування пряжі, шовку тощо’ [СУМ 4, 811]), в’ишлка, шп’інго¹л’ет, хоча в літ. мові шпінгалет перен., жарт. ‘невеликий на зріст юнак або підліток’ [СУМ 11, 524] < з нім. *Spaniolétt* ‘шпінгалет, металева засувка для замикання стулок вікон, дверей’ [ЕСУМ 6, 464]), пор. у сх.-слоб. шп’інга¹л’ет ‘коротун’ [163, 60], сх.-степ. говірках ма¹лиї йак шп’інга¹л’ет [87, 48]. У ПБГ фіксуємо пох. ж. р. шп’інго¹л’етка ‘висока жінка’. Імовірно, така енантіосемія свідчить про втрату лексемою свого первісного предметного значення. З такою ж семантикою виявляємо втор. номени жура¹вел’, буз’ок, чапл’а, мо¹тил’. У діалектоносії є уявлення про певну міру, межу вияву ознаки, зокрема росту і ваги, пор. номінації дуже високої людини: м’їри не майє, жарт. загу¹биу м’їру в’ід себи, в’ір’їс без м’їри, пох. безм’їрен:иї.

У значенні ‘висока жінка’ натрапляємо на номінативне словосполучення ма¹ма л’їсо¹ва та компаративи ви¹сока йак то¹пол’а, в’їросла йак то¹пол’а, ви¹сока йак дра¹бина, ж’інка йак дра¹бина → йак дра¹бина → втор. номен дра¹бина, та¹ка ви¹сока йак тичка, ви¹сока йак би¹лина, в’їросла йак п’р’адиво (прядиво ‘конопля’), йак ко¹лопн’а → ко¹нопл’а. У переносному

значенні щодо високої жінки вживають лексеми *жи|рафа*, *чапл'а*, *дошка* *два|ц'атка*, *в'ішалка*, *плат|форма*, *колотниц'а*, *платва* (*платва* діал. ‘зрубаний стовбур великого дерева’, ‘паралельна до сволока балка, на якій закріплюють крокви’ [СУМ 6, 568]), *дримба* (*дрімба* ‘музичний інструмент’, перен., знев. ‘худя людина, худобина’ [СБГ, 627] < експр. утворення, пор. болг. *друнда* ‘здоровенна негарна жінка’ [ЕСУМ 2, 127]). В інших говірках, зокрема, у говірках бузько-інгульського ареалу, Одещини та Нижньої Наддніпрянщини цей номен має значення ‘висока, здорова, але вайлувата, байдужа дівчина, жінка’, у сх. слоб. говірках – ‘висока худя людина’, у говірці с. Сокирниця на Закарпатті *дримба* – ‘жінка легкої поведінки’ [СОН, 80; Сок, 79]¹⁶.

У номінації низького чоловіка конкурують іменники *карлик*, пох. *карличок* (відповідник ж. р. *карличка*), *карликовий*, жарт. *кара|пуз*, пох. *кара|пузик*, *кор|дутил* (пор. *кордунелик* ‘невеличкий пеньок’ [КС, 157], але в ПБГ поширений лише в характерологічному значенні), *л'іл'і|пунт* < англ. *lilliputian* [ЕСУМ 3, 261] та прикметники *недо|рослий*, пох. *недо|росток*, *нидорос|л'ек*, *нидо|родок*, *мал|ий*, пох. *мален'кий*, *мало|ватий*, *ни|зен'кий*, *ниско|пен'кий*, ад'єктиви *ко|роткий*, *ку|ций*, пох. *ку|цен'кий* < очевидно експрес. утворення від псл. *kъsъ*, *kusъ* ‘кульгавий’ [ЕСУМ 3, 165–166], *шпетний* [СБГ, 669] ← *шпетити* < з пол. мови *szpecić* ‘псувати, спотворювати’ [ЕСУМ 6, 460], *при|садкувати*, *припелені*. Виявляємо втор. номени *коўбок* (*ковбок* ‘колода, чурбан’, ‘пень’, перен. ‘товстун’ [СБГ, 214]), пох. *коўбчик*, порівняння *йак о|сел*, номінативне словосполучення *уро|да* *ни|зка*. У переносному значенні щодо низької жінки вживають назви *ковен'ка* (*ковенька*, *ковінька* ‘вирваний із землі, викорчуваний пеньок соняшника, кукурудзи, кущового дерева’ [СБГ, 214]), *кар|кубита* (*куркубіта*, *куркубота*, бот. ‘малі декоративні гарбузи, які використовуються як прикраса’ [СБГ, 242])

¹⁶Подаємо за Словником оцінних номенів (у тесті СОН), у якому зібрано оцінні номени з 29 регіональних діалектних словників.

< сх.-ром. *circubéta* ‘тс.’ від лат. *cucurbita* ‘гарбуз’ [ЕСУМ 3, 155]), імовірно варіантом цієї назви є номен *кор|купка* ‘низенька жінка’.

Значення ‘присадкуватий, невисокий на зріс, але міцний, кремезний’ виражене номенами *кор’ї|н:иї*, *корє|настий*, *кор’ї|настий* та назвами, які в говірках виражають поняття ‘сильний’: *моцний*, *к|репкий* < псл. *krěpъkъ* ‘міцний, сильний’ [ЕСУМ 3, 98], *дужий* ‘сильний, здоровий’ < псл. **dugъ* ‘сила’, **dugъjь* ‘дужий’ [ЕСУМ 2, 142], *годний*, іменником *си|лач*. У характеристиці низького чоловіка натрапляємо на семантичні діалектизми *ф’ігу|радний*, *шустрий* (пор. *шустрий* ‘рухливий, швидкий, жвавий, моторний’ < псл. [*šustrъ(jь)*]), не зовсім ясне, можливо спор. з лит. ‘сердитися, втрачати розум’ [ЕСУМ 6, 495]), *г’еле|ватий*, рос. *плотний*, *при|стойний*. Малий зріст для чоловіка вважають недоліком, тому вживають назви з негативною семантикою: знев. *недо|росток*, *припе|лений*, знев. назву щодо дорослої людини *кара|пуз*, атрибутивне словосполучення *бурду|гоз пу|затий* ‘присадкуватий’ (*бурдюг* ‘свинячий міхур’ [СБГ, 43]). Однак можлива і позитивана оцінка: *ма|лен’киї але уда|лен’киї*. Людину за ознакою росту порівнюють з деревом або його частиною: *гуз* → *гуз* (*гудз* ‘сучок’ [СБГ, 87]. гуц. *гудз* ‘тс.’ [Негрич, 59]), *в’ід|земок*: *в’ід|земок* / *і|моцний і|низкий* (*відземок*, *відза́мок* ‘нижня частина спиляного, зрубаного або викопаного з коренем дерева’, перен. ‘міцний, кремезний’ [СБГ, 53]). Виявляємо ізомотиваційні паралелі в інших говірках, зокрема в наддністр. *за́сніток* ‘недоросток’ [НРС, 124] ← *сніть* < пов’яз. з псл. *sněť* ‘колода, обрубок’ [ЕСУМ 5; 337], бойк. *кай|лак*. перев. знев. ‘покручене дерево’, ‘залишок від урізаної колоди’, перен., знев. ‘незграбна людина великого зросту’ [СГЦБ, 199].

Сему ‘опецькуватий, невисокий, товстий, незграбний на вигляд’ виражають негативно-оцінні номени, конотація яких втілена префіксами *не-*: *незг|рабний*, *нез|далиї*, *недо|рослий*, *непово|ротливий*, рос. *неук|л’ужий*, *нетол|ковий*; *ні-*: *н’іку|дишний*. Додаткова характеристика ‘безсилий’ виражена назвами *хилиї*, *х|л’авий* ← *хляти* ‘виснажуватися’ < псл. *xlęti* ‘знесилюватися’ [ЕСУМ 6, 187], *м|лавий* ← *мліти* ‘бути розслабленим, знемагати’. У лексемах

малий, перен. *припелений* акцентовано на ознаці ‘малий зріст’, а в назвах *по’в’іл’ний*, *мамалигуватий*, *гнилий*, *трухлявий*, *увитий*, *вайлуватий* < можливо, пов’яз. з *валити(ся)*, *валяти(ся)* [ЕСУМ 1, 320] – пор. назви лінивої людини *вал’ок*, *звал’ок*, *вал’уга* – втілено додаткову характеристику: лінива людина (оскільки повна людина повільно рухається). У значенні ‘опецькуватий чоловік’ вживають згруб. назви: *страховис’ко*, *опудало*, *чулапало*, *шалапута*, номінативне словосполучення *середній буїний чоло’в’ік*, фраземи: *н’і риба / н’і м’н’асо*, *ни с’а’ке / ни та’ке*, *ни нашим / ни вашим*, компаративи *йак вед’м’ід’ / що в’ін неповоротний*, *йак танк*, втор. номени, що є метафоричним вживанням назв предметів: *коўбок*, *бочка*, *лейба* (*лэйба* ‘недоладно, неакуратно пошита одежина’ [СБГ, 256]), назв страв: *мамалига*, *кулеш’а* (*кулеша* ‘страва з вареного кукурудзяного борошна, мамалига, перен., знев. ‘байдужа, легковажна людина, тюхтій’ [СБГ, 239]), комах та тварин: *жук*, *черепашка*, назв відомих літературних персонажів: *колобок*, *Стец’ко*.

Для номінації людини з довгими ногами поширені композити *доўго’ногий*, *доўго’лабий*, *доўгош’вабий*, *ла’батий*, *лаба’натий* ← *лаба* ‘лапа звіра, тварини’, ‘нога’ [СБГ, 246], *но’гатий*, *дл’ін’о’ногий*, *драба’натий*, *гандра’батий*. Натрапляємо на іменник *доў’гачка* ‘довгонога жінка’. Довгоногого чоловіка характеризують компаративами: *доўго’ногий йак ч’апл’а*, *йак буз’ок* (*бузьок*, орн. ‘чорногуз, лелека’ [СБГ, 41]), *йак билен’* (бук, гуц. *білень* ‘коротша частина ціпа, бияк’, рідк. ‘палиця’ [СБГ, 30]), *ноги йак двохметроўка*, *так’і ноги доўг’і / йак у ко’н’а* (СК), *доўг’і ноги майє / йак ў з’лод’і’я*, довгоногоу жінку порівнюють з високими предметами: *ви’сока йак дра’бина*, втор. номен *стер’н’анка*, *ви’сока йак то’пол’а*. Це значення виражають також втор. номени *стра’тона* < *тритон* ‘хвостата земноводна тварина родини саламандрових, схожа на ящірку; живе у воді, а зимує на суші’ [СУМ 10, 268], *ч’апл’а*, *б’рол’ерка* (пор. сх. степ. *бройл’ер* ‘зневажлива назва для здоровила’ [87, 53]), *дримба*, *чорногуз* ‘довгоногий

чоловік'. У значенні 'довгі ноги' поширені словосполучення: *ноги доўг'і / в'ісок'і ноги, зайач'і ноги*.

Сема 'довгорукий' у ПБГ виражена лексемами *доўго|рукиї, ру|катиї*, порівняннями *ру|ки йак у велетн'а, |руки йак грабл'і*, імовірно порівняння рук людини з граблями спровокувало на вживання номена *загре|буицїї* для характеристики довгорукої людини. Описова конструкція з *доўгими ру|ками* та лексема *доўго|рукиї* у деяких говірках (Дв, Кп, Ркш) є евфемізмами для позначення злодія, пор. описові назви *доўг'і |руки / |можут к|расти, доўг'і |руки ў |того / шо кра|де*.

Значення 'лівша-чоловік' представлене номенами *л'і|вак, л'і|ўша*, метатезованою формою *л'і|ваш, л'і|вака, л'і|ўчак*, ад'єктивом *л'іво|рукиї*, пох. *л'іво|ручка* (Додаток Г, к. 55). Відповідно у значенні 'лівша-жінка' виявляємо лексеми: *л'і|вачка, л'і|ўша*, пох. *л'і|ўшица, л'і|вашка, л'іва|чиха, л'іво|рука*, пох. *л'іво|ручка*. У деяких говірках щодо жінки вживають іменник ч. р. *л'і|вак* чи сп. р. *л'і|вака* (Додаток Г, к. 56).

3.1.5. ЛСПГ „Назви, що характеризують людину за ознакою здоров'я / нездоров'я”

Поняття здоров'я / нездоров'я у свідомості діалектоносіїв пов'язане з поняттям фізичної сили, гарного зовнішнього вигляду. Нормою є фізично здорова, міцна людина; відхилення здоров'я людини від нормального стану зумовлює номінацію станів людини з виразними конотативними відтінками: схвалення / несхвалення, насмішки, а частіше – співчуття.

Виразниками семи 'міцний сильний' є прикметник *дужий*, назви з коренем *сил-*: *сил'ниї* 'сильний, який має велику фізичну силу', пох. *си|лач* 'сильний чоловік', 'міцний кремезний чоловік', лексема *моцниї* 'міцний, кремезний', 'сильний', *м'іц|ниї* < пол. *тос* 'міць, сила' [ЕСУМ 3, 487], пох. *мо|цак* 'сильний чоловік', *мо|цака* 'тс.', жарт. *мо|цик* 'тс.', *здо|ровий*, пох. *здо|роу|л'аицїї*, пох. *здо|ровило, к|репкиї, кре|пезниї, |мужн'ії* та номінативні словосполучення: *кре|мезниї чоло|в'ік, |гарниї муш|чина, хо|рошиї ха|з'айін*,

здо|ровий му|жик моло|диї, |годен муш|чина, ʏ |сил'і. Міцного чоловіка порівнюють з міцними тваринами: |дужий йак бик, йак збуї, йак в'іл; деревами: к|репкий йак дуб; з історичними особами: |сил'ний йак |цар', |ходи йак цар', йак |Доўбуш. Для характеристики міцного чоловіка вживають втор. номени ко|зак, бога|тир', бо|рец', бу|гаї, нову лексему ка|маз, |бакир (хоча у СБГ ба́кір знев. 'ледар, гультай' [СБГ, 22], імовірно у говірці зберігається форма слова, при цьому втрачена його первісна семантика). У описовій конструкції гр'ім ни чоло|в'ік порівняння з громом є засобом позитивної оцінки.

Негативно-оцінними засобами вираження семантики 'недолугий, слабкий, кволий' є прикметники: сла|бий, слабо|витий, сла|бен'кий, пох. іменник сла|бак, композити слабо|сил'ний, хвороб|ливий, дієприкметники знич|тожений, замо|рочений, за|сохший; лексеми з префіксами не-, ні-, без-: непот|р'ібний, него|д'ашчий, недороб|лений, |нем'ічний 'знесилений, виснажений', н'іку|дишний, без|пом'ічний, бе|с:ил'ний, бе|с:илиї, обе|с:илений, лексеми у перен. значенні: |дохлий, з|дохлий, пох. з|дохл'ек, оцінні іменники: дохо|д'ага, не|т'афера ← нете́ферний 'нещасний, хворобливий' [СБГ, 332] < сх.-ром. діал. neteafǃr 'тс.', ма|мула ← ма́мляти 'неохоче, повільно їсти' [СБГ, 276], рум. са|раку, втор. номен ку|леш'а, описова форма ни до |чого, згруб. порівняння йак |мокриї г'ім'н'ек.

Сема 'знесилений, який втратив силу, виснажений' представлена номенами з основою слаб-: сла|бий, сла|бон'кий, ус|лаблїї; похідними від лексем 'сильний' із суфіксами не-, без-: бе|с:илиї, не|годна, пор. го́дний 'здатний', |немошчний та порівняннями: худїї йак кост|риж, йак |т'ул'ка, бес|пом'ічний йак |риба, йак су|хар. Причина хворобливого стану людини актуалізована в назвах: с|томлений, ʏтом|лений ← втомитися, рос. ус|талїї, ʏс|таўшиї ← рос. устать, нароб|лений, з|роблений, зроб|лений ← робити 'працювати'; спра|ц'ований ← працювати; замо|рений (з|морений) ← зморитися, з|мучений, за|мучений, з|н'івежений, пор. літ. зні́вчений, зне|моглиї,

з¹нишчиний, з¹нурений, з¹нурений ро¹ботойу, за¹уїалиї, у¹їалиї ← в'янути, в описовій конструкції в¹іробуї¹силу.

Сема 'миршавий, який має непривабливу зовнішність, жалюгідний вигляд, нездоровий, слабосильний, хворобливий' виражена пох. з коренем *слаб*: сла¹бий, сла¹бен'кий (пом'якшена негативна оцінка), сла¹бо¹витий 'схильний до хвороб', сла¹бо¹сил'ний та синонімами хвороб¹ливий 'схильний до хвороб', рос. бол'ний, к¹волий < пов'яз. з прислівником [квóли] 'повільно', відчувається семантичне зближення з кві¹лити 'скиглити, плакати' [ЕСУМ 2, 419], мир¹шавий < псл. *m¹ršavъ 'худий, виснажений' [ЕСУМ 3, 465], м¹л'авий ← мліти 'бути розслабленим, знемагати', х¹илиї ← хиліти 'нагинати, пригинати'. Це значення виражають іменниками не¹р'аха, здох¹л'ак, за¹нуда, ка¹л'іка, компаративом йак карика¹тура, фраземами: н'і ¹Богов'і с¹в'ічка н'і ¹чортов'і кочер¹га, н'і суд¹а ¹Боже н'і ту¹да ¹Боже, на ¹кого Бог, на ¹того і ¹дол'а, н'і ¹риба н'і м¹н'асо або вдаються до опису: об¹іжениї ¹Богом, шос бра¹куїе, ни та¹киї йак т¹реба, не спол¹на у¹ма. Однак діалектоносії зазначають, що насміхатися з хворої людини не можна: н'і¹йак ни ка¹зали / ни об¹с¹м'іювали л'у¹дину / бо бо¹їалиси (Мм).

Низка лексем оформлена префіксами не-, ні-, що виражають негативну оцінку: необда¹рований, недороз¹винутий, не¹дужий, ненор¹мал'ний, недо¹р'ідливий, нез¹далиї, неш¹часний, неш¹час¹ливий, ¹нем'ічний, н'і¹йакій, н'і¹ку¹дишиний. У віддієслівних номенах за¹мучений < замучуватися 'стомлюватись', заш¹ч'іпаний, з¹баўлений < збáвити 'надиривати, втрачати (про силу, здоров'я)' [СБГ, 151] указано на причину хворобливого стану. Румунізм са¹раку < рум. sǎrac 'бідний, убогий, жалюгідний, злиденний, нужденний' [ЕСУМ 5, 180] поширений у значенні 'нещасна людина, бідолаха'; у такому ж значенні вживають лексему б'ід¹нен'кий, субст. прикметник ста¹риї уживають у такому випадку ситуатійно. У цих назвах знівельоване пряме лексичне значення, їх використовують для вираження співчуття.

У вираженні семи 'людина, яка часто хворіє' конкурують похідні від основи *хвор-*: *х'вориї*, *хвороб'ливий* та *слаб-*: *сла'бий* 'хворий', *слабо'витий* 'схильний до хвороб', *слабку'ватий*, рос. *бол'ний* 'хворий'. Спорадично фіксуємо номени *хирл'авий*, *к'волий*, *ра'х'ітний* (хоча букв. 'хвора на рахіт'), *с'томлений*, *'немошчний*, перен. знев. *здохлий*, пох. *здохл'етина* 'хвора немічна людина', *здохл'ак* 'тс.', описові форми: *'маїє хво'робу*, *ко'п'іку не 'варта* та поширене порівняння *жи'їє і 'т'агне ч'исом так / йак то скри'пуче 'дер'во*.

Стан здоров'я / нездоров'я корелює з поняттям краси та потворності, зокрема колір обличчя, стан шкіри та ін. є ознакою доброго чи поганого здоров'я.

Сема 'бліда жінка' виражена лексемами з коренем *блід-*: *бл'іда*, *бл'іден'ка*, *бл'ідна*, *бл'іднен'ка*, пор. рос. *бл'една* < псл. *blēdъ*, спор. з лит. *blaĩvas* 'блідий, збляклий' [ЕСУМ 1, 210]. Спорадично поширені номени: *мар'на*, *мар'нен'ка*, *слабо'вита*, *бол'на*, *знич'тожена*, *хвороб'лива*, які вказують на слабке здоров'я. У назвах *'с'іра*, *'жоўта*, *жоўто'кожа*, *безц'в'ітна* та компаративах: *йак 'жоўта 'ружа*, *'жоўта / йак 'в'імокла*, *'в'іцв'іла йак кул 'баба*, *йак с'в'ічка*, *йак 'с'іра миш* актуалізована сема 'колір'. Порівняння з рослиною, квіткою виявляється і в назвах *за'ўйала*, *зац'вила*, *ни 'маїє ц'в'іту ў ли'ци*, взагалі рослинну метафору вважають найбільш „розробленою” в мові народної культури, оскільки вона пов'язана з образом і концептом квітів і цвітіння, вживають переважно щодо дівчини (вторинно, „метонімічно” також щодо жінки взагалі), позначаючи її готовність і здатність до плодоношення [280, 690].

Сема 'рум'яна дівчина' втілює не лише уявлення про гарний зовнішній вигляд, а й про міцне здоров'я. У цьому значенні виявляємо заг. назви *'фаїна*, *ўрод'лива*, прикметники *рум'їана* < псл. *rumenъ* < **rudmĕnъ* 'рум'яний, червонуватий' [ЕСУМ 5, 141], *чер'вона*, композити *червоно'лиця*, *гарно'лиц'а*, *червонош'чока*, іменники *кра'сун'а*, рос. *кра'сав'іца*. Це значення виражає фразеологізм *кроў з моло'ком*, описова конструкція *рум'їанец 'граїє*, атрибутивне словосполучення *'гожа 'д'іўка*. Мотивацію червоного кольору

втілено переважно через порівняння з квітами: *файна йак к'в'ітка*, *файна йек к'в'ітка*, *гарна йак к'в'ітка*, *рум'яна йак павон'їа чир'вона*. Натрапляємо на порівняння дівчини з трояндою як символом краси та здоров'я, чистоти, життєвої сили, родючості [СД 4, 468]: *чер'вона йак руж'ї*, *йак ружа*, *ружа*, *рум'яна йак роза* (*ружа* < з пол. *róża* 'троянда' [ЕСУМ 5, 135]), з плодами червоного кольору: *файна йак калина*, *д'їука йак калина*, *чир'вона йак їаблуко*, *чер'воний йак бур'ак*. У родинній обрядовості українців калина – символ краси, чистоти, продовження роду. У першу купіль дівчинки клали ягоди й листя калини, щоб вона була гарною, рум'яною, щасливою, здоровою [СД 2, 447]. Гарну дівчину, жінку порівнюють з предметами сакрального змісту: *файна йак галунка*, *чер'вона йак галунка* → *галунка* (*галунка* 'крашанка' [СБГ, 67]), *файна д'їука йак писанка* → *йак писанка*, *файна йак намал'ована* → *йак намал'ована* → *змал'ована*, *розмал'ована* та особами: *гарна йак корол'їуна*, *йак Чорол'їтова мама*.

Для характеристики людини з висипами на обличчі поширені ад'єктиви, похідні від назв *остуда*, мед. 'прищі від простуди', 'вугор' [СБГ, 371]: *остудоватий*, *остудовий*, *остудливий*, *вустудий*, пох. *остудник* 'чоловік з проблемною шкірою', описові назви з *остудами*, *їстуди майє*; *буба* (*бубка*) 'болячка, рана, нарив' [СБГ, 40]: *бубавий*, *бубкатий*; *бобору́дз* 'прищ' [ГГБ, 143]: *бобо'ватий*, *боборузливий*, *бобурузо'ватий*; *вугор*: *вугратий*; *прищ*: *прищуватий*; *вісна*: у описових назвах з *в'іспойу*, *в'існа по лици*. Виявляємо також назви *кап'равий* ← *ка́прі* мн. 'виділення з очей, гній, загноєння повік у людей і тварин' [СБГ, 189], *р'ановий*, *р'абиї* ← *рябки* 'веснянки' [СБГ, 472], *пар'шивий* 'з вуграми', 'миршавий' ← *па́рхи* 'заразне шкірне захворювання' < пол. *parch* 'парші, пархи' [ЕСУМ 3, 301]; знев. лексему *гнил'ак*. Іноді діалектоносії вдаються до опису: *їстуди майє*, з *бородаўкойу*, *йак то шо в'існа по лици* та порівняння: *спороло лице йак кир'тин'а* (*кіртїня*, *кіртїня* 'кріт' [СБГ, 205]).

Для вираження семи 'сопливий, у якого течуть з носа соплі' поширені літ. лексема *сопливий*, *соплистий*, пох. знев. *сопл'ак* 'підліток' та

шмар|катиї, пох. згруб. *шмар|кач* ‘підліток’, *ш|марок* ‘тс.’, *шмар|качка* ‘дівчина-підліток’, сп. р. *шмар|кало*. Натрапляємо на негативно-оцінні назви *сли|навії*, *за|з’обанії*, *мер|зен:ії*, *нидо|р’ідливії*.

3.1.6. ЛСПГ „Назви, які характеризують людей за станом зору, слуху та вадами мовлення”

Значення ‘косоокий, який має ваду зору, неоднакову спрямованість зіниць’ виражене номеном *ко|сиї*, пор. *к|оси о|чима* та композитами з першою частиною *косо-*: *косо|окиї*, *косо|глазиї*, *різно-*: *р’ізно|окиї*, *зизо|окиї* ← *зиз* ‘косоокість’ < пол. *zuz, zez* ‘тс.’ [ЕСУМ 2, 261], лексевою *прозо|рокиї* ← *зрі|ти* ‘бачити’, пропозитивними конструкціями: *к|оси о|чима*, *д|ивиси п|равим о|ком* у *л’іву к’і|шен’у*, *о|ден глаз на Каў|каз / д|ругий на С’ев’ер*, *од|но о|ко д|ивиси за|салом / а д|руге на п’ід* та порівняннями: *йак вуз|бек*, *т|айак ки|тайка*, втор. номеном *ки|тайець*.

Діалектоносії не розрізняють далекозорість / короткозорість, однак сема ‘короткозорий’ має більше номінативне представлення. Це значення виражена за допомогою композитів *коротко|зориї* (пор. атрибутивні словосполучення *ко|роткий з’ір*, пох. *коротко|при|з’ір*, *ко|роткий вид* ← *вид* ‘зір’ та *близо|рукиї*, *блиско|зорниї*, *блиско|глазиї*, *блиско|окиї* (пор. атрибутивні словосполучення *близ’|кий вид*, *б|лиский з’ір*). З такою ж семантикою поширені лексеми: *мало|з’ірниї*, *вузко|глазниї*, *сл’і|ниї*, *нап’і|сл’і|ниї*, *т|рохи сл’і|ниї*, описові назви: *сла|ба на з’ір*, *недо|ви|жайє*. В одній із говірок фіксуємо знев. номен *сл’і|пундра*. Натомість значення ‘далекозорий’ представлене лише подекуди композитами: *далеко|зориї*, *далеко|зорниї*, *дал’но|зориї*, *доўго|зориї* та словосполученнями: *да|лекий з’ір*, *да|лекий вид*.

У значенні ‘підсліпуватий, той, що погано бачить’ поширені номени з основою *сліп-*: *сл’і|ниї*, *сл’іно|ватиї*, *сл’інку|ватиї*, пох. *сл’і|пак*, *сл’і|пачка*, згруб. *сл’іпа|тура*, *сл’і|пундра*, *сл’і|пота*. Назви *п’ідсл’і|пуватиї*, *п’ідсл’і|нуватиї*, *присл’і|нуватиї*, *нап’і|сл’і|ниї*, *т|рохи сл’і|ниї* вказують на неповноту вираження ознаки ‘сліпий’. Для характеристики вади зору

вживають дієслова: *сл'інайє, недоба'чайє, недови'жайє, недо'вижує, недови'ж'єйє* (пор. ад'єктив *заску'лений* (Бл) ← *заску'люватиси* 'мружитися' [СБГ, 142]); негативна оцінка виявляється й у пропозитивних номенах *майє кур'ач'і сл'іпоти* (гуц. *ма́ти ку́річі сліпо́ти* жарт. 'не бачити' [Негрич, 112]), *майє сл'іпоти, сла'бий на з'ір*.

Для характеристики сліпої людини використовують літ. лексему *сл'іпий*, з уточненням *зоўс'ім сл'іпий* та заст. номен *темний* (пор. *утемніти* 'осліпнути'). Стилiстично нейтральною є назва *незр'ачий*. Стосовно сліпої людини згруб. лексеми *сл'іпа'тура, сл'іпундра* стараються не вживати.

Сема 'людина, яка має дуже добрий зір' не має представлення в усіх говірках, оскільки нормальний зір є природним станом для здорової людини. Однак спорадично фіксуємо назви: *ви'д'ушчий* ← *видіти*, *зр'ачий* ← *зріти*, *з'ір'катий* ← *зір*, композити *видно'зорий, добро'зорий*. Натрапляємо на семантичні діалектизми: *далеко'зорий* (пор. *далеко'зорий* як антонім до *коротко'зорий*), *пул'катий* (пор. *пулька́тий* 'вирячкуватий'). Властивість добре бачити неоднозначна, іноді її сприймають як надмірну цікавість, що є негативною рисою, пор. номінації *заба'гато 'види, за'надто ба'гато 'вижут, ви'д'ушчий / заба'гато 'види та шчи прис'кажує, здо'ровий з'ір 'майє, 'добри 'виж'и, 'зеский з'ір*, жарт. *'майє сто два про'центи 'зору*.

Сема 'глуха людина' виражена номенами з основою *глух-*: *глу'хий, глухо'ватий*, пох. зі значенням 'глухий чоловік': *г'лухман, глух'меї, глу'хар'*; зі значенням 'глуха жінка': *г'лухманка*. Натрапляємо на вузько локальні явища, зокрема поширення негативно-оцінного атрибутивного словосполучення *г'лухман варті'к'іўский* (Врн, Мш, Пр) (Додаток Г), виявляємо також номени *приглу'шений* ← *приглушити*, описові форми *не дочу'вайє, не 'чуєє 'добре"*, *мед'в'ід' на 'вухо стаў* та традиційні порівняння: *глу'хий йак те'тер'а* → втор. номен *те'тер'а*, знев. *глу'хе йак пен', глу'ха йак 'торба*.

Вадами мовлення є неправильна вимова звуків (гаркавість, гугнявість, шепелявість), заїкання, нерозбірливе занадто тихе мовлення. Тенденцією в номінації таких рис є творення віддієслівних ад'єктивів.

Людину, яка позбавлена можливості говорити, називають лексемами *н'і́миї*, пох. *н'і́мак* ‘німий чоловік’, *н'і́мачка* ‘німа жінка’, знев. сп. р. *н'і́моґта* (пор. *н'і́мизґна* ‘замкнута небалакуча людина’), *нап'і́ун'і́миї* ‘людина, яка говорить занадто тихо, невиразно’. Лексема *н'і́мак* у ПБГ поширена і у значеннях ‘глухонімий’, ‘гаркавий чоловік’, ‘буркотун’, ‘замкнута людина’, ‘неотеса’.

У значенні ‘глухоніма людина’ поширений композит *глухон'і́миї*, прикметник *глух'иї*. У назвах *кал'і́ка* ‘глухоніма людина’, *инва'л'ід* ‘тс.’, *труп* ‘тс.’ пряме лексичне значення знівельовано. Для характеристики глухонімої людини іноді вдаються до опису: *глух'а і н'і́ма / на 'м'і́гах по'казуїе* (гуц. *мі́га* ‘жест, міна’ [Негрич, 114]), *без у'с'акого з'вуку, ни гу'вор'е*.

Для характеристики людини, яка гаркавить, не вимовляє звук *р*, поширені віддієслівні прикметники: *гар'кавиї* ← *гарка́вити* ‘вимовляти нечітко окремі звуки (найчастіше „р” або „л”)’, *кар'тавиї* ← *карта́вити* ‘гаркавити’, *шип'іл'авиї* (хоча *шипил'яти* ‘вимовляти свистячі звуки як шиплячі’, пох. *шип'іл'ук* ‘гаркавий чоловік’, *ш'і́пи'л'еўка* ‘гаркава жінка’), *за'йі́ка* ← *заї́катися*. Виявляємо образні назви згруб. *безйа'зикиї*, *пар'тач*, пор. літ. *партач*, знев. ‘людина, яка робить, виконує що-небудь невміло або неохайно, недбало’ [СУМ 6, 76] та описові конструкції: *йа'зик при'шитиї*, *не домоу'л'айе / не до'казуїе сло'ва*, *не 'кажи р*, *кар'тавит*, компаратив *'тайак Л'ен'ін*.

Для характеристики людини, яка шепелявить, поширені віддієслівні номени: *шепел'авиї*, *шип'іл'ачиї*, пох. *шип'іл'уха* ‘шепелява жінка’ ← *шепел'яти* (пор. вживання дієслова для характеристики такого мовлення: *шип'іл'айе*), *кар'тавиї* ← *карта́вити* ‘гаркавити’, *'зикавиї* ← *зі́кати* ‘заїкатися’, знев. *ш'воркаўка* ← *шво́ркати* ‘шепеляти’ та образні назви *крутойа'зикиї*, згруб. *безйа'зикиї*. Для опису шепелявої людини вживають також номінативні словосполучення: *йа'зик ко'роткиї*, *йа'зик при'шитиї* або описову назву *'н'амкаїе п'ід 'носом*.

Нерозбірливе, занадто тихе мовлення оцінюють негативно. Сема 'буркотун(ка), людина, яка говорить тихо й невиразно' не має широко представлення в говірках, виражена лексемами ¹тихий, ¹ти¹хон'кий, пох. ¹ти¹хон'а 'буркотун' (лексеми поширені також і у значенні 'скромна людина'), ¹спо¹коїний, ¹н'ежний, ¹бур¹чавий, ¹нет'а¹мушчий, ¹недо¹моулений. Значення 'буркотун(ка)' виражене знев. назвами сп. р., *мимра* ← *мімрити* 'бурмотіти' [СУМ 4, 709], *м¹н'амра*, *м¹амл'а* ← рос. *мямлитъ* 'мимрити', *н'ама* ← *нямкати* 'невиразно повільно говорити' [СБГ, 342], *муркало* ← *муркати* 'говорити тихо, невиразно' [СУМ 4, 829], *муд'а* ← *мудак* 'дурень' [СБГ, 299]. Для номінації людини, яка так говорить, використовують фразему *н'і р¹иба н'і м¹йесо*. Характеризуючи тихе, нерозбірливе мовлення, діалектоносіїв вдаються до опису ситуації: *ти¹хон'ко го¹вори*, *гу¹вори п'ід н'іс*, *ў н'іс гу¹ворит*, *буб¹нит п'ід носом / бур¹мочит*, *го¹вори ни роз¹б'ірливо*, *та¹ка м¹ова ў него*, *го¹ворит со¹б'і п'ід н'іс*.

У значенні 'людина, яка говорить в ніс' фіксуємо віддієслівні похідні: *гун'авий* ← *гуняти*, *гу¹н'авий*, пох. *гу¹н'авец* 'гугнявий чоловік' ← *гугнявити* 'говорити, співати нерозбірливо, у ніс' [СУМ 2, 188], *гун¹досий* ← *гундосити* 'гугнявити', знев. назви сп. роду *мимр'а* ← *мімрити* 'говорити тихо невиразно; бурмотіти' [СУМ 4, 709], *бала¹мута* (пор. *баламутити* *бесіду* 'невиразно говорити'), експр. дієслова зі значенням 'говорити тихо нерозбірливо': *гу¹н'ав'іти*, *гун'ати*, *гундосити*, *дудлати*, *теренко¹т'іти*, *халаманд¹рити*, словосполучення *гли¹гати слину*.

Поняття 'заїкатися', 'людина, яка заїкається' виражене лексемами з основою *гик-*: *заги¹кайеси*, *за¹гикуйеси*, *за¹гиковий*, *за¹гикловий*, *за¹гиканий*, *за¹гикуватий* → *гикавий* 'чоловік-заїка', *гикаўка* 'жінка-заїка', *за¹гикаўка* 'тс.'. У частині говірок це значення виражене літ. назвою *заїйка*, дієсловом *зайі¹кайеси*, *зайі¹кайетси*, пох. *і¹кавий* 'заїка', натрапляємо й на описову конструкцію: *тої / шо си зайі¹кайе*.

3.1.7. ЛСПГ „Назви на позначення людей з різноманітними фізичними вадами статури”

У ПБГ існує табу на зневажливе називання людей з вродженими чи набутими фізичними вадами (Додаток Г). Однак попри ці заборони виявляємо номінативні ряди лексем зі значенням ‘крива людина’. Відзначено, що „в більшості слов’янських мов кривий може стосуватися людини, точніше фізичної людини, її тіла. При цьому беруть до уваги переважно ноги й очі” [283, 216]. Лексеми з коренем *крив-*, які мають виразну негативну оцінку, характеризують людей з вадами постави ‘людина з кривими ногами’, ‘горбата людина’, з вадами руху ‘той, хто має одну ногу коротшу за іншу’, адже „ми назвемо кривим лише той предмет, у якому порушені його стандартні, нормальні пропорції,... який в нормі є прямим або хоча б може бути, буває прямим” [283, 215]: *кри^лвий* ‘крива людина’, ‘людина з пошкодженою ногою’, ‘з кривими ногами’, *кри^лвен^лкий* ‘тс.’ → *кри^лвак* ‘кривоногий чоловік’, *кри^лвул^л’а* ‘крива жінка’; пор. композити з компонентом *крив-*: для вираження значення ‘людина з кривими ногами’: *криво^лногий*, пох. *криво^лножка*, *криво^ллабий*, *криво^ллапий* (Лв)¹⁷. У цьому ж значенні фіксуємо композити *шивир^лногий*, *косо^ллапий*, *кош^ллатий*¹⁸, прикметник *шанта^ллавий*, втор. номен *кара^лкатиц^л’а* (*каракатиця*. ‘морський головоногий моллюск, що має короткі щупальця й чорнильний мішок із фарбувальною речовиною – сепією’; перен., знев. ‘про незграбну, неоковирну, коротконогу чи кривоногу людину’ [СУМ 4, 100]), пропозитивну номінацію жарт. *на велоси^лпед^л’і по^лйїхала*.

На позначення людини з вадами поширена загальна назва *ка^л’іка*. Лексему *ка^л’іка* вживають також у значеннях: ‘горбата людина, горбань’, ‘клишава людина’, ‘кривий, який має одну ногу пошкоджену або коротшу за другу’, пох. *ка^л’ічка* ‘тс.’, *т^лрохи ка^л’ічка* (пом’якшена негативна оцінка) <

¹⁷ Імовірна консонантна зміна [б] → [п], або творення композита криволапий від основ криво- і знев. лапа ‘нога людини’.

¹⁸ Імовірно фон. вар. від *косолапий*, утворений внаслідок переходу [с] → [ш] і стягнення у першій частині та переходу [п] → [т] – в другій.

тур. *kalak* ‘спотворений, безформний’ [ЕСУМ 2, 352], пох. згруб. *кал’іцун* ‘інвалід’, *кал’іцунка* ‘жінка-інвалід’. Натрапляємо на вживання лексеми *кал’іка* і щодо розумово обмеженої людини (Чрш). Для характеристики людини з різними вадами виявляємо номен *инвал’ід* ‘людина, яка має одну ногу пошкоджену або коротшу за другу’, ‘крива людина, з вадами постави’ < нім. *Invalide* від лат. *invalidus* ‘слабкий, хворий’ [ЕСУМ 2, 301], однак у говірках ця назва поширилася під впливом літ. мови. Криву людину також характеризують композити *кливоу’їязиї*, *криво’лечий*, *кливо’бокий*, *право’бокий* (букв. ‘скривлений на правий бік’), *л’іво’бокий* (букв. ‘скривлений на лівий бік’) та похідні *скриу’лений*, *перек’риу’лений*.

Людину з вадами руху характеризують номенами, похідними від експресивних дієслів зі значенням ‘ходити криво’: *хро’мий*, субст. прикметник *хромо’вий* ‘кульгава людина’ ← рос. *хромать* ‘кульгати’: *хра’має* (*хро’має*) ‘тс.’; знев. *ка’тул’а* ‘крива людина’, *ка’тул’ка* ← *шкутьільга’ти*; *кул’гавий* ‘з пошкодженою ногою’, ‘клишоногий’, пох. *кул’ган* ‘кульгавий чоловік’ ← *кульга’ти*: *шкул’гає на ту ногу* (Бл); *шканди’байє* ‘тс.’, *на’ногу нал’а’гає* ‘тс.’. У значенні ‘крива людина’ поширений субст. прикметник *ко’сий* (пор. *косит но’гами*). Значення ‘ходити криво’ виражене експр. пропозитивними номінаціями: *пле’те но’гами*, *їде таї си ш’портаяє*, *ходи ко’л’інами до’купи*, *к’риво їде*, *має х’ід до сере’дини*, *завер’тає фа’сул’і*, порівнянням *п’ішла йак ка’п’іца* < сх.-ром. *сáprǎ* ‘коза’. У значенні ‘крива людина’ фіксуємо втор. номен *качка*.

Сема ‘кривий, який має одну ногу пошкоджену або коротшу за другу’ виражена похідними від сх.-ром. *schior* ‘кривий’ [GdO, 108]: *ст’он* ‘кривий’ (Ктл), сп. р. *с’т’она* ‘крива людина’, субст. прикметником *с’т’опаниї*, знев. субст. дієприкметниками *перевал’ений*, *полом’лений*, *недо’разв’ітиї*, прикметником *ра’х’ітниї*, займенником *ни’йакії*.

Значення ‘клишава людина, яка ідучи повертає передню частину стопи досередини)’ виражене ад’єктивом *кли’шавий* ← *клиша* < **kliša* ‘клішня рака’ [ЕСУМ 2, 461], який, своєю чергою, є частиною композитів: *клишо’ногий*

‘клишавий’, *клишо|лабий* ‘тс.’. Згрубілі назви *шонто|рогий* ‘клишавий’, *шанта|лавий* ‘клишавий’, ‘кривоногий’, ‘з пошкодженою ногою’ < від зап. з уг. мови *sánta* ‘кульгавий’, пов’яз. з *sántítni* ‘кульгати’ слов’янського пох., спорідн. з українським *шататися* [ЕСУМ 6, 377] та номенів *нога*, згруб. *ла́ба* ‘нога’ імовірно є результатом фонетичних змін у другій частині композитів¹⁹.

Сема ‘горбата людина, горбань’ майже в усіх говірках виражена прикметником *гор|батий*, пох. *горба|тен’киї* (пом’якшена негативна оцінка), виявляємо також пох. назви: *гор|бан* ‘горбатий чоловік’, *гор|бал* ‘тс.’ (Дж)²⁰, *гор|бач* ‘тс.’ та ад’єктив *г’і|босий* < рум. *ghebós* ‘горбатий’ [PPC, 564], оформлений укр. прикметниковим закінченням. Горбату людину характеризують образною пропозитивною номінацією *тай|н’істра на плечах* (*тайні́стра* імовірно від *та́йстра* ‘гуцульська торбина, якуносять через плече’).

Оцінку за ознакою здоров’я виражають і похідні від назв хвороб: *туберку|л’озний* ‘дуже худий, схудлий’, *туберку|л’озниця* ‘схудла жінка’, *диха|вичний* ‘хворобливий’, пор. *дихавичний* ‘хворий розладом дихання’ [СБГ, 95], *ра|х’ітний* ‘кволий’, *скл’і|розний* ‘забудькуватий’, *ки|лавий* ‘неповороткий’ (гуц. *кілавий* ‘неповороткий, повільний’, знев. ‘невмілий’ [Негрич, 91], закарп. *кылавый* перен. ‘нікудишний перев. в професійному (про людину) чи технічному (про річ) стосунку’ [Сок, 142]), втор. номен *ки|ла* ‘неповоротка, повільна людина’ ← *кіла* ‘грижа’.

ЛСГ „Риси людини” охоплює номінативні засоби для названня широкого спектра понять, що стосуються зовнішності людини, ставлення особи до свого вигляду, для характеристики задовільного чи незадовільного фізичного стану, естетичних ідеалів. Спостерігаємо багатозначність деяких діалектних назв цієї ЛСГ. Значну частину усіх засобів складають компаративи різної структури та вторинні номени, що втілюють різні мотивації творення та вживання оцінних назв.

¹⁹ Заступлення [н] → [р] у основі –ногий та зміна [б] → [в] у основі –лабий.

²⁰ Консонантна зміна [н'] → [л'].

3.2. Градація оцінного потенціалу номінативних одиниць.

У процесі номінації оцінка виявляється різною мірою. Градація оцінних понять щодо рис людини як об'єкта номінації та оцінювання потенційно є вищою, оскільки саме людина в усьому різноманітті її індивідуальних і соціальних проявів є „мірилом цінності всього сущого” [40, 22]. На уявній шкалі оцінок нейтральною є лексема, що позначає поняття норми. Норма щодо рис людини як об'єкта номінації визначається багатьма критеріями, зокрема прагматичними, а також суспільними уявленнями про красу та етичний ідеал. Часто середнє положення на шкалі оцінок займає лексема літературної мови або найуживаніша діалектна назва, яка адекватно виражає відповідне лексичне значення й уявлення діалектоносіїв про норму. У свідомості діалектоносіїв існують також стереотипні уявлення про дозволену межу вияву тої чи тої ознаки, напр., пор. номінації високого художого чоловіка *безм'їрен:ий*, *м'їри не майє*, жарт. *загубиў м'їру в'їд себи*, *в'їр'їс без м'їри*. Такі номінації можуть стосуватися й абстрактних понять, а не лише зовнішніх рис, напр., *наглий до пр'єд'єлу* ‘про нахабну людину’. Суголосним з нормою є поняття зразка та еталону, які „позначають об'єкт, вибраний як типовий, що слугує для порівняння з ним інших об'єктів” [308, 753–754].

Проявом вираження інтенсивності ознаки є ступенювання прикметників і прислівників. У ПБГ вищий ступінь прикметника утворюється додаванням суфікса *-ий*, *-иц*: *здоров'їшчий*, *дурн'їшчий*, аналітичний спосіб творення полягає у використанні частки *май* [АУГПБ, к. 52] < молд. *май* – прислівник ‘більше’ [ЕСУМ 3, 361]): *май добрий*, *май б'їдний*, *май зам'їжний* ‘багатший’, *май старий*. Частка *май* поєднується також з прикметниками у формі вищого ступеня: *май старий*, *май б'їдний*. Форму найвищого ступеня порівняння прикметника в ПБГ, як і в літературній мові, утворюють додаванням до форми вищого ступеня частки *най*: *наймен'чий*.

У ПБГ інтенсифікаторами є:

словотвірні форманти, насамперед суфікси: *-ецьк*: *г^лрубий* ‘гладкий’ – *гру^лбецький* ‘непомірно повний’ – *грубе^лецький* ‘тс.’; *-енн(ий)*: *здо^лровий* ‘великий, повний’ – *здо^лрово^лвен:ий* ‘дуже великий, здоровило’; *-езн(ий)*: *к^лрепкий* ‘сильний’ – *кре^лпезний* ‘дуже сильний’; *-ащ(ий) / ущ(ий)*: *здо^лровий* ‘великий, сильний’ – *здо^лроу^л’ащчий* ‘дуже великий’, *злий* – *з^л’ушчий*;

прислівники: як і в літературній мові найуживанішим є прислівник *дуже*: *пис^лкатий* ‘гостра на язик’ – *ду^жи пис^лкатий*, *сов^л’існий* ‘добросовісна людина’ – *ду^жи сов^л’існий*, *добрий* ‘людина високих моральних якостей’ – *ду^же добрий*, *ду^же жал^л’існий* ‘плаксивий’, *ду^же мн^л’акий* ‘тс.’, *ду^же хитрий* ‘розумний’, *гарний* *ду^же* ‘спритний, вправний’, *в^л’ічливий* *ду^же*. Він поєднується з усіма оцінними номенами, підсилюючи чи то позитивну, чи то негативну ознаку. Таку саму функцію в ПБГ виконують синонімічні прислівники: пор. *стра^лшен:е худий* ‘дуже худий’, *б^л’ідовий к^лрепко* ‘бешкетник’ (*крепко* ‘сильно, міцно, дуже’, ‘швидко’ [СБГ, 232]). Серед них прислівники-інтенсифікатори іншомовного походження: германізм *фист* [АУГПБ, к. 60; СБГ, 589]) < нім. *fest* ‘міцний, твердий, сталий, постійний’ [ЕСУМ 4, 91]: *фаїний* ‘вродливий’ – *фист* *фаїний*, *добрий* ‘доброзичливий’ – *фист* *добрий*. Абсолютним синонімом до нього є полонізм *моц*: *моц* [СБГ, 297; АУГПБ, к. 59] < пол. *moc* ‘сила, міць’ [ЕСУМ 3, 487]: *у^лпертий* ‘упертий’ – *моц* *у^лпертий*, *наглий* ‘нахабний’ – *моц* *наглий*. Для цих запозичених прислівників характерне поєднання не лише з прикметниками, а й з лексемами, що містять приховану оцінку, пор.: *фист* *д’їўка* ‘козир-дівка’ – тобто такій дівчині притаманні найкращі риси, які можуть бути властивими дівчатам; *моц* *на^лрубок* – указує на найкращі характеристики юнака, *фист* *газ^лдин’а* ‘уміла, хазяйновита жінка’, *ду^же ха^лз’айін* ‘про вмілого хазяйновитого чоловіка’, *ду^жи в’іко^лнавец* ‘про старанну в роботі людину’;

редуплікація прислівників або поєднання двох синонімічних прислівників: *ду^же ду^же фаїний* ‘статурний’, *ду^же сил^л’но грубий* ‘непомірно повний’.

Коли підсилювальні прислівники вжиті у значенні ‘занадто’, вони змінюють знак оцінки з позитивної на негативну. Як указують дослідники, „відхилення від норми, зокрема в бік збільшення ознаки, як негативної, так і позитивної, мова може розглядати як зсув у бік „гірше” [40, 55]. Зокрема прикметник *мудрий* у говірках і в літ. мові має позитивне значення ‘розумний’, однак у ПБГ *моц* *мудрий* ‘зарозумілий’, *фист* *мудрий* ‘тс.’, *за|надто* *мудрий* ‘тс.’. Номен *розумний* позначає людину з високими інтелектуальними здібностями, але *за|надто ро|зумний* ‘зарозумілий’. У значенні ‘занадто’ фіксуємо рос. *черес|чур*: *аж черес|чур хитре* ‘про неспокійну, метушливу людину’, *аж черес|чур хаз’а|йін* ‘непосида, рухливий, енергійний чоловік’. Відповідне значення підсилює частка *аж*: *чемне аж за моц* ‘занадто соромливий’, *хитрий аж неро|зумний* ‘занадто хитрий’.

Засобами підсилення оцінності є й самі характерологічні прикметники, які уточнюють, певною мірою тавтологізують, значення оцінного номена: *вор’іг* ‘ворог’ – *вор’іг прок|л’атий*, *закре|мен:ий* *вор’іг*, *на|чал’ник великий* ‘авторитетний чоловік’, *шишка великий* ‘тс.’, *великий бол|тун* ‘нестриманий у словах чоловік’, *велика хаз’айка* ‘вміла господиня’. Виявляємо випадки енантіосемії, коли прикметники вживаються у протилежному значенні: *добрий* – ірон. *та|ка добра* ‘зла жінка’, ірон. *добра со|б’і* ‘тс.’ та є інтенсифікатором негативного значення: *оп|ришко добрий* ‘насмішник’, *га|д’уга добра* ‘погана людина’ (пор. гуц. *гад’юга* лайл. ‘людина, худоба’ [Негрич, 47]); *великий* – ірон. *великий газ|да* ‘нехазяйновитий чоловік’, ірон. *велика пан’і* ‘перебірлива жінка’.

Посилює оцінку також означально-вказівний займенник *такий* (а, е): *не|хар’ та|кий* ‘про лихослівну людину’, *та|ка нех|л’уйа* ‘недбайлива людина’, *за|битий та|кий* ‘тупий, розумово обмежений’, *про|т’іуні та|кий* ‘про вередливу людину’. Займенник *такий* у с. р, ужитий стосовно дорослої особи, передає відтінок зневажливості: *та|ке хитре* ‘метушлива, неспокійна’, *та|ке дур|не* ‘психічно хвора людина’, *та|ке плак|сиве* ‘чоловік-

плаксій'. Однак такої конотації немає стосовно дітей, пор.: *та|ке при|в'ітне / та|ке з|д'іл'не / мирне*" 'про привітну щирю дитину, молоду особу'.

Деінтенсифікація передбачає, що ознака не досягає нормативних величин [40, 111]. Деінтенсифікаторами в ПБГ є словотвірні засоби, які вказують на неповноту вияву ознаки:

суфікси: *-ик*: *кара|пуз* 'чоловік низького зросту' – *кара|пузик*; *-чик*: *|коу|бок* 'тс.' – *|коу|бчик*; *-еньк*: *|чистий* 'про чепуруна' – *чис|тен'кий*, *|р'і|уний* 'статурний' – *р'і|унен'кий*; *-оньк*: *сла|бий* 'знесилений, виснажений' – *сла|бон'кий*. Щодо об'єктів, у яких ознака виражена мало, використання цього суфікса підсилює ефект: *малий* – *маленький*, натомість таке не відбувається, якщо в поєднанні з лексемою, яка вказує на розмір більший, ніж середній, пор.: *ви|сока* 'висока худа жінка' – *ви|сочен'ка*. Поєднуючись з основами назв, що передають негативне значення, цей суфікс пом'якшує оцінку: *горбатий* – *горба|тен'кий* 'людина, яка має горб на плечах', *тар|катий* 'людина з ластовинням' – *тарка|тен'кий*, *пло|хий* 'сумний' – *пло|хен'кий*, *|жирний* 'повний чоловік' – *|жирнен'кий*, *мар|ний* 'блідий, нездоровий' – *мар|нен'кий*, *кри|вий* 'нерівний (про людину)' – *кри|вен'кий*, *по|ганий* 'некрасивий' – *погане|н'кий*, *п'йаний* – *п'йа|нен'кий* 'нетверезий'; *-ав*: *худор|л'авий*, *худош|чавий*, *чор|н'авий*; *-оват*: *глу|хий* 'глухий чоловік' – *глухо|ватий* 'який недочуває', *сл'іпо|ватий*; *-уват*: *сл'інку|ватий*; *-овит*: *сла|бий* – *слабо|витий*; *-лив*, який указує на тривалість вияву ознаки: пор.: *х|ворий* 'ознака у момент мовлення' – *хвороб|ливий* 'ознака, властива постійно';

префікси: *під-*: *п'ідс|л'інкувати*, *п'ідс|л'інувати*; *при-*: *прис|л'інувати*;

прислівники *напів*, *пів*, *трохи*: *сл'іний* – *нап'і|сл'і|ний* 'людина, яка неodobачає', *т|рохи сл'і|ний* 'тс.'. Деінтенсифікатори також пом'якшують негативне значення основної лексеми: *т|рохи по|м'ішаний* 'психічно нездоровий', *т|рохи п'йаний* 'про нетверезу людину', *т|рохи ка|л'іка* 'про

людину з фізичними вадами'. У ПБГ у значенні 'трохи' вживають прислівник *леда*²¹.

Приблизність ознаки виражають апроксиматори [40, 112]. Апроксиматорами в ПБГ є антонімічні прислівники *майже* – *зовсім*, росіянізм *пош|т'і* 'майже': *пош|т'і темний* 'той, хто погано бачить' – *зоўс'ім сл'і|ний* 'сліпий', прислівник *гет* 'зовсім, абсолютно': *дур|ний* – *гет дур|ний* 'розумово обмежений, дурний'.

3.4. Формальні маркери граматичного роду серед засобів вираження експресії

Належність до природної статі є базовою ознакою людини, пов'язана зі стереотипними уявленнями про стать, поведінкові реакції чоловіка й жінки. Тому номінація людини певної статі назвами, у яких закладено граматичні ознаки іншого роду („переключення статі” [142, 254]) саме по собі сприймають як вияв зневаги. Тому в ПБГ частотним є вживання атрибутивів у формі с. р. для вираження зневажливого ставлення, як щодо чоловіка, так щодо жінки.

Загалом з погляду культури „протиставлення жіночої та чоловічої статі для людини важливіше від відмінностей щодо статі в інших створіннях і принципово відрізняється від них значною кількістю культурних асоціацій, шаблонів поведінки та сприйняття, пов'язаних зі статтю” [153, 275]. На вибір способу та засобів експресивної номінації, серед яких і переключення родових кодів, впливають типові стереотипні уявлення про „чоловічі” та „жіночі риси”. Відзначаємо різні конотації, пов'язані з номінацією однакових рис, які стосуються жінки й чоловіка, напр., непосидючість, жвавість в уявленні діалектоносіїв є позитивною рисою для чоловіків, оскільки виявляє працелюбність, дбайливість, і негативною в жінок і дітей. „Жіночою” властивістю є надмірна вразливість, плаксивість // *на чоло|в'іка не ўжи|вайут' / бо чоло|в'іки де п|лачут?* (Вр), *в'ін ко|ли п|лаче?* / *його т|реба*

²¹ Докл. див. [АУГПБ, к. 62].

заст^рілити а^би в'ін п^лакаў (Яр). У деяких говірках значення 'плаксій' виражене номенами сп. р. знев. п^лакса, ^лн'ун'а, ^лн'ун'ка (пор. фраз. розпус^тити ^лн'ун'і), ^тм'ут'а: це та^кий за^доубаний / шо ни собра^лжайе (Нл). Риси, пов'язані з поганими звичками (пияцтвом, курінням), вважають неприйнятними для жінки, лише в кількох н. пп. поширені назви жінки, яка курить: ку^рачка, кур^чиха, ку^рага. Попри те, що схильністю до пліткування наділяють насамперед жінок, у ПБГ виявляємо відповідники ч. р. до номенів ж. р. 'людина, яка розпускає плітки': пл'от^лкар'ка – пл'от^лкар'; пл'от^лкарниця – пл'от^лкарник і пл'от^лкарниц; посе^лужниц'а – посе^лужник, сп^летн'іца – сп^летн'ік; пл'отниця – пл'отник; пере^лношниця – пере^лношчик; бре^лхунка, бре^лхун'а – бре^лхун. Номени сп. р. пл'отка, ^ллопаўка, втор. номен ^лмийка можуть бути вживаними і щодо чоловіка.

Переключення коду граматичного роду, тобто називання осіб чоловічої статі номенами, оформленими за типом ж. р., і навпаки або дорослих осіб номенами, оформленими формальними показниками с. р., який уживаний для номінації недорослості, використовують для вираження експресивної, переважно негативної, оцінки.

Найтипівішим різновидом переключення коду граматичного роду є номінація чоловіка лексемами сп. р., оформленими за типом ж. р., де формальним родовим маркером є закінчення -а. Уживання їх щодо чоловіків виражає негативну оцінку: ^лдушечка 'надмірно ласкавий (про чоловіка)', ^лпайн'ка 'пестун', знев. мн'а^лкушка 'плаксій', лайл. ^лкурва 'безпутний чоловік', вити^лвоха 'п'яниця', розти^лр'оха 'безхарактерний чоловік'. Суфікс -оха виражає зневагу, навіть якщо твірною основою є лексема, що втілює позитивну якість (перважно це відчутно коли такі назви вжито у контексті): чис^лт'оха 'охайна людина', 'занадто чепурна людина'. Стосовно чоловіків ця лексема має негативну конотацію, оскільки схильність до чепурування вважають жіночою рисою., пор. знев. лексему бабско^лвитий 'чепурун', букв. 'той, який має жіночі риси характеру'. Для порівняння у сх.-слоб. говірках сема 'чепурун' не має репрезентантів у 21 н. п. із 64 обстежених [163, 33].

Загалом, „таке перенесення жіночого найменування на чоловіче завжди подвійно експресивне, оскільки у випадку транспозиції багатьох типових жіночих рис на стереотипний образ чоловіки вони набувають різко негативного, пейоративного звучання” [7, 101]. Щодо жінки, то такого різкого засудження навпаки зазнає неохайність у зовнішньому вигляді та веденні домашнього господарства.

Для підкреслення негативного ставлення до деяких рис характеру жінки вживають іменники у формі чоловічого роду, хоча таке явище менш поширене [142, 254]. У досліджуваних говірках фіксуємо такі лексеми чоловічого роду для номінації жінки (за наявності відповідної форми ж. р.): *верт^л’ух* ‘пронирлива жінка’, *хит^л’рун* ‘підлесниця’, *злоу^л’мисник* ‘підступна жінка’, *бан^д’ім* ‘бешкетниця’, *ур^л’вител’* ‘бешкетниця’, *перен^о’ношчик* ‘пліткарка’, ‘донощиця’, *прос^т’так* ‘нерозумна жінка’, *моу^л’чак* ‘мовчунка’, *моу^л’чун* ‘тс.’, *л^л’н’ух* ‘недбайлива жінка’, *шиб^е’ник* ‘непосидлива дівчинка’, *швай^т’тун* ‘тс.’, *шут^л’кун* ‘жартівниця’, *л^л’і’вак* ‘лівша-жінка’, *глух^м’ан* ‘глуха жінка’, *н^л’і’мак* ‘мовчунка’, *коман^д’ір* ‘жінка, яка любить керувати іншими’, *лу^л’так* ‘сердита уперта жінка’, *звал^о’ок* ‘ледарка’, *сп^л’ух* ‘соня’, *сп^л’йух* ‘тс.’. Цю лексему у формі ж. р. – *сп^л’л’уха*, *сп^л’л’ушка* (Пг, Сн) виявляємо лише в кількох говірках.

Іменники сп. р. на -о вживані переважно щодо чоловіків, але стосовно жінки виражають найбільший ступінь зневаги, напр.: *з’обало* ‘людина, яка насміхається, глузує з когось’, *замн’а^л’товиско* ‘повільна людина’, *фал^л’ко* ‘людина, яка не виконує своїх обіцянок’, *тр’ін^л’ло* ‘балакуча людина’, *брех^л’ло* ‘людина, яка завжди каже неправду’, *л’опало* ‘пліткар(ка)’.

Попри використання прийому переключення родових кодів як засобу експресивної номінації та вживання номенів сп. р. зі спеціальним стилістичним ефектом, помітне прагнення діалектоносіїв до номінації чоловіків і жінок лексемами, оформленими формальними показниками відповідного роду. Напр., у деяких говірках для номінації жінки з фізичними вадами вживають лексему *кал^л’і(ч)ка*, а щодо чоловіка – номен *інвал^л’ід*, хоча

обидві назви можуть стосуватися людини безвідносно до статі. Натрапляємо на відповідники ч. р. до лексем подвійного роду: *пйа'ниці'а* (поширена у більшості говірок) – *пйа'нец* ‘п'яниця-чоловік’, *у'б'иуці'а* ‘вбивця, розбійник’ – *у'б'ійці* ‘розбійник’, *п'ід'лиза* ‘нещира улеслива людина’ – *п'ід'лизач* ‘нещирий чоловік’ та форми ч. р. до назв, у формі ж. р.: *нех'л'уя* ‘нечепура’ – *нех'л'уї* ‘нечепурний чоловік’, *нех'л'уїник* ‘тс.’, *муда* ‘замкнута небалакуча людина’ – *му'дак* ‘нерішучий маломовний чоловік’, *о'судиха* ‘пліткарка’ – *о'судих* ‘пліткар’, *пл'от'карниця* ‘пліткарка’ – *пл'от'карниц* ‘пліткар’, *кра'сотка* ‘красуня’ – *кра'сот* ‘красень’, *с'куса* ‘підбурювачка’ – *скус* ‘підбурювач’, *ску'п'індриця* ‘скупа жінка’ – *ску'п'індриц* ‘скупий чоловік’. Натомість від іменників ч. р. або сп. р. (чоловічого й середнього) творять відповідні форми ж. р.: *ду'рак* ‘нерозумний чоловік, дурень’ – *ду'рачка*, *ба'кер* ‘розпусний чоловік, гульвіса’ – *ба'керка* ‘розпусниця’, *нед'байко* ‘недбайливець’ – *нед'байка* ‘ледарка, недбайлива жінка’, *за'буд'ко* ‘забудькуватий чоловік’ – *за'буд'ка* ‘забудькувата жінка’, *шибеник* ‘бешкетник’ – *шибениця* ‘бешкетниця’, *туман* ‘дурень’ – *ту'манка* (пор. закарп. *тумановатый* ‘тупий, глупуватий’ [Сок, 355]).

Категорія роду, яка не є суттєвою для назв неістот, набуває іншої якості, якщо назви предметів вживають у переносному персоніфікованому значенні. Помічаємо тенденцію до творення родових форм і від вторинних номенів сп. роду: *ш'вайка* ‘непосида, жвава енергійна людина’ – *швай'тун* ‘непосидючий хлопчик’, *швай'тунка* ‘непосидюча дівчинка, жінка’, *по'мийниця'а* перен., ‘розпусниця’ – *по'мийник* ‘звідник, розпусник’, хоча лексеми *помійник* у предметному значенні СБГ не фіксує. Попри деяку штучність таких назв, вони функціонують у діалектній мові, виконуючи і номінативну, і експресивну функції.

Висновки до III розділу

Експресивно-оцінна номінація людини охоплює спектр понять, пов'язаний з характеристикою рис людини, вираженням їх позитивної чи

негативної оцінки суб'єктами номінації (діалектоносіями). На формування таких назв впливають стереотипи, поширені у діалектному соціумі під впливом народної етики та моралі. Ці критерії можуть відрізнятися і часто не відповідають нормам сучасного суспільства, прийнятим зразкам і моді.

Лінгвальним вираженням різноманітних оцінок є лексеми (ад'єктиви, субстантивовані прикметники, композити, оцінні іменники різних граматичних родів) та словосполучення. Вибір номінативного засобу продиктований настановами мовця та ситуацією мовлення. Частотніше функціонування прикметників зумовлене їх частиномовною природою як виразників різноманітних ознак безвідносно до роду, тобто можливість їх використання стосовно чоловіків, жінок і дітей обох статей. У характерологічних іменниках сема роду є диференційною ознакою; емоційно-експресивне навантаження мають т.зв. іменники спільного роду. Для вираження негативної оцінки використовують прийом „переключення роду”. Номінативні словосполучення використовують для вичерпнішої характеристики; семантично надлишкові тавтологізовані словосполучення є виразниками більшої інтенсивності ознаки. Композити, будучи однослівною назвою, акумулюють у собі значення згорненого номінативного словосполучення. Для вираження різної інтенсивності вияву оцінки існує система словотвірних і лексичних засобів, які крім основного значення втілюють різноманітні конотації: пом'якшують негативну оцінку, або ж навпаки передають зневагу мовця. Як прийом посилення негативної чи позитивної характеристики використовують нанизування однотипних номінативних засобів.

Пропозитивна та дискурсивна номінації як способи багатослівної номінації поширені для увиразнення експресивної оцінки в контексті, що в усному мовленні супроводжується відповідною інтонацією.

Значне місце у представленні експресивно-оцінної номінації належить метафоричним назвам: порівнянням та вторинним номенам, тобто лексемам, вжитим у переносному значенні. Найпоширенішими мотиваційними

моделями творення переносних назв є універсальна модель порівняння рис та властивостей людини з тваринами та рослинами. Попри універсальність такої моделі, номінації відрізняються у кожній мові, і навіть у різних діалектах однієї мови. На формування переносного, переважно образного значення, впливають стереотипні уявлення діалектоносів про властивості рослин та тварин, втілені у народній творчості: порівняннях, приказках, казках; на формування переносного значення предметів побуту – спосіб господарювання. Загалом ця група лексики є відкритою і постійно поповнюваною, тому фіксуємо номінації, у яких людину порівнюють з новими предметами побуту, сучасними діячами політики та культури і т. ін.

Наші спостереження підтверджують висновки дослідників про кількісну перевагу номінацій, які втілюють негативну характеристику рис і властивостей людини.

З огляду на лінгвальні стереотипи можна створити мовний портрет буковинця: працюючої, чесної, відвертої людини, яка керується розумом у вирішенні важливих справ, не дозволяє маніпулювати собою. Це обов'язково вмілий господар чи господиня, гостинна людина, яка з повагою ставиться до інших людей. Серед негативних рис, які засуджують діалектоносії, – повільність, безініціативність, неохайність, байдужість.

Розділ IV

ПРОСТОРОВА ПОВЕДІНКА ЛЕКСИКИ ПОНЯТТЄВОГО ПОЛЯ „ЛЮДИНА” В ПОКУТСЬКО-БУКОВИНСЬКИХ ГОВІРКАХ

Покутсько-буковинські говірки поширені на Покутті і північній Буковині, тобто в південно-східних районах Івано-Франківської області, де побутують власне покутські говірки (перехідні до наддністрянських), і в Чернівецькій області, за винятком західних її районів [13, 220–221]. Північні кордони Молдавського князівства по Дністру стали певним бар'єром, який відмежовував українські говірки Буковини від галицьких та подільських. З півдня вони межують із румунськими та молдавськими діалектами. Ця вимушена ізоляція говірок Буковини упродовж багатьох століть і стала причиною консервації деяких діалектних рис та розвитку вузьколокальних інновацій, а також появи запозичень із східнороманських мов, що й визначило своєрідне обличчя цих говірок [58, 292–293]. На півночі межа ПБГ проходить по Дністру. Як зазначав С.Б. Бернштейн, „лінгвогеографічні дослідження можуть дати дуже багато важливих і нових фактів у тих випадках, коли об'єктом вивчення є райони, де упродовж тривалого часу відбувалися складні і різноманітні етногенетичні процеси, в яких були задіяні багато споріднених і неспоріднених племен і народів” [17, 30].

Лінгвогеографічний підхід до вивчення ПБГ був уперше застосований у розвідці К. Киселевського. Учений називає територію поширення ПБГ надпрутським говором та характеризує так: „Надпрутський говір належить до південно-західного діалекту української живої мови... в басейні середнього Прута, від околиць Делятина до околиць Могилева над Дністром. На півдні межує він з гуцульським, на півночі з наддністрянським, на заході з бойківським говором. Надпрутський говір для багатьох ізоглос є тільки посередньою ланкою між сусідніми гуцульським і наддністрянським. Тому вкупі з ними він надає цілому південно-західному діалектові характеристичне клеймо і забарвлює великий мовний обшир” [125, 9]. У його межах Кость Кисілевський виділяє західну і східну групу. Досліджувані нами

говірки вчений зараховує до східної групи. „Східнонадпрутська група зосереджена на схід у напрямі Дністра; від півдня сягає до лінії Старі Кути, Вижниця, Берегомет, уздовж Серету Буковинського й уздовж румунської етнографічної границі... За гніздо східнонадпрутської групи треба вважати Снятинщину – Кіцманщину” [125, 11]. Автор виділив ізофони, ізоморфеми, особливості синтаксису надпрутського говору та ізолекси (тематичні групи: сім’я і спорідненість, праця, господарство, посуд, весілля, забави, овочі, пори року). Матеріал для дослідження був зібраний упродовж 1919–1940 рр; 14 н. пп., обстежених К. Кисілевським, входять у мережу нашого дослідження.

Докладне лінгвогеографічне дослідження українських говірок Північної Буковини здійснив К.Ф. Герман, узагальнивши свої спостереження у двотомному Атласі українських говірок Північної Буковини [АУГПБ]. Оскільки лексичний рівень вважався менш інформативним для розв’язання питань діалектного поділу [71, 6], об’єктом докладного лінгвістичного опрацювання стали насамперед фонетичний, фонологічний рівні та словозміна. В атласі висвітлена фонетична і фонологічна системи та особливості контактів територіальних говірок Північної Буковини, які склалися упродовж багатьох століть у складних історичних умовах. Автор подає допоміжні карти, на яких представлено додаткову інформацію, напр., про слов’янські поселення на території краю [АГПБ 1, к. II–V], кордони, які проходили по території Північної Буковини упродовж 1812–1918 рр. [АГПБ 1, к. VII], карту етнічного складу населення [АГПБ 1, к. XII].

В АУГПБ подано синхронно-зіставний опис українських говірок Північної Буковини, які описані на рівнях фонетики, фонології та словозміни з урахуванням варіантів, незалежно від того, входить чи не входить описане явище до складу диференційних ознак [АУГПБ 1, 16]. На основі своїх спостережень дослідник уклав зведені карти. Це уповажнило вченого зробити висновок про поділ українських говірок Північної Буковини на буковинські надпрутські говірки, буковинські з рисами гуцульських, буковинські з рисами наддністрянських, буковинські з рисами подільських

[58, 294; АГПБ 1, к. 322]. Однак, як зауважувала Я.В. Закревська, для комплексного вирішення проблеми територіальної диференціації діалектних територій з урахуванням даних усіх мовних рівнів необхідно враховувати дані словотвору та лексики [109, 23]. До мережі нашого дослідження увійшли н. пп., що представляють за класифікацією К.Ф. Германа буковинські надпрутські говірки (55, 57, 58, 56, 51, 47, 46, 41, 53, 36, 27, 16, 11, 42, 48, 54, 62, 65, 64, 67, 80, 69, 72, 73, 68, 78, 74, 75, 79, 77, 81), буковинські з деякими рисами гуцульських (59, 49, 66, 70, 71, 76), буковинські з рисами наддністрянських (6, 1, 18, 5, 4, 7, 3, 12, 29), буковинські з рисами подільських (18, 15, 33, 34, 35, 45, 30, 52, 38, 17, 19, 22, 60, 32, 26, 44, 20, 10, 13, 39, 21) та суміжні покутські говірки (8, 9, 14, 24, 26, 28, 31, 40, 43, 82).

Кілька говірок Покуття (сс. Джурів, Вовчківці, Залуччя) входять до мережі атласу Яна Янова [JJ]. Як зазначає у резюме укладач Януш Рігер, в атласі представлені, крім Гуцульщини, також гуцульсько-бойківське та гуцульсько-покутське пограниччя і частково західне Покуття. Це дозволяє показати ареали лексем та деяких рис і поза межами Гуцульщини [JJ, 371–372]. Оскільки в атласі картографовано назви спорідненості, деякі риси людини, а говірка с. Джурів (43) входить у мережу нашого дослідження, це уможливлює проведення зіставлення. Порівняння з матеріалами атласу показують, що номінації для понять ‘дід’, ‘хрещений батько’, ‘хрещена мати’ не змінилися [JJ, к. 5, 11; Додаток Г, к. 15–16]. Для номінації поняття ‘баба’ зафіксовано номен *мама* [JJ, к. 6], у сучасних говірках відзначаємо поширення лексем ^lбаба, ба^lбус’а (Додаток Г, к. 2); для вираження значення ‘сестра дружини’ у JJ не зафіксовано назви. У сучасній говірці спостерігаємо вживання описової конструкції *ж’іноча сест^lра*; у значенні ‘брат дружини’ в атласі Я. Янова зазначена лексема *шуринець* [JJ, к. 19], однак для вираження відповідного поняття на сучасному етапі виявляємо лише описові назви *ж’іночий брат*, ^lж’інчин брат. У низці значень нині спостерігаємо поширення дублетів: сема ‘батько’ в атласі представлена лише номеном *дєдя* [JJ, к. 3], у сучасній говірці – заст. лексемами ^lд’ед’а, ^lнен’о та новою назвою

^l*мато* (Додаток Г, к. 12). Поняття ‘мати’ у JJ представлене назвою *неня*, на сьогодні фіксуємо заст. лексему ^l*нен’а* та нову ^l*мама* (Додаток Г, к. 5); у номінації нешлюбної дитини в JJ подано назву *копилюк*, нині у говірці с. Джурів поширені лексеми *копи*^l*’ук* і *байст*^r*’ук* (Додаток Г, к. 10), які, однак, уникають вживати через їх негативну семантику. Зіставлення номінативного представлення навіть кількох понять, що репрезентують систему назв спорідненості, з однієї говірки може свідчити про динаміку такої лексики. Інформацію про спостереження над поширенням, продовженням ізоглос та можливих зіставлень, зокрема стосовно лексики спорідненості і свояцтва, містить Лінгвістичний атлас українських народних говорів Закарпатської обл. Й.О. Дзендзедівського [ЛАЗ].

У другому томі АУМ скартографовано матеріали з 40 н. пп. Чернівецької обл., з них 19 входять у нашу мережу. На картах другого тому АУМ представлено назви на позначення людей, напр., семи: ‘гончар’ [АУМ 2, к. 137], ‘коваль’ [АУМ 2, к. 138], ‘глушман’ [АУМ 2, к. 141], ‘лівша’ [АУМ 2, к. 142], ‘наймит’ [АУМ 2, к. 360], ‘господиня’ [АУМ 2, к. 361], ‘мати’ [АУМ 2, к. 366], ‘батько’ [АУМ 2, к. 367], ‘дядько’ [АУМ 2, к. 368], ‘короткозорий’ [АУМ 2, к. 372], ‘гарний’ [АУМ 2, к. 373], що також уможливорює проведення відповідних порівнянь. Так, не відзначаємо змін у вираженні понять ‘батько’, ‘дядько’, ‘гарний’, ‘гончар’, ‘коваль’. Для номінації лівші у двох н. пп. нашої мережі додатково до іменника *лівак* (що, за свідченням АУМ, поширений у всіх н. пп [АУМ 2, к. 142]) фіксуємо композит *л’іво*^l*рукиї* та пох. *л’іво*^l*ручка* (Додаток Г, к. 55). Дані нашого дослідження доповнюють інформацію АУМ щодо вираження поняття ‘наймит’ у ПБГ, зокрема у н. пп. мережі АУМ 511, 512 (лексемою *слу*^l*га*), 559, 527 (заст. румунізмом *гар*^l*там*), до яких у АУМ немає відповідей.

Порівнюючи дані АУМ у номінації поняття ‘господиня’ [АУМ 2, к. 361] з даними нашого дослідження (Додаток Г, к. 18), відзначаємо збільшення вживання літ. назви *госпо*^l*дин’а* у низці ПБГ. У звертанні до рідної матері помічаємо втрату заст. назви ^l*нен’а* у говірці с. Банилів-

Підгірний Стор. Ч. Наші спостереження підтверджують факт поширення у ПБГ описових назв *має короткий вид, має короткий зір* ‘короткозорий’ (Додаток Б), зафіксований у АУМ [АУМ 2, к. 372]. Зіставлення виявляє втрату лексеми *призорістий* у говірках Банилів і Стара Жадова на сучасному етапі.

Поширення діалектних буковинських назв хвороб представлено на 65 картах у дисертації О.С. Стрижаківської [267]. Однак ареальна поведінка таких назв ніяк не прокоментована.

Наші спостереження над лексикою поняттєвого поля „Людина” в ПБГ, що базовані на основі укладених карт, дозволяють стверджувати, що для неї властиві такі типи ареальної поведінки:

- 1) суцільне поширення лексики з мінімальною диференціацією простору;
- 2) наявність відносно чітко окреслюваних ареалів;
- 3) наявність ареальної мозаїки;
- 4) нечітке окреслення мікроареалів.

Досліджувані говірки є цілісним мовним ареалом. Спостерігаємо суцільне поширення літературних назв-звертань до матері (за винятком вкраплень заст. назв на Покутті) (Додаток Г, к. 5). Цікаво, що в атласі JJ лексема *мама* стосувалася бабусі [JJ, к. 6]. Імовірно, таке явище могло бути поширене й у ПБГ, про що свідчать назви ^lмама (9, 31), ^lмама с^lтарен’ка (34). Лексема ^lвуїко ‘рідний брат матері’ поширена у всіх досліджуваних говірках (спостерігаємо дублетність назв ^lвуїко та ^lд’ад’а у н. пп. 5, 22, 36, 37, 40, 61, 77; ^lвуїко / ^lд’ад’ко – 42, 50, 51; питомої та запозиченої лексеми: ^lвуїко / ун^lкешул у н. п. 63 (Додаток Г, к. 13). Суцільне поширення виявляє також агентивна лексика, зокрема назви: ^lкухарка ‘кухарка’ (майже суцільне поширення, за винятком говірок 49, 73, 12, 33, 34, 39, 28, 21; у говірках 55, 57, 77 виявляємо дублетність назв ^lкухар’ка / ^lповар’ка; дублетність ^lкухар’ка / ^lпова^lриха спостережена у н. пп. 10, 60. Лексема ^lмел’ник ‘мірошник’ поширена майже по всій досліджуваній території, крім н. пп., у яких виявляємо літ. назву ^lм’ірошник: 63, 33; у говірках 27, 56, 72, 73

спостерігаємо дублетність назв). Майже по всій досліджуваній території поширена лексема *ри^лбак* ‘рибалка’ (Додаток Г, к. 45). Деякі поняття взагалі мало представлені, напр., ‘садівник’ (Додаток Г, к. 46), ‘помічники на гуртовій допомозі’ (Додаток Г, к. 44). У номінації ченців майже у всіх н. пп. поширені назви *мо^лнах*, *мо^лнашка*, у низці говірок – лексема *мо^лнахин’а* (7, 14, 24, 45, 47, 48, 54, 56, 72, 74, 79, 80). У південній частині відзначаємо локалізацію давніх російських запозичень, до чого, імовірно, спричинило сусідство з рос. говірками старообрядців.

Попри спільність деяких рис покутських та буковинських говірок, за даними лексики відносно чітко виділяється територія Покуття, що підтверджує поширення лексем *с^лвекор* ‘батько чоловіка’ (к. 3), *свек^лруха* ‘мати чоловіка’ (к. 4), застарілих назв *‘нен’о*, *‘нен’ко* ‘звертання до матері’ (к. 5), *‘д’ед’о* ‘батько’ (к. 12), *в’їт* ‘голова сільської ради’ (к. 23), *пол’о^лвий* ‘польовий сторож’ (к. 43), *кс’онз* ‘священик’ (к. 47), *‘їмост’* ‘дружина священика’ (к. 48), *‘монах* ‘чернець’ (к. 51).

Крайню східну територію (Кельменеччина) виокремлює поширення лексем *ха^лз’айін* ‘господар’ (к. 17), *ха^лз’айка* (к. 18), *куз^н’ець* ‘коваль’ (к. 25), *лано^лвий* ‘польовий сторож’ (к. 43), *са^лпожник* ‘швець’ (к. 53). Цей лексичний мікроареал накладається на виділену К.Ф. Германом мікрозону на підставі картографування фонетичних явищ.

Найпоширенішою формою просторової поведінки є ареальна мозаїка. Такий тип поведінки властивий лексиці на позначення родинних стосунків. Це проілюстровано на: к. 2 (‘бабуся’), к. 1 (‘дідусь’), к. 14 (‘рідна сестра матері’). Відзначаємо концентрацію запозичень *‘моша*, *‘мошул*, *‘буна*, *бу^н’іка*, *ма^лтуша* у центральній частині. У вираженні поняття ‘рідний батько’ фіксуємо опозитивність заст. та нових назв. Майже у всіх н. пп. відзначено нову назву *‘тато*, яка заступає заст. назви у мовленні середнього і молодшого поколінь. На території Покуття, у говірках з рисами гуцульських (49, 59, 66, 70) та кількох говірках, що розміщені уздовж Дністра, відзначаємо дублетність заст. лексем *‘нен’о* та *‘д’ед’о* (4, 7, 11, 22, 25, 10, 13),

у говірках 79, 80, 81 дублетну пару утворює заст. назва ^lд'ед'о та нова назва ^lматю. Дублетність у вираженні значення 'чоловік-господар' проілюстрована на к. 17. У низці говірок ця семантика представлена дублетами *гос^lподар* / *таз^lда* (12, 14, 16, 24, 26, 29, 36, 40, 51, 64, 68, 74, 78), *гос^lподар* / *ха^lз'айін* (2, 3, 19, 23, 41, 42, 46, 56, 57, 58, 66, 69, 76); східна частина досліджуваного ареалу окреслена поширенням лексеми *ха^lз'айін*. Помічено невідповідність у вираженні родового поняття 'господиня', зокрема лексема *таз^lдин'а* має більше поширення, ніж номен *таз^lда* (Додаток Г, к. 18).

Ареальну мозаїку у межах ПБГ утворюють номени на позначення понять 'хрещений батько' (Додаток Г, к. 15), 'хрещена мати' (Додаток Г, к. 16). Опозицію творять назви ^lбат'ко : *на^lнашко*, ^lматка : *на^lнашка*. Спостерігаємо локалізацію запозичень переважно у південній та східній частинах. Однак спорадично виявляємо запозичення на території, яка перебуває поза межами фронтальних румунсько-українських контактів, зокрема у говірках 6, 7, 27, 42, 57. Номінативні засоби для представлення семи 'чоловік рідної сестри' теж ілюструють ареальну мозаїку, однак помітно перевагу поширення та опозитивності назв з ^lат' : *шваг^lро* у північно-західній частині та *кум^lнат* : з ^lат' у південно-східній частині ПБГ (Додаток Г, к. 19). Ареальну мозаїку у вираженні поняття 'позашлюбна дитина' формують лексеми *коп^lл'ук*, *байст^lр'ук* та похідні назви, які мають виразний негативний відтінок. У низці досліджуваних говірок ці назви виступають як дублети (Додаток Г, к. 10).

Такий тип просторової поведінки виявляє й агентивна лексика. Зокрема для номінації виготовлювача бочок найпоширенішою є лексема ^lбоднар, мататична форма ^lбондар та назви ^lбочник, *боч^lкар* у межах ПБГ не окреслюють однорідної території поширення (Додаток Г, к. 21). Ареальну мозаїку ілюструє локалізація назв з семантикою 'пічник'. Спостерігаємо більшу концентрацію лексеми *п'іч^lник* у центральній частині, мозаїчне поширення назви ^lмул'ар та спорадичну фіксацію інших назв: *маш^lч'іл'ник*, ^lмаїстер (Додаток Г, к. 41). Лексеми на позначення поняття 'повитуха' утворюють ареальну мозаїку з більшою концентрацією назви *аку^lшерка* на

Покутті та в околицях Чернівців і локалізацією композитів з першим компонентом *бабка* у східній частині, лексема *повитуха* поширена у говірках уздовж Дністра, спорадично у центральній частині, на решті території значення виражене запозиченням *моша* (Додаток Г, к. 42). Номен *моша* має більше поширення у значенні ‘повитуха’, ніж із семантикою ‘бабуся’, пор. к. 42 та к. 2 (Додаток Г). У називанні пастуха корів переважає лексема *пас'тух*, однак у східній частині та у говірках зі змішаним населенням сконцентроване запозичення *ва'кар* (Додаток Г, к. 38). Майже у всіх н. пп. поширена назва *корч'мар* ‘шинкар’, фіксуємо лише поодинокі вживання номена *шин'кар* (9, 40, 24, 69, 74, 29, 61, 65, 49), спостерігаємо дублетність назв у н. пп. 31, 70, 56, 7, 12, 34, 60, 13, 23. Ареальна мозаїка проілюстрована також на картах: к. 50 (‘столяр’), к. 24 (‘гончар’), к. 30 (‘листоноша’), к. 31 (‘лікар’), к. 36 (‘наймит’), к. 37 (‘пасічник’), к. 40 (‘перукар’).

Дублетність часто спровокована суспільно-історичними процесами розвитку мікроареалів. Так, у вираженні поняття ‘голова сільської ради’ поширені назви, які були актуальними у певний історичний час. Фіксуємо дублетність заст. та актуальної назви, зокрема лексеми *при'мар*’, *д'в'ірник* у сучасних говірках заступаються номінативним словосполученням *голо'ва с'іл'с'кої' ради*; поширення заст. назви *в'їт* чітко окреслює територію Покуття (Додаток Г, к. 23). Різна конфесійна приналежність регіонів стала причиною мозаїчності у вираженні понять ‘священик’, ‘дружина священика’; у зв’язку з чим особливо вирізняється Покуття (Додаток Г, к. 47–48), де за конфесійною належністю переважають греко-католики.

Лексика на позначення рис людини представлена на трьох картах. За типом просторової поведінки назви із семантикою ‘губатий’ (Додаток Г, к. 54), ‘лівша-чоловік’ (Додаток Г, к. 55), ‘лівша-жінка’ (Додаток Г, к. 56) творять ареальну мозаїку.

За даними лексики поняттєвого поля „Людина” в межах досліджуваного ареалу можна простежити нечітке окреслення мікроареалів

та виділити зони захід: схід, північний захід: південний схід, північний схід: південний захід. Поширення номенів *ко^lвал'* (переважає) та *кузⁿ'ець* (східна та спорадично південна частини) (Додаток Г, к. 25). Відзначено опозицію назв *ба^t'ко* : *наⁿашко* 'хрещений батько', *ма^tка* : *наⁿашка* – 'хрещена мати', локалізацію запозичень спостережено переважно в південній та східній частинах (Додаток Г, к. 15–16). Протиставлення західної та східної частини проілюстроване опозицією назв *шве^ц* : *саⁿпожник* 'виготовлювач взуття' з більшою локалізацією лексеми *саⁿпожник* у східній частині (Додаток Г, к. 53); поширенням назв *с^tторож*, *обⁱежчик* 'польовий сторож', що не окреслюють ареалів, і лексем *пол'овиⁱ* (західна частина, Покуття) та *лано^lвиⁱ* (східна частина, територія Кельменецького р-ну Чернівецької обл.) (Додаток Г, к. 43). Просторова поведінка виразників значення 'стельмах' у ПБГ утворює мозаїку з більшою концентрацією запозичень *ш^tел'мах* і похідних у західній частині та *п^lотник* – у східній. У називанні пастуха корів переважає лексема *паст^uх*, однак у східній частині та у говірках зі змішаним населенням сконцентроване запозичення *ва^lкар* (Додаток Г, к. 38).

Протиставлення північно-західної та південно-східної частин проілюстроване поширенням лексем *кушⁿ'ір* 'кушнір' (північно-західна частина) та *ко^жу^lхар* (південно-східна (Додаток Г, к. 29:); переважанням лексеми *в'і^uчар* 'пастух овець' у північно-західній частині та локалізацією запозичення *чо^lбан* – у південно-східній (Додаток Г, к. 39). Номінативні засоби для представлення семи 'чоловік рідної сестри' загалом ілюструють ареальну мозаїку, однак помітно перевагу поширення та опозитивності назв *з'ат'* : *шва^gро* у північно-західній частині та *кумⁿат* : *з'ат'* у південно-східній частині ПБГ (Додаток Г, к. 19). Північно-західний мікроареал визначає також поширення похідних з основою *крав-*: *кра^uчин'а*, *кра^uчиха* для номінації кравчині; на південно-східній частині відзначаємо перевагу похідних з основою *шв-*, *шев-*: *ше^uкин'а*, *ше^uчиха*, *ш^lвейа*, *ш^lвачка* (Додаток Г, к. 27). Нечітке протиставлення різних засобів номінації, зокрема опозицію словосполучення та однослівної назви, проілюстровано на к. 9 'рідна сестра

дружини'. У цьому значенні в північно-західній частині та вздовж Дністра не зафіксовано однослівної назви, значення передають словосполучення, натомість у південно-східній частині ця семантика виражена запозиченням *кум^лната*. Спостерігаємо зіставність території поширення відповідника ч. р. – *кум^лнат* 'брат дружини' (Додаток Г, к. 8).

Північно-східні та південно-західні частини протиставлені опозицією лексем *охотник* 'мисливець' (північно-східна частина ПБГ) і *мисливець* (південно-західна) (Додаток Г, к. 34); протиставленням назв *йіз^лдовий* (північно-східна зона) та *ф'ірман* 'візник' (південно-західна частина) (Додаток Г, к. 22); концентрацією запозичень, що окреслює південно-західну частину, та дублетністю у номінації лісника, зокрема: *побереж^лник* : *фештор* : *л'іс^лник* у 4 н. пп., *л'іс^лник* : *фештор* у 3 н. пп.; *побереж^лник* : *л'іс^лник* 5 у н. пп., *побереж^лник* : *фештор* – в одій говірці (Додаток Г, к. 33).

Дані карт можуть свідчити про тенденції номінації осіб за родовою ознакою. Однак не для всіх понять було можливим виявити родову пару. Оскільки пошиття одягу – переважно жіноче заняття, у питальнику було передбачене окреме питання (як називається жінка, яка шиє одяг?), номени для називання кравця фіксуємо принагідно. Спостерігаємо чітку відповідність просторового поширення семантичних діалектизмів *тест* 'свекор' (Додаток Г, к. 3) і *теш^лча* 'свекруха' (Додаток Г, к. 4); відповідність поширення номінативних пар *кс'онз* 'священик' : *йїмост* 'дружина священика' (Покуття) та *п'ін*, *бат'ушка* (Додаток Г, к. 47) : *попа^лд'а*, *матушка* (Додаток Г, к. 48) (північно-східна частина), натомість застаріла назва *добро^лз'іка*, локалізована у центральній частині, а застарілу назву *добро^лз'їй*, *отец-добро^лз'їй* фіксуємо лише в кількох говірках. Однакове поширення мають лексеми, що формують родові пари у номінації хрещених батьків (Додаток Г, к. 15–16), однаково локалізовані заст. назв ч. і ж. р. у номінації ченців (Додаток Г, к. 51–52) (невідповідність лише у н. п. 54 – відсутній відповідник ж. р.).

Неоднакове поширення родової пари виявлено у вираженні понять ‘звертання до старшого брата’ (к. 6) та ‘звертання до старшої сестри’ (к. 7): спеціальне звертання до старшого брата, на відміну від звертання старшої сестри, більш поширене; різну локалізацію мають відповідники чоловічого та жіночого роду, що номінують позашлюбних дітей (к. 10–11). Номени на позначення лікаря (Додаток Г, к. 31) та лікарки (Додаток Г, к. 32) у межах ПБГ формують ареальну мозаїку, у значній частині н. пп. виявлено дублетність таких назв, тому виявити кореляцію родових назв важко. Номени на позначення понять ‘лівша’ : ‘лівша-жінка’ не окреслюють ареалів. Помічаємо невідповідність родових форм у говірках 3, 7, 18, 23, 36, 42, однак спостерігаємо повну відповідність назв ч. і ж. р. на сході досліджуваних говірок.

Запозичення зі східно-романських мов фіксуємо як у зонах фронтальних контактів та 5 говірках зі змішаним населенням (61, 63, 73, 77, 80), так і поза територією безпосереднього контакту.

Висновки до IV розділу

Зацікавлення ПБГ як об’єктом лінгвогеографічних досліджень та дотеперішні докладні студії дають підстави для розгляду ПБГ у плані однорідності чи неоднорідності не лише за даними фонетики, морфології, а й за даними лексики.

Спостереження над просторовою поведінкою лексики поняттєвого поля „Людина” в ПБГ показало, що попри монолітність цих говірок як мовного ареалу фіксуємо нечіткі умовні протиставлення зон захід : схід, північний захід : південний схід, північний схід : південний захід. На тлі усієї досліджуваної території виділяється придністрова смуга вздовж р. Дністер.

Певним чином окреслена як західна частина, так і крайня східна територія.

ВИСНОВКИ

Номінація людини – складне багатоаспектне явище, яке полягає як у процесі творення нових назв, виборі мотивації кожної назви, так і використання уже наявних у системі засобів з відповідною метою: кваліфікації об'єктів довкілля, їх означення, якісної характеристики, оцінки, вираження різноманітної експресії. Серед аспектів номінації важливим є вибір адекватного засобу називання відповідно до мети та ситуації спілкування, використання питомих чи запозичених назв, у прямому чи переносному значеннях. Процеси номінації в діалектній мові відбуваються в їх природньому вияві, оскільки відсутня сувора стилістична регламентація та вплив норми, як це звичайно є в літературній мові.

Різноплановість об'єкта номінації та експресивність значної частини лексики, що складає цю ТГЛ, спонукала до розрізнення кваліфікативної та експресивно-оцінної номінації.

Такий поділ був закладений у спеціально створений питальник-матрицю, в порядку, що дозволив спровокувати розмову на відповідні теми між записувачем та діалектоносієм.

Зібраний матеріал складає 4356 лексем без фонетичних та акцентних варіантів. Для номінації людини в ПБГ продуктивними виявилися як однослівна номінація (за допомогою слова і словосполучення), зокрема й вторинна номінація, так і пропозитивні та дискурсивні номени, які, однак, поширені меншою мірою. Особливим способом номінації є порівняння. З огляду на структурну й семантичну різноманітність матеріалу кількісні показники можна враховувати лише в межах кожної ТГЛ.

У ТГЛ „Сім'я, спорідненість, свояцтво” відзначено багатозначність багатьох лексем. Попри чітку структурованість та семну вичерпність цієї ТГЛ виявлено тенденцію до творення нових номінацій у межах представлених понять. Похідні зменшувально-пестливі форми до основних лексем виражають різноманітну експресію. Для значної частини лексики цієї ТГЛ характерними є переходи в обрядову сферу, зокрема для номінації

учасників традиційних родинних обрядодій. Динаміка у межах цієї ТГЛ полягає у зміні семантики деяких назв, зникненні одних і більшою поширеністю інших лексем, заступленні однослівних назв описовими номінативними конструкціями. Для номінації особи у стосунках спорідненості і свояцтва та дотичних сферах зафіксовано 657 номінацій – однослівних назв та номінативних словосполучень (без фонетичних та акцентних варіантів), з них 7,3 % – запозичення переважно зі східнороманських мов, які активно функціонують у мовленні сучасних діалектоносіїв. Таким запозиченням притаманна формальна і семантична стабільність.

Номінація особи-діяча представлена лексемами, що називають осіб у сфері суспільних стосунків, номінують за виконуваною дією, це назви ремісників, людей, зайнятих у сільському господарстві, тваринництві, які мають стосунок до медицини та лікувальної магії.

Основним засобом номінації у цій ЛСГ є слово. Кількість лексичних репрезентантів – 729 одиниць. Це переважно суфіксальні утворення. Кількісно найбільшою групою агентивів є номени, оформлені суфіксом - ник, що становлять 18 % від усіх зафіксованих назв, у 14,5 % показником агентивності виступає суфікс - ар (- ар'), частка субстантивованих прикметників становить 10,5 %. У випадку, коли однослівна назва відсутня або неактуалізована в мовленні діалектоносія, назвами діячів виступають конструкції на зразок „той, хто”. Кількість таких зафіксованих форм – 64, що становить 8,7 %. Запозиченнями є 160 лексем, що складає ≈ 22 % від загальної кількості однослівних агентивних назв. Із усіх запозичених назв частка германізмів – 31,8 %, румунізмів – 20 %, полонізмів – 19,3 %. Германізмами є лексеми на позначення діячів суспільного устрою, ремісників, вояків, торговців. Запозичення з румунської мови – лексеми, що позначають осіб за виконуваною дією та осіб, причетних до тваринництва. Польська мова виступає посередником для запозичень агентивної лексики з німецької, хоча з огляду на історичні процеси, які відбувалися в

досліджуваному регіоні, такі запозичення могли бути безпосередніми. Решта 29 % – запозичення із західноєвропейських мов, давні латинські запозичення, росіянізми (давні запозичення з російської мови, локалізовані переважно у східній частині досліджуваної території (Кельменеччина) та ті, що почали функціонувати після створення колективних господарств). Використання питомих і запозичених назв для номінації одного поняття зумовлює явище дублетності, яке проілюстроване на картах. Для лексики цієї ЛСГ характерною є архаїзація, перехід у пасивний фонд з огляду на значні суспільно-історичні та виробничі зміни.

Назви осіб за національністю та місцем проживання формують одну з найменших за семним складом ЛСГ. Кількість аналізованих назв – 107. Етноніми перебувають на межі кваліфікативної та експресивно-оцінної номінації. Значна частина назв вживається не лише в прямому, а й у переносному характеризувальному значенні. Це деякою мірою зумовлено стереотипними уявленнями діалектоносіїв про представників інших національностей. Виразною є тенденція до міжтематичних переходів лексики цієї ЛСГ.

ТГЛ „Риси людини” вирізняється як кількісно, так і різноманітністю засобів номінації у межах поняттєвого поля „Людина”. Значній кількості виявлених лексем властива багатозначність. Наші спостереження підтверджують міркування дослідників про кількісну перевагу негативно-оцінних номенів над лексемами з позитивною оцінкою.

ЛСГ „Зовнішні риси людини” представлена 878 однослівними назвами (без фонетичних, акцентних варіантів та інтенсифікаторів), з яких 123 – вторинні номени. Серед інших засобів – 216 описових назв (у тому числі фразем), 234 порівняння різної структури.

У межах ЛСГ „Риси вдачі людини” зафіксовано 1797 лексем, 631 – описова назва, 132 порівняння та 78 вторинних номенів. Образний компонент переважає для номінації рис зовнішності, що зумовлено асоціативністю людського мислення, схильністю до метафоризації; 10,3 % з усіх

характерологічних назв складають порівняння, вторинні номени становлять 5,7 %.

На творення і вибір образних номінацій впливають історичні чинники, спосіб господарювання, особливості довкілля. Спостережено прояви ізомотивації деяких буковинських діалектних та східнороманських назв. Система образних оцінних номінацій є відкритою і постійно поповнюваною. У таких назвах втілені уявлення та асоціації діалектоносів про добре / погане, красиве / потворне, корисне / шкідливе у зовнішності та характері людини. Фразеологізми використовують для увиразнення експресивної оцінки. Пропозитивні та дискурсивні номени вживають переважно тоді, коли респонденти не знають чи не пам'ятають однослівної назви і вдаються до описів: особи, її рис чи навіть цілих ситуацій. Експресивно-оцінним центром у таких номінаціях є дієслово.

Одним із визначальних чинників, що зумовлює характер номінації у цій ТГЛ є вживання окремих лексем у близьких, але не тотожних значеннях. У такому разі пряме лексичне значення цих слів певним чином нівелюється, вони стають маркерами позитивного чи негативного.

За походженням переважна більшість зафіксованих характерологічних номенів – питомі українські назви, данього спільнослов'янського походження. Частка запозичень серед характерологічних назв становить 5, 6 % від кількості однослівних назв. Спостережено, що діалектоносії, які визначили себе як білінгвів, для експресивно-оцінної характеристики використовують засоби рідної мови.

Мовним вираженням різного ступеня інтенсивності оцінки рис людини є інтенсифікатори. Помітною є тенденція до родової диференціації оцінних назв.

Помітною є тенденція до родової диференціації характерологічних назв, творення родових форм за типовими моделями, зокрема і від вторинних номенів, частотне використання назв у формі середнього роду та лексем спільного роду для увиразнення негативної оцінки.

Просторова поведінка лексики поняттєвого поля „Людина” ілюструє як суцільне поширення деяких лексем, так і ареальну мозаїку в межах досліджуваної території. Картографовані дані дозволяють простежити тенденції поширення деяких назв, зокрема запозичень як у межах зони фронтальних контактів, так і на всій досліджуваній території ПБГ. Спостережено кореляцію родових форм. За даними лексики поняттєвого поля „Людина” відносно чітко виділяється Покуття та Кельменеччина; на тлі загального обширу не можна окреслити чіткі мікроареали, однак вирізняються північно-східна (межиріччя Прута і Дністра) та південно-західна (між правим берегом Прута та кордоном з Румунією) частини; можна окреслити зони поширення лексем: захід : схід, північний захід : південний схід, північний схід : південний захід. Спостережено певне накладання східної частини досліджуваних ПБГ на виділену К. Ф. Германом мікрозону на підставі картографування фонетичних явищ. Поширення назв літературної мови на позначення деяких понять всій досліджуваній території свідчить про монолітність ПБГ як мовного обширу та їх постійний розвиток у руслі української мови попри значний вплив східнороманських мов та їх діалектів.

Комплексне дослідження номінаційних процесів, структури, генези, мотивації лексики великої й різноаспектної ТГЛ у сучасних покутсько-буковинських говірках дозволило виявити деякі закономірності номінації в діалектному мовленні, тенденції функціонування діалектної лексики, схарактеризувати просторову поведінку зафіксованих номенів, окреслити нечітке членування досліджуваного ареалу за даними лексики цієї ТГЛ.

Створена емпірична база діалектних текстів розкриває живе народне мовотворення, природне широке використання діалектної лексики в комунікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Акопова С.Л. Лексико-семантический способ образования имен существительных со значением лица (на основе метафоризации) : автореф. дис. ...канд. филол. наук : 10.02.01 / Акопова Сусанна Леонидовна; Академия пед. наук СССР; Научно-исследов. ин-т преподавания русского языка в нац. школе. – М., 1986. – 16 с.
2. Алексеенко М. Человек в производных именах русской народной речи. Словарь / М. Алексеенко, О. Литвинникова. –М.: Элпис, 2007. – 520 с.
3. Алексеенко М.А. Человек в русской диалектной фразеологии. Словарь / М.А Алексеенко, Т.П. Белоусова, О.И Литвинникова – М.: ООО „ИТИ ТЕХНОЛОГИИ”, 2004. – 238 с.
4. Апресян Ю.Д. Образ человека по данным языка: опыт системного описания / Ю.Д. Апресян // Вопросы языкознания. –1998. – № 6. – С. 37–68.
5. Арутюнова Н.Д. Типы языковых значений. Оценка. Событие. Факт / Н.Д. Арутюнова / Отв. ред. Г.В. Степанов. – М.: Наука, 1988. – 341 с.
6. Арутюнова Н.Д. Язык и мир человека / Н.Д. Арутюнова. — М.: Языки русской культуры, 1999. – 896 с.
7. Архангельская Т. Симметрия и асимметрия грамматической категории рода и семантической категории пола в славянских языках / Татьяна Архангельская. – Olomouc, 2014. – 232 с.
8. Бабич Н.Д. Соотношение общенародного и узколокального в фразеологии украинского языка: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.02. / Бабич Надежда Денисовна; Одесский ордена Трудового Красного знамени государственный университет им. И.И. Мечникова. – Одесса, 1972. – 20 с.
9. Бабич Н.Д. Український менталітет і буковинська фразеологія / Н.Д. Бабич // Українська мова на Буковині: матеріали Всеукр. наук. конф., присвяченої 160-річчю від дня народження Юрія Федьковича (Чернівці, 13–15 жовтня 1994 р.). – Чернівці: Рута, 1994. – С. 95–97.

10. Бахвалова Т.В. Характеристика интеллектуальных способностей человека лексическими и фразеологическими средствами языка (на материале орловских говоров): Учебное пособие / Т.В. Бахвалова – Орел: ОГПИ, 1993. – 130 с.

11. Баценко К.С. Паралелізм в суфіксальному творенні іменників західноподільських говорів / К.С. Баценко // Міжвузівська наук. конф. з питань східнослов'янського іменного словотвору: тези доп та повід. (Запоріжжя, 24–26 вересня 1974 р.). – К.: Наук. думка, 1974. – С. 132–133.

12. Бевзенко С.П. До характеристики складу лексики українських діалектів / С.П. Бевзенко // Наук. записки Ужгородського держ. ун-ту. Діалектологічний збірник. – Ужгород: Ужгород. держ. ун-т, 1957. – Т. XXVI. – Вип. 2. – С. 164–188.

13. Бевзенко С.П. Українська діалектологія / С.П. Бевзенко. – К.: Вища школа, 1980. – 246 с.

14. Бездетко В.И. Системные отношения в лексико-семантической группе прилагательных со значением морально-волевых качеств человека: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01 / Бездетко Валентина Ивановна ; Харьковский Ордена Трудового Красного Знамени и Ордена дружбы народов гос. ун-т. им. А.М. Горького – Харьков, 1989. – 24 с.

15. Белоусова А.С. Русские имена существительные со значением лица (лексический класс и вопросы словарного описания) / А.С. Белоусова // Вопросы языкознания. – 1981. – № 3. – С. 71–84.

16. Березович Е.Л. Язык и традиционная культура: Этнолингвистические исследования / Е.Л. Березович. – М: Индрик, 2007. – 60 с. – (Традиционная духовная культура славян. Современные исследования).

17. Бернштейн С. Б. Карпатский диалектологический атлас / С.Б. Бернштейн // Проблемы лингвогеографии и ареальной диалектологии: тезисы докл. – М: Наука, 1964. – С. 28–31.

18. Бичко З. Буковинсько-опільські ізолекси / З. Бичко, Я. Чорненький // Українська мова на Буковині: матеріали Всеукр. наук. конф., присвяченої 160-річчю від дня народження Юрія Федьковича (Чернівці, 13–15 жовтня 1994 р.). – Чернівці: Рута, 1994. – С. 16–18.

19. Бігусяк М. Весільна лексика говірок гуцульсько-буковинського порубіжжя / М. Бігусяк // Українська мова на Буковині: матеріали Всеукр. наук. конф., присвяченої 160-річчю від дня народження Юрія Федьковича (Чернівці, 13–15 жовтня 1994 р.). – Чернівці: Рута, 1994. – С. 65–66.

20. Бігусяк М. З лексики родильного обряду у гуцульських говірках / Михайло Бігусяк // Український діалектологічний збірник. Кн. 3. Пам'яті Тетяни Назарової / відп. ред. П.Ю. Гриценко. – К.: Довіра, 1997 – С. 293–301.

21. Бігусяк М.В. Ареальна характеристика лексики сімейної обрядовості гуцульського говору / М.В. Бігусяк // Вісник Прикарпатського університету імені Василя Стефаника: зб. наук. пр. – Івано-Франківськ: Прикарп. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2010. – Вип. XVII–XXVI. – С. 58–63. – (Філологія: мовознавство).

22. Білоусенко П.І. Історія суфіксальної частини українського іменника (назви осіб чоловічого роду). Монографія / П.І. Білоусенко; відп. ред. В.В. Німчук – К.: КДПІ, 1993. – 214 с.

23. Білоусенко П.І. Нариси з історії українського словотворення (суф. - иця) / П.І. Білоусенко, В.В. Німчук. – Київ–Запоріжжя, 2002. – 206 с.

24. Богуславский В.М. Словарь оценок внешности человека / В.М. Богуславский: Лексикографическое пособие особого типа. – М: Космополис, 1994. – 336 с.

25. Бойко Н.І. Конотативна лексична семантика: інтенсивний і параметричний складники : монографія / Н.І. Бойко, Т.Л. Хомич. – Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2011. – 168 с.

26. Бойко Н.І. Українська експресивна лексика: семантичний, лексикографічний і функціональний аспекти: Монографія / Н.І. Бойко. – Ніжин: ТОВ “Видавництво “Аспект-Поліграф”, 2005. – 552 с.

27. Борис Л.М. Динаміка тематичної групи лексики їжі і напоїв у буковинських говірках : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Борис Людмила Миколаївна ; Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. – Чернівці, 2015. – 20 с.
28. Буднікова Л. Назви осіб жіночої статі у словацькій та українській мовах / Леся Буднікова // *Studia Slovakistica*. Віртуальний інститут словакістики / Упорядники і відп. ред. С. Пахомова, Я. Джоґаник – Ужгород: Мистецька лінія, 2007. – Вип. 7. – С. 36–50.
29. Буднікова Л. Творення назв жінок у словацькій та українській мовах / Леся Буднікова // *Наук. вісник Ужгородського нац. ун-ту.* – Ужгород: Ужгород. нац. ун-т, 2005 – Вип. 12. – С. 34–37. – (Серія: філологія).
30. Буковинські говірки: хрестоматія діалектних текстів / [укл. Руснак Н., Гуйванюк Н., Бузинська В]. – Чернівці: Рута, 2006. – 383 с.
31. Бурячок А.А. Назви спорідненості та свояцтва в українській мові / А.А. Бурячок. – К.: Вид-во Академії наук Української РСР, 1961. – 150 с.
32. Бытева Т.И. Опыт сравнительного анализа семантических отношений в одной тематической группе / Т.И. Бытева // *Проблемы грамматики, словообразования и лексики сибирских говоров.* – Красноярск: Красноярск. гос. пед. ун-т, 1978. – С. 110–122.
33. Вежбицкая А. Сравнение – градация – метафора / Анна Вежбицкая // *Теория метафоры: Сборник / Общ. ред. Н.Д. Арутюновой и М.А. Журиной.* – М.: Прогресс, 1990. – С. 133–152.
34. Верхратський І. Дещо до говору буковинсько-руського / Іван Верхратський // *Zbornik u slavu Vatroslava Jagića.* – Berlin, 1908. – С. 423–432.
35. Весілля в селах Горошівці і Чорниц Потік Заставнівського району Чернівецької області. Записав А.Ф. Яківчук. 1966–1967 // *Весілля: у 2-х кн.* – К.: Наук. думка, 1970. – Кн. 2. – С. 294–332.
36. Весільні обичаї буковинсько-руського народу в наддністрянських околицях. Написала Євгенія Ярошинська 1891 р. // *Весілля: у 2-х кн.* – К.: Наук. думка, 1970. – Кн. 2. – С. 215–231.

37. Вихованець І.Р. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови / І. Вихованець, К. Городенська; За ред. І. Вихованця. – К: Унів. вид-во “Пульсари”, 2004. – 400 с.
38. Вільчинська Т.П. Семантико-словотвірна характеристика оцінних назв осіб в українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Вільчинська Тетяна Пилипівна ; Львівю держ. ун-т ім. Івана Франка. – Львів, 1996. – 16 с.
39. Воїнава А.М. Лексіка хресьбіннай абраднасці на Гомельшчыне / Воїнава А.М // Нормативность в условиях смешения восточнославянских языков на территории Российско-Белорусско-Украинского пограниччя: Материалы круглого стола, приуроченного к Дню славянской письменности и культуры (Новозыбков, 24–25 мая 2012 г.). – Новозыбков, РИО БГУ, 2012. – С. 41–46.
40. Вольф Е. М. Функциональная семантика оценки / Е. М. Вольф. – М.: Наука, 1985. – 228 с.
41. Воронцова В.Л. Наименования лиц по профессии / В.Л. Воронцова // Способы номинации в современном русском языке. – М.: Наука, 1982. – С. 254–271.
42. Гажук-Котик Л.Г. Словозміна іменних частин мови в українських говірках Північної Буковини : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Гажук-Котик Лілія Георгіївна ; Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. – Чернівці, 2009. – 20 с.
43. Гак В. Г. К эволюции номинации / В.Г. Гак // Вопросы языкознания. – 1985. – № 4. – С. 28–42.
44. Гак В. Г. Человек в языке / В.Г. Гак // Логический анализ языка. Образ человека в культуре и языке / Отв. ред. чл-кор. РАН Н.Д. Арутюнова, к.ф.н. И.Б. Левонтина. – М.: Индрик, 1999. – С. 73–80.
45. Гвоздяк О. Запозичення з німецьким етимомом на позначення лексико-семантичного поля „Одяг” в українських говірках Закарпаття

(Ужгородщина) / Ольга Гвоздяк // Наук. вісник Ужгородського ун-ту. – Ужгород. – 2007. – . Вип. 16. – С. 89–91. – (Серія Філологія).

46. Гвоздяк О. Лексико-семантична адаптація запозиченої лексики з німецьким етимомом в українські говірки Закарпаття / Ольга Гвоздяк // Лінгвістичні студії: зб. наук. пр. / Наук. ред. Анатолій Загнітко – Донецьк, ДонНУ, 2003. – Вип. 11. – Ч. I. – С. 277–283.

47. Гвоздяк О.М. Морфологічна адаптація німецьких запозичень в українських говірках Закарпаття / Ольга Гвоздяк // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: матеріали Міжнар. наук. конф. „Українська література в загальноєвропейському контексті” (Ужгород, 16–17 жовтня 2001 р.). – Ужгород: Ужгород. нац. ун-т, 2002. – Вип. 5. – С. 236–239.

48. Гвоздяк О.М. Фонетичні та морфологічні особливості німецьких запозичень в українських говірках Закарпаття / О.М. Гвоздяк // Проблеми романо-германської філології: матер. Міжнар. наук. конф. „Міжмовні та міжлітературні контакти: теорія і практика” (Ужгород, 25–26 вересня 2000 р.). – Ужгород: Закарпаття, 2000. – С. 88–92.

49. Герман К. Українсько-східнороманські міждіалектні взаємовпливи в говірках Буковини / Костянтин Герман // Діалектологічні студії 9: Запозичення та інтерференція / ред. П.Ю. Гриценко, Н.В. Хобзей. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2010. – С. 36–44.

50. Герман К.Ф. Взаємодія української літературної мови з територіальними діалектами: навчальний посібник / К.Ф. Герман. – Чернівці: ЧДУ, 1983. – 74 с.

51. Герман К.Ф. Имена прилагательные в системе восточнославянско-молдавских языковых заимствований / К.Ф. Герман // Общекарпатский диалектологический атлас. Лингвистические и этнографические аспекты. – Кишинев: Штиинца, 1976. – С. 115–122.

52. Герман К.Ф. Интерферентная диалектная зона в лингвогеографическом освещении / К.Ф. Герман // Среднерусские говоры: межвузовский темат. сб. науч. тр. – Калинин: Калин. гос ун-т, 1986. – С.3–9.

53. Герман К.Ф. Об изучении наименований деревянной посуды в карпато-украинских говорах / К.Ф. Герман, В.А. Прокопенко // Справочно-информационные материалы по Общекарпатскому диалектологическому атласу / Ин-т славяноведения и балканистики АН СССР. – М., 1979. – С. 41–46.

54. Герман К.Ф. Розвиток лексики українських говірок Буковини в ХХ столітті / К.Ф. Герман // Наук. вісник Чернівецького ун-ту: зб. наук. пр. / наук. ред. Б.І. Бунчук. – Чернівці: Рута, 2008. – Вип. 428–429. – С. 9–16 (Слов'янська філологія).

55. Герман К.Ф. Семантичні типи та способи утворення лексики різьбярства / К.Ф. Герман // Культура та побут населення українських Карпат. – Ужгород: Ужгород. держу ун-т, 1965. – С. 121–123.

56. Герман К.Ф. Сложное предложение в буковинских говорах : автореф. дис. ...канд. филол. наук : 10.02.01 / К.Ф. Герман ; Чернов. гос. ун-т. – Черновцы : ЧГУ, 1968. – 24 с.

57. Герман К.Ф. Українські говірки Буковини у світлі мовознавчих досліджень / К.Ф. Герман // Наук. вісник Чернівецького ун-ту: зб. наук. пр. / наук. ред. Б.І. Бунчук. – Чернівці: Чернів. нац. ун-т, 2011. – Вип. 547–548. – С. 124–136. – (Слов'янська філологія).

58. Герман К.Ф. Українські говірки Північної Буковини в історичному та лінгвогеографічному аспекті: Фонетика, фонологія / К.Ф. Герман. – Чернівці : Рута, 1995. – 391 с.

59. Герман К.Ф. Частицы в украинских говорах Северной Буковины / К.Ф. Герман // Совецание по общеславянскому лингвистическому атласу : тезисы докл. (Гомель, 9–12 сентября 1975 г.). – М., 1975. – С. 61–64.

60. Говірки Буковини: бібліографічний показник / [уклад. Н.В. Гуйванюк, Н.О. Руснак]. – Чернівці: Чернів. нац. ун-т, 2011. – 144 с. – (Мовні скарби Буковини).

61. Головач Н.М. Лексичні румунізми в українській мові на діалектному та літературнонормативному рівнях : автореф. дис. ... канд.

філол. наук : 10.02.01 / Головач Ніколлета Миколаївна ; Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. – Чернівці, 2012. – 20 с.

62. Гончарук А.В. Спільне та відмінне в лексиці будівництва в подільському та буковинському говорах / А.В. Гончарук // Українська мова на Буковині: матеріали Всеукр. наук. конф., присвяченої 160-річчю від дня народження Юрія Федьковича (Чернівці, 13–15 жовтня 1994 р.). – Чернівці: Рута, 1994. – С. 63–65.

63. Горбань В.В. Отсубстантивные наименования лица в современном русском языке (словообразовательно-семантический аспект) : автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01. / Горбань Виктория Владимировна ; Одесский Ордена Трудового Красного Знамени гос. ун-т им. И.И. Мечникова. – Одесса, 1987. – 16 с.

64. Горбач О. Німецькі позичені слова в українській мові / Олекса Горбач // О.Горбач. Зібрані статті VIII. Історія мови. Діалектологія. Лексикологія. Фотопередрук. – Мюнхен: Український вільний ун-т; Філософічний факультет, 1997. – С. 50–58.

65. Горбачевич К.С. Вариантность слова и языковая норма / К.С. Горбачевич. – Л.: Наука, 1978. – 238 с.

66. Горбачевич К.С. Варианты слова на разных языковых уровнях / К.С. Горбачевич // Восточно-славянское и общее языкознание. – М : Наука, 1978. – С. 245–250.

67. Гороф'янюк І. Етніміми як база творення українських флорономенів / Інна Гороф'янюк // Мовознавчі студії. Діалект у лінгвокультурологічному просторі: зб. наук. пр. за матеріалами Міжнар. конф., на пошану 100-річчя від дня народження професора Гаврила Шила. – Дрогобич: Швидкодрук, 2010. – Вип. 3. – С. 42–50.

68. Граве Л.В. Экспрессивная лексика со значением лица в смоленских говорах / Л.В. Граве // Вопросы теории и методики изучения русского языка. – Смоленск: Смоленск. гос. пед. ин-т. им. Карла Маркса, 1970. – С. 179–197.

69. Гриценко П. Відкриваючи словник.../ П. Гриценко // Словник буковинських говірок / [ред. Н.В. Гуйванюк]. – Чернівці: Рута, 2005. – С. 3–4.
70. Гриценко П. Українська діалектна лексика: реальність і опис (деякі аспекти) / Павло Гриценко // Діалектна лексика: лексикологічний, лексикографічний та лінгвогеографічний аспекти: матеріали доп. Міжнар. наук. конф. – Глухів: РВВ ГДПУ, 2005 – С. 5–23.
71. Гриценко П.Ю. Ареальне варіювання лексики / П.Ю. Гриценко. – К.: Наук. думка, 1990. – 272 с.
72. Гриценко П.Ю. Буковинський ареал як об'єкт лінгвістичного вивчення / П.Ю. Гриценко // Українська мова на Буковині: матеріали Всеукр. наук. конф., присвяченої 160-річчю від дня народження Юрія Федьковича (Чернівці, 13–15 жовтня 1994 р.). – Чернівці: Рута, 1994. – С. 136–139.
73. Гриценко П.Ю. Моделювання системи діалектної лексики / П.Ю. Гриценко. – К.: Наук. думка, 1984. – 228 с.
74. Гуйванюк Н. Словник буковинських говірок: лінгвістичний та культурологічний аспекти / Ніна Гуйванюк, Наталія Руснак // Діалектна лексика: лексикологічний, лексикографічний та лінгвогеографічний аспекти: матеріали доп. Міжнар. наук. конф. – Глухів: РВВ ГДПУ, 2005 – С. 24–31.
75. Гуйванюк Н. „Словник буковинських говірок” як джерело українознавчих студій / Н. Гуйванюк // Буковинський історико-етнографічний вісник / ред. В.М. Ботушанський. – Чернівці : Прут, 2004. – Вип. 6. – С. 199–205.
76. Гуйванюк Н. Експрасеми розмовного мовлення буковинців як „знаки української етнокультури” / Ніна Гуйванюк // Мова у дзеркалі особистості. Філологічні дослідження, присвячені 80-річчю професора, академіка НАПН України Кононенка Віталія Івановича / Прикарп. нац. ун-т ім. Василя Стефаника. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2013. – С. 167–180.
77. Гуйванюк Н. Лексика родинних обрядів у буковинських говірках. Монографія / Ніна Гуйванюк, Наталія Руснак, Юлія Руснак. – Чернівці: Чернів. нац. ун-т, 2015. – 320 с.

78. Гуйванюк Н. Соціально маркована лексика у „Словнику буковинських говірок” / Ніна Гуйванюк // Наук. вісник Чернівецького ун-ту : зб. наук. пр. / наук. ред. Б.І. Бунчук. – Чернівці : Рута, 2008. – Вип. 428–429. – С. 17–23. – (Слов’янська філологія).

79. Гуйванюк Н.В. „Словник буковинських говірок” у контексті загальноукраїнської діалектної лексикографії / Н. Гуйванюк // Сучасне українське мовознавство та літературознавство : зб. наук. пр. / ред. М. Сюсько. – Ужгород: Ужгород. нац. ун-т, 2000. – Вип. 3. – С. 99–107.

80. Гуйванюк Н.В. Діалектні назви традиційної буковинської народної ноші в українській національно-мовній картині світу / Ніна Гуйванюк // Слово-Речення-Текст : Вибр. праці. – Чернівці: Чернів. нац. ун-т, 2009 – С. 612–624.

81. Гуйванюк Н.В. Лексика весільного обряду у „Словнику буковинських говірок” / Н.В. Гуйванюк // Наук. записки: у 5 ч. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2008. – Вип. 75 (1). – С. 255–260. – (Філологічні науки: мовознавство).

82. Гуйванюк Н.В. Лексикографічна праця Юрія Федьковича „Зборничокъ рідшихъ руськихъ слівъ зъ Путилівського (Руськімполунгського) окола на Буковині” / Ніна Гуйванюк // Слово-Речення-Текст : Вибр. праці. – Чернівці: Чернів. нац. ун-т, 2009 – С. 579–602.

83. Гуйванюк Н.В. Обрядова весільна лексика у „Словнику буковинських говірок” / Ніна Гуйванюк // Слово-Речення-Текст : Вибр. праці. – Чернівці: Чернів. нац. ун-т, 2009 – С. 602–611.

84. Гурская С.Л. Имена существительные общего рода, характеризующие человека, в ярославских говорах : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / Гурская Светлана Львовна; Государственное образовательное учреждение высшего профессионального образования „Ярославский государственный педагогический университет им. К.Д. Ушинского”. – Ярославль, 2010. – 23 с.

85. Гуцуляк Т. Метафорично-образні назви осіб у буковинських говірках (на матеріалі „Словника буковинських говірок”) / Т. Гуцуляк // Діалектна мова: сучасний стан і перспектива дослідження : програма, матеріали та тези доп. Всеукр. наук. читань, присвячених пам'яті діалектолога Валентини Прокопенко / відп. ред. Н.В. Гуйванюк. – Чернівці : Чернів. нац. ун-т, 2011. – С. 102–104.

86. Гуцуляк Т. Образний компонент у семантичній структурі діалектної лексики / Т. Гуцуляк // Наук. вісник Чернівецького ун-ту : зб. наук. пр. / наук. ред. Б.І. Бунчук. – Чернівці: Рута, 2008. – Вип. 428–429. – С. 118–124. – (Слов'янська філологія).

87. Дворянкін В.О. Номінативні процеси в українських східностепових говірках : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Дворянкін Віктор Олександрович ; НАН України, Інститут української мови. – К, 2006. – 396 с.

88. Дворянкін В.О. Номінативні процеси в українських східностепових говірках : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Дворянкін Віктор Олександрович ; Луганський нац. пед. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Луганськ, 2006. – 24 с.

89. Деченко Л. Особливості та характеристика тематичної групи назв на позначення сім'ї, спорідненості, свояцтва / Л. Деченко // Діалектологічні студії: зб.наук. праць / Редкол.: Г. Г. Березовська, В. В. Денисюк, О. Ю. Зелінська, Т. М. Тищенко, М. М. Торчинський (голова); відпов. за випуск – Г. Г. Березовська, Т. М. Тищенко. – Умань: Графіка, 2004. – С. 58–60.

90. Дзендзелівський Й.О. Більш поширені чехізми періоду 1919–1938 рр. у говорах Закарпатської області / Й.О. Дзендзелівський // Питання романо-германської та угорської філології: тези доп. до XX наукової конференції. – Ужгород: Ужгород. держ. ун-т., 1966. – С. 29–31.

91. Дзендзелівський Й.О. Буковинські говори у словнику І. Витвицького 1849 р. / Й.О. Дзендзелівський // Збірник праць і матеріалів на

пошану професора Івана Ковалика / відп. ред. З. Терлак. – Львів, 2003. – С. 72–78.

92. Дзендзелівський Й.О. Ізоглоси угорських лексичних нашарувань у українських говорах Закарпатської області УРСР / Й.О. Дзендзелівський // Українська лінгвістична географія. – К.: Наук. думка, 1966. – С. 45–75.

93. Дзендзелівський Й.О. Лексика українських говорів Закарпатської області. Назви спорідненості, свояцтва та сімейно-родинного побуту / Й.О. Дзендзелівський // Наукові записки Ужгородського держ. ун-ту. – Ужгород: Ужгород. держ. ун-т, 1957. – Т. XXVI. – Вип. 2. – С. 3–36.

94. Дзендзелівський Й.О. Програма для збирання матеріалів до лексичного атласу української мови / Й.О. Дзендзелівський. – К: Наук. думка, 1984. – 308 с.

95. Дзендзелівський Й.О. Українсько-західнослов'янські лексичні паралелі / Йосип Олексійович Дзендзелівський; відп. ред. Ф.Т. Жилко. – К.: Наук. думка, 1969. – 211 с.

96. Дика Л.В. Суфіксальний словотвір іменника в говірках полісько-середньонадніпрянського порубіжжя : автореф. дис... канд. філол. наук : 10.02.01 / Дика Людмила Василівна ; НАН України, Ін-т укр. мови. – К., 2003. – 20 с.

97. Дідківська Г.Г. Назви осіб за професією у сучасній українській мові (лексико-семантичні особливості) // Мовознавство. – 1969. – № 5. – С. 18–23.

98. Дідківська Г.Г. Українські назви ремесел і професій у зіставленні з іншими слов'янськими / Г.Г. Дідківська // Структурні рівні мови і методи їх дослідження. – К.: Наук. думка, 1972. – С. 52–57.

99. Доброльожа Г. Із спостереження над етнонімами як складовими української поліської фразеології / Галина Доброльожа // Етнолінгвістичні студії. 1. – Житомир: Полісся, 2007. – С. 95–104.

100. Дроботенко В.Ю. Лексика сімейних обрядів у говірках Донеччини : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Дроботенко Валентина Юріївна ; Донец. нац. ун-т. – Донецьк, 2001. – 18 с.

101. Дуличенко Л. Словарь обидных слов. Наименования лиц с негативным значением / Людмила В. Дуличенко. – Тарту: Изд-во Тартуского ун-та, 2000. – 270 с.

102. Дуличенко Л.В. Антрополоксемы с негативным значением и их лексикографическое описание : дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01 / Дуличенко Людмила Васильевна; Тартуский ун-т. – Б. м., 2000. – 187 с.

103. Еремина М.А. Лексико-семантическое поле „Отношение человека к труду” в русских народных говорах: этнолингвистический аспект : автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01 / Еремина Марина Артуровна; Уральский гос. ун-т им. А.М. Горького. – Екатеринбург, 2003. – 23 с.

104. Жаркова Л.П. Эмоционально-оценочная лексика современного украинского языка (нарицательные названия лиц): автореф. дис. ...канд. филол. наук: 10. 661 / Л.П. Жаркова; Ордена Ленина академия наук Украинской ССР; Отделение литературы, языка и искусствоведения. – К, 1970. – 24 с.

105. Жвава О.А. Лексика родинних обрядів подільсько-буковинсько-наддністрянського суміжжя : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Жвава Ольга Анатоліївна ; Нац. пед. ун-т ім. М.П Драгоманова. – К, 2010. – 24 с.

106. Жилко Ф.Т. Нариси з діалектології української мови / Ф.Т. Жилко. – К: Радянська школа, 1955. – 317 с.

107. Жуйкова М. Динамічні процеси у фразеологічній системі східнослов'янських мов: Монографія / Маргарита Жуйкова. – Луцьк: РВВ „Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. – 416 с.

108. Закревська Я. В. Нариси з діалектного словотвору в ареальному аспекті / Я.В. Закревська. – К.: Наук. думка, 1976. – 164 с.

109. Закревська Я.В. До питання про взаємозв'язок і взаємозалежність лексичних і словотворчих ареалів у діалектах слов'янських мов / Я.В. Закревська // Проблеми дослідження діалектної лексики і фразеології української мови: тези доп. – Ужгород: Ужгород. держ. ун-т, 1978. – С. 23–24.

110. Закревська Я.В. Процеси інтерференції в українських говорах карпатського ареалу в світлі даних лінгвістичної географії / Я.В. Закревська // Лексика української мови у її зв'язках з сусідніми слов'янськими і неслов'янськими мовами: тези доп. / відп. ред. Й.О. Дзендзелівський. – Ужгород, Акад. наук УРСР Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні; Ужгород. держ. ун-т, 1982. – С. 83–84.

111. Захарків О.Т. Діалектні відмінності у галузі словотвору іменників бойківського говору (назви осіб за професією та родом діяльності) / О.Т. Захарків // Вісник Львівського держ. ун-ту ім. І. Я. Франка. – Львів: Львів. держ. ун-т. – 1965. – Вип. 3. – С. 76–81. – (Серія Філологічна).

112. Землякова Н.В. Устойчивые образные номинации лица. Структурно-семантический и лексикографический аспекты : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / Землякова Нинель Владимировна ; Кубанский гос. ун-т. – Краснодар, 2005. – 20 с.

113. Зінченко І. Лексика вишивання у „Словнику буковинських говірок” / І. Зінченко // Діалектна мова: сучасний стан і перспектива дослідження : програма, матеріали та тези доп. Всеукр. наук. читань, присвячених пам'яті діалектолога Валентини Прокопенко / відп. ред. Н.В. Гуйванюк. – Чернівці: Чернів. ун-т, 2011. – С. 93–95.

114. Зінченко І. Семантичне переосмислення назв тварин у гуцульських і буковинських говірках (на матеріалі лексики вишивання) / Ірина Зінченко // Наук. вісник Чернівецького ун-ту: зб. наук. пр. / наук. ред. Б.І. Бунчук. – Чернівці: Рута, 2001. – Вип. 107. – С. 81–84. – (Слов'янська філологія).

115. Зінченко І.В. Ареальна характеристика назв художньої вишивки в буковинських говірках / І.В. Зінченко // XV Республіканська діалектологічна нарада „Структура і розвиток українських говорів на сучасному етапі”: тези доп. і повідомлень (до IX Міжнар. з'їзду славістів). – Житомир: Ордена Трудового Червоного Прапора Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні АН УРСР, 1983. – С. 49–50.

116. Зінченко І.В. Найменування для позначення вишивальних процесів на буковинській Гуцульщині / І.В. Зінченко // Українська мова на Буковині: матеріали Всеукр. наук. конф., присвяченої 160-річчю від дня народження Юрія Федьковича (Чернівці, 13–15 жовтня 1994 р.). – Чернівці: Рута, 1994. – С. 66–68.

117. Ибрагимова В.Л. Из наблюдений над тематической группой „человек” в русских говорах Башкирии / В.Л. Ибрагимова, Г.М. Курбангалеева // Лексический атлас русских народных говоров (Материалы и исследования). – СПб., Наука, 1998. – С. 45–52.

118. Кавальчук А.І. Асабовыя найменні ў гаворках Гродзеншчыны: манаграфія / А.І. Кавальчук; навук. рэд. праф. П.У. Сцяцко. – Гродна: ГрДУ, 2006. – 45 с.

119. Калиткина Г.В. Формы субъективной оценки имён в аспекте теории мотивации (на диалектном материале) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / Калиткина Галина Васильевна ; Томск. гос. ун-т им. В.В. Куйбышева. – Томск, 1990. – 16 с.

120. Караулов Ю.Н. Структура лексико-семантического поля / Ю.Н. Караулов // Филологические науки. – 1972. – № 1. – С. 57–68.

121. Карпенко Ю. О. Деякі назви культурних рослин у буковинських говірках (До питання про мовні взаємозв'язки) / Ю.О. Карпенко // Наук. записки Чернівецького держ. ун-ту. Питання історії і діалектології східнослов'янських мов. – Чернівці, Чернів. держ. ун-т, 1958. – Т. 31. – Вип. 7. – С. 105–120.

122. Карпенко Ю.О. Лексика огородництва в буковинських говорах / Ю.О. Карпенко // Тезиси докладов отчетно-научной сессии профессорско-преподавательского состава. – Черновцы: Чернов. гос. ун-т, 1957. – С. 241–243.

123. Кашевская Ю.И. Оценочные субстантивные и адъективные наименования лиц в говоре села Кабанок (Восточное Прибайкалье) : автореф. дис. ...канд. филол. наук : 10.02.01 / Ю.И. Кашевская ; Томск. гос. ун-т им. В.В. Куйбышева. – Томск, 1971. – 22 с.

124. Керста Р.Й. Антропоніми – основа вивчення лексики, що характеризує особисті властивості людини / Р.Й. Керста // З історії української лексикології. – К: Наук. думка, 1980 – С. 200–212.

125. Кисілевський К. Надпрутський говір / К. Кисілевський // Записки наукового товариства ім. Шевченка. Т. CLXII. Збірник філологічної секції. – Нью-Йорк–Париж: Наук. товариство ім. Шевченка, 1954. – Т. 25. – Кн. 2. – С. 9–52. – (Діалектологія).

126. Клепикова Г.П. К проблеме изучения лексико-семантической вариативности в гомогенном и гетерогенном диалектном континууме (карпато-балканский ареал) / Г.П. Клепикова // Славянское и балканское языкознание. Проблемы лексикологии. – М.: Наука, 1986. – С. 67–84.

127. Ковалик І.І. Питання іменникового словотвору в східнослов'янських мовах у порівнянні з іншими слов'янськими мовами. Частина 1. До IV Міжнар. з'їзду славістів / І. Ковалик /. – Львів: Львів. держ. ун-т ім. І. Франка, 1958. – 154 с.

128. Козачук Г. Лексико-семантична структура прикметників на позначення внутрішніх рис людини у надбужсько-поліських говірках / Ганна Козачук // Міжнар. наук. конф. „Діалектна мова: сучасний стан і динаміка в часі. До 100-річчя професора Федота Трохимовича Жилка” (Київ, 5–7 березня 2008 р.): тези доп. – К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2008. – С. 100–101.

129. Колесник Л. Из украинско-русских мотивационных параллелей / Л.Я. Колесник // Актуальные проблемы русской диалектологии: тезисы докл. Междунар. конф. (Москва, 27–28 октября 2012 г.). – М.: Ин-т русского языка им. В.В. Виноградова РАН, 2012. – С. 83–85.

130. Колеснік Л. Агентиви в покутсько-буковинських говірках як результат міжмовної взаємодії (на матеріалі „Словника буковинських говірок”) / Л.Я. Колеснік // Лінгвістика. – 2011. – №1 (22). – Ч. II. – С. 54–62.

131. Колеснік Л. Буковинсько-гуцульсько-закарпатські лексичні паралелі в номінації рис людини / Людмила Колеснік // Вісник Прикарпатського ун-ту ім. Василя Стефаника. – Івано-Франківськ: Прикарп. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2012. – Вип. XXXII–XXXIII. – С. 340–346. – (Філологія).

132. Колеснік Л. Відапелятивні та відонімні назви людини в покутсько-буковинських говірках / Людмила Колеснік // Культура слова. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2013. – Вип. 79. – С. 201–208.

133. Колеснік Л. Динаміка номінацій спорідненості і свояцтва в покутсько-буковинських говірках / Л. Колеснік // Діалектна мова: сучасний стан і перспективи дослідження: програма, матеріали та тези доп. Всеукр. наук. читань, присвячених пам'яті діалектолога Валентини Прокопенко / відп. ред. Н.В. Гуйванюк. – Чернівці: Чернів. нац. ун-т, 2011. – С. 121–123.

134. Колеснік Л. Назви спорідненості й свояцтва у буковинських говірках / Людмила Колеснік // Культура слова. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. – Вип. 72. – С. 141–146.

135. Колеснік Л. Покутсько-буковинсько-наддністрянські паралелі у номінації зовнішніх рис людини / Людмила Колеснік // Мовознавчі студії. Діалект у лінгвокультурологічному просторі (За матеріалами Міжнар. наук. конф. на пошану 100-річчя від дня народження професора Гаврила Шила). – Дрогобич: Швидкодрук, 2010. – Вип. 3. – С. 139–147.

136. Колеснік Л. Табу та евфемізми в номінації рис людини (на матеріалі буковинських говірок) / Людмила Колеснік // Всеукраїнська

науково-практична конференція імені Віктора Ужченка „Образне слово Луганщини XII” (Луганськ, 10–12 квітня 2013 р.): тези доп.– Луганськ : ДЗ „ЛНУ ім. Тараса Шевченка”, 2013. – Вип. 12. – С. 131–134.

137. Колісник І.С. Місцева хліборобська лексика буковинських говірок / І.С. Колісник // Діалектологічний бюлетень / відп. ред. Ф.Т. Жилко.– 1961. – Вип. 8. – С. 64–71.

138. Колосова В.Б. Лексика и символика славянской народной ботаники. Этнолингвистический аспект. – М.: Индрик, 2009. – 352 с. (Традиционная духовная культура славян. Современные исследования).

139. Колшанский Г.В. Коммуникативная функция и структура языка / Г.В. Колшанский. Изд. 3-е. – М.: ЛНИ, 2007. – 174 с.

140. Конобродська В.Л. Вербальний компонент традиційного поховального обряду в поліських говорах : автореф. дис... канд. філол. наук : 10.02.01 / Конобродська Валентина Лаврентіївна ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 1999. – 21 с.

141. Корзонюк М.М. Словотвір говірок Волинського Надбужжя / М.М. Корзонюк // Структура в розвиток українських говорів на сучасному етапі: тези доп. і пов. XV Респ. діалектологічної наради. – Житомир, 1983. – С. 156–158.

142. Космеда Т. Аксіологічні аспекти прагмалінгвістики: формування і розвиток категорії оцінки. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2000. – 350 с.

143. Космеда Т.А. Агентивные имена морально-этической оценки в современном русском языке : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / Космеда Татьяна Анатольевна ; Харьковский Ордена Трудового Красного Знамени и Ордена дружбы народов гос. ун-т. им. А.М. Горького. – Харьков, 1987. – 24 с.

144. Костюк Д. Польська мова – посередник германізмів в українській мові XVII століття / Д. Костюк // Лексика української мови в її зв'язках з сусідніми слов'янськими і неслов'янськими мовами: тези доп. / відп. ред.

Й.О. Дзендзелівський. – Ужгород, Акад. наук УРСР Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні; Ужгород. держ. ун-т, 1982. – С. 131–132.

145. Кравченко М.В. Оцінні іменники з позитивним емоційним забарвленням / М.В. Кравченко // Мовознавство. – 1977. – № 3. – С. 89–92.

146. Кравчук О. Лексика тематичної групи „Риси характеру та зовнішності людини” в подільській говірці села Козинці Липовецького району Вінницької області / Олена Кравчук // Філологічні студії: зб. наук. пр. студентів / Вінницький держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського; відп. ред. Т. С. Слободинська. – Вінниця : ПП Балюк І.Б., 2012. – Вип. 10. – С. 166–173.

147. Краєвська Г.П. Назви осіб за видом діяльності у центральноподільських говірках / Г.П. Краєвська // Наук. записки. – Острог: Вид-во нац. ун-ту „Острозька академія”. – 2012. – Вип. 19. – С. 125–131. – (Серія „Філологія”).

148. Кривко Н.Н. Оценочные наименования лиц в говорах Миорского района Витебской области : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / Кривко Николай Ниллович ; Акад. наук Белорус. ССР, Ин-т языкознания им. Я. Коласа. – Минск, 1985. – 24 с.

149. Кровицька О.В. Назви осіб в українській мовній традиції XVI – XVIII ст.: Семантика і словотвір / Ольга Кровицька – Львів: НАН України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича, 2002. – 213 с.

150. Кровицька О.В. Назви осіб за сімейними і родинними стосунками, свояцтвом // Матеріали наук. конф. “Словотвір як вияв динаміки мови”. – Львів, 1994. – Ч. 1 – С. 112–113.

151. Кровицька О.В. Назви осіб чоловічого роду, пов'язаних із військовою справою / О.В. Кровицька // Українська історична та діалектна лексика / відп. ред. Л.М. Полюга. – К.: Наук. думка, 1995. – С. 48–56.

152. Кронгауз М.А. Норма: семантический и прагматический аспекты / М.А. Кронгауз // Сокровенные смыслы. Слово. Текст. Культура: сб. ст. в

честь Н.Д. Арутюновой / Отв. ред. Ю.Д. Апресян. – М: Языки славянской культуры, 2004. – С. 137–141.

153. Кронгауз М.А. Семантика. Учебник для вузов / М.А. Кронгауз. – М: Рос. гос. гуманит. ун-т, 2001. – 399 с.

154. Купина Н.А. Коннотативность в семантической группе названий лица / Н.А. Купина, М.Ф. Скорнякова // Классы слов и их взаимодействие. – Свердловск: Уральский гос. ун-т, 1979. – С. 92–108.

155. Кушнерик В. До вивчення німецькомовного та українськомовного буковинського діалекту / В. Кушнерик, Л. Гіков // Українська мова на Буковині: матеріали Всеукр. наук. конф., присвяченої 160-річчю від дня народження Юрія Федьковича (Чернівці, 13–15 жовтня 1994 р.). – Чернівці: Рута, 1994. – С. 14–16.

156. Кушнерик В.І. Про українську лексику в буковинському німецькомовному діалекті / В.І. Кушнерик, О. Найдеш // Українська мова на Буковині: матеріали Всеукр. наук. конф., присвяченої 160-річчю від дня народження Юрія Федьковича (Чернівці, 13–15 жовтня 1994 р.). – Чернівці: Рута, 1994. – С. 68–70.

157. Лавровский П. Коренное значение в названиях родства у славян / Лавровский П. – СПб: Типография императорской академии наук, 1867. – 120 с.

158. Лазаренко Л. Лексична інтерференція в усному румунському мовленні в Україні (Лінгвістичний та соціологічний аспекти) / Любов Лазаренко. – К.: Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України; Київський нац. ун-т. ім. Т. Шевченка; Інститут романістики Лепцизького ун-ту, 2001. – 130 с.

159. Леонова М.В. До характеристики говірок Північних районів Буковини / М.В. Леонова // Наук. записки Чернівецького держ. ун-ту. Питання історії і діалектології східнослов'янських мов. До IV Міжнар. з'їзду славістів. / відп. ред. І.Г. Чередниченко. – Чернівці: Чернів. держ. ун-т, 1958. – Т. 31. – Вип. 7. – С. 89–103.

160. Леонова М.В. Прислівники у буковинських говорах / М.В. Леонова // Наук. записки Чернівецького держ. ун-ту. Питання історії і діалектології східнослов'янських мов: зб. наук. пр. – Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1961. – Т. 42. – Кн. 2. – Вип. 11. – С. 92–102. – (Серія філологічних наук).

161. Леонова М.В. Службові слова у буковинських говорах / М.В. Леонова // Наук. записки Чернівецького держ. ун-ту. Питання історії і діалектології східнослов'янських мов / відп. ред. І.І. Слинко – Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1963. – Т. 57. – Кн. III. – Вип. 18. – С. 3–15. – (Серія філологічна).

162. Леонтьева Т.В. Интеллект человека в зеркале „растительных метафор” / Т.В. Леонтьева // Вопросы языкознания. – 2006. – № 5. – С. 57–67.

163. Лєснова В.В. Номінація рис людини в українських східнословобожанських говірках. Монографія / В.В. Лєснова. – Луганськ: Альма-матер, 2004. – 194 с.

164. Ли А.Д. Синонимо-антонимические группы, обозначающие черты характера человека и его эмоционально-психические состояния (в русском говоре с. Межог Усть-Вымского района Коми АССР) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / Ли Акадия Дмитриевна ; Ленинградский ордена Ленина и ордена Трудового Красного Знамени гос. ун-т. им. А.А. Жданова. – Л., 1984. – 20 с.

165. Лизанец П.Н. Украинско-венгерские межъязыковые контакты (Мадьяризмы в украинском языке) : автореф. дис...докт. филол. наук : 10. 661 / П.Н. Лизанец ; Львовский Ордена Ленина гос. ун-т. им. И.Я. Франко. – Львов, 1971. – 46 с.

166. Лизанець П.М. До питання про українсько-угорські мовні взаємини (На матеріалі лексики, пов'язаної з житлом) / П.М. Лизанець // Питання романо-германської та угорської філології: тези доп. до XX наук. конф. – Ужгород: Ужгород. держ. ун-т, 1966. – С. 36–43.

167. Лизанець П.М. Основні шляхи проникнення лексичних мадяризмів в українські говори Закарпаття / П.М. Лизанець // Слов'янсько-

угорські міжмовні та літературні зв'язки: наук.-темат. зб. / відп. ред. П.М. Лизанець. – Ужгород: Ужгород. держ. ун-т., 1970. – С. 99–112.

168. Лимаренко В.С. Лексика лісосплаву у буковинських і гуцульських говірках / В.С. Лимаренко // Научный ежегодник за 1959 год: Отдельный выпуск. Филологический факультет / відп. ред. К.М. Леутский. – Черновцы: Изд-во Чернов. гос. ун-та, 1960. – С. 200–202.

169. Лимаренко В.С. Міжговіркові відмінності в лексиці на території Чернівецької області / В.С. Лимаренко // Міжвузівська наук. конф. з питань укладання обласних діалектологічних словників : тези доп. (Чернівці, 23–25 січня 1960 р.). – Чернівці: Чернів. держ. ун-т., 1960. – С. 23–25.

170. Листування українських славістів з Францем Міклошичем / [упоряд. та автор передмови І. С. Свенціцький; ред. колегія: Д.Г. Гринчишин, Я. Д. Ісаєвич (відп.ред), О. А. Купчинський, Ф. І. Стеблій]. – К.: Наук. думка, 1993. – 400 с.

171. Лук'янюк К. Писанкарство як аспект вивчення і джерело збагачення словника буковинських говірок / Корній Лук'янюк, Валентина Маруняк // Проблеми історії та культури української мови: зб. наук. пр. / відп. ред. Бабиш Н.Д. – Чернівці: Рута, 1995. – С. 82–90.

172. Лук'янюк К.М. Діалектні ботанічні назви (на матеріалі говірки села Малятинців) / К.М. Лук'янюк, В.І. Маруняк // Українська мова на Буковині: матеріали Всеукр. наук. конф., присвяченої 160-річчю від дня народження Юрія Федьковича (Чернівці, 13–15 жовтня 1994 р.). – Чернівці: Рута, 1994. – С. 59–61.

173. Лук'янюк К.М. Стилiстичні властивості суфіксації в буковинських говірках / К.М. Лук'янюк // Питання стилістики української мови в її взаємозв'язку з іншими слов'янськими мовами: тези доп. міжвузівської наук. конф. (Чернівці, 15–19 жовтня 1963 р.). – Чернівці: Чернів. держ. ун-т., 1963. – С. 97–99.

174. Лук'янюк К.М. Суфіксальний словотвір назв людей у буковинських говорах / К.М. Лук'янюк // Наук. записки Чернів. держ. ун-ту:

зб. наук. робіт аспірантів / відп. ред. Р.М. Волков. – Чернівці: Чернів. держ. ун-т, 1958. – Вип. 4. – С. 42–51.

175. Лукьянова Н.А. Экспрессивная лексика разговорного употребления (проблемы семантики) / Н.А. Лукьянова. – Новосибирск: Наука, 1986. – 230 с.

176. Магрицька І.В. Весільна лексика українських східнослов'янських говірок : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Магрицька Ірина Василівна ; Запорізький держ. ун-т. – Запоріжжя, 2000. – 23 с.

177. Мазилова А.Ю. Наименование лица по отношению к труду в говоре Тутаевского района Ярославской области / А.Ю. Мазилова // Уч. зап. Ярославского пед. ин-та. Вопросы русского языка. Проблемы лексикологии и синтаксиса. – Ярославль: Ярославский Ордена Трудового Красного Знамени гос. пед. ин-т. им. К.Д. Ушинского, 1976. – Вип. 158. – С. 20–27.

178. Максим'юк О. Кореферентність прикметникових композитів в атрибутивно-предикативній функції / Оксана Максим'юк // Наук. вісник Чернівецького ун-ту. – Чернівці: Рута, 2002. – Вип. 146–147. – С. 118–124. – (Слов'янська філологія).

179. Маруняк В. Система кольорів буковинської писанки з погляду семантики, деривації та структури / Валентина Маруняк // Наук. вісник ЧДУ. – Чернівці: ЧДУ, 1997. – Вип. 13. – С. 76–83. – (Слов'янська філологія).

180. Матвіяс І.Г. Роль буковинських говірок в утворенні західноукраїнського варіанта літературної мови // Українська мова на Буковині: матеріали Всеукр. наук. конференції, присв. 160-річчю від дня народження Юрія Федьковича (Чернівці, 13–15 жовтня 1994 р). – Чернівці: Рута, 1994. – С. 7–8.

181. Мацюк З.С. Людина і її буття у західнополіській фразеології : автореф. дис. ...канд. філол. наук : 10.02.01 / Мацюк Зоряна Сергіївна ; Волинський нац. ун-т. ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2011. – 20 с.

182. Мигирина Н.И. Типы номинаций для обозначения статусов лица в современном русском языке / Н.И. Мигирина / отв. ред. к.ф.н. Л.И. Демченко. – Кишинев: Штиинца, 1980. – 92 с.

183. Мигилинець О.Ф. Деякі буковинські ботанічні назви на загальнокарпатському та загальноукраїнському фоні / О.Ф. Мигилинець // Українська мова на Буковині: Українська мова на Буковині: матеріали Всеукр. наук. конф., присвяченої 160-річчю від дня народження Юрія Федьковича (Чернівці, 13–15 жовтня 1994 р.). – Чернівці: Рута, 1994. – С. 58–59.

184. Моисеев А.И. Наименование лиц по профессии в современном русском языке (Структурно-семантическая характеристика) : автореф. дис. ... докт. филол. наук : 660 / А.И. Моисеев ; Ленинградский Ордена Ленина гос. ун-т им. А.А. Жданова. – Л., 1967. – 28 с.

185. Моисеев А.И. Соотносительность личных существительных мужского и женского рода и способы ее выражения / А.И. Моисеев // Уч. записки Ленинградского гос. ун-та. – Л.: Изд-во Ленинградского ун-та, 1959. – № 277. – Вып. 55. – С. 176–189. – (Серия: Филологические науки).

186. Морараш Г.В. Ідіолект Євгенії Ярошинської : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Морараш Галина Володимирівна ; Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці, 2016. – 20 с.

187. Мордвина-Щодро О.А. Антонимо-синонимические блоки прилагательных, называющих черты характера человека (лингвокультурологический аспект) : автореф. дис. ... канд. наук: 10.02.01 / Мордвина-Щодро Ольга Арвидовна ; Санкт-Петербургский гос. ун-т. – Санкт-Петербург, 2007. – 23 с.

188. Морковкин В.В. Идеографические словари / В.В. Морковкин. – М.: Изд-во Московского ун-та, 1970. – 72 с.

189. Наулко В.І. Географічне розміщення народів в УРСР. Додаток до „Карти сучасного етнічного складу населення Української РСР” / В.І. Наулко. – К.: Наук. думка, 1966. – 32 с.

190. Нецименко Г.П. Заимствования как проявление культурно-языковых контактов и их функционирование в языке-реципиенте / Г.П. Нецименко // Встречи этнических культур в зеркале языка: (в сопоставительном лингвокультурном аспекте) / Науч. совет по истории мировой культуры. – М.: Наука, 2002. – С. 121–151.

191. Нивина Е.А. Лексика тематической группы „Человек” в говорах Тамбовской области : автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01 / Нивина Елена Анатольевна ; Тамбовский гос. ун-т. им. Г.Р. Державина. – Тамбов, 2003. – 26 с.

192. Николаева Е.К. К типологии фразообразования устойчивых сравнений (на материале польского языка) / Е. К. Николаева // Вопросы языкознания. – 1996. – № 3. – С. 95–99.

193. Ніколаєва Л.Б. Типологія термінів спорідненості : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.17 / Ніколаєва Лариса Бориславівна ; Донец. нац. ун-т. – Донецьк, 2005. – 18 с.

194. Німчук В. В. Спостереження над словотвором іменника в говірці села Довге Іршавського району (суфіксація) / В.В. Німчук // Наук. записки Ужгород. держ. ун-ту. Діалектологічний збірник / відп. ред. С.П. Бевзенко. – Львів: Вид-во Львівського ун-ту ім. І. Франка. – 1955. – Т. XIV. – С. 175–182.

195. Новикова Е.И. Эмоционально-оценочная лексика в заонежских говорах. Имена прилагательные / Е.И. Новикова // Рябининские чтения – 95: сб. докл. – Петрозаводск: Музей-заповедник „Кижі”, 1997. – С. 206–211.

196. Огуй О. Міжмовна інтерференція на Буковині початку ХХ ст. / Олександр Огуй // Матеріали 5-го конгресу Міжнар. асоціації українців: зб. наук. статей / відп. ред. Ніна Гуйванюк. Вид. 2-ге, стер. – Чернівці: Рута, 2008. – С. 209–214. – (Мовознавство).

197. Олексенко В. Іменники-назви осіб за територіальною ознакою (за місцем проживання або народження) / Володимир Олексенко // Мовознавчий вісник: зб. наук. пр. на пошану професора Катерини Городенської з нагоди її

60-річчя / відп. ред. Г.І. Мартинова. – Черкаси: Черкас. ун-т. ім. Б. Хмельницького, 2009. – Вип. 8. – С. 195–200.

198. Олійник І.С. До питання про взаємозв'язок української мови з західнослов'янськими / І.С. Олійник // V міжвузівська республіканська славістична конф. (Ужгород, 25–30 вересня 1962 р.): тези доп. – Ужгород: Ужгородський держ. ун-т., 1962 – С. 4–6.

199. Олійник І.С. Іменники з суфіксом - ар (- яр) на позначення назв осіб / І. С. Олійник // Питання словотвору / За ред. І. І. Ковалика. – К.: Вища школа, 1979. – С. 59–68.

200. Олійник І.С. Іменники з суфіксом - ець на позначення назв осіб / І. С. Олійник // Дослідження з словотвору та лексикології. – К.: Вища школа, 1985. – С. 34–38.

201. Онишкевич М.Й. Українсько-південнослов'янські мовні зв'язки за даними бойківського діалекту / М.Й. Онишкевич // Вісник Львівського ордену Леніна держ. ун-ту ім. Івана Франка. – Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1969. – Вип. 6. – С. 3–6. – (Серія філологічна).

202. Орос В.І. До питання про українсько-румунські мовні контакти в східних районах Закарпаття / В.І. Орос // Питання романо-германської та угорської філології: тези доп. до XX наук. конф. – Ужгород: Ужгородський держ. ун-т., 1966. – С. 51–53.

203. Павел В.К. Лексическая номинация. На материале молдавских говоров / В.К. Павел. – Кишинев: Штиинца. – 1983. – 232 с.

204. Павлюк Е.Я. Украинско-молдавские связи на Буковине : автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.661 / Павлюк Е.Я. ; Одесский Орден Трудового Красного Знамени гос. ун-т им. И.И. Мечникова. – Одесса, 1971. – 19 с.

205. Панцьо С.Є. Назви особи у лемківському діалекті / Стефанія Панцьо // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: зб. наук. пр. Міжнар. конф. на честь 80-річчя проф. Йосипа Дзендзелівського (Ужгород, 17–19 лютого 2001 р.). – Ужгород: Ужгород. нац. ун-т., 2001. – Вип. 4. – С. 419–422. – (Українське і слов'янське мовознавство).

206. Панютіч К.М. Лексика сучаснаго народнаго гавора Ушаччыны (наіменавання лиц і іх характэрыстыка) : аўтореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.661 / К.М. Панютіч ; АН Беларус. ССР. Ін-т. языкознання ім. Якуба Коласа. – Мінск, 1971. – 24 с.

207. Петрова Л.Я. Качэстэвенна-ацэночныя прылагатэльныя, характэрызуючыя чалавека (па матэрыялах Новгарадскага обл. слоўаря) / Л.Я. Петрова // Новгарад в культуры Древней Руси: матэрыялы чтэний по древнерус. лит. (Новгарад, 16—19 мая 1995 г.). – Новгарад: Изд-во Новгарад. гос. ун-та, 1995. – С. 174–178.

208. Пискун В.Т. Жэньскія личныя номінацыі в сучасным беларускім літэратурным языке : аўтореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.02 / Пискун Владимир Тимофеевич ; Беларус. гос. ун-т. – Мінск, 1972. – 26 с.

209. Пиц Т. З історії дослідження німецьких запозичених слів в українській мові / Тарас Пиц // Українська мова. – 2013. – № 2. – С. 84–99.

210. Пиц Т. З історії поширення ремісничої назви *маляр* та її варіантів у польській і східнослов'янських мовах / Тарас Пиц // Українська мова. – 2009. – № 1. – С. 104–108.

211. Пиц Т. Походження української назви виробника возу *стельмах* / Тарас Пиц // Українська мова. – 2006. – № 1. – С. 57–70.

212. Пиц Т. Шляхи проникнення німецькомовних лексичних запозичень у південно-західні говори України / Тарас Пиц // Матеріали 5-го конгресу Міжнар. асоціації україністів: зб. наук. статей. Вид. 2-ге, стер. – Чернівці: Рута, 2008. – С. 233–237. – (Мовознавство).

213. Пиц Т.Б. До історії дослідження німецьких запозичених слів в українській мові / Тарас Пиц // Українська мова, 2013. – № 2. – С. 84–99.

214. Пиц Т.Б. Німецькі назви шкіряників у польській, білоруській та українській мовах XV–XVII ст. / Тарас Пиц // Вісник Львівського ун-ту. – Львів: Видавничий центр ЛНУ, 2008. – Вип. 15. – С. 79–86. – (Серія іноземні мови).

215. Пиц Т.Б. Про німецьке походження ремісничих назв *s'łósarz*, *s'lsarz*, *s'lusarz*, *слюсар*, *слесарь* у слов'янських мовах / Т.Б. Пиц // Мовознавство. – 2007. – № 2. – С. 35–41.

216. Пиц Т.Б. Східнонімецькі назви ремісників та їхнє поширення у польській, білоруській і українській мовах XIV–XVII ст. : автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.17 / Пиц Тарас Богданович; Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка. – Львів, 2008. – 18 с.

217. Покальчук В.Ф. Спостереження над суфіксальним творенням іменників у надсарнських говірках на Волині / В.Ф. Покальчук // Українська діалектна морфологія / відп. ред. Ф.Т. Жилко. – К.: Наук. думка, 1969. – С. 52–57.

218. Полевецька О. Семантичні групи експресивних дієслів у буковинських говірках / О. Полевецька, Л. Тарновецька (Ткач) // Наук. вісник Чернівецького ун-ту: зб. наук. пр. / наук. ред. Б.І. Бунчук. – Чернівці: Рута, 1998. – Вип. 34. – С. 90–95. – (Слов'янська філологія).

219. Помыкалова Т.Е. Фразеологизмы качественной характеристики человека по его внешности / Т.Е. Помыкалова // Русский язык в школе. – 2004. – № 3. – С. 92–94.

220. Потебня А.А. Связи некоторых представлений в языке // О некоторых символах в славянской народной поэзии / Ал. Аф. Потебня. Второе издание. – Харьков: Издание М.В. Потебня, 1914. – С. 125–158.

221. Прилипко Н.П. Темпоральні прислівники в буковинських говірках / Н.П. Прилипко // Українська мова на Буковині: матеріали Всеукр. наук. конф., присвяченої 160-річчю від дня народження Юрія Федьковича (Чернівці, 13–15 жовтня 1994 р.). – Чернівці: Рута, 1994. – С. 30–31.

222. Притуляк Н. Із спостережень над вербальним і невербальним компонентами сучасного весільного обряду одного буковинського села / Н. Притуляк // Етнолінгвістичні студії. / відп. ред. Павло Гриценко. – Житомир: Полісся, 2007. – Вип. 1. – С. 114–125.

223. Програма-питальник для збирання матеріалів до обласного словника буковинських говорів / [за ред. І.Г. Чередниченка]. – Чернівці, Чернівецький держ. ун-т., 1957 – 32 с.

224. Прокопенко В.А. Архаїзми у складі лексики буковинських говірок / В.А. Прокопенко // Питання історичного розвитку української мови: праці міжвузівської наук. конф., присвяченої V Міжнар. з'їздові славістів (Харків, 15–20 грудня 1959 р.). – Харків: Вид-во Харків. держ. ун-ту, 1962. – С. 335–343.

225. Прокопенко В.А. Деякі особливості сільськогосподарської лексики буковинських говірок / В.А. Прокопенко // Наук. записки Чернівецького ун-ту: зб. робіт аспірантів. – Чернівці: Чернів. держ. ун-т, 1958. – Вип. 4. – С. 51–71.

226. Прокопенко В.А. Зміни лексичного складу буковинських говорів у радянський період / В.А. Прокопенко // Міжвузівська наук. конф., присвячена 25-річчю возз'єднання Північної Буковини з Українською РСР (Чернівці, 21–25 вересня 1965 р.): тези доп. – Чернівці: Чернів. держ. ун-т., 1965. – С. 144–146.

227. Прокопенко В.А. Лексика буковинських говірок (на матеріалі дослідження діалектної території північно-східних районів Чернівецької обл.) : дис. ...канд. філол. наук : 10.02.01 / Прокопенко В.А ; Черн. держ. ун-т. – Чернівці, 1960. – 495 с.

228. Прокопенко В.А. Лексика весільного обряду у буковинських говорах / В.А. Прокопенко // Тези доп. XX наукової сесії (Чернівці, квітень 1964 р.) / відп. ред. Г.І. Сінченко. – Чернівці: Вид-во Чернів. ун-ту, 1964. – С. 43–46. – (Секція філологічних наук).

229. Прокопенко В.А. Молдавские лексические элементы в украинских говорах Буковины / В.А. Прокопенко // Восточнославяно-молдавские языковые взаимоотношения: сб. ст. / отв. ред. С.Г. Бережан. – Кишинев: Штиинца, 1961. – С. 70–78.

230. Прокопенко В.А. Назви доріг і меж у буковинських говірках / В.А. Прокопенко // Научный ежегодник за 1959 год: отдельный выпуск. Филологический факультет / отв. ред. К.М. Леутский. – Черновцы: Изд-во Чернов. гос. ун-та, 1960. – С. 202–204.

231. Прокопенко В.А. Назви одягу, взуття та головних уборів у буковинських говірках / В. Прокопенко // Наук. записки Чернівецького держ. ун-ту. Питання історії і діалектології східнослов'янських мов: зб. наук. пр. – Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1961. – Т. 42. – Кн. 2. – Вип. 11. – С. 45–61. – (Серія філологічна).

232. Прокопенко В.А. Назви предметів домашнього вжитку у буковинських говорах / В.А. Прокопенко // Тези доповідей ХХІ наук. сесії (Чернівці, травень–червень 1965 р.) / відп. ред. Г.І. Сінченко. – Чернівці: Вид-во Чернів. ун-ту, 1965. – С. 3–6. – (Секція філологічних наук).

233. Прокопенко В.А. Назви спорідненості та свояцтва в буковинських говірках / В.А. Прокопенко // Наук. записки Чернівецького держ. ун-ту. Питання історії і діалектології східнослов'янських мов. – Чернівці: Чернів. держ. ун-т, 1958. – Т. 31. – Вип. 7. – С. 139–151.

234. Прокопенко В.А. О взаимоотношении общенародной и диалектной лексики в буковинских говорах / В.А. Прокопенко // Совещание по Общеславянскому лингвистическому атласу: тезисы докл. (Черновцы, 24–30 июня 1971 г.). – М.: Наука, 1971. – С. 122–133.

235. Прокопенко В.А. Областной словарь буковинских говоров / В.А. Прокопенко // Карпатская диалектология и ономастика: сб. науч. ст. / отв. ред. Г.П. Клепикова. – М.: Наука, 1972. – С. 411–477.

236. Прокопенко В.А. Одиниці виміру довжини і площі в буковинських говірках / В.А. Прокопенко // Міжвузівська наук. конф. з питань укладання обласних діалектних словників (Чернівці, 23–25 січня 1960 р.): тези доп. – Чернівці: ЧДУ, 1960. – С. 21–23.

237. Прокопенко В.А. Про дієслівну лексику буковинських говірок / В.А. Прокопенко // Праці Х Республіканської діалектологічної наради. – К.: Вид-во АН УРСР, 1961. – С. 95–104.

238. Прокопенко В.А. Семантичні діалектизми в буковинських говорах / В.А. Прокопенко // Тези доп. XXII наук. сесії (Чернівці, травень–червень, 1966 р.) / відп. ред. Ю.О. Карпенко. – Чернівці: ЧДУ, 1966. – С. 3–6. – (Секція філологічних наук).

239. Прокопенко В.А. Стара суспільно-політична лексика в буковинських говірках / В.А. Прокопенко // Научный ежегодник Черновицкого ун-та за 1958 г. – Чернівці: Черн. держ. ун-т., 1960. – С. 136–138.

240. Пузиренко Я.В. Агентивно-професійні назви осіб жіночої статі в лексикографічному описі та узусі : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.15 / Пузиренко Ярина Василівна ; Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К, 2005. – 21 с.

241. Робчук И. Некоторые словообразовательные форманты румынского происхождения в украинском языке / И. Робчук // Revue Roumaine de linguistique.– Bucarest, 1968. – Т. XIII. – № 6. – S. 651–653.

242. Робчук І. Студії і статті / Іван Робчук. – Бухарест: Мустанг, 1999. – 290 с.

243. Рогожникова Р.П. Варианты слов в русском языке / Р.П. Рогожникова. – М: Просвещение, 1966. – 160 с.

244. Родина М. А. Человек в русской диалектной фразеологии: черты характера и их оценка / М.А. Родина // Русский язык в школе. – 2010. – № 6. – С. 80–86.

245. Родионова И.В. Характерологические номинации антропонимического происхождения в русских народных говорах / И.В. Родионова // Русский язык в научном освещении. – 2005. – № 2(10). – С. 159–189.

246. Родніна Л.О. Варіанти назв осіб за місцем проживання і національністю в сучасній українській мові / Л.О. Родніна // Славістичний збірник / відп. ред. І.К. Білодід – К.: Вид-во Академії наук Української РСР, 1963. – С. 188–197.

247. Руснак Н.О. Лінгвокогнітивні та прагматичні виміри діалектних текстів буковинських говірок. Монографія / Наталія Руснак. – Чернівці: Чернів. нац. ун-т., 2009. – 448 с.

248. Руснак Ю.М. Лексика родинних обрядів у буковинському діалекті : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Руснак Юлія Маноліївна ; Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці, 2010. – 20 с.

249. Руснак Ю.М. Лексика родинних обрядів у буковинському діалекті : дис. канд. філол. наук : 10.02.01 / Руснак Юлія Маноліївна ; Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці, 2010. – 376 с.

250. Рут М.Э. Образная номинация в русском языке // М.Э. Рут. – Екатеринбург: Изд-во Уральского ун-та, 1992. – 148 с.

251. Сабадош І.В. Збірка буковинських народних назв рослин І. Глібовицького (1890 р.) / І.В. Сабадош // Українська мова на Буковині: матеріали Всеукр. наук. конф., присвяченої 160-річчю від дня народження Юрія Федьковича (Чернівці, 13–15 жовтня 1994 р.). – Чернівці: Рута, 1994. – С. 45–46.

252. Савченко З.Н. К семантическому анализу заимствований из немецкого языка в буковинских говорах украинского языка / З.Н. Савченко // Научный ежегодник Черновицкого ун-та за 1959 г. Отдельный выпуск. Факультет романо-германской филологии. – Черновцы: Чернов. гос. ун-т., 1960. – С. 303–305.

253. Савченко З.Н. Морфологические изменения немецкой лексики, заимствованной буковинскими говорами / З.Н. Савченко // Научный ежегодник Черновицкого ун-та за 1958 г. Отдельный выпуск. Факультет романо-германской филологии. – Черновцы: Чернов. гос. ун-т., 1960. – С. 263–265.

254. Савченко З.Н. Немецкие лексические заимствования в украинских говорах Буковины / З.Н. Савченко // Научный ежегодник Черновицкого ун-та за 1956 г. – Черновцы: Чернов. гос. ун-т., 1957. – Вып. 2. – Т. 1. – С. 314–318.

255. Семчинський С.В. Семантична інтерференція мов. На матеріалі слов'яно-східнороманських мовних контактів / С.В. Семчинський – К.: Вища школа, 1974. – 256 с.

256. Скаб М. Велике досягнення буковинської діалектології / Мар'ян Скаб, Марія Скаб // Наук. вісник Чернівецького ун-ту: зб. наук. пр. / наук. ред. Б.І. Бунчук. – Чернівці : Рута, 2003. – Вип. 170–171. – С. 15–18. – (Слов'янська філологія).

257. Скаб М. Фразеологія у „Словнику буковинських говірок” / М. Скаб, Г. Кузь // Діалектна мова: сучасний стан і перспектива дослідження: програма, матеріали та тези доп. Всеукр. наук. читань, присвячених пам'яті діалектолога Валентини Прокопенко / відп. ред. Н.В. Гуйванюк. – Чернівці : Чернів. ун-т, 2011. – С. 48–53.

258. Скаб М.В. Взаємозв'язок словотвору і семантики у найменуваннях людини-виготовлювача / М.В. Скаб // Семасіологія і словотвір: зб. наук. пр. – К.: Наук. думка, 1989. – С. 31–34.

259. Скаб М.В. Назви осіб як засіб вираження ментальності буковинців / М.В. Скаб, М.С. Скаб // Українська мова на Буковині: матеріали Всеукр. наук. конф., присвяченої 160-річчю від дня народження Юрія Федьковича (Чернівці, 13–15 жовтня 1994 р.). – Чернівці: Рута, 1994. – С. 93–95.

260. Скаб М.В. Структура семантического поля деятеля в украинском языке : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.02 / Скаб Мария Васильевна ; Ордена Трудового Красного Знамени Ин-т языкознания им. А.А. Потебни АН УРСР – К, 1987. – 19 с.

261. Сметанина З.В. Фразеология ярославских и костромских говоров, характеризующая человека : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / Сметанина Зоя Викторовна ; Костромской пед. ун-т. – Кострома, 1997. – 18 с.

262. Солодуб Ю.П. Фразеологизмы со значением качественной оценки лица в современном русском языке / Солодуб Ю.П. // Русский язык в школе. – 1982. – № 3. – С. 76–81.

263. Сорокалетов Ф.П. К вопросу о системных отношениях в лексике народных говоров / Ф.П. Сорокалетов // Диалектная лексика. 1975 / отв. ред. Ф.П. Сорокалетов. – Л: Наука, 1978. – С. 14–24.

264. Станівський М. Вплив сучасної української літературної мови на українські говірки Буковини / М. Станівський // Республіканська наук. конф., присвячена вивченню закономірностей укладання обласних діалектологічних словників: тези доп. – Чернівці: Чернов. гос. ун-т., 1960. – С. 17–18.

265. Стецко П.В. Агентивные отглагольные существительные в современном русском и белорусском литературных языках / П.В. Стецко // Русский язык: межвед. сб. – Минск: Университетское, 1988. – Вып. 8 – С. 8–18.

266. Стрижаківська О.С. Назви хвороб у буковинських говірках : автореф. дис...канд. філол. наук : 10.02.01 / Стрижаківська Ольга Степанівна ; ДВНЗ “Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника”. – Івано-Франківськ, 2011. – 20 с.

267. Стрижаківська О.С. Назви хвороб у буковинських говірках : дис...канд. філол. наук : 10.02.01 / Стрижаківська Ольга Степанівна ; ДВНЗ “Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника”. – Івано-Франківськ, 2011. – 253 с, [55] арк. : карти.

268. Тарасенкова С. Назви осіб за спорідненістю в донецьких східностепових говірках / Світлана Тарасенкова // Лінгвістичні студії: зб. наук. пр. – Донецьк : ДонДУ, 2000. – Вип. 6. – С. 268–271.

269. Тарасова М.А. Опыт системного анализа одного синонимического ряда слов со значением „лентяй” (на материале псковских

говорів) / М.А. Тарасова // Дialeкiтная лексика 1975 / отв. ред. Ф.П. Сорокалетов. – Л.: Наука, 1978. – С. 122–131.

270. Тарновецька-Ткач Л. Семантичні діалектизми в буковинських та марамороських говірках південно-західного наріччя української мови. Ч.1. Іменники / Л. Тарновецька-Ткач, Алла Ковбасюк // Наук. вісник Чернівецького ун-ту: зб. наук. пр. / наук. ред. Б.І. Бунчук. – Чернівці: Рута, 2000. – Вип. 83. – С. 151–166. – (Слов'янська філологія).

271. Теля В.Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц / В.Н. Теля; отв. ред. А.А. Уфимцева. – М.: Наука, 1986. – 144 с.

272. Тимошенко П.Д. З історії українсько-сербохорватських і словенських взаємин / П.Т. Тимошенко // V міжвузівська республіканська славістична конф. (Ужгород, 25–30 вересня 1962 р.): тези доп. – Ужгород: Ужгород. держ. ун-т., 1962 – С. 8–10.

273. Тишко К. Номінація дітей у центральноподільських говірках / К. Тишко // Матеріали Всеук. наук.-практ. студ. конф. „Актуальні проблеми лінгвістики і лінгводидактики” (Умань, 21–22 березня 2013 р.). – Умань: Візаві, 2013. – Вип. 11. – С. 72–74.

274. Тищенко Т.М. Словотвір агентивів у говірках подільсько-середньонадніпрянської діалектної межі / Т.М. Тищенко // Актуальні проблеми лінгвістики і лінгводидактики: зб. матеріалів загальноуніверситетської звітної наук. конф. викладачів, аспірантів і студентів філологічного факультету (15–17 травня 2001 р.). – К.: Товариство „Знання” України, 2001. – Вип. 2. – С. 22–23.

275. Тищенко Т.М. Східноподільський родильний обряд : лексикографічний і текстовий опис : навч. посібник / Тетяна Тищенко // Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. – Умань : ВПЦ „Візаві”, 2014. – 382 с.

276. Тищенко Т.М. Східноподільський родильний обряд через призму слова / Т.М. Тищенко // Мовознавчі студії : Фразеологізм і слово у тексті і словнику (За матеріалами Всеукр. наук. конф. на пошану 75-річчя від дня

народження проф. Мар'яна Демського) / упор. К. Іваночко. – Дрогобич: Посвіт, 2010. – Вип. 2. – С. 405–413.

277. Ткач Л. Діалектна лексика української мови в публікаціях чернівецької газети „Буковина”кінця XIX – початку XX ст. / Л. Ткач, А. Карвацька // Діалектна мова: сучасний стан і перспективи дослідження: програма, матеріали та тези доп. Всеукр. наук. читань, присвячених пам'яті діалектолога Валентини Прокопенко / відп. ред. Н.В. Гуйванюк. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. – С. 133–137.

278. Ткач Л. Семантичні й стилістичні особливості лексеми ватра / vatra в українській та румунських мовах / Людмила Ткач, Ніколетта Головач // Наук. вісник Чернівецького ун-ту: зб. наук. пр. / наук. ред. М.М. Попович. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2009. – Вип. 484. – С. 44–48. – (Романо-слов'янський дискурс).

279. Ткач Л. Соціолінгвістичні аспекти дослідження міжмовних взаємин та шляхи лексичних запозичень в українську мову з румунської та угорської мов / Людмила Ткач // Наук. вісник Чернівецького нац. ун-ту ім. Юрія Федьковича: зб. наук. пр. – Чернівці: Рута, 2008. – Вип. 428–429. – С. 24–32. – (Слов'янська філологія).

280. Толстая С.М. „Человек живет, как трава растет”: вегетативная метафора человеческой жизни / С.М. Толстая // Сокровенные смыслы. Слово. Текст. Культура: сб. статей в честь Н.Д. Арутюновой / отв. ред. Ю.Д. Апресян. – М.: Языки славянской культуры, 2004. – С. 685–693.

281. Толстая С.М. Категория признака в символическом языке культуры (вместо предисловия) / С.М. Толстая // Признаковое пространство культуры / отв. ред. С.М. Толстая. – М.: Индрик, 2002. – С. 7–20.

282. Толстая С.М. Категория родства в этнолингвистической перспективе / С.М. Толстая // Категория родства в языке и культуре. – М.: Индрик, 2009. – С. 7–22.

283. Толстая С.М. Культурная семантика слав. * kriv- / С.М. Толстая // Слово и культура. – М.: Индрик, 1998. – Т. 2. – С. 215–229.

284. Трубачев О.Н. История славянских терминов родства и некоторых древнейших терминов общественного строя / О.Н. Трубачев – М.: Изд-во Академии наук СССР, 1959. – 212 с.

285. Трум О. Лексико-семантична мікрогрупа назв, пов'язаних з особливостями очей людини, у говірках Ульянівського району Кіровоградської обл. / Олена Трум // Поділля. Красназнавчі студії: зб. наук. пр. / відп. за випуск М.М. Торчинський. – Хмельницький: ХмЦНТЕІ, 2009 – С. 16–18.

286. Тяпкіна Н. Номени на позначення людей, які магічними діями лікують / Наталя Тяпкіна // Лінгвістичні студії: зб. наук. пр. – Донецьк: ДонДУ, 2005. – Вип. 13. – С. 276–279.

287. Ужченко В.Д. Фразеологія сучасної української мови: Посібник для студентів філологічних факультетів вищих навчальних закладів / В.Д. Ужченко, Д.В. Ужченко. – Луганськ: Альма-матер, 2005. – 400 с.

288. Урманчеева И.С. Экспрессивы со значением лица в говорах Вологодской области : автореф. дис. ...канд. филол. наук : 10.02.01 / Урманчеева Ирина Серафимовна ; Вологодский гос. пед. ун-т. – Вологда, 2003. – 18 с.

289. Уфимцева А.А. Лексическое значение: принцип семиологического описания лексики / А.А. Уфимцева. – М.: Наука, 1986. – 240 с.

290. Федорак В.Ф. Історія рідного краю / В.Ф. Федорак, Н.І. Черкач – Чернівці: Управління освіти Чернів. облдержадміністрації; Чернів. обл. науково-методичний ін.-т післядипломної освіти, 2000. – 176 с.

291. Филин Ф.П. О терминах родства и родственных отношений в древнерусском литературном языке / Ф.П. Филин // Язык и мышление XI. – М–Л: Изд-во АН СССР, 1948. – С. 329–346.

292. Фролова О.Е. Переносные значения названий животных в толковых словарях (антропоцентрический аспект) / О.Е. Фролова // Русский язык в научном освещении. – 2005. – № 2 (10). – С. 137–158.

293. Херольянц Р.В. Слова-оценки в Воронежских говорах (на материале лексики говоров Новоусманского р-на Воронежской области) / Р.В. Херольянц // Изв. Воронеж. гос. пед. ин-та. – Воронеж: Изд-во Воронеж. гос. пед. ун-та, 1966 – Т. 53. – С. 170–180.

294. Хібеба Н.В. Структурно-семантична організація весільної лексики бойківських говірок : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Н.В. Хібеба ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2007. – 20 с.

295. Ховрина Т.К. Наименования человека по внешности в ярославских говорах / Т.К. Ховрина // Лексический атлас русских народных говоров (материалы и исследования). – СПб.: Наука, 1998. – С. 140–145.

296. Чабаненко В. Фразеологічний словник говірок Нижньої Наддніпрянщини / Віктор Чабаненко. – Запоріжжя, 2001. – 201 с. – (Серія “Пам’ятки мовної культури Нижньої Наддніпрянщини”).

297. Чабаненко В.А. Основи мовної експресії / В.А. Чабаненко. – К.: Вища школа, 1984. – 168 с.

298. Чевердак В.В. Діалектна лексика як джерело дослідження номінації людини та її рис (в буковинських та східнословобожанських говірках) / В.В. Чевердак // Українська мова на Буковині: матеріали Всеукр. наук. конф., присвяченої 160-річчю від дня народження Юрія Федьковича (Чернівці, 13–15 жовтня 1994 р.). – Чернівці: Рута, 1994. – С. 26–28.

299. Чусова И.Н. Экспрессивно-эмоциональная лексика тульских говоров (на материале названий, относящихся к человеку) / И.Н. Чусова // Вопросы истории и теории русского языка. – 1969. – Вып. 2. – С. 176–185.

300. Шатілова Н.О. Ідіостиль С. Воробкевича: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Шатілова Наталія Олександрівна ; Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці, 2011. – 20 с.

301. Шаховский В.И. Языковая личность в эмоциональной коммуникативной ситуации / В.И. Шаховский // Филологические науки. – 1998. – № 2. – С. 59–65.

302. Шведова Н.Ю. Русские бытийные глаголы и их субъекты / Н.Ю. Шведова, В.Н. Белоусов, Г.К. Касимова, М.М. Коробова. – М.: Наука, 1989. – 171 с.

303. Шеремета Н.П. Лексика на означення молочних продуктів тваринництва у південноволинських і буковинських говірках / Н.П. Шеремета // Українська мова на Буковині: матеріали Всеукр. наук. конф., присвяченої 160-річчю від дня народження Юрія Федьковича (Чернівці, 13–15 жовтня 1994 р.). – Чернівці: Рута, 1994. – С. 61–63.

304. Шкатова Л.А. Наименование лиц по профессии в современном русском языке : автореф. дис. ...канд. филол. наук : 10.02.01 / Л.А. Шкатова ; АН СССР, Ин-т рус. яз. – М., 1967. – 24 с.

305. Шульгач В.П. Актуальні фонетичні процеси в буковинських говірках і етимологізація діалектної лексики / В.П. Шульгач // Українська мова на Буковині: матеріали Всеукр. наук. конф., присвяченої 160-річчю від дня народження Юрія Федьковича (Чернівці, 13–15 жовтня 1994 р.). – Чернівці: Рута, 1994. – С. 24–26.

306. Шумицька Г. Словотвір агентивних назв у північнолемківських говірках / Галина Шумицька // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: зб. наук. пр. Українське і слов'янське мовознавство. Міжнар. конф. на честь 80-річчя проф. Йосипа Дзендзелівського. – Ужгород, 2001. – Вип. 4. – С. 548–554.

307. Яворская Г.М. Системная организация обозначений физических свойств и состояний человека в синхронии и диахронии : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19 / Яворская Галина Михайловна ; Киевский Ордена Ленина и Ордена Октябрьской революции гос. ун-т. им. Т.Г. Шевченко. – К., 1987. – 17 с.

308. Языковая картина мира и системная лексикография / В.Ю. Апресян, Ю.Д. Апресян, Е.Э. Бабаева, О.Ю. Богуславская, Б.Л. Иомдин, Т.В. Крылова, И.Б. Левонтина, А.В. Санников, Е.В. Урысон; Отв. ред.

Ю.Д. Апресян. – М.: Языки славянских культур, 2006. – 912 с. – (Studia philologica).

309. Якивчик В.В. Диалектные неологизмы в украинских буковинских говорах / В.В. Якивчик // Актуальные проблемы исторической лексикологии восточно-славянских языков: тезисы докл. и сообщ. всесоюз. науч. конф. (Днепропетровск, ноябрь 1975 г.). – Днепропетровск: АН СССР Ин-т русского языка; Ордена Трудового Красного знамени Ин-т языковедения им. А.А. Потебни, 1975. – С. 130–131.

310. Яропуд Л.Г. Ареальні особливості віддієслівних дериватів з суфіксом - ник (на матеріалі західноподільських говірок) / Л.Г. Яропуд // Граматичні аспекти української мови: зб. наук. пр. / відп. ред. Г.М. Удовиченко. – К.: КДПІ, 1985. – С. 42–50.

311. Яропуд Л.Г. Мотиваційні відношення при віддієслівному іменниковому словотворі назв діяча (на матеріалі діалектного мовлення) / Л.Г. Яропуд // Питання мовознавства і методики викладання мови: методичні матеріали до написання курсових і дипломних робіт: у 2 ч. – К.: КДПІ, 1986. – Ч. 1. – С. 47–52.

312. Яропуд Л.Г. Словообразовательная система суффиксальных существительных в западнотолдольском говоре (носитель процессуального и предметного признака; носитель признака : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.02 / Яропуд Любовь Галиновна ; Киевский гос. пед. ин-т им. А.М. Горького. – К., 1988. – 24 с.

313. Яропуд Л.Г. Словотвірні типи з суфіксами - чик, - щик, - льщик у діалектному мовленні (іменники на означення назви особи) / Л.Г. Яропуд // Зб. наук. пр. Кам'янець-Подільського держ. пед. ін-ту. – Кам'янець-Подільський, 1993. – С. 48–53. – (Серія філологічна).

314. Ярцева В.Н. Проблемы языкового варьирования: исторический аспект / В.Н. Ярцева // Языки мира: Проблемы языковой вариативности. – М.: Наука. – С. 4–35.

315. Ястремська Т. Карпатоукраїнсько – західнослов'янські мовні контакти: лексика пастухування / Т. Ястремська // Проблеми слов'янознавства. – Львів, 2003. – Вип. 53. – С. 145–153.

316. Ястремська Т. Традиційне гуцульське пастухування / Тетяна Ястремська. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 2008. – 424 с. – (Діалектологічна скриня).

317. Яцюк І. Прояви лексичної інтерференції при контактуванні німецької й української мов на Північній Буковині за часів Австро-Угорської імперії (1775–1918) / І. Яцюк // Українська мова на Буковині. Матеріали Всеукр. наук. конф., присвяченої 160-річчю від дня народження Юрія Федьковича (Чернівці, 13–15 жовтня 1994 р.). – Чернівці: Рута, 1994. – С. 52–54.

318. Die Bukowina. Eine allgemeine Heimatkunde = Буковина. Загальне краєзнавство / [Переклад з нім. Ф.С. Андрійця, А.Т. Квасецького]. – Видання друге, стереотипне – Чернівці: Зелена Буковина, 2009. – 488 с. – (Історична бібліотека „Зеленої Буковини”).

319. Kobylińska J. Źenskie nazwy pejoratywne w gwarze gorczańskiej / Józefa Kobylińska // Słowa jak mosty nad wiekami – 2003. – S. 215–225.

320. Kowalska A. Formacje ekspresywne z sufiksem -arz w gwarach polskich (w porównaniu z polszczyzną ogólną) / Anna Kowalska // Słowa jak mosty nad wiekami – 2003. – S. 227–241.

321. Piotrowicz A. Językowy wizerunek kobiety w gwarze poznańskiej / Anna Pitrowicz, Małgorzata Witaszek-Samborska // Poradnik Językowy. – 2014. – Z. 3. – S. 71–79

322. Piotrowicz A. Nazwy osób (ze względu na cechy fizyczne) w polszczyźnie miejskiej Poznania / Anna Pitrowicz, Małgorzata Witaszek-Samborska // Między dawnymi a nowymi słowy / red. E. Skorupskiej-Raczyńskiej i J. Rutkowskiej. – Gorzów Wielkopolski: Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej, 2010. – S. 107–121.

323. Piotrowicz A. Nazwy osób (ze względu na cechy psychiczne) w polszczyźnie miejskiej Poznania / Anna Pitrowicz, Małgorzata Witaszek-Samborska // *Poznańskie Studia Polonistyczne*. – 2010. – S. 213–226. – (Seria Językoznawcza. XVI).

324. Siatkowski J. Sławismy z sufiksem -ař w dialektach niemieckich / Janusz Siatkowski // *Symbolae slavisticae* dedykowane Pani Profesor Hannie Popowskiej-Taborskiej / red. Ewy Rzetelskiej-Feleszko. – Warszawa, 1996. – S. 265–271.

325. Siatkowski J. Studia nad wpływami obcymi w ogólnosłowiańskim atlasie językowym / Janusz Siatkowski – Warszawa: Uniwersytet Warszawski, wydział polonistyki Instytut sławistyki zachodniej i południowej, 2004. – 178 s.

Національна академія наук України

Інститут української мови

На правах рукопису

КОЛЕСНИК ЛЮДМИЛА ЯРОСЛАВІВНА

УДК 811.161.2'282.286:373

**НОМІНАЦІЯ ЛЮДИНИ В ПОКУТСЬКО-БУКОВИНСЬКИХ
ГОВІРКАХ: ГЕНЕЗА ТА ПРОСТОРОВЕ ВАРІЮВАННЯ**

Дисертація на здобуття наукового ступеня

кандидата філологічних наук

10.02.01 – українська мова

ДОДАТКИ

Науковий керівник –

Гриценко Павло Юхимович,

доктор філологічних наук,

професор

Київ – 2016

ДОДАТОК А

ДОПОМІЖНІ МАТЕРІАЛИ ТА СХЕМИ

Список інформантів:

1. Бабюк Ганна Петрівна 1929 р. н., малограмотна, с. Підвисоке Снятинського р-ну Івано-Франківської обл.
2. Бабюк Денис Йосипович 1931 р. н., 7 кл., с. Ошихліби Кіцманського р-ну Чернівецької обл.
3. Багрій Ганна Олексіївна, 1924 р. н., 7 кл., с. Старі Бросківці Сторожинецького р-ну Чернівецької обл.
4. Бажан Ганна Василівна, 1933 р. н., 7 кл., с. Грушівці Кельменецького р-ну Чернівецької обл.
5. Бажан Любов Степанівна, 1921 р. н., неграмотна, с. Грушівці Кельменецького р-ну Чернівецької обл.
6. Балабушенко Марія Антонівна – 1930 р. н., вчитель-пенсіонер с. Ржавинці Заставнівського р-ну Чернівецької обл.
7. Баранович Елеонора Миколаївна, 1939 р. н., вчитель-пенсіонер, с. Банилів-Підгірний Сторожинецького р-ну Чернівецької обл.
8. Барановська Ольга Іванівна, 1922 р. н., малограмотна, с. Киселів Кіцманського р-ну Чернівецької обл.
9. Барбазюк Настасія Іванівна, 1918 р. н., 7 кл., с. Банилів Вижницького р-ну Чернівецької обл.
10. Басістий Микита Захарович, 1922 р. н., 4 кл., с. Каплівка Хотинського р-ну Чернівецької обл.
11. Берещук Марія Олександрівна, 1941 р. н., вчитель-пенсіонер, с. Нелипівці Кельменецького р-ну Чернівецької обл.
12. Берцан Євгенія Дмитрівна, 1931 р. н., с. Стара Жадова Сторожинецького р-ну Чернівецької обл.

13. Білокопита Агафія Василівна, 1921 р. н., 7 кл., с. Погорилівка Заставнівського р-ну Чернівецької обл.
14. Богач Валентина Муйсіївна, 1932 р. н., 5 кл., с. Рашків Хотинського р-ну Чернівецької обл.
15. Богач Зінаїда Григорівна, 1943 р. н., 5 кл., с. Рашків Хотинського р-ну Чернівецької обл.
16. Бойко Марія Василівна, 1925 р. н., 7 кл., с. Погорилівка Заставнівського р-ну Чернівецької обл.
17. Бондарюк Олена Михайлівна, 1927 р. н., смт Берегомет Вижицького р-ну Чернівецької обл.
18. Бранашко Степан Іванович, 1946 р. н., вчитель-пенсіонер, с. Рухотин Хотинського р-ну Чернівецької обл.
19. Булик Степанія Іванівна, 1920 р. н., 6 кл., смт Лужани Кіцманського р-ну Чернівецької обл.
20. Бучковська Катерина Тодорівна, 1928 р. н., середня освіта, с. Тарашани Глибоцького р-ну Чернівецької обл.
21. Вакалюк Марія Никифорівна, 1924 р. н., 7 кл., с. Рудники Снятинського р-ну, Івано-Франківської обл.
22. Василова Калина Іванівна, 1919 р. н., неграмотна, с. Грозинці Хотинського р-ну Чернівецької обл.
23. Венничук Ганна Тодорівна, 1919 р. н., 3 кл., с. Малий Кучурів Заставнівського р-ну Чернівецької обл.
24. Вигнан Марія Миколаївна, 1955 р. н., середня освіта, с. Товтри Заставнівського р-ну Чернівецької обл.
25. Вівчарюк Марія Тодорівна, 1938 р. н., 7 кл., с. Рідківці Новоселицького р-ну Чернівецької обл.
26. Відлінська Діонізія Василівна, 1930 р. н., 7 кл., с. Тарашани Глибоцького р-ну Чернівецької обл.
27. Власійчук Катерина Танасівна 1920 р. н., 7 кл., с. Малятинці Кіцманського р-ну Чернівецької обл.

28. Волошина Ганна Тимофіївна, 1939 р. н., вчитель-пенсіонер, с. Бузовиця Кельменецького р-ну Чернівецької обл.
29. Волощук Василь Якович, 1920 р. н., 7 кл., с. Нижні Станівці, Кіцманського р-ну, Чернівецької обл.
30. Волощук Анна Гаврилівна, 1930 р. н., 7 кл., с. Малинці Хотинського р-ну Чернівецької обл.
31. Гаврилюк Богдана Йосипівна, 1930 р. н., середня освіта, с. Княже Снятинського р-ну Івано-Франківської обл.
32. Галинюк Євгенія Семенівна, 1936 р. н., 7 кл., с. Бузовиця Кельменецького р-ну Чернівецької обл.
33. Гарабазій Олександра Іванівна, 1919 р. н., неграмотна, с. Вартиківці Кельменецького р-ну Чернівецької обл.
34. Гейник Аспазія Іванівна, 1927 р. н., 7 кл., с. Банилів-Підгірний Сторожинецького р-ну Чернівецької обл.
35. Гнатюк Параска Маноліївна, 1925 р. н., 4 кл., с. Рідківці Новоселицького р-ну Чернівецької обл.
36. Головатюк Ніна Петрівна, 1925 р. н., неграмотна, с. Нелипівці Кельменецького р-ну Чернівецької обл.
37. Голюк Василина Олексіївна, 1927 р. н., 7 кл., с. Іспас Вижницького р-ну Чернівецької обл.
38. Горбишина Людмила Миколаївна, 1932 р. н., 7 кл., с. Ленківці Кельменецького р-ну Чернівецької обл.
39. Гордей Марія Пертенівна, 1937 р. н., 7 кл., с. Добринівці Заставнівського р-ну Чернівецької обл.
40. Горощук Василина Василівна, 1943 р. н., 7 кл., с. Брідок Заставнівського р-ну Чернівецької обл.
41. Горюк Марк Павлович, 1933 р. н., 7 кл., с. Бузовиця Кельменецького р-ну Чернівецької обл.
42. Горян Аксенія Пилипівна, 1925 р. н., 7 кл., с. Грозинці Хотинського р-ну Чернівецької обл.

- 43.Горячко Катерина Костянтинівна, 1928 р. н., 8 кл., с. Чорнівка Новоселицького р-ну Чернівецької обл.
- 44.Грабчук Ганна Семенівна, 1928 р. н., 7 кл., с. Балинці Снятинського р-ну, Івано-Франківської обл.
- 45.Грушка Євгенія Григорівна, 1928 р. н., 5 кл., смт Лужани Кіцманського р-ну Чернівецької обл.
- 46.Гуцуляк Євгенія Іллівна, 1927 р. н., 7 кл., смт Лужани Кіцманського р-ну Чернівецької обл.
- 47.Деневич Мидорія Петрівна, 1930 р. н., 7 кл., с. Стрілецький Кут Кіцманського р-ну Чернівецької обл.
- 48.Оленюк Мидорія Василівна, 1929 р. н., 4 кл., с. Стрілецький Кут Кіцманського р-ну Чернівецької обл.
- 49.Дімед Анна Василівна, 1939 р. н., 5 кл., с. Мамаївці Кіцманського р-ну Чернівецької обл.
- 50.Дмитрюк Марія Василівна, 1935 р. н., 7 кл., с. Баламутівка Заставнівського р-ну Чернівецької обл.
- 51.Добриневська Любов Іванівна, 1935 р. н., неграмотна, с. Перківці Кельменецького р-ну Чернівецької обл.
- 52.Довганська Євгенія Юхимівна, 1933 р. н., середня освіта, с. Мошанець Кельменецького р-ну Чернівецької обл.
- 53.Дригипко Анастасія Василівна, 1919 р. н., 7 кл., с. Веренчанка Заставнівського р-ну Чернівецької обл.
- 54.Дудка Ірина Михайлівна, 1984 р. н., середня освіта, с. Рухотин Хотинського р-ну Чернівецької обл.
- 55.Дудка Лідія Єреміївна, 1937 р. н., 8 кл., с. Рухотин Хотинського р-ну Чернівецької обл.
- 56.Дудко Євгенія Микитівна, 1939 р. н., середня освіта, с. Каплівка Хотинського р-ну Чернівецької обл.
- 57.Думанський Анатолій Андрійович, 1938 р. н., середня освіта, с. Нелипівці Кельменецького р-ну Чернівецької обл.

- 58.Дяконюк Георгіна Іванівна, 1937 р. н., 7 кл., с. Черешенька Вижницького р-ну Чернівецької обл.
- 59.Жмурко Ганна Марківна, 1931 р. н., 7 кл., с. Нижні Станівці Кіцманського р-ну Чернівецької обл.
- 60.Запарнюк Степанія Миколаївна 1944 р. н., вчитель-пенсіонер, с. Лашківка, Кіцманського р-ну Чернівецької обл.
- 61.Іваницький Микола Васильович, 1928 р. н., 7 кл., смт Заболотів Снятинського р-ну Івано-Франківської обл.
- 62.Іваницький Микола Васильович, 1928 р. н., 7 кл., смт Заболотів Снятинського р-ну Івано-Франківської обл.
- 63.Івоняк Олена Йосипівна, 1928 р. н., 4 кл., с. Рудники Снятинського р-ну Івано-Франківської обл.
- 64.Ізбор Олександр Васильович, 1944 р. н., середня освіта, с. Перківці Кельменецького р-ну Чернівецької обл.
- 65.Ізраїлик Савина Миколаївна, 1928 р. н., 7 кл., с. Михайлівка Глибоцького р-ну Чернівецької обл.
- 66.Ілащук Євдокія Костянтинівна, 1919 р. н., 7 кл., с. Топорівці Новоселицького р-ну Чернівецької обл.
- 67.Ілащук Євдокія Тодорівна, 1933 р. н., 7 кл., с. Топорівці Новоселицького р-ну Чернівецької обл.
- 68.Ільчук-Лінецька Настасія Іллівна, 1921 р. н., 7 кл., с. Банилів Вижницького р-ну Чернівецької обл.
- 69.Ілюк Калина Іллівна, 1913 р. н., 7 кл., с. Шипинці Кіцманського р-ну Чернівецької обл.
- 70.Каланча Василина Олексіївна, 1944 р. н., вчитель-пенсіонер, с. Малий Кучурів Заставнівського р-ну Чернівецької обл.
- 71.Калинюк Костянтин Дмитрович, 1929 р. н., неграмотний, с. Турятка Глибоцького р-ну Чернівецької обл.
- 72.Калинюк Олена Василівна, 1927 р. н., 4 кл., с. Турятка Глибоцького р-ну Чернівецької обл.

- 73.Калитчук Ольга Семенівна, 1932 р. н., освіта середньо-спеціальна педагогічна, с. Стецева Снятинського р-ну Івано-Франківської обл.
- 74.Капустинська Катерина Яківна, 1937 р. н., 7 кл., агроном, с. Брідок Заставнівського р-ну Чернівецька обл.
- 75.Кашкавал Марія Олександрівна, 1935 р. н., середня освіта, с. Нелипівці Кельменецького р-ну Чернівецької обл.
- 76.Каштелян Олександра Дмитрівна, 1921 р. н., 2 кл., с. Малий Кучурів Заставнівського р-ну Чернівецької обл.
- 77.Кибак Ольга Петрівна, 1940 р. н., середня освіта, с. Зелений Гай Новоселицького р-ну Чернівецької обл.
- 78.Кибиш Ганна Іванівна, 1932 р. н., 4 кл., с. Княже Снятинського р-ну Івано-Франківської обл.
- 79.Клапійчук Іванна Йосипівна, 1930 р. н., вчитель-пенсіонер, с. Вовчинець Вижницького р-ну Чернівецької обл.
- 80.Кобевка Ганна Василівна, 1930 р. н., вчитель-пенсіонер, с. Княже Снятинського р-ну Івано-Франківської обл.
- 81.Колісник Олександр Іванович, 1925 р. н., с. Зелена Кельменецького р-ну Чернівецької обл.
- 82.Колотило Вероніка Василівна, 1926 р. н., 7 кл., с. Черепківці Глибоцького р-ну Чернівецької обл.
- 83.Коляска Горпина Василівна, 1930 р. н., 7 кл., с. Слобода Новоселицького р-ну Чернівецької обл.
- 84.Комарніцька Катерина Несторівна, 1922 р. н., 3 кл., с. Веренчанка Заставнівського р-ну Чернівецької обл.
- 85.Косован Домніка Василівна, 1947 р. н., вчитель-пенсіонер, с. Горбівці Глибоцького р-ну Чернівецької обл.
- 86.Котик Василина Василівна, 1920 р. н., 7 кл., с. Брідок Заставнівського р-ну Чернівецької обл.
- 87.Котик Марія Пантелеймонівна, 1926 р. н., 6 кл., с. Кліводи Кіцманського р-ну Чернівецької обл.

- 88.Коцюбан Марія Петрівна, 1935 р. н., середня освіта, с. Зелена Кельменецького р-ну Чернівецької обл.
- 89.Кошурба Марія Михайлівна, 1923 р. н., 7 кл., с. Драчинці, Кіцманського р-ну Чернівецької обл.
- 90.Кравчук Катерина Миколаївна, 1929 р. н., 7 кл., смт Неполоківці Кіцманського р-ну Чернівецької обл.
- 91.Крицяк Марія Василівна, 1915 р. н., смт Заболотів Снятинського р-ну Івано-Франківської обл.
- 92.Кричун Андрій Михайлович, 1928 р. н., середня освіта, с. Драчинці Кіцманського р-ну Чернівецької обл.
- 93.Крокош Василь Ілліч, 1920 р. н., 7 кл., с. Слобода Новоселицького р-ну Чернівецької обл.
- 94.Куликовська Яворіка Іванівна, 1954 р. н., вчитель-пенсіонер, с. Горбівці Глибоцького р-ну Чернівецької обл.
- 95.Куриш Михайло Михайлович 1940 р. н., середня освіта, смт Лужани Кіцманського р-ну Чернівецької обл.
- 96.Лагодін Марія Василівна, 1927 р. н., 7 кл., с. Мамаївці Кіцманського р-ну Чернівецької обл.
- 97.Лазурко Марія Іллівна, 1939 р. н., 7 кл., с. Кам'янка Глибоцького р-ну Чернівецької обл.
- 98.Лигун Марія Федорівна, 1941 р. н., 7 кл., с. Недобоївці Хотинського р-ну Чернівецької обл.
- 99.Літовська Ганна Миколаївна, 1924 р. н., 7 кл., с. Василів Заставнівського р-ну Чернівецької обл.
100. Літовський Микола Михайлович 1914 р. н., 7 кл., с. Василів Заставнівського р-ну Чернівецької обл.
101. Лук'яєва Варвара Гнатівна, 1927 р. н., середня освіта, с. Княже Снятинського р-ну Івано-Франківської обл.
102. Лук'янюк Марія Василівна, 1940 р. н., середня освіта, с. Устя Снятинського р-ну Івано-Франківської обл.

103. Майданська Єлизавета Онуфріївна, 1920 р. н, 6 кл., смт Лужани, Кіцманського р-ну Чернівецької обл.
104. Маковічук Степанія Миколаївна, 1931 р. н., 7 кл., с. Лашківка Кіцманського р-ну Чернівецької обл.
105. Манжилій Марія Панасівна, 1934 р. н., вчитель-пенсіонер, с. Вартиківці Кельменецького р-ну Чернівецької обл.
106. Манчул Євдокія Василівна, 1938 р. н., 7 кл., с. Рудники Снятинського р-ну Івано-Франківської обл.
107. Марусяк Іван Григорович, 1925 р. н., 7 кл., с. Кадубівці Заставнівського р-ну Чернівецької обл.
108. Матійчук Марія Дмитрівна, 1930 р. н., вчитель-пенсіонер, с. Балинці Снятинського р-ну Івано-Франківської обл.
109. Мачущак Магдалина Семенівна, 1926 р. н., 7 кл., с. Малятинці Кіцманського р-ну Чернівецької обл.
110. Мельник Валерія Іллівна, 1927 р. н., 7 кл., с. Банилів-Підгірний Сторожинецького р-ну Чернівецької обл.
111. Мельничук Яким Петрович, 1913 р. н., 4 кл., с. Рукшин Хотинського р-ну Чернівецької обл.
112. Мінтенко Іляна Василівна, 1932 р. н., 4 кл., с. Снячів Сторожинецького р-ну Чернівецької обл.
113. Місевич Ганна Василівна, 1920 р. н., 7 кл., с. Шипинці Кіцманського р-ну Чернівецької обл.
114. Міцик Марія Тодосівна, 1935 р. н., середня освіта, с. Ошихліби Кіцманського р-ну Чернівецької обл.
115. Мішенчук Михайло Дмитрович, 1921 р. н., учасник бойових дій, ветеринар, с. Малий Кучурів Заставнівського р-ну Чернівецької обл.
116. Мішенчук Параска Тодорівна, 1920 р. н, 7 кл., с. Малий Кучурів Заставнівського р-ну Чернівецької обл.
117. Мокан Анна Федорівна, 1926 р. н., 4 кл., смт Заболотів Снятинського р-ну Івано-Франківської обл.

118. Мóлдован Фрозіна Іванівна, 1928 р. н., 7 кл., с. Панка (Клинівка) Сторожинецького р-ну Чернівецької обл.
119. Москалюк Ольга Євгенівна, 1933 р. н., неграмотна, с. Карапчів Вижницького р-ну Чернівецької обл.
120. Мурзак Марія Юрівна, 1925 р. н., 7 кл., смт Заболотів Снятинського р-ну Івано-Франківської обл.
121. Мусорівський Іван Михайлович, 1914 р. н., 4 кл., с. Недобоївці Хотинського р-ну Чернівецької обл.
122. Мухіна Лукреція Миколаївна, 1925 р. н., 7 кл., с. Банилів-Підгірний Сторожинецького р-ну Чернівецької обл.
123. Настащук Василина Карпівна, 1929 р. н., 7 кл., с. Баламутівка Заставнівського р-ну Чернівецької обл.
124. Недільська Віра Андріївна, 1929 р. н., 3 кл., с. Вороновиця Кельменецького р-ну Чернівецької обл.
125. Николайчук Марія Дорофтеївна, 1926 р. н., 6 кл., смт Неполоківці Кіцманського р-ну Чернівецької обл.
126. Олексюк Марія Дмитрівна, 1953 р. н., середня освіта, с. Олешків Снятинського р-ну Івано-Франківської обл.
127. Павловська Євдокія Теодорівна, 1924 р. н., 7 кл., с. Іспас Вижницького р-ну Чернівецької обл.
128. Паламарчук Меланія Несторівна, 1924 р. н., 7 кл., с. Слобода Новоселицького р-ну Чернівецької обл.
129. Панімарчук Вікторія Маноліївна, 1942 р. н., середня освіта, смт Лужани Кіцманського р-ну Чернівецької обл.
130. Панська Зінаїда Михайлівна, 1939 р. н., вихователь-пенсіонер, с. Пашківці Хотинського р-ну Чернівецької обл.
131. Панцир Юліта Миколаївна, 1938 р. н., 7 кл., с. Кам'янка Глибоцького р-ну Чернівецької обл.
132. Пасічник Олена Петрівна, 1924 р. н., 5 кл., с. Киселів Кіцманського р-ну Чернівецької обл.

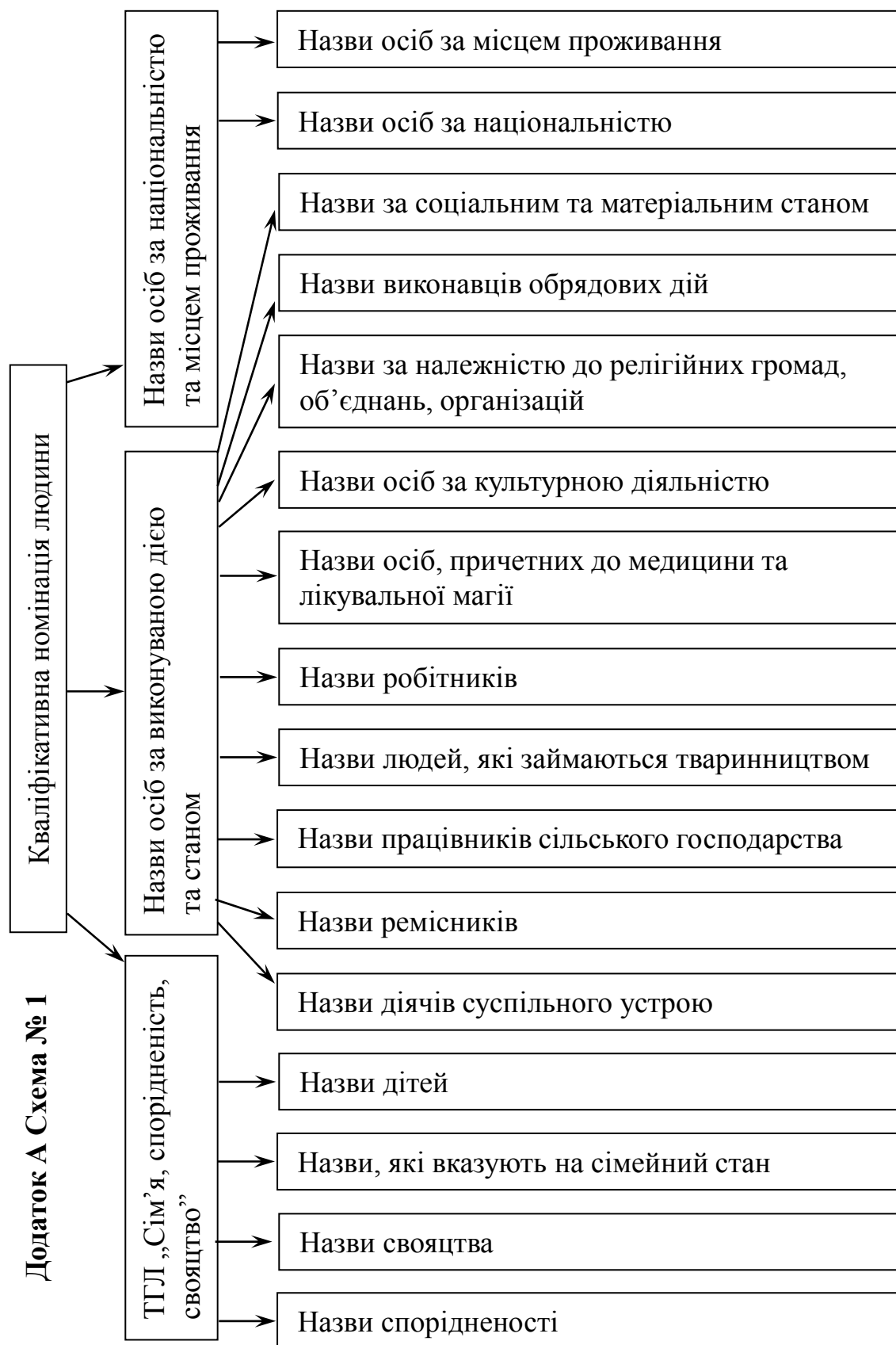
133. Пензару Вікторія Костянтинівна, 1938 р. н., 7 кл., с. Турятка Глибоцького р-ну Чернівецької обл.
134. Пентилюк Марія Тодорівна, 1924 р. н., 5 кл., с. Кліводи́н Кіцманського р-ну Чернівецької обл.
135. Підтик Марія Василівна, 1924 р. н., 7 кл., с. Кострижівка Заставнівського р-ну Чернівецької обл.
136. Пілат Валерія Миколаївна, 1934 р. н., 7 кл., смт Лужани Кіцманського р-ну Чернівецької обл.
137. Подорожна Марія Іванівна, 1940 р. н., 7 кл., с. Ярівка Хотинського р-ну Чернівецької обл.
138. Попадюк Сафта Василівна, 1936 р. н., 7 кл., с. Луковиця Глибоцького р-ну Чернівецької обл.
139. Попелевич Надія Григорівна, 1936 р. н., 5 кл., с. Лівинці Кельменецького р-ну Чернівецької обл.
140. Попеску Петро Дмитрович, 1926 р. н., 5 кл., с. Старі Бросківці Сторожинецького р-ну Чернівецької обл.
141. Попова Євдокія Іванівна, 1936 р. н., середня освіта, с. Перківці Кельменецького р-ну Чернівецької обл.
142. Попова Фрозіна Миколаївна, 1933 р. н., 7 кл., с. Кадубівці Заставнівського р-ну Чернівецької обл.
143. Портей Микола Дмитрович, 1916 р. н., 7 кл., с. Василів Заставнівського р-ну Чернівецької обл.
144. Продан Ганна Миколаївна 1930 р. н., 7 кл., с. Лашківка Кіцманського р-ну Чернівецької обл.
145. Прокоп'юк Лідія Сафронівна, 1937 р. н., 4 кл., с. Баламутівка Заставнівського р-ну Чернівецької обл.
146. Пугач Катерина Василівна, 1929 р. н., вчитель-пенсіонер, с. Джурів Снятинського р-ну Івано-Франківської обл.
147. Пуповецька Наталія Георгіївна, 1931 р. н., 2 кл., с. Кліводи́н Кіцманського р-ну Чернівецької обл.

148. Радомська Анастасія Василівна, 1928 р. н, неграмотна, с. Підвисоке Снятинського р-ну Івано-Франківської обл.
149. Радомська Марія Костянтинівна, 1922 р. н., 5 кл., с. Стрілецький Кут Кіцманського р-ну Чернівецької обл.
150. Райляк Парасковія Василівна, 1925 р. н., 4 кл., с. Зелений Гай Новоселицького р-ну Чернівецької обл.
151. Репнікова Надія Сафронівна, 1939 р. н., 7 кл., с. Рухотин Хотинського р-ну Чернівецької обл.
152. Рожко Ганна Петрівна, 1929 р. н., 5 кл., с. Устя Снятинського р-ну Івано-Франківської обл.
153. Рощенко Марія Тодорівна, 1927 р. н., 2 кл., с. Добринівці Заставнівського р-ну Чернівецької обл.
154. Руснак Віра Георгіївна, 1941 р. н., 7 кл., кухар, с. Котелеве Новоселицького р-ну Чернівецької обл.
155. Савчук Георгій Семенович, 1921 р. н, 7 кл., с. Михайлівка Глибоцького р-ну Чернівецької обл.
156. Савчук Параска Танасівна, 1930 р. н., 5 кл., с. Мамаївці Кіцманського р-ну Чернівецької обл.
157. Сайн Ольга Мефодіївна, 1925 р. н, неграмотна, с. Баламутівка Заставнівського р-ну Чернівецької обл.
158. Сафрюк Вікторія Миколаївна, 1934 р. н., середньо-спеціальна освіта, фельдшер, с. Луковиця Глибоцького р-ну Чернівецької обл.
159. Семенюк Вероніка Петрівна, 1924 р. н., 2 кл., с. Кам'янка Глибоцького р-ну Чернівецької обл.
160. Семенюк Віоріка Георгіївна, 1942 р. н, середньо-спеціальна освіта, с. Кам'янка Глибоцького р-ну Чернівецької обл.
161. Семенюк Марія Василівна, 1930 р. н., 7 кл., с. Кам'яна Сторожинецького р-ну Чернівецької обл.
162. Семенюк Марія Юріївна, 1933 р. н., середня освіта, с. Добринівці Заставнівського р-ну Чернівецької обл.

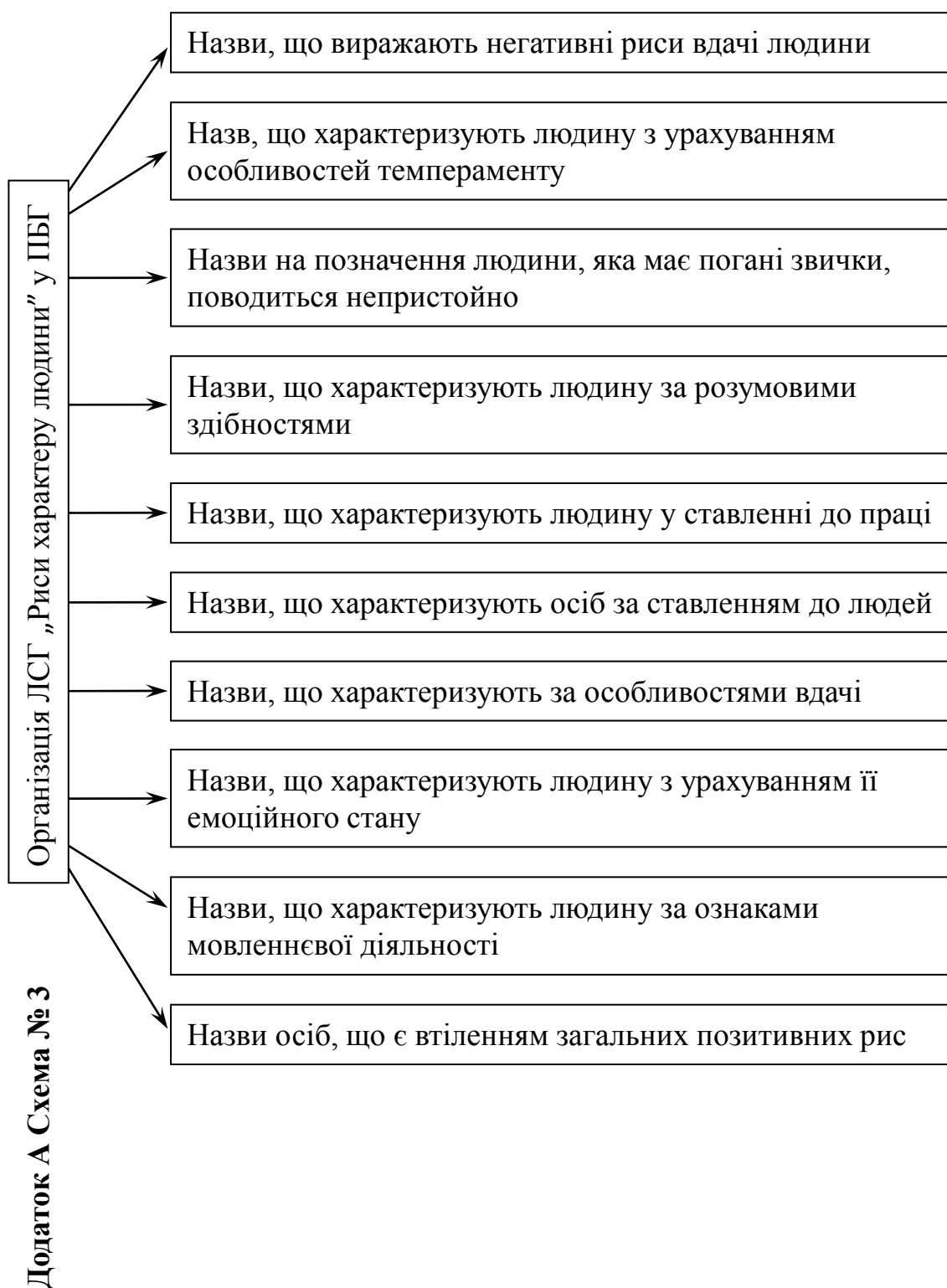
163. Сидоряк Марія Григорівна, 1932 р. н., 7 кл., с. Черепківці Глибоцького р-ну Чернівецької обл.
164. Славінська Лідія Деомидівна, 1941 р. н., 8 кл., с. Подвірне Новоселицького р-ну Чернівецької обл.
165. Собко Василь Іванович, 1927 р. н., 8 кл., с. Нижні Станівці Кіцманського р-ну Чернівецької обл.
166. Ставчанська Ніна Ананіївна, 1951 р. н., середня освіта, с. Рукшин Хотинського р-ну Чернівецької обл.
167. Стасишина Марія Василівна, 1925 р. н., 7 кл., с. Погорилівка Заставнівського р-ну Чернівецької обл.
168. Стрипчук Ганна Іванівна, 1954 р. н., с. Олешків Снятинського р-ну Івано-Франківської обл.
169. Стрипчук Ганна Миколаївна, 1930 р. н., 7 кл., смт Заболотів Снятинського р-ну Івано-Франківської обл.
170. Стрипчук Ярослава Юрівна, 1948 р. н., середня освіта, смт Заболотів Снятинського р-ну Івано-Франківської обл.
171. Струк Марія Іванівна, 1940 р. н., середня освіта, с. Василів Заставнівського р-ну Чернівецької обл.
172. Ступак Ірина Іванівна, 1925 р. н., 7 кл., с. Кадубівці Заставнівського р-ну Чернівецької обл.
173. Сурняк Василина Йордатівна 1920 р. н., 5 кл., с. Чорнівка Новоселицького р-ну Чернівецької обл.
174. Тарновецька Агнєзія Трифонівна, 1932 р. н., вчитель-пенсіонер с. Нижні Станівці Кіцманського р-ну Чернівецької обл.
175. Тарновецька Магдалина Петрівна, 1929 р. н., освіта середня, смт Неполоківці Кіцманського р-ну Чернівецької обл.
176. Ткач Ольга Павлівна, 1936 р. н., 7 кл., с. Перківці Кельменецького р-ну Чернівецької обл.
177. Толмач Лідія Василівна, 1935 р. н., вчитель-пенсіонер, с. Вартиківці Кельменецького р-ну Чернівецької обл.

178. Томін Марія Парфентіївна, 1934 р. н., 7 кл., с. Владична Хотинського р-ну Чернівецької обл.
179. Трачук Євгенія Василівна, 1939 р. н., 5 кл., с. Стара Жадова Сторожинецького р-ну Чернівецької обл.
180. Фанас Аксенія Василівна, 1918 р. н., 6 кл., с. Луковиця Глибоцького р-ну Чернівецької обл.
181. Федорова Домніка Михайлівна, 1931 р. н., середня освіта, с. Кам'яна Сторожинецького р-ну Чернівецької обл.
182. Федорюк Олена Василівна, 1938 р. н., середньо-спеціальна, с. Джурів Снятинського р-ну Івано-Франківської обл.
183. Филип'юк Михайло Михайлович, 1924 р. н., 7 кл., кравець, с. Кадубівці Заставнівського р-ну Чернівецької обл.
184. Фіріч Сільвія Дмитрівна, 1941 р. н., 7 кл., с. Старі Бросківці Сторожинецького р-ну Чернівецької обл.
185. Фраюк Марія Іллівна, 1928 р. н., 4 кл., с. Черешенька Вижницького р-ну Чернівецької обл.
186. Халецька Галина Харитонівна, 1929 р. н., с. Джурів Снятинського р-ну Івано-Франківської обл.
187. Хащовник Олена Іванівна, 1930 р. н., 7 кл., с. Рудники Снятинського р-ну Івано-Франківської обл.
188. Цюпа Лікерія Тодосівна, 1933 р. н., 7 кл., с. Ошихліби Кіцманського р-ну Чернівецької обл.
189. Чебан Ганна Федорівна, 1930 р. н., 4 кл., с. Вартиківці Кельменецького р-ну Чернівецької обл.
190. Чепіль Занхіра Михайлівна, 1923 р. н., 5 кл., с. Малятинці Кіцманського р-ну Чернівецької обл.
191. Червінська Фрозія Іванівна, 1921 р. н., 7 кл., с. Старий Вовчинець Глибоцького р-ну Чернівецької обл.
192. Червоногородська Парасковія Петрівна, 1918 р. н., 7 кл., с. Василів Заставнівського р-ну Чернівецької обл.

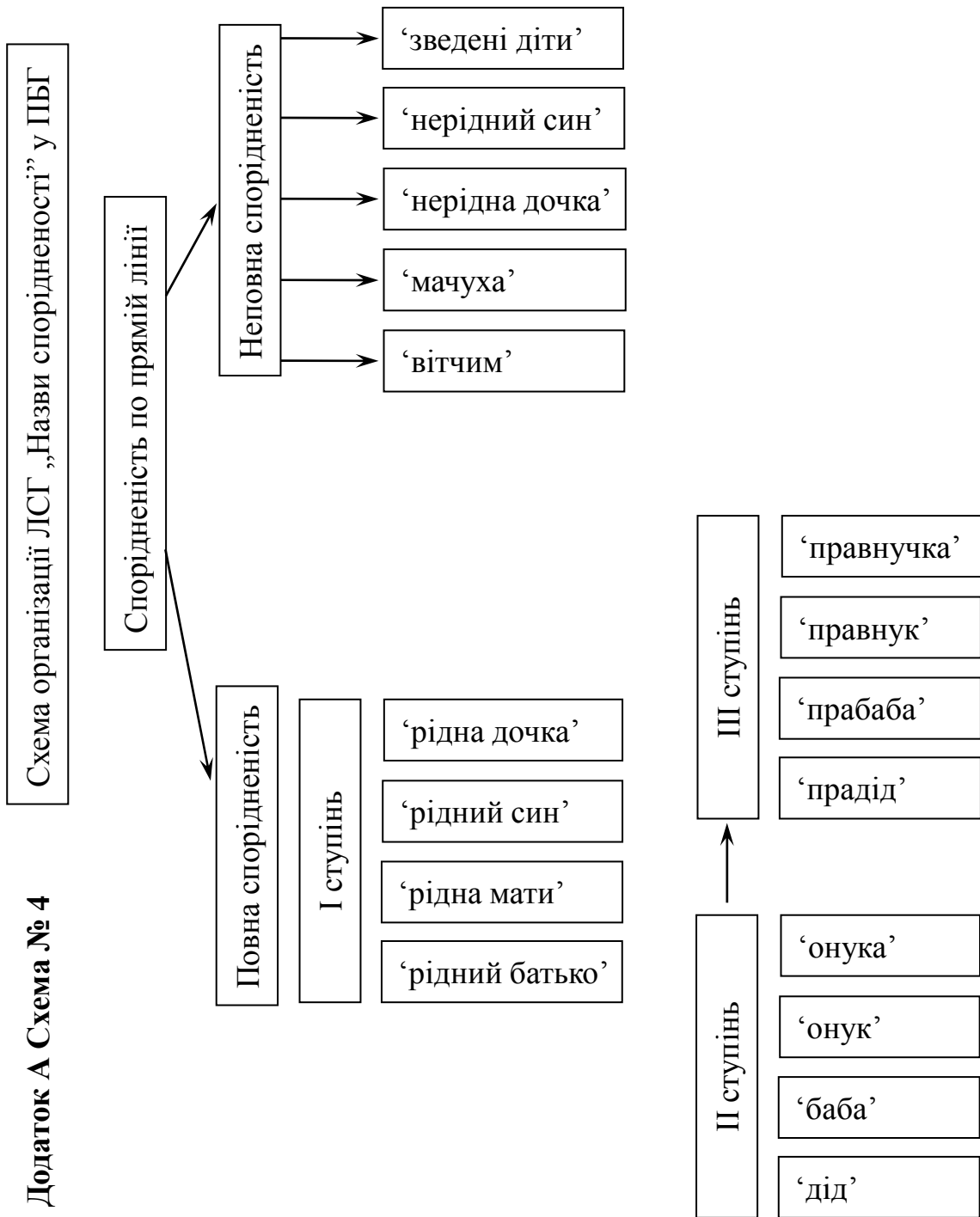
193. Чорноморець Олена Григорівна, 1931 р. н., неграмотна, с. Зелена Кельменецького р-ну Чернівецької обл.
194. Чуйко Параска Василівна, 1935 р. н., 6 кл., смт Неполоківці Кіцманського р-ну Чернівецької обл.
195. Шафер Домна Афанасівна, 1927 р. н., 5 кл., с. Ржавинці Заставнівського р-ну Чернівецької обл.
196. Шинкарюк Анастасія Максимівна, 1924 р. н., 4 кл., с. Банилів Вижницького р-ну Чернівецької обл.
197. Шпетко Вероніка Несторівна, 1932 р. н., 6 кл., с. Рідківці Новоселицького р-ну Чернівецької обл.
198. Юсип Георгій Олексійович, 1929 р. н., 7 кл., с. Іспас Вижницького р-ну Чернівецької обл.
199. Яремчук Марія Іванівна, 1912 р. н., неграмотна, с. Іллінці Снятинського р-ну Івано-Франківської обл.
200. Ярова Марія Григорівна 1948 р. н., 8 кл., с. Стара Жадова Сторожинецького р-ну Чернівецької обл.

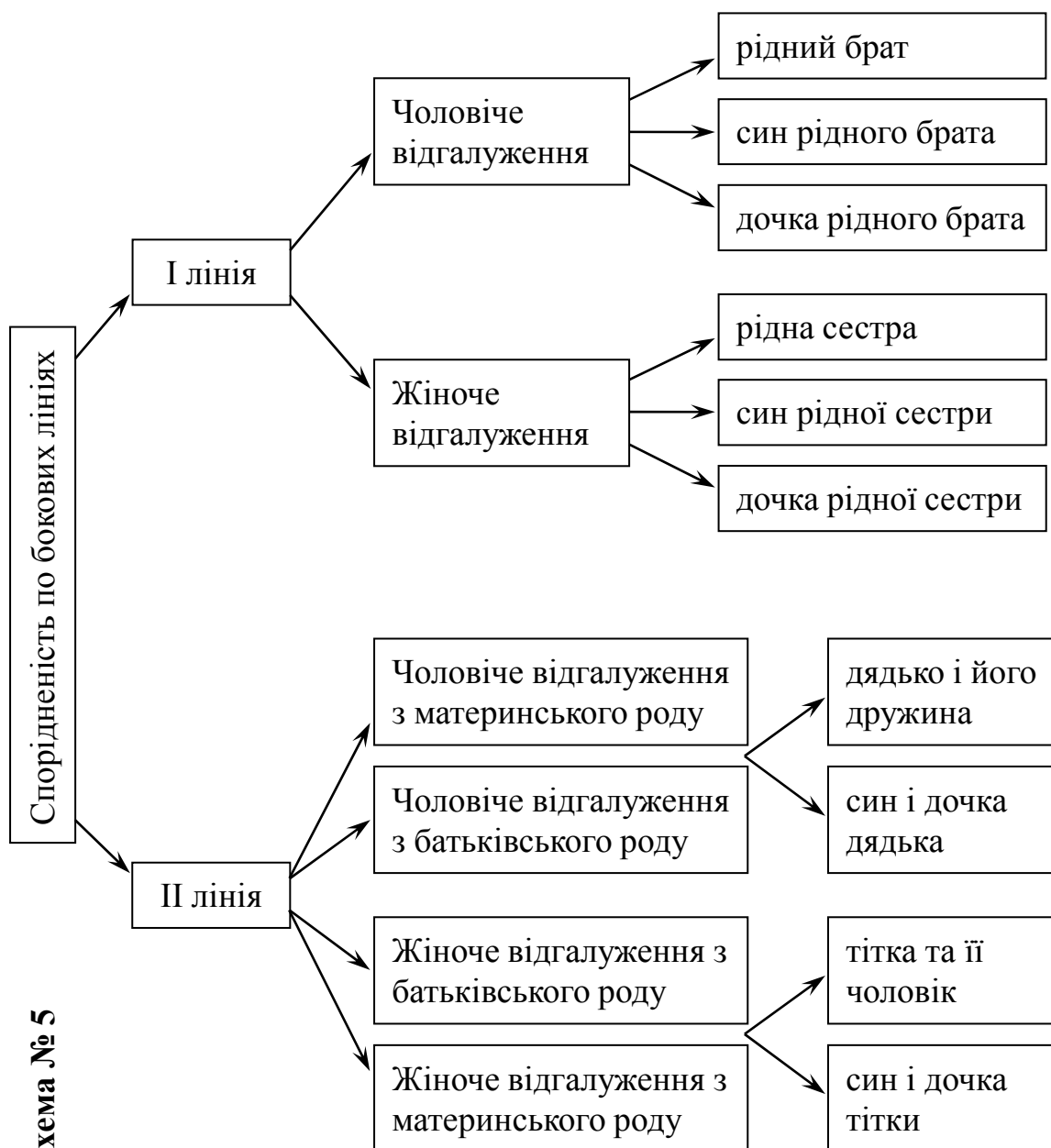

Додаток А Схема № 4

ДОДАТОК Б

СЛОВНИК „НОМІНАЦІЯ ЛЮДИНИ В ПОКУТСЬКО- БУКОВИНСЬКИХ ГОВІРКАХ”

Сім'я, спорідненість, свояцтво

‘чоловік – голова сім’ї, господарства’: *господар*’ (БП, Грз, Дб, Дв, Км, Кс, Лж, Лк, Мл, Нп, НСт, Ош, Пг, Сл, Сн, СтВ, СтЖ, СК, Тр, Ус, Чрн, Чрп (заст), Чрш), *господар* (Бн, Лш, МК, Мх, Пн, СтЖ, Трш), *господар*’ (Грз, Др, ЗГ, К, Кж, НСт, Ош, Пн, Рд, Рш, СтБ, Стц), *господар* (Вв, Зб, Кд, Кст, Рж, Ус), *господар*’ *дому* (Зб), *газда* (Бл, Бр, Брд, Вс, Гр, Дж, Зб, Іл, Іс, Кж, Км, Крч, Лв, Лж, МК, Мл, Мм, Мх, Ол, Ош, Пг, Пдв, Пн, Рдн, Рп, Стц, Тв, Ус, Чрш, Шп), *газда* (Брд, Лк, Рп, Рх), *газда* (К, Мм, Ол, Шп), *ха’з’айін* (Б, Бз, Брд, Вл, Врн, Врч, Грш, Дб, Др, Зл, Кл, Кп, Ктл, Лв, Лн, Лш, М, Мш, Ндб, Нл, Нп, НСт, Пд, Пр, Ркш, Рш, СК, Сл, Сн, Тп, Тр, Чрн, Чрш, Яр), *хо’з’айін* (БП, Пш), *хад’з’айін* (Вр).

‘жінка – господиня’: *газдин’а* (Бл, Бн, БП, Бр, Врч, Вс, Гр, Дб, Дж, Зб, Іл, Кд, Кж, Км, Крч, Лж, Лк, МК, Мл, Мм, Мх, Нп, НСт, Ол, Пдв, Пг, Пн, Рд, Рдн, СК, Сл, Сн, СтВ, СтЖ, Стц, Тр, Ус, Чрн, Чрп, Шп), *газдин’і* (Бл, Вс, Рп), *газдин’е* (Тв), *газдин’а* (Бз, Брд, Вв, Дв, ЗГ, Іс, К, Лш, МК, Пд), *господин’а* (Грш, Др, Зб, ЗГ, Кст, Мл, Пд, Пдв, Рж, Рх, Тп, Чрш), *господин’а* (БП, СК, Тр, Трш), *ха’з’айка* (Б, Бн, Вл, Вр, Врн, Грз, Зл, Кп, Ктл, Лв, Лн, М, Мш, Ндб, Нл, Ош, Пр, Пш, Рж, Ркш, Рх, Рш, СК, СтБ, Яр), *ха’з’айка* (Лн).

‘батьки (батько і мати)’: *родич’і* (Б, Бл, БП, Бр, Вв, Вс, Грз, Дв, Др, Зб, Іл, Іс, К, Кж, Крч, Кс, Ктл, Лж, Лк, МК, Мл, Мм, Ндб, НСт, Пг, Пн, Рдн, Рп, СтБ, СтЖ, СК, Сл, Тв, Тп, Чрн, Чрп, Шп), *р’ідн’і* (Вл, Км, Мл, НСт, Пг, Рх, Рш, Сн, Чрн, Яр), *родител’і* (Рд), *род’ім’ел’і* (Пр), *р’ідн’а* (Тр), *родина* (Іл), *бат’ки* (БП, Вр, Врн, Грз (нове), Зб, Пд, Пр, Пш, Ркш), *в’ім’ц’і* (Ктл), *ста’р’і* (Нл).

‘дитина’: *дитина* (Кд, Кс, Лн, Мл, Мм, Мх, НСт, Пдв, Рж, СтЖ, Тп, Чрн), *дитинка* (Др, Крч, Рдн), *дит’а* (Кж), *дит’атко* (Кж), *ма’л’атко* (СК),

мал'утка (Брд), *насимочки* (Дв), *д'ітиска* (Іл, Лж), *ди'тино* 'у звертанні старших людей до незнайомої молодої людини' (Брд, Вр, Вс, Грз, Іл, Кд, Кл, Лж, Лн, Лш, Мм, Нп, НСт, Пдв, Пр, Сн, СтЖ, Чрн), *ди'тино* *Бож'а* 'звертання старших до дитини, або людини значно молодшого віку' (Іл, НСт, Пдв), *ди'тинко* 'звертання старших людей до людини молодого віку' (Мм, Нп, НСт, Рдн, Чрп), *ди'тиночко* 'звертання старших до молодої людини' (СтВ), *д'ітлахи* мн. (Іс), *д'іточки* мн. (Вс, Кл, Чрп), *д'еуко* (Дж), *дити'н'атко* (ЗГ).

'єдина дитина в сім'ї, син': *оди'нак* (Бз, Бл, БП, Брд, Вв, Вр, Врч, Гр, Дб, Зб, Зл, Іл, Кж, Км, Кп, Кст, Лк, Лн, Лш, МК, НСт, Ол, Пг, Пд, Пш, Рд, Рж, Ркш, Рп, Рх, Стц, Тв, Чрп), *оди'начок* (Кж), *оди'нок* (Кд), *оди'ночок* (Др), *оди'нец* (Іл, Лж, Мм, Нп, СК, СтВ, Шп), *йеде'нак* (Лв), *йеде'нец* (Пн, Рш), *од'но* (Б, Бн, Бр, Ош, Трш), *од'не* (Мх, Сл), *оди'нокиї* (Дв, Зб, НСт, СК, СтЖ, Чрш), *од'інокиї* (Лв), *од'на ди'тина* (Б, Бн, К, М, Мх, Ндб, Пн, Сн, Тр, Чрн, Яр), *о'дин син* (Вл, Кд, Пр), *о'ден син* (Вр, Кс, Ндб, Пг, СтБ, Тп), *о'ден у бат'к'ію* (Кс), згруб. *з'носок* (Гр).

'єдина дитина в сім'ї, дочка': *оди'начка* (Бз, Бл, БП, Вв, Врч, Гр, Грш, Зб, Іл, Кж, Км, Кст, Лк, Лш, МК, Мш, Ол, Пг, Пд, Пдв, Пр, Пш, Рд, Рж, Ркш, Рх, Стц, Тв, Ус), *оди'ничка* (Брд, Др, Лж, Нп, СтВ), *оди'ночка* (Дв, Зл, Кд, СтЖ, Чрн, Чрп, Чрш), *оди'нока* (Дб, Кд, Кп, НСт, Чрп), *оди'нока ди'тина* (Чрн), *оди'ниця'а* (Іл, НСт), *оди'ниця* (Лж, Мм, Нп, СК, Шп), *оди'ниця'і* (Рп), *од'но* (Бн, Бр, Ош, Трш), *од'не* (Мх, Сл), *йеди'ниця* (Рш), *йеди'начка* (Лв), *од'на ди'тина* (Б, К, М, Мх, Ндб, Пн, Сн, СтБ, Яр), *од'на д'очка* (Вл, Нл), *од'на дон'ка* (СтБ).

'донька': *дон'ка* (Бл, Бн, Вс, Др, Зб, ЗГ, Іл, Іс, Кд, Кл, Крч, Кс, Лж, Лш, Мл, Мм, Нп, НСт, Пдв, Пн, Рдн, СК, Сл, СтЖ, Тв, Ус, Чрп, Шп), *д'он'ка* (Бл); *д'он'ко* 'звертання старших до молодої дівчини' (Кс, Нп), *д'онц'а* (Кж), *д'онечка* (Вв, Вс, Зб (пестл.), Кж, Лж, Лн, Чрш), *д'онечка* 'звертання старших до дівчини' (Пдв), *д'он'а* (Іл, Лк, Чрш) 'звертання старших до молодої дівчини' (Брд, Пг), *д'очка* (Дв, Дж, Др, ЗГ, Кд, Кс, Мм, Ндб), *доч'ка* (Брд, Грз,

Грш, Зб, ЗГ, Кл, Кп, Кс, Мм, Пг, Пр, Рд, Рж, Сн, Тп, Чрн); ‘звертання старших до дівчини’ (Вр, Лн, Пр) *‘дочен’ка* (Ош), *‘доц’а* (Лн, Нп, Пш), *‘доц’ін’ко* ‘звертання старших до дівчини’ (Нп), *‘д’іўчина* (Грз, Грш, Іл, Кд, Лж, МК, Мл, Мм, НСт, Пдв, СК, Сл, Сн, СтЖ, Тп, Шп), *‘д’іўчинка* (Бн, Вє, Грш, Дв, Ндб, Рдн, Сн), *‘д’іўка* (Зб, НСт, СтБ), *пос’луга* ‘помічниця’ (СтЖ).

‘старший син’: *син* (Бн, Бр, Вє, Грз, Грш, Дб, Дв, Зб, Іл, Кд, Кл, Кп, Кс, Лж, МК, Мл, Нп, Рд, Рдн, Рж, Сл, Пн, Тв, Тп, Ус, Шп), *си’нок* (Вв, Вє, Дж, НСт), *‘синку* ‘звертання до молодої людини безвідносно до статі’ (Др, Мм), *си’ночок* (Вє, Вв, Зб, Кд, Кж, НСт), *с’тарший син* (Бр, Вв, Врч, Дв, Кж, Лш, Мм, Ндб, Нп, НСт, Ол, СК, Сн, СтВ, Стц, Тр, Чрп), *х’лопец* (Вр, Вє, Грш, Др, Зб, ЗГ, Кд, Кст, Лш, Мл, Мм, Ндб, НСт, Ош, Пдв, Пр, Рдн, Рш, СК, Сл, Сн, СтБ, СтЖ, Шп), *х’лопчик* (Бн, Кд, Кст, Лн, Лш, Ндб, Пг, Сн, СтЖ, Шп), *‘перв’істок* (Рх), *старши’нец* (Рш, СтВ, *насл’едн’ік* (Рш), *фли’кеў* (Тп), *йак гос’подар* (СтЖ), *‘мойі ор’ли* ‘про синів’ (Дв).

‘середній син’: *сере’душчий* (Бр, Вв, Нп, Пдв, Тр), *сере’д’ушчий* (Кж, Мм, Ндб, Чрп), *се’редний* (Дв), *се’редн’ії* (СтВ), *серед’н’ак* (СтВ).

‘молодший син’: *‘мениий* (Дв, Мл, Чрп), *най’менший* (Кж, Вв), *‘самий ‘мениий* (Тр), *‘мениий х’лопи’ец* (Мм), *‘мен’иий* (НСт), *‘мен’иин’киї* (Кж), *мении’нец* (Рш), *‘мен’чий* (МК, Мм, Нп, Сн), *най’мен’чий* (Мм, Чрн), *мо’лодиий* (Лш), *самий ‘мен’чий* (Лж, Нп), *м’і’зинец* (СтЖ), *м’і’зинец’* (Кп), *м’і’зинчик* (Брд, К, Лн, Нп, СтЖ, Стц).

‘наймолодша дитина’: *з’носок* (Бн, БП), *‘п’ізна ди’тина* (Зб), *най’п’ізний* (СтВ), *п’ізн’а’чок* (жарт. Пш), *грунто’вий* (Вл), *посл’ідок* (СтВ), *‘в’ітр’ісок* (згруб. СтЖ), *‘в’ішкробанец* (жарт. Зб), “*наш с’тарший*” (СтВ жарт.).

‘дитина, яка залишається жити на господарстві батьків’: *грунто’вий* (Вл), *грунто’вик* (Ркш), *грунто’вичка* (Ркш), *на ‘грунт’і ли’шиї’си* (НСт), *ли’шиласи на ха’з’аїств’і* (Ндб).

‘звертання до батька’: *‘тато* (Б, Бз, БП, Вв, Вр, Врч, Гр, Грз, Грш, Дб, Дж, Др, Зб, Зл, Іл, Іс, Кд, Кж, Кл, Км, Кп, Крч, Кс, Кст, Ктл, Лв, Лж, Лн, М, МК, Мл, Мм (нове), Мл, Мх, Ндб, Нл, Нп, НСт, Ол, Ош, Пд, Пдв, Пн, Пр,

Пш, Рд, Рдн, Рж, Ркш, Рп, Рх, Сл, СтБ, СтВ, Стц, Тр, Трш, Ус, Чрп, Чрш, Шп), ^lтатко (Кп, Лн, Мш, Пр,), та^lтука (Ктл), ^lнен'о (Б, Брд, Вв, Вл, Врч, Вс, Грз, Дб, Дв, Дж, Др, ЗГ, Зл, К, Кл, Крч, Кс, Ктл, Лж, Лк, Лш, М, МК, Мл, Мм, Мх, Нп, НСт, Ош, Пд, Пш, Рд, Рдн, Рж, Ркш, Рп, Рх, Рш, СК, Сл, Сн, СтБ, СтЖ, Стц, Тв, Тп, Чрн, Чрш, Шп, Яр), ^lнен'ко (Зл), ^lд'ад'а (Вр, Врн, Грш, Мш, Нл), ^lд'ед'а (Бл, Вс, Гр, Мл, Пдв, Чрш), ^lг'ед'а (Бл, Бн, Бр, Врч, Вс, Дж, Зб, Іл (заст), Іс, Кж, Ол, Пг, Пдв, СтВ, Тв, Ус (заст), Чрп, Чрш), ^lд'ад'ко (Іл, Ркш), ^lбат'ко (Лш), ^lбат'а (Нл), ^lпана (Б, Нл, Ркш).

‘звертання до матері’: ^lмама (Б, Бз, Бн, БП, Бр, Брд, Вл, Вр, Врн, Врч, Гр, Грз, Грш, Дб, Дв, Дж, Др, Зб, ЗГ, Зл, Іл, Іс, К, Кд, Кж, Кл, Км, Крч, Кс, Ктл, Лв, Лж, Лк, Лн, Лш, М, Мл, МК, Мм, Мх, Ндб, НСт, Ол, Ош, Пг, Пдв, Пн, Рд, Рдн, Рж, Ркш, Рп, Рх, СК, Сл, Сн, СтБ, СтВ, Тп, Тр, Трш, Ус, Чрн, Чрп, Чрш, Шп, Яр), ^lмамо (Б, Кд, Кп, Лш, МК, Мш, Нп, Пш, Рдн, Рп, Сл, СтЖ, Стц, Тв, Тр, Чрн), ^lмамко (Бр, Вв, Вс, Кп, Кст, Лж, Лн, М, Пг, Пр, Рш, Тв), ^lмамко ‘вигук’ (Мл), ^lмаму'а (НСт), ^lмамочка (Вв, Лж), ма^lм'іка (Ктл, СтБ), ^lнен'а (Вв, Дж, Зб (заст.), Іл (заст.), Ус (рідк.)), ^lнен'і (Бл), ^lнен'ка (Нл (заст.), Пд (заст.), Рдн, СтЖ (заст.), Тр (заст.)).

‘звертання до старшого брата’: б^lрате (Бл, Врч, Гр, Грш, Дв, Дж, Зб, Дб, Кж, Км, Кп, Кст, Мм Нл, Ол, Пг, Рп, Сл, Сн, СтВ, СтЖ, Стц, Тв, Трш, Ус, Чрн, Чрп, Чрш), б^lратику (Бн, Бр, Вл, Вс, Грз, Др, Іс, Лк, Ндб, НСт, Пдв, Рдн, Тв, Тр), б^lрач:ику (Бз, Бр, Вв, Врч, Іл, Кд, Крч, Кс, Лж, Лн, Лш, Нп, Ош, Шп), ^lбад'у (Врн, Дб, Кж, Ктл, Лн, Мш, Пр, Рд, Ркш, Стц), ба^lд'іко (БП, ЗГ, Кл, Ктл, Мх, Ош, Пн, Ркш, СК), ба^lд'іку (ЗГ, Ош, Ркш), ба^lд'ічко (Грз, Зл, Рд, Рж, Рх, СтБ, Яр), ба^lд'іцо (Ктл), б^lічу (Тп), б^lіц'у (Б, ЗГ, К, МК, Пш, Тп), ^lд'ад'у (Рш), в^lуїку (Брд, Лв, Мл, Пд), в^lуїц'у (Мл).

‘звертання до старшої сестри’: ^lсе"стро (Бл, Врч, Гр, Грз, Дв, Дж, Кж, Км, Кст, Лк, Мм, Нл, НСт, Ол, Ош, Пг, Рп, Сл, СтЖ, Тв, Чрп, Чрш), сест^lричко (Бз, Бн, БП, Бр, Вв, Врч, Вс, Др, Зб, Іл, Іс, Кд, Крч, Кс, Лж, Лн, Лш, М, Мш, Ндб, Нп, НСт, Пдв, Пн, Рдн, Сн, СтВ, Трш, Ус, Чрн, Шп), ^lмето (Б, Врн, Дб, Зл, Кл, Кп, МК, Мл, Мш, Пд, Пр, Пш, Рд, Рж, Ркш, Рх, Рш, Стц,

Тп), *тетко* (Брд, Вл, Вр, Лв, Рж, СК, Яр), *т'ітко* (Брд, Вл), *т'от'у* (Ркш), *к'ітко* (Лв, СК), *лел'о* (КТЛ), *ли^{ел}л'іко* (Мх), *ли^{ел}л'ічко* (К, Мх, Сл, СтБ), *л'іцо* (ЗГ, КТЛ), *л'ічко* (КТЛ), *цацо* (Тр).

‘діти від різного подружжя’: *зведен'і* (Бл, Бн, БП, Брд, Вв, Вл, Вр, Грш, Дв, Дж, Зб, Зл, ЗГ, Км, Кп, Кж, Лш, Лж, Лк, Мш, Ндб, НСт, Пш, Пр, Пд, Ркш, Рх, Стц, Тв, Трш, Чрш, Яр), *зв'ідн'і* (КТЛ), *зводн'і* (*брат і сестра*) (Нл), *зведен'і* (Гр, Іс, Мх, НСт, СтЖ, Ус), *звежен'і* (Б, Врн, М, Пр, Рш, Тп), *звежен'і* (СтЖ), *звежен'і* (К, СК СтБ, СтЖ), *зведе^н'ата* (Лж, МК, Ош, Рп), *зведе^н'ета* (Врч, Пг), *зведе^нниц'і* ‘зведені сестри’ (Нп), *зв'ідники* ‘зведені брати’ (Нп), *назван'і д'іти* (Сн), *не^р'ідн'і д'іти* (Бз, Вс, Кд), *р'ідн'і по^татови або р'ідн'і по^там'і* (М, Ол, Сл, Чрн, Шп), *ни в'ід р'ідної^т мамі / ни в'ід р'ідного^т тата* (Мм), *брат по^татови* (Сн).

‘нерідний син’: *насинок* (Бз, Брд, ЗГ, К, Кп, Лж, Лн, Пш, Рп, Стц, Тв, Яр), *не^р'ідний* (Бн, БП, Вр, Кд, Км Кст, М, Ндб, НСт, Пг), *при^тйомний син* (Гр, МК), *звод^н'ак* (Пд), *слу^т'ак* (згруб. Дв), *при^тдун* (згруб. СтЖ), *го^тдованец* (Ркш).

‘нерідна дочка’: *не^р'ідна* (Бн, БП, Кд, Км, Рп, Яр), *при^тйомна доч^тка* (МК), *при^тмачка* (Гр, СтЖ), *не^тпота* (згруб. Бз), *го^тдованка* (Ркш), *звод^н'ачка* (Пд), *слутава* (згруб. Дв), *на^тдчериц'а* (Пш), *мо^тго чо^тло^тв'іка дон'ка* (Рдн).

‘дівчина, яка народила дитину поза шлюбом’: *по^ткритка* (Бз, Брд, Вв, Врн, Врч, Вс, Гр, Грз, Грш, Дб, Дж, К, Кд, Кп, Кст, Лж, Лк, Лн, Лш, МК, Мл, Мм, Пг, Пр, Рд, Рж, Ркш, Рп, Рх, Рш, СК, Сл, Стц, Тв, Яр), *по^ткритка* (Чрп), *зведе^нниц'а* (Бн, БП, Вв, Зб, Іс, Кж, Ол, Ус, Чрш), *зведе^нниця* (Бл, Пдв, Стц), *зведе^нниц'і* (Дв, СтЖ), *зв'іде^тниця* (Нп), *зв'ідниця* (БП) *зве^тласи* (Бр, Ол), *гу^тл'ашча* (Ндб, Нл), *нагу^тл'ала* (Вл, Кп, Лв, Лж, Ндб, Тр), *роз^тпусниця* (ЗГ), *роз^тпусниц'і* (Рп), *ма^ти-оди^тночка* (Вр, НСт (евф.)), *од'інока* (Лн), *приб^тлудна* (Лн), *наро^тбила копи^тл'ат* (Др, Сн), *п'ід^тк'іпничка* (Мш), *в'ітер дур^тний* (СтВ), *кру^тчена по^тган* (Мх), *по^тв'іа* (лайл.) (МК, Пд), *кур^тва* (лайл.) (Врн, Іл, Нл, НСт), *шл'ондра* (лайл.) (М), *шл'уха* (лайл.) (Пш), *мала ди^ттину за д'іўки* (Мх), *д'іўчина ди^ттину зро^тбила* (МК), *зро^тбила ди^ттину биз чо^тло^тв'іка* (Вр).

‘позашлюбна дитина – хлопчик’: *байст^р’ук* (Б, Бл, Брд, Вв, Вс, Гр, Грз, Грш (згруб.), Дб, Дж, ЗГ, Зл, Іс, К, Кд, Кл, Км, Кп, Кс, Кст, Лв, Лж, Лк, Лн, Лш, (згруб.), М, МК, Мл, Мм, Мш, Ндб, Ош, Пг, Пд, Пдв, Пр, Пш, Рж, Ркш, Рп, Рх, Рш, СК, Сл, Сн, СтБ, СтВ, Стц, Тв, Тп (рідк.), Чрн, Чрш, Шп, Яр), *байст^ррук* (Вл, Врн, Крч, Нл), *’копил* (Бр, Чрш), *’копил’* (Бн, Мх, НСт), *копи^л’ок* (Трш), *копи^л’ук* (БП, Дв, Дж, Др, Кж, Лш, Нп, НСт, Ош, Пдв, СтЖ, Ус, Чрп, Шп), *капи^л’ук* (Пн), *копи^ллец* (Бн, Чрш), *копи^елец* (Іл), *’бен’кард^т* (Бл, Зб), *безбатченко* (Грш, Трш), *нагул’аний* (Лж, Пг, Тр), *безфа^л’іл’ний* (Пр), *покропи^лничок* (ЗГ), *наїдений* (Врч, Мл), *’наїда* (Кп), *неза^лкон:ий* (Врч), *’бахур* (Бз), *’п’ідсвинок* (Тр), *копи^л’е* (сп.р.) (Бл, Зб, Рдн, СтЖ), *копи^л’ата* (мн.) (Лж), *копи^л’ета* (мн.) (Ол), *копил’у^лки* (мн.) (Трш), *байст^р’а* (сп.р.) (Тв), *байст^р’е* (сп.р.) (Кл), *само^лродне* (Вр).

‘позашлюбна дитина – дівчинка’: *байст^р’учка* (Б, Бз, Брд, Вс, Гр, Грз, Дб, Дж, Зл, ЗГ, Кп, Крч, Кс, Кст, Лв, Лк, Лн, Лш, М, МК, Мл, Мм, Мш, Пг, Пд, Пдв, Пр, Пш, Рж, Ркш, Рп, Рх, СК, Сл, Сн, СтБ, СтВ, Стц, Тв, Тп (рідк.), Чрн, Шп), *байст^рручка* (Вл, Кд, Нл), *байст^рричка* (СК), *байстру^лчиха* (Рш), *байст^рриц’а* (Лж), *байст^ррица* (Гр (згруб.), К, СК, Стц), *байст^р’ук* (Ндб), *байст^ррук* (Врн), *байст^р’а* (сп.р.) (Вв, Гр, Кл, Ркш, Рх), *байст^р’уча* (Грш), *байст^р’учен’а* (сп.р.) (Яр), *копи^ллиц’а* (Бн, Бр, Зб, Іл, Іс, Км, Мх, Пн, Рдн, Трш, Чрп, Чрш), *копи^ллиця* (БП, Др, Лш, Нп, Ош, СтЖ, Шп), *копи^лличка* (Дв, Кж, НСт), *копи^л’е* (Ол), *’бен’кард^т* (Бл, Зб), *наїдена* (Врч, Мл), *з’наїда* (Дж), *кропи^лниц’а* (Тр), *неза^лкон:а* (Врч), *само^лродна* (Вр).

‘хлопець, взятий на виховання, усиновлений’: *приї^лмак* (Бл, Брд, Вл, Кж, Ктл, Лш, Ол, Рд, Рп, Рх, СтВ, Трш, Ус, Чрш), *приїма^лчок* (Лж), *приїм^ллене* (СтВ), *приїомна ди^лтина* (Дж, Пр), *приїомний* (Бл, Бн, Брд, Вс, Гр, Дв, Кп, Лн, Пн, СК, Сн, Яр), *п’ідкидиш* (ЗГ), *го^лдованец’* (Пш, Рж), *го^лдованец* (БП, Ркш), *гу^лдовани^ец* (СтБ), *гу^лдован:ик* (Ош), *гу^лдований* (Пр), *уси^лноу^ллений* (Зл, Кст, НСт), *усиноу^ллений* (Дб, Мх), *приїутний* (Врн), *свої^лак* (Пд), *в’іхо^лванец* (Нп), *вихо^лванец* (Тв), *приїма^лки* (мн.) (Ол, Пдв, Рп), *у^лз’али у^л приїма^лки* (Др),

у́з'али за с'воє (К, Рд, Сл), за с'вого у́з'али (Бз, БП, Гр, Др, Іс, МК, Нп, НСт, Рш, СтЖ, Чрн), у́з'ели за с'вого (Врч, Чрп), у́сино'вили (Вв).

‘дівчинка, взята на виховання’: приї́мачка (Бл, Вл, Гр, Кж, Ктл, Лж, Лш, Ол, Рд, Рп, Рх, СтВ, Трш, Ус, Чрш), приї́йомна (Бл, Вс), гу́дованка (БП, Пр, СтБ), го́дованка (Рж), го́дуванка (Пш), усьи́ноу́лена (Зл), усьиноу́лена (Мх), приї́йомна (Дв (нове), Дж, Лн, СК, Сн, Яр), приї́йутна (Врн), у п'ри́йми у́з'ели (Бл, Чрш), ви́хованка (Тв), в'і́хованка (Нп), у́з'ели за с'во́ю (Бз, Вр, Гр, Іс, Лж, МК, НСт, Рш, СтЖ, Чрп), удо́че'рили (Вв), п'и́шла у на́йми (Ош), у́з'ели на по́моч (Дв), п'і́дкидиш (ЗГ).

‘нерідний батько’: в'і́тчим (Бз, Вр, Врн, Гр, Дв, Зб, Зл, Км, Кп, Ктл, Лж, Лк, Лн, Ркш, Рх, Сн, СтБ, Трш, Шп), в'і́дчим (Мш), в'і́тчим (Бл, Бн, БП, Брд, Вв, Врч, Дв, Дж, Др, ЗГ, Іс, К, Кд, Кж, Кст, Лш, Мм, Мх, Нп, НСт, Ол, Пдв, Пн, Рж, Рп, СК, Сн, СтБ, СтВ, СтЖ, Стц, Тв, Ус, Чрп), в'і́тчин (Др, Рд, Чрн), о́тчим (Грш, Нл, Пд, Пш, Яр), не'р'і́дний тато́ (БП, Зб, Лн, М, Ндб, Ош, Пр, СтВ, Чрн, Чрш), не'р'і́дний ба́т'ко (МК, Мш), ни́е тато́ (Б), в'у́йко (Бр, Лв, Лк (зверт), СК, Тр (зверт.)), д'а́д'ко (Вл (зверт.)).

‘нерідна мати’: ма́чуха (Б, Бз, Бл, Бн, БП, Брд, Вв, Вл, Вр, Врн, Врч, Вс, Гр, Грш, Дв, Дж, Дб, Др, Зб, ЗГ, Зл, Іл, Іс, К, Кж, Км, Кп, Кст, Ктл, Лв, Лж, Лк, Лн, Лш, МК, Мм, Мх, Мш, Ндб, Нл, Нп, НСт, Ол, Ош, Пд, Пдв, Пн, Пр, Пш, Рд, Рж, Ркш, Рп, Рх, Рш, СК, Сл, Сн, СтБ, СтВ, СтЖ, Стц, Тв, Тр, Трш, Ус, Чрн, Чрп, Чрш, Шп, Яр), не'р'і́дна ма́ма (БП, Лж, М, Пг), д'ру́га ма́ма (Вс, Дб, Крч, Мх), ма́ма-в'і́тчим (Кд), т'о́т'а (Пг, Тр), ц'о́ц'а (Бр).

‘дитина, у якої померли батьки, сирота’: сирот́а (БП, Вс, Гр, Грш, Дв, Др, К, Кс, Лж, Лн, Лш, Мм, Мх, Нп, Пр, СК, Сл, СтБ, СтЖ, Тп, Шп), к'ругла́ сирот́а (Грз), си'р'і́тка (Зб, СтБ), сирот́инка (БП), сирот́и (Вс, Грз, Лн, Лш, Ндб, Нп, НСт, Ош, СтВ, Чрп), сирот́а в'ід ма́ми (Тп, Шп), сирот́а в'ід тата́ (Врч, Тп), без'родний (Лн).

‘батькова мати, бабуся’: ба́ба (Бн, БП, Бр, Врч, Гр, Дж, Др, Зб, Іс, К, Кд, Км, Кс, Лж, Лк, Лш, М, МК, Мл, Мм, Нп, Ол, Ош, Пг, Пд, Пдв, Пн, Рп, Рх, Рш (згруб.), СК, СтБ, СтВ, Стц, Тв (згруб.), Трш, Чрн, Чрш, Шп), згруб.

‘жінка’ (Др, Мл, Нп, НСт, Чрп), *бабка* (Б, Бз, БП, Брд, Вл, Вр, Врн, Вс, Грш, Дб, Др, Іл, Кж, Кп, Крч, Кст, Лв, Лн, М, МК, Мл, Мх, Мш, Нл, НСт, Пг, Пн, Пр, Пш, Рж, Рш, СК, СтЖ, Стц, Тв, Ус, Чрш), *баби́’а* (Дв, Пд, Тр), *бабу́с’а* (Бз, БП, Вв, Вс, Дж, Ндб, Нп, НСт, Пг, Пн, Рд, Ркш, Рш, Чрп, Шп, Яр), *бабушка* (ЗГ, Нл), *буна* (ЗГ, Кл, Крч, Лш(заст.), Рд, Рх, Сл, Тп, Чрн, Шп (заст)), *бунка* (Дб(заст.), Ркш(заст.), Рш), *буни́’а* (СтБ), *бу́н’іка* (Рд, Сн), *бу́н’ічка* (Лв), *моша* (Грз, Др, К, Лш, М (заст.), НСт, Ош (заст), СтБ, Шп (заст)), *мама* (Бл, Іл), *мама с’тарен’ка* (М), *мамука* (Ктл), *мун’а* (Зл), *мун’ка* (Зл), *татова мама* (Лш, Ош), *ненева мама* (Мм).

‘мати матері, бабуся’: *баба* (Бл, Бн, БП, Бр, Врч, Гр, Дж, Др, Зб, Іл, Іс, К, Кд, Км, Кс, Лж, Лк, Лш, М, МК, Мл, Мм, Ндб, Нп, Ол, Пдв, Пн, Рп, СК, СтБ, СтВ, Стц, Тп, Трш, Чрн, Чрш, Шп), *бабка* (Б, Бз, Брд, Вл, Вр, Врн, Вс, Грш, Дб, Дв, Др, Іл, Кж, Кп, Крч, Кст, Лв, Лн, М, Мл, Мм, Мх, Мш, Нл, НСт, Пг, Пн, Пр, Пш, Рж, Рш, СтЖ, Стц, Тв, Ус, Чрш), *баби́’а* (Бл, Тр), *бабу́с’а* (Бз, Вв, Дж, Ндб, Нп, НСт, Пд, Пн, Ркш, Чрп, Шп), *буна* (ЗГ, Кл, Крч, Лш (заст.), Рд, Рх, Сл, Тп, Чрн, Шп (заст), *бабу́л’а* (фам. Лж), *бунка* (Дб (заст.), МК, Яр), *буни́’а* (ЗГ, СтБ), *бу́н’іка* (БП, Рд, Сн), *бу́н’ічка* (Лв), *мама* (Бл, Іл), *мама с’тарен’ка* (М), *моша* (Грз, К, М (заст.), Ош, Рж, СК, СтБ, Шп (заст)), *мамука* (Ктл), *мун’а* (Зл), *моїі мамі мама* (Бн, ЗГ, Сн), *мамина мама* (Бн, Лж, Мм, Сл).

‘батьків батько, дідусь’: *д’ід* (Б, Бз, Бн, Бр, Вл, Вр, Врн, Врч, Вс, Гр, Грш, Дж, Іс, К, Кд, Км, Кп, Кс, Кст, Лв, Лк, Лн, Лш, М, МК, Мш, Ндб, Нл, Ош, Пр, Рдн, Рж, Ркш, Рп, Рх, Стц, Тв, Чрн), *д’ід* (Врч, Лж, Мх), *г’ід* (Зб, Іл, Кс, Лш, Мл, Мм, Нп, НСт, Ол, СК, Сн, СтВ, Трш, Ус, Чрп, Шп, Яр), *г’ідик* (Ус), *г’ідус’* (Шп), *д’ідик* (Брд, Вс, Дв, Іл, М, МК, НСт, Пг, Пш, Рш, СтЖ, Стц, Тв), *д’ідус’* (Бз, Вв, Др, Пд, Тр), *д’ідо* (Бл, БП, Др, Кж, Пн, Чрш), *д’ідо* (Зб), *мошул* (Грз, Дб, ЗГ, Зл, Кл (заст.), Крч, Ктл, Лш (заст.), М (заст.), МК, Рд, Рж, Рх, Рш, Сл, СтБ (заст.)), *мошулко* (Зл), *мого тата тато* (СК), *татовий тато* (Грз, Чрн).

‘материн батько, дідусь’: *δ'ід* (Б, Бл, Бн, Бр, Вл, Вр, Врн, Врч, Вс, Гр, Грш, Іс, К, Кд, Км, Кп, Кст, Лв, Лк, Лн, Лш, М, МК, Мш, Ндб, Нл, НСт, Ош, Пр, Ркш, Рп, Стц, Тп, Чрн), *δ'ід* (Врч, Мх), *δ'ідик* (Брд, Вс, Дв, Іл, М, НСт, Пг, Пш, Рш, СтЖ, Стц), *δ'ідус'* (Вв, Вл, Др, Пд, Тр), *δ'ідус' по татов'і* (Вв), *г'ід* (Зб, Іл, Кс, Мл, Мм, Нп, Ол, СК, Сн, СтВ, Трш, Ус, Чрп, Шп), *г'ідик* (Ус), *г'ідус'* (Шп), *δ'ідо* (Бл, БП, Др, Кж, Пн, Чрш), *δ'ідо* (Зб), *мошул* (Грз, Дб, Зл, Кл (заст.), Крч, Ктл, Лш (заст.), М (заст.), МК, Рд, Сл, СтБ), *мошулко* (Зл), *нен'о* (Лв), *мами тато* (Грз).

‘прабаба’: *баба* (Дб, Зб, ЗГ, Лш, Мх, Пд, Рп, Яр), *бабка* (Брд, Вс, Кп, НСт, Пш), *баби'і* (Бл), *бабус'ка* (М), *прабаба* (Бн, БП, Вс, Іс, Зб, Кд, Кст, Лж, Лк, Мм, Нп, Ол, Рж, Чрп, Шп), *прабаба* (Б, Пдв, Трш), *прабабус'а* (Вв, Ндб), *прибабус'а* (Чрп), *прабабус'а* (Брд, Вр, Кж, Мш, Пр, Ркш), *прибаба* (Бр, СК, Чрш), *прибабка* (Врн, Кп, Пг, СтЖ), *прибабка* (Дв, Лв, Лн, Нл, Рх), *прабабка* (Грш, Рш, Ус), *прабабка* (Брд, Вр, Кж, Мш, Пр, Ркш), *прабабушка* (Др, ЗГ), *пребаба* (СтВ), *буна* (Вл, Лш, Рд), *бунка* (Яр), *прабуна* (МК), *прибуна* (Сл, Чрн), *бу'н'іка* (Ктл), *прабу'н'іка* (Сн), *пребу'н'іка* (СтБ), *мун'а* (Зл), *мун'ка* (Зл), *моша* (К, НСт, Сн, СтБ), *бунина мама* (Сл).

‘прадід’: *δ'ід* (Гр, К, Кп, Лш, Мх, НСт, Рп, Яр), *δ'ід* (Дб), *δ'ідик* (М, Пш, Ус), *δ'ідус'* (Вл), *δ'ідусик* (Лв), *δ'ідо* (Бл, Зб, Пд), *прад'ід* (Б, Брд, Вр, Грш, Др, ЗГ, Іс, Кд, Кж, Км, Кст, Лж, Лн, МК, Мм, Мш, Ндб, Ол, Пр, Рж, Ркш, Рх, Рш, Сл, Тв, Чрн), *прад'ід* (БП, Вс, Лк, Пдв), *прад'ідик* (Стц), *праг'ід* (Зб, Нп, Сн, Трш, Чрп, Шп), *прад'ідус'* (Вв), *прид'ід* (Бр), *прид'ід* (Врн), *приг'ід* (СК), *прид'ідик* (Дв, Пг, СтЖ), *прид'ідо* (Чрш), *пред'ід* (СтВ), *прег'ід* (Бн), *мошул* (Зл, Лш, Рд, Тп, Яр), *прамошул* (Сл), *примошул* (Сл), *премошул* (СтБ), *прад'іди* ‘батьки діда чи баби’ (Бз, Тр), *бу'нил* (Ктл).

‘внуки’: *онук'і* (Б, Врч, Дб, Ктл, Лж, Лк, Нп, Пн, Ркш, Рх, Чрп), *ўнук'і* (Бл, Бн, БП, Бр, Вл, Вс, Грш, Дв, Дж, Зб, ЗГ, Іс, К, Кс, Лн, Мл, Мм, НСт, Ол, Рдн, Рж, Рп, Рх, Рш, СК, Сл, Сн, СтВ, СтЖ, Трш, Чрш), *ўну'чата* (Кж), *ву'нук'і* мн. (Дб), *ўнук* (Б, Бн, Вс, Грз, Дб, ЗГ, Км, Кп, Ктл, Лж, Лш, Мм, Ндб, Нл, НСт, Пг, Пр, Сн, Трш, Ус), *онук* (Дб, Кж, МК, Нп, НСт, Ош, СК, СтБ,

СтВ, Шп), у^лнук (Сн), у^лнука (Зб, Іл, НСт, Рдн, СК, Трш, Ус), у^лнучок (Рдн, Сн), у^лнучка (Бн, Дв, Кп, Ктл, Нп, НСт, Пг, Сн, СтВ), о^лнука (Іс, Км, Нп), о^лнучка (Дб, Кж, МК), не^лп'іт (СтБ), не^лпота (СтБ), ^лмої ^лдочки доч^лка (Трш), доч^лки ^лд'іучина (Б), ^лдочкин'і ^лд'іти (ЗГ), у^лну^лчата (Лж).

‘правнуки’: п^лра^лу^лнук'і (Бн, Вл, Вс, Гр, Зб, ЗГ, Іс, Кд, Км, Кп, Лж, Лк, Лн, Мл, НСт, Ол, Пн, Рж, Ркш, Рп, Рх, Рш, Сн, СтЖ, Трш, Чрп, Шп, Яр), п^лра^лу^лнук'і (Бл, Бр, Вс, Дб, Зб, СтВ), ^лп^лри^лу^лнучк'і (Чрш), ^лп^лра^лу^лнучк'і (Дв, Кж, Рдн), п^лра^лу^лнука (Вс), п^лра^лу^лнучка (Іс, Мл), п^лре^лу^лнук (Нп, Ош), п^лре^лу^лнучка (Нп), п^лра^лу^лнук (Іс, НСт, Пр, Сн, СтВ), п^лра^лу^лнук (Вс, Дб), п^лри^лу^лнук (Кж, МК, НСт, СК), п^лри^лу^лнучка (Кж, МК, НСт, СК), п^лре^лу^лнучка (Нп), п^лрап^лра^лу^лнучки (Вс).

‘старий чоловік’: ^лву^ліко (Бл, Бр, Вс, Врч, Дб, Др, Зб, Іс, К, Кд, Км, Кст, Лж, Лк, Лн, Лш, МК, Ндб, Нл, Нп, НСт, Рд, Рдн, Рп, Рх, СтБ, СтЖ, Тв, Тп, Чрп, Чрш), ^лд'ід (Бн, БП, Бр, Вв, Гр, Зл, Кж, Пш, Ркш, Рш, Стц), ^лг'ід (Іл, Лш, Мм, Ол, Рдн, СтВ, Яр), ^лд'ідик (Дв, К, Кп, Мм, Пг, Сн, СтЖ), ^лд'ідус' (Вл, Кж), ^лг'ідус' (Чрп), ^лд'ідо (Зб), ^лд'ідо ста^лриї (Чрш), ба^лд'іка (Ош), ^лд'ад'а (Іс, Яр), ста^лриї ^лд'ід (Вс, Лн, Шп), ста^лриї ^лг'ід (Ол), ста^лриї (Бл, Зб, Лж, Мл, НСт, СК, Ус, Шп), мо^лц ста^лриї (Лж), ^лмошул (Ктл), до^лу^лго^лжител' (Пд), ста^лриї чоло^лв'ік (Бр, ЗГ, Пг), ста^лрен'киї чоло^лв'ік (Лж, Мм), ста^лрик (Вр), п^лреста^лр'ілії чоло^лв'ік (СтВ), с^лтаришій (Брд, Іс, Трш), до^лхожій (СтБ), по^лжи^ллії (Грз, Лн).

‘стара жінка’: ба^лба (Бн, БП, Бр, Вв, Гр, Дб, Зб, Іл, Іс, Кд, Кж, Км, Лж, Лк, Мл, Мм, Ол, Пш, Рдн, Рж, Ркш, Рш, Сн, СтВ, Стц, Трш, Чрп, Шп, Яр), ба^лбка (Вс, Дв, Др, К, Кж, Кп, Кст, Лн, Мм, Ндб, Пг, Рш, СК, Сн, Ус), ба^лбус'а (БП, Вл, Ркш, Сн), ^лву^ліна (Бл, Бр, Вс, Зб, Іс, Км, Кст, Лж, Лш, Мх, Рдн, Рх, СтЖ, Тв, Чрп), ^лтета (Ош, Рп), ^лт'отка (Врч), ^лт'от'а (Дб, Яр), ^лц'оц'а (Кд, Нп, НСт, СтБ), ^лц'оц'е (Рп), ^лк'ітка (Лж, Ндб, НСт), ста^лра ба^лба (Брд, Вс, Грз, Др, ЗГ, К, Кл, Мм, СК, Шп), ста^лра ^лж'інка (Вр, Др, ЗГ, Кд, НСт, СтВ, Тп, Ус), ста^лрен'ка ^лж'іночка (Лж, СК), с^лтарша (Трш), с^лтариш'а ^лж'інка (Зб) с^лтариц'а (Пд), ма^лмука (Ктл), ма^лтуша (К, Лк, МК, Рд, Рх, Тп), ^лмоша (Ндб), до^лхож'а (Вв), п^лриста^лр'іла (Тп).

‘рідний брат матері, дядько’: *ʎуїко* (Б, Бз, Бл, Бн, БП, Бр, Брд, Вв, Вл, Вс, Вр, Врн, Врч, Гр, Грз, Дб, Дв, Дж, Др, Зб, ЗГ, Зл (заст), Іл, Іс, К, Кд, Кж, Кл, Км, Кп, Крч, Кс, Кст, Ктл, Лж, Лк, Лн, Лш, М (заст), МК, Мл, Мм, Мх, Мш, Ндб, Нл, Нп, НСт, Ош, Пг, Пд, Пн, Пр, Пш, Рд, Рдн, Рж, Ркш, Рп, Рх, Рш, СК, Сл, Сн, СтБ, СтВ, СтЖ, Стц, Тв, Тп, Трш, Ус, Чрн, Чрп, Чрш, Шп, Яр); ‘звертання до чоловіка середнього віку’ (Лж, СтЖ, Тр), *ʎуїко ʎʀʀідний* (Чрш), *ʎуїцʀʀо* (Ол), *ʎʀʀадʀʀо* (Ркш), *ʎʀʀадʀʀа* (Вр, Зл, М, Ош (нове)) ‘звертання до чоловіка середнього віку’ (Кд, Кж, Тр), *ʎʀʀадʀʀко* (Чрн), *унʎеишл* (СтБ), *ʎамин брат* (Вс, ЗГ, НСт, Сн), *ʎойі ʎами брат* (НСт, Сл), *ʎойі ʎами ʎʀʀідний брат* (Кл, Лж), *ʎʀʀадʀʀко* ‘чоловік середнього віку’ (Лж).

‘дружина материного брата’: *ʎуїна* (Б, Бл, Бн, Бр, Брд, Вв, Вл, Врч, Вс, Гр, Дв, Др, Іс, Кд, Кж, Кл, Км, Кп, Кст, Лк, Лн, Лш, МК, Мл, Мм, Нп, Ол, Ош, Пг, Пд, Пн, Пш, Ркш, Рх, Рш, СК, СтВ, СтЖ, Стц, Тв, Трш, Чрп, Чрш, Яр), ‘звертання до жінки середнього віку’ (Тр), *маʎуиша* (Дб, Ктл, М, Рд, Рж, Сн, СтБ, Тп), *маʎуишка* (Пд), *ʎʀʀітка* (К, Лж, Ндб), *ʎʀʀоцʀʀа* (БП, Зб, НСт), ‘звертання до жінки середнього віку’ (Тр), *ʎʀʀоцʀʀі* (Рп), *лелʀʀіка* (МК), *ʎʀʀіца* (ЗГ).

‘рідний брат батька, дядько’: *ʎуїко* (Б, Бл, Бн, БП, Бр, Брд, Вв, Вл, Врн, Врч, Вс, Гр, Грз, Дб, Дв, Др, Зб, ЗГ, Іс, К, Кд, Кж, Кл, Км, Кп, Крч, Кс, Кст, Ктл, Лж, Лк, Лн, Лш, М, МК, Мл, Мм, Мш, Ндб, Нл, Нп, НСт, Ош, Пг, Пд, Пн, Пр, Пш, Рд, Рдн, Рж, Ркш, Рп, Рх, Рш, СК, Сн, СтБ, СтВ, СтЖ, Стц, Тв, Тп, Трш, Ус, Чрн, Чрп, Чрш, Шп, Яр), *ʎуїцʀʀо* (Ол), *ʎʀʀадʀʀа* (Грз, Лн, М, Ош (нове)), *баʎʀʀічко* (Рж), *унʎеишл* (СтБ), *брат ʎʀʀедʀʀіцʀʀ* (Іс), *ʎого ʎата брат* (Мм), *ʎатовий брат* (ЗГ).

‘дружина батькового брата’: *ʎуїна* (Б, Бл, Бн, Бр, Брд, Вв, Вл, Врч, Вс, Гр, Дв, Др, Зб, Іс, Кд, Кж, Кл, Км, Кп, Кст, Лк, Лн, Лш, Мл, Мм, Нп, Ол, Ош, Пг, Пд, Пн, Пш, Ркш, Рх, Рш, СК, СтВ, СтЖ, Стц, Тв, Трш, Чрп, Чрш, Яр), *маʎуиша* (Дб, Ктл, М, Рд, Сн, СтБ, Тп, Чрн), *маʎуишка* (Пд), *ʎетка* (Лн), *ʎʀʀітка* (К, Лж, Ндб), *ʎʀʀоцʀʀа* (БП, Зб, Іс, НСт), *ʎʀʀоцʀʀі* (Рп), *лелʀʀіка* (МК), *ʎʀʀіца* (ЗГ).

‘рідна сестра матері, тітка’: *ᵏ'itka* (Бн, Брд, Вв, Вл, Врч, Дж, Др, Зб, Іл, Лж, Мл, Мм, Ндб, Нп, Ол, Ош, Пн, Рдн, Рх, СК, Сл, СтВ, СтЖ, Ус, Чрп, Чрш, Шп, Яр), *ᵐ'itka* (Бз, Вр, Врн, Дв, Др, Іс, Кж, Км, Крч, Лн, Мх, Ндб, Пш, Ркш, Рш, Стц, Тв (рідк.), Тр, Чрш), *ᵐeta* (Бл, Кс (заст), Кст, Мл, Пг, Тв); ‘заст. звертання молодших до жінки середнього віку’ (Мх), *ᵐetka* (Гр), *ᵐ'ot'a* (Врч, Зл, Кп, Кс (нове), М, Сн, Тр), *ᵛ'ou'a* (БП, Бр, Врн, Вс, Іс, Кд, Кл, Крч, Лн, Лш, Мш, Нл, Нп, НСт, Ош, Пр, СтБ), *ᵛ'ou'i* (Вс, Рп), *maᵐtuᵐa* (Б, Грз, Дб, ЗГ, К, Ктл, Лк, М, МК, Рд, Рж, Сл, Сн, СтБ, Тп, Тр, Трш, Чрн); ‘заст. звертання молодших до жінки середнього віку’ (МК, Сл, Сн), *maᵐtuᵐka* (Пд, Сл), *ᵛuᵐa* (Кл, Нп), *ᵐойі ᵐами сестᵐра* (Нп), *ᵐамина сестᵐра* (Грш, ЗГ, Іс, Лш, Мл, Пг).

‘рідна сестра батька, тітка’: *ᵏ'itka* (Бн, Брд, Вв, Вл, Врч, Др, Зб, Лж, Мл, Мм, Ндб, Нп, НСт, Ол, Ош, Пн, Рдн, Рх, Рш, СК, СтВ, СтЖ, Чрп, Чрш, Шп, Яр), *ᵐ'itka* (Врч, Дв, Др, Іс, Кж, Км, Лн, Ндб, Ркш, Стц, Тв, Чрш), *ᵐeta* (Бл, Кст, Мл, Пг, Тв), *ᵐetka* (Гр), *ᵐus'a* (Пд), *ᵐ'ot'a* (Кп, МК, Пш), *ᵛ'ou'a* (БП, Бр, Вс, Іс, Кд, Кл, Крч, Лн, МК, Мш, Нл, Нп, НСт, Ош, Пр), *ᵛ'ou'i* (Вс, Рп), *maᵐtuᵐa* (Б, Грз, Дб, ЗГ, К, Ктл, Лк, М, МК, Пд, Рд, Рж, Сн, СтБ, Трш, Чрн), *ᵛuᵐa* (Нп, Кл, Лш), *сестᵐра ᵐата* (Б, Лш).

‘двоюрідний брат’: *ᵐервиᵐ* (Б, Бл, Бн, БП, Бр, Брд, Вв, Врч, Гр, Дв, Др, Зб, ЗГ, Іс, К, Кд, Кж, Кл, Км, Кп, Лж, Лк, Лн, Лш, М, МК, Мм, Нп, НСт, Ош, Пг, Рд, Рдн, Рж, Ркш, Рп, Рш, СК, Сн, СтБ, СтВ, СтЖ, Тв, Тп, Трш, Чрш, Шп, Яр), *ᵐервиᵐ в'ід ᵐ'ідних* (Дб, Лж, СК), *двоᵐуᵐр'ідниᵐ* (Брд, Вв, Врч, Гр, ЗГ, Іс, Лж, Ол, Пд, Тп), *двоᵐуᵐр'ідн'і* (БП, Вв, Іс, Лк, Стц, Трш), *двоᵐуᵐр'ідн'і бᵐрат':a* (Мм), *двоᵐеᵐр'ідниᵐ* (Бр, Вл, Грз, Др, Км, Ктл, Ндб, Пн, Рд, Рш), *двоᵐеᵐрудниᵐ* (Лн, М), *двоᵐуᵐродниᵐ* (Чрп), *двоᵐуᵐрудниᵐ* (ЗГ, Рх), *двохᵐр'ідниᵐ* (Дб, Ош), *у ᵐершому хресᵐt'і* (Пд, Рх), *у ᵐерш'ім хресᵐt'і* (Лн), *дᵐругиᵐ хрест* (СК), *б'іц'a* (Пш (зверт.)).

‘двоюрідна сестра’: *ᵐерва* (Б, Бл, Бн, БП, Бр, Брд, Вв, Врч, Гр, Дв, Др, Зб, ЗГ, Іс, К, Кд, Кж, Кл, Км, Кп, Лж, Лк, Лн, Лш, М, МК, Мм, Нп, НСт, Ош, Пг, Рд, Рж, Рп, Рш, СК, Сн, СтБ, СтВ, СтЖ, Тв, Тп, Трш, Чрш, Шп, Яр),

дво́йу|р'і́дна (Брд, ЗГ, Км, Лж, Пд), дво́йу|р'і́дна (БП, Вв, Врч, Іс, Лк, Рх, Стц, Трш), дво́йе|р'і́дна (Вл, Ктл, Ндб, Пн, Рш), дво́йе|рудна (ЗГ, Лн), дво́йу|родна (Чрп), дво́х|р'і́дна (Дб, Ош), дво́йу|р'і́дн'і|сестри (Мм), |перша сест|ра (Ркш), у |першому хрес|т'і (Пд, Рх), у |першому хрес|ту (Лж), |тета (зверт. до значно старшої за віком сестри).

‘троюрі́дний брат’: дво́йе|рудни́й (М, Ркш), дво́йу|р'і́дни́й (МК), у |д|руг'ім хрес|т'і (Ркш), у́ |д|ругому хрес|т'і (Вв, Лж, Рх), у |д|руг'ім хрес|ту (Кст), тро́йу|р'і́дни́й (БП, Лк, Рх, Тв), тро́йу|р'і́дни́й (Тв), тро́йу|родни́й (Чрп), тро́йе|р'і́дни́й (Вл, Ктл, Ол), тро́йе|рудни́й (М), тро́йу|рудни́й (ЗГ), у т|рет'ому хрес|т'і (Дв, МК, Пд, Рх, Тв), у т|рет'ому хрес|ту (Врч, Лш), у т|рет'ім хрес|ту (Б, Брд, Дб, Кд, Кж, Кл, Кп, Лж, Мм, Ндб, Ош, Рж, Рп, Рш, СК, Сн, СтБ, СтВ, СтЖ, Тп, Яр), у т|рет'ім хрес|т'і (Лк), у т|рет'ім хрес|ту (Дб, Кл, Км, Ндб), у т|ретому хрес|т'і (Гр, К, НСт, Пд), у т|ретому хрес|ту (Бл, Лж, Нп, Ол, Пн, Стц), у т|ретому р'а|ду (Рд), т|ретий хрест (Зб), в'ід |первих (Бн, Бр, Іс, Мм), у |б'іц'о (Пш (зверт.)), ку|зен (НСт); то́ у́же з |роду в'і|ходи (Пг).

‘троюрі́дна сестра’: дво́йе|рудна (М), дво́йу|р'і́дн'і (МК), тро́йу|р'і́дна (Лк, Рх, Тв), тро́йу|родна (БП, Чрп), тро́йе|р'і́дна (Ктл, Ол), тро́йе|рудна (М, Ркш), тро́йу|рудна (ЗГ), у́ |д|ругому хрес|т'і (Вв, Лж), у |д|руг'ім хрес|ту (Кст), у т|рет'ому хрес|т'і (Дв, МК, Рх, Тв), у т|рет'ому хрес|ту (Врч, Лш), у т|рет'ім хрес|т'і (Лк), у т|рет'ім хрес|ту (Б, Брд, Дб, Кд, Кж, Км, Кп, Мм, Ндб, Ош, Рж, Рп, Рш, СК, Сн, СтБ, СтВ, СтЖ, Тп, Яр), у́ т|ретому хрес|т'і (Бл, Гр, К, НСт, Пд), у т|ретому хрес|ту (Др, Нп, Пн, Стц), в'ід |первих (Бн, Бр, Іс, Мм), у́ т|рет'ім хрес|ту (Кл), ку|зенка (НСт).

‘мати чолові́ка, свекру́ха’: |тешча (Бз, Бн, БП, Бр, Вв, Вл, Вр, Врн, Врч, Вс, Гр, Грз, Дб, Дв, Др, ЗГ, Зл, К, Кд, Км, Крч, Ктл, Лж, Лк, Лн, МК, Мм, Мх, Ндб, НСт, Ош, Пдв, Пн, Пр, Пш, Рд, Ркш, Рх, СК, Сл, Сн, СтБ, СтВ, СтЖ, Трш, Чрн, Чрп), |тешч'і (Пг, Рп), т'ошча (Грш, Нл, Нп, Рш, Сн, Тп, Тр, Яр), свек|ру́ха (Бл, Брд, Грз, Дж, Зб, Іл, Кж, Кл, Кп, Кс, Кст, Лв, Лн, Лш, МК, Мм, Мш, Ол, Ош, Пг, Пд, Рдн, Стц, Тв, Ус, Чрш, Шп), |мама (Вс, Грш (зверт), Зб

(зверт), Лв, М, Мл, Мм (зверт), Ош, Рдн, Тв, Шп), ¹мого чоло¹в'іка ¹мама (Сн), чоло¹в'іча ¹мама (Вс, Іс, Кж, Кл, Лж, Тв, Ус), ста¹ра (Б, Мл, Рж), ¹сокра (СтБ).

‘батько чоловіка, свекор’: ¹тест’ (Бз, Вв, Вл, Вр, Врн, Вс, Гр, Дб, Др, ЗГ, Зл, К, Км, Крч, Ктл, Лж, Лк, Лн, МК, Мх, Ндб, Нл, НСт, Ош, Пн, Пр, Пш, Ркш, Рх, Рш, СК, СтБ, СтЖ, Тп, Тр, Трш, Чрн, Яр), ¹тес’к’ (Бн, БП, Вс, Врч, Дв, Кд, Нп, НСт, Пг, Пн, Рп, Сл, СтВ, Трш, Чрп), с¹векор (Бл, Грз, Грш, Дж, Зб, Іл, Кж, Кл, Кп, Кс, Кст, Лж, Лн, Лш, МК, Мм, Мш, Ол, Пг, Пд, Рдн, Стц, Ус, Чрш), с¹векор’ (Брд, Грз, Тв), свекр (Брд, Лв, Шп), ста¹риї (Б, Вс, Зб, Мл, Рж), ¹матю (Дж, Зб, Іс, Лв, МК (зверт.), М, Ош, Пдв, Рд, Рдн, Ркш (зверт), Тв), ¹матю чоло¹в'ічий (Іл), ¹мого чоло¹в'іка ¹матю (Б, Сн), ¹нен’о (Мл, Шп), ¹сокру (СтБ).

‘мати дружини’: ¹тешча (Бз, Бл, Бн, БП, Брд, Вл, Вр, Врн, Врч, Вс, Гр, Грз, Дб, Дв, Дж, Др, Зб, ЗГ, Зл, К, Кд, Кж, Км, Кп, Кл, Кст, Лв, Лж, Лк, Лн, Лш, М, МК, Мх, Мш, Ндб, НСт, Ол, Пг, Пд, Пн, Пр, Рд, Ркш, Рх, Рш, СК, Сл, СтБ, СтВ, СтЖ, Стц, Трш, Тв, Ус, Чрн, Чрп, Шп), ¹т’ошча (Грш, Ктл, Нл, Сн, Тп, Яр), ¹тешч’і (Рп), ¹мама (Бр (зверт.), Зб (зверт.), Іс (зверт.), Кл (зверт), М, Мм (зверт.), Ош (зверт.), Пдв (зверт.), Шп (зверт.)), свек¹руха (Вв, Зб, Нп, Пш, Чрш), ¹сокра (СтБ), ста¹ра (Б, Рж).

‘батько дружини’: ¹тест’ (Бз, БП, Вл, Вр, Врн, Гр, Грз, Грш, Дб, Дв, Дж, Др, Зб, ЗГ, Зл, К, Кж, Км, Кп, Ктл, Лв, Лж, Лк, Лн, Лш, МК, Мх, Мш, Ндб, Нл, Ол, Пд, Пр, Рд, Ркш, Рх, Рш, СК, СтБ, СтВ, СтЖ, Стц, Тв, Тп, Чрн, Шп, Яр), ¹тес’к’ (Бл, Бн, Брд, Вс, Врч, Кд, НСт, Пг, Пн, Рп, Сл, Трш, Ус, Чрп), с¹векор (Вв, Кст, Пш), свекр (Нп, Чрш), ¹матю (Зб (зверт.), Іс (зверт.), М, Ош (зверт.), Пдв (зверт.)), ста¹риї (Б, Рж), ¹нен’о (Кл (зверт.), Мм (зверт.), Шп (зверт.)), ¹сокру (СтБ), ж’іноч’і ¹родич’і (Рдн).

‘синова дружина’: не¹в’істка (Бл, Бн, БП, Бр, Брд, Вв, Вр, Врч, Гр, Дб, Дв, Др, ЗГ, Зл, Іс, К, Кд, Кж, Км, Кп, Кст, Лж, Лк, Лн, Лш, Мх, Мш, Нл, Нп, НСт, Ол, Пд, Пн, Пш, Рж, Ркш, Рп, Рх, СК, Сн, СтЖ, Стц, Тв, Трш, Чрп, Чрш, Шп, Яр), ни¹в’істка (Б, Бз, Бн, Бр, Брд, Вл, Вр, Врн, Врч, Вс, Грз, Грш, Дб, Дж, Др, Зб, ЗГ, Іл, Іс, К, Кд, Ктл, Лв, Лк, Лн, М, МК, Мм, Ндб, Ош, Пг, Пдв,

Пр, Рд, Рдн, Рж, Рш, Сл, Сн, СтБ, СтВ, СтЖ, Тв, Тп, Тр, Ус, Чрн, Чрп, Шп),
 |мого |сина |ж 'інка (Сн).

‘чоловік дочки’: з ‘*ат*’ (Б, Бз, БП, Брд, Вв, Вл, Вр, Врн, Грш, Дб, Дв, Дж, Зл, ЗГ, Іс, К, Кж, Кп, Ктл, Лв, Лж, Лк, Лн, Лш, М, МК, Мм, Мх, Мш, Ндб, Нл, НСт, Ол, Ош, Пд, Пр, Пш, Рд, Рж, Ркш, Рп, Рх, Рш, Сл, Сн, СтБ, Стц, Тв, Тп, Тр, Трш, Ус, Чрш, Шп, Яр), з ‘*ак*’ (Врч, НСт), з ‘*ет*’ (Бл, Бн, Вс, Гр, Др, Зб, Іл, Кл, Км, Крч, Кст, НСт, Пг, Пдв, Пн, Рдн, СК, СтВ, СтЖ), з ‘*ек*’ (Бн, Кд, Нп, НСт, СтВ, Чрп), *дон 'ки чолов'ік* (Іс).

‘зять, який живе на господарстві батьків дружини’: *приїмак* (Бл, БП, Брд, Вв, Врч, Вс, Гр (жарт.), Дб, Дв, Др (жарт.), Зб, ЗГ, К, Кд, Кж, Кл, Км, Кп, Кст, Лк, Лн, Лш, МК, Нп (жарт.), НСт, Ош, Пг, Пд, Пдв, Рд, Рж, Ркш, Рп, Рх, Рш, Сл, Сн, СК, СтБ, СтВ, СтЖ, Стц, Тв, Тп, Трш, Чрн, Чрп, Чрш, Яр), *приїмака* (Б), *приїма|чина* (СтВ), *за|чуха* (Ол, Пр, Рш), *прис|тайа* (Мм), *у п|риїми приїшоў* (БП, Трш), *у |приїмах* (Лж, Пн, Яр), *п'ішоў на ба|бинск'е* (Бн), *п'ішоў ў з'ет'і* (Бл, СК), *п'ішоў на ґрунт* (Грш, Мм), *немає спеціальної назви* (Дж, Зб, Іс, Мх, Тр, Ус).

‘сваха, невістчина або зятева мати’: *с|ваха* (Б, Бз, Бл, Бн, БП, Бр, Брд, Вв, Вл, Вр, Врн, Врч, Вс, Гр, Дб, Дв, Дж, Др, Зб, ЗГ, Зл, Іс, К, Кд, Кж, Км, Кп, Кст, Ктл, Лв, Лж, Лк, Лн, Лш, М, МК, Мм, Мх, Мш, Ндб, Нл, Нп, НСт, Ол, Ош, Пг, Пд, Пн, Пр, Пш, Рд, Рдн, Рж, Ркш, Рп, Рх, Рш, СК, Сл, Сн, СтБ, СтВ, СтЖ, Стц, Тв, Тп, Трш, Чрн, Чрп, Чрш, Шп, Яр), *|кускра* (СтБ), *сва|хи* (мн) (Дж, Нп, НСт, Пдв, Ус).

‘сват, невістчин або зятів батько’: *сват* (Б, Бз, Бл, Бн, БП, Бр, Брд, Вв, Вл, Вр, Врн, Врч, Вс, Гр, Грш, Дб, Дв, Дж, Др, Зб, ЗГ, Зл, Іс, К, Кд, Кж, Км, Кп, Кст, Ктл, Лв, Лж, Лк, Лш, Лн, М, МК, Мм, Мх, Мш, Ндб, Нл, Нп, НСт, Ол, Ош, Пг, Пд, Пдв, Пн, Пр, Пш, Рд, Рж, Ркш, Рп, Рш, Рх, СК, Сл, Сн, СтБ, СтВ, СтЖ, СтБ, Стц, Тв, Тп, Трш, Ус, Чрн, Чрп, Чрш, Шп, Яр).

‘брат дружини’: *кум|нат* (Б, БП, Вл, Вр, Гр, Дб, ЗГ, Зл, К, Ктл, Лв, Лн, Лш, М, Мх, Ндб, Нл, Пд, Пн, Пш, Рд, Рж, Рх, Сл, Сн, СтБ, СтВ, Тп, Тр, Трш, Чрн, Чрп, Яр), *ш|варер* (Врч, Вс, Іл, Кс, Лж, НСт, Рп, СтЖ, Стц), *ш|варер'* (Дв,

Зб), *шваґро* (Бл, Зб, Кд, Кп, МК, Мл, Ол, Пг, Чрш), *ж'іночий брат* (Бн, Грш, Дж, Кж, Км, Ркш, Рх, Тв, Чрш), *мойі ж'інки брат* (Бз, Брд, Грш, Дж, Др, Іс, Км, Крч, Кст, Ош, Пг, Пр, Рдн, Рш, Ус), *ж'інкин брат* (Лк), *ж'інчин брат* (Дж, Врн, Тв), *братовий* (Вв, Мш), *ба'д'іко* (зверт.) (МК, Мм, Нп, Ош, Ркш, СК, Шп), *сво'йак* (Кл), *сват* (М).

‘рідна сестра дружини’: *кум'ната* (Б, БП, Вл, Вр, Гр, Дб, Дв, ЗГ, Зл, К, Ктл, Лк, Лн, М, Мх, Ндб, НСт, Пд, Пн, Пш, Рд, Рж, Рх, Сл, Сн, СтБ, СтВ, Тп, Тр, Трш, Чрн, Чрп, Яр), *шваґрова* (СтЖ), *ж'іноча сест'ра* (Бн, Вс, Грш, Дж, Іс, Кж, Км, Кст, Лж, Ол, Пдв, СК, Стц, Тв), *ж'інчина сест'ра* (Лк, Тв), *ж'інкина сест'ра* (Вл), *мойі ж'інки сест'ра* (Бз, Брд, Врн, Врч, Дж, Др, Зб, Іл, Кд, Кл, Кп, Крч, Кс, Кст, Лв, Лш, МК, Нп, Ош, Пг, Пр, Ркш, Рп, Рш, Стц, Ус, Чрш), *братова* (Вв, Мш, Чрш), *с'ваха* (М), *сво'йачка* (Нл), *тета* (Мл, Мм), *сестри'на* (Бл).

‘рідний брат чоловіка’: *кум'нат* (Б, БП, Гр, Дб, Дв, ЗГ, Зл, К, Ктл, Лн, Мх, Пд, Пн, Пш, Рж, Рх, Сл, Сн, СтБ, СтВ, Тп, Трш, Чрн, Чрп, Яр), *ба'д'іка* (Мм (заст.), Нп (заст.), Ош), *чолов'ічий брат* (Бн, Вс, Іс, Кж, Лж, НСт, Ол, Пдв, Рп, Стц, Тв), *чолов'ік'іу брат* (Лк, Лш), *брат чолов'іка* (Лш, Рд), *брат мого чолов'іка* (Бл, Км, Кст, СтЖ), *мого чолов'іка брат* (Бз, Врн, Грш, Др, Кп, Лв, Лн, Мл, Нп, Пг, Пр, СК, Сн, Ус, Чрш), *чолов'іка мого брат* (Врч, Зб, Ркш), *чолов'ічий фам'іл'йант* (Кл), *братовий* (Вв, Вл, Кд, СтЖ), *сват* (Вр, М, МК), *ву'їко* (Лж), *шваґро* (Рп), *бад'а* (зверт.) (Пр), *сво'йак* (Кл, Нл).

‘рідна сестра чоловіка’: *кум'ната* (БП, Вр, Гр, Дб, Дв, ЗГ, Зл, К, Ктл, Мх, НСт, Пн, Пш, Рж, Рх, Сл, Сн, СтБ, СтВ, Тп, Трш, Чрп, Яр), *чолов'іча сест'ра* (Бн, Вс, Зб, Іс, Кд, Кж, Кст, Лш, Мм, Нп, НСт, Ол, Рп, Стц, Тв, Чрш, Шп), *чолов'ікова сест'ра* (Дж, Врч, Лк, Лш), *сест'ра чолов'іка* (Бл, МК, Рдн, Ус), *сест'ра мого чолов'іка* (Вл, Км, Рд), *мого чолов'іка сест'ра* (Бз, Врн, Грш, Др, Кп, Лв, Лн, Лш, Мл, Ош, Пг, Пдв, Ркш, СК), *шваґрова* (СтЖ), *тета* (Лж, Мм (заст.), Ндб, Пр), *с'ваха* (Б, Лв, М, Чрн), *братова* (Вв, Кд).

‘дружина рідного брата’: *нев'істка* (Бз, Брд, Вв, Врн, Врч, Др, Кл, Кст, Лж, Лк, Лн, Лш, Мм, Ош, Пдв, Пш, Рж, Ркш, СК, СтВ, Стц, Ус, Чрш),

ни|в'істка (Бн, Брд, Грш, Дж, Др, Зб, Км, Лж, Лш, Мх, Нл, Ол, Тв, Чрн),
 |наша ни|в'істка (Дб, Пг, Пд, Рш), б|рато|ва (Бл, Бн, БП, Врч, Вс, Гр, Др, Зб,
 Іл, Іс, Кж, Кп, Кс, Кст, Лш, М, МК, Мм, Ндб, НСт, Рдн, Ркш, Рп, Рх, СтЖ, Тв
 (рідк.), Чрп), б|рато|ва не|в'істка (Вл), б|рато|ва |ж'інка (Кд, Ол), б|ратова
 |ж'інка (Чрп), кум|ната (Б, БП, Вр, Дв, Грз, ЗГ, Зл, К, Ктл, Лк, Мх, Пн, Рд,
 Сл, Сн, СтБ, Тп, Тр, Трш, Яр), |тета (Лж, Нп, Пр), ле|л'іка (Дб, Лк (заст.),
 МК, Шп), с|ваха (М), |мого б|рата |ж'інка (Бр, Крч, Лв, Лж, М, Мш)

‘чоловік рідної сестри’: кум|нат (Б, БП, Вр, Гр, Грз, Дб, Дв, ЗГ, Зл, К,
 Км, Ктл, Лк, Мх, Пн, Пш, Рд, Сл, Сн, СтБ, Тп, Тр, Трш, Чрн, Чрп, Яр), з'ат'
 (Б, Бз, Брд, Вв, Вл, Врн, Грш, Дж, Др, Кж, Км, Лж, Лк, Лн, Лш, Мх, Ош, Пг,
 Пр, Рж, Ркш, Рх, Стц, Ус, Чрш), з'ат' наш (Пд, Рш), з'ет' (Бл, Бн, Вс, Зб, Кд,
 Кл, Ол, Пг, Пдв, СК), з'ек' (СтВ), |мої сест|ри чоло|в'ік (Др, Зб, Іс, Кс, Лв,
 Лж, Мм, Нл, Рп, Тв), |р'ідної сест|ри чоло|в'ік (Лж), сестри|ний чоло|в'ік (Бн,
 Вс, Кж, Лж, Лш, Пр), ш|вагер (Вв, Др, Іл, Кст, Нл, МК), ш|вагер' (Кс, Пг, Рдн,
 Стц), шваг|ро (Врч, Іс (рідк.), Крч, Мл, НСт, Чрш), шваг'ро (Дж, Лж, Рдн),
 ба|д'іка (зверт.) (Км, Лк (заст.), МК, Мм (заст.), Нп, СтЖ, Шп), ба|д'ічко
 (зверт.) (Дб, Кп), |бад'а (зверт.) (Мш, Пр), |вуйку (зверт.) (Бр, Лв, Мм, Ош),
 сват (М).

‘дружина чоловікового брата’: не|в'істка (Бз, Бн, Брд, Вр, Врч, Вс, Кд,
 Кж, Лв, МК, СК), ни|в'істка (Ол, СтЖ, Чрн, Чрш), ми не|в'іст|ки (Бл, Брд, Вв,
 Врн, Вс, Грш, Дб, Дв, Дж, Зб, Кл, Кп, Лн, Лш, Мм, Нл, НСт, Пдв, Пр, Ркш,
 Рп, Рш, СтВ, СтЖ, Тв, Ус), чоло|в'ічого б|рата |ж'інка (Пг, Стц), |мого
 чоло|в'іка б|рата |ж'інка (БП, Др, Лк, Тв), б|рато|ва (Бн, Вл, Іс, М, Нп, Пн,
 СК), кум|ната (Вл, Гр, ЗГ, Зл, К, Км, Ктл, Мх, Пд, Пш, Рд, Рж, Рх, Сл, Сн,
 СтБ, Трш, Чрп, Яр), |тета (Ндб, Ош, Чрп (зверт.)), |вуйна (Лж).

‘чоловік сестри дружини’: кум|нат (Гр, Дв, ЗГ, Зл, К, Ктл, Лв, Мх, Пд,
 Пш, Рд, Рж, Рш, Сл, СтБ, СтВ, Яр), кумна|т':а (мн.) (Вр, Дб, Нл, Рх, Сн, Трш,
 Чрп), з'ат' (Вв), з'ат'і (мн.) (Б, Бз, Вв, Врн, Дж, Кд, Кж, Лн, Лш, Пр, Ркш,
 Рп, СК, Тв, Чрн), з'ет' (Ол), з'ет'і (мн.) (Бл, Кл, Пг, Пдв), з'ек' (Бн),
 з'і|тис'ко (жарт.) (Вв), ш|вагер (Др, Іс, Лж, МК, Мм, Мш, Нп, Стц), шваг|ро

(Врч), *швагро*ʼв'і (Пн, СтЖ), *шваг*ри (мн.) (Зб, Мм, Нп, НСт, Ош), ʼбад'а (Ндб), *ба*ʼд'іка (Ндб), ʼмойі ʼж'інки *сест*ри *чоло*ʼв'ік (Лк, Тв), *сва*ти (мн.) (М), *сво*йак (Грш).

‘син рідної сестри, племінник’: *пле*м'ін:ик (БП, Гр, Дб, Дж, Др, Іс, Км, Кп, Лн, Лш (нове), МК, Ол, Пд, Пн, Пш, Рд, Ркш, Рп, СтЖ, Стц, Тв, Тп, Трш), *пле*м'йаник (Бн, Кд, Крч, Лж, Лк (нове), НСт, СК), *пле*м'йан':ік (Б, Дв, ЗГ, Кд, Кст, Ндб, Рш, СК, Яр), *пле*м'ан':ік (Б, Вл, Дв, ЗГ, Кст, Ндб, Рш, Яр), *пл'е*м'ан':ік (Нп, Ош, Рх), *не*п'іт (Бн (заст.), БП (заст.), Брд, Вр, Врч, Вс, Дв (заст.), К, Лк (заст.), Лш (заст.), Мх, НСт (заст.), Сн, СтБ (заст.), Тп), *не*п'іт *в'ід сест*ри (Ктл), *не*пота (Км, М), *сест*ри *син* (Бл, Зб, Сн, Чрш), *сест*ри *х*лопец (Бн, Ндб), *сест*ри^{ни}й *син* (Кж), ʼмойі *сест*ри *син* (ЗГ, Пг, Рп), *в'ід сест*ри *син* (Б, Чрп, Чрш), ʼнеб'іж (Гр заст.), *не*пот':а (мн) (Дв, СтБ), *в'ід сест*ри ʼд'іти (ЗГ, Сл), ʼмойі *сест*ри ʼг'іти (Ош).

‘дочка рідної сестри, племінниця’: *пле*м'ін:иц'а (Гр, Грз, Дж, Іс, Лк, Лн, МК, Ол, Пш, Рдн, Рп, СтЖ, Тв), *пле*м'ін:ица (БП, Гр, Дб, Др, Км, Кп, Пд, Пн, Рд, Ркш, Стц, Трш, Чрш), *пле*м'ан:ица (Кд, Крч, Лж), *пле*м'йан':ица (Вл, Дв, ЗГ, Кд, Крч, Кс, Кст, МК (нове), Рх, Рш, СК, Яр), *пл'е*м'ан':ица (Нп, Рх), *пле*м'йаники (мн.) (СтБ), *пле*м'н'ан':іки (мн.) (Лн), *не*пота (Бн (заст.), БП (заст.), Брд, Вр, Вв, Врч, Вс, Дв (заст.), К, Км (заст.), Лш (заст.), М, Мх, Ндб, НСт, Сн, СтБ (заст.), СтВ, Тп), *не*пота *в'ід сест*ри (Ктл), *не*пот':а (мн.) (Сн, СтБ), *сест*ри *дон'ка* (Бл), *сест*ри^{на} *дон'ка* (Бл), *сест*ри *доч*ка (Зб, Крч, Лж, Мм), *сест*ри ʼд'іучина (Бн), *сест*ри^{на} *доч*ка (Кж), ʼмойі *сест*ри *дон'ка* (Лш, Мм, Пг, Рп, Ус), *сест*р'інка (Кж), *в'ід сест*ри *дон'ка* (Б, Чрп), *сест*ри^{н'і} ʼд'іти (Рд), ʼмойі *сест*ри ʼд'іти (Кл, Ош), *не*бога (Гр заст.), *не*бога ‘звертання старших до значно молодшої людини (дівчини)’ (Бл, Кд).

‘син рідного брата, племінник’: *пле*м'ін:ик (Дб, Др, Гр, Кж, Км, Лн, МК, Нл, Пш, Ркш, СтЖ, Стц, Тв), *пле*м'аник (Лж, Лк), *пле*м'ан':ік (Вл, Дв, Кст, Рх, Рш, СК, Яр), *пл'е*м'ан':ік (Нп, Рх), *не*п'іт (Бн (заст.), Вр, Врч, Вс, К, Лк (заст.), Лш (заст.), НСт, Сн, Тп), *не*пот (Км (заст.), СтБ (заст.), СтВ), *не*пота (М), ʼнеб'іж (Гр (заст.)), *в'ід б*рата *син* (Чрп), *в'ід б*рата ʼд'іти

(Чрш), *мого брата син* (Бн, Брд, Іс), *мого брата хлопчик* (Лж), *мого брата г'іти* (Ол, Сл, Рп), *брат'іу син* (Зб), *братов'і д'іти* (Мм), *братов'і г'іти* (Бл, Зб, Іс, Кд, Чрн), *мого брата д'іти* (Б, М, Ош, Рх), *мого брата г'іти* (Кл, Ол, Рп, Рх).

‘дочка рідного брата, племінниця’: *плем'ін:иц'а* (Гр, Іс, Кж, Кп, Лк, Лн, МК, Пш, Ркш, Стж, Тв), *плем'ін:ица* (Дб, Др, Км, Лш, Стц, Чрш), *плем'аница* (Лж), *плем'ан':ица* (Вл, Дв, НСт, Рш, СК, Тп, Яр), *пл'ем'ан:ица* (Кст, Нп, Рх), *непота* (Бн (заст), Вв (заст.), Вс, Вр, Врч, Дв, К, Км (заст.), Лк (заст.), Лш (заст.), М, Ндб, НСт, Сн, СтБ (заст.), СтВ, Тп), *небога* (Гр заст.), *брата дон'ка* (Рдн), *в'ід брата дон'ка* (Чрп), *мого брата дочка* (Лж, Лн).

‘вагітна жінка’: *ваг'ітна* (Б, Бз, Брд (заст), Гр (нове), Дб (заст), Дж, Зб (нове), Кж, Км (нове), Лв, Лш (нове), Мм (нове), Мх, Нл (заст.), Ол, Пг, Пд, Пдв (нове), Рдн, Рш, Стц, Тв, Ус), *з'руба* (заст.) (Бз, Бл, БП (заст.), Бр, Вл, Вр, Врн, Вс, Гр, Грз, Грш (заст.), Дж (заст.), Др (заст.), Зб (заст., жарт.), Зл, Іс (заст.), К, Кж, Км (заст.), Кп (заст.), Кст, Лв, Лк (заст), Лш (заст.), МК (заст), Мл, Мм (заст), Мх (заст), Нп, НСт, Ош, Пд, Пдв (заст), Пн, Пр, Рд, Рдн, Рж, Рп, Рх, Рш (заст.), СК, Сл, Сн, СтБ, СтВ, Стж, Тв, Тп, Ус, Чрн, Чрп, Чрш (заст.), Шп (заст.), Яр), *беремен:а* (БП, Вв, Дб, Лн, М, Чрн, Яр), *беремин:а* (Пг), *берем'ін:а* (Врн, Вс, Зб, Кд, Лж, Лн, Мм, Мх, Мш, Ндб, НСт (нова), Пр, Ркш, Тп, Ус), *б'еремен:а* (Дб), *б'ерем'ін:а* (Врч, Лн, Трш), *б'еремен:а* (Сл), *бер'ем'ін:а* (Брд, Дв, Др, Іс, Кп, Лж, МК, Рд, Рх, Сн, Чрш), *бер'ем'ен:а* (Грз, Грш, Ктл, Нл, Рш), *б'ер'ем'ін:а* (Км (нова), Тв), *при на'д'ійі* (Лж, Мл, Рп, Стц), *при на'д'ійі* (Лк, СК, СтВ, Чрн, Чрп), *т'ажка* (Лн, Пш, Рж, Шп (заст.)), *к'ежка* (Бн (заст.)), *причин:а* (ЗГ), *г'елевата* (Рш (жарт., заст.)), *так ходи* (евф.) (Лш, Пдв), *така ходи* (евф.) (Врн, Кп, Мш), *не сама с'воя* (БП), *у так'ім с'тан'і* (Іл), *у положен'у* (Грз, Зл, Пр), *з'роса* (СтБ).

‘породілля’: *пол'іжниця* (Б, БП, Врч, Вс, Дб, Дв, Іс, К, МК, Мл, Нп, Ош, Пд, Пн, Сн (заст.), Стц, Тп), *пол'іжниц'і* (Вс, Пг), *положниц'а* (НСт, Трш), *положиниц'а* (Іс), *пол'іжниц'а* (Рдн), *пол'іжкин'а* (СК), *пород'іл':а* (Гр, Грз, Лн, Рж, Ркш, Трш), *у положен':у* (Бн, Рд), *пород'ілка* (Ол), *род'іл'а*

(Вл, Вр, Лж, Рх, Яр), *уро̀д'іл'а* (Лн), *ро̀д'ілниця* (Бз, Чрп), *ро̀жениця* (БП, Мм), *ро̀жениц'а* (Зб (нове)), *сиро̀ва* (Гр, НСт, Тв (заст.)), *сѝра'ж'інка* (Вв, Кп, Лн, Рш), *зл'агла* (СтЖ), *лѐжит у з'логах* (Бл, Др), *по з'логах* (СтВ), *уро̀дила* (Лк), *ро̀зро̀диласи* (Мх), *сла̀ба* (СК), *ма̀ла дѝтину* (Грз).

‘новонароджена дитина, немовля’: *немоу̀л'а* (Іс, Ол, Пд, Рж), *немоу̀л'атко* (Брд, Кд, Ндб, Рп), *ангел* (Бз), *ангел'* (СтВ), *ангелок* (СК), *ангелик* (Бн, Дб, Лш, МК, Ош, Пн, Рд, Рдн, Стц, Трш, Чрп, Чрш), *ангеличок* (Рдн), *ангеличок* (СтЖ), *ангелочок* (Кп, Лн), *ангел'атко* (Б, Нп, Чрп), *агнил'* (Рш), *агнилок* (Рш), *новона̀ро̀жене* (БП, Вв, Зб, Лж, Ол, Ркш), *дѝтина* (Грз, Лн, Мл, СтБ), *дѝтинка* (Дв, Лж, Лш, Пг), *дѝт'атко* (БП), *дити́н'а* (Лн), *грудна́ дѝтина* (Пш, Рж, Ус), *ма́лен'ка дѝтина* (Іс, Кс, Мм, НСт, СК, Чрн), *дѝтиночка* (Лж), *цицко̀ва* (Вс, Гр, К, Кд, Лш), *ма́л'утка* (Чрш), *мла́денец* (Ол), *мла́д'енец* (Вл, Рш), *отро́ча ма́ле* (ЗГ), *пискл'атко* (Вр, Лн), *ма́лен'кий куру́зок* (Лж), *л'ал'ка* (Лж), *ма́лен'ке* (Зб, Лж), *кликеу́ / па́рубок* ‘про новонародженого хлопчика’ (жарт. Грз).

‘недоношена дитина’: *недо̀ношена* (Вв, Вр, Кд, Кж, Кп, Ктл, Лк, Лн, Ол, Пн, Сн, Трш, Чрш), *недо̀ношена* (Км, МК, Мх), *недо̀носена* (Др, НСт, СК), *недо̀носок* (Бл, БП, Нп, Пд, Ркш, Рп), *не́доносок* (Кст), *з'носок* (СтЖ), *сими́м'іс'ічна* (Вв, Лж, Ркш, Яр), *се́мак* (Бн, Вс, НСт, Пг, Рш), *с'і́мак* (Чрп), *се́мачок* (Рш), *се́мачка* (Бн, Пг), *с'і́мачка* (Чрп), *се́мачатко* (Лн), *се́мач'е* (Пг, СтЖ), *ни у́ по́ру* (Дв), *не у́ св'і́й час* (Чрп), *ро̀дила ме́ртва дѝтину* (Грз).

‘викидень’: *ничисне* (Мл, Чрп), *гр'і́х'и ро̀дила* (заст.) (К, Стц), *гр'і́х'и ма̀ла* (Гр, Іл, НСт, СтБ, Стц, Чрп), *Бог дау́ гр'і́х'и* (Дв), *викидиши* нове (Гр, Рдн), *ма̀ла ни́жи́ву дѝтину* (Іс, Рдн), *в'і́к'інула дѝтину* (Рш), *загу́била дѝтину* (Гр).

‘близнята’: *близн'ата* (Б, БП, Вв, Гр, Грз, Дб, ЗГ, К, Кп, Лж, Лн, МК, Мм, Ндб, Нп, НСт, СтБ, СтЖ, Тп, Яр); ‘два глечики з'єднані докупі’ (Мм, Нл), *близн'у́ки* (Бн, Гр, Др, К, Лк, Лн, М, Рдн, Рж, Ркш, Сн, Стц, Трш); ‘пара биків’ (НСт), *близн'учки* (БП, Дв, Зб), *близн'ета* (Бл, Бн, Бр, Вс, Іс, Кд, Кж,

Км, Лк, Лш, Ол, Пг, Пн, Рдн, СтВ, Чрп), *близн'атка* (Дв, Др), *близн'етка* (Врч, Іл, Рп, СК), *двоїн'ата* (Нп).

‘двійнята’: *дв'їїн'ата* (Зб, Кж), *дв'їїн'атка* (Рд), *двоїн'ата* (Бн, Вв, Вл, Дб, Кп, Кст, НСт, Ркш, Рп, СК, Тп), *двоїн'а* (Км), *двоїн'ашки* (Лн), *близн'ата* (Гр, Грз, Лш), *близн'ета* (Км, Стц), *близн'уки* (Гр), *парочка* (Дв).

‘близнюк-хлопчик’: *близн'ук* (Б, Бн, Вв, Врч, Вс, Гр, Дб, ЗГ, К, Кд, Кж, Лк, Мл, Мм, Нп, НСт, Ол, Пн, Ркш, СК, Сн, СтБ, Стц, Тп, Чрп, Яр), *близниц'і* мн. (Дв), *з близн'ук'іу* (Іс, СтЖ), *з дв'їїн'ат* (М).

‘близнючка-дівчинка’: *близниц'а* (Кж, Кст, МК, Нп, НСт), *близниця* (СК, СтЖ), *близниц'і* (Б, Бн, БП, Бр, Вв, Дб (мн.), Др, Зб, К, Кд, Лк, Мм, Нп, Пг, Рдн, Рж, Рп, СтВ, Стц, Чрп), *близничка* (Вс, ЗГ, Іс, Кп, Ндб, Ол, Ркш, СК, Тп), *близн'учка* (Гр, Мм, Рш), *близнички* (мн.) (Дв), *близнички* (мн) (Врч), *близн'ета* (Км).

‘бездітна жінка’: *безд'ітна* (Бн, Дб, Кж, Км, Лш, Мх, Ндб, Рдн, Рж, Ркш, Рх, СтВ, Тп, Трш, Чрш), *безд'ітна* (Бл, К, Лж, Нп, Пг), *безг'ітна* (Брд, НСт, Ол, Сн, Чрп, Яр), *безп'л'ідна* (Б, Вв, Гр, Рп), *бизп'л'ідна* (Зб), *бесплодна* (Пд, Пн, Рш, Трш), *неп'л'ідна* (Б, Рп), *неп'л'ідна* (Врч), *незд'ібна* (СтЖ), *незда* (знев. Мх), *по'рожна* (Лк), *валашка* (жарт.) (СтЖ), *йалова* (згруб.) (Бл, БП, СК), *йалоха* (Б, К), *йарка* (згруб.) (СтБ), *ст'арка* (ЗГ, Пш), *верба* (Кп), *стоўбур безп'л'ідниї* (Дв), *у нейі не'ма г'іттиї* (Мм).

‘підліток’: *п'ідросток* (Лн, Яр), *п'ідросток* (БП, Брд, Вв, Др, Іл, Іс, Нп, НСт, Пд, Рп, Рх, Чрш, Ркш, СК, СтЖ, Стц, Тп), *п'ідросточок* (Дв, Зб), *п'ідл'іток* (Км, Рд, Чрп), *парубок* (Ндб), *парубчак* (Вл, Нл, Рш), *п'ідпарубок* (Ол), *п'ідпарубок* (Рш), *половина парубка* (Ол), *хлопец* (Бр, Іс, МК), *хлопчик* (К), *хлопчина* (Мм, СтВ), *хлопчак* (Лн, Ндб), *хлопчур* (МК, Мм), *бахур* (Км, Рдн), *бахур'ак* (Рх), *бакир* ‘нечемний хлопчик’ (Гр, Лк), *бакера* (Гр), *путрик* (лайл) (Бн), *шпурн'ак* (Сн), *п'ідсвинок* (СтБ згруб.), *малиї* (М), *пацан* (Бр (нове), Крч, Лж, Лн, Лш, МК, Мм, Мх, НСт, Пн, Рх), *шмаркач* (Дв, Лк), *шмарок* (Зб), *шмаркула* (Зб згруб.), *ни дитина / н'і кликеу* (Рд), *ни до д'ітеї / н'і до парубк'іу* (Вв), *нап'іуди'тина* (Іл).

‘дівчинка-підліток’: *п’ідросток* (БП, Вв, Дв, Ркш, Рп, СтВ, Тп), *п’ідросток* (Лн), *п’ідростка* (Брд, НСт), *п’ідросточка* (Нп), *п’ідл’іток* (Пд, Рж, Рх, Чрш, Яр), *п’ідл’ітка* (Кп), *д’іўчина* (Бр, Дб, Др, Іс, Кл, Мх, НСт, Пг, СтВ, Шп), *д’іўчино* ‘звертання до молоді дівчини’ (Др), *д’іўчинка* (К, Лн, НСт); *д’іўчинко* ‘звертання до молоді дівчини’ (МК), *д’івочка* (Др, Ол, СтВ, Стц), *д’іўка* (Гр, Мм, НСт), *д’іўчук* (Б, Лн, Рш), *д’іўчур* (Нл, Чрп), *д’іўчурка* (Мх), *д’івул’а* (згруб. НСт), *д’іўчиско* (МК), *д’іўчиниско* (Дб), *д’іўч’е* (Бл), *г’іўчина* (Мм), *г’іўчинише* (Бл, Мм), *п’ідд’іўка* (Кж), *п’ідд’івочка* (Кж), *в’ід:а’ница* (Вл), *мала* (М), *молоден’ка* (Лж), *бахурица* (Км, Лш, Рдн), *шпур’н’ачка* (Сн), *шпа’н’учка* (згруб. Сн), *шмар’качка* (Зб згруб.), *п’ідсвинок* згруб. (Сн, СтБ), *па’цанка* (Лж, Лш, Мм, Пн), *па’цаночка* (Чрп), *ха’з’айечка* (К, СтЖ), *шуфл’а* (згруб. Дв).

‘молоді люди’ (збірні назви): *молод’ож* ‘молоді люди’ (Б, Вс, Грз, Грш, К, Км, Ктл, Лж, Лк, Лш, Мм, Мх, Ндб, НСт, Пдв, Рд, Рдн, Тп), *молод’ож* ‘молоді люди’ (Мл), *молод’іж* ‘молоді люди’ (Сл), *молодн’ак* ‘молоді люди’ (НСт), *молод’* (Грз, Кс), *молод’іст’* (СК).

‘дівчина шлюбного віку’: *ᵛᵛ iŭka* (Бн, Вс, Гр, Зб, Зл, Іс, Км, Лж, Лн, МК, Мл, Ндб, Нл, НСт, Рп, Рх, Сн, СтВ, Тп, Чрш), *ᵛᵛ iŭko* ‘звертання до дівчини, молодої жінки’ (Ндб, СтЖ), *ᵛᵛ iŭchi* ‘звертання до молодої дівчини’ (Кл, Мл), *ᵛᵛ iŭka na v’id:aŭn’i* (Ркш), *ᵛᵛ iŭka na v’id:avan’a* (Вл), *ᵛᵛ iŭka na v’id:aŭn’a* (Дб, Ндб), *ᵛᵛ iŭka na v’id:aŭn’u* (Вв, Тп), *ᵛᵛ iŭchina na v’id:aŭn’i* (НСт), *ᵛᵛ iŭchina ŭže do l’uᵛdiŭ* (Бр, Чрп), *ᵛᵛ iŭochka* (Зб), *na v’id:aŭn’a* (БП, Ндб, Пд, Рх), *na v’id:aŭn’u* (Рш, Тп), *na v’id:aŭn’e* (Кж, Лш, СК, СтВ), *v’id:aŭnica* (БП, Лж, Лн, Нл, Рж, Рх, СтЖ), *v’id:aŭnica* ‘про дорослу, але ліниву дівчину’ (Рд (знев.)), *ᵛᵛ iŭchina* (Лж), *ᵛᵛ iŭchino* ‘звертання до дорослої дівчини’ (НСт, Тп), *ᵛᵛ rosla ᵛᵛ iŭchina* (Брд, Кп, Рдн), *ᵛᵛ roᵛr’ila* (Дв), *ᵛᵛ rosla* (Сн), *ᵛᵛ roᵛhoᵛa* (Пн), *ᵛᵛ riŭshla do ᵛᵛ chasu / do ᵛᵛ ᵛᵛ ri* (Мх), *ᵛᵛ iŭka* (Бл, Брд, Мм, Нп, Ол, Трш, Яр), *ᵛᵛ iŭochka* (Мм), *ᵛᵛ iŭchi* ‘звертання до дорослої дівчини’ (ЗГ, Кл), *ᵛᵛ iŭchina* (Кд, Мм, СК, Чрн), *ᵛᵛ iŭchina na v’id:aŭn’a* (Б, Кд), *na ᵛᵛ ᵛᵛ ri* (Лк), *ᵛᵛ ᵛᵛ ᵛᵛ roᵛnoᵛo ᵛᵛ v’iku* (СтБ), *ᵛᵛ ᵛᵛ ᵛᵛ ri* ‘бути

молодоу (МК); *рибочко* ‘звертання старших до молоді дівчини’ (Чрп), *зоул’ко* ‘звертання старших до молоді дівчини’ (Кст).

‘заміжня жінка’: *молодиц’а* (БП, Вв, Вс, Зб, Іс, Км, Кп, Лк, Лн, Нл, НСт, Пш, Рдн, СтВ, Чрп), *молодица* (Б, Дб, К, Ктл, МК, Мл, Мм, Мх, Ндб, Нп, НСт, Пд, Ркш, Рш, СтБ, Трш, Яр), *молодиц’і* (Бл, Рп), *молодичка* (Брд, Вр, Км, М, Мм, Рд, Рдн, Рх, Чрш), *молода молодица* (Вл, Нп), *молоден’ка* *ж’інка* (Пдв), *ж’іночка* (Лш), *в’ід:а’ниц’а* (Лк, СтВ), *в’ід:ана* (Бн, БП, Бр, Грш, Іс, Кд, Ол, Ндб, НСт, Пг, Пр, Рдн, Рж, СтЖ, Тп), *замужн’а* (СтЖ, Ус), *зам’іжн’а* (Грз), *замужн’а* (Вв, Рж), *газдин’а* (Дв, Пн, Сн), *хаз’айка* (Сн), *газдин’ка* (Дв), *молода газдин’а* (Ол), *ж’інка* (Дв, Кд), *н’іваста* (СтБ), *ни’в’істка* (Кл), *ж’іночка* ‘заміжня жінка середнього віку’ (Лж).

‘незаміжня дівчина’: *д’іўка* (Іс, Нп), *ста’ра д’іва* (Лн, Нл, Пд, Рп), *ста’ра д’іўка* (Б, Бн, Вв, Вл, Вр, Гр, К, Кж, Км, Кп, Кст, Лж, Лк, Ндб, Рд, Ркш, Рх, СтЖ, Тп, Яр), *с’тарша д’іўка* (Тп), *с’тарша д’іўчина* (Мм), *ста’ра г’іўка* (Брд, Трш), *оди’нока д’іўка* (Мх), *ста’ра д’ева* (БП, М), *с’тарайа д’ева* (Сн), *с’тарша* (Дб, Рд, СтБ), *с’тарш’а* (Рдн), *пос’тарша* (Іс, Сн, СтБ), *са’мотн’а* (Чрп), *заси’жена* (Ктл), *застар’іла* (Рш, Чрш), *в’ібирайе* (СтВ), *си’в’іє у д’іўках* (Вв), *си’дит у д’іўках* (Лн), *ш’іст’а ни’має / суд’ба її така, що ни’годна’парі наїти* (Бр), *не’має дол’і* (Пн), *не’має суд’би* (Мх), *не’має ш’част’а* (Мх), *залишена верст’ви сво’їейі* (Рж), *ни’в’ід:ана* (НСт), *ни’удру’жена* (Рдн), *чиста йак’палец* (Шп), *н’і’кому не’треба йі’ї / залишина* (Дв), *са’рака бо ни’в’ідда’їеси / н’і’х’то її не’траф’л’ейеси* (Пг), *г’е’цанка* (Рд).

‘нежонатий’: *парубок* (Бр, Брд, Вв, Вс, Гр, Грз, Дб, Іс, Км, Кп, Лж, Лк, Лн, МК, Мл, Мм, Мх, Нп, НСт, Пг, Пн, Пш, Рд, Рдн, Рж, Ркш, Рх, СтЖ, Тп, Чрш), *парубок на’женин’а* (Ндб, Пд, СК), *парбок* (Бл, Гр, Дв), *парбок на’о’женин’а* (Вл), *парубок до’женин’а* (Яр), *парубок на’же’н’ін’а* (Ош, СтБ, СтВ), *парубок до’женин’би* (Чрп), *хлопец* (Кс, Лж, Лн, Мм), *хло’ниц’ до’жи’н’ін’а* (Зб), *доз’р’ілії парубок* (Рп), *же’них* (Рп, Трш), *нежон’атий* (Брд, Ол), *нао’жениц* (Рх), *на’же’н’ін’і* (БП), *кли’кеу* (заст.) (Грз, НСт, Рд, Тп),

фли|кеу (заст.) (Сн, Тп), *до|рослиї* (К, СК, Сн), *кавал|ер* (НСт), фам. *хло|пака* ‘молодий здоровий чоловік’ (Лж), *нао|жений* (Тп), *бата|леу* ‘сильний здоровий, але нерозумний молодий чоловік’ (Рх).

‘немолодий неодружений чоловік, холостяк’: *ста|рий |парубок* (Бн, Вв, Вл, Іс, К, Кд, Кж, Кп, Лк, Лн, Мх, Ндб, Нп, НСт, Рд, Ркш, Рш, СК, СтЖ), *ста|рий |парбок* (Бл, М), *с|тарший |парубок* (Лк, Мм, Ол), *ста|рий кли|кеу* (Тп), *ста|рий фли|к|еу* (Сн), *ста|рий холос|т|ак* (Пд), *ста|рий* (Вс, Дб, Рдн), *холос|т|ак* (Пш, Рж), *халас|той* (СтВ), *нежо|натий* (Дб, Лж, Лш, Рп), *за|сижений* (Ктл), *захо|диўси* (Врч), *оди|нокий* (БП, Гр), *са|мий* (Гр), *бо|бил|’* (Лн), *п|’ішоу у с|тоуб|’ір* (жарт.) (Лк), *жи|ве |воўком* (Гр), *|лунчина ли|шиўси* (СтБ), *же|нило ни |в|іросло* (жарт.) (Зб), *н|’ікому в|ін ни з|далиї* (Дв), *оди|нак* (Гр (нове)).

‘незареєстроване подружжя’: *жи|йут на |в|іру* (Бн, БП, Брд, Вв, Вл, Дб, Кж, Км, Лн, Мх, Ол, Пг, Пд, Рд, СтВ, Чрш, Яр), *на |в|іру жи|вут* (Б, Бл, Бр, Гр, Іл, Кп, Лк, Лн, М, НСт, Рп, Ркш, Рш, Тп, Чрп), *на|в|ірники* (Яр), *нав|ірн|’а|ки* (Вл), *жи|йут на |купу* (Мх), *низа|кон:о |жили* (Мл), *на |бочку* (заст) (Зб), *на г|ілетку* (Ол), *безш|л|убники* (Рп), *|покритки* (Сн), *з|веден|і* (Дв), *при|йду|ни* (СтЖ), *не|в|інчан|і* (Грз).

‘розлучений чоловік’: *роз|в|ідник* (Брд, Вс, Дб, ЗГ, Кд, Кж, Кст, Мх, НСт, Пг, Рж, СтВ), *розв|ідник* (Кп, М, Ол, Пд, Ркш, Рх), *розв|ідний* (Іл), *роз|водник* (Ндб, Рш, Трш), *роз|х|ідник* (Врч, К, Мм, Нп, НСт, Ош, Сн, СК, СтБ, Лш, Тп), *розх|ідник* (БП, Вв, Дв, Іс, СтЖ, Чрш), *роз|ведений* (Зб, Км, Ктл), *розве|жений* (МК, Рд), *розве|дений* (Бн, Гр, Лк, Лн), *розведе|нец|’* (Рп), *роз|йе|ден:ик* (Чрп), *розп|раўник* (Пг).

‘розлучена жінка’: *розв|ідниц|’а* (Кж, Кп, Ол, Ркш), *розв|ідниц|а* (НСт, Рх, Рш), *роз|в|ідниц|’а* (Кст, Рж), *роз|в|ідниц|а* (Вс, Грз, Дб, Кд, Мх), *роз|водниц|а* (М, Ндб, Трш), *розве|жена* (МК), *роз|в|ідничка* (СтВ), *розх|ідниц|’а* (БП, Бл, Вв, Іс, Чрш), *розх|ідниц|а* (СтЖ), *роз|х|ідниц|а* (Врч, К, Лш, Мм, Нп, НСт, Ош, СК, СтБ, Тп), *розх|ідничка* (Дв), *роз|веде|на* (Лк), *розве|дена* (Бн, Гр,

Лн), розве^дениц'а (Лн), розве^денка (Б, Рп), розйеде^дениц'а (Чрп), розп^раўниц'і (Пг), роз'йш^ласи (Лж).

‘розлучені’ (мн): розв^ідники (НСт, Пн), розв^ідни^ки (Б, СтВ), розв^ідн'і (Іс), розве^ден'і (Км), розведе^ні (Трш), розведе^нц'і (мн) (Рп), розвод^ники (Вл, Ркш), розп^раўники (мн) (Рп), розх^ідники (Мм, Нп, Сн), розход^ники (Сн), розве^зен'і (СтБ), розведе^нц'і (Лк).

‘коханець’: ко^ханец (Бр (нове)), л'убоў^ник (Вв, Вл, Дб, К, Кп, Ол, Пд, Пр, Рп, Рш), л'убоў^н'ік (Яр), л'убоў^ники (Гр, Кп, Лн, Пг, Ркш, СтВ), л'убоў^ниц'і (Сн, Трш), л'убас (БП, Дв, Кж, Лн, НСт), л'убаска (Іс), л'уба^си (Кж), кавал'ер (Б, Чрп), кавал'ер (Бн, Пн), лайл. бахур (Бр), лайл. курвар' (Іл, Лк, НСт, СтЖ), ухажор (Кж), скаче ў зречку (Бл), на в'іру жиўут (Мм).

‘коханка’: ко^ханка (Бл, Бр (нове), Дб, Чрп), л'убоў^ниц'а (Вв, Рп, Сн), л'убоў^ница (Вл, Дб, Пр, Ркш, Рш, СтВ), л'убоў^н'ица (Яр), л'убка (БП, Іс), л'убка ‘звертання до молодої дівчини’ (Крч), л'убаска (БП, Дв, Іс, Кж, Лн), лайл. курва (Бн, Кж, Лк, НСт, СтЖ, Тв), об^лудниц'а (Лн).

‘жінка, у якої помер чоловік, вдова’: ўдо^ва (Вл, Грз, ЗГ, Кж, Кст, Лн, Ндб, Пш, Рж, Ркш), удо^ва (Б, Брд, Дб, Ктл), одо^ва (МК, Рх, СтВ), у^дова (Б, Брд, Дб, Ктл, Лш, СК), ўдо^виц'а (БП, Вв, Км, Пд), ўдо^вица (Кст, Мм, Рш, СК, СтЖ), одо^виц'а (Бн, Бр, Грз, Іл, Іс, Кп, Лк, Лн, Ол, СтВ, Чрп), удо^виц'а (Зб, Нл, НСт, Чрш), одо^вица (Вс, Гр, Дв, Др, ЗГ, К, Кд, Лш, М, Мм, Мх, Нп, НСт, Ош, Пн, Рд, Сн, СК, СтБ, СтЖ, Трш, Яр), водо^вица (Тп), одо^виц'і (Вс, Рп), удо^виц'і (Бл), одо^вичка (Дв), поўдо^в'іла (Кст).

‘вдівець’: ўд'івец' (Вв, Кж, Лк, Пд, Рж), уд'івец (Рд), уд'івец' (Пш), ўд'івец (Тв), од'івец (Кст, Мм, СК, СтБ, СтЖ, Чрп.), уг'івец (Брд), ўдо^вец (БП, Вл, Зб, Км, Мм, Ндб, Пг, Ркш, Рх, Яр), удо^вец (Б, Бл, Врч, Чрш), одо^вец (Бр, Вс, Дб, Дв, Др, ЗГ, К, Лж, Лн, Лш, Мм, Сн, Тп, Шп), удо^виї (Б), водо^вец (Сн).

‘ровесник, одноліток’: ро^весник (Б, Брд, Вв, Вл, Дб, Зб, ЗГ, К, Кж, Кст, Лж, Лк, Мм, Нп, НСт, Ол, Пн, Пш, Рж, Рп, Рх, Рш, СК, СтБ, Стц, Тв, Тп, Трш, Чрш, Яр), ро^весниц'а (Вс), ро^весница (Др, Яр), ро^весничка (МК), од^нол'іток

(Бл, БП, Кд, Пд, Рж), *однол'етк'і* (Яр), *однол'ітчик* (Врч), *одногодки* (Вв, Кп, Лк, Ркш, Сн), *годки* (Ндб), *одногодний* (Ктл), *одногодн'ішн'і* (М), *однор'ічн'і* (Дв, СтЖ, Чрп), *однор'ічки* (Лн), *однор'ічники* (Зб), *з одного року* (Мл, Рд), *оден годок* (Б), *верст'ва* (Бн, Мм, Пг, Рп, Чрп, Шп), *рест'вак* (НСт, СтВ), *кото'зент* (Лк), *коти'з'ент* (заст. Км), *однокласник* (Стц), *однокашник* (Ркш).

‘родич, родичка’: *фам'іл'іант* (Б, Вс, Врч, Зб, ЗГ, К, Кд, Кл, Лж, Лш, МК, Мм, НСт, Ол, СК, Тп, Яр), *фам'іл'іантка* (Врч, Зб, К, Кд, Лш, МК, Ол), *фам'іл'ія* (Кж, Пн, СтЖ), *родич'і* (Бл (нове), Кж, СК, Сн, Ркш, Рх), *родич'і по одному хрес'ту* (Сн), *родичка* (Ктл, Лж), *родина* (Бн, Лн, Ол, СК), *родинка* ‘родич, родичка’ (Лж), *з мого роду* (Ркш), *с'воїй* (Дв).

‘рідня’: *с'ім'ія* (Вв, Кд), *р'ід* (Грз, Дв), *р'ідн'а* (Брд, Вс, Грз, Др, Зб, Іл, Км, Лж, Мм, Нп, НСт, Пш, Рж, СтЖ, Яр), *р'ідн'і* (Лж, Лш, Шп), *родина* (Бл, Бн, Брд, Вв, Грз, Дб, Др, Зб, Кд, Крч, Кс, Кст, Ктл, Лж, Лн, Лш, Мм, Ндб, Нп, НСт, Ол, Пг, Рдн, Ркш, СК, СтВ, СтЖ, Тв, Трш, Ус, Чрп, Чрш), *далека родина* (Б, Вл, Кп, Рш, Чрп), *далека р'ідн'а* (Рш), *далек'і родич'і* (Пд, Рх), *фам'іл'ія* (Врч, Вс, Зб, ЗГ, Іс, К, Кд, Кл, Лж, Лк, Лш, МК, Мм, Ндб, Нп, НСт, Ош, Пн, Рд, Рдн, Рж, Сл, Сн, СтВ, СтЖ, Тп, Чрн, Чрш, Шп), *далека фам'іл'ія* (Рп, СК), *б'лиск'і* (Вс, Лш), *в'ітц'і* (СтБ), *с'воїй* (Гр, Дв, Мм).

нема н'і роду н'і с'ходу ‘про одиноку людину, яка не має рідні’ (Мл).

Зовнішні риси людини.

‘статурний, той, хто має гарну, струнку фігуру’: *струн'кий* (БП, Вр, Гр, Рж), *р'іуний* (Тв), *р'іу'нен'кий* (Гр), *ста'турний* (Рп), *пос'тауний* (Бл), *строїний* (Вв, Лж, Пш, Рдн, Рш, Рх), *сол'ідний* (Брд), *ф'ігу'ровий* (Лк), *у'родливий* (Мм), *уродливий* (Лж), *файний* (Бн, Бр, Брд, Вл, Гр, Дб, Зб, К, Кж, Кп, Кст, Ктл, Лв, Лк, Мм, Мх, Нп, НСт, Ол, Пг, Рд, Рдн, Рп, Рх, СК, СтЖ, Тп, Чрп, Яр), *интересний* (СтВ), *ентили'гентний* (Нп), *дил'ікатний* (Др, Мм), *дол'удний* (Км), *гордий* (Бн), *бадо'в'ії* (Сн), *штра'мака* (Ус), *файний на пар'сону* (Лш), *уродлива пар'сона* (Лж), *дуже файний* (Кп), *дуже кра'сивий* (Брд), *гарна*

пос'тава (Бз), струн'кий йак дуб (Ркш), с'татний йак с'в'ічка (Лн), йак стру'на (Мш), к'расен' (Пд), ф'ігу'р'іст (Нп), стан 'файний (Іл), гоно'ровий / 'моцний / здо'ровий (Чрш).

‘статурна, та, яка має гарну, струнку фігуру’: с'татна (Лн), ста'течна (Вр), ст'роїна (Рдн), струн'ка (СК), ф'ігу'рна (Бз, Нл), ф'ігу'рова (Дж, Зл), штра'мачка (Ус), 'дуже 'дуже 'файна (СК), р'іу'нен'ка йак бе'реза (Ркш), струн'ка йак сме'река (БП), то'пол'а (БП).

‘гладкий’: тоу'с'тий (Кж, Км, НСт, Рх, Чрп), 'ситий (Гр, Мш, Нп, Пд), 'поу'ний (Брд, Вр, Дж, Зб, Км, Кп, Лж, Лн, Лш, Мм, Пд, СтВ, Чрш), чере'ватий (Лж), г'еле'ватий (Вл, Лж), з'рубий (Б, Брд, Вс, Зб, Кп, Лн, Нп, Пд, Рд, Рш, СК, Яр), гру'бец'кий (К), грубе'лец'кий (Лн, Яр), 'дуже з'рубий (Кст), буц'матий (Мш), за'машний (Тп), папу'листий (Рд), бебе'хатий (Чрш), 'годний (Лк), 'гарний (Рж), не 'має 'форми (СК), пере'їли с'вою 'форму (Лж), без ф'ігури л'у'дина (СтВ), безроз'м'ірний (Брд), йак 'бочка (СтЖ), 'жирний ка'бан (Ркш), тоу'с'тун (Бз, Пш), 'бел'бус (Зл), бочо'ров (СтЖ), кле'цок (Рп), 'ропша (Пг), 'бочка (Вс, Пр, Рд), бу'гаї (БП), па'ц'ук (Бн), йак 'коу'бок (Кж), 'коу'бок (Нл), коло'бок (Бз), 'пончик (Вв), гар'буз (Вв), со'с'іска (Вв), 'вал'ок (Бл), ко'рова (Ол), л'оха (БП (згруб.)).

‘непомірно повний чоловік, гладун’: 'поу'ний (Вс, Др, Зб, ЗГ, Лн, Лш, НСт, Рд), 'ситий (Гр, Тв, Чрп), ну'затий (Б, Мш), 'тен'гий (Лж, Лш, Нп, Рдн, СК), т'лустий (Лш), 'жирний (Ктл, Пд), 'жирнен'кий (СтЖ), тел'бу'хатий (Лн), з'рубий (Зб, Лн), гру'бец'кий (К, Лн), грубе'лец'кий (Яр), 'дуже 'сил'но з'рубий (Кст), нена'жерливий (Км), безроз'м'ірний (Брд), безф'ігу'рний (Сн), 'сил'ний (СтВ), 'годний (Лк), незг'раба (Бз), здоро'вен'ий (Мш), тоу'с'т'ак (Рх), пау'ка спас (Лж), 'має уклад св'ії (СК), ни'йакий б'іда кас (Дв), 'ситий йак ка'бан (Нп), 'жирний йак ка'бан (Ркш), йак 'бочка (Кп, Пг), йак 'тумбочка (Ол), гла'дун (Рж), 'боу'дур (Рп), 'тушка (Ркш), 'гевало (Врн), вед'м'ід' (Рш), беге'мот (ЗГ), бу'гаї (БП, Пр), в'ін'і'пух (нове., жарт. Км), у 'т'і'л'і чоло'в'ік (Рдн).

‘непомірно повна жінка, гладуха’: *сита* (Гр, Тп, Чрп), *зруба* (Брд, Вв, Гр, Дж, Зб, Нп, СК), *зрубейка* (Брд, К), *зрубелецька* (Лн), *черевата* (Б), *тен’та* (Лж, Рдн, СК), *поўна* (Зб, Лш, Нп, НСт, Рх), *поўнен’ка* (НСт), *жирна* (Ктл, Пд), *тел’бухата* (Лн), *бебехата* (Чрш), *моцна* (СтЖ), *розтелепана* (СК), *незграма’тишина* (Яр), *поўно’важна* (СтВ), *годна* (Лк), *габа’р’ітна* (Рд), *дуже сита* (Лш), *тоўста* (Др), *тоўстуха* (Пд), *йак’рапаўка* (Дв), *крепка йак’ко’ница* (Лк), *сита йак’с’в’ін’а* (Нп), *йак’вил’ми’накидана* (Яр), *велика йак’ко’рова* (Дж), *ку’б’іта* (Дж, Рп), *ро’пиша* (Пг), *ко’рова* (Врн, Рдн, Ркш, Рп), *л’оха* (Бп, Рш), *по’рохн’а* (Вл), *сви’н’а* (Бн, Нл), *ко’била* (Врн), *трин’зоса* (Зл), *роз’вора* (Пр), *бочка* (Мш), *бомба* (Сн), *ра’поха* (Ол), *стерва* (згруб. Км), *ба’дужна і л’інива* (Рдн), *м’іри не’має* (Др, Нл).

‘худий’: *ху’диї* (Бр, Лж, Рж, Чрп), *ху’де* (Дб), *ху’ден’киї* (Бр, Брд, Лж, Мх, НСт, Пг), *худор’л’авиї* (Лж), *ху’д’ушчиї* (Вл, Лн, Пд), *худош’чавиї* (Вс), *тон’киї* (Вв), *мар’ниї* (Лж, Лн, Тп), *бла’гиї* (Вр, Лв), *стош’чониї* (НСт, Пг), *ш’чуплиї* (Кж), *неш’часниї* (Рд), *здохлиї* (Бп), *сла’биї* (Ктл), *ху’диї йак’ск’ел’ет* (Рш), *ху’де йак’скелет* (Дб), *йак’ск’ел’ет* (Б), *скелет* (Бн, Вс, Дж, Пр), *ск’ел’ет* (Дв, Сн), *ху’диї йак’т’р’іска* (Лк), *су’хиї йак’т’р’іска* (Нп), *йак’т’р’іска* (Лк), *ху’диї йак’ш’ница* (Лк), *ху’диї йак’липка* (Бз), *ху’диї йак’су’хоти’має* (Зб), *су’хиї йак’па’тик* (Нп), *за’в’ітром би’п’ішло* (Лж), *в’ісох йак’дри’ва’ї’ни’ч’і* (К), *су’хоти’має* (Лш), *сухо’ребрик* (Зб (жарт.), Рп), *сухо’реблиц’а* (Кст), *шкраб’л’ек* (Гр), *та’ран’ка* (Ркш), *ко’нопл’а* (Кп), *шпа’тар’* (Врн), *сухо’стої* (Мш), *су’хар’* (Пш), *са’рака* (Мх), *зголо’жений* (Мм), *йак’за’парениї* (Брд).

‘дуже худий чоловік’: *ху’диї* (Брд, Зб, Лк, Лн, Рд), *ху’ден’киї* (Брд, Чрш), *ху’д’ушчиї* (Вр), *стра’шен’е ху’диї* (СК), *су’хиї* (Вв, Яр), *стош’чониї* (Км), *стош’чене* (Чрш), *неш’часниї* (СтВ), *знишчениї* (Тп), *сла’биї* (Ктл), *туберкул’озниї* (Вв), *ху’диї йак’скелет* (Нп, Рх), *ху’диї йак’хрушч* (Ркш), *ху’диї йак’с’к’інка* (Мх), *ху’диї йак’жер’дина* (Пд), *ху’диї йак’тх’ір* (Зл), *ху’диї йак’іг’лу’зій’у* (Зб), *ху’диї йак’злиц’а* (Ол), *су’хиї йак’би’лина* (Рж), *йак’би’линка* (Мм), *йак’за’парениї* (Брд), *йак’хрушч* (Кп), *йак’граб’л’і* (Бп), *йак’би’линка’ї’поли* (Вл), *су’хар’* (Пг), *шкраб’л’ек* (Гр), *та’ран’ка* (Ркш), *с’к’інза* (СтЖ),

ск'ел'ет (Нл, Сн), скелет (Мш), ск'ілет (Др, ЗГ), дохо́д'ага (Мш), са́раку (Чрш), †ма́йе су́хоти (Лш, Мм), †дуже по́даўса (Тп), лиш к'іст'ки (Дв), ш'к'іра і †кости (СК), ш'к'іра (Км), у́наў ў су́хоти (Лн), св'іч'ки ту́л'ати до †него (Лж), †тичка (Зб).

‘дуже худа жінка’: ху́да (Брд, Лш, Яр), ху́ден'ка (СК), ху́д'ушча (Брд), ху́де (Вв), ма́рна (Рж), су́ха (Зб, Рж), сла́ба (КТЛ), стош'чона (НСт), ху́да йак †палец (Пр), ху́да йак †глиц'та (Пд), ху́да йак †терлиц'і (Бл), ху́де йак ш'корба (Рх), то́нка йак пл'іт (Нп), йак т'р'і́ска (Лк, Пг), йак ц'і́н (БП), йак ск'інза (Вв), йак †терлиц'а (Врн, Ол), йак т'ін' (Лн), йак ш'пи́ц'а (Ол), су́хе йак ба́дил':а ў †поли (Ркш), неш'часне (Вв), до́хожа (Рд), су́хо'ребла (Нл), су́хо'ребри́ц'а (Рп), †терлиц'а (Рп), та́ран'ка (Нл, Ркш), ск'і́лет (ЗГ), ск'ел'ет (Рш), ш'вабра (Нл), ко́за (СтЖ), †ма́йе †сухоти (Мм), ш'к'іра і †кости на н'і (Гр), ш'к'іра (Км), ш'пил'ку з'йі́ла (Лж), че́кайе св'іч'ки ў †руки би †дали (Лж), во́на так са по́дала / с'тала ста́ра-ста́ра (Тп), з †бичк'іў з'ро́блена (ск'ладена) (Зл), та́койі ў́роди (Рдн), †тичка (Зб).

‘схудлий, який схуд, став худішим’: с'худ (Вв, Мх, Ркш), поху́даў (Кп, НСт), по́даўси (Брд), зма́рн'іў (Лв, Лж), †дуже по́марн'іў (Лж), ду́же ма́рні́й (Рж), †в'ісох (Вл, Ркш, Яр), по́благ (Рх), по́блаж'іў (Рш), бла́гий с'таў (Рш), сла́бий (Зб, Мм, Ол, СтЖ), сла́бак (Рп), хвороб'ливий (Пд), нездо́ровий (Чрп), †ма́йе су́хоти (К, Нп), стош'чона (Пр, Рд), диха́вичний (БП), туберку́л'озний (Кж), туберку́л'озни́ц'а (БП), су́хо'ребрий (Лн), су́хар (Лш), стаў йак мото́вило (КТЛ), †в'іс:али шп'і́г (Лк), дохо́д'ага / до́ходить (Зб), засла́б / сла́б'іст' та́ка (Чрш), зго́ло́жений (Мм).

‘високий худий чоловік’: ви́сокий (Бн, Вс, ЗГ, Іл, Лш, Рд, Рж, Тв), ви́сокий йак дра́бина (Вв, Кст, СК), ви́сокий йак три́пета (К), та́кий в'і́сокий йак †горстка (Вл), в'і́сокий до с'тел'і (К), в'і́сокий та ху́ди́й (Тп, Чрп), ху́ди́й (Вв), ху́ден'ки́й (Нп), худор'ла́вий (Мм), ху́де йак †тичка (Рх), стру́н'ки́й (Дж, Км, Лж, Мх, Мш, Пг, Пд, Рд, СК, СтЖ), то́н'ки́й (Вс), †доўги́й (Брд, Лж), доўго́те'лесий (Нл), гандра́батий (Бл), су́хо'реблий (НСт), †тайак т'ін' (Б), †в'ір'іс йак ба́з'ник (Рх), йак же́р'дина (Кж, Кп), здо́ровий йак теле́графний

стоу́п (Яр), *йак ба'т'іг* (Рш), *та'кий йак 'тичка* (Зб), *йак пра'жина* (Вр, Рд), *праш'тина* (Лн), *бата'леу* (Км), *бати'леу* (Лк), *мо'тил'* (Лк), *мото'вило* (Ктл), *жура'вел'* (ЗГ), *'буз'ок* (Рп), *'чапл'а* (Рдн), *мо'тил'* (жарт. Лк), *безм'і'рен:ий* (Дв), *шп'інго'л'ет* (Сн), *'в'ішалка* (Ол), *ви'сокий йак то'пол'а / дур'ний йак фа'сол'а* (Лж), *ви'соке до 'неба / дур'ний йак т'реба* (жарт. Ркш), *'м'іри не 'має* (Дв), *загу'биу 'м'іру в'ід 'себи* (жарт. Др), *'в'ір'іс без 'м'іри* (Лж), *'тайак чорт на мелаї то'бойу о'рау* (Зл).

‘висока худа жінка’: *ви'сока* (Рж, Рд, Сл, Тв), *ви'сочен'ка* (Вс), *ви'сока йак би'лина* (Ркш), *ви'сока йак дра'бина* (СК), *'ж'інка йак дра'бина* (Дб), *йак дра'бина* (Б, Дж), *дра'бина* (Лк, Рп), *ви'сока йак то'пол'а* (Бз, Бл, Вв, Кст, Ркш), *'в'іросла йак то'пол'а* (Лж), *та'ка ви'сока йак 'тичка* (Зб), *'в'іросла йак п'р'адиво* (Вл), *йак ко'лопн'а* (Рш), *йак три'нета* (К), *'доу'га* (Брд), *худор'л'ава* (Мм), *ху'ден'ка* (Нп), *гандра'бата* (Рх), *драба'ната* (СтЖ), *ст'роїна* (Пд), *здо'рова* (Яр), *струн'ка* (Км, Лж, Пг, Рд), *сухо'ребла* (НСт), *'дилда* (Лн), *високо'вол'тна* (Зл), *'мама л'ісо'ва* (БП), *мото'вило* (Ктл, Рх), *мото'вилник* (Мш), *ко'нопл'а* (Кп), *'колотниц'а* (Км), *с'к'інза* (Вв), *шп'інго'л'етка* (Сн), *п'латва* (Рп), *дримба* (МК, Нл), *жи'рафа* (ЗГ), *'чапл'а* (Рдн), *'дошка два'ц'атка* (Пр), *'в'ішалка* (Ол), *плат'форма* (Ол).

‘високоросла жінка’: *'файна* (Б, Бн, Вв, Врн, Дб, Зб, Кж, Км, Нп, НСт, Пд, Рдн, Рп, Рх, Тп), *ўрод'лива* (Мм), *кра'сива* (Рдн), *ви'сока* (Пш), *ви'сока йак дра'бина* (Лш), *ст'роїна* (Рш), *ф'ігуриста* (Вв), *'годна* (Дб, Ктл, Лж, Лк), *'годна йак трам* (Лж), *'сита* (ЗГ), *'гожа* (Тв), *'пишина* (Ол, Пр), *пишног'руда* (Ол), *показ'на* (Ус), *по'р'адна* (Врн, Рх), *с'татна* (Кп, Мх), *сол'ідна* (Брд, Тп), *гоно'рова* (Лн), *к'репка* (ЗГ, Лж), *'моцна* (Кж, Яр), *з'лачна* (Рп), *ў'п'ітана йак к'рал'а* (Ркш), *їде йак ко'рова* (Нп), *нор'мал'на* (Рд), *йак королева* (Рдн), *сал'утна* (Рд), *гоно'рова* (Лн), *при'ємна* (Бл), *високо'вол'тна* (Нл), *нена'жера* (БП), *'дилда* (Нл), *'дама* (СтВ, Ус), *кра'сав'іца* (Зл), *брохн'а* (Сн), *л'охана* (СтЖ), *цу'гова / та'ка со'б'і / йак ко'лис у па'н'іу 'кон'і у'бриц':і / та'ка у'т'іл'і / цу'гова 'баба* (Лк).

‘коротун, низькоросла людина’: *ни́зкий* (СК, Чрш), *ни́зен’кий* (Лн), *ни́скопен’кий* (Зб), *ко́роткий* (Рж), *ма́лий* (Брд, НСт, Ркш), *ма́лий* *йак* *ка́рлик* (Яр), *ма́лова́тий* (Тп), *ма́лен’кий* (Др, Кж), *недо́рослий* (Брд, Дв, Км, Лв, Лк, Рд, Рж, Рх, Рш), *нидо́рослий* (Рдн), *недо́росток* (Бл, Дж, Ркш, Рп), *нидо́росл’ек* (Км), *нидо́родок* (Рдн), *припе́лений* (Лж), *приса́дкува́тий* (НСт), *шпéтний* (Тп), *ку́ций* (Б, Вр), *ку́цен’кий* (Б), *йак* *ка́рлик* (Нп), *ка́рликовий* (Пд), *ка́рлик* (Бз, Бн, Вл, К, Ктл, Лв, Лш, Мш, Нп, Пг, Пр, Рп, Рх, СтЖ), *ка́рличок* (ЗГ, Пг), *ка́рличка* (Вл, Мш), *кара́пуз* (Вв, Ркш), *кара́пузик* (Вв), *коу́бок* (Кп), *коу́бчик* (Бп), *ка́ркубита* (Рх), *ко́ркупка* (Пд), *ко́вен’ка* (Зл), *ко́р’дупел’* (Ол), *ко́р’дупил’* (Зб (жарт.), Мх), *л’і́л’і́пут* (Нп), *йак* *о́сел* (СК), *та́ка* *у́рода* *ни́зка* (Мм), *а́ди* *р’і́с* *та́й* *недо́р’і́с* / *та́й* *та́кий* *ма́лен’кий* *ни́ский* (жарт.) (Др).

‘присадкуватий, невисокий на зріс, але міцний, кремезний’: *мо́цний* (Кж, Лж, Лк, Пд, Яр), *мо́цний* *йак* *гу́з* (Нп), *к’ре́пкий* (Лв, Лж, Мш), *ду́жий* (СК), *плóтний* (Пг), *го́дний* (Лж, Чрн), *г’еле́ва́тий* (Б), *ф’і́гу́радний* (СтВ), *ко́р’і́н:ий* (Кст), *ко́ре́на́стий* (Бз, Кп), *ко́р’і́на́стий* (Тп), *йак* *гу́з* (Брд, К), *гу́з* (Км, СтЖ), *йак* *ка́ркубита* (Вл), *йак* *в’і́д’земо́к* (Рд), *в’і́д’земо́к* (Рп), *в’і́д’земо́к* (Мм, Нп, Ус), *недо́росток* (Кст, Ол (знев.)), *си́лач* (ЗГ, Зл), *бу́рду́гоз* *пу́затий* (Ктл), *шу́стрий* (Зб), *припе́лений* (Бп), *присто́йний* (Бл), *кара́пуз* (Лв), *ма́лен’кий* *але* *уда́лен’кий* (Вв).

‘опецькуватий, невисокий, але товстий, незграбний на вигляд’: *хи́лий* (Рп), *хл’а́вий* (Пд), *мла́вий* (Брд, Сн, СтЖ, Тп, Яр), *вайлу́ва́тий* (Лш), *уви́тий* (Пш), *незг’ра́бний* (Кж, Кст), *незг’ра́бний* (Км, Лж), *незг’радний* (Нп), *нез’да́лий* (Лк), *недо́рослий* (Дв), *непово́ротливий* (Тп), *неук’л’у́жий* (Дж), *н’і́ку́ди́шний* (Рш), *припе́лений* (Лж), *мамалігу́ва́тий* (Вр), *ма́лий* (Лж), *по́в’і́л’ний* (Пг), *гни́лий* (Вл), *трухл’а́вий* (Рд), *нето́лковий* (Зб), *се́редний* *бу́йний* *чоло́в’і́к* (Чрш), *н’і́* *ри́ба* / *н’і́* *м’н’асо* (Брд, Рш), *н’і́* *ри́ба* / *н’і́* *м’н’есо* (Вв), *ни* *с’а́ке* / *ни* *та́ке* (Вв), *ни* *на́шим* / *ни* *ва́шим* (К), *йак* *вед’м’і́д’* / *шо* *в’і́н* *непово́ротний* (Ркш), *йак* *танк* (Мш), *сте́ц’ко* (Лж), *коло́бок* (Лж, Нл), *жу́к* (Ркш), *в’і́д’земо́к* (Рх), *мама́лига* (Кп), *ку́леи́’а* (Зб), *чу́лапало* (Бн), *о́пудало* (Бз),

стра^ховис'ко (Бз), шала^пута (БП), ^коу^бок (Нл), ^бочка (Мш), ^лейба (Бл), чере^пашка (Рдн), в'ід^зе^мок / і ^мо^цний і ^низкий (Мм).

‘міцної будови тіла’: ^сил'ний (Брд, Вр), си^лач (Зл, ЗГ), ^мо^цний (Б, Іс, Пд, Рж), ^мо^цний ^йак ^дуб (Лк), ^мо^цний ^йак ^дуб ви^сокий (Лк), ^мо^цний ^йак бу^гай (Нп), ^мо^цик (Мх), ^дужий (Мм, СК, Тп), ^кре^пкий (Ктл, Лв, Лк, Лн, Сл, Яр), ^кре^пкий ^йак ^дуб (Ркш), чоло^в'ік ^йак ^дуб (Ол), ^йак ^дуб (Дж, Зб, Рд), ^дуб (Бл, Зб), здо^ровий (Брд, Кж, Кст, Мм, Мш, СтВ), здо^ровий (Рдн, Сл, Тв), здо^роу^л'аи^чий (Рш), здо^ро^вило (Мш), ви^сокий здо^ровий (СК), ^крем'ін' (Рп), кре^мезний чоло^в'ік (Рдн, Сн), ст^ройний (Лж), с^татний (Лж), п^лотний (Лж), ^годний (К, Ктл, Ск), ^файний (Рх, Тв), стру^нкий (Рх), гоно^ровий (Вв), ^гордий (Вв), ^гарний муш^чина (Кж, Пр), ^йак збуї (Дв), ^йак Доу^буш (Ус), ^ходи ^йак ^цар' (Пр), бога^тир' (Бз), ко^зак (Ркш), гр'ім ни чоло^в'ік (Бл), хо^роший ха^з'айін (Вл), здо^ровий му^жик моло^дий (Др).

‘велика повна людина, здоровило’: здо^ро^вило (Рж), здо^ро^ван' (Вр), ^тен'гий (СК), вели^кан (Дж), ^мо^цний (Зб), си^лен:ий (Лж), безро^зм'ірний (Брд), нефор^мистий (Вв), не^пово^ротливий (Пд), незг^рабний (Мш), на^битий ^йак ^подушка (Пр), ^йкийс нез^далий (Пд), ^поу^на ^йак ко^била (Пг), ^йак ^бочка (Пг), штро^мага (Лж), слон (Ркш), ко^била (Ктл), бур^мило (Ол), Бог ^м'іру в'ідо^брау (Нп), у ^двер'і не м'іс^титси (Лж), у ш^к'іру не у^лазит (Лш), гн'ії ни^в'івежений (Зб (жарт.)).

‘сильний’: ^сил'ний (Дб, Лж, Мм, Нп, Рж, Яр), ^силний (К, Ктл, НСт, СтВ), си^лач (Бл, БП, Брд, Вв, Вр, ЗГ, Зл, Км, Кст, Лж, Лш, Пр, Пш, Рп, Рш, СтЖ, Тв), ^сил'ний ^йак ^цар' (Пр), ^дужий (Лж, Пг, Рдн, СК, СтЖ), ^дужий ^йак бик (Бн), ^кре^пкий (Кп, Ктл Сн, Пг, Рх), ^кре^пкий ^йак ^дуб (Ркш), кре^пезний (Сн), ^мо^цний (Бл, БП, Іс, Лж, Лк, МК, Мх, Рд), м'іц^ний (Ус), фист ^мо^цний (Лк), мо^цак (Лж), мо^цака (Кж), здо^ровий (Рд), ^мужн'ії (Пд), ^йак в'іл (Врн), бога^тир (СтЖ), бо^рец' (Бз, Дж), ^бакир (Зб), бу^гай (Рп), ка^маз (Ол), у ^сил'і (Мх), ^годен муш^чина (Чрн).

‘недолугий, слабий, кволий’: сла^бо^сил'ний (Кст, Рж, СтЖ, Ус), сла^бо^силний (К, Мм, Нп), сла^бий (Зб, К, Мм, НСт, Рдн, Рх, СК), сла^бо^витий

(Лж, Рд), слабен'кий (Б, Лв), слабак (ЗГ, Ктл, Рп, Тв), хворобливий (Вр), бе'с:илий (Нп), бе'с:ил'ний (Зл, Лн, Нп, Рд), обе'с:илений (Брд), не майе сили (Нп), нем'ичний (Км, Пш, Пг), немошчний (Ркш), нем'ішний (Вв), худен'кий (Зл), худ'ачок (Кж), хилий (Пд), мл'авий (Пд), бла'ген'кий (Зл), зни'чтожений (Бн), замо'рочений (МК), за'сохший (Пр), непот'р'ібний (Рх), без'пом'ічний (Кп), него'д'ашчий (Яр), н'іку'дишний (Рш), дохлий (Вл), здохлий (Дж, Лк), здохл'ек (Бл), недороблений (БП), ни до чого (Дв), са'раку (Мх), дохо'д'ага (Вл, Мш), йак мокрий г'ім'н'ек (Лк), не'т'афера (Тп), ма'мула (Сн), ку'леи'і (Бл).

‘знесилений, виснажений’: с'томлений (Рх), стом'лений (Яр), у'том'лений (Б, СК), нароб'лений (Дб), зро'би'уси (Лн), з'роблений (Лк), зроб'лений (Бз, Бл, Брд, Лж, Пд, Тп, Ус), спра'ц'ований (Рп), з'морена (Вв), замо'рена (Кп, Рш, СтЖ), з'мучений (Ктл, Лж, Рх, Тп), з'мучилас'а (Вл), за'мучений (Нл, Яр), з'н'івежений (Пд), зне'моглий (Пд), з'ни'шчиний (Іл, Мм), з'нурена робо'тою (Рд), ус'тала (Вл), у'с'та'уший (Сн), за'у'йала (Лв), у'йала (К, Лш, Рш), у'йела (СтВ), ус'лабла (К), сла'ба (Вл, Зб, НСт), сла'бон'ка (Кж), в'і'роби'у' силу (Пг), бе'с:илий (Лш), не'годна (Зб), худий йак кост'риж (Нп), йак т'ул'ка (Мш), йак су'хар (Мш), ста'рий (Мм), немошчний (Ркш), нем'ічний / бес'пом'ічний йак риба (Кп), са'раку (СК).

‘блідий’: бл'ідий (Бз, Вв, Дб, Дж, Мх, НСт, Пд, Рж, СтЖ), бл'іден'кий (Дб, Лк), бл'ідон'кий (Вв), бл'ідний (К, Рх, Тп), бл'іднен'кий (Лн), бл'едний (Бз, Врн, Зл, Ктл, Лв, Лн), с'ірий (Рдн), мар'ний (Мм), мар'нен'кий (Вс, Рдн), по'жо'у'клий (Пг), жо'у'тий (Ктл), жо'у'то'кожый (Рш), жо'у'та / йак в'і'мокла (Брд), йак жо'у'та ру'жа (Нп), в'і'цв'іла йак кул'баба (Ркш), йак с'в'ічка (Ркш), йак с'і'ра миш (Рдн), без'ц'в'ітний (Пр), за'у'йалий (Яр), слабо'витий (БП, Рп), бол'ний (Пш), зни'чтожений (Бн), хворобливий (Дж), за'ц'вилий (Бл), ни майе ц'в'іту у' ли'ци (Зб).

‘рум'яна дівчина’: фа'йна (Дб, Ктл, НСт, Рд, Рдн, Рп, Рх, Тп), у'родлива (Рдн), зма'л'ована (Рдн), ру'м'яна (Брд, Тп), рум'н'ана (Дб, Лн), ру'м'яна йак ро'за (Брд, Пр), ру'м'яна йак па'вон'і'я чир'вона (Брд), ру'м'янец г'райе (Вр), го'жа д'і'ука (Рп), фа'йна йак га'лунка (Пг, Ркш), фа'йна йак нама'л'ована (Вл,

Кп, Яр), *файна йак калина* (Рш), *файна йак к'в'ітка* (К), *файна йек к'в'ітка* (Бн), *файна ђ'іўка йак писанка* (Ркш), *гарна йак к'в'ітка* (БП), *гарна йак корољ'іўна* (Б), *ђ'іўка йак калина* (Рп), *йак п'і'вон'іѡа червона* (Брд), *йак ружа* (Нп), *йек ружа* (Км), *йак писанка* (Рд), *йак намаљ'ована* (Мш), *червона* (Шп), *червонолиця* (Рш), *червонош'чока* (Вр), *чирвона йак ѡаблуко* (Ктл), *гарнолиц'а* (Пд), *кроў з молоком* (БП, Вв, Зб, Зл, СтЖ), *ружѡа* (Сн), *галунка* (Дв), *кра'сун'а* (Бз), *кра'сав'іѡа* (СтВ), *розмаљ'ована* (СтВ), *йак Чороп'ітова мама* (Лк), *червона йак бур'ак* (Врн), *червона йак галунка* (Бл), *червона йак руж'і* (Бл).

‘хвороблива людина’: *хвора* (Рж), *хвороблива* (Бз, Вв, Дж), *маѡе хворобу* (Зб), *хора* (Пд), *хорайе* (Рш), *слаба* (Б, Брд, Вл, Вр, Врн, Вс, Дб, Іл, К, Кп, Крч, Лв, Лж, Лш, Мм, Мх, Мш, Нп, НСт, Ркш, Рп, СтЖ, Чрп), *слабовита* (Бл, Бн, БП, Зб, Км, Лж, Лн, Нп, Рд, Рдн, СтЖ, Тв, Тп, Ус), *слабкувата* (Рдн), *слабуѡе* (К, Лк, Лн, Нп, Рш), *бол'на* (Ктл, Лв, Пш, Ркш, Яр), *хирл'ава* (Нл), *квола* (Вр), *ра'х'ітна* (Лж), *слабосил'на* (Кст), *слабосилна* (Мм, Пг), *с'томлена* (Б), *немошчна* (Лв, Пр, Ркш), *немошна* (Рх), *б'ідна* (Дб), *са'рака* (Кп), *здохла* (Бн, БП), *здохл'етина* (Бн), *здохл'ак* (Сн), *коп'іку не варта* (Бн), *жи'ѡе і т'агне ч'исом так / йак то скрипуче дер'во* (Рдн).

‘витрішкуватий’: *о'катиѡ* (Вр, Рдн), *очкастий* (Пд), *во'катиѡ* (К, Ктл), *пул'катиѡ* (Лв, Лж, Мш, Рх, СК, Сн, СтЖ, Тв, Чрп, Яр), *пул'катиѡ* (Бл, Бн, БП, Брд, Вв, Врн, Дб, Дв, Км, Кст, Лк, Лш, Мх, Нп, Пг, Пд, Пш, Рд, Рш, СК, СтВ, Тп, Ус, Чрш), *пул'кач* (ЗГ, Км, Кст), *пул'качка* (Км), *бул'кач* (Рп), *тр'іс'катиѡ* (Мм, Рп), *тр'іска'тен'киѡ* (Пг), *тр'іш'катиѡ* (Б, Пш, Рж), *тришкуватий* (Рж), *витр'ішкуватий* (Ркш), *тр'іс'кач* (Рп), *вилу'патиѡ* (Дж), *вир'ачкуватий* (Кж), *оч'і йак у со'ви* (Вв, Лш), *оч'і йак у бара'на* (Пр), *йак у ѡж'еби* (Зб (жарт.)), *пул'катиѡ йак ѡжаба* (Ктл), *йак у бара'на* (Пр), *тайак у ко'рови оч'і* (Рдн згруб.), *фари* (Зл), *не'нависний* (Бз), *не'нависн'і оч'і* (Бз), *в'ілаз'а оч'і йак ѡ'ібул'і* (Ркш), *пул'катиѡ / страш'ний і ни'файний* (Чрш).

‘косоокий, який має ваду зору, неоднакову спрямованість зіниць’: *ко'сий* (СК, СтВ, Рдн, Тв, Чрш, Яр), *косо'окий* (Брд, Вр, Врн, Зб, Кп, Кст, Лж,

Нп, НСт, Пг, Пш, Рж, Рш, Ус), *косо|вокиї* (Вл), *косо|оциї* (Брд), *косо|глазиї* (Дб, Зл, К, Пд, Ркш, СтВ), *р'ізно|окиї* (Кж, Лк, Пг), *разно|окиї* (Бл, Лж, Мм, Нп, НСт), *розно|окиї* (Бп, Дв, Зб, Км, Лк, Мх, Рдн, Пдв, СтЖ, Чрш), *розно|вокиї* (Зг, К, Рд), *косо|оцима* (Пр), *зизо|окиї* (Вв, Рп), *сизо|окиї* (Бл), *прозо|рокиї* (Б, Лв, Рх, Сн, Тп), *йак вуз|бек* (Нп), *тайак ки|тайка* (Бн), *ки|тайець* (Дж), *дивиси правим |оком у |л'іву к'ішен'у* (Зб, Лж), *оден глаз на Кау|каз / д|ругий на |С'ев'ер* (Ркш), *одно |око |дивиси за |салом / а д|руге на |п'ід* (Пд).

‘короткозорий’: *коротко|зориї* (Б, Кст, Мм, Мш, Пг, Пш, Рж, Ус, Яр), *ко|роткий з'ір* (Дб, Лж, Тп, Чрп), *короткопри|з'ір* (Рд), *ко|роткий вид* (СтВ), *б|лиский з'ір* (Мх), *близо|рукиї* (Бл, Вл, Дв, Дж, Км, Нл, Пд, Пр, Ркш), *бл'ізо|рукиї* (Кп), *близко|глазиї* (Яр), *близко|зорний* (Км), *блиско|зориї* (Зб, Тв), *близ'ко|зориї* (Вр, Врн, Зл), *близко|окиї* (Сн, СтЖ), *близ'кий вид* (Лк), *мало|з'ірний* (Нп), *вузко|лазний* (Бн), *сл'іпий* (Брд, Ктл, Лш, Рх), *нап'і|сл'іпий* (Кж), *т|рохи сл'іпий* (СК), *сла|бий на з'ір* (Пд), *сл'іпундра* (Зб), *недови|жайе* (Брд).

‘далекозорий’: *да|лекий з'ір* (Мх, Нп), *далеко|зориї* (Бл, Вр, Тв), *далеко|зорний* (Км), *далеко|з'ірний* (Мш), *дал'но|зориї* (Пр), *до|у|го|зориї* (Пг), *да|лекий вид* (Лк).

‘підсліпуватий, той, що погано бачить’: *сл'іпий* (Бз, Брд, Вл, Врн, Дв, К, Км, Ктл, Лв, Лк, Мх, Мш, Нп, Пг (згруб.), Ркш, Рх, Рш, СтЖ, Ус, Чрш, Яр), *т|рох'і сл'іпий* (СК), *сл'іпак* (Км, Мх, СтЖ), *сл'іпачка* (Км), *сл'іпо|ватий* (Бп), *сл'інку|ватий* (Вв), *сл'іпа|тура* (Лк, Мш), *сл'іпундра* (Бн, Рп), *п'ідсл'інкуватий* (Лж, Лк), *п'ідсл'іпуватий* (Лк, Пш), *присл'іпуватий* (Дж), *недоба|чайе* (Бз, Вл, Вр, Зл, Лн, Рх), *недови|жайе* (Брд, Лж, Мм, Мх, Нп, Тп), *недо|вижує* (Вв), *недови|ж'єє* (Тв), *слабо|зориї* (Пр), *коротко|зориї* (Зг), *прозо|рокиї* (Сн), *заску|лений* (Бл), *пош|т'і темний* (Кп), *має |кур'ач'і сл'іпоти* (згруб. Кп), *має сл'іпоти* (СтВ), *ко|роткий з'ір* (Рп), *ни |бачи на |оч'і |добри* (Лн), *сл'іпота їкас* (Зб (жарт.)), *сл'іпий / сл'іпайе* (Чрш).

‘сліпий’: *сл'іпий* (Б, Бз, Бл, Брд, Вв, Вл, Вр, Врн, Дв, Дж, Зб, Зг, Зл, Кж, Кп, Кст, Ктл, Лв, Лж, Лк, Лш, Мх, Мш, Нп, НСт, Пг, Пр, Рд, Рдн, Рж, Ркш,

Рп, СК, СтВ, Тв, Тп, Ус, Чрш, Яр), *зоўс'ім сл'іпнй* (К, Рх, СК), *сл'іпа'тура* (Пд), *сл'іпундра* (Бл), *нез'р'ачий* (Лш, Пд), *темний* (Бн, БП, Вв, Дб, Км, Кп, Кст, Лж, Лн, Лш, Мм, Мх, Нл, Нп, Сн, СтЖ, Ус, Чрп, Чрш), *ўтем'н'іў* (Лн, Ус).

‘людина, яка має дуже добрий зір’: *ви'д'ушчий* (Б, Вл, Мх, Нп, Пд), *ви'д'учий* (СтЖ), *з'р'ачий* (Лн, Рд), *з'р'учий* (Сн), *з'ір'катий* (Км, Пр), *видно'зорий* (Вв), *добро'зорий* (Зл), *далеко'зорий* (Бл, Брд), *добрий з'ір* (Нп), *здо'ровий з'ір* *має* (К), *зеский з'ір* (Рп), *добри 'виж'и* (Тп), *пул'катий* (Дв), *має сто два проценти 'зору* (Кж (жарт.)), перен. *заба'гато 'види* (Рдн), *ви'д'ушчий / заба'гато 'види та шчи прис'кажує* (Мх), *за'надто ба'гато 'вижут* (Чрш).

‘глухий чоловік’: *глу'хий* (Б, Бз, Бл, БП, Вл, Дб, Дв, К, Кж, Ктл, Лв, Мм, Мх, Нп, НСт, Пг, Рдн, СК, Сн, СтЖ, Ус, Чрш, Яр), *глу'хе* (Грш, Зл), *глухо'ватий* (Ркш, Рх), *т'рохи глу'хий* (Рх), *г'лухман* (Б, Бз, Бл, Бн, Вв, Врн, Дб, Дв, Зб (жарт.), ЗГ, Км, Лв, Лж, Лк, Лш, МК, Мх, Нл, Пд (знев.), Пг (згруб.), Пр, Пш, Рж, Рп, Рш, Тп, Чрш (знев.)), *г'лухман варт'к'іўский* (Врн, Мш, Пр), *глух'меї* (Рд), *г'лушман* (НСт, СтЖ), *глуш'ман* (Дж), *глу'хар* (Чрш (знев.)), *глу'хар'* (Бл, БП, Брд, К, Пг), *глу'хий йак те'тер'а* (Вр, Ркш), *мед'в'ід' на 'вухо стаў* (БП), *не дочу'вайє* (БП, Мм, Нп, СтВ, Яр), *приглу'шений* (СтВ).

‘глуха жінка’: *глу'ха* (Б, Бл, Вв, Вр, Врн, Дб, Дв, К, Кж, Кст, Ктл, Лж, Мх, Нп, НСт, СК, Тв, Ус, Чрш, Яр), *глухо'вата* (Ндб, Пд, Ркш, Рх, Тв), *г'лухманка* (Дв, ЗГ, Км, Кст, Лж, Лк, МК, Мх, Пр, Пш, Рж, Рп, Рш, Тп), *г'лушманка* (НСт (жарт.), СтЖ), *глуш'манка* (Дж), *г'лухман* (Бн, Зб, Мш, Чрш (знев.)), *глух'меї* (Рд), *глу'хе йак пен'* (Брд, Рх), *глу'ха йак те'тер'а* (Ркш), *глу'ха йак 'торба* (Дж), *те'тер'а* (Ркш), *не 'чує 'добре"* (Дб, Нп).

‘німий’: *н'імиї* (Б, Бз, Бл, Брд, Вв, Вл, Вр, Врн, Дб, Дв, Дж, Зб, ЗГ, Зл, К, Кж, Км, Кп, Кст, Ктл, Лв, Лж, Лк, Лн, Мм, Мх, Мш, Нп, НСт, Пг, Пд, Пр, Пш, Рд, Рж, Ркш, Рш, Рх, СК, Сн, СтВ, СтЖ, Тв, Тп, Ус, Чрш), *н'імак* (Бн, БП, Лж, Лк (згруб.), МК, Рп, Чрш), *н'імачка* (Лж, Лк (згруб.)), *н'імота* (Лв), *не го'ворє* (Лж).

‘глухонімії’: *глухон’імії* (Брд, Вл, Дб, Дж, Зб, К, Кп, Лв, Лж, Мм, Мх, Мш, Нп, НСт, Пг, Пд, Пр, Пш, Рд, Рдн, Рж, Ркш, Рп, Рх, Рш, СК, Тв, Тп, Ус, Яр), *глухії* (Лк), *н’імії* (Бз, Вв, Вр, Врн, ЗГ, Зл, Ктл, Лн, СтЖ, Яр), *н’імак* (БП), *н’імота* (СК), *кал’іка* (БП, Дв, Зб), *труп* (Бн), *сапраку* (Лж, Мх), *глухії і н’імії / на м’ігах показує* (Нп), *без у’акого звуку* (СтВ), *ни гувор’є* (Пг), *инвал’ід* (Пг).

‘людина, що гаркавить’: *гаркавий* (Дж, Кж, МК, Рж), *картавий* (Пр), *картавит* (Вр, Тв), *картавий* (Ркш), *шипил’айє* (Брд, К, Рх, Рш), *шипил’авий* (Кп, Лв, Лж, Яр), *шипил’айє* (Дв), *шепел’айє* (Нп), *шипил’ейє* (Бл, Зб, Рдн, Чрш), *ш’ін’іл’ейє* (Км), *шипил’ук* (Км), *ш’ипил’еўка* (Км), *безйазикий* (Мм), *йазик пришитий* (Дб), *зайіка* (Пд, Пш), *не домоўл’айє / не доказує слова* (Нп), *партач* (СтЖ), *н’імак* (Лк), *не кажи р* (Тв, Тп), *тайак* *Л’ен’ін* (Лк).

‘гугнявий, який говорить нерозбірливо, в ніс’: *гун’айє* (Зл, Рх), *гун’авий* (Б, Вл, Кп, Лн, Пр, Рж, Ркш, Рш, Яр), *гуґн’ав’йє* (Бл), *гуґн’авий* (Вр, Рп), *гуґн’авец* (Пш), *хухनावий* (Чрш), *гундосий* (Нл), *мимр’а* (Бз), *баламута* (Сн), *нап’іун’імії* (Дв), *говори ў н’іс* (Вв, Зб, Пд), *бубнит п’ід носом* (Лж), *слабий на н’іс* (Нп), *дудлайє* (Мш), *халамандрит* (СтЖ), *глиґайє слину* (БП), *теренкотит* (Тв), *гундосит’* (Дж).

‘шепелявий, який вимовляє свистячі звуки як шиплячі’: *шипил’айє* (Брд, Вв, Вл, Лк, Лн, Нп, Рх, СтЖ, Ус), *шипил’ейє* (Бл, Зб), *шепел’айє* (Зл), *читил’айє* (БП), *шипил’авий* (Б, Кп, Лк, Рш, Яр), *шепел’авий* (ЗГ, Лж, МК, Нп, Пш, Рж, Рп), *шипил’уха* (СК), *шипл’ачий* (Ркш), *шип’йачий* (Пд), *картавий* (Мш), *гикавий* (Лн), *йазик короткий* (Дб), *йазик пришитий* (Лж), *крутойазикий* (Зл), *безйазикий* (Мм), *н’амкайє п’ід носом* (Лж), *шипил’ави* (БП), *читил’айє* (БП), *шворкаўка* (СтВ).

‘буркотун, чоловік, який говорить тихо й невиразно’: *тихий* (К, Мх), *тихон’а* (СК, Яр), *т’іхон’а* (Кп), *тихон’кий* (Рдн), *спокоїний* (Ктл), *мимра* (Лш, Рп), *мн’амра* (ЗГ), *м’амл’а* (Нл), *н’ама* (Рх), *муд’а* (Км), *муркало* (Пд), *нет’амушчий* (Пр), *недомоўлений* (Нп), *бурчавий* (МК), *н’ежний* (СтВ), *н’імак*

(Бн), *ти^хон'ко го^вори* (Тп), *гу^вори п'ід н'іс* (Бп), *у^н іс гу^вори* (Дв), *буб^нит п'ід^н носом / бур^мочит* (Бл), *го^вори нироз^бі^рливо* (Вв), *та^ка м^ова у^н не^го* (Зб), *н'і^риба н'і^мієсо* (Тв).

‘буркотуха, жінка, яка говорить тихо й невиразно’: *ти^ха* (К, Мх), *т'і^хон'а* (Кп), *ти^хон'ка* (Рдн), *ми^мра* (Рп), *не^т'а^мушча* (Пр), *н'а^майє* (Рх), *го^ворит со^б'і п'ід н'іс* (Лш).

‘заїка’: *за^йіка* (Бл, Бп, Вр, Дж, Зл, Кж, Лж, Пр, Пш, Рдн, Рж, Ркш, Чрш), *зай^ікайєси* (Вл, Пд, Рд), *зай^ікайєтси* (Лн), *за^гікайєси* (Бн, Ктл, Мх, Нп, Рдн), *си за^гікайє* (Сн), *за^гікайєса* (Тп), *за^гікуйєси* (Б, Брд, Дб, Дв, Кст, Лк, Нст, Ств, Стж, Тв), *і^кавий* (Рп), *г^ікавий* (Бз, Врн, Лж, Мш, Рш, Яр), *г^іковий* (Кп, Рх), *г^ікаўка* (Км), *за^гікавка* (Мш), *за^гіковий* (Лв), *за^гікловий* (Зб), *за^гікливий* (Мм), *за^гіканий* (Зг, МК, СК), *за^гікуватий* (Зб, Лк), *тої / шо си зай^ікайє* (Ус).

‘повнолиций’: *ли^цатий* (Нп, Рж, Рп, Рш, Стж), *к^руглий* (Тп), *кругло^лицй* (Бз, Рж, Ркш), *мор^датий* (Дв, Дж, Лк, Нст (згруб.), Рп, Стж), *бу^цматий* (Зб, Лк, Мш, Ств), *бу^ц'матий* (Брд), *бо^цматий* (К, Лв, Лж, Мх), *бо^цул'а* (Лж), *ба^цалатий* (Вр, Пр), *бри^цатий* (Вв), *по^уїний* (Бн, Дб, Мм, Тп), *по^уно^видний* (Кж), *шчоко^видний* (Пд), *пампу^листий* (Км), *бамбу^листий* (Врн), *пу^хлатий* (Тв) *то^устий* (Б), *то^устий на ли^це* (Рх), *то^ус'тун* (Зг), *наб^ресклий* (Пг), *тен'ге^лецкий* (СК), *бом^батий* (Нп), *пу^хлатий* (Кст), *тр'іс^катий* (СК), *г'ем^батий* (Вл), *к^репкий* (Бн), *г^рубий* (Б), *круг^лен'кий* (Вс), *пиш'не'кий* (Вс), *ли^це йак гар^буз* (Бп), *та^кий йак дри^в'ітн'а* (Рш), *пам^пушок* (Кст), *пам^пушка* (Сн), *по^ник* (Сн), *ба^лабух* (Зл), *мор^да п^роси к'і^рп'і^ча* (Лк), *тай^ак таз'ік* (Рдн), *тай^ак м'іс'ац' к^руглий* (Рдн).

‘повненька дитина’: *круг^лен'ка* (Тп), *гу^зко^вата* (Рх), *того^ната* (Нл), *пу^хлата* (Тв), *по^уна* (Рш), *кругло^лица* (Рш), *фаї^нен'ка* (Тп), *пам^пушка* (Кп), *ба^бузик* (Пд), *йак бу^лочка* (Брд), *та^ке / йак коло^бочок* (СК).

‘людина з великим лобом’: *чо^латий* (Вл, Дб, Дв, Зб, Зг, К, Км, Лв, Лж, Лк, Лш, Мм, Мх, Нп, Нст, Пг, Ркш, Рп, Рх, Рш, СК, Ств, Стж, Тв, Тп, Яр), *ло^батий* (Рж), *ло^бастий* (Пш, Чрш), *високо^чолий* (Бз, Зб, Пр), *широко^чолий*

(Вв, Кп, Пд), *широко*^лобий (Мш), *доўго*^лобий (Брд), *лисий* (Б, Рп), *тайак*^лисий (Нп), *чоло*^л йак *кол*^л 'іно (Лж), *чоло*^л йак *таблиц*^л'і (Бл, Зб), *чоло*^л йак *си*^лло (Рд), *йак*^л у *ко*^лрови *чоло*^л (Нп), *чоло*^л *велике* (Нп), *з великим*^л *чолом* (Яр).

‘чоловік з вусами, вусач’: *ву*^л*сатий* (Б, Бз, Бл, БП, Брд, Вв, Вл, Вр, Врн, Дб, Дв, Дж, Зб, ЗГ, Іс, Кж, Км, Кп, Кст, Ктл, Лв, Лж, Лк, Лш, Мм, Мх, Нп, НСт, Пг, Пд, Пр, Пш, Рд, Рж, Ркш, Рп, Рх, Рш, СК, Сн, СтВ, Тв, Тп, Ус, Чрп, Чрш, Яр), *у*^л*сатий* (Мш), *ву*^л*сач* (Зл), *ву*^л*сач* *ву*^л*сатий* (Лк), *той*^л *з вусима* (Зб), *з ву*^л*сами* (К, Лн, Сл), *ниўпор*^л ‘ад’кований (Ус), *вуса*^л *йак*^л у *з*^л ‘уса (Лк, СтЖ), *приди*^лус (Лж).

‘бородатий чоловік’: *боро*^л*датий* (Б, Бл, БП, Брд, Вв, Вл, Вр, Врн, Дб, Дв, Дж, Зб, ЗГ, К, Кж, Кп, Кст, Ктл, Лж, Лк, Мм, Мх, Нп, НСт, Пг, Пр, Рд, Рж, Ркш, Рп, Рх, Рш, Сн, СтВ, Тв, Яр), *бор*^л*датий* (Зб, Пд, СК, Чрш), *боро*^л*дистий* (Лв), *боро*^л*дач* (Зл, Км, Лш, Пд, Пш), *боро*^л*даї* (Лк), *боро*^л*дан*’ (Бз, Вр, Мш), *за*^л*рослий* (Бл), *пар*^л*хатий* (Рп), *костр*^л ‘у’батий (БП), *той*^л / *шо*^л *маїе*^л *боро*^л*ду* (Рдн, Тп), *з боро*^л*дойу* (Бз, Лн), *носи*^л *боро*^л*ду* (Лн), *п*^л ‘ішоў *йак*^л *жид* (Ус), *ца*^л*нок* (СтЖ), *липу*^л*вани* (Чрп).

‘губатий чоловік’: *гу*^л*батий* (Б, Бн, БП, Бр, Брд, Вв, Вл, Вр, Врн, Грз, Дв, Дж, Др, Зб, Іл, К, Кж, Ктл, Лв, Лж, Лн, М, МК, Мл, Ндб, Нп, НСт, Ол, Пг, Пд, Пр, Пш, Рдн, Рж, Ркш, Рх, Рш, СК, Сл, СтВ, СтЖ, Тв, Тп, Тр, Трш, Ус, Чрн, Чрп, Чрш, Шп, Яр), *гу*^л*бач* (Вс, Зл), *вар*^л*гатий* (Бл, Брд (згруб.), Врч, ЗГ, Кд, Кл, Кс, Лк, Мм, Ош, Пг, Рд, Рп, Рх, Сн, Стц, Тв), *та*^л*ке*^л *вар*^л*гате* / *нескладне* (Сн), *вар*^л*гач* (Вс, Пг), *г*^л ‘ем’батий (Бз, Врч, Гр, Дб, Іс, Км, Кп, Пн, Чрн, Чрш (заст.)), *гем*^л*батий* (Вр, Нл), *гим*^л*батий* (Лн, Мш), *ги*^л ‘м’батий (Лк), *трим*^л*батий* (Гр, Дв, Лк, СтБ (заст)), *тром*^л*батий* (Мх), *трим*^л*бач* (Лш), *з*^л*руб*^л ‘і *зуби*^л *йак*^л *ва*^л*ренички* (Кст), *зуби*^л *йак*^л *пан*^л*чохи* (Ркш).

‘губата жінка’: *гу*^л*бата* (БП, Брд, Вв, Вл, Зб, Зл, Кж, Ктл, Лв, Лн, Нп, НСт, Пд, Пр, Пш, Рж, Ркш, Рш, СК, СтВ, Тп, Яр), *вар*^л*гата* (Брд, Врн, Дб, ЗГ, Кс, Лж, Мм, Рд, Рп, Рх, Сн, Стц, Тв), *г*^л ‘ем’бата (Дб, Км, Кп, Чрш), *гим*^л*бата* (Мш), *гим*^л*бата* (Лн), *трим*^л*бата* (Лк, Лш, СтВ), *тром*^л*бата* (Мх), *зуби*^л *йак*^л *ва*^л*ра*^л*ниц*^л ‘і (Ркш).

‘людина з довгим носом’: *но|сатий* (Б, Бл, Бн, БП, Брд, Вв, Вл, Вр, Врн, Дб, Дв, Дж, Зб, ЗГ, К, Кж, Км, Ктл, Лв, Лж, Лк, Мх, Нп, НСт, Пг, Пш, Рп, Рх, Рш, СК, СтЖ, Тв, Тп, Чрп, Яр), *горбо|носії* (Рп, Рш), *но|сач* (Тв), *доўго|носії* (Зл, Кст, Лн, Лш, Мм, Нп, Пд, Пр, Рд, СтВ), *доўго|носік* (Бз, Кп, Пд (жарт.), Рж), *з’у|батий* (Брд, Рп), *н’іс йак ку|кушка* (Мш), *н’іс йак у во|рони* (Нп), *во|рона* (Ркш), *н’іс маї доўгий йак л’ул’ка* (Зб), *тайак гру|з’ін з доўгим |носом* (Рдн), *маїе доўгий н’іс* (Чрш).

‘кирпатий’: *кур|носії* (Б, Бл, Бн, Брд, Врн, Дв, Зл, Км, Лв, Лж, Мм, Мш, Пг, Пд, Рд, Рдн, Рх, Сн, СК, Тп, Чрп, Яр), *кур|носік* (Мх), *кар|носії* (СтВ), *пирко|носії* (Вв, Дб, Кст, Лк, НСт, СтЖ, Чрш), *перко|носії* (Нл), *кирпо|носії* (Лж, Лш), *кир|патий* (Бз, Кж, Лш, Рп), *ку|ций н’іс* (Рш), *ку|цен’кий н’іс* (Лн), *куцо|носії* (Рш), *куцо|рилиї* (Вр, Кп), *за|дертий н’іс* (К, Нп), *зако|пирчений н’іс* (Рх), *задерто|носії* (Ркш), *п’ід|дерчивий* (Рш), *н’іс-бара|бул’а* (Рп), *н’іс йак кушка* (Нп), *кушка* (Пр), *куш|катий* (Пр), *кир|тица* (Нп), *сви|н’аче |рило* (Кп), *штра|мацкий н’іс* (Ус), *йак бара|бул’ка* (Зб), *н’іс кр’уч|ком* (Дж).

‘людина з великими зубами’: *зубатий* (Б, Бз, Бл, Брд, Вв, Вл, Вр, Врн, Дв, Зб, ЗГ, К, Кп, Кст, Ктл, Лв, Лж, Лн, Нп, НСт, Пг, Пд, Пр, Пш, Рд, Рдн, Рж, Рх, СК, СтВ, Тв, Ус, Яр), *зубач* (Зл, Мш), *зубастий* (Ркш, Сн), *клан|цатий* (Бн, БП, Брд, Вв, Дв, Дб, Км, Кст, Ктл, Лж, Лк, Лш, Мх, Нп, Пг, Рд, Рп, Рх, СК, СтВ, СтЖ, Тп, Чрп), *клен|цатий* (Бл), *зуби йак клава|ки* (Рш), *зуби йак ікла* (Зл), *зуби йак ікли* (Кж), *зуби йак у ко|н’а* (Мш, Рш), *киво|зубий* ‘з великими і кривими зубами’ (Б, Дж, Мм, Сн, Яр), *маїе |зуби велик’і / клан|цат’і* (Чрш).

‘беззуба людина’: *бе|з:уба* (Бз, Брд, Вв, Врн, Дб, Зл, Кж, Км, Кст, Ктл, Лж, Мх, Мш, Пг, Пд, Пш, Рд, Рп, Рш, СК, СтЖ, Ус, Чрш), *бе^u|з:убий* (Бл, Вр, Зб, Лв, Лк, Мм, НСт, Пр, Рдн, Ркш, Рх, Сн, Яр), *без зуб’іў* (К, Нп, Рп, СтВ), *р’ідко|зубий* (Мм), *шчир|батий* (Дж), *ша|маїе* (БП), *шаўкаїе* (Рх), *шаўкало* (Рх), *шоўкач* (Лш), *рот йак пу|л’ариц* (Нп), *ан’і |зуба ў |рот’і* (Бн), *рот ни вигл’а|даїе на рот* (Дв), *зуб’іў не |маїе / лиш |манку |їісти* (Зл), *биз|зубий йак |задн’іца* (згруб. Ркш), *тава* (Рп).

‘людина з ластовинням’: *весн’анкуватий* (БП, Лк, Лн, Пг, Пд, Пш, Рж, Ркш, Рп, Тв), *весн’анковатий* (Дб, К, Лн, Мх, Нп, СК, Чрп), *весн’анковатий* (Б, Вл, Нп, Рш, СтЖ, Чрш, Яр), *в’існ’анкуватий* (Бл, Вв), *в’існ’анковатий* (Бн, Брд, Рх, Тп), *весн’інкуватий* (СтВ), *весн’іўкуватий* (Зб), *весн’уватий* (Рдн), *весл’інкуватий* (НСт), *в’ісл’анкуватий* (Лв), *в’ісл’інкуватий* (Лк), *тар’катий* (Дв, Км, Ктл, Лк, Рд, Яр), *тарка’тен’кий* (Пр), *капа’нистий* (Кж, Км, Мм), *кир’патий* (Яр), *коно’патий* (Нл), *рижій* (Брд, Сн), *ц’апаний* (Лш), *роїс’кий* (Ркш (заст.)), *р’абий* (Бз, Вр, Врн, Дж, Мш, Ркш, Рх), *р’аб’іна* (Зл), *з вис’нушками* (Ктл), *та / шо має весн’ан’ки на ли’ци* (Зб), *з та’ким ли’цем йак ў со’рок’і йайц’і* (Кп), *перепел’аче йайце* (згруб. Рп).

‘людина з висипами на обличчі’: *остудоватий* (Дб), *о’студавий* (СтВ), *ус’тудуватий* (Бн, Нп), *остудовий* (Лк), *остудливий* (Зб), *вус’тудий* (Ктл), *остуд’ник* (Рш), *з остудами* (Рх), *бубавий* (БП, Дв, Км, Мх, СтЖ), *бобо’ватий* (Ркш), *буб’катий* (Лк, СК), *бобо’рузливий* (Пд), *бубурузо’ватий* (Кп), *вуг’ратий* (Дж), *кап’равий* (Вв), *пришчу’ватий* (Рп), *з в’іспойу* (Лн), *р’аповий* (Б), *р’абий* (Вл), *гнил’ак* (знев. Рп), *пар’шивий* (Бл), *ў’студи має* (Рдн), *з боро’даўкойу* (Сн), *йак то шо в’існа по ли’ци* (Яр), *спо’рولو ли’це йак кир’тин’а / бобо’рузи* (Рш).

‘людина з довгими або відстовбурченими вухами, вухань’: *вухатий* (Врн, Дв, Кж, Лв, Лж, Лн, Нп, НСт, Пг, Рж, СК, Тв, Яр), *вух’латий* (Лж, Нп), *вух’лан* (Зл), *вух’ланка* (Зл), *клапа’вухий* (БП, Вв, Вр, Дб, Зб, К, Км, Кп, Лк, Лн, Мх, Пд, Рп, Рх, СтЖ, Тв), *клапа’вух’ий* (Бл), *клапа’вутий* (Сн), *клапа’ухий* (Брд, Ркш (жарт.)), *клапо’ухий* (Пр, Рд), *клапо’вухий* (Чрш), *клопо’вухий* (Зб), *кла’патий* (Дв, Лк, СтВ, Тп), *кла’патий* (Пг), *капла’вухий* (Ктл, Лж, Лш, Мм), *капло’вухий* (Б, Нл), *капло’ухий* (Дж), *доўго’вухий* (Бз), *вуха йак у в’ісл’у’ка* (СК), *йак у зайаца* (К жарт.), *йак у каба’на* (Ктл), *поро’с’ач’і вуха* (ЗГ), *чебу’рашка* (Врн, Рдн), *йеў’рейска по’рода вухата* (Чрш (жарт.)).

‘людина з малими вухами’: *без’вухий* (Дв), *коротко’вух’ий* (Пд), *плоско’вухий* (Пд), *шутий* (ЗГ), *чулий* (Лш, Нл), *вуха йак у мишки* (СК), *вушка йак у миш’і* (Нп), *вуха йак у миш’і* (Рх), *ни’зен’кі вушка* (СтВ), *файн’і вуха*

(Мх), ма'лен'к'і 'ушка (Тп), ко'ротк'і 'вуха (Яр), як ма'лен'к'і то це 'дуже
'файно / це 'горд'іст' / це не'ма 'назви н'і'якої (Вв), н'іх'то на 'вуха не 'дивиси
(Зл).

‘довгоногий чоловік’: ла'батий (Бл, Бн, Брд, Дб, Дв, ЗГ, Лв, Лж, Мш,
Пг, Рп, Рх), лаба'натий (БП, Вл, СК), доўго'ногий (Вр, Врн, Дж, Зл, К, Км, Кп,
Кж, Ктл, Лн, МК, Мх, Пд, Пш, Рд, Рж, Рш, Сн, СтВ), доўго'лабий (Вв, Вр, Кст,
Лж, Лк, Лн, Нп, НСт, Рх, СтЖ), дл'ін:'о'ногий (Лн), драба'натий (Лк),
гандра'батий (Нл), доўгош'вабий (Зб), но'ганий (Яр), доўго'ногий як 'чапл'а
(Ркш), як 'буз'ок (Лш), як 'билен' (Лш), в'ісокий і 'доўгий (Чрш), 'ноги як
двохмет'роўка (Рш), 'доўг'і 'ноги 'маіе / як у з'лод'і'я (Зб), 'ноги 'доўг'і /
в'ісок'і 'ноги (Тп), 'зайач'і 'ноги (Зл), д'римба (МК), чорно'гуз (Мш, Пр).

‘довгонога жінка’: ла'бата (Бл, Брд, Дб, Дв, ЗГ, Лж, Рп, Рх), лаба'ната
(Вл, Мх, СК, Яр), доўго'нога (Бз, Врн, Дв, Зл, Км, Кп, Ктл, МК, Пд, Пш, Рд,
Рж, Рх, Рш, Сн), доўго'лаба (К, Лж, Нп, НСт), доў'гачка (Мш), гандра'бата
(Врн), но'гата (Лв), ви'сока як то'пол'а (Лш), ви'сока як дра'бина (Лш),
доўго'нога як 'чапл'а (Ркш), та'к'і 'ноги 'доўг'і / як у ко'н'а (СК),
стер'н'анка (Бз), стра'тона (Рх), 'чапл'а (Нл, Пр), б'рол'ерка (Зб).

‘довгорукий’: доўго'рукий (Бз, Вв, Дж, ЗГ, Кж, Кп, Кст, Пг, Пд, Пр, Пш,
Рж, Ркш, Рп, Рх, СК, СтЖ, Тв, Яр), ру'катий (Б, Вр, Дв, Зб, Лв, Нп, СК), ру'ки
як у 'велетн'а (СК), 'руки як граб'л'і (Бз), загре'буиий (Дж), 'доўг'і 'руки /
'можут к'расти (Зб, К), доўго'рукий ‘злодій’ (Дв, Кп, Ркш), евф. з 'доўгими
ру'ками ‘злодій’ (Бл, Бн, Зл), 'доўг'і 'руки у 'того / шо кра'де (Чрш).

‘лівша-чоловік’: л'і'вак (Б, Бл, Бн, БП, Бр, Брд, Вв, Вл, Врч, Вс, Гр, Грз,
Дб, Др, Зб, Зл, ЗГ, Іл, Іс, К, Кд, Кл, Км, Кп, Кс, Кст, Ктл, Лв, Лж, Лк, Лн, Лш,
М, МК, Мл, Мм, Мх, Мш, Ндб, Нп, НСт, Ол, Пг, Пд, Пн, Пш, Рдн, Рж, Рп, Рх,
Рш, СК, Сл, Сн, СтБ, СтВ, СтЖ, Стц, Тв, Тр, Трш, Ус, Чрн, Чрп, Чрш, Шп),
л'і'ўша (Бз, Вр, Вс (нове), Дж, Кс, Ош, Пр, Чрн), л'і'ваиш (Вл, Пд, Ркш, Яр),
л'і'вака (Врн, Нл), л'і'ўчак (Кж), л'і'во'рукий (Тп), л'і'во'ручка (Дв).

‘лівша-жінка’: л'і'вачка (Б, Бл, Бн, БП, Бр, Вв, Врч, Вс, Грз, Др, Зб, ЗГ,
Зл, Іл, Іс, К, Кд, Кж, Кл, Км, Кп, Крч, Кс, Кст, Ктл, Лв, Лж, Лк, Лн, Лш, М,

Мл, МК, Мм, Мх, Мш, Нп, НСт, Ол, Ош, Пг, Пдв, Пн, Пш, Рп, Рх, СК, Сл, Сн, СтБ, СтВ, СтЖ, Стц, Тв, Тп, Тр, Трш, Ус, Чрн, Чрш, Шп), *л'іу'ша* (Бз, Вр, Врн, Грш, Дж, Кс, Пд, Пр, Яр), *л'і'вак* (Брд, Дб, Рдн, Чрп), *л'і'вашка* (Вл, Ркш), *л'іу'шица* (Рх), *л'і'ва'чиха* (Рш), *л'і'во'рука* (Тп), *л'і'во'ручка* (Дв), *л'і'вака* (Врн), *л'роби на л'і'ву л'руку* (Ус).

‘клишава людина’: *клишо'ногий* (Лж, Лк, МК, Мш, Ркш, Рп, Тв (згруб.)), *кл'ошо'ногий* (Лж), *кл'ішо'ногий* (Вр), *клише'ногий* (Нл), *клишолабий* (Кст), *кли'шавий* (Пш), *криво'ногий* (Б, Дж, Зб, Ктл, Пр, Рш, Яр), *широко'ногий* (Вв), *шOVER'ногий* (Сн), *шивир'ногий* (Мм), *шевер'ногий* (Нл), *шивер'ногий* (Зл, Лн), *вузко'ногий* (Пд), *криволабий* (Нп, НСт, СтВ, СтЖ), *шивирлабий* (Мх), *косолапий* (ЗГ, Нл), *шанта'лавий* (Дб, Рд (згруб.), Рх), *кул'гавий* (Бз), *кри'вий* (Вл), *кал'і'ка* (Дв, Зб), *кал'і'цун* (Бн), *п'іш'ла йак кап'р'іца* (Рх), *плет'е но'гами* (Брд), *йде таї си ш'портайе* (Км), *л'ходи ко'л'і'нами до'купи* (Тп), *л'косит но'гоу* (К), *л'косит но'гами* (Бл), *л'риво йде* (Лв), *л'маїе х'ід до сере'дини* (Рдн), *завер'тайе фа'сул'і* (Бл), *л'качка* (Лк).

‘кривий, який має одну ногу пошкоджену або коротшу за другу’: *кри'вий* (Б, Брд, Лж, Мш, Пд, Рж, Тв, Ус), *кал'і'ка* (Бн, Дв, Дж, Зб, Мх, Рж, СК), *кал'і'чка* (Пг), *хро'мий* (Дб, Лж, Пр, Ркш, Яр), *храмо'вий* (СтЖ), *криво'ногий* (Врн, МК), *криволабий* (Кст), *кри'вен'кий* (Лв), *шанта'лавий* (МК), *коротко'ногий* (Зл, Нп, Пд), *кул'гавий* (Кп, Нл), *кул'ган'* (Лв), *інвал'ід* (ЗГ, Пш), *ст'оп* (Ктл), *ст'она* (СтВ), *ст'опаний* (СтВ), *ш'к'она* (Бп), *кал'і'чка* (Рд), *на л'ногу нал'а'гаїе* (Вв, Тп), *ш'кутил'гаїе* (Бп, Лж), *ш'канди'байе* (Лж), *хро'маїе* (Лж), *ш'катул'гаїе* (Вл, Вр, Рх), *ш'кул'гаїе на ту ногу* (Бл), *хра'маїе* (Нп), *ка'тул'ка* (Рп).

‘кривий’: *кал'і'ка* (Бн, Бп, Врч, Вс, Дв, Др, Зл, Ктл, Лж, Лк, Лн, Мх, Нп, НСт, Пр, Рж, СК, СтЖ, Чрп, Чрш), *кри'вий* (Б, Бл, Ктл, Лн, Рдн, Рх), *кри'вен'кий* (Лж), *кри'вул'а* (МК, Мм), *криво'уїазий* (Врн, Лв, Рш, СтЖ, Яр), *криво'уїезий* (СтВ), *криволечий* (СтВ), *криво'ногий* (Лш), *криво'бокий* (Кп), *право'бокий* (Пд), *л'і'во'бокий* (Пд), *скри'у'лений* (Пг, Ркш), *перекри'у'лений* (Дб, НСт, Ркш), *ко'сий* (Брд, К), *гор'батий* (Вв), *ко'сит но'гоу* (К), *ка'тул'а* (Рп),

не|т'афера (Тп), *инва|л'ід* (Др, Лн, Лш, Сн, СтЖ, Тп), *інва|л'ід* (Ош, Сл), *сла|бий* (Вл).

‘людина з кривими ногами, кривонога’: *криво|ногий* (Бз,Врн, Дж, Зб, Зл, Кж, Ктл, Лк, Лн, Пг, Пд, Пр, Пш, Рд, Рж, Ркш, Рп, Рш, Сн, СтВ, Тв, Чрш Яр), *криво|лабий* (БП, Дв, К, Км, Лж, Лк, НСт, Рх, СК СтЖ), *криво|латий* (Лв), *косо|латий* (ЗГ), *шивир|ногий* (Бл, Бн, Вл, Зб, Кп, Лк, Лн, Мш, Чрш), *кри|вий* (Б, Дб), *кри|вак* (МК), *кри|вул'а* (Бз), *кри|вул'і* (Бл), *криво|ножка* (Зл), *шанта|лавий* (Мх), *кош|латий* (Лн), *ка|л'іка* (Ус), *т|рохи ка|л'ічка* (Тп), *кара|катиц'а* (Лв), *на велоси|пед'і по|їїхала* (Кп. жарт.).

згрубіло-зневажливі назви для кривої людини: *ка|л'іка* (Вв, Дж, ЗГ, Зл, К, Кд, Кл, Км, Пг, Рх, СтЖ, Яр), *ка|л'ічка* (Зл), *кри|вул'а* (Бз, Лш, МК, Мм, Мш, Рж), *кри|вул'і* (Бл), *кри|ве* (Дб, Рдн, Рп, Чрш), *ш|капа* (Рп), *ка|л'іцун* (Км, Лк, Лш, Мх, СтЖ), *ка|л'іцунка* (Км, Нп), *кри|вий* (Нп, Пш), *коротко|лабий* (Нп), *криво|лабий* (К, Лн), *перева|лений* (Лж), *полом|лений* (Шп), *недо|разв'ітий* (Пд), *ни|йакий* (Кп), *с' 'т'она* (СтВ), *шонто|рогий* (Ктл), *ра|х'ітний* (Чрш).

‘горбата людина, горбань’: *гор|батий* (Б, Бз, Бл, Бн, БП, Брд, Вв, Вр, Вл, Врн, Дб, Дв, Др, Дж, Зб, Зл, ЗГ, К, Кж, Км, Кп, Кст, Ктл, Лж, Лк, Лн, Мм, Мх, Мш, Нп, НСт, Пг, Пд, Пр, Рд, Рж, Ркш, Рп, Рх, Рш, СК (знев), СтВ, СтЖ, Тв, Тп, Ус, Чрп, Чрш, Яр), *горба|тен'кий* (Лк), *гор|бан'* (Бз, Пш), *гор|бал'* (Дж), *гор|бач* (Бл, Лш, Мш, Пг), *г'і|босий* (Сн), *ка|л'іка* (Лж, СК), *таї|н'істра на п|лецах* (Нп).

‘лисий, з лисиною або без волосся’: *ли|сий* (Б, Бз, Бл, Бн, БП, Брд, Вв, Вл, Вр, Дб, Дв, Дж, Зб, ЗГ, Зл, К, Кж, Км, Кп, Кст, Ктл, Лж, Лк, Лн, Лш, Мм, Мх, Мш, Нп, НСт, Пг, Пд, Пр, Пш, Рд, Рж, Ркш, Рп, Рх, Рш, Сн, СК, СтВ, СтЖ, Тв, Тп, Ус, Чрш, Яр), *ли|сак* (БП, Лж), *ли|сун* (Бн, Дб), *ли|сман* (Лн), *голо|мозий* (Врн, Лв, Рш), *голо|головий* (Б, Вв), *безво|лосий* (Рд), *ли|сий йак маког'ін* (Нп, Тв), *голо|ва йак маког'ін* (Дв, Мш), *йак маког'ін* (Лн), *маког'ін* (Рх), *го|лий йак ко|л'іно* (БП), *голо|ва йак ко|л'іно* (Вр), *ли|сий йак бубен* (Бл), *ли|сий йак до|лон'а* (Пдв), *ро|зумний чупер ли|шайе дур|ну голо|ву* (Пд).

‘кучерявий’: куче^р’авиї (Б, Бз, БП, Брд, Вл, Вр, Врн, Дб, Дв, Зб, ЗГ, Зл, К, Кп, Ктл, Лв, Лж, Лн, Мм, Мш, Нп, Пд, Пр, Пш, Рд, Рж, Ркш, Рп, Рш, Сн, СтЖ, Тп, Ус, Яр), куче^р’евиї (Бн, Вв, Кст, Лк, Мх, Пг, СК, СтВ, Тв, Чрп), куч’і^р’евиї (Бл), кучи^р’евиї (Чрш), куд^р’авиї (Лж, Пр), фаї^ниї (Зб, Лж, Нп, Рх, Тп), ўрод^ливиї (ЗГ), куд^латиї (Лш), пат^латиї (Вв (жарт.), Лн, НСт), чуп^ратиї (Лж), куче^р’авиї йак ба^ран (Рх), куч’е^р’евиї йак ба^ран (Км), голо^ва йак ша^пка (БП), йак йаг^н’а (Пд), ба^ран (Дж), ба^ранчик (Зб, Кж, Ркш), ба^рашка (Зб).

‘рудий’: ^рижиї (Б, Бз, Бл, БП, Брд, Вв, Вл, Вр, Врн, Дб, Дв, Дж, Зб, ЗГ, Зл, К, Кж, Км, Кст, Ктл, Лв, Лк, Лн, Лж, Лш, МК, Мш, Нл, Нп, НСт, Пд, Рд, Рж, Рп, Рх, Рш, СтЖ, Сн, Тв, Ус, Чрш, Яр), ^р’іжиї (СтВ), ^ри^жсен’киї (Зб), ^ри^жак (Км, Лн, Мш, СтЖ), ^ри^жачка (Км, Мш), ^рижи^к (Вв), зари^ж’еуленії (Зб), ру^диї (Бн, Пг, Пш), рудово^лосиї (Ркш), ^ж’ериї (Мм, СК), чер^воніиї (Км, Кп, Лк, Пг, Пр, Рх), червоного^ловиї (Пд), чер^леніиї (Лж), воз^н’аніиї (Рп), запа^леніиї (Лж), ^цурик (Лн).

‘білявий’: б’ілиї (Вс, Зл, Кж, Лк, Лн, МК, Ус, Чрп, Чрш, Яр), б’ілен’киї (Грз, Зл, Ктл, Лж, Мш), б’ілен’киї на ^чупир (Нп), б’ілого^ловиї (Врн), б’ілово^лосин (Нп), б’ілоб^рисиї (Лн), б’іл’авиї (БП, Брд, Вв, Вр, Лв, Нп, Пд, Тв), б’іл’аўка (Бл, БП, Дж, Пд, Пш, Рх, СК, СтЖ), ру^с’авиї (Лк, Нп, Рж, Рх, Рш), с^в’ітлиї (НСт), с^в’ітлиї ^чупир (СтВ), з с^в’ітлим ^лволосом (Тп), с^в’ітлово^лосиї (Зл, К, Рд, Ркш, Рп, Сн), бл’ондиї (Дв, Кст, Мх, Пг, Чрш), блан^д’ін (Пр), блин^д’ін (Вс), блан^д’інка (Б, Пр), тиеничново^лосиї (Рп), ^чупир йак п^р’адиво (Ркш), с^в’ітлен’киї / йак ^гусочка (Зб), йак гус’ (Лн), гу^сак (ЗГ).

‘людина з темним (чорним) волоссям’: ^чорниї (Вс, Дв, ЗГ, Кп, Лн, Рд, Рш, СК, Чрш), чор^нен’киї (Рх), чор^н’авиї (Вв, Вр, Км, Лв, Нп, Рж, СтВ, Чрп), чор^н’аўка (Рш), чорно^бривиї (Бн, Кж, МК, Пг), чорно^бриўка (Пг), чорново^лосиї (Пд, Пр, Ркш), з ^чорним ^лволосом (Тп), йак ^сажка (БП), ^чорниї йак смо^ла (Зл), ^чорна йак во^рона (Нп), ^чорниї йак воў^к (Пр), ^чорниї йак ^галка (БП, Рх, Тв), ^чорниї йак ^циган (Лк, Ркш, Яр), чорна йак ^циганка (Зб, Лв, СК), ^чупир йак у ^цигана (Км), ^циган (Бл, Кп, Лк, Ркш, СтВ), ^цеган (Км),

циганка (Б, Бл, Вв, Дж, Км, Ктл, Нл, НСт (жарт.), Пш, СтЖ, Тв), циганчук (Лн), циганочка (Мш), цига'н'а (Врн), цига'нок (Пд), циганку'ватий (Пд), цига'нистий (Брд), циганска ди'тина (Пг), на циган'іу по'хожий (Чрш), чорний чупир (Зл, К), ворона (Рп), н'ег'рушка (Дв), смаг'л'авий (Вс).

‘сивий’: сивий (Брд, Дб, Зл, К, Кж, Кп, Кст, Ктл, Лв, Лж, Лк, Лн, Пг, Рж, Ркш, СК, СтВ, Тв, Яр), си'вавий (Нп), си'вак (Рп), си'вул'а (Км), си'вул'ка (МК), сивого'ловий (Кп, Пд), сивоволосий (Рп), сиво'чолій (Бз, Дж), поси'в'іу (Вл, Зл, Тп), по'сив'іу (Дв), сивий йак по'в'ісмо (Рш), сивий йак горо'бец (Нп), сивий йак зо'зул'а (Зб, СтЖ), сивий йак го'лубка (Лн, Пр), с'і'дий (Вр, Рш), с'і'рий (Сн, Тп), б'ілий (Бз, Бн, СК, Рх), поб'іл'іу (Бп, Мш), б'ілого'ловий (Вв), по'хилого в'іку (Ус), мудрий (Пд).

‘нечеса, чоловік з нерозчесаним волоссям’: пат'латий (Бл, Брд, Вв, Дб, Зб, Км, Ктл, Лк, Лш, МК, Нл, Нп, НСт, Сн, СтЖ), пеле'хатий (Лж, Нл, СтВ), пеле'хатий (Бн, Бп), куд'латий (Лк, Лн, МК, Ркш, СтЖ), куд'лач (Рх), ка'парний (Кст, Нп), ка'парник (Врн), костр'у'батий (Нл), костру'бач (Мш), кла'паний (Вр, Нл), роз'миканий (Яр), за'путаний (Пд, Пр), за'пушчений (Дв), зам'н'атий (Зл), за'кунданий (Зл), заку'й'оу'жений (Вр), не'чесаний (Б, Зб, Рж), не'чистий (СК), не'митий (Зб), нехара'путний (Лж, Ус), не'патраний (Кп), незг'радный (Рд), не'харний (ЗГ, СК, Тп), нечу'паїда (Рп), нечу'пара (Пш), не'р'аха (Бз, Мш, Пг), нех'л'у'йа (Вл, Рх, Рш), л'і'нивий (Чрп), смер'д'ух (Мх), чупир з'битий (Ркш), заку'доу'чена голо'ва (Лн), йак шудра на голо'в'і (Зб), ни'ма по'р'едку на голо'в'і (Тв), та'кий йак кучма (Дж).

‘нечеса-жінка’: пат'лата (Брд, Вв, Дб, Км, Ктл, Лк, МК, Нп, НСт, Сн), роз'патлана (Рх), пеле'хата (Нл, СтВ), пеле'хата (Бп), костр'у'бата (Лж, Нл), куд'лата (Лш, Лк, Рх), ка'парна (Нп), ка'парниц'а (Врн, Кст), ка'парниця (Мх), роз'микана (Яр), за'путана (Пд, Пр), заку'доу'чена (Лн), за'кундана (Зл), заку'й'оу'жена (Вр), зам'н'ата (Зл), за'чухрана (Бл), за'пушчена (Дв), не'часана (Б), не'чесана (Зб), нешк'рептана (Лж), не'патрана (Кп), незг'радна (Рд), не'харна (ЗГ Тп), нехара'путна (Ус), не'р'аха (Пг), нечу'пара (Пш), нечу'паїда

(Рп), *нехл'уйа* (Вл, Рш, Яр), *л'ін'оха* (Мх), *кудел'а* (Лн), *перпен'да* (Лж), *ходи йак к'вочка* (К).

‘вродливий, красивий’: *файний* (Бн, БП, Брд, Вв, Вл, Врн, Грз, Дб, Зб, ЗГ, Іс, Кж, Кп, Ктл, Лв, Лж, Лк, Лн, Лш, МК, Мм, Мх, Нл, Нп, НСт, Пд, Рх, Рш, СтВ, Тв, Тп, Ус, Чрп, Шп, Яр), *дуже файний* (Бн, Вс, ЗГ, Іс, Лж, Мм, Рдн), *файний хот'води напийси* (Бз), *файний шо йо'му пари не'ма* (Мм), *файний йак ч'ічка* (Ркш), *файний йак йаблучко* (Ркш), *гарний* (Мш, Рж, Тп), *уродливий* (Вв, Вр, Вс, Зб, Пг), *уродливий* (Лж), *дел'ікатний* (Мм), *пишний* (Дв), *чепурний* (Вр), *у'г'ідний* (К), *прекрасний* (Сн), *класний* (Рд нове), *кра'с'івий* (НСт), *дуже кра'с'івий* (Лв), *кра'савец* (Рп), *кра'сав'іц* (ЗГ, Тв), *красо'та* (Лж), *хоч води напийс'а* (Мш), *ц'іни не'ма* (Лж), *йак па'н'енка* (Вс), *лег'ін' / хлопец до себе йак си на'лежи / показний* (Дв).

‘вродлива дівчина (жінка)’: *файна* (БП, Брд, Дж, Зб, Кп, Ктл, Лв, МК, Нп, Пд, Ркш, СтЖ, Чрп, Чрш), *дуже файна* (К, Лж, Лк, Лш, Рх, СК, Сл, Тв, Тп), *моц' файна* (Лж), *фист' файна* (Лк), *файна на ўс'і д'іўчата* (НСт), *файна йак к'в'ітка* (Пд), *файна йак к'в'іточка* (Лк), *файна йак зо'зул'ка* (Лк), *файна йак пивочка* (Лж), *файна д'іўка йак гр'ім* (Ркш), *файна на ци'ле си'ло* (Зб), *файна / мудра* (Чрш), *гарна* (Дж, НСт, Рж, СтВ), *непо'гана* (Мм), *уродлива* (Кст), *уродлива* (Нп), *дел'ікатна* (Др, Мм), *симпа'тична* (Дж), *цв'ітушча* (СтВ), *одна кра'са* (Пг), *кра'сун'а* (Лш, Рп), *кра'сул'і* (Бл), *кра'сун'ка* (Вв), *кра'с'іва* (Мш), *кра'сав'іца* (ЗГ, НСт, Пр, Тв, Яр), *кра'савица* (Мх), *кра'сотка* (Сн), *хоч води напийс'а* (Лн), *не'ма йі' пари* (Нп), *д'іўчина йак з'ірочка* (Вр), *красо'та* (Дв), *лада* (Нл), *л'ал'ка* (Лн), *галунка* (Лн), *золотко* (Вв), *ср'ібла мойа* ‘звертання до молодої гарної дівчини’ (Вв).

‘вродливий хлопець’: *файний* (Брд, Дж, Зб, К, Кп, Ктл, Лк, МК, Мх, НСт, Пг, Ркш, Тп), *дуже файний* (БП, Лк, Мм, Рх), *моц' файний* (Лж), *фист' файний* (Лк), *файний йак дуб* (Пд), *гарний* (Рж, СтВ, Тп), *к'расний* (СтВ), *к'расен'* (Бл, Лш), *кра'савец* (Іл, Рп), *кра'сав'іц* (Пр, Яр), *кра'савец'* (Вв), *кра'с'івий* (Мш), *кра'саўчик* (Зл), *кра'сот* (Сн), *дел'ікатний* (Др), *лег'ін'* (Дв), *йак М'ігайчик!* (Мм), *уродливий* (Іл).

‘негарний’: *не|файний* (Брд, Зб, Зл, Лж, МК, Нп, Пг, Рп, Рш, СтВ, Тп), *ни|файний* (Зб, НСт), *не |дуже |файний* (Рх), *не|уродливий* (Зб, Лж, Ус), *некра|сивий* (Дж), *страш|ний* (Б, Дб, Кп, Лк, Лж, Лш, Мх, Нп, Ркш, Рп, Рх, СК, Яр), *страш|ний |як во|ук* (Ркш), *по|ганий* (Бл, Вл, Вр, Врн, Грз, К, Кж, Кст, Мш, Пр, Пш, Рж, СтВ), *погане|н|кий* (Лв), *пас|кудний* (ЗГ, Лк, Мх, СтЖ), *низ|далиї* (Рд), *гид|кий* (Врн), *т|рошки у|родливий* (Пд), *при|битий* (Ус), *с|лутий* (Сн), *см|іш|ний* (Ктл евф.), *не обда|рований |долей|у* (Вв), *н|і Бо|гови / н|і |л|удим* (Дв), *|як карика|тура* (Бн), *та|кий су|б|і* (Зл).

‘миршавий, який має непривабливу зовнішність, жалюгідний вигляд, нездоровий, слабосильний, хворобливий’: *сла|бий* (Врч, Дб, Мх, Нп, НСт), *сла|бен|кий* (Тп), *слабо|витий* (Б, БП, Зб, Лв, Нп), *слабо|сил|ний* (Рж, Ус), *слабо|силний* (Сн), *хвороб|ливий* (Пш), *бол|ний* (Ктл), *|хилий* (Пд), *пар|шивий* (Лш), *за|ш|ч|іпаний* (Лн), *мир|шавий* (Лк, Нл), *м|л|авий* (Зл), *к|волий* (Тв), *за|мучений* (ЗГ), *за|нуда* (Мш), *з|ба|улений* (Лв), *необда|рований* (Брд), *недороз|винутий* (Зб), *недужий* (Тп), *ненор|мал|ний* (Мх), *нез|далиї* (Лк, СтЖ, Тп), *неш|часний* (Лж, Лн, Тп), *нес|часний* (Бл), *недор|ідливий* (Лш), *нешчас|ливий* (БП), *|нем|ічний* (Км, Пг), *|немошний* (Врн), *н|і|йакий* (Лж, СтВ), *н|іку|дишний* (Пр), *са|раку* (Дв, Лж, Рх), *ка|л|іка* (К), *не|р|аха* (Кп, СК), *здох|л|ак* (Рп), *здох|л|ек* (Бл), *б|ід|нен|кий* (Чрп), *|як карика|тура* (Бн), *н|і |Богів|і с|в|ічка / н|і |чортів|і кочер|га* (Рп), *не спол|на у|ма* (Рш), *н|і су|да |Боже / н|і ту|да |Боже* (Км), *на |кого Бог / на |того |д|ол|а* (Вв), *о|б|іжений |Богом* (Брд), *шос бра|кує* (Нп), *ни та|кий |як т|реба* (Бз), *н|і |риба н|і м|н|асо* (Яр), *н|і|йак ни ка|зали / ни обс|м|і|ували л|у|дину / бо бо|йалиси* (Мм).

‘неприємна огидна людина’: *гид|кий* (Бз, Лк, Лн, Лш, Нп, Рж, Рш), *гид|дота* (БП, Вр, Зл, Км, МК, Нл, Ркш, Сн, СтЖ), *гид|дота та|ка шо ни присту|пнати* (Зл), *о|гидний* (Дж, СК), *гид|ливий* (Пд), *гид|дотник* (СтЖ), *гид|дошниця* (Рш), *смер|д|ачий* (К, Рш), *смер|д|ечий* (Лк, Пг), *смер|д|ечий* (Зб), *помело смер|д|ече* (Зб), *брид|кий* (Бл, Тв, Тп), *ка|парний* (Брд, Нп), *ка|парник* (Врн), *ка|парниця* (Дб, Мх), *не|р|аха* (Ктл, Лж, Мм), *нех|л|у|йа* (Рх, Яр), *нехара|путний* (Ус), *неш|часний* (Вв), *беш|часний* (Дв), *здох|л|ак* (Рп), *к|еж|кий*

(СтВ), *мер'за* (Бн), *л'їнивий* (К), *са'раку* (Лж), *не'путний* (Лж), *йак 'жаба* (Пр), *са'ма се'бе не опраў'довує / опуc'тиласи* (Чрп), *к'їрин:ик / ни'харний / ни'митий / ни'ш'кептаний* (Чрш).

‘сопливий, у якого течуть з носа соплі’: *шмар'катий* (Б, Бл, БП, Брд, Вв, Вл, Вр, Врн, Дб, Дв, Дж, Зб (жарт.), Зл, К, Кп, Кст, Ктл, Лв, Лж, Лк, Лш, МК, Мм, Мх, Нп, НСт, Пг Пш, Рд, Ркш, Рх, Рш, СтВ, СтЖ, Тв, Тп, Ус, Чрш, Яр), *шмар'катий* (Км), *ш'марок* (Зб), *шмар'качка* (Зб), *шмар'кало* (Зб), *соп'ливий* (Кп, МК, Рж, Сн), *соп'листий* (Кж).

‘хлопець, у якого течуть з носа соплі’: *шмар'катий* (Б, БП, Вв, Вр, Врн, Дб, ЗГ, К, Кж, Лк, Лн, МК, Мм, Мх, Нп, СК, Сн, Ус, Яр), *шмар'катий* (Км), *шмар'кач* (Бз, Зл, Лж, Лк, Мш, Нл, Пг, Пд, Пр, Рп), *шмар'кач* (Км), *шмар'качка* (Бз), *соп'ливий* (Рж), *соп'л'ак* (Лн, Лш), *сли'навий* (Вв), *за'з'обаний* (Бл), *мер'зен:ий* (Бн), *нидо'р'їдливий та'ке* (Чрш).

‘чепурун, франт’: *о'хайний* (Кж, Мш), *аку'ратний* (Вр, Дб, Рх, Тп), *‘дуже аку'ратний* (Яр), *‘чистий* (Дб), *чис'тен'кий* (Лк), *чис'т'ушка* (БП), *чис'т'оха* (Мм, Пг), *чис'т'ул'а* (Кп), *чистоп'лотний* (Брд), *фа'йний* (К, Ктл, Лк), *фа'йнен'кий* (Лк), *‘фа'йний йак 'д'їўка* (Ркш), *гоно'рний* (Нп), *гра'масний* (Мх), *фу'дулний* (Мх), *ф'їц'їгорний* (СтЖ), *в'їц'їгорний* (Ус), *ц'у'говий* (Км), *цере'мон:ий* (Нл), *штра'мацкий* (Зб), *штра'мак* (Бл, Вв), *штра'мака* (СтВ), *ка'шарний* (СК), *ш'їкоўний* (СтВ), *оп'р'атний* (Пд), *кул'турний* (Ктл), *пре'мудрий* (Сн), *у'г'їдний* (К), *интел'їгентний* (Зл), *еле'гантний* (Дж), *дил'їкатний* (Тв), *кра'с'ївий* (Б), *при'ятний* (Лв), *‘модний 'дуже* (СтЖ), *бо'гацкий син* (Вл), *моц'парубок* (Лк), *це'‘зорик* (Рп), *чепур'ний* (Гр), *че'пура* (Бз), *фра'йер* (Лн, Лш), *стел'ага* (Бл), *‘миндра* (Рд), *бабско'витий* (Зб), *гоно'ровий* (НСт), *йак пан 'фа'йний* (НСт), *шл'ах'тун* (НСт), *та'кий со'б'ї порозум'лений х'лопиц / гоно'ровий* (Чрш).

‘чепуруха’: *аку'ратна* (Тп), *‘дуже аку'ратна* (Яр), *в'їбриндина* (СтВ), *в'їтр'їшк'увата* (Гр), *в'їц'їгорна* (Ус), *ф'їц'їгорна* (Зб, СтЖ), *го'норна* (Нп), *кул'турна* (Ктл), *‘мудра* (Мх), *пре'мудра* (Сн), *оп'р'атна* (Пд), *ка'шарна* (СК), *показ'на* (Дв), *‘фа'йна 'д'їўка* (Лк), *моц'д'їўка* (Лк), *‘фа'йна йак ц'їзорик* (Рп),

фудулна (Мх), *чис'т'ул'а* (Кп), *чис'т'оха* (Мш Яр), *чис'т'к'оха* (Пг), *чис'т'ушка* (БП), *чепур'на* (Гр), *че'пура* (Бз), *чистоп'лотна* (Брд), *цере'мон:а* (Нл), *цу'гова* (Км), *штра'мачка* (Бл, Вв, СтВ), *штра'мацка* (Зб), *миндр'оха* (Тп), *миндра* (Лн, Рд), *ф'райерка* (Лш), *йак'л'ал'ка* (Ркш), *к'рал'а* (Ркш), *йак' спо'делочка* (Зб); *нар'і'ж'ена* (Зб), *в'ікантувана* (Зб), *в'іубирана* (Зб) ‘гарно одягнена’.

‘нечепура, неохайний чоловік, хлопець’: *неохайний* (Брд), *капарний* (Врн, Лн), *ка'парник* (Дб, Рп), *не'харний* (Вв, Лк, СК, СтВ), *не'харник* (Км, Лк, Сн), *не'хара* (Лв), *нех'л'уї* (Нл, Рш), *нех'л'уїа* (Вр, Лв, Ркш, Рх, Тп), *нех'л'уїник* (НСт), *нех'л'урний* (Ктл), *не'р'аха* (Вл, Мм, Мш, Нл, Пг, Пр), *нечу'панда* (Рп), *нече'пура* (Рж), *нечу'пара* (Дж, Пш), *мер'зен:ий* (Бн), *мер'за* (Бн), *не'файний* (К), *не'чистий* (СК), *не'чесаний* (Тв), *нез'далиї н'і на шо* (Пд), *нез'дале та'ке / п'росто ни' до чого* (Дв), *не'теф'ірний* (Яр), *нез'градний* (Рд), *непри'йатний* (Лв), *пар'хатий* (Рх), *за'мамчаний* (Лн), *баї'дужний* (Ус), *брид'кий* (Бл), *ки'рин:ик* (Зл), *к'і'рин:ик* (Гр жарт., К), *х'ар'а* (Лн), *ха'р'она* (Лн), *граз'нул'а* (Яр), *зама'зура* (Бз, БП), *л'і'н'ух* (Мх), *смер'д'ух* (Мх), *смер'д'оха* (БП), *роз'т'она* (Вв), *ги'дота* (БП), *ги'дотник* (Гр), *о'гидний* (СК), *не'хоїний* (Зб), *задр'апаний* (Зб), *бел'бос непо'митий* (Кп), *йак' гали'б'іда* (Зб).

‘неохайна жінка, дівчина’: *ка'парна* (Нп), *ка'парниц'а* (Врн, Рп, СтЖ), *ка'парниця* (Дб), *ки'рин:иц'а* (Зл, Чрш), *к'і'рин:ица* (Гр, Лк), *нех'л'уїа* (Рх, Тп), *нех'л'ул'а* (Лн), *нех'л'урна* (Ктл), *нех'л'уїниця* (Рш), *нех'л'уїниц'а* (Зб, НСт), *не'чиста* (СК), *зат'р'опана* (Зб), *не'харна* (Вв, Сн, СтВ), *не'харниц'а* (Км, Лк), *ха'р'она* (Лн), *не'р'аха* (Вл, Кп, Пг, Ркш), *неохайна* (Брд), *нече'пура* (Мш), *не'теф'ірна* (Яр), *нез'градна* (Рд), *л'і'нива* (Мх, Чрп), *баї'дужна* (Ус), *гни'л'оха* (СтЖ), *ги'дошниця* (Рш), *о'гидний* (СК), *смер'д'ечка* (Мх), *л'ейка* (Лн), *не' ха'з'айка* (Мх), *ниха'з'айска* (Пд), *неха'з'айо'вит'і* (Лв), *гали'б'ідиха* (Зб), *нез'дале та'ке / ни' до чого* (Дв), *зат'р'опана* (Зб), *са'ма се'бе не опраўдовує* (Чрш).

‘охайний’: *аку'ратний* (НСт, Яр), *аку'рат'іст* (НСт), *чистий* (Дб, К), *чис'тен'кий* (Ус), *чис'т'ул'а* (Бз, Лк, Пр, Рп), *чис'т'ул'ка* (БП), *чис'т'оха* (Вл,

Зл, Кп, Лн, Пг, Рд, Рх, СК, СтЖ, Тв, Тп, Ус), *чисто|лотний* (Бл, Брд, Зб, К, Нп), *о|хайний* (Рш), *по|р'адливий* (Пд), *по|р'адний* (Зл), *ро|б'ітний* (Мх), *ити|л'овий* (Км), *ал'і|танський* (Зб), *дел'і|катний* (СтВ), *г|арний* (Б), *л|мудрий* (СтВ), *итра|мака* (Бл), *газ|дин'а* (Лк, Мх), *ха|з'айка* (Ктл, Мх), *гос|подар'* (Мх), *газ|да* (Дв), *ц|инта* (Лн), *у|нейі йак у ап|тец'і* (Вв), *у|нейі ап|тика* |дома (Гр), *дисципл'і|н'ірований* (Сн), *за со|боу|дужи|дивиси* (Мм), *та|кий|дужи|гоно|ровий|л|мудрий* (Чрш).

‘обі|рванець’: *о|б'ірваний* (Ктл), *л|н'ірваний* (Нп, СтВ), *об|дертий* (Рш), *дран|тивий* (Зб, Лк), *дран|т'ух* (Бл, Дб, Рп), *не|харний* (Сн), *не|харник* (Км, СтЖ), *не|хар'* (Лв), *ка|парник* (Зб), *ка|парники* (Рд), *л'і|нивий* (Брд, Мх), *л'ін'у|хи* (Дв), *гид|кий* (Ркш, Яр), *л|наглий* (Пг), *непо|р'адний* (СтВ), *п|ростий* (Бн), *о|пушчений* (Кп), *за|шарпаний* (Лн), *н'і|йакий* (Тп), *не|р'аха* (Гр (нове), Зл, Лв, Пр), *гр'аз|нул'а* (Пр), *йак про|ша|ки* (Вр), *йак же|бра|ки* (Вр), *х|одит' йак с|тарец'* (Кж), *х|оди йак с|тарец* (Вв, СК), *х|оди йак с|тарец об|дертий* (Рш), *йак с|тарец* (Вл, Пш, Ркш), *йак Га|у|рило Саф|т'ічин* (Лк), *с|тарец'* (Мш, Нл), *с|тарец* (Гр), *са|раку* (Рх), *з|лидар* (Пд), *руп|таш* (К), *бом|ж* (Лк), *неш|часний* (Лж), *шала|пут* (Лж), *шала|пута* (Бп), *нео|хайний* (Брд), *нех|л'уник* (НСт), *голод|ранец* (Тв), *л|б'ідний* (Мм).

‘обі|рванка’: *непо|т|р'ібна* (Рх), *нехара|путна* (Ус), *не|харниц'а* (Км, СтЖ), *не|хар'ка* (Лв), *не|харна* (Сн), *неш|часна* (Лж), *н'і|йака* (Тп), *зли|дарка* (Пд), *роз|т'опана* (Вв), *л|н'ірвана* (Нп), *дран|т'уха* (Рп), *нех|л'уя* (Яр), *нех|л'уїниц'а* (НСт), *йак стар|чиха* (Пш), *стар|чиха* (Вл, Лн, Мш, Ркш, СК), *стар|чиха об|дерта* (Рш), *опус|тиласи* (Кп), *нео|хайна* (Брд), *ка|парниц'а* (Зб), *бруд|нул'а* (Дж), *ни|р'ах'і / о|б'ірван'і / не|мит'і / ни с|т'іран'і* (Зл).

‘дуже поді|бний на когось’: *с|хожий* (Брд, Рп, Сн, Чрш), *с|хожий на|того* (Нп), *с|хож'і йак два....* (Пр), *по|хожий* (Зл, Крч, Ктл, Лж, Лн, Пг), *по|хожий йак дв'і|капл'і во|ди* (Пд), *по|д'ібний* (Дж, Іл, НСт, Рп, Ус), *по|д'ібний* (Пг), *сама|найє* (Бп, Дб, К, Км, Лк, Мх, СтВ, Ус), *сама|найє на* (Ус), *сама|найє оден|другому* (Дв, К), *л|в'ікапаний* (Рх), *л|в'ікопаний* (Бл, Зб), *л|викапаний на* (СтЖ), *л|в'ілитий* (Зб), *ми|нанеси* (Кп), *ми|найє на* (Рх), *у|тата* (л|діда) *у|дау|си* (Чрп),

йак 'капка во'ди (Рш), йак 'капл'а во'ди (Бн), йак дв'і 'капл'і 'води (Вв, Лн, Мш, Пш, Ркш), йак з 'ока 'в'інали (Ркш), йак два бра'ти (Км), йак дв'і сест'р'і (Км), так 'йакби ўден (СтВ), 'коп'і'а (Рп).

‘гарні у парі’: па'рист'і (Бз, Вр, Врн, Зл, Км, Лн, Мш, Ркш, Рх, Ус), па'рист'к'і (Бн), па'рован'і (Кп, Пд, Пш, СтЖ), паро'в'і (СтВ), пар'н'і (Лн), 'пара (Лж), с'хож'і (Брд, НСт, Рх), ўрод'лив'і / 'їі 'пара (Пг), 'файна 'пара (Нп), ід'е'ал'на 'пара (Пр), прел'есн'і л'уди (Сн), 'коп'і'а од'не 'одного (Рп), йак 'р'ідн'і (Зб, Яр), йак сест'ра з бра'том (Рш), йак брат і сест'ра (Вв), йак в'ід од'нойі 'мами (Рш, Чрш), йак близ'н'ата (Вл), йак близ'н'ета (Мх), та'к'і па'рован'і, йак гор'ш'атка мал'ован'і (СтЖ), сама'найут од'не на 'одного (К), сама'найут од'не 'одному (Лк), сма'куйут од'не 'одному (БП).

Риси характеру.

‘вміла, хазяйновита людина’: гос'подар' (Бн, БП, НСт, Рп), гос'подар' (Чрш, Яр), госпо'дин'а (Вв, Зб, Яр), госпо'дар'ка (Чрш), госпо'дарский (Лж, Лк, Пг, Рд), госпо'дарский (Кж, Мм), госпо'дарний (Лл, Ус), госпо'дарний (Лж), ро'зумний гос'подар' / госпо'дар'ка (Чрш), газд'і'ўс'кий (Лж, Мм, Тв), газ'дин'а (Бн, Гр, Мм, Мх), фист' газ'дин'а (НСт), хо'роша газ'дин'а (Рп), та'ка газ'дин'а / шо 'їі 'пари не'ма (Бн), газ'дин'а (СтЖ), газ'да (Рп), ха'з'айін (Грз, Лн, Рш, СтВ, Яр), хаз'айно'витий (Бз, СтВ), ха'з'айский (Грз, Рх), ха'з'айстий (Пд), 'дуже ха'з'айін (ЗГ), ха'з'айін на ўс'о се'ло (Грз), прац'о'витий (Сн), башко'витий (Км), 'мудрий (Гр, Тв), ро'зумний (Дв), таланто'витий (Зб), ха'з'айка (Вр, Врн, Зб, Мш, НСт, Яр), по'р'адна ха'з'айка (Тп), по'р'адочна ха'з'айка (Пр), 'добра ха'з'айка (Бз), ха'роша ха'з'айка (Лв), дба'тливий (Вр), 'дуже 'хитрий (Вл), 'дуже ў'м'ілий (СК), тол'ковий (Пг), ро'зумний (Вр, Врн, Зб, Ркш, Рх, Чрш), 'чемний (Брд, Чрш), по'р'адочний (Пр), 'хитрий (Врн), ро'бочий (Нл), робо'т'ашчий (НСт), робо'т'ага (Кп), тру'д'ага (Нл), тру'д'і'ў'ница (Нл), 'добра госпо'дин'а (Вв), велика ха'з'айка (Вв), хо'роший ха'з'айін / в'ін 'ж'інку жал'і'е / 'їе шчи та'кий / шо 'ж'інка при'їшла та'ї шос ни 'може / в'ін то'б'і ўс'о з'роби / і 'їісти звар'ит і ўс'о з'роби (Лв), 'майстер на ўс'і 'руки (БП), ўс'о ў'м'і'е зро'бити (Рдн).

‘людина, яка любить всяку роботу, береться за всяку роботу’: *лурваний* до ро^боти (Лж), *майстер на ўс’і ру^ки* (Лж, Пд, Рп, Рш, Рх), ро^б’ітний (Мх, Рд), ро^бот’аи^чий (Кж Лк, Ркш), ро^б’ітниц’а (Брд), ро^зумний (Зб, Мх), баи^ко^витий (Км), зо^лот’і ру^ки *ма^йе* (Лк), у *не^го а^бо ў не^йі зо^лот’і ру^ки* (Мм), зо^лот’^кі ру^ки (Сн, Рп, Яр), *трудо^л’уб* (Пд), *трудо^л’уби^вий* (Нл, Пр), *тру^д’ага* (Мш), *само^витий* (Тп), *г^арний* (Рх), *дуже г^арний до ро^боти* (Вл), *хитрий* (Пг), *спе^ц’іа^л’іст* (Бн), *з^д’ібний* (Вв), *гос^подар* (Зб), *гос^подар’* (СтЖ), *госпо^дин’а* (Зб), *та^зда* (СтЖ), *пра^ц’о^витий* (Бз, Лн, СК), ро^бочий (Бз), ро^бот’ага (Лн), *хаз’айно^витий* (Кп), *дба^ливий* (Ус), *сп^раўний* (Лв), *за^охочений* (Дв), *ўс’о з^найе* (Врн), *ўс’о з^найе зро^бити* (Врн, НСт); *з^найе ў^с’аку ро^боту ро^бити* (Лж), *ро^зумний / хаз’айно^витий ўс’о з^найе зро^бити / шо ў ру^ки воз’^лме / то з^роби* (Лв), *на^іт’ г^ран’ у ру^ки мо^же ў^з’ати* (БП), *і шве^ц і кра^вец і на ск^рипку г^райе* (Тв), *на^глий страи^не до ро^зоти* (Рдн); *биз ро^боти ни да^й Бо^жи!* (Рдн), *не^хитра та л’у^дина шо ўс’о ўм’іе ро^бити* (Чрш), *по^ймлена на ў^с’ім на ўс’і ро^бот’і* (СтВ).

‘досвідчена людина’: *тол^ко^витий* (Лж), *са^лрака* (Дв, Лв, Лк, Мх, Нл), *пере^була* (Мх), *перестра^дала* (Мх), *пере^житий* (Дв), *пере^житливий* (Мм), *терп^л’ечий* (Км), *б’ідний* (Рх), *б’ідовий* (Лк, Рп), *б’ідований* (Лж, НСт, СтЖ, Тп), *зб’ідований* (Чрш), *го^р’ований* (Кп), *багатостра^дал’ний* (Пд), *па^цений* (Тп), *зни^чтожений* (Бн), *про^тшоў Рим і Крим* (Бз), *ба^гато сл’із про^лила* (Мш), *ў^чений* (Ус), *мудрий* (Зб, Тв), *ро^зумний* (Тв), *пере^жиў шос ба^гато* (Лж), *не о^дин пуд сол’і зйіў* (БП), *пере^бри^ла мори^е г^ор’а* (Ус), *жила йак му^ха ў ок^роп’і* (Кд), *йак на н’у мож ска^зати? ин^тересна л’у^дина / ўс’ім си ин^тересувала* (Зб), *ба^гато пере^жила ў с^войім жи^т’у* (К).

‘вчена, освічена людина’: *ў^чений* (Бл, Брд, Вв, Вл, Зб, Зл, Іс, К, Кж, Кл, Км, Лж, Лк, Лн, МК, Мм, Нл, Нст, Пг, Пр, Рд, Рдн, Ркш, Рх, СК, Сл, СтВ, СтЖ, Тп, Ус, Чрш, Шп, Яр), *г^рамотний* (Вр, Грш, Др, Іл, Іс, Кд, Кп, Мх, Ндб, Пг, Ркш, Чрш, Шп), *ро^зумний* (Бн, Врн, Дв, К, Лк, НСт, Пг, Сл, СтЖ, Тв, Чрш), *ос^в’ічений* (Бз, Лж, Мш, Тв), *в’іучений* (Зб, Чрн), *пис’мен:ий* (Сл), *умний* (Рш), *мудрий* (Гр), *з^найуи^чий* (Мм), *ўсезнайучий* (Пд), *прос^в’ічений* (Іл),

знахар' (Рш), л'уфт'інспектор' (СтЖ), професор' (Мм, Рп), ас (Бз), кул'турний (Брд, Мш), в'исокого знан'а (Сн), л'удина з великої букви (Вр), хитрий (Врн), школений (Нл), писар як нотар' (Лж), хараішо кажи / їчитса поступила / їм'їє їс'о зроби́ти і гарна / но та́ке б'іриши н'і́чо (Лв), виг'іла св'і́т / ба́гато схо́диў пол'а (БП).

‘авторитетна людина’: поважний (Вс, Зб, Кл, Лж, Лк, Пд, Ркш, Рп, Тп), ро́зумний (Гр, Км, Лк, Мм, Нл, Рд, Рдн, Ркш), поважли́вий (Рх), уважли́вий (Яр), ї́чений (Мх, Лк, Ус), по́радли́вий (Мм, Рд), по́ч'отний (Рш), па́чотний (Сн), гоно́ровий (Км), му́дрий (Гр, Зб, Чрш), до́бра (Нл, НСт, Ркш), добро́зичли́вий (Брд), до́сто́йник (БП), до́сто́йни́ця (БП), до́св'і́чений (К), а́втор'і́тетний (Лш), а́втори́тетний (Рд), то́лковий (Лн), у не́го а́втор'і́т'ет (Гр), ко́рис'туйе́си а́втори́тетом (Пр), пово́ротлива на л'у́ди (СтВ), висо́копо́важана (Вв), во́жак (Бз), л'у́дина сло́ва (Вр), на́чал'ник ве́ликий (Іл), ка́жут шо ў́на до́уже ха́роша / ка́жут шо при́ятна (Лв), ве́лике шо́с їе! (НСт), ши́шка ве́ликий (Мм), добро́сов'і́сна / інте́ресна добро́сов'і́сна / во́на їс'і́м поінтере́суйе́си і по́радни́ця / шо во́на по́радит (Зб).

‘добросовісна людина’: со́в'і́сний (Бз, Вр, Км, Кп, Крч, Лж, Лн, Ркш, Рх, СК, Тп, Ус, Яр), до́ужи со́в'і́сний (ЗГ), со́в'і́стли́вий (БП, Пд), добро́сов'і́сний (Мм, Рп, Пг, Сн, Тв, Чрш, Ус), сум'н'і́н:и́й (Лж), добро́сум'л'і́н:и́й (Дв), до́брий \ (Бн, Брд, Вр, Лж, Мх, НСт, СтВ), до́уже до́брий (Вл, Врн, Вс, ЗГ, Іс, Кл, Лж, Мм, Ндб, НСт, СтЖ, Тп, Ус), ро́зумний (Зб), ш́чирий (Рд), ш́чирий ви́д (СтВ), по́божник (Лк), че́сний (Гр Лк), спра́ведли́вий (Лк, Пр), пра́їдивий (Гр), по́р'адний (СтЖ), л'у́д'аний (Врн), ха́роший (Грз, Нл, Рж), до́бр'а́шчий (Рш), до́бр'а́чий (Ндб), до́бр'а́чий ў на́тур'і (Іл), ѓрешний (БП), л'у́дина ви́сокої́ добро́ти (Вв), до́ужи ха́ракте́р до́брий ма́їє / до́ужи розго́ворчи́ва / шо пи́тайе́шса та́м шо во́на то́б'і їс'о в'і́дно́в'ї́є / їс'о те́бе / як ка́жут на́ве́де на пу́тну до́рогу / с'ка́жи та́ко (Лв).

‘непосида, рухливий чоловік’: нер'вови́й (Дв, Мх), непоси́д'у́щий (Зб, Кп, Рш, СтВ), непоси́д'у́чий (Км, Лв, СтЖ), непо́си́да (Бз), непо́терп'ле́ний

(СтВ), *нетерп'ливий* (Рх), *робот'ашчий* (Мм, Ркш, СтЖ), *роб'ітний* (Рд), *робучий* (Лк), *рабочий* (Нл), *ґарний* (Яр), *ж'вавий* (Гр, Лк, Пд, СК), *бістрий* (Лк), *рухливий* (Бн, Мш), *крут'ний* (Чрш), *верт'кий* (Бз), *верт'л'ух* (Рп), *ц'ікавий* (Чрш), *шустрий* (Брд, ЗГ), *хитрий* (Пг), *с'корий* (Кж), *таз'да* (Зб), *господар'* (Зб), *шибеник* (Бз), *нишпорка* (Вр), *швайка* (Мш, Пд, Рп), *де не по'с'їєш / там з'їде* (Гр), *його де не по'с'їє / там в'ін з'їде* (Зб), *ни на'ходи со'б'і м'ісця* (Вл), *мо'тилик* (Рх), *йак в'ітер* (Вв), *вертох'в'іст* (Пр), *аж черес'чур хаз'а'їй / шо н'іде ни си'дит / хоче м'ати / хоче робити* (Врн), *ни си'дит і м'інутк'і / лиш робит і робит* (К).

‘непосида-жінка’: *непоси'д'уча* (Км, СтЖ), *непоси'д'ушча* (Кп, Рш), *непо'сида* (Бз), *нетерп'лива* (Рх), *неаку'ратна* (Яр), *нер'вова* (Дв, Мх), *ли'ха* (Мх), *рухлива* (К), *ц'ікава* (Чрш), *ц'ікава на ўс'ім* (СтВ), *шустра* (Брд), *хитра* (Пг), *робуча* (Лк), *роб'ітна* (Рд), *рабоча* (Нл), *ж'вава* (Гр, Пд, СК), *швайка* (Мш, Рп), *швайлива* (Пд), *ґарна* (Лв), *пос'п'ішлива* (Тп), *л'убо'питна* (Сн), *рухлива* (Бн, Мш), *пов'іт'рул'а* (Вв), *крут'на* (Чрш), *верт'ка* (Бз), *верт'л'ух* (Рп), *вертик'л'ушка* (Лв), *вертох'в'істка* (Пр), *нишпорка* (Вр), *к'рутиси йак б'ілка ў колес'і* (Ркш), *не може м'ісця за'р'іти н'іде* (Рш), *її не по'с'їє / там во'на з'їде / у кожд'ім кутич'ку* (Зб), *з ха'рактером* (Кж), *вер'т'ит'ся скр'із' йак вертох'в'істка / скр'із' усп'іває* (Пр), *не може м'ісця наїти* (Дв), *скр'із' її'ї' було поўно* (Ндб).

‘непосидливий малий хлопчик’: *непоси'д'учий* (Вв Врн, Дв, Км, Лж, Мш Нл, Чрш), *непоси'д'ушчий* (Зб, Лв, Рд, Рх, Сн), *непо'сида* (Бз, Гр, Пд), *непослушний* (Рд), *рухливий* (К), *шустрий* (Брд), *шило* (Лж), *пустий* (Бн, Км, Мм, Мх, НСт, Пг, СК), *пустунчик* (Пг), *пуст'ек* (Км), *з'ірвиголо'ва* (БП), *кру'чений* (Лк), *к'рутиси йак в'євирица* (Лк), *к'рутиси йак зига* (Ркш), *йак зига* (Пр), *нер'вовий* (Чрш), *де не по'с'їє / там з'їде* (Гр), *ґарний* (Тп), *пос'п'ішливий* (Тп), *розп'єшчений* (Вл), *вертливий* (Рш), *вер'тунчик* (Рх), *верт'л'уг* (Лн), *верт'л'ух* (МК, Рп, СтЖ), *шалун* (Яр), *шибеник* (Бз), *бешкетник* (Вр), *б'ідовий* (Вр), *бос'а'чок* (Врн), *швайка* (Рп), *швайтун* (Мш), *урванец* (Кп), *шо ў тоб'і д'ід'ко гул'ає?!* (Зб), *маїє шило ў с'рац'і* (Зб)

‘непосидлива мала дівчинка’: *пуста* (Бн, Мм, Мх, НСт, Сн), *пустунка* (Км), *пуст’ечка* (Км), *непосида* (Гр, Пд), *непосид’уча* (Нл, Рд), *непосид’ушча* (Зб, Лв, Рх), *непослушна* (Рд), *шустра* (Брд), *розпешчена* (Вл), *шалун’а* (Яр), *шибеник* (Бз), *швайка* (Рп), *швайтун* (Мш), *зига* (Пр), *крутиси* як *зига* (Ркш), *вертлива* (Рш), *вертл’ушка* (МК), *вертл’ух* (Рп), *урванка* (Кп).

‘усидливий, здатний ретельно, довго, терпляче займатися якоюсь роботою’: *спок’їйний* (Брд, Лж, Лк, Ркш, Рх, Чрш), *утерп’лений* (СтВ), *терпл’ечий* (Гр, Км), *терпеливий* (Вл, Лк, МК), *упертий* (Гр), *удумливий* (Пд), *дуже удалий* (СК), *уважний* (Пг), *доброслух’аний* (Дв), *тихон’кий* (Тп), *розумний* (К, Нл, Рд), *ретел’ний* (Тп), *слухний* (Пг), *послушний* (Рд), *роб’ітний* (НСт), *робот’ашчий* (Мш, Рд), *поволий* (Рх), *пов’ільний* (Рх), *млавий* (Кп), *послушний* (Бн), *чемний* (Чрш), *зануда* (Яр), *досконал’ний* (СтЖ), *досл’їйний* (Сн), *настойател’ний* (Бз), *настирливий* (Вр), *витриманий* (Мш), *нисл’їлий* (Зб), *точний* (Мм), *виносливий* (Пр), *ур’ївноважений* (Пр), *зан’урений* (Зб), *зав’ідний* (Кж), *де покладеш / там застанеш* (Ркш), *л’їдина сили вол’ї* (Вв), *утерп’лений / не дуже пилований* (СтВ), *той з цївика зроби шрупку* (БП).

‘неповороткий, незграбний чоловік’: *незграбний* (Вв, Лж), *незграбний* (Рд, СК, Чрш), *незграбний* (Вр, Тв), *незграба* (Лн), *неповоротний* (Рх, Рш), *неповоротний* (Зб), *нерозкрутний* (Зб), *неповоротливий* (Лв, Сн), *неповороткий* (Пр), *нерухливий* (Лк, Чрш), *незграбтижний* (Яр), *нехитрий* (Пг), *нездалиий* (Мм), *мл’авий* (Кп), *смерд’ечий* (Гр), *л’їнливий* (Дв, Мх, Пг), *ледачий* (Врн), *лаїдац’уга* (НСт), *н’їйакій* (Тп), *нездалиий* (Км, СтЖ), *балабол* (Рп), *мокан* (Лк), *путор’а* (Гр), *кила* (К), *шалапута* (БП), *незд’їбний н’ї до чого* (Вл), *н’ї риба / н’ї м’ясо* (Брд, Пд), *гнилий їак пес* (Ркш), *кулеш’а* (Бн), *мамалігувати* (Вр), *їак бреїно* (Бз), *ведм’їд’* (Лн), *не знає н’ї соб’ї ради дати / н’ї другому* (Лж), *неїмлений ї своїм характеру* (СтВ), *н’ї Богов’ї н’ї л’їдим* (К).

‘неповоротка, незграбна жінка, дівчина’: *неповоротлива* (Лв, Рх, Тп), *неповоротна* (Рш), *неповоротка* (Пр), *незграбна* (Вр, Тв), *незграбна* (Вв),

незграма^лтижна (Яр), нерух^ллива (Чрш), не^лм'іла (СК), нез^лдала (Км, Мм, СтЖ), непот^лр'ібна (Ркш), ^лкилава (К), н'і^лйака (Тп), гни^лла (Ркш), смер^лд'еча (Гр), л'і^лнива (Дв, Пг), м^лл'ава (Кп), ла^лйда^лц'уга (НСт), ту^лп'іца (Пд), бала^лболка (Рп), ^лмокан (Лк), пу^лтор'а (Гр), ку^ллеш'а (Бн), мамалигу^лвата (Вр), ^лан'і ^луперед / ^лан'і зад (СтВ), ^лтанда ^лманда (СтВ), н'і ^лриба / н'і м^лн'асо (Вв), ^лйак бре^лу^лно (Бз), нез^лд'ібна н'і ^лдо чого (Вл), чоло^лв'іче / ^лабо ^лб'іл'шу ^лкухн'у / ^лабо ^лменчу ^лж'інку (жарт.) (Лж), шала^лпута / н'і су^лдиммо н'і ту^лдиммо (БП).

‘повільний у рухах, вайлуватий’: м^лл'ави^лй (Лж, НСт, Пд), по^лв'іл'ни^лй (Брд, Врн, Дв, Лв, Пг, Рд, СК, СтВ, СтЖ, Тв, Чрш), за^лв'ізни^лй (Лк), заба^лу^лни^лй (Рдн), к^лвапни^лй (Зб), ба^лї^лдужни^лй (Мм), л'і^лниви^лй (Вв, Кп), ^лмери^лш'а (Гр), ку^ллеш'а (Бн), по^лв'іл'но ^лроби ^лс'о (Вл), ^лроби ^лйак со^лкира по во^лд'і пли^лве (Ркш), ^лїде / ^лйак то шо на голо^лв'і ^лводу ве^лзе (Рш), ^лїде / ^лйак то шо на голо^лв'і г'ім^лно ве^лзе (Рш), ^лйак мамалига по^лв'іл'на (Пр), та^лке по^лв'іл'не / шо ни^лсе гладу^лнец во^лди на голо^лв'і // та^лке непово^лротне (Зб), ^лвал'ок (Лн), гни^лл'ака (Лн), ^лроби ^лйак ви^лхитуйеса / по^лв'іл'не та^лке до ро^лботи (Врн), но то во^лна та^лка по^лв'іл'на / но во^лна со^лб'і ^лс'о до ^лцоту ^лхочи зро^лбити / во^лна то з^лробит (СтВ), ^лроби^лт'і во^лна по^лв'іл'на / не ^лмаїе во^лна ^лтойі ^лйак ска^лзати / у ру^лках ^лтойі ^лпечени / ^лшоби раз та^лї зро^лбила (Лв), до ^ллужка три дни ^лїде (БП).

‘людина, яка все робить надто повільно, нудно, маруда’: по^лв'іл'ни^лй (Бн, Врн, Км, Лк, Мх, Тп, Чрш), нуд^лни^лй (Вв), за^лв'ізни^лй (Лк), недба^лї^лливи^лй (Пд), нерух^лливи^лй (Чрш), не^лхитри^лй (Пг), м^ллави^лй (Мш, НСт, Сн, Тв), м^лл'ави^лй (Кп), ^лн'ама (Рх), ^лн'амкало (Рх), л'і^лниви^лй (Брд, К, Кж, Ркш), valo^лвити^лй (Рш), ^лроби ^лйак ^лмокре го^лрит (СтЖ). туго^лдум / тої ^лйа^лкиї ^лдо^лўго ^лду^лмаїе / по^лма^ллен'ку ^лроби (Бз), та^лке ^лўже / ^лпоки ^лви^лмацаїе / ^лпоки з^лробит' / така м^лн'амл'а (Вр), ^лзам'ати^лй (Пр), мамалига (Лн), ма^лкух (Рп), та^лкиї недос^лтоїни^лй у ро^лбок'і (Зб), гни^лїе ^лйолму ^лс'о ^лруках (Зб, Лж), ^лйолму ^лс'о гни^лїе ^лруках / а в'ін то бе^лре ^лйак гра^лбл'і ^лруки (Зб), бу^лде ро^лбити ^лмучитиси (СтВ), ^лїго мож поси^ллати за с^лмерт'у (БП), ни^лрух^ллива / ^лмало ^лрухайеси / по^лма^ллен'ку ^лрухайеси / пра^лц'уїе по^лма^ллен'ку ^лрухайеси / во^лна пра^лц'уїе пра^лц'о^лвита ^лали по^лма^ллен'ку / ^лмаїе по^лв'іл'ну ро^лботу (Зб).

‘марудна жінка’: по^в’іл’на (Км, Тп, Чрш), по^в’ілна (Бн, Врн), за^в’ізна (Лк), недба^ллива (Пд), гни^ла (Вл), л’і^нива (Брд, К, Ркш), вало^вита (Рш), него^д’ашча (Яр), нерух^лива (Чрш), нику^дишн’а (Кп), ^лзамйата (Бз, Пр), м^лава (Мш, НСт, Сн), розт’а^гайе / розки^рин’ує ро^боту (Чрш), ^лж’інка по^в’іл’на / ^лали зроб^л’айе с^лвойу ро^боту / йа^ка би не ^лбула по^в’іл’на / ^лиш би не ^лпила (Врн), а^лбо л’і^нива ^лал’бо ^лдуже по^в’іл’на (СК), н’і се / н’і то (Рп).

‘неквапливий, повільний’: спо^к’ійний (Км, Чрш), по^в’іл’ний (Лк, СтЖ), де пок^лау / там у^з’ау (Рш), ^лейло по^лейлом (Вв), ^лзамн’атий (Лн), замн’а^товиско (Лн), н’і зад ^лнейі / н’і ^лперед ^лнейу (Кж), н’і го^рит н’і тл’і^йе (Рп), не ^лдуже ^лрабит до ро^боти (Сн), не ^лилуєси ро^бити (К), ус’о бе^ри ^лиш йі^йі ^лиш (Дв).

‘метушливий, неспокійний’: ж^лавий (Лж, Мм), ^літайе йак пере^лета (Лж), ^лилуєси (Дв, Лж, Лк, Пг), ^лилований (Гр), пруд^лкий (Мх, Тп), ^лборзий (Мх), ц’і^кавий (Бн), непо^лважний (СтВ), непоси^д’учий (К, Км, Сн), непоси^д’ушча (Брд, Лк, СтЖ), непо^лсида (СтЖ), нетерп^л’ачий (Лк, Рх), нер^лвовий (Кж), запа^ллений (Гр), ната^лрапкуватий (Вв), с^лил’чивий (СК), ^лгарний (Яр), ^лбистрий (Чрш), с^лкорий (Зб, Рдн), ско^лрен’кий (НСт), рух^лливий (Бн, Брд, К), метуш^лливий (Пр), швид^лкий (Пд), швид^лкий йак ^лб’ілка (Ркш), йак вере^лтено (Рш), йак ^лв’ітер (Вр), хто сп’і^лшит / тої лю^дей см’і^лшит (Рх), йу^ла (Рд), йак ^лзига (Бз), ^лзига (Рп, СтЖ), нак^лручений (Лн), заве^лдений (Лн), та^ке ^лхитре / шо аж черес^лчур ^лхитре (Врн), та^ка неспо^к’ійна / не ^лмає н’іколи ко^ли / ^лиш ^лб’ігає і ^лб’ігає / і на од^лному ^лм’ісци т^лропчиси (Зб), п’ід ним зем^л’а го^рит (БП), фур^лтуна (Кп), ^лбистрий йак фур^лтуна (Кп).

‘неотеса, некультурна, неосвічена, невихована людина’: п^лростий (Гр, Дв, Лж, Мх, Пг, Тп), потур^лначе (СтВ), прост^лтече (СтВ), дур^лний (Пг, Рх), за^лхарений (Пд), неро^лзумний (НСт, Чрш), необра^лзований (Яр), некул’^лтурний (Зб, Вв, Пр), безкул’^лтурний (Бз, Тв), не^лвихований (Бз, Вв, Кп), невос^л’ітаний (Чрш), нед^лбайшливий (Сн), непри^стойний (Кп), без^лсов’існий (Яр), бала^лмута (Км), г^лрубий (Брд), груб’і^лян (Рх), ^лчокнутий (Чрш), н’і^лмак (СтЖ), хам (Ркш), ха^лмило (БП), хул’і^лган (нове Зб), ма^лкух (Бн), ту^лман (Вр), ^лбидло (БП), ^ла^лпайе

йази|ком йак ко|рова фос|том (Лж), |л'аннула йак в'іў ў |воду (Пг), пласта|маче
ни то шо т|реба (Вл), н'і |риба / н'і м'йасо (Рш), необ|тесаний (Лн), в'ін так /
йак бан|дит (Зб), ма|н'ак / |болдир' // |ходи / йак |болдир' там (Врн), ни до
|Бога ни до л'у|диї (К), йі н'і|чо ни ў голо|в'і (СК), мож ска|зати запи|сати йі
не кул'турна / це ти|к'і п|равил'но раз во|на то|во то во|на некул'турна йак
во|на сло|вами в'іра|жайеси (Зб), п'іўдур|ний / неро|зумний (Мм), |мурга
ос|татна (лайл. Зб).

‘вихований’: ро|зумний (Бн, Врн, Зб, К, Км, Мх, Пг, Рх, Рш, СК, Тп,
Чрш), кул'турний (Вр, Зб, Лж), з|натний (Лж), |чемний (Км, Лк, Мх), |чесний
(Лк), по|р'адний (Вв), по|р'едний (Гр), по|важний (Дв), |грешний (БП),
кул'турний (К), прис|тоїний (Кп), км'іт|ливий (Тп), ў|в':ічливий (Пр, Ркш),
|сов'існий (СтЖ, Яр), укл'ін:ий (СтЖ), |в'ежл'івий (Чрш), обра|зований (Лж),
ос|в'ічений (Бз), |вихована (Зб), госпо|дарска ди|тина (Гр), (людина) файного
|вихован'а (Зб); з|рамотний / |добре |вихован':а д'іс|таў (Кж); само|витий
|дужи / шо |чуїе то переї|маїе (Тп), ў|чений / ро|зумний / |хитрий (Врн), па|ч'от
|маїе ў си|л'і (Сн), л'у|дина до л'у|деї (Тв).

‘ненажерливий’: об|жора (БП, Брд, Кп, Лв, Лж, Лк, Лн, Пд, Пр, Рд
(жарт.), Рп, Рх, Яр), о'б|жора (Бн, Вр, Зб, К), об|жера (Рш), об|жерливий (Км),
об|жерлистий (СК), за|жерливий (Лк, Чрш), нена|жерливий (Зб), нена|жера
(Бз, БП, Вв, Вл, Гр, Дв, Мш, Ркш, СтЖ, Тв), нена|ситний (Лж), нена|йіда (Мх),
йісто|витий (Мм, Нл), йіс|тучий (СтВ), голо|дний (Чрш), голо|дник (Км),
жиг'іра (Лж), пажор|листий (Км), йіў би |тайак тої Стец'іко (Вв), йак
ко|рова йіст (Лв), ко|рова / же|ре ї же|ре (Пг), |тайак |зайіц йіст / руми|гаїе
(Лв), не |маїе с|воїї м'іри (Кж), не |годен си на|жерти (Врн), сам се|бе
проїї|даїе (Сн), |маїе смак ў йі|д'і (Рдн), ка|зати у|бжора ни |можимо
ска|зати / бо л'у|дина н'іколи ни |можіи |б'іриши |йісти йак йі пот|р'ібно (Зб).

‘бридливий, який відчуває огиду до чого-небудь’: ги|дотний (Лж),
ги|дуйеси (Лж, Лк), ги|дкиї (Лж, Мш), ги|дливий (Пд), о|гидний (СК), ко|шарний
(Мх), |в'ібраний (СтВ), |н'ама (Км), м|н'амл'а (Пр), в'ібаран|чийеси (Км),
брид|киї (Гр, Зб, Кп, Мм), брид|ливий (Бз, Тп), бриз|ливий (К), примх|ливий (Тв),

недос^тупний (Зб), ^тген^тлешливий (Рш), ^зангешливий (Яр), мер^зен:ий (Бн), ви^багливий (Вв), ви^биришливий (Рп), кап^р'ізний (Сн), капри^зул'а (Дв), ^мудрий (СтЖ), переби^райе (Бз), пере^б'ірлива (Бз), "велика ^пан'і" (Вр), чистоп^лотний (Брд), ^дужи ^чисте во^но та^ке (Врн), ^кажут / шо брид^лива / ни ^йіст то / шо да^йеш / во^на переби^райе (Бз), ги^дитси (Пг), в'і^б'ірилива у ^йіді у ^йс'ім во^на в'і^б'ірилива / во^на в'і^би^райе (Зб).

'замкнута, небалакуча людина': ту^гий (Лж, Сн), гур^пний (Лж), н'і^мак (Лж), ту^пний (Мх, Рп), не до ^бес'іди (СтВ), мут (СтВ), ^муда (Км), ск^ритий (Лж), ^туман (Гр), т^лумак (Гр), ^йак н'і^мий (Лж, Рх), н'і^ме ^йкес (Гр), н'і^миз^на (Гр), н'і^мак (Рх), неза^ц'іка^улений (Пд), ту^пний (Тп), ску^пий на розго^вор (Вл), ^ходи ^йак н'у^ра (Рх), н'у^рило (Рх), н'а^мра (Кп), мо^учачий (К), мо^учазний (Зб), мо^учаз^ливий (Мш), гур^пний (Рх), ^дикий (Ркш), п^ростий (СтЖ), нерозго^ворчивий (Рш), негов'і^ркий (Пр), негово^р'учий (Пг), ^тихий (Брд, Вв, СК), м^лавий (Чрш), та^ке ба^тдужне (Зб), ^замкнений (Бз), ^туйашливий (Сн), ^йази^ка не ^має (Рш), не гу^вори н'і з ^ким (Бз), з ^ц'ого с^лова не ^вит'агнеш (Вр), не ^годн'і з ^нейі с^лова ^віт'агнути (Лв), си^дит ^йак ма^н'ак (Врн), про^їшо^у ^йак ко^з'ол і ^добрий^ден' не ска^за^у (Яр), з ^него ^толку ^мало (Дв), у ^него (^нейі) т^раба ку^пити с^лова (Мм).

'мовчазна людина': небес'ід^ливий (Мх), небала^кучий (Мм, СК), негово^р'учий (Мш), мо^учун (Бз, БП, Вл, Пд, Ркш, Рш, Яр), мо^учан (Рп), мо^учаз^ний (Вр, Кп, Пг, Пд, Рд), мо^учазний (Рд), мо^учаз^ливий (Вр, Яр), мо^уча^ливий (Пг), мо^учачий (К), мо^учучий (Кж), мо^учал'ний (Кж), мало^мо^уний (Тп), не^умо^уний (Тв), мало^гов'і^рливий (СтЖ), мало^гов'і^ркий (Тв), мало^сл'і^уний (Дв), н'і^мий (Ркш), н'і^мак (Бн), ^тихий (Брд, Вв), ску^пос^ловий (Пр), м^лавий // не мож з ^него с^лова ^віт'агнути (Чрш), ^мутол (Км), н'і ^риба / н'і м^н'есо (Гр), ^йак ^риба (Лн), ^йак во^ди ^у рот наб^ра^у (Лн), хто тер^пен / тої спа^сен (СтВ), во^на мо^учит / ^али во^на тол^кова (Врн), то та^ке не^умо^уне / гово^рити ба^гато не ^буде з то^бо^у / з ^себи с^тавит шос / шо ^уно ^йе шос ^дуже роузум^н'ішче (Зб), ск^рита са^ма ^усоб'і (Сн), ^тайак кл'іш^чами з ^нейі с^лово ^віт^к'ігнии (Рдн).

‘мовчунка’: *ти́ха* (Брд, Мх), *замкнута* (Пд), *замкнена* (Бз), *моу́чазна* (Вр, Рд), *моу́чазна* (Кп), *моу́чача* (К), *моу́чиха* (Вл), *моу́чак* (Рх), *моу́чун* (Ркш), *моу́чу́ниха* (Рш), *моу́чанка* (Рп), *лиш моу́чит* (Яр), *неу́моу́на* (Тв), *небала́куча* (Мм), *млава* (Чрш), *н’імак* (Бн), *йак н’іма / моу́чит* (Лв); *скупосло́ва* (Пр), *мало́моу́на* (Тп), *н’і ри́ба н’і мн’есо* (Гр), *у со́б’і ўс’о пере́носе* (Дв).

‘балакучий, говіркий, охочий до розмов’: *бала́мут* (Лж), *бала́мута* (СтВ), *бес’ідливи́й* (Бн, СК), *бес’ідни́й* (Чрш), *бала́кучи́й* (Вл, Км, СК), *бала́кун* (Яр), *говорли́вий* (Пг), *йази́кати́й* (Лк, Сн, Тв), *ба́з’іка* (Пд), *гала́барди́р* (Рх), *гала́ла́й* (Рх), *гала́йко́вате ї́кес та́ке* (Чрш), *йак пу́л’ем’от* (Вр), *ни ску́пни́й на́* *бес’іду* (Лв), *бала́мути́ бес’іду* (СтВ), *тара́бани ба́гато* (Врн), *в’ін ба́гато ба́лака́йе / та́й то́го нази́ваут йо́го калаба́лик* (Яр), *то́й зна́йе ус’о на с’в’іт’і* (БП), *за сло́вом у па́зуху ни́ л’і́зе* (БП), *так йак го́рох / тара́хко́тило* (Ркш).

‘балакуча жінка, балакуха’: *гов’і́рлива* (Бз), *говорли́ва* (Пд), *бала́куча* (Вл, Мм, Мш, Тп, Яр), *бес’ідли́ва* (Бн), *йази́ката* (БП, Лк, Рх, Сн, Тв), *йази́ката* *Фес’ка* (Гр), *пис́ката* (Вв, Лк, Пг, Яр), *пл’от’ка́рни́ца* (Мх), *транда́чиха* (Гр, Рд, Рх), *тере́вен’і то́чи* (Гр), *те́рлиц’а* (Км), *бала́мутка* (Лж), *хау́ката* (Вв), *тара́да́йка* (Рх), *тра́хко́та́йло* (Мм), *тарада́йчиха / ната́рахкала-ната́рахкала* (Рш), *транда́чиха* (Кп, Нл), *транда́чиха / меле-меле-меле / тр’і́нло та́ке* (Рдн), *гала́ла́йка* (Рх), *и́чиби́ту́ха* (Бн), *неу́гамоу́на* (Бз), *л’о́па* (Лн), *тара́бани і́ тара́бани* (Врн), *тири́ндит / т’реба́ чи не т’реба́ / ў́на го́вори / йак мли́нок / йак пу́сти́й мли́нок* (Гр), *пле́те шос і́ пле́те / ка́жи і́ ка́жи і́ н’і́хто не го́ден йі́ ни пере́бити / ни́чо / во́на с’во́йе про́доўжу́е* (Бз), *о́й гово́рушка / л’у́бит по́гуво́рити / л’у́бит по́рада́ти / л’у́бит ска́зати / та́ку л’у́дину хот’ до́ рани́ кла́ди* (Зб), *би́стра / йа́зик йак ко́са* (К), *сто сл’і́ў ў́м’і́нуту* (Дв), *рот не за́кри́вайеси* (Рп).

‘красномовний’: *гра́мотни́й* (Лж), *тол’ко́ви́й* (Лж, Рх), *по́важни́й* (СтЖ), *в’ісо́ко́важли́ви́й* (Сн), *интел’і́гентни́й* (Рд), *интел’і́гентни́й* (Км), *интел’і́гент* (БП), *това́рис’ки́й* (Лк), *облесни́й* (Лк), *ласка́ви́й* (СК), *ўв’і́чливи́й* (Пд, Чрш), *кул’ту́рни́й* (Дв, К, Пг, Рш, Тп), *ро́зумни́й* (Бз, Мм, Рх, Чрш), *до́уже ро́зумни́й*

(Яр), високо|м'ірний (Бз), ар|т'іст (Ркш), шчиби|туха (Бн), обда|рований (Пр, Рдн), шчиросер|дечний (Кп), Бог нагоро|диў його словом (Вв), за словом у кар|ман не |л'ізе (Вр), у|м'іє го|во|рити (Лв), у|чений (БП, Врн), |дужи |гарний (Зб), тол|ковий / з|найє р'ад |бес'ід'і (Лж), ца л'у|дина ба|гато з|найє (БП).

‘лихослівний, вульгарний’: нака|ла (СтВ), л'ом|нач (Км), л'ом|начка (Км), груб'і|ян (Брд, Вр, Кп, Лк), пустос|ловий (Гр), бала|мута (К), неро|зумний (Гр), необм'і|ркований (Гр), не|добрий (СК), грубосл'і|уний (Пд), не|грамотний (Тп), п|ростий (Дв, Пг), вул'і|гарний (Бз, Рд, Чрш), дур|ний (Пг, Рх), лихо|д'ії (Ркш), необра|зований (Рш), недо|умок (Рдн), без|сов'існий (Яр), безкул'і|турний (Тв), мер|зен:ий (Бн), мер|за (Бн), ом|разний (Вв), розт|р'ана та|ка (Чрш), пар|шивий (Чрш), хул'і|ган (Мш, Пр), йе|хидний (Кж), хам|ло (БП), та|ке / йак ма|н'ак (Врн), то йє по|ганий чолов'ік / в'ін лиш |л'убит г|лупства гово|рити (Зб), не|хар' та|кий / в'ін |даже ни з|найє / шо до л'у|дини ска|зати (Лв), та|ке / йак ма|н'ак (Врн); н'і с|т'ії / н'і ходи (Лж), при|дурок / го|вори дур|ниці'і (Лж, СтЖ), са|ма се|бе ни |л'уби і |другого ни |л'уби (Сн), |наглий / страш|ний не|добрий чолов'ік (Рдн).

‘злозяичний’: недо|киваний (Лж), свар|ливий (Мм), |вор'іг (Мх), воро|жица (Мх), дурно|ватий (Тп), мер|зен:ий (Бн), дво|хйа|зичний (Рш), прот'і|уний (СтЖ), злий (К), цук|ристий (Кп), хам|ло (БП), йа|зик йак у гад'уки (Лк), |тайак та зм'і|йа по|у|зуча (Рдн), йак та ір|жа гри|зе (Рх), |зайіда / шу|кає / шоб дес заче|пити (Бз), йа|зва (Гр, Лж), за|раза (Ркш), |гадина (Гр), ко|роста (Гр), |йасп'ід' (Лв), |л'уби упе|кти (Вв), |л'уби у|пе|чи (Пд), |л'уби п'ідко|лоти (Рх), |л'уби нако|лоти (Чрш), не розу|м'іє л'у|дин'і |чести (СтВ), |л'уби у|ко|лоти п|р'амо у |серце" (Км), так може ска|зати / шо у |пйатах зас|тине (Яр), б'іс у |него у|сели|ўси (Чрш), з|найє |добре" у|ку|сити! (Вр), за|д'іла за жи|ве (Мш), |хоче ушчи|пнути словом / шоб аж за жи|ве д'іс|тати (Пр), недру|жел'убний / |зав'існий (Пр), у |него |гул'айє |д'ід'ко / в'ін |має |того / шо з ро|гами (Зб), ни по|думає / шо ска|зати / а у|же |л'апнуло (СтЖ), проті|тут та|кий (Лв), необм'і|ркований / шо во|на |має ска|зати / йак во|на |має ска|зати ї ко|му |має ска|зати (Врн), ни по|думає а ска|же (Сн), йак

та гадина з корч'ю з'обне (Брд), воли так у точку бйут / ўни йак с'кажут то с'кажут (Рдн), йі мож прозвати п'імзлива / п'імзлива а йак н'е то злопамн'етна / це злопамн'етна доўго памн'етайе / шо йіўі / а п'імстлива хочи тоб'і зробити на зло (Зб), коле йак о'са (Рп).

‘пліткар (чоловік, жінка)’: пл'откар' (Брд, Кж, Км, Лк, Мм, СК, Тв, Чрш), пл'откар (Вв, К), пл'откар'ка (Брд, Вв, Км, Мм, НСт, Сн, Тв, Тп), пл'откарниця (Бн, Гр, К, Лж, СК), пл'откарник (Гр, Мх), пл'откарниц (Бн), пл'іткар (Кп, Ркш), пл'іткарка (Ркш), пл'іткариха (Кп), посел'ужниц'а (СтВ), посел'ужник (СтВ), пл'отник (Рш), пл'отниця (Рш), пл'отка (Лк, Пг, Рдн), л'еста пл'отка (Зб), води пл'отки (Рд), переносчик (Пг, Пд), переносчиця (Пд), спл'етн'ік (Вр, Лв, Пд, Пр, Яр), спл'отник (Рх), спл'ітник (Бз), спл'етн'іця (Бз, Вр, Лв, Пд, Пр, Сн, Яр), спл'отниця (Рх), спл'отн'іця (Лн), брехун (Вр, Врн, Дв, Кп, Мш, Чрш), брехунка (БП, Дв, Кп, Тп, Чрш), брехун'а (Вл), брехливиї (Чрш), л'опайка (Рх), л'опало (Рп), мийка (Пг), ходи спл'етн'і води про д'ругих (Пр), посел'ужниц'а / буде ходити по селу носити с'вої пл'отки (СтВ), приїде до тебе до хати / обдивиси ўс'о / п'ішла до д'ругойі і мийе тебе / вона спл'етн'іця така (Лв), несе у'с'о йак со'рока (БП), пошту носи (Пг), пл'отка / пл'откар'ка / ўна пл'отки водит (Зб), поможі ни поможє / а рознести може (Чрш), йак фес'ка (К), лиш ку'м'і а ку'ма ўмлин'і і ўс'о б'іриши не т'реба (К).

‘людина, яка засуджує інших’: об'суда (Гр, Дв, Км, Рдн, Пг, Тв), об'судливиї (Гр), об'сужниця (К), о'суда (Вв, Лж, Рх), о'судиха (Ркш), о'судих (Ркш), пл'откарник (Мх), пл'откар' (Мм, Тв, Чрш), пл'откар'ка (Лк, Мм, Тв), пл'откарниця (Бн), по'мийниця (Рш, СтВ), мийка (Лк), пересудниця (Пд), пош'тар' (Тп), пош'тар'ка (Тп), пошту води (Тп), пошту носи (Пг), двохла'ічник (Яр), обмиї'задниця (Брд), поплета (Рп), с'воє п'ід носом не види / а чу'же види п'ід л'ісом (СтЖ), с'воє п'ід носом... / а чу'же п'ід л'ісом бачит' (Вр), себе не бачи п'ід носом / а д'ругого бачи п'ід л'ісом (Бз), бачи ў л'іс'і / а п'ід носом н'ічо ни бачи (Вл), ни пил'нує п'ід носом / али д'руге" п'ід л'ісом (Рдн), чу'же п'ід л'ісом види (СК), л'опи (Нл),

фари^сейі (Кж), до од^нойі / а в і^дтак до д^ругойі та ^суди ту ^перед то^у / а ту ^перед то^у / дво^хл і^чник нази^вайеси (Яр), суд і^йа л у^бит осу^дити д^руого / а на ^себи не ^дивиси (Врн), ^суд а л у^дий / а за со^бо^у не ^ди^ул аси (Лж), пус^та пл^отка / л у^бит о^убсу^дити / л у^бит о^убго^во^рити / а са^лма се^бе ни ^видит // (Зб), по^лмійни^ца об^ми^ває л у^дим ^лжопу...об^ли^ває л у^дий б^рудом (Рш), ^ці л у^дин і не по^па^даєси на ^йа^зик / во^на з^нає чим ^ці^сар о^бі^дає (БП), сам се^бе ни ^види / а д^руого об^суж^дайи (Сн).

‘той, хто не виконує своїх обіцянок’: хвал^лко (Лж), фал^лко (Лж, СК), непос^лушній (Мх), не^од^нос^ло^уний (Ркш), б^рех^ливий (Бн), б^рех^лун (БП, Брд, Вв, Врн, Дв, К, Км, Кп, Лк, Пг, Пр, Рд, Рп, СтЖ, Тп, Чрш), б^рех^лун стра^шен:ий (Рдн), б^рех^лунка (К, Кж, Пд, Рд), б^рех^ло (Рдн), об^лман^ищик (Рш), об^лман^ищи^ца (Рш), пус^тос^ло^у (Бз, Вр, Гр), не три^лмайеси ^слова (Вл), не до^три^лма^у ^слова (СтВ, Чрш), ли^ш ба^лгато го^воре (Лж), ли^ш ба^лгато фал^ласи / а ^користи не^лма з ^того (Лж), на ^него не^лма на^д і^йі / ска^за^у а не ^лроби (Яр), не посто^йан:а на ^сво^йій ^сло^ва (Сн), ба^йдужний / ^скаж^ут ^шо з^робит н і^шо^у і не з^роби^у / в і^н ба^йдужно ^ста^витси до ^тойі ^ро^боти (Зб), по^хва^ли ми^не ^йа^зичку / бо ^та ^розде^ру (Мм), ^лмає з^робити / ^лмає ^дати / ^лмає при^йти / та^й не при^ходи / та^й ^шо? / б^реши! (Врн).

‘брехун, обманщик’: б^рех^лун (Бз, БП, Брд, Вв, Вр, Врн, Гр, Дв, Зб, К, Км, Кп, Лв, Лж, Лк, Лн, Мм, Мх, Нл, Нп, Пг, Рд, Рдн, Ркш, Рп, Рх, Рш, СК, Сл, Сн, СтВ, Тв, Тп, Чрш, Яр), б^рех^ливий (Бн, Вл, Вр, Гр, Зб), б^рех^ло (Пд, Пр), об^лман^ищик (Пд), б^рех^лун ^лтемний / ^шо ^дих^лне / а ^усе б^рех^лне (Зб), та^ке б^рех^ливе / ^шо не^лма ^шо ^слу^хати (Вр, Зб).

‘обманщиця’ б^рех^лунка (Бз, БП, Брд, Вв, Вр, Врн, Дв, Зб, К, Кж, Кл, Км, Кп, Лв, Лж, Лн, Мх, Пг, Рд, Рп, Рх, Рш, Сн, СтВ, Чрш, Яр), б^рех^луха (Гр, Пр, Ркш), б^рех^лива (Бн, Вл, Гр, Нл, Чрш), б^рі^хн і ^лно^сит (Гр), не^дос^т і^йна (Чрш).

‘людина, яка любить керувати іншим’: ко^ман^д і^р (Вр, К, Кп, Мм, Пд, Рп, Яр), ко^ман^дир (Бз, Врн, Тв), ко^ман^д о^р (Пр, Ркш, СтЖ), ко^лман^ду^йуча (Зб), ^лробиси ^лмудра (Мх), ^роз^в і^дна ^дужси на ^ус о (СтВ), ^луби ко^лман^друвати

(Вл, Вр, Врн, Км, Рш, Чрш), ко¹мандуйе ўс¹іма (Гр, Дв), на¹чал¹н¹ік (Гр), хитрий (Бн), об¹ібраўси коман¹диром (Вв), л¹уби се¹бе пок¹ласти више ўс¹іх (Бз), дужи хитрий / хоче ко¹мандрувати / л¹уби по¹ко¹мандрувати (Рх), без ко¹манди во¹іс¹ко гине (Лж), хто йак не йа? (Лж), на¹р¹ади прийшла дала і п¹ішла (Пр), ро¹бити н¹е / лии ко¹мандувати з¹найе (Врн), ну то¹же так ка¹жут / то¹й лии при¹вик ко¹мандувати і к¹ірувати кимос / али ро¹бити – н¹е (Зб), во¹на три¹має л¹іца ў ру¹ках (Бп), л¹уби пор¹ідкувати (Пг), без ко¹манди во¹іс¹ко гине (Лж), хо¹т¹а пе¹редн¹і б¹ути (Грз), дужи л¹уби ўс¹уді б¹ути „йа” (Сн).

‘нещаслива людина’: неш¹часний (Зб, К, Лж, Лк, Ркш, Тп), неш¹час¹ливий (Лж, Сн), не¹ве¹зучий (Бз, Дв, Лж, Рд), не¹у¹дачний (Бз, Лж, Рд, СК), не¹тол¹ковий (Мх), без¹тол¹ковий (Пг), без¹ладний (Кп), не¹пу¹т¹ашчий (Км), не¹та¹лантливий (Рш), не¹з¹далиї (Стж), п¹рокл¹атий (Рп), б¹ідний (Лв, Мм, НСт), б¹ідо¹лаха (Тв), са¹рака (Гр, Лв, Лк, НСт, Пг, Рх, Чрп), не¹х¹л¹аба (Пд), фир¹л¹ога (Бн); не¹ма¹є ш¹іст¹а (Лк), не¹ма¹є ш¹част¹а (Кж), йо¹му не ве¹зе (Вр), не іде йі н¹ічо ў ру¹ки (Вл), на¹кого Бог / на¹того і л¹уди (Вв), об¹іжєний суд¹б¹ойу (Пр), не ве¹зе йі шош / не г¹одна і¹митиси за к¹ін¹ц¹і (Чрш), н¹і р¹иба н¹і м¹н¹асо (Бп, Брд), сп¹л¹ашча / хо¹ди со¹б¹і / йак м¹окра (Врн), це неш¹часне і¹кес / ўро¹дилось і¹кес неш¹часне і ни¹чо йо¹му не ве¹зе ў жи¹т¹у (Зб), н¹іх¹то в¹ід Дн¹іст¹ра до П¹рута так ни б¹ідуйе йак во¹на (Дб), л¹удина ниш¹ч¹іслива у¹Бога / ни¹ма¹є ш¹част¹а в¹ід¹Бога (Зб).

‘дивак, той, хто своєю поведінкою і вчинками викликає здивування оточуючих’: ди¹ўний (Кж, Кп, Лж, Рдн), ди¹вак (Бз, Км, Лж, Лк, Пд, Рп, Тв), ди¹вачка (Гр, Км), ди¹вакуватиї (Гр), дурн¹ако¹ватиї (Ркш), чуд¹ний (Лв), чудот¹ворец (Сн (жарт.)), п¹ростий (Мх), мало¹умний (Рш), не розу¹м¹іє / шо р¹оби (Гр), в¹ідс¹талиї ў ж¹ізн¹і (Вл), ро¹зумний (Бн), би¹гу¹ватиї (Вв), про¹фесор¹ (Стж), ф¹іло¹соф (Дв), не ўс¹і до¹ма (Вр), н¹і р¹иба н¹і м¹асо / н¹і су¹да н¹і ту¹да / н¹і ли¹ши / н¹і воз¹ми (Врн), без¹г¹лудо зро¹биў (Пр), нез¹д¹ібний / н¹і л¹удим / н¹і Бо¹гови (Зб), та¹ке шо¹с в¹іт¹ворила (Тп), ди¹вак йак мо¹же шо¹с по¹гане ска¹зати і ди¹вак йак мо¹же шо¹с ду¹же г¹арне ска¹зати (Бз).

‘неуважна людина, роззява’: *байдужний* (Брд, Зб, Мм), *байдужий* (Лж, Пд), *неуважний* (Бз, Вв, Вл, Кж, Км, Кп, Лж, Пг, Рп, Тп), *неуважливий* (Мх), *неуважливий* (Чрш), *нетолковий* (Лж), *недбайшливий* (Сн), *нездалиї* (СК), *необдуманий* (Дв), *безпам'ятний* (К), *безкултурний* (К), *простий* (Мх), *л'їн'ух* (Бн), *розс'їяний* (Пр, Рх), *розв'їяний* (Зб); *безглуздий* (Ркш), *нерозб'ірливий* (Рш), *непоп'ятливий* (Рш), *розт'апа* (Бз, Лк), *роз'ава* (Лн), *легкомисл'ен:ий* (Яр), *у одно вуха залет'іло / а у друге в'ілет'іло* (Гр), *нол'вн'іман'їа* (Рд), *нерозтопний* (Кж), *недочула таї махнула / таї забула* (СтВ), *у нейї багато думок / ти її говориш одно / вона соб'ї думайє друге* (Врн), *шалтай-болтай* (Тв), *шалапута* (Кп), *розпусний / занудний* (Чрш), *йак забуди то ўна ни ѓе неуважна вона ѓе байдужна / байдужна шо ти сказала а ўна ўже забула ї п'їшла соб'ї* (Зб)

‘уважний’: *розумний* (Бн, Кж, Мх, Рш, СтЖ, Яр), *дуже розумний* (Пг, Ркш), *доцотний* (Лж), *допотишній* (Вв, Км), *допитливий* (Бз), *праўдливий* (СтВ), *поважний* (Лк, СтЖ), *розважний* (Врн), *послушний* (Брд, Гр), *розсудливий* (Гр), *км'їтливий* (Тп), *културний* (Мм), *слухл'ан:ий* (Вл), *добрий* (К), *уважний* (Вр, Врн, Кж, Кп, Мм, Рп, Тп), *дуже уважний* (СК), *уважливий* (Рх), *уважливий* (Чрш), *ўн'їмат'ел'ний* (Вр), *видержаний* (Мш), *ўр'ївноважений* (Пр, Тв), *интил'їгентна* (Сн), *хитрий* (Врн), *сприймайє дуже тонко* (Вв), *хоче знати ўс'о* (Бз), *приймає до серця близько* (Пд), *розумний чолов'їк / даїє ўс'їм пораду* (Лж), *дуже хороша / приїатна / кажи / така / шо і в'їслухайє і н'їчо ни прибреше / ну обішем тайак нормал'на л'їдина* (Лв), *у темну н'їч і мак збере* (БП).

‘людина, яка постійно все забуває’: *забуд'ко* (Бз, Брд, Вр, Зб, Кж, Лв, Лж, Лк, Пг, Пд, Пр, Ркш, Рп, Рш, Тп, Яр), *забуд'ка* (Вв, Кп, Лв, Мх), *забуд'ко* (Км, Мм), *забуд'куватиї* (Пд), *забуд'куватиї* (Гр, Тв), *забуд'коватиї* (Ркш, Рх), *байдужий* (Сн), *дурний* (Мх), *непам'ятливий* (СтВ), *безпам'ятний* (Ркш, Чрш), *безпамн'ятний* (Пг), *недорозумлений* (СК), *залуда* (Км), *забутний* (Вл, Дв, К, СтЖ), *простак* (Бн), *скл'їрозний* (СтЖ), *забуў таї пропало* (Лж), *в'їн майє таку голову заморочену / шо в'їн ни дуже пам'їятає ўс'о / то такий*

/ шо їму не^{ма} шо дов^ір^ати їкус ро^боту / бо в^ін забу^ває (Зб), не^{ма} на шо пок^ластиси (БП), не^{ма} пам^йат^і (Ндб), тут зробила тут за^була (К).

‘пам’яткий’: пам^йат^ливий (Бз, Вл, Вр, Дв, К, Кп, Лж, Лк, Пд, Рд, Рдн, Ркш, Рш, Сн, СтЖ, Тп, Чрш), пам^йет^ливий (Мх, Чрп), памн[’]ат^ливий (Лв, Мм), памн[’]ет^ливий (Вв, Гр, Пг), ^імає до^бру пам^йат[’] (Лж), ро^зумний (Бн, Врн, Лк, Мх, Рдн, Ркш, СтЖ, Чрш, Яр), ^ідуже ро^зумний (СК), ру^зумний (Тп), ро^зумна го^л’їука (БП), ба^шко^витий (Км), ^учений (Лк, Мш), ^імудрий (Кж, Пр), ким^оватий (Лв), км[’]іт^ливий (Рп), ба^ба пам^йет^ає / ^йак ^д’їуко^у ^була (Зб), ро^зумний / ^хитрий / ^імає пам^йат[’] до^бру (Врн), до^бру пам^йет[’] ^імає (Зб).

‘людина, яка втратила пам’ять’: скл[’]ірозний (Км, Кп, Лж, Мш, Пр, Рш), ^імає скл[’]іроз (Брд, Вр, Вс, Іл, Лж, Мл, Рдн, СК), са^рака (Мх), з ^розуму з[’]їшла (Мх), про^пашичий (СтВ), х^ворий (БП), сла^бий (Лв), сла^бо^витий (Км), сла^бо^сил[’]ний (Кж, СтЖ), забут^ний (Дв), зду^р’їу (Лк), з^іїха^у з ^глузду (Ркш), без^глузди (Ркш), непам^йат^ливий (Чрш), не^{ма} памн[’]ати (Гр), пам^йат[’] в^ід^ходи (Гр), без^памн[’]етний (Пг), без^памн[’]атний (Мм), бес^пам^йатний (Пд, Ркш, Рп), ^{це} ^уже по^т’ер[’]а пам^йати (Вл), за^бут^ливий (Рх), забу^вайеси (Тв), нич^валий (Бн), ут^рати^у памн[’]ат[’] (Бз, Вв), загуби^у памн[’]ат[’] (Бз), те^р’ає памн[’]ат[’] (Сн), гуво^ри до ^нейі гуво^ри / а ^уна н[’]ічо ни пам^йет^ає (Зб), так по^гано н[’]ічо ни ^кажут / ^али ^кажут шо сла^ба / забу^ває ^ус[’]о (Лв), ^уна ни ^йе здо^рова на ^голову / во^на пси^х’ічна (Зб).

‘психічно хвора людина’: сла^бий (Врн, Лж, Рх), сла^бий на ^голову (Грш, Лв, Лж, Лк, Км, СК, Чрш), сла^бо^развитий (Лж), сла^бий ^у ^розум[’]і (Сн), сла^бо^витий (Врн, Мх, Пг), не ^у ^по^ун[’]ім ро^зум[’]і (Лж), не ^у ^по^ун[’]ім с^войім ро^зум[’]і (СтВ), при^дурок (Км), неро^зумний (Км, Чрш), недороз^винутий (Рдн), дур^ний (Бз, Брд, Вв, Вр, Гр, Лк, Рп, Сл, Ус, Чрш, Яр), дурну^ватий (СтЖ), дурку^ватий (БП), вар[’]їят (Вв, Гр), вар[’]їятка (Гр), т^реба на Ро^затку (Гр), хвороб^ливий на ^голову (Пд), ни з ^ус[’]ім (Тп), ^у голо^ві ^у ^него на^м’ішано (Чрш), не^хитрий (Рд), нич^валий (Бн), мало^умний (Вл, Рш), пси^х’ічно х^ворий (Кп, Ркш), пси^х’ічний (БП, Вв, Кж, МмЯр), пс[’]іхо^ватий (СтЖ), пси^х’ічний а^бо нер^вовий (Мм), ска^жений (Ркш), про^ка^жений (Ркш), загубила ум (Бз), пс[’]іх

(Тв), п'с'іхнутий (Мш), п'сих'ік (Кж), по'т'ер'аний (Пр), бра'кує шос на 'голову (Зб), шос йо'му х'і'буйи / са'раку (Дв), збала'мутила (К), за'турканий / йак та'кий / шо нидороз'винутий / та'кий в'ін 'розумом і та'кий в'ін і в'ігл'а'дає / йак недороз'винутий (Брд), ни д'ружи з голо'воу (Сн).

‘людина з важким характером’: ту'пий (Мх, СтВ), ту'гий (СК), дур'ний (Лв, Яр), з'лосний (Пг), сер'дитий (Пг), п'рикрий (Пг), за'гонистий (Пг), без'душний (Км), т'аж'кий (Брд, Вл, Гр, К, Км, Рх, СтЖ, Тп), т'аж'кий на под'йом'і (Ркш), т'аж'кий у 'него ха'раактер (Чрш), т'ажкоха'раактерна (Кп), з т'аж'ким ха'раактером (Сн), твардоха'раактерний (Мм), ту'гий (Рх), 'лутавий (СтЖ), за'гонистий (Лк), нев'іно'с'імії (Пд), пас'куда (К), 'вар'ят (Рп), 'серце йак 'кам'ін' (Рш), зем'недух (Бн), га'д'уга 'добра (БП), у'пертий (Вр), за'нуда (Мш), са'дист (Тв), л'у'дина з ха'раактером (Кж), неу'годна л'у'дина / шо н'іх'то не 'годен її уго'дити / шо ни^едобре ї ни^едобре (Бз), мер'зен:ий / у' 'него ха'раактер страш'ний т'еж'кий і мер'зен:ий (Зб), за'крита та'ка / за'т'ата / та'ка / шо лиш би йа і ўс'о / 'битиса лиш / 'ж'інка не йе так / чоло'в'ік лиш 'битис'а / бо ро'бити не 'хоче / а 'йісти ї 'пити 'хоче / 'ж'інкойу ко'мандувати 'хоче (Врн), 'має 'шуса (Лж), 'мула (Лв).

‘слабохарактерний’: пош'туркач (Дв, Лж), нетол'ковий (Мх), по'дайшливий (Км), моти'лишний (Лк), непово'ротний (Лк), непово'ротливий (Тп), без'т'амний (Гр), безпово'ротливий (Пд), безха'раактерний (Пр), без'глуздий (Мм), прос'так (Бн), пло'хен'кий (Рх), слабо'вол'ний (Бз), нироз'винутий (СтЖ), нероз'судливий (Чрш), легко'важний (Пг), ним пош'туркуйут (Рх), без с'воїї 'памн'ати (СтВ), ку'ди ўт'рутиш / ту'ди ї 'п'іди (Рш), с'лухайе чу'жих л'у'дий / а са'ма со'бойу не к'і'рує (Вл), жи'є чу'жими 'мисл'ами (Яр), жи'ве з чу'жим 'розумом (Кж, Мш), с'воїм 'розумом ни жи'є / лиш чу'жим (Лв), 'ходи йак в'і'уца (Лк), не 'має с'воїї 'думки (Вв), йак ре'м'ін:ий 'дишел'// це 'коло 'воза / ку'ди ко'била по'т'агне / ту'ди і їде (Вр), ку'ди йо'го т'рут'а ту'ди їде (Сн), н'і 'риба / н'і м'н'асо (БП, Врн), н'і 'вашим / н'і 'нашим (К, Врн), н'і су'да / н'і ту'да (Рп), та'ке йак розти'р'оха / ни за'пи'тайеси / н'і 'в'іслухайе / н'і то / та'ке йак розти'р'оха (Зб),

м'акосер^лдечний / на^лийут по^уну / в'ін в'і^ніє / на^лийут чут'-чут' / то^жи в'і^ніє (Ркш), са^лма со^бойу не к'і^рує (Брд), п'ід ч'і^йус ^лдудку во^лна пл'аше ц'іли жи^т'є (Рдн), по-на^шому во^лна со^бо^у ни к'і^рує / ба^лдужна / сла^боха^лрактерна хто шо с^лкаже во^лна с^лухає а це ба^лдужна то це ска^лза^у а у^лна со^б'і п'іш^ла і ни ^лгадки (Зб), ^лпамн'ат' по^лгана / сла^бе ^лрозумом (Чрш).

‘нестриманий у словах і діях’: нест^лриманий (Кж, Лж), нетерп^л'ачий (Пд), непос^лушний (Сн), па^шчеко^лватий к^лрепко (Врн), хам^ло (БП), п^л'а^уша (СтВ), ^лтерлиц'а (Км), непос^лушний (Км), га^лватий (Лк), безпар^лдон:ий (Гр), пр'а^лмий (Вл, Рх, Яр), пруд^лкий (Мм), не^ур'і^уо^лважений (Ркш), нероз^лб'ірливий (Рш), бигу^лватий (Вв), ^лтирскливий (Дв, СтЖ), йази^лкатий (Тв), гострой^лзиковий (Брд), с^лпил'чивий (СК), пруд^лкий (Пг), великий бол^лтун (Вр), ^лвискочка (Вр), не^лвитриманий (Мш, Рп), необ^лдуманий (Кж), розх^л'оба (Лв), р'із^лкий (Бз), ^лз'ірваний (Рдн), ^лнарваний (Рдн), їдут на^лпр'а^лму (Чрш), бес^л:мисл'ен:а / бо ска^лзала і не по^лдумала (Пр); пр'а^лма л'у^лдина / ^лкажи п^л'а^лмо ^ус'о / ^лйак у ^лводу ^лдивиси (Вл); ст^лроге / то ^лйак ска^лзала ^лйак но^лжем уру^лбала / о^лто ст^лроге (Зб); тис^лката / шо ^лчує / то ^лкажи / ^лдал'і не^лсе (Мх), нер^лвовий / ^лнерви ^лмає (Зб), та^лка рост^лр'іпана шо ни ^лмає ст^лримку (К).

‘нахабний’: ^лнаглий (Бз, Бн, Вр, Гр, Дв, К, Кж, Км, Кп, Кс, Мм, Пг, Пд Пр, Рдн, СК, Сл, СтЖ, Тв, Яр), мо^лц ^лнаглий (Лж), ^лнаглий до пр'ед'елу (Зб), на^лг^л'ук (БП), на^лг^л'ец (Вл, Пд, Ркш), на^лг^л'учка (БП), ^лнаглий ^лйак ^лтанок (Рд), нах^лрапний (Лж), на^лпасний (Км, Тп), ^лзависний (Мх), їде по^лвер'х'і (СтВ), їде на^лпролом (Рдн), на^лхал'ний (Гр (нове), Рх (нове)), на^лхал (Брд), на^лхал' (Дв), на^лхал'уга (Дв, Рх), не^лл'уд'аний к^лрепко (Врн); зух^лвалий (Кж); не^лна^лжерливий (Сн), не^лнаситний / шо ^лйо^лму ^лмало ^лї ^лмало (Лв), за^лжурливий (Кж), на^лс^лтирливий тої / шо до^лби^лваєт'с'а с^лвого (Бз), ^лмалпа (Кл), хул'і^лганка це по^лтепер'ішному / шо ви^лра^лжайеси сло^лвами по^лганими / а по-да^луному на^лзи^лвали дурну^лвата (Зб).

‘нещирий, лицемірний’: дво^лх^лличний (БП, Зб, Лж); та^лке дво^лх^лличне / од^лнойі та^лкойі / а д^лругойі та^лкойі / та^лке несправо^лв'ірне / та^лке / н'і ^ус^лтиду / н'і ^лсорому (Зб); дво^лх^л'ічний (Дв, К, Мм, Яр), дво^лх^л'ічний (Км, Сн), дво^лх^лличник

/один раз так / а другий раз так (Вв), дво|л'ічна (Брд, Рх), п'і|д|лиза (Лж, Рд), п'і|д|лизач (СтВ), лис|тунчик (Пг), дво|йе|душина (Лж), об|лесна (Вл, Гр, Кп, Лк, СК), об|лесна / шо тут |тули до |серц'а а там |п'іди та| оп|суди (Лк), ли|це|м'ір (Гр), ли|це|м'ірний (Пд), ли|це|м'ірка (БП), нео|дно|слоўний (Ркш), мас|ной|а|зикий (Рш), с|в'іти ў |оч'і (Лк, Яр), брех|ливий (Бн), |хитрий (Бз), мар'іо|нетка (Тв (нове)), про|дажна ш|кура / тут шо ў|чула / а там про|дала / там пере|несла (СтЖ), як ли|сиц'а (Вр, Мш), брех|хунка (Лв), пере|кажчик (Врн), |кажи ў |оч'і |добри / а ту|да |дал'і нео|добри / то пис|ката / воро|жица (Мх), і |вашим / і |нашим / при|шла / з |вами по-ха|рошому-по-ха|рошому / а то|д'і п'і|шла до |другого там наф|л'оцкала (Пр), йе|хидний (Кж), за рубл'а і |маму про|даст (БП), у |оч'і |кажи од|но |поза |оч'і |друге / с|в'іти ў |оч'і (Лк), тут |тули до |серц'а а там |п'іди та| оп|суди (Лк).

‘нудний, набридливий, докучливий’: на|до|й|ідливий (Зб, Лж, Сн, Тв), п|рикрий (Зб, Мх), про|ти|ўний (Пг), нео|добрий (Мх), |наглий (Рдн, СК), |назливий (СтВ), не|стерпний (Кж), не|вино|симий (Км), за|нуда (Лв, Лк, Мш, Рд, Ркш), за|нуда це л'у|дина / йа|ка шу|кає |гуза (Ркш), на|пасний (Чрш), на|халка (Брд), нуд|ний (Вв, Гр, Зб, К), з|ноба (Пд), на|до|кучливий (Кп, Тп), до|кучливий (СтЖ), на|до|й|ідлий (Вл), на|б|ридливий (Бз), на|б|рида (МК), ў|редний (Нп), у|лазливий (Вв), ў|лазливий (Дв, Рш), у|л'ізливий / ти ї|го |гониш / а в'ін |ўсе-таки ї|де (Вр), |наглий (Яр), про|т'і|ўний (Лв), ў|пертий (Нл), |ненза (Лн, Лв), у|ритний (Врн), у|й|ідливий (Дв, К), ў|й|ідливий (Лв), мер|зен:ий (Врн, Зб), йе|х'ідний (Нп), во|на та|ко ра|їзує ц'і|лими до|рогами (Рдн), на|б|ридливий як |муха (Рп), з то|ў л'у|дино|ў |к'ежко гово|рити / во|на |дуже |нудна / та|ка п|рик|ра / та|ка не|в'і|разна (Зб), н'і су|ди ї н'і ту|ди / н'і |вашим / н'і |нашим (Бз), йі|йі ни мож з|бу|тиси (БП), без |нейі ве|чер'і не|ма (БП), |л'і|зе як |муха ў |оч'і (БП), н'і |риба н'і м|н'асо (Тв).

‘нерозумний чоловік, дурень’: бала|мут (Лж); хи|бує т|рето|йі |дошки (Лж), не|ма |ўс'іх |дома (Лж, Тв), при|дурок (Км), при|дурку|ватиї (Лж), дурко|ватиї (БП), дурно|ватиї (Мх, СтЖ), ду|рак (Нп, СтВ), |дурин' (Кл), дур|ний (Врн, Зб, Лж, Лк, Рп, СтВ, Тп), дур|не / |ан'і ту|да не по|пустиш / |ан'і

туда ни п'іди (СтВ), дур'н'ек (Гр), ду'рило (Пд), не ста'йе клепок'іу (Лк), не
ма'йе г'лузд'іу у голо'в'і (Рп), п'ростий (СтЖ, Тп), прос'так (Бн), нехитрий (Вл,
Кп, Рш, Яр), неро'зумний (Яр), нероз'винутий (Чрш), не'развитий (Нл),
недорозум'лений (СК), кру'чений (Ркш), пло'хий (Мм), 'с:уну'єси з со'ломи (Ркш);
та'к'і со'б'і (Чрш), ни при с'войім 'розум'і (Бз), ду'рак ненор'мал'ний (Мш),
бе'зумний (Врн), п'сих'ік (Кж), безг'луздиї (Рп), дур'ний як пен' (Зб, Пг),
необ'думаний / що ска'зати л'у'дин'і / що н'є (Нл), са'рака (Дв).

‘нерозумна жінка’: дур'на (Бз, Вв, Вр, Врн, Вс, Зб, К, Кж, Лв, Лж, Лк,
Лш, Нп, НСт, Пг, Пр, Рд, Рх, СтВ), нехитра (Вл, Кп, Мм, Рш, Яр),
бала'мутка (Лж), ду'рачка (СтВ), дурно'вата (Гр, Км), 'дура (Мш), сла'ба на
'голову (Лк), п'роста (Гр), прос'так (Бн), непут'ашча (Пд), пло'ха (Мм),
нероз'винута (Чрш), недорозум'лена (СК), без'умна (Врн), та'ка дур'на як
той пен' (Зб), н'і 'шити / н'і по'роти (Нл), пси'х'ічна (Кж), кру'чена (Ркш),
'с:уну'єси з со'ломи (Ркш), йа'ке йі'хало та'ке здибало (Бп), о'бойі р'а'бойі
(Бп), са'рака (Дв), дур'на в'іу'ца (Лж).

‘розумово обмежений, дурний’: дур'ний (Лж, Мш, Рдн), гет дур'ний (Вв),
нап'іуду'рний (Мм), на 'голову сла'бий (Лк, Мх, Рх), про'пашичї (СтВ),
дурно'ватий (Км), при'дуркуватий (Лк), не ма'йе клепок'іу голо'в'і (Чрш), не
ма'йе 'розуму (Лв), са'рака (Гр, Дв, Лв), не'ма 'єс'іх 'дома (Гр, Рп), неро'зумна
(Пд), ненор'мал'на (Пд), сла'бий у 'розум'і (Тп), нехитрий (Рд, Рх), пси'х'ічний
(Вл, Пр), недо'умний (Пг), недо'умок (Бз), прос'так (Бн), безро'с:удний (Ркш),
бе'зумний (Лв), мало'умний (Рш, Яр), кал'іка (Чрш), розу'мово в'ідс'талиї (Кж),
у 'него не 'єс'і 'дома (Вр, Ркш), недороз'винутий (Брд), не'разв'ітий (Нл),
слабо'витий (Врн), пси'х'ічний (Вл), само'шечий (Лв), йо'му шос бра'кує
т'ретої 'дошки у 'голов'і / гандал'апайе-гандал'апайе (Зб), непосто'йан:ий у
'розум'і (Сн), не у 'по'ун'ім 'розум'і (К), т'рохи по'м'ішаний (СК), з
при'тупленим 'розумом (Кп).

‘нерішучий’: незг'рабний (Лж), як т'іло без ду'ш'і (Мх), неу'пе'унений
(Вв), 'муда (Км), нес'м'іливий (Лк, СтЖ), нис'м'ілий (СтВ), нехитрий (Врн, Лк),
нешчас'ливий (СК), слутий (Гр), слута'вий (Гр), нер'ішучий (Др, Зб, Пг, Пд, Пр,

Тп), му^лдак (Рх), не^р’ї^ова^жений (Ркш), неса^мосто^йател’ний (Кп), ск^лромний (Рш), ст’ес^н’іт’ел’ний (Рш), л’ін’ух (Бн), м^лавий (СтЖ), п^лростий (Чрш), недо^лумний (Чрш), н’і р^лба / ни м^лйасо (Бз), ни т^лди і ни су^лди (Бз), йак за^лнуда (Мш), безп^лн’атний (Врн), не^лпово^лротний (Бн, Зб), ту^лний / не їде їі і ўс’о (Нл), нев’ідпов’ідал’ний (Кж), розх^л’опиша (Лв), штур^лпак (Рп), та^лкий нер’ішучий / не^лпово^лротний / шо н’ічо ни до^лб’їєшси (Зб); л’ін’ух / бо та^лке не^лпово^лротне (Бн), ни м^ложе са^лма п^ллани роздо^лбути ў с^лвоїй голо^лв’і (Сн), не їє ў с^лвоїй ц’і^лн’і р^лозуму (К), не м^лаїє с^лвого до^лброго роз^лсудку (Дв), нерух^ллива / а^лбо ска^лзати ба^лдужна (Зб).

‘розумний’: ро^лзумний (Бн, Вв, Вр, Вс, Зб, Іл, К, Кд, Кп, Лж, Лк, Лш, МК, Мм, Мх, Нл, НСт, Рд, Ркш, Рп, СК, СтЖ, Тп, Чрп, Чрш, Яр), до^луже ро^лзумний (Лв, Мм, СК), дба^лтливий (Вр), тол^лковий (Мх, Пг), розм’ір^лкований (Гр), метику^лватий (Гр), м^лудрий (Др, Кж, НСт, Пд, Ркш), х^литрий (Врн, Рх, Тп), до^луже х^литрий (Вл), хаз’айо^лвитий (Нл), роз^лважний (Рш), хаз’а^лїїн с^лвого с^ллова (Бз), та^лйак в’іт у си^лл’і (Зб), гоно^лровий (Км), дос^лтоїний (Кж), Бо^лгом обда^лрований (Пр), с^лв’ітла гол’івон’ка (Бп), чоло^лв’ік в’ісокого м^лн’ен’їя (Сн), з^лнаїє ўс’о в’ід а до бе (Кс), пере^лвер’ишїєси р^лозумом (Чрш).

‘розумниця’: ро^лзумна (Бн, К, Кп, Лж, Лк, Мм, НСт, Пд, Ркш, Рп, Рх, СтЖ, Чрш, Яр), ро^лзумни^лц’а (Зб), тол^лкова (Мх, Пг), х^литра (Вл, Врн, Лк, Тп), метику^лвата (Гр), ў^лчена (Рх), м^лудра (Ркш), роз^лважна (Рш), сми^лкалиста (Нл), км’іт^ллива (Рп).

‘непутящий’: безтол^лковий / н’ічо не по^лдумало / а ўже зро^лбило / а по^лтому до^лвивиси / йак во^лрона ў по^лро^лжну к’істку (Лж), нетол^лковий (Км, Мх), ту^лний (Мх), необ^лдуманий (СтВ), га^ллатине / та^лкоїї р^лоби н’їякоїї (Лк), необ^лм’ір^лкований (Гр), необ^лдуманий (Нл), не^лўдачливий (Сн), нез^лдалиї (Мм), н’і с^л’уди / н’і т^луди (Гр), не^лпутний (Пд), л^лехкий р^лозум (Тп), н’їякий (Рх), безро^лс:удний (Ркш), нероз^лс:удливий (Пр), йак л’ап^лка / шо не по^лдумаў л’апнуў таї ўс’о (Бз), зро^лбиў на хала^лбуду / н’ікого не пи^лтаў / зро^лбиў на хала^лбуду / їкоїї-не^лбуд’ (Рш), само^лўне^лўнениї (Вв), безтур^лботний (Мш), бала^лмут (МК), та^лке йак пере^лпуда / ни до^лмаїє ни^лчо і ўже шос в’ір’іскаїє (Зб), мало^лумний /

недо^ціл'ний (Кж), нероз^судливий (Пр), неро^зумний (Лв), не^р'аха / таке-^о / ^роби ^ус'о на^купу (Вл), не^пе^уний / це тої / шо йо^лму не^лма шо дов'і^р'ати / от в'ін не^пе^уний / несер^йозна л'у^дина (Рх), н'і с'у^ди н'і ту^ди (БП), ^ус'о ^роби йак на^вивор'іт' (Кп), ^уне^ред ^роби ^задом на^пе^ред а ^пот'ім ^думає (Рп).

‘безсоромний чоловік, безсоромник’: не^устид^ливий (Мх), безус^тидний (Зб, Кж, Пг, СК), без^стидний (Вл, МК, Мш, Пд, Пр, Ркш, Рп, Сн, Тп, Чрш, Яр), без^стидник (Вв), безус^тидник (Бн, Дв), без^лишній (Лк, Мш, СтВ, Чрш), без^лишник (Км), ни ^лмає ли^ц'а ^перид л'уд'ми (Лк), без^глуздиї (Мм), не ^лмає н'і ^сорому / н'і ^ус^тиду (Лк), шала^вий (Гр), шала^ве (Гр), безсо^ромний (Гр, Ркш), без^сов'існий (Кп, СтЖ), необра^зований (Рш), на^хал (Брд), вул'га^рний (Бз), с^тиду не^лма (Вв), ни соро^лма / ни ^усти^да (Рх), не парде^нує (Рд), ^лаглиї (Вр), прості^тут (Лв), та^ке йак ^в'ітер по^в'іа^у за тим / то та^ке безпра^удливе (Зб), без^умн'і / ^лБога не бо^йатса / л'удіи не ^усти^даютьса (Врн), йім ^лоре по кол'іно (БП), ни ^лмає н'і^якого ^ус^тиду (К).

‘безсоромна жінка, безсоромниця’: без^лишина (Км, Мш, СтВ), не^устид^лива (Мх), ^просте та^ке (Мх), без ли^ца (Лк), ли^ц'а ни^лма (СтВ), шала^ва (Гр), без^стидниця (Пд, Сн), без^стидниц'а (Вв), безус^тидна (Пг, СК), безус^тидниц'а (Зб), безус^тидниця (Бн, Дв, К), без^стидна (Вл, МК, Мш, Пр, Ркш, Рп, СтЖ, Тп, Чрш, Яр), без^глузда (Мм), на^халка (Брд), не ^лмає н'і^якого ^сти^да (Вл), бес^оромна (Ркш), без^сов'існа (Кп, СтЖ), необра^зована (Рш), вул'га^рна (Бз), ^лагла (Вр), прост'і^тутка (Лв), ^д'івура (Лв), ни соро^лма / ни ^усти^да (Рх).

‘соромливий, який ніяковіє’: ^устид^ливий (Зб, Км, Лв, Лж, Лк, СтЖ, Яр), ^стид^ливий (Брд, Вл, Кп, МК), за^усти^даласи (К), ^лчемний (Мм), ^лчемне аж за мо^ц (Лж) соро^лливий (Вв, Мх, Мш, Пд, Пр.), нес^л'іливий (Врн, Нл, СтВ), по^р'едний (Гр), ^лтихий (СтВ), ^вихований (БП), кул'ту^рний (БП), ск^ромний (Вв, Рд, Рш, СК), пло^хен'киї (Рх), соро^м'іжливий (Тп), соро^можливий (Сн), соро^мяз^ливий (Пг, Ркш), ст'ес^н'іт'ел'ний (Рш), ^сов'існий (Вр, Яр), н'еж^ний (СтВ), ^лишній (Дв), про^стак (Бн), сум^л'ін:ий (Вр), та^ка аку^ратна / та^ка ^устид^лива / та^ка ск^ромниц'а (Зб), ^ув'ічливий / ^лдобрий (Кж), ^ур'іуно^важений

/ з¹на¹йе шо спи¹тати / йак в¹ідка¹зати / йак спи¹тати (Бз), з¹доб¹рого¹ ро¹ду (БП), кул¹'турний / у¹стид¹ливий / ро¹зумний (Зб).

‘жінка-плакса’: плак¹сива (Брд, Вв, Вл, Врн, Гр, Зб, К, Лв, Лк, Мм, Мх, Нл, Пд, Рд, Ркш, Рш, СК, Сн, СтЖ, Тп, Чрш), плак¹слива (Мш), плак¹си¹ўка (Бн, БП), плак¹сунка (Км), плак¹сун¹'а (Дв), плак¹с¹'їйка (Зб), плак¹суха (МК, Рп), п¹лакса (Бз, Вр, Гр, Пг, Пр, Рп, Яр), раз¹на (СтВ), жвин¹да (Гр), за¹нуда (Пд), ж¹сал¹'існа (Кж), д¹уже ж¹сал¹'існа (Тп), о¹б¹'ідчива (Рш), д¹уже мн¹'а¹ка (Чрш), тонко¹сл¹'ізна (МК), сла¹боха¹ракт¹'ерна (Нл), о¹ч¹'і на м¹окр¹'ім м¹'ісци (Гр), н¹'ун¹'а (Кп, Лж, Рх), розп¹ус¹тила н¹'ун¹'і (Гр), зас¹линиласи (Гр), р¹'умс¹айе (БП), плач с¹раки три¹ма¹йеси (Лж), плач к¹оло с¹раки (Гр).

‘плаксі́й’: плак¹сивий (Бн, Вв, Вр, Врн, Зб, К, Лв, Лж, Мм, Пг, Пд, Рд, Ркш, Рп, Рш, СтВ, Тп, Чрш), плак¹сливий (Мш), та¹ке плак¹сиве (Зб), плак¹сун (Бз, Дв, Км, Лк, Пг, Сн), плак¹с¹'їй (МК, СтЖ), п¹лакса (Пр, Рп), н¹'ун¹'а (Кп, Лк, Рх), н¹'ун¹'ка (Лж), мн¹'е¹кий (Мх), жвин¹деї (Гр), за¹нудливий (Пд), жа¹л¹'осій (Тп), ж¹сал¹'існий (Кж), д¹уже мн¹'а¹кий (Чрш), мн¹'а¹кушка (Тп), м¹йако¹сер¹дечний (Вл), плач к¹оло гу¹зиц¹'і (Лж), т¹'ут¹'а / це та¹кий за¹до¹убаний шо ни собра¹жає (Нл).

‘крикливий чоловік, крикун’: крик¹ливий (Вв, Вл, Вр, Гр, Дв, Зб, Км, Кп, Лв, Лж, Мм, Мх, Мш, Пг, Пд, Рд, Ркш, Рш, СК, Сн, СтЖ, Тп), кри¹кун (Бз, К, Рп), кри¹чун (Чрш), за¹гонистий (Лж), о¹стрий (СтВ), га¹ватий (Лк), га¹ўкун (Рп), свар¹ливий (Брд, МК), ска¹жений (Лк), ос¹теклий (Лк), бе¹ре у¹с¹'о на у¹ра (Гр), га¹ла¹теї (Рх), ха¹ўкатиї (Ркш), га¹ўкатиї (Зб), горло¹панец (Рш), ро¹татиї (Яр), неро¹зумний (Бн), свар¹ливий (Врн, МК, Пр, Чрш), при¹ду¹рок (Нл), вереш¹чун (Лв), йак к¹рикне у¹ Черн¹'і¹ц¹'і чути (БП).

‘криклива жінка, крикуха’: крик¹лива (Вв, Вл, Вр, Врн, Гр, Дв, Зб, Кп, Лв, Лж, Мм, Мх, Пг, Пд, Рп, Рш, СК, Сн, СтЖ), кри¹кунка (Бз, К), кри¹чуха (Чрш), з¹м¹'їйка (Лж), га¹вата (Лк), га¹ўкунка (Рп), га¹ла¹теїка (Рх), ха¹ўката (Кж, Ркш), ро¹тата (Яр), пис¹ката (МК), горло¹паничица (Рш), неро¹зумна (Бн), гала¹слива (Бз), свар¹лива (Брд, Врн, Пр, Чрш), о¹стра (СтВ), га¹ўкаїе і га¹ўкаїе (Пр), гала¹каїе ни з¹наїе чо¹го (К).

‘криклива дитина’: *крик|лива* (Вв, Вл, Вр, Дв, К, Км, Мш, Пг, Рд, Рп, Рш, Сн, СтЖ), *не|чемна* (Мх), *непот|р’ібна* (СтВ), *ли|ха* (СтВ), *неспо|к’їйна* (Брд), *нер|вова* (СтВ, Тп, Чрш), *нерви |має* (Чрш), *кри|кун* (БП), *кри|чуча* (Чрш), *га|вата* (Лк), *гау|кунка* (Зб), *роз|везена* (Лк), *писк|лива* (Гр), *плак|сива* (Вл, Врн, Кп, МК, Пд, СК), *хау|ката* (Ркш), *плак|сун* (Бз), *п|лакса* (Бз).

‘привітливий, щирий, доброзичливий’: *ш|чирий* (Врн, Тп), *шчир|сер|дечний* (Лж), *благосер|дечний* (Сн), *добрий* (Лк, Ркш), *дуже добрий* (СК), *доб|р’ачий / що з |кожним по-|доброму / при|в’ітний* (Лж), *доб|р’ашчий* (К, Пг, Тп), *добро|зичливий* (Бн, Вв, Чрш), *добро|душний* (Рп), *при|в’ітний* (Зб Лж, Мм, Рп), *сп’ї|чутливий* (Бл), *об|лесний* (Км, Мх), *по|важний* (Кп, СтВ, Тп), *по|важливий* (Пр), *при|ємний* (Брд, Лк, Мш, Нл, Рд, Рх), *об|лажливий* (Гр), *по|р’адний* (Лн), *по|р’една* (Гр), *г|решний* (Тп), *ш|чедрий* (Пд), *в’|ічливий* (Вл), *в’іч|ливий* *дуже* (Кж), *роз|судливий* (Рш), *ро|зумний* (Мх, Нл, Яр), *ук|л’ін:ий* (БП), *шл’а|хетний* (БП), *в|хований* (БП, МК), *ч|уйний* (Ндб), *о|хочий* (Мм), *л|аскавий / та|кий / що з|найє до |каждого п’ід’ї|ти / |каждому ска|зати* (Яр), *у|важний* (Вв), *ли|сиц’а / бо во|на об’ї|де ту|ди-с’у|ди / хитра* *дуже* (Бз), *сов’існий* (Вр), *добро|сов’існий* (Мх), *сум|л’ін:ий* (Вр), *при|ятний* (Лв), *каж|ут / що та|ке при|в’ітне / та|ке з|д’іл’не / мирне* (Зб), *об|лесна / це та|ка / що во|на з то|боу |файно пого|вори* (Км), *при|в’ітна / ро|зумна / кул’|турна* (Зб), *л’у|дина на с|воїм |м’іс’ц’і* (Дв).

‘доброзичливець’: *добро|зичливий* (БП, Брд, Вр, Кп, Пд, Пр, Чрш), *добро|душний* (Вл, Кж, Рп, СтЖ), *добро|сердний* (Бз), *добро|сов’існий* (Дв, Км), *добрий* (Бн, Лж, Лш, Лк, Мх, Мш, Рш, Тп), *фист* *добрий* (Лк), *по|божний* (СтВ), *доб|род’ї* (Гр), *доб|р’ак* (Гр, МК), *доб|р’ачий* (Гр, Лш), *доб|р’ашчий* (К, Рх), *ду|шеу|ний* (СК), *ш|чирий* (Врн, Мм, Мш, Пг, Рд, Сн, Яр), *милостивий* (Ркш), *милосер|дний* (Бз, СтЖ), *ха|роший* (Лв), *дуже ха|роший* (Лв), *лех|ка л’у|дина* (Мх), *каж|ут / що це по|божна л’у|дина / що у|на |дуже у|Бога |в’ірує // о|той л’у|дини мож| послухати* (Зб).

‘гостинний’: *гостепри|їмний* (БП, Брд, Гр, Нл, Рд, Рп, СтВ, СтЖ), *гост’епри|їмний* (Вв, Вр, Дв, Км, Лж, Пр, Ркш, Сн, Тп, Яр), *гостепри|ємний*

(Бз, Кп, Мм), *гостепри'юмний* (МК), *гостопри'їмчий* (Кж), *гост'епри'їмчивий* (Мш, Пд), *гост'опри'їмний* (СК), *гостин:ол'убивий* (Кж), *кум'пан'їйу л'уби* (Дв, Мх), *компа'н'їйский* (Лк), *л'уби за'баву* (Тп), *добро'душний* (Вл), *при'в'їтний* (Зб, Пг, Рх), *при'в'їтливий* (К), *при'в'єтливий* (Бн), *при'їємний* (Бз), *ш'чирий* (Врн, Чрш), *ха'роший* (Лв), *на'бутний* (Чрш).

‘чемний, шанобливий’: *по'важливий* (Лж, Лк, Мх, Пр, СК, Тп), *по'важний* (Кж, Мм, СтЖ), *л'чемний* (Бз, Гр, Зб, Кп, Рп, СтВ, Чрш), *ро'зумний* (Лв, Ркш, Рх, Чрш), *у'важний* (Мм, Пг), *у'важливий* (Сн, Яр), *л'сов'їсний* (Км), *ш'чирий* (Лк), *по'р'єдний* (Гр), *с'лушний* (Гр), *пос'лушний* (Зб, МК), *на'д'їйний* (Гр), *шаноб'ливий* (БП, Пд), *л'добрий* (Рх, Чрш), *л'дуже л'добрий* (Вл), *при'в'єтний* (К), *при'в'єтливий* (Бн), *при'хил'ний* (Вс), *у'в'їчливий* (Вв), *л'у'дина ба'гата на добро* (Вв), *ца л'у'дина н'їколи н'їкого ни об'їди* (Вр), *ша'ноўний* (Мш), *добро'сов'їсний* (Врн), *с'м'їлива та'ка / шо ўна ўва'жайе ўс'їх / таї йї л'убл'а / таї во'на йїх л'уби* (Нл), *золо'та ди'тина* (Бл).

‘нечемний, непристойний’: *на'хал'ний* (СтВ), *на'хабний* (Вв), *на'хаба* (Лн), *л'наглий* (Вв), *безпар'дон:ий* (Км), *п'рикрий* (Мм), *бала'мутка* (Лк), *св'їто'вий бала'мут* (Лк), *пус'тий* (Гр, МК, НСт), *пуста л'веремн'є* (Гр), *недо'стоїний* (Пд), *непос'лушний* (Сн), *неслу'хан:ий* (Чрп), *не'їрешний* (Тп), *груб'їйан* (Пр, Рд), *вул'г'арний* (Кж, Рд), *неро'зумний* (Вл), *дур'ний* (К), *пас'кудний* (Рх), *необра'зований* (Рш), *груб'їйан* (Кп), *ха'мило* (БП), *сво'лота* (Рх), *д'рант'є* (Рх), *нероз'думчивий* (СтЖ), *неро'зумний* (Вл), *не'добрий* (Чрш), *некул'турний* (Чрш), *нехара'п'утний* (Пг), *бол'тун* (Вр), *не'чемний* (Мш), *не'в'итриманий* (Мш), *н'їкого н'ї за л'шо ни ра'хуйє* (Бз), *без'сов'їсний* (Лв), *пис'катий* (Нл), *нероз'бирание та'ке* (Врн), *роз'в'їйаний* (Зб).

‘застережливий, обачний’: *по'радливий* (Вл, Мм, Мх, Пг, Пд, Рш, СК), *по'радниц'а* (Врн, Кп, Рп), *л'радник* (Врн, Гр), *по'радник* (Рп), *л'добрий по'радник* (БП, Кп), *роз'радливий* (СтВ), *роз'важливий* (Рх), *роз'судливий* (Сн), *засте'режливий* (Кж, Км), *л'добрий* (Лк, Рх), *добро'сов'їсний* (Пг), *добро'зичливий* (Тп), *засте'регливий* (Ркш), *ро'зумний* (К, Нл, СтЖ), *по'важний* (СтЖ), *у'важний* (Пг), *по'у'чал'ний* (Брд), *л'хоче добро зроби'ти* (Чрш), *л'у'дина-ў'чител' /*

нау¹чайє йак зро¹бити / йак посту¹пити / йак ска¹зати (Бз), хо¹роша л'у¹дина (Мш), ¹дужи хо¹рошиї у¹ ¹нейї ха¹ракт'ер (Лв), до¹в'ірна л'у¹дина у си¹л'і (Зб), ¹прийател' (Пр), во¹на допо¹може у¹ з'і¹рку хви¹лину (БП).

‘слухняний’: по¹слушній (Вл, Гр, Дв, Зб, К, Лж, Лк, МК, Пг, СтВ, Чрш), ¹чемний (Лж, Лн, Чрш), хот' за обра¹зи кла¹ди (Лж), терп¹йечий (Мх), доброс¹лушній (Дв), слух¹н'аний (Брд, Ркш, Рх), слух¹н'ан:ий (Км, Лв, Пд), по¹слухл'ан:ий (Яр), неспе¹речливий (Сн), безпе¹речний (Пд), ¹добрий (Тп, Чрш), н'і¹який (Рд), уваж¹ний (Вв, Кп), у¹н'і¹мат'ел'ний (Рш), ро¹зумний (Бн, Лв, Нл, СтЖ), доб¹р'ага (Бз), доб¹р'ачий (Мш), доб¹р'ашчий (СК), добро¹л'уб (Пр), друже¹л'убний (Пр), л'уд'аний (Врн), ¹чемний (БП, Кж), цеї¹мухи не об'і¹ди (Вр), ¹чемний / ¹добрий / ро¹зумний / з ¹доброї с'і¹м'її (Чрш), незапе¹речний (Кж), ро¹зумна л'у¹дина / н'і¹чо н'і¹кому не запе¹рече (Мм).

‘поступливий’: по¹датливий (Лж), по¹дайшливий (СтВ), ¹доброго ¹серца (Мх), добро¹зичливий (Кж, Пд), добро¹душний (Рд), добро¹сов'існий (СтЖ), доб¹р'ашчий (К, Тп), доб¹р'ачий (Мш), ¹добрий (Бз, Бн, Мм, Рдн, Ркш, Яр), р'і¹шучий (Км), з¹д'іл'ний (Лк), ус¹тупливий (Гр), по¹с¹тупливий (Вв, Ркш, Рп), по¹слушній (Мх, СК), ¹чемний (Чрш), ш¹чирий (Врн, Пг), з¹г'ідний (Зб), по¹к'ірний (Зб), роз¹важливий (Рп), з ¹добрим ха¹рактером (Сн), ¹дуже ро¹зумну ду¹шу ¹має / при¹ятна та¹ка (Лв), їде на ус¹тупки (Пр), ¹можна ска¹зати і з ¹другої сторо¹ни / от дур¹не / в'і¹д:аст с¹воє / лиш шоб ¹другим ¹добре ¹було (Ркш), у¹м'їє посту¹питиси не їє у¹перта (БП), ¹добрий ¹дурни¹в'і брат (Рдн), би¹ри шо ¹хочиш / їди в'і¹д ¹мени гет! (Рдн).

‘ласкавий, ніжний’: ¹добрий (Бн, Бз, К, Кж, Лж, Пд), ¹дуже ¹добрий (Вл, Лж, СК), добро¹зичливий (Чрш), доб¹р'ашчий (Нл, Пг), ¹милий (Мх), об¹лесний (Км, Ркш, СтВ), ¹лаг'ідний (Вл, Рш, Яр), при¹в'ітний (Ркш), при¹в'ітливий (Зб), при¹ємний (Брд), улес¹ливий (МК, Ркш), у¹в'ічливий (Вв), чу¹їний (СтЖ), сми¹рен:ий (Чрш), н'і¹жний (Бз, Кж, Кп, Лв), лас¹кавий (Бз, Вр, Зб, Пг), по¹в'іл'ний (Врн), благоу¹годний (Пр), роз¹судливий (Сн), тол¹ковий (Сн), спо¹коїний (Нл), ¹пишний (Дв), ¹душечка (БП), не ска¹же з¹г'ірного с¹лова (Лж), хот' до ¹рани прикла¹даї (Гр), по¹важний (Зб).

‘недоторка, надміру вразлива людина’: *уразливий* (Лж, Сн), *гоноровий* (Мх), *разний* (СтВ), *з’енглашовий* (Км), *з’ен’ташливий* (Гр), *недоторкливий* (Вв), *недоторка* (Вв), *недотрога* (Кп, Лк, МК, Пд), *недок’їнений* (СтЖ), *невитриманий* (Мш), *об’ідчивий* (Пд), *об’ідливий* (СК), *образливий* (Вл), *спил’чивий* (Брд), *спирчивий* (Рдн, Рш), *спериливий* (Чрш), *простий* (Бн), *пирскливий* (Дв), *капризний* (Нл), *протиўний* (Зб), *прикрій* (Мм), *примхливий* (Кж), *дурний* (К, Лв), *реўнивий* (Врн, Пг), *р’їєнивий* / *ни їм’їє себе повес’ти* / *мижси л’уд’ми* / *в’ін ни л’убит* / *шоби до нього жартувати* / *шоби йому шос та’ке ска’зати* / *протиўний* / *дужси протиўний* (Зб), *недосоли с’вишче* / *пересоли д’ришчи* (Гр), *не розум’їє жарту* (Лж, СтВ), *не пон’їмає шутк’ї* / *безл’удна* (Яр), *не розум’їє жерту* / *зомпело соб’ї* (Лж), *не знає жерту* (Рдн), *не розум’їє н’їчо* (Тп), *не знає шутк’ї* (Вр), *йак скр’ага* (Пр), *ни к’їваї йїї!* (БП), *борзо си гостри в’ід леда чого* (СтВ), *зразу ски’нає* / *окр’їн* (Рп).

‘відлюдник’: *безус’тидний* (Бн, СтВ), *безсов’існий* (Лв), *самол’уб* (Зб, Пд, Ркш), *самол’убец* (Брд, Врн, Рш), *самол’убка* (Км), *самост’їний* (Пг), *в’ідл’удок* (Бз), *в’ідл’уд’ко* (Лж, Лн), *в’ідл’уда* (Вр, Кж, Рд), *в’ідл’уд’куватий* (Гр, МК), *безл’удник* (Лж), *никомпан’їський* (СтЖ), *мудрий* (Дв), *гоноровий* (Дв), *дуже го’норний* (СК), *воўкулака* (БП), *дикий* (Нл, СтЖ), *недружел’убний* (Пр), *т’ажкий* (Тп), *посторон’їй* (Сн), *ти’хон* (Рх), *скупий* (Кп, Мм), *скуп’е* / *не с’п’їл’куєси н’ї з ким* (Мм), *н’ї до л’удеї* / *н’ї до Бога* (Рх), *сам про себе лиш жи’їє* (Лж), *моя хата скраїу* / *їа н’їчо ни знаїу* (Вв), *себе с’тави шо во’на шос* (К), *бокує в’ід л’удїї* (Рдн).

‘тямущий’: *розумний* (Бн, Гр, Дв, К, Кж, Км, Мх, Мш, СК, Яр), *км’їтливий* (Рп, СтВ, Тп), *розумник* (БП), *розсудливий* (Мм), *розсужливий* (Сн), *розборчливий* (Пг), *толковий* (Ус), *роб’їтний* (Мх), *з’д’їбний* (Брд), *спец’їял’їст йа’кїс* (Лж), *метикуватий* (Гр), *ха’нає на л’оту* (Пд), *сам’їшливий* (Тп), *д’їловії* (Зб), *дуже їмствен’а л’удина* (Вл), *т’амушчий* (Лн, Ркш, Рх), *памїятливий* (Рш), *гострий на їрозум* (Вр), *їмний* (Лв), *хитрий* (Врн), *з’начит з’рамотний* / *шо в’ін с’коро н’їїмаї* / *то шо їа ска’зала* (Нл),

по|н'атний (Кж), |бистрий / о|то чоло|в'ік |бистрий / в'ін у|мит' у|с'о |робит (Зб), за|попадний / бо в'ін у|сего |хочи / шо узд|р'іу / то |хочи |мати (СтЖ), |дужи с|коро |петрикайе (Кп).

‘умілий’: |майстер (Вл, Гр, Кп, Рп), |майстер на у|с'і |руки (БП, Пд, Ркш, Рх, Рш), |гос|подар' (Бн, Лж), |госпо|дарний (Лж), |газ|дин'а (Бн), ха|з'айін (Лн), ха|з'айс'киї (Лн), у|м'ілиї (К, Лж), у|мелец (СК), ро|зумний (Лж, Тп), |мудрий (Дв), ро|б'ітний (Пг), |чемний (Зб), |точний (СтВ), ре|тел'ний (СтВ), до|тошний (Км), золо|т'і |руки (Лк, Рп), ха|рош'і |руки |майе (Лв), спе|ц'ійа|л'іст (Брд), |руки з пле|чеї рос|тут' (БП), |хитрий (Пг, Тп), талано|витий (Вв), ра|бочий (Нл), л'у|дина с|вої сп|рави (Бз), так з|роби / шо ко|мар' |носа не п'ідко|пайе (Вр), |хитрий (Врн), у|с'о у|м'іе зро|бити (Рд), |дужи ро|зумний чоло|в'ік і |дужи ш|видко у|с'о |робит і |живо ш|видко спрї|майе у|с'о (Зб), обда|рований (Пр), у|м'іл'і |руки |майе / таї |голову |майе (Мм).

‘невмілий’: не|т'а|мушчий (Вр, Кж, Пд), нез|градний (Лж), дур|ний (К, Яр), дур|ний (Мх), при|дурок (Лн), нез|далиї (Км, Лк), непу|т'ашчий (Рх), недо|т'ана (Лк), неро|зумний (Дв), недорозум|лений (СК), ни|йакиї (Лк), не|роба (Гр, Рш), не|удаха (Рп), не|хитрий (Пг), в'ід |заду |руки рос|тут (Гр), баї|дужиї (Сн), |баїда (Гр), |ледар (Вл), гни|л'ух (Пг), безг|луздиї (Ркш), безтол|ковий (Гр), безпар|дон:иї (Кп), пус|та л'у|дина (СтЖ), штур|пак (Бн, Рп), не|ум'ілого |руки не бол'ат (Вв), ї ни ту|ди / ї ни с'уди (Бз), необда|рований (Пр), пус|тий блен|деї (Зб), ни|чо ни |робит і ни|чо ни |хочи у|м'іти ро|бити (Зб), н'і|чо не бе|ре у| |голову / |ледар і у|с'о (Вл), не з|нає н'і|чо / рос|те / |як у |л'іс'і (Врн), хал|турна / |як-не|буд' у|с'о |роби (Нл), |руки |як з|рабл'і (БП), дур|ний |як пен' (Брд), |як ти|ки н'і|чо ни у|м'ієш ро|бити то ти хто |є? баї|дужний (Зб).

‘тупий, розумово обмежений’: ту|пий (Бз, Мх, Рп, СК, СтВ, Яр), ту|пак (К, Км, Лж, Лк, МК), ту|пачка (Км, Лк), тупого|ловий (Кп, Лж, Ркш), тупо|рилиї (Ркш), ту|п'іца (Пд), ту|пий |як со|кира (Зб, Пд), ту|пий |як |шуфл'а (Лк, Рд), ту|пий |як |вал'анок (Вл, Рх), ту|па |як си|б'ірс'киї |вал'анок (Вр, Дв, СтЖ), ту|пий |як |сапа не|клепана (Кж), ту|пий |як |пен' (Брд, Рш), ту|пе |як |вал'ок (Пг), п|ростий (Лж), пар|шива л'у|дина (Мх), тлу|мак (Гр),

штурпак (Бн, Рп), неграмотний (Нл), забитий такий (Гр, Тп), забитий трохи у голову / не з усім (Тп), нерозмотливий (Ркш), нерозсужливий (Сн), дурний (Вв, Лв), дуркуватий (Бп), нехитрий (Мш), боґдур (Лн), самолотлетію / породжний м'ішок упау на голову (Ркш), непут'овий / а борше скажуть / шо дурний (Лв), не пристосований н'і до чого (Пр), н'і Богови н'і л'удим (К).

‘нездогадливий’: нездогадливий (Км, Лж, СК, СтВ), недогадливий (Бз, Дв, Пр, Рп, Рш), простиї (Мх), тугодум (Лк), тупий (К, Лн), безт'ами (Гр), безпам'ят'і (Гр), несообраз'іт'ел'ний (Пд), недоразвитий (Мш), нехитрий (Врн, Тп), немудрий (Тп), малолумний (Яр), безумний (Врн), баґдужий (Сн), забуд'ко (Брд), забуд'ко (Мм), забуд'куватий (Мм), заторможений (Ркш, Рх), тормоз (Рх), доґбн'а (Рд), штурпак (Бн), поки йїї не п'ідиштуркаєш / н'ічо ни зроби (Вв), треба п'ідиштуркувати (Вл), д'їде на трет'і сутки (СтЖ), заки до тойї л'удини доїде / усі до добре ми'не (СтЖ), до него як до верб'л'уда не доходить (Вр), на деґґету днину доходи (Пг), прокл'ата така л'удина (Лв), не роузум'їє (Нл).

‘веселий чоловік, веселун’: веселиї (Бн, Брд, Вл, Вр, Врн, Гр, Зб, К, Км, Кп, Лв, Лк, Мм, Мх, Мш, Пг, Пр, Рд, СК, Сн, СтВ, СтЖ, Тп, Яр), весел'чак (Бз, Бп, Пд), веселун (Кп, Ркш, Рп), баґуний (Лж), баґуливий (Мм), см'ішний (Гр), см'іхованец (Лж), приїтний (Яр), жит':єрад'існий (Вв, Рдн), жарт'їуливий (Вр), розважний (Брд), їт'ішний (Лж), шутлива (Зб), за словом у карман не л'ізе (Пд), душа компан'її (Рх), як соловеї (Рш), зап'євало (Бз), рад'існий (Кж), ото єє сп'івуча л'удина / то єє весела л'удина / та л'удина л'убит забавити госк'і / розвеселити госк'і (Зб).

‘смішко’: веселиї (Бн, Брд, Вл, Мх, Мш, СтВ), жарт'їуливий (Лж, Рд), жарт'їуник (Вр), жартун (Пг), см'ішний (Гр, Дв, Км, МК, Сн, СтВ), усм'ішко (Ркш), см'ішко (Кп, Нл, Пр), см'іхун (Ркш), см'іхотун (Лн), см'іхованец (Вв, Кж), посм'ішко (Врн), маснойазикий (Лк), масний на йазик (Лк), приїємний (Тп), балагур (Бп), балакун (Бп), хохотун (Рп), галабаїдир (Рх), регочеси (Рх), реготливий (Рш), інтересний (СтЖ), весел'чак (Бз),

шутливий (Вр), радосний (СК), забаўний (Брд), зашк'ірений (Лж),
 п'ідсм'ішлива л'удина / л'убит в'ісм'ійатиси з когос / л'убит на дурн'ачка
 (Зб), шо улибайеши / йак майска роза? (Рх), душа компан'ійі (БП),
 жертлива / весела (Зб).

‘жінка-смішко’: весела (Бн, Вл, Вр, Дв, Пд, Пр, Рд, Рх, СК, СтВ),
 см'ішко (Кп, Нл, СтВ), см'ішна (Км, МК, СтВ), посм'ішко (Врн),
 см'іхованка (Вв, Гр, Кж), см'іхуха (Ркш), хохотунка (Рп), реготлива (Рш),
 жартлива (Мм), жартунка (Пг), маснойазикий (Лк), зашк'ірена (Мх),
 х'іх'ікайе (Лн), л'убит дурнички лиш пуск'і (Зб), реготул'а (Лв), радосна
 (СК), веселий вид (Пг).

‘сумний’: сумний (Бн, Вр, Врн, Гр, Км, Мх, Пг, Ркш, СК, СтВ, Шп, Яр),
 засмучений (Гр, Пр), смутний (Пд, Рп, Сн), серйозний (Лж), нечутливий (Мх),
 неудоволеній (Кж), замкнутий (СтВ), замкнений (Брд), са'рака (Мх), веселий
 йак ц'винтар' (ірон.) (Лж), задумчивий (Яр), за'журений (МК, Рх), за'нуда
 (Ркш), невеселий (Лв, Лк, Мш, Ркш), тихий (Вв), мула (СтЖ), стривожений
 (Бз), задуманий (Бз), на'суплений (БП), не'рад'існий (Нл), за'журений (Лн),
 пло'хий (Врн), пло'хен'кий (Врн), журливий (Тп), ходит та'ка задумлена йак
 курка при'бита (Зб), йак чорна х'мара (БП), зако'пайталан / н'і д'ругому / н'і
 со'б'і (Мм).

‘жартівник’: жарт'іуливий (Бн, Вр, Лж, Мш, Рдн, Рп), жарт'іуник (Бз
 (нове), БП, Брд, Вв, Кж, Лк, Пд, Рх), жартоуливий (Пдв), жартливий (Пг),
 жертливий (Км, СтВ), жартун (Пг, Рп), ша'гун (Гр), ша'гач (Гр), веселий (Дв,
 Мх), веселун (Рх), см'ішний (Дв, Сн), см'іхованец (Рд), дуже бала'кучий (Вл),
 пр'ікол'іст (Рх), са'тирик (Бз), комик (Сн), шут'кун (Бз), шут'кар (Лн),
 шутливий (Кп, Лв), шут'ник (МК), забаўний (Дв), гумо'рист (Пр), п'ідкол'ує
 (Рх), рад'існий (Нл), знайут пошуткувати / розка'зати / ўс'о ў него
 полу'чайеса до д'іла / хитрий та'кий (Врн), ко'лис то'же бу'ли та'к'і веселу'ни
 / шо хо'дили лиш на см'іх бра'ли (Рх).

‘жартівниця’: бес'ідлива (Мх), жарт'іулива (Бн, Мш, Рп), жертлива
 (Км, СтВ), жарт'іуниця (Брд), жарт'іуниц'а (БП, Кж, Пд, Рх),

жарту¹вал'ниц'а (Вв), жар¹тунка (Пг), ша¹гунка (Гр), ¹комичка (Сн), бала¹куча (Вл), шут¹лива (Кп), шут¹кун (Бз), тере¹вен'і ¹точі (Пр).

‘насмішник’: фал¹чивий (Мх), обго¹ворливий (Мх), об¹судливий (Зб), об¹суда (МК), см'іхо¹ванец (Мм), пл'от¹кар (Км), го¹норний (СК), глуз¹ливий (Рп), бе¹ре на ¹сани (СтВ), л'уби б¹рати на з¹битки (Бн, Лк), бе¹ре на см'іх (Яр), бе¹ре наперед ¹себи (СтВ), хол'єра (Гр), хол'єрник (Гр), л'уби з'об¹нути (Пд), з'об¹ало (Пд), без¹сов'існий (Рх), насм'іш¹куватий (Пг), насм'і¹хайеси (Ркш), глуз¹ливий (Вв), йе¹хида (БП), йе¹х'ідний (СтЖ), ¹жосткий чоло¹в'ік (Кп), с¹тави се¹бе ¹високо (Бз), цеї ¹як с¹каже аж у п'я¹тах засти¹гає (Вр), п'ід¹махує (Лн), на посм'іш¹ки бе¹ре д¹ругого (Врн), оп¹ришко ¹добрий (Зб), не¹добра та л'у¹дина (Тп), во¹на ¹є не¹добра (К), не ро¹би насм'іш¹к'і / ди¹виси сам на ¹себе не ди¹виси п'ід л'іс / а ди¹виси п'ід н'іс (Рш), з¹лого ха¹рактеру (Сн), о¹суда / д¹ругого ¹нази / а се¹бе не ¹види (Чрш).

‘дотепний’: ¹гострий на ¹я¹зик (Лж), ¹гострий на ¹слово (Вв), ¹гострой¹язикий (Лн), см'іш¹ний (Брд, Км), см'іхо¹ван (Гр), см'іхо¹ванец (СК), см'іхун (Ркш), ¹хитрий (Врн), пус¹тун (Гр), жар¹ті¹ливий (Мш), жар¹т'і¹ник (Кж, Ркш), жар¹тун (Гр, Пг), до¹тепний (Кп), по¹лон:ик / по¹лон:ик – це у нас чер¹пак // не ¹має на ¹я¹зик уп¹рави (Гр), ве¹селий (Брд, Лв, Тп), шут¹ливий / л'уби шут¹ку¹вати (Яр), коми¹ди¹ант (Зб), у¹м'іє бан¹ди¹гу¹вати (БП).

‘мрійник’: ро¹зумний (Мх, Тп), за¹думчивий (Лж, Мм, Яр), у¹думчивий (Кж), за¹думаний (МК), за¹думує (СтВ), ¹думає на¹дал'і (Гр), за¹гад¹лива (СК), в'і¹гадливий (Дв), обм'і¹р¹кований (Гр), роз¹су¹жливий (Сн), м¹р'і¹йник (Бз, БП, Вр, Пд, Рд, Ркш, Рп), м¹р'і¹йниц'а (Бз), ви¹ду¹масник (Кп), ¹д'етский ¹розум ¹має (Рх), ¹жити на¹д'і¹єйу ‘мріяти’ (Вв), жи¹є га¹д¹ками (СтЖ), ¹га¹дкоу ба¹га¹т'іє (Лв), ¹думкоу ба¹га¹т'і (Чрш), дум¹ками л'у¹дина жи¹є (Пг), л'і¹тайє у¹ обла¹ках (Лк), в'ін н'і до л'у¹деї / н'і до ¹Бога (Зб), в'ін м¹р'і¹є / али н'і¹чо не ¹ро¹би (Ркш), в'ін вес' час жи¹ве у¹ а¹мериц'і (БП), лиш ¹думає (К), конст¹рукторске б'уро (Лк жарт.).

‘старанний в роботі, в навчанні’: ста¹рател'ний (Пг, Пд, СК, СтВ, Тп, Яр), ста¹ран:ий (Брд, Вр, Бз, Гр, К, Кж, Км, Кп, Рп), с¹таран:ий (Мш, Пр, Рд),

ро|зумний (Мх, Ркш), тол|ковий (Мх), прац|о|витий (Пг), гос|подар (Бн), госпо|дарский (Лк), сов|існий (Лк), по|р|едний (Гр), ста|райеси (Вл), до|тошній (Ркш), за|йаодливий (Чрш), запа|лений (МК), дбаї|ливий (Рш, СтЖ), дбайш|ливий за ўс|о (Сн), ро|бочий (Нл), л|у|дина |сили |вол|і (Вв), |хитрий (Врн), |чемний (Врн, Рп), |дужи в|іко|навец (Зб), |як|шо нас|тирливий / то |кажут / шо доби|вайеси с|вого (Бз), хо|т|іў ўсе|го ба|гато |мати (Мм).

‘спритний, вправний’: ж|вавий (Лж, Лк), ро|б|ітний (Мх), ро|б|ітник (Бн), ра|бочий (Нл), ц|і|кавий (СтВ), по|рухливий (СтВ), поворот|кий (Пг), |борзій (Км), пруд|ка (Лк, Тп), ур|ваний до ро|боти (Гр), швид|кий (Пд), сп|ритний (Кж, Пд), |шустра (Рд), |хитрий (Брд, Пг), |гарний (Ркш, Яр), |гарний |дуже (Вл), мо|торний (Пг), ўп|раўна (Бз), го|рит у ру|ках (Ркш), шпар|кий (Врн), шпар|кий до ро|боти (Ркш), с|корий до ро|боти (Ркш), |умн|ік (Рш), талано|витий (Вв), дос|т|ійний (Чрш), цеї |як з|роби / лиш поў|читиси ў |него т|реба (Вр), ро|зумний (Мш, Чрш), с|п|ірний (Лн), сп|іш|ливий (Сн), стил|чивий (СК), сп|ритний (Кп), |бистрий (Дв), |бистрий до ро|боти (Зб), там го|рит ўс|о у ру|ках (Зб), |маїстер золо|т|і |руки (БП), золо|т|і |руки (Лк), пи|луйе (К).

‘поспішливий’: сп|іл|ковий (Мх), сп|іл|чивий (Нл), шпар|кий (Врн), пруд|кий (Мх), пруд|кий у ро|бот|і (СтВ), пи|луйеси (Км), пи|лований (Гр), швид|кий (Мш), шви|ден|кий (Мш), повер|ховий (Пд), |бистрий (Ркш), пос|п|ішний (Ркш), хват|кий (Лн), рвуч|кий (Лн), с|кора л|у|дина (Кж), пар|тач (Брд), на бу|лаву |роби (Вл), на хал|туру (Рш), стук-гр|ук / а|би з рук (Бз, Рп), зро|била / би си з рук з|була (СтЖ), трах-бах / а|би з рук (Вр), ле|тиш / |як поло|вик (Пр), |гарна / во|на |борзо |роби і ба|гато |хоче зроби|ти (Тп), н|і|коли не |маїе коли / лиш вод|но б|і|гом_б|і|гом (Зб), ус|о |роби |через пен|’-колоду (БП), пи|луйе а|ле не ў|думуйе (К), |роби н|і|якойі (Дв), хто сп|і|шит тої л|у|диї см|і|шит (Пг, Чрш), по-хал|атному |роби (Сн), з пи|л|нойі ро|боти |користи не|ма (Лк).

‘дбайливий’: дбаї|ливий (Бз, БП, Вв, Вр, Гр, Дв, Зб, Кж, Км, Кп, Лж, Пг, Пд, Рд, Ркш, Рп, Рш, Тп, Яр), д|байш|ливий (Мх, Сн), дбаї|лиц|а (Зб), д|байний (К), добро|сов|існий (СК), сум|н|іний (Лж), |добрий (Бз, Чрш), |добрий ха|з|айін

(Брд), доб'р'ачий (Мш), заінтере'сована (СтВ), запо'надливий (МК), сер'дешний (Лк), по'р'едний (Гр), гос'подар (Гр), ц'ікавий (Бн), оп'ікун (БП), тайак к'вочка коло кур'ат (СтЖ), розпа'дайтси над р'ідними (Лж), ха'роший / тур'буйеси за ў'с'іх (Нл), меч'тайе ўс'о зроби́ти до́бре (Врн), ста'рател'ний до́уже (Мм).

‘працелюбний’: робо'т'ащий (Бз, Вр, Грш, Км, Лж, Лк, МК, Мм, Пг, Рд, Ркш, Рп, СК), прац'овитий (Бз, Вв, Вр, Кж, Мш, Пг, Пд, Ркш (нове), Рш, Тп), га'рна (Вл, Дб, Пр, Рш, Тп, Яр), га'рний до́уже" (Лв), гос'подар (Бн, Лж), га'зда (Лж), га'здин'а бо ўна х'оче ўс'о ма'ти і р'оби йак си на'лежи (Дв), по'р'едний гос'подар' (Лк), запо'надний (Лж), ха'з'айін (Мх), ха'з'айка (Мш), хаз'айо'вита (Нл), ро'б'ітний (К, Км, СтВ, Чрш), до́уже робо'т'ащий (ЗГ), ро'б'ітник (Брд), робо'т'ага (Гр, Сл), ро'бака (Гр), дбаї'ливий (Пд), пот'р'ібний (СтВ), че'мний (Врн), працел'уб (БП), трудо'л'убивий (Пр), тру'д'ага (МК), за'гонистий до ро'боти (Рх), дур'ний до ро'боти (Рх).

‘недбайливий’: нез'далиї (Км, Лж, СтВ), л'і'нивий (Брд, Вв, Лк), л'і'н'ух (Бн), недбаї'ливий (Бз, Пг, СК, СтВ, СтЖ), недбаї'шливий (Сн), недбаї'лий (Ркш), недбаї'лик (Дв, К, Рп, СтВ), недбаї'ко (Лк), недбаї'ло (Кж), непот'р'ібний (Рх), не'ста'ран:ий (Кп), в'і'тер (Гр), пус'тий (Гр), баї'дужий (Пд), баї'дужний (Брд, Мм), та'ка нех'л'уїа (Тп), безго'ловий (Ркш), лаї'дак (Лж), смер'д'ух (БП згруб.), смер'д'ачий (Яр), ле'дачий (Бз), безтур'ботний (Мш), гни'л'ака (Нл), леї'ба (Лн), про'с'тий / л'і'нивий / ни до́умає н'і'чо (Мх), дбаї'є т'і'л'ки сам про се'бе (Вл), не х'оче ро'бити (Бз), безха'рактерний / сам жи'їє ни з'нати дл'а ко'го (Пр), л'і'ниве йак пес / си'дит н'ід йабл'інкоў і х'очи би йо'му йаблуко ў рот па'дало (Зб), н'і риба / н'і мн'асо / н'і вам / н'і нам (Врн), недбаї'лиц'а / баї'дужний / не га'зда (Зб).

‘недбайлиця-жінка’: недбаї'лива (Зб, Пг, СК, СтВ), недбаї'лиця (Вв, Дв, К, Лк, Ркш, Чрш), недбаї'лиха (Кж, СтЖ, Тп), нез'дала (Км), нез'дара (Лв), непот'р'ібна (Рх), нех'л'уїа (БП), (Зб), ни'х'л'уїниц'а (Зб), неаку'ратна (Яр), непу'т'ащий (Вл), не'ста'ран:а (Кп), ле'дача (Бз), лаї'дачка (Лк), л'і'н'ух (Бн), ка'парниця (Мх), смер'д'оха (БП), баї'дужа (Пд), пус'та (Гр), го'ниці'а (Гр), в'і'тер у голо'в'і (Гр), безха'рактерна (Пр), ни'х'л'уїниц'а та'ка / недбаї'лива /

ої / там |д'іти та|к'і за|маи|чен'і пропа|дайут / бо во|на них|л'уїни|ц'а (Зб), йак во|на |ходи ї н'і|ч'о її не ў голо|в'і / перес|тупи |в'іник / |в'іник у|наў во|на ни н'і|доїми (Пг).

‘байдужий, незацікавлений’: бай|дужиї (Кж, МК, Мш, Пд, Рп, СтВ, Тп), бай|дужний (Брд), слу|тий (Гр), слу|т'ек (Гр), п|ростиї (Мх), неу|ченийї (Мх), за|др'іманїї (МК), ла|паї|дох (Км), ла|паї|духа (Км), лехко|мисл'ен:иї (Пр), ма|кух (Бн), н'і|чо йо|му не ў голо|в'і (Гр, СК), н'і|чо йо|го не об|ходи (Лж), ўс'о її поф'іку (Пд), непут'а|шчийї (Вл), неробо|т'а|шчийї (Тп), н'і до л'у|деї / н'і до |Бога (Рх), н'і |риба н'і м'й|асо (БП), н'і су|ди н'і ту|ди (БП), безго|ловиї (Ркш), без|душниї (Ркш), безна|д'ійниї (Вв), безроз|л'ічниї (Кп, СтЖ), її |море" по ко|л'іна (Бз, Рп), її хоч тра|ва не рос|ти (Вр), |дурно на с|в'іт'і жи|їє (Рш), н'і ў пл'іт / н'і ў ди|ру (Зб), не інт'ере|суйєса н'і|чим (Лв, Нл), нед|байли|ца / їє їє / не|ма не|ма / її це (К), йо|му безраз|л'ічно / їє / ни|ма (Дв), не д|байє н'і за чим (Пг), йо|му н'і|чо ни т|реба (Рдн), ни д|байи ни за шо лиш са|ма за |себи (Сн), “ве|ликий газ|да” ‘про нехазяйновитого чоловіка’ (ірон. К).

‘лінивий’: л'і|нивиї (Брд, Вр, Гр, Зб, К, Кж, Кп, Лж, Лк, Мм, Мх, Пг, Рд, Рп, Рш, СК, Сн, СтЖ, СтВ, Тп), л'і|нивиї йак пес (Кж, СК), лаї|дак (Лж), лаї|дака (ЗГ), не |хоче ро|бити (Лж), |вон'а ў |гачах (Лж), смер|д'ачийї (Лв, Яр), смер|д'ух (Гр, СтЖ), смер|д'ух не|в'івезениї (Лж), нез|далиї (Брд, Лк, Мх, Рд), бай|дужливиї (Чрш), нед|байко (Сн), л'і|н'ух (Вв, Дв, Лк, МК), л'ін|т'аї (Лв, Ркш), |лодар' (Кп), ле|дашчо (Бз, Нл, Пд), гни|лиї (Лв), гни|лиї до ро|боти (Вл), непот|р'ібниї (Рх), недбай|ливиї (Рш), гнил'а|к (Рш), гнил'а|ка (Врн, Лн, Рш (знев)), ма|кух (Бн), |линва (Бн), ле|дачийї (Мш), ў|пертийї (Мш), ле|дашчо стит / поле|жит (Пд), стит до полудн'а (БП), д|рант'є (НСт), смер|д'ух смер|д'ачийї (Тп), см'і|т':а од|не (лайл. Рх).

‘ледар’: л'і|нивиї (К, Кж, Мх, Чрш), л'і|н'ух (Км, Рп), л'і|н'уга (СтВ), л'ін|т'аї (Рх), ва|л'уга (СтВ), ле|дачийї (Пд), ле|дашчийї (Нл), |ледар (Пд), смер|д'ачийї (Пд), смер|д'єчийї (К), смер|д'ух (Лн), низ|далиї (Мх, СК), нез|далиї н'і |до чого (Вл), недбай|ливиї (Зб), не|роба (Ркш), лаї|дак (Яр), |лодар' (Нп,

Пр), пус'тий (Бн), ледакий (Бз), непут'овий (Вр), гнилий (Врн, Пг), макух (Бн), л'иногуз (Зб).

‘ледарка’: л'інива (Зб, К, Кж, Км, Лк, Мм, Мх, Рш), л'ін'уга (СтВ), л'ін'ушка (Рп), вал'уга (СтВ), смер'д'ача (Пд, Тп), смер'д'еча (К), 'фоїда смер'д'еча (Гр), нездала (Мх, Рд), нездала н'і 'до чого (Вл), гнила (Пг), гни'лота (Ркш), гни'лака (Врн), л'ін'т'айка (Ркш), лаїдака (Яр), пуста линва (Бн), недбай'лиця (Вв), недбайка (Сн), гни'лоха (Пг, СтЖ), ледака (Бз), ледац'уга (Пр), ледашча (Нл), 'лодар'ка (Нп), 'лодарева 'л'ал'а (ірон. ЗГ).

‘людина, яка любить багато спати, соня’: 'сон'а (Бз, БП, Лж, Пр, Рд), сп'л'ух (Вл, Вр, Дв, Кп, Лж, Лк, МК, Нл, Пд, Ркш, Рп, Рх, Рш, Сн, Тп, Яр), сп'йух (Вв, Гр, К, Кж, Км, Лв, Пг, СК, СтВ), сп'л'уха (Тп), сп'л'ушка (Пг, Сн), сп'йуха (Км), сп'йух смер'д'ечий (Мх), смер'д'ух (Лж), смер'д'оха (СтЖ), смер'д'учий (Гр), л'інива (Рх), л'ін'ух (Бн), ледашчий (Врн), баїдужна (Мм), пус'тий (Чрш), спит на ходу (Лн), спит так як вед'м'ід' (Кж), так спаў шо аж 'оч'і поп'ідну'хали (Рш), то та'ке 'в'іспаўси би ўже на 'л'есту хо'л'еру! (Зб), спит до полудн'а (БП), й'йі ка'ноноў не розбудиш (БП), за спа'н'а даў би ко'н'а (Брд), сп'йушка (жарт.), сп'йух / сраў би / й'й би / спаў би (жарт. Зб).

‘чоловік на підпитку’: ве'селий (Вв, Врн, Лк, Мм, СтЖ, Яр), весе'лен'кий (Зб, Мм, Ркш, СтВ), ў 'гумор'і (Лж), н'ід 'гумором (Зб), на н'ід'питку (Бз, Вр, Лж), на в'е'с'ел'е (Пр), захаламанд'рений (Лж), н'ідтинди'ричений (Км), н'ідкал'фований (Нп), 'в'іпиў до 'м'іри (Пд), 'в'іпиў до 'бодрости (Сн), 'в'іпиўшиї (Брд, Гр, Лв, Лн, Рх), нали'заўси (Гр), примо'рочиўси (Гр), примо'рочений (Гр), заклаў за губу (Гр), забаўний (Тп), мало'в'іпиўшиї (Вл), т'рохи п'я'нен'кий (Рх), н'ід 'мухойу (Ркш, Рп), н'ід о'хотойу (Пг), н'ідхмелений (Кж), н'ідшмел'иўси (БП), н'ідпиўси (К), заз'р'іў 'голову (Рп).

‘п'яниця’: п'й'як (Брд, Лк, Мх, Рд, Рп), н'і'й'як (Гр, К, Кж, Кл, Пг, Сл, Сн), дур'ний н'і'й'як (Пг), н'і'й'як пар'ишивий (Рдн), п'й'як (Лж), п'я'ниця (Грз, Лж, Ркш, СтЖ, Тп), п'й'яниця (Бз, Бн, Вл, Вр, Врн, Дв, Кп, Лв, Мм, Нл, Пд, Рх, Рш, Сн), п'й'яниц'а (Зб), п'й'яниця неш'часна (Вл), п'й'я'ничка (Мш), п'й'яц'уга (Лж), п'й'яц'уга (Км, СК), п'й'яц'уга 'в'ічна (СтВ), п'я'н'уга (НСт, Ркш,

СтЖ), пйа'н'уга (БП), пйа'н'уга посл'ідний (Вв), пийа'чина (Гр), п'і'йачка (Гр), пйа'нец (СтВ), про'поіц (Кп), випи'воха (БП), лаї'дак (Лк), алко'гол'ік (Брд, Гр, Пр, СтЖ, Яр), ал'ко'гол'ік (Кж), ал'каш (Лн, Чрш), на'пи'уси йак сви'н'а (Пр), п'і'йак л'естий / пйе до дри'з'іни (Зб), л'ізе ўже до хати н'і рак / н'і жаба: ўже п'йане / н'і на рака не по'хожий / н'і на жабу / бо ї не с'каче ї не поў'зе (Пд).

‘чоловік, який багато палить’: ку'рець (Бз, БП, Брд, Вв, Гр, Дв, Зб, К, Кж, Км, Кп, Лн, Лк, Мм, Пг, Пд, Пр, Рд, Ркш, Рп, Рх, Рш, Сн, СтВ, СтЖ, Тп), ку'р'ашчий (Врн, Мх, СК), смо'лит (Гр), ку'рит (Бн), ку'рець йак ди'равий гор'нец (СтЖ), н'ічо не роби лиш ци'гарку со'се (Вр), кури йак швец (Вв, Лж), шма'лит / йак з ка'гли в'ід него смер'дит (Лж).

‘жінка, яка палить’: ку'р'ашча (Км, Пр), ку'р'ачка (Гр), кур'чиха (К, Рп, Рш), ку'р'ага (Яр), ж'ін'ки ко'лис не ку'рили // то ти'пер ў'з'алиси д'і'ки та ж'ін'ки ку'рити / а ко'лис де / Бо'жи боро'ни / це'го ни 'було.ў си'л'і це'го ни 'було / мо'жи / дес і 'було / а йа ни з'най'у (Мм), фарди'гуни ї фарди'гуни зигар за зигаром (Лк), йі наї пес ли'це ў'сере тим ж'ін'кам шо ку'р'а (Пг), ж'ін'ки ко'лис не ку'рили / л'уди до'бр'і / це де ко'лис! (СтВ).

‘причепливий, нав'язливий’: при'чепа (Гр, Лн, МК, Пд), приче'пилисй йак р'іп'йех до ко'жуха (Гр, Кж, Лн, Рш, СтЖ), йак си ў'ч'ипи йак р'іп'л'ак (Лк), приче'п'айеси до л'у'дини (Врн), п'ростий (Мх), приче'п'ф'іст (СтВ), прич'іпливий (Кп), на'пасний (Км, Лк), на'пасник (Яр), на'пасница (Яр), на'пастливий (СК), на'пасний (Вр), на'хал'ний (Вл), йак рип'л'ак (Сн), р'іп'ях (Ркш), реп'л'ек (Рп), зем'недох (Бн), прис'тайа (Вв), наў'йазливий (Бз), мер'зен:ий (Зб), ў'ритний (Зб), приў'йазу'йеси (Пр), приў'йа'заласи йак до плоту (К), приче'писи хот' і до плоту (Дв), ч'іп'л'ейеси йак гр'іх ду'ш'і (Пг), гло'ба / то'го гло'ба / бо за'дурно си причи'пило ї однойі тойі са'мойі доў'бе ти'бе / ї доў'бе / ї доў'бе / то ка'зали гло'ба (Мм), йі'йі ни 'можна з'бутиси (БП), без нейі ве'чер'і не'ма / йак приї'шла з'ранку до ве'чора си'дит (БП).

‘чоловік-швендя’: посе'л'ушник (Зб, Лж, Лк, МК, Рд), посе'л'ушний (Пд), посе'л'ітник (Гр, Чрш), пл'от'карник л'і'нивий (Мх), поха'т'ушник (Лн, Нл, Рх,

Рш), *поси́душник* (Кп), *хат'кар'* (Кж), *похо́ден'ка* (Ркш), *прої́доха* (Сн), *волоц'уга* (Км), *звал'ок / ни хоче ро́бити* (Тп), *вал'уга / бо в'ін х́оди вал'айеси* (Стж), *спл'етн'ік* (Яр), *так / йак пес х́оди* (Бн), *лаваи'кує / бо то́му шо до́ма ни хоче ро́бити а по сел'і* (Дв), *ландає по селу* (Вв), *х́оди тере́вен'і гне* (Бз), *йім би лиш спл'етн'і во́дити* (Вр), *х́оди по х́атах / спл'етн'і зби́рає* (Вл), *п'ішоў розн'ухати / шо де ро́биси* (Лк), *ледац'уга* (Пр), *непо́тр'іб* (Кж), *неро́б'ітний* (Ств), *х́оди л'онтом по сел'і і ни до́має ни́чо про с'воє́у сим'іу / про с'воє́у госпо́дарку* (Зб), *ўте́че ў село по́сиде"-по́сиде" і при́де / смер'д'ачи́й ка́же* (Лв), *х́оди ба́лакає там дур'ни́ц'і* (Врн), *у них не́ма ро́боти / мандр'і́уни'ки* (Бп), *бро́д'аи́чий / л'уби по́ходити лиш би не ро́бити* (СК), *л'уби кум'пан'і́у / за́баўни́й* (Пг), *ба́дужни́й / ни хоче ро́бити* (Мм), *пл'от'кар / х́оди на пл'отк'и / ро́бити н'е / а пл'от'ка́рити да* (К).

‘швендя-жінка’: *посел'у́шница* (Лж, Лк, Пд, Рд), *посел'у́шниц'а* (Зб, МК), *посел'і́тница* (Гр), *поха́тушина* (Нл), *по́хатниц'а* (Вв, Рх), *поха́т'ушница* (Лн, Рш), *поси́душка* (Кп), *хат'кар'ка* (Кж), *пл'от'карница* (Лж, Мх), *похо́ден'ка* (Ркш), *прої́доха* (Сн), *ба́дужа* (Ств), *волоц'уга* (Км), *та́нда з ма́ндоў* (Гр, Лж), *звал'ок* (Тп), *вал'уга* (Стж), *пл'от'кар'ка* (К), *спл'етн'і́ца* (Пр, Яр), *так йак пес х́оди / су́ка* (Бн), *х́оди тере́вен'і гне* (Бз), *та́раба́йка / н'і́чо ни ро́би лиш х́оди та́раба́ни по сел'і* (Врн), *х́оди по х́атах / спл'етн'і зби́рає* (Вл), *йім би лиш спл'етн'і во́дити* (Вр), *лаваи'кує* (Дв), *за́баўна / б'іс'ідо́лива* (Пг), *п'л'от'карница / по пл'отки х́одит* (Мм).

‘скромний, стриманий у поведженні’: *ск'ромни́й* (Врн, Кп, Кс, Лж, Лк, Ркш, Рш), *ск'ромни́й* (Ств), *ро́зумни́й* (Бз, Мх, Ркш, Яр), *тол'кови́й* (Мх), *ўсти́дливи́й* (Мх, Сн), *соро́м'і́жливи́й* (Гр, Км), *соро́м'і́азливи́й* (Пд), *ст'римани́й* (Пд), *сти́дливи́й* (Вл), *ти́хий* (Рх), *до́бри́й* (Пг, Рх), *спо́к'і́йни́й* (Рх), *у́м'і́р'і́н:и́й* (Ркш), *аку́ратни́й* (Яр), *бла́ги́й* (Бн), *в'і́дпов'і́дал'ни́й* (Вв), *че́мни́й* (Вр, К, Стж), *кул'ту́рни́й* (Бз), *л'у́д'ани́й* (Вр), *со́в'і́сни́й* (Лв), *по́ва́жни́й* (МК, Пр), *це́ре́мон:и́й* (Нл), *сте́пен:и́й* (Лн), *пло́хен'ки́й* (Врн), *ўв'і́чливи́й* (Кж), *ти́хон'а* (Бп, Брд), *пи́шні́й* (Дв), *по́бо́жни́й* (Пг), *слу́шни́й* (Пг).

‘соромливий’: *ўстидливий* (Зб, Км, Лв, Лж, Лк, СтЖ, Яр), *чемне аж за моц* (Лж), *така акуратна / така ўстидлива / така скромниця* (Зб), *соромливий* (Вв, Мх, Мш, Пд, Пр), *ўв’ічливий / добрий* (Кж), *несм’іливий* (Врн, Нл, СтВ), *попередний* (Гр), *сором’іжливий* (Тп), *скромний* (Вв, Рд, Рш), *стидливий* (Вл), *плохен’кий* (Рх), *сором’язливий* (Ркш), *ст’есн’іт’ел’ний* (Рш), *сов’існий* (Вр, Яр), *прос’так* (Бн), *ўр’івно’важений / знайе шо спитати / йак в’ідказати / йак спитати* (Бз), *сумл’ін:ий* (Вр).

‘потіпаха, жінка розпусної поведінки’: *розпусниця* (Дв, Зб, Лж, МК, Пд), *л’еста розпусниця* (Зб), *розпусна* (Зб), *гул’ашча* (Бн, Брд, Врн, Зб, Кж, Лв, Мх, Мш, Нл, Пр, Рд, СК, СтВ, Чрш); *гул’ашча* ‘дівчина, яка танцює’ (Мл), *пуста* (Вс, Зб, Мх, Нл), *гул’т’айка* (Рп), *непут’ашча* *ж’інка* (Кж), *розв’ійниця* (Пд), *курва* (лайл.) (Бз, БП, Вв, Вр, Гр, Зб, К, Км, Лв, Лж, Лк, Лн, Мм, Мш, Нл, Пг, Рд, Ркш, СтВ, Тп, Чрш, Яр), *курва пуста // то така пуста курва / вона лиш чолов’іки в’ідбирайе в’ід ж’інок* (Зб), *курвар’ка* (Рш), *курвар’їа* (СтЖ), *бл’ад’* (лайл.) (Бн, Вл, Рх, Сн), *блудниця* (Мм), *шл’уфа* (Рш), *шл’ондра* (БП, Гр, Лж), *пов’їа* (Мш), *пуїка* (Лв. лайл.), *сука* (БП лайл.), *п’ідстилка* (БП), *л’арва* (Лн), *фоїда* (Гр, Кп, Рп), *шалава* (Гр), *голиця* (Гр), *п’ідстилка* (БП), *публ’іка* (Рп заст.), *бакерка* (Гр), *поміиця* (Гр), *така / йак бур’а* (Зб), *пустий в’ітер / то нема з ким жити* (Зб).

‘чоловік-потіпаха’: *курвар’* (Вр, Гр, Км, Лж, Лк, Нл, Рп, Рш, СтВ), *курвар* (БП, Вв, Лн), *л’естий курвар’* (Зб), *бакер* (Гр), *розпусник* (Дв, Пд), *бл’адун* (БП, Рд), *гул’ашчий* (Бн, Брд, Врн, Зб, Кж, Лв, Лж, Мх, Мш, Нп, Пр, Рд, Рж, СК, СтВ), *гул’ака* (Кп), *гул’т’ай* (Лв, Лж, МК, Рп), *бабник* (Лж, Рп), *баб’їй* (Лж), *непутний* (Лж), *курвар’* (Вр, Вл, К, Км, Лв, Мш, Нл, Ркш, Сн, СтВ, Чрш, Яр), *курвар* (Бз, Вв, Гр), *курва* (Пг), *курва такий / ходи по молодицях* (Тп), *курвинский* (СтВ), *розпусник* (Дв), *розв’ійник* (Пд), *бл’ад’* (Бн), *бл’адун* (Рх), *блудник* (Мм), *молодичник* (Рш), *їе то пус’те / таке йак в’ітер* (Зб), *легко’важний і непут’ашчий* (Кж), *бугай* (згруб. БП), *пустий* (Мх), *не до жит’а* (Мл), *йакшо гул’ашчий / то поганим словом* (Бз), *золот’і верби за ним ростут* (Зб).

‘пестун’: *пеш|чений* (БП, Вл, Лк, МК, Мм, Мх, СтЖ, Тп), *розпеш|чений* (Зб, Сн, Чрш), *пес|тун* (Бз), *випеш|чений* (Вв), *розпеш|чений* (Брд, Зб, Кп, Лк, Лж, Пг, Ркш, Рш, Яр), *розпеш|чений* (Гр, Км Мх), *розбеш|чений* (Гр, Лж), *розпуш|чений* (Гр), *розпуш|чений* (Чрп), *розве|зений* (СтВ), *розмерзливий* (Зб), *в’їбаглива ди|тина* (СК), *пест|ливий* (Пд), *пес|тун* (Ркш, Рп, Рх), *пес|тунчик* (К), *кап|ризний* (Дв), *верид|ливий* (Зб), *паїн|ка* (БП), *безпар|дон:ий* (Гр), *коханий* (Пд), *напасний та|ке* (Нл), *йорон* (Бн), *мамин си|нок* (Вр), *мамчине |коко* (Нп), *ўс’ї |ход’а |коло |н’ого наўш|тин’ках* (Пр), *|коло |него |ход’ут’ |як |коло |писаного |її|ц’а* (Кж), *|ходиш |коло них / |як на |цирлах* (Мш).

‘пестунка’: *пеш|чена* (Кж, МК, Мм, Мх, СтВ, СтЖ, Тп), *розпеш|чена* (Брд, Гр, Км, Кп, Лк, Ркш, Рх, Рш, Яр), *розпеш|чена* (Сн), *випеш|чена* (Вв), *|кохана* (Пд), *пес|тунка* (Ркш, Рп, Рх), *пес|т’оха* (Бн), *пес|тун’а* (Бз), *|мамина |доц’а* (Вр), *|мамина |дочка* (Кж), *|ц’ац’ка* (Нп).

‘бешкетник’: *беш|кетник* (Вв, Вр, Дв, Кж, Кп, Лж, Пр, Рп), *бан|д’їт* (Рш), *бан|д’уга* (Лж), *|шибеник* (Бз, Вр, Лж, Лк), *|шустрий* (Лж), *шк’їдний* (СтВ), *пустий* (Мх, Пг), *пустун* (Пд, Рп), *пуст’ек* (Км), *розпуш|чений* (Пг), *розби|шага* (Лк), *чудаку|ватий* (Гр), *зби|тошний* (Рх, Тп), *зби|тошник* (К, Мм), *непоси|д’ушчий* (Брд, Рд), *непослушний* (Бн, Сн), *розб’їйник* (Вл, СтЖ), *б’їдовий* (Ркш, Рх), *б’їдовий к|репко* (Лв), *непо|сида* (Яр), *невихований* (Вв, Зб), *нит’р’їбний* (Лж), *неслушний* (Лж), *недорозум|лений* (СК), *непу|т’овий* (СК), *хул’їган* (Мш, Нл, Пл), *ур|витель* (Лн), *|подлий* (Врн), *|бакир* (Зб), *золок’ї |верби за ним рос|тут* (Зб), *за ним ус’о го|рит* (БП).

‘бешкетниця’: *беш|кетниц’а* (Вв, Вр, Дв, Кж, Кп, Пр), *шк’їдна* (СтВ), *б’їдова* (Лв, Рх), *о|пир’* (Гр), *опи|рица* (Гр), *пустунка* (Пд), *зби|тошна* (Рх, Тп), *зби|тошниця* (К, Мм), *недорозум|лена* (СК), *непо|сид’а* (Яр), *|шибениця* (Бз), *хул’їганка* (Нл), *|подла* (Врн), *непоси|д’ушча* (Рд), *бан|д’їт* (Рш).

‘запальний, нестриманий’: *запа|лений* (Гр, СтВ), *запал’ний* (Вр), *|острий* (Мм, СтВ), *|вострий* (Тп), *обпалистий* (Км), *остеклий* (Лк), *ска|жений* (Лк), *с|пил’чивий* (Брд, Кп, Мш, Пд, СК), *с|п’їл’чивий* (Яр), *с|пил’ший* (Лв), *ўс|пил’чивий* (Пг), *нестриманий* (Мм, Ркш), *невитриманий* (Бз, Вв),

нетерп^лачий (Вр), гар'ачку^лватий (Вр), полох^лливий (Рш), бала^лмут (Лж), нер^лвовий (СтЖ, Чрш), н'еру^нний (Врн), бу^нний (Кж), збу^жжений (Пр), сер^ддитий (Нл), роз^бойник (Вл), як^г гран' (Рх), як^б бур'а (Лк), як^в вогон' (К), так як^пс'іх (Дв), го^ррит як бен^з'ін (БП), возбу^ххайе бор^зо (Сн), спил^чивий / раз_два і заго^р'іўси (Кп), з^празу ски^пнайе / ок^р'ін (Рп).

‘пустун, хлопчик який пустує’: *пустий* (Брд, Гр, Лж, Мм, Мх, Рх), *пустун* (Бз, Вв, Кп, Мш, СК), *пустунчик* (Пг), *пустун* (Ркш, Рш), *пуст’ак* (Дв, СтЖ), *пуст’ек* (Кж, Пг), *нечемний* (Лж), *шк’ідний* (СтВ), *шалений* (Гр), *шало’най* (БП), *шалун* (БП), *бешкетник* (Пд), *ледачий* (Тп), *розпушчений* (Рх), *розбишата* (Мм), *неслух’аний* (Бн, Нл, Пр), *непослушний* (Сн), *неслушний* (Лж), *нит’р’ібний* (Лж), *бо’с’ак* (Вр), *подлен’ке та’ке* (Врн), *непосид’учий* (К), *та’к’і пуст’к’і* / *та’к’і ни’вихован’і* / *та’к’і роз’везен’і* / *розпушчен’і* (36).

‘пустунка’: *пуста́нка* (Бз, Кж, Кп, Рш, СК), *пуста́* (Брд, Гр, К, Лк, Мм, Рх), *шале́на* (Гр), *непо́сида* (Пд), *розпу́щена* (Рх), *розба́лувана* (Рх), *неслу́х’ана* (Нл), *неслу́х’анка* (Пд), *хитре́н’ка* (Врн).

‘вередливий хлопчик’: *вередливиї* (Вв, Вр, Кп, Пд, Ркш, Рп), *вередун* (Бз, Ркш), *капосниї* (Лж), *уредниї* (Лж, Пр, Рх), *нервовиї* (СтВ, Тп, Чрш), *неспо́к’їйниї* (Мм), *розве́зениї* (Км), *рознеш́чениї* (Лк), *жвин’деї* (Гр), *слинавиї* (Гр), *кап’ризниї* (Дв, Чрп), *кап’р’їзниї* (Рд), *непослушніи* (Бн), *с’верлик* (СтЖ), *вертитси йак с’верлик* (СтЖ), *про’т’їўниї та’киї* (Лв), *пс’їхованиї* (Нл), *н’ервен:иї* (Врн), *у’пертиї* (Пг), *з ха’рактером* (Кж), *йе’худа* (БП), *принц’їпи’їал’ниї* (К, Сн), *пр’їнц’ї’їносиї* (Сн), *’д’їти да’їут ’дука та’кого / шо йїм їс’о по’вин:о ’бути* (Рдн).

‘вередуха’: *капосна* (Лж), *у́редна* (Лж, Пр, Рх), *у́реднул’а* (Рх), *вередли́ва* (Вр, Кп, Пд, Рп), *вере́дунка* (Бз, Ркш), *у́перта* (СК), *нерво́ва* (СтВ, Тп), *розве́зена* (Км), *жвинда́* (Гр), *сакра́мен’ї́а* (Рх), *про́т’ї́уна* (Лв), *м’їш’їг’їна* (Зб), *кап’ризна* (Дв), *пр’їнц’їпоса* (Сн). *веридли́ва* / *та́ка* *принц’їп’ї́ал’на* *ни спит’поки* *не зако́лишиш* (Зб).

‘сміливий’: *см’іливий* (Вр, Зб, Кж, Лж, Лк, Яр), *см’іливий* (Нл, Рх), *в’ід’важний* (Лж), *безст’рашний* (Бз, Лж, Кп, Ркш, Стж), *небойазливий* (К, Мх, Пг), *без’пешний* (Гр, Мх, Ств), *ге’роїс’кий* (Ндб), *бойо’вий* (Брд, Лш, Мм, Сн, Чрп), *’вол’ний* (Ств), *безбо’язнений* (Пд), *з’р’ізний* (Вв), *в’ідчай’душний* (Вр), *не бойа’гуз* (Дв, Кж), *і’де і ў во’гон’ і ў ’воду* (Бп), *йо’му не ст’рашно ў во’гон’ і ў ’воду* (Вр), *’н’іде і у во’гон’ / і ў ’воду* (Лж), *от’чайаний / шо н’і’чо ни бо’їтси* (Лв), *ге’рої / н’і’чого не бо’їтси* (Пр), *см’іливий / цеї і ’н’іди уно’чи ї ’серед ’ночи ку’да т’раба* (Зб).

‘несміливий, боягуз’: *бойа’гуз* (Бн, Брд, Вл, Вв, Вр, Зб, Кж, Км, Кп, Лж, МК, Мм, Мш, Пд, Рд, Рх, Рш, Стж, Тп, Чрш, Яр), *бойа’гуз’* (Дв), *бойе’гуз* (Мх), *бойазл’ух* (Рп), *пере’пужений* (Гр, Лж, Ств), *пере’пу’жений* (Пр), *пере’пуда* (Гр, Пр), *страхо’витий* (Ств), *бойазливий* (Врн, К, Лк, Нл, Пг, СК, Сн), *бойі’зливий* (Км, Лв, Нл), *бойа’гузка* (Зб), *страхо’пуд* (Ркш), *л’ак’ливий* (Тп), *в’ін у ’мами ў ’пазус’і* (Бп), *фр’і’коса* (Сн).

‘недовірливий, підозрілий’: *недо’в’ірливий* (Бз, Гр, Кж, Лж, Мм, Пр, Ркш), *недо’в’ірчивий* (Вл, Пг, Пд, Сн), *недо’в’ір’ашчий* (К), *недо’в’ерчивий* (СК), *не’в’ірний* (Лв), *не’в’ірник* (Стж), *недо’в’іра* (МК), *недо’в’ера* (Кп), *сам со’б’і не ’в’іри* (Лж), *нерозм’ір’кований* (Мх), *ту’пий* (Мх), *’замкнутий* (Рп, Ств), *замк’нений* (Тп), *потаї’ний* (Км), *’тайний* (Яр), *н’і’коли н’і’кому не ’в’іри* (Вр), *ск’ритий* (Лк, Рх), *у’с’о три’маєе ў ’соб’і* (Бп).

‘козир-дівка’: *бойо’ва* (Лж, Мм, Сн), *’д’іўка з ’перцем* (Лж), *за’в’ідлива* (Мх), *тис’ката* (Вл, Мш, Пг, Ств), *’дужи тис’ката* (Мх), *йази’ката* (Дв, Кж, Пд), *роз’винута* (Км), *см’ілива* (Нл), *ска’зала йак в’ідру’бала* (Лк), *’остра* (Зб), *’гостра* (Чрш), *’гостра на йа’зик* (Кп, Гр), *гостройа’зика* (Рп), *’гостра йак н’і’ж* (Бз), *’хитра* (Пг, Тп), *нас’тирлива* (Ркш), *ш’пиндил’* (Рд), *фист ’д’іўка* (Рх), *сер’йозна* (Рш), *ст’рога* (Брд), *пл’о’гава* (Бн), *’бистра* (Вр), *не даст со’б’і ў ’кашу пл’унути* (Вв), *йа’зик йак б’ритва* (Бп, Стж), *в’ід’каже" аж у п’йатах зас’тине"* (Бз), *хороша на йа’зик* (Лв), *’гостра / йак л’езв’іє / йак б’ритва* (Пр), *йак бри’чем в’ідру’байє* (К), *’перва ’д’іўка ў сил’і* (Лн), *ф’рис’а / то’го шо во’на ’дужи по’казуєе шос с ’себи* (Зб).

‘себелюбна людина, егоїст’: *само^луб* (Бз, Кж, Кп, Лк, Мм, Пд, Пр, Рд, Ркш), *само^лубец* (Брд, Вл, Врн, Км, Пг, Рп, Рх, Рш, СК, Сн, СтВ, СтЖ, Яр), *само^лубчик* (Дв), *само^лубка* (Гр, К, Мш, Нл, СК), *само^луб’ител’* (Бн), *само^лубний* (Чрш), *самол’убивий* (Кп), *себел’уб* (БП, Вр, МК), *егоїіст* (БП), *непри’ятний* (Лв), *мудре си’роби* (Мх), *дл’а себе ха’роша / дл’а ’другого н’е* (Лв), *ти н’ікого ни ува’ж’ейеш / ти н’ікого ни призна’йеш / ти лиш’л’убиш са’ма си’бе* (Зб).

‘самовпевнений, занадто впевнений у собі’: *самоу’пеу’нений* (БП, Вв, Км, Кп, Лк), *самона’д’ійаний* (Гр, Пд), *само^лубец* (Вл, Тп, Яр), *само^лубка* (К, Мм, СтЖ), *самос’т’ійний* (Пр), *мудрецький* (Рд), *у’пеу’нений* (Бз, Дв, Ркш), *уп’р’амий* (СК), *хвал’ко* (Рш), *в’ісокоїі’думки про себе* (Мш), *ува’жайе лиш’себе* (Кж), *со’б’і са’ма ха’з’айка* (Нл), *са’ма у’ со’б’і* (Сн), *ли’шен’ про себе* (Зб), *йак о’рел у’ пол’от’і* (БП), *наі’буди по-дур’ному / али’буди по’мому* (Пг).

‘зарозумілий, пихатий’: *гордий* (Бз, Врн, Кж, Кп, Мх, Ндб, Пг, Пр), *горделивий* (Ркш), *гор’д’ак* (МК), *фу’дулний* (Мх), *фу’дулий* (Рд), *гоно’ровий* (Бн, БП, Зб, Км, Крч, Сн, СтВ, СтЖ), *гоно’рний* (Мм), *гоно’ристий* (БП), *мудрий* (Гр), *занадто’мудрий* (Дв), *фист’мудрий* (Лк), *’дуже’гордий* (Вл), *церемон’ий* (Рх, Яр), *зарозум’ілий* (Вв), *задраний* (Ус), *ви’соко себе’носи* (Рдн, Рш), *високо’м’ірний* (Вр), *йак корол’* (Мш), *’думає / шо’понад’него не’ма* (Зб), *б’іл’ши н’іх’то лиш’во’на* (Нл), *хто йак’яа?* (К).

‘простий, відвертий’: *добрий* (Вл, Вр, Лк, СК, Тп), *прос’тий* (Бн, Гр, К, Кж, Мш, Сн), *доб’р’ак* (БП), *добро’сов’існий* (Дв), *до’в’ірливий* (Гр), *нор’мал’ний* (Врн), *л’уд’аний* (БП, Гр), *по’р’адний* (Гр), *самодо’в’ірливий* (Пд), *простаку’ватий* (Рх), *не’гордий* (Кп, Ркш), *пр’амий* (Ркш), *пова’ж’ител’ний* (Рш), *пом’ір’кований* (Рп), *спо’к’ійний* (Яр), *у’р’іуно’важений* (Бз), *ур’іуно’важений* (СтВ), *ду’шеу’ний* (Км), *у’в’ічливий* (Вв), *’чемний* (Вр, Кж), *дос’тупний* (Кж), *друже’л’убний* (Пр), *ск’ромний* (Пг), *в’ідк’ритий* (МК), *терп’йечий* (Мх), *при’йемний* (Брд, РД), *при’йатний* (Лв, Нл), *при’йемн’і /*

не|горд'і / до |кожного заго|вор'а (Рд), у|ва|жайє се|бе ї л'у|диї (К), |добра / ро|зумна / з ус'ї|ма |добра (Мм).

‘гордий чоловік’: *|гордиї (Бз, Брд, Вл, Вр, Врн, Зб, Кп, Лж, Пр, Ркш, Рп, Рх, Тп, Яр), гордо|витиї (Ркш), гор|д'ак (МК, Пд), |мудриї (Гр, Лж), моц |мудриї (Лж), фу|дул'ниї (Тр), фу|дулниї (Лк, Мх), фу|дулиї (Рд, Сн), го|норниї (Лк, Пг, СК), гоно|ровиї (Бн, Вв, Грз, К, Мм, СтВ, СтЖ), цере|мон:иї (Нл, Рш, Яр), самол'убец (Яр), самоу|пеўнениї (Кж), мудри|гейлики (Км), заз'наўса (Рх), ви|соко се|бе не|се (Ркш), в'ї|сокоїї |думки про |себе (Мш), до |него не п'їдсту|питиси (Гр), за|надто ро|зумниї (Дв).*

‘горда жінка’: *фу|дулна (Лк, Мх), фу|дула (Рд, СтВ), го|норна (Лк, Пг), гоно|рова (Бн, Зб, К, Мм, Сн), |мудра (Гр, СтЖ), |горда (Бз, Вр, Врн, Зб, Нл, Пр, Тп, Яр), гор|д'ачка (МК, Пд, Рп), гор|дин'а (Брд), самол'убка (Яр), самоу|пеўнена (Кж), цере|мон:а (Кп, Нл, Рх, Рш), ви|соко се|бе не|се (Врн, Ркш), та|к'ї |горд'і у се|л'ї / н'ї з ким не го|вор'а / н'їку|да не" їдут (Нл), чоло|в'їк заз'наўса / а |ж'їнка цере|мон:а (Рх), за|надто ро|зумна (Дв).*

‘хвастлива людина, хвалько’: *фал'ко (Бн, Брд, Гр, Зб, Км, СтЖ), фал'кун (Дв, Мх), фал'їцкиї (Врн), хваст'ко (Пд), хвал'ко (Бз, БП, Вв, Вл, Вр, К, Кж, МК, Мм, Мш, Пг, Пр, Рд, Рдн, Ркш, Рп, Рх, Рш, СК, Яр), хвас|тун (Зб, МК), хвас|тунка (Зб), хвал'унка (Мх), пох|вал'ник (Мх), хвали са|ма се|бе (Сн), фалитса (Тп), |дужи фалитса (Лв), фа|ли |роте по се|лу / бо розде|ру (СтВ), фал'ба со|рочку ни да|їє (СтЖ), |л'уби си пофалити (Лк).*

‘марнотрат’: *рознус|т'ак (Мх), рознус|т'ачка (Мх), роз|нусник (Дв), нус|т'ак (СтЖ), тере|ферник (Км, СК, Сн, СтВ), тере|ферница (Км, Сн, СтВ), т|рин'каїє з|рош'ї (Лк), марнот|рат (Гр), марнот|ратка (Гр), марнот|ратник (Брд, Вр, Зб, МК), нус|тиї в'ї|тер (Гр), тран|жир (БП, Пд), тран|жира (СтЖ), роз|в'їйник (Врн), роз|в'їйница (Врн, Пд), нед|баїлиї (Тп, Чрш), нед|баїлица (Тп), роз|даїб'їда (Рд (жарт.), Пг, СтЖ), розт|ратчик (Ркш), розт|ратник (Рп, Рш), розх|л'оба (Лв), не|теф'їрниї (Яр), пустот|ратник (Вр), фирл'ога (Бн), |с'їїє з|р'їшми (Бз), роз|циндр'уїє з|рош'ї (Кж), не|еко|номниї (Пр), розки|даїє ку|ди-по|пало / не ў|м'їїє еко|номити (Вв), ўс'о*

пус¹кайе на ¹в'ітер (Гр), розв'івайе (Нл), ко¹п'ійки за ду¹шейу не¹ма (БП), розп¹л'уїхл'іб / розпус¹каї г¹рош'і (ММ), рост¹рач':ік / йа про¹даў во¹ли і кум про¹даў во¹ли / ¹али йа ни з дур¹них бо ў ¹кума ўк¹рали г¹рош'і до у¹б'іда / а ў ¹мени аж над¹веч'ір (Кп), ни ¹маїе сти¹пін'а / ни сти¹пінуйе (К).

‘скупий’: ску¹пий (Бз, Бн, Брд, Врн, Зб, К, Кж, Км, Кп, Лв, Мм, Мх, Мш, Нл, Пг, Пд, Рд, Ркш, Рп, Рх, Рш, СК, Сн, СтВ, Тп, Чрш, Яр), ску¹пун (Км, Пг), ску¹пир¹д'ага (Лк, МК, Рп), ску¹па¹д'ора (Лк), ску¹п'іца (Пг), не¹добрий (Мх), ску¹пир¹д'аї (БП, Гр), ску¹п'індра (Зб), ску¹п'індр'а (Гр, Рд), ску¹п'індр'ак (Дв), ску¹піндр'аха (Бн, Брд), ску¹піндр'иха (Бн), ску¹п'індр'ошка (СтЖ), ску¹п'індриц (К), ску¹п'індрица (К), ск¹р'ага (Вр, Пд), ску¹пос¹ракий (Кп), за ко¹п'ійку ў¹дависи (Рх), і со¹б'і не гам / і д¹ругому не дам (Вв), ¹жадний (Пр), ску¹пий до с¹рачки (Зб), за руб¹л'а вас об¹лупит (БП), за ко¹п'ійку ў ¹церкв'і ¹перне (БП), жмот (Рп нове), жмо¹т'ара (Рп нове, знев.).

‘жадібний’: ¹жадний (Бн, Брд, Врн, Зб, Пг, Пр), ску¹пий (К, МК), нена¹жерливий (СтВ), нена¹жера (Вв, Дв, Лк), за¹жерливий (Ркш, Сн), нена¹їдливий (Км), нена¹їйжа (Врн), не¹наситний (Лв), за¹попадливий (Км), зах¹ламник (Рп), ¹аздр'існий (Мм), п'іўс'в'іта за¹мало / а ¹вес заба¹гато (Гр, Зб), ха¹пуга (Пд, Рх), фал¹чивий (Тп), за¹гарбник (Кп, Рд), нагро¹басник (Кп), пїе чу¹жу кроў (Вл), ¹мало і ¹мало йо¹му (Рх), йак з¹лод'ії (Яр), з ¹р'ідного ¹тата зде¹ре (Вр), ха¹пач (Мш), ха¹пачка (Мш), ск¹р'із' ви¹ходи з во¹ди су¹хим (Бз), ¹дужи хитрий (Нл), за¹п'ідливий (Зб), зак¹ладний (Зб).

‘щедрий’: ¹добрий (Бз, Гр, Пд, Ркш, Тп), добро¹зичливий (Вв, Вр, Кж, Пг, Пд), добро¹чесний (Зб), добро¹лаг'ідний (Зб), ¹ласковий (Бн, Мх), ш¹чирий (Мм, Пг, Рд, Рп, Сн, СтВ, Яр), ¹милый (Сн), з¹д'ілний (Бз, Брд, Лк, Рж, СтВ), з¹д'іл'чивий (Лк), по¹д'іл'чивий (Гр), неску¹пий (Вл), доб¹р'аищий (Нл, Рх, СтЖ), доб¹р'ачий (Мш), ш¹чедрий (Врн, К, МК, Ркш), со¹в'існий (Яр), сум¹н'ін:ий (Дв), ха¹роша (Лв), милос¹тивий (Пр), ¹милый (Нл), хот' до ¹рани кла¹ди (Зб), даст по¹сл'ідну со¹рочку з ¹себи (БП), ¹дуже ¹добра ду¹ша (СК), ¹дуже ¹добра л'у¹дина / добро¹пом'ічна л'у¹дина (Зб).

‘зздрісник’: *не|нависний* (Зб, Гр, СК, СтВ), *нена|жера* (Дв), *ззд|р’існий* (Вв, Вр, Врн, Зб, Км, Мм, Рп, СК), *ззд|р’ісливий* (Пд), *за|в’ідний* (Пг), *за|в’ідливий* (Мх, СтЖ, Тп), *за|в’ідник* (Кп), *зависливий* (Яр), *за|в’ісливий* (Брд, Вл, Рд), *зависний* (Лк, МК, Чрш), *зав’існий* (Рх), *ззд|р’оха* (Ркш), *за|в’ідує* (Пр, Рш), *за|в’ідний* (Лв), *п’імзливий* (Бн, Тп), *п’із’мливий* (Сн), *жаба |душит* (Яр), *бе|рут зав’ідки* (Яр), *ззд|р’існий* (Вр, Кж), *ззд|р’існик* (Бз), *ззд|риї* (К), *м’іш’іг’іне* (Зб), *йїї |оч’і ви|ход’ат’ шо у |того йе* (Бп), *жад|ний чу|жого доб|ра* (Сн).

‘зздрісниця’: *за|в’ідлива* (Мх, СтЖ), *за|в’ідна* (Лв), *за|в’ідниц’а* (Кп), *зав’іслива* (Брд, Вл, Рд), *зав’існа* (Лк, Рх), *зависниц’а* (МК), *ззд|р’існа* (Бз, Вв, Кж, Км, Рп), *не|нависна* (Гр, СтВ), *ззд|р’оха* (Ркш), *за|в’ідує* (Пр).

‘вискочка, людина, яка намагається будь-що звернути на себе увагу’: *гоно|рова* (Мх), *гордо|вита* (Рш), *го|норна* (Пг), *хто йак йа?* (Мх), *кап|р’ізна* (СтВ), *з с|войім ха|рактером* (СтВ), *самол’убец* (Рп, Тп), *самол’убна* (Км), *самол’убива* (Кп), *мудри|гейлик* (Лк), *вит|р’ішувата* (Гр), *хваст’ко* (Пд), *хвал’ко* (Мш, Нл), *фал’ко* (Дв), *ц’ац’а* (Рх), *пока|зуха* (Ркш), *зарозу|м’іла* (Кж), *фа|лебна* (СтЖ), *ви|сокої |думки про |себе* (Зб), *там не дос|тупиш / ўс|раноў т|р’іскоў |носа ни до|ц’егниш* (Зб), *|хоче пока|затиси* (Гр), *|гордост’ ў |нейі та|ка* (Врн), *са|ма себе фа|лит* (Лв), *маснойа|зика / бо во|на |хочи примас|тиси / би ўс’і за н’у гово|рили / шоб ўс’і йїї |дужи там пова|жали / так себе |хочи пока|зати / шо ўна та|ка* (Пр), *во|на со|б’і |дуже ба|гато кла|де ц’і|ну* (Бп), *л’уби |гонор* (СК, Сн), *|хочи |шоби йїї вели|чали* (К), *л’убо|питна та|ка / ка|зали л’убо|питна Вар|вара* (Мм).

‘підлесник’: *лас|кавий* (Мх), *об|лесний* (Вл, Врн, Сн, СтВ), *об|лесливий* (Гр), *об|лизач* (Дв) *у|лесливий* (Бп, Рх), *ли|сиц’а* (Км), *лес|тун* (Пд), *ле|пска / ле|гон’ко го|вори / би лиш |в’ідурила* (Тп), *п’ід|лиза* (Лв, МК, Рд, Рп), *п’ід|лизач* (Брд, Мм), *п’ідла|бузник* (Бп, Ркш), *маснойа|зикиї* (Пг, Рш), *|подлиї* (Яр), *лице|м’ірний* (Вв), *двох|л’ічний* (СтЖ), *хит|рун* (Бз), *ли|зун / ў|м’іє так си прилас|тити / |шоби |добри корис|тати* (Зб), *йе|хидна л’удина* (Кж), *|може ї |через прох’ід|ну |кишку прої|ти / йак йї т|реба* (Гр), *об|лизує |гузи без*

сми^лтани (БП), ^лмаму про^да^{ст} (БП), ^предста^ул^л айеси ^дужи ^добрим / а в^ін
ни ^йе ^дужи ^добрий (Чрш), ^у ^лоч^і с^лв^іти / а ^поза ^лоч^і с^луди (Лк).

‘підлесниця’: за^лв^ідлива та^ка (Мх), та^ка ^хитра ^йак ^ли^си^ца (Вр),
^хитра ^йак ^ли^сичка (Мш), ^хит^р’уча (Мш), ^ли^си^ц’а (Км), ^лес^тунка (Пд),
^ли^сунка (Бн), ^п’ід^лиза (Рд, Рп), ^п’ід^лизачка (Брд, МК, Мм), ^п’ідла^бузник
(Ркш), ^маснойа^лзика (Вр, Пг, Рш), ^подла (Яр), ^зм^ін^іц’а (Зб), ^шчиби^лтушка
(Бн), ^ли^це^лм’ірка (Вв), ^двох^лічна (СтЖ), ^ул^еслива (Рх), ^об^лесна (СтВ),
^хит^рун (Бз), ^маснойа^лзика (Вр, Врн), ^масткойа^лзика (Нл), ^ту^лманка / ^шо
^прийш^ла і ^ме^не ^так / і ^так / і ^лв^ітуманила ^уз’ала (Лв), ^лможе і ^ччерез
^прох’ід^ну ^кишку ^прої^ти / ^йак ^йі ^треба (Гр), ^лепска / ^ле^гон’ко ^го^лвори / ^би
^лиш ^лв^ідурила (Тп).

‘проноза, спритна, хитра людина’: ^хитрий (Брд, Гр, Мм, Пг, СК, СтВ),
^хитра ^йак ^ли^си^ц’а (Вв), ^п’ідс^тупний (Гр), ^потаї^лний (Мх), ^розв’ідний (Км),
^гл’ада^лтайка (Пд), ^ви^н’ухує / ^в’ін’ухала / ^лв’ічула і ^по^несла ^дал’иш (Рх),
^пере^ношчица (Рш), ^верт^л’ух (СтЖ), ^про^лнира (Бз, Рп), ^про^лнирливий (Пр),
^ул’ізливий (Пр), ^л’убо^литний (Сн), ^роз^судливий (Мм), ^лв’ін’хати ^лможе ^ус’о
(Гр), ^з-^п’ід ^зем^л’і ^дос^тане (Вр), ^литумани ^в’ід ^ус’іх (Мш), ^проби^ульний (Кж),
^розк’ідливий (Зб), ^{сп}ритний / ^{мет}кий (Мм), ^про^лнира / ^шо ^уна ^{на}їде ^там ^та^ку
^д’ірочку / ^кру^гом ^п’іде / ^{на}їде ^то / ^шо ^йі ^треба ^усе^р’і^уно ^не ^лишиси ^у
^прої^граш’і / ^буде ^лиш ^у ^лвиї^граш’і (Бз), ^кл’апа^лтурница (Нл), ^лможе і ^ччерез
^прох’ід^ну ^кишку ^прої^ти / ^йак ^йі ^треба (Гр), ^вона ^у дошч ^лвиїде ^су^хойу (БП),
^кру^тиси ^йак ^уйун (БП).

‘правдивий, який завжди говорить правду’: ^пра^удивий (Вр, Кж, Мм, Пг,
Рд, СК), ^лесний (БП, Гр, Лк, Ндб, Рдн, Чрн, Чрш), ^{сп}раведливий (Бз, Вв, Вл,
Гр, Зб, Кп, Пг, Пр, Сн, Тп), ^пра^удо^л’убний (Км), ^пра^удо^л’убивий (Пд, Ркш),
^пра^удо^л’уб (БП), ^лсов’існий (СК), ^добрий (Гр), ^добро^лсов’існий (Дв),
^добро^лзичливий (Брд), ^пр’а^лмий (Рп, Рх), ^пор’адний (БП), ^шчирий (К), ^в’ірний
(СтВ), ^ро^лзумний (Бн, Зб, Лв, Мх, Яр), ^ро^лзумница (СтЖ), ^со^гла^лсований ^з ^то^лбої
(Нл), ^правил’ний (Врн), ^л’уд’аний (Врн), ^дос^тойний (Зб), ^пр’а^лмий / ^ус’о ^пр’а^лмо
^лкаже^л ^так / ^йак ^йе (Рх).

‘хитрун’: *хитруї* (Бн, Вв, Врн, Гр, Зб, К, Кж, Кп, Лк, Мм, Мх, Пд, Рд, Рп, СтВ, Тп, Яр), *дуже хитруї* (Лв, Рх), *хитруї аж нерозумний* (Лк), *хитрун* (Бз, Бн, БП, Дв, Км, МК, Пр, СтЖ, Чрш, Яр), *хитр’ак* (Рх), *хитрен’киї* (Гр), *ненад’їний* (Гр), *хитруї йак лис* (СК), *такий хитруї / йак лис у л’іс’і* (Зб), *хитрожопий* (Брд), *розумний* (К, Рш), *мудрий* (Сн), *чемний* (Пг), *чемнен’киї* (Пг), *жвавий* (Брд), *старайеси надурити / наколотити* (Чрш).

‘хитруха’: *хитра* (Бн, Вв, Врн, Кп, Мм, Мх, Пг, Рд, Рп, СтВ, Тп, Яр), *дуже хитра* (Лв Рх), *хитрунка* (Бз, Дв, Зб, Км, Лк, Пд, Пр, СтЖ), *хитруха* (МК), *хитрен’ка* (Пг), *хитр’ачка* (Ркш), *хитра йак лисича* (СК), *лисичка* (БП), *розумна* (Бз, Вр, Зб, К, Кж, Пд), *мудра* (Сн).

‘злопам’ятний’: *пам’ятливий* (Врн, Дв, Кп, Лв, Пд, Ркш), *памн’атливий* (Мм), *пам’ятливий* (Км, Мх, СтВ), *злопам’ятний* (БП, Брд, Вр, Лк, Нл, Рд, Рп, Рх, СК), *злопамн’атний* (Мм), *злопамн’етний* (Гр), *зазливий* (Яр), *доўго тримайе зло* (Вв), *поганиї* (СтЖ), *ех’ідний* (Пр), *не даїе себе ў об’їду* (Сн), *добру пам’ят’ майе* (К).

‘месник’: *мстивий* (Бз, БП, Вр, Гр, Кп, Лк, МК, Ркш, Рх), *мстител’ний* (Км, Мм, Рд), *мст’ім’ел’ний* (Яр), *мстливий* (Кж, Пг), *злопам’атливий* (Пд), *злопам’атний* (Брд, К, Нл, Пр, СК), *опасний* (Дв), *отомст’ім’ел’ний* (Лв, Рш), *прокл’ате* (СтВ), *нев’їрне* (СтВ), *мерзен:е* (Бн), *помстливий* (Вв), *нел’уд’аний* (Врн), *вертайе зле за зле / кроў за кроў* (Сн).

‘упертий’: *упертий* (Бл, Брд, МК, Мм, Пд, Рд, Рх, СК, СтЖ, Тп, Яр), *моц упертий* (Лж), *ўпертий йак ведм’їд’* (Бз), *ўпертий йак слон’* (Лж), *ўпертий йак слон* (Зб, Ркш), *йак слон* (Вр), *йак слон’* (Дв), *ўпертий йак в’ісл’ук* (Гр, Км, СтЖ), *йак в’ісл’ук* (БП), *ўпертий йак осел* (Кп, Пг), *ўпертий йак о’с’ол* (СК), *ўпертий йак бик* (Лн, Пд (лише про чоловіка), Рш), *ўпертий йак сви’н’а* (Пр, Рш), *ўпертий йак сви’н’а / бо сви’н’у тожє не потрутиш н’їкуди* (Рш), *ўпертий йак в’їл* (Мш), *ўпертий йак коз’ол* (Яр), *ўпертий йак цап* (Яр), *ўпертий йак ба’ран* (Рд), *йак ба’ран* (Лк), *ўперси йак ба’ран до Б’їблійі* (К (жарт.)), *такий ўпертий йак к’їт на ле’ду* (Кж), *упертий йак в’їл* (Рп), *ўпертий йак пен’* (Тв), *упр’амий* (СК), *гурний* (Врн, СтВ, Чрп), *тумак*

(Гр), *бу|тук* (Гр), *непо|рушник* (Ркш), *слово|л'уб* (Ркш), *лу|тавий* (СтЖ), *лу|так* (Бн), *гик|л'ан:ий* (Лв), *сер|дитий* (Нл), *зарозу|м'ілий* (Кж), *гово|ри йак до |бубна до |него* (Зб), *з ним |каш'і не зва|риши* (Вр), *нас|тоїчива / во|на на с|войім йак с|тала во|на ни пос|тупит* (Зб), *у|пертий / нор|овистий* (Чрш), *ни пос|туписи ша|га то|б'і* (Кп).

‘наполегливий’: *ро|зумний* (Бн, Мх), *тол|ковий* (Мх), *ста|рател'ний* (Пг, СтВ), *ста|ран:ий* (Кж), *проби|їний* (Кж), *у|пертий* (Брд, Дв, Км), *у|їйдливий* (Лк), *самоу|пеїнений* (Гр), *старан:ол'убивий* (Пд), *на|пасний* (Тп), *нас|тирливий* (Рх), *нас|тоїчивий* (СК), *до|битчивий* (Рш), *|ходиши за но|гами йак ба|ран* (Зб), *|буде ро|бити |ден' і н'іч / би |мати* (Вр), *тру|д'ага* (БП), *робо|т'ащчий* (БП), *дба|їливий* (Мм), *доб'їеси шо |хочи* (Гр), *доби|вайеси п|раїди* (Сн), *шо во|на со|б'і |хочи то во|на со|б'і з|роби* (К).

‘людина, яка часто сперечається’: *свар|ливий* (Бз, Брд, Врн, Гр, К, Км, Кп, Лк, МК, Мм, Мх, Нл, Пг, Пд, Ркш, Рп, Рш, СК, СтЖ, Тп), *кри|кливий* (Гр), *кри|кун* (Пр), *пирск|ливий* (Дв), *супе|речливий* (БП, Вв, Сн), *супро|тиїний* (Кж), *скан|дал'ний* (Кп), *ти би лиш спере|чаласи / лиш би со|б'і в'і|думувала шос / ти би ли|шин' сва|риласи з |кимос / о|так* (Зб), *свар|лива і у|перта* (Зб), *сва|риши і сва|риши* (Лв).

‘шахрай, нечесна людина’: *шк'і|дливий* (Мх), *о|пасний* (СтВ), *брех|ливий* (Рш, СтЖ), *бре|хун* (Врн, Км), *не|чесний* (Вр, К, Рп), *не|чесний на |руку* (Лк), *несправед|ливий* (Пг, Сн), *не|пеїний* (Лж), *об|маничик* (Кп, МК, СК), *мол'фар* (Гр), *кру|тар* (Гр), *фал'чивий* (Брд, Тп), *|наглий* (Рд), *бан|д'іт* (Вл), *мах|л'ар* (Ркш), *мах|л'уїе* (Нл, Ркш), *з|лод'ії* (БП, Мм), *ки|шен:ик* (БП), *мер|зен:ий* (Бн), *шах|рай* (Вв, Кж, Мх, Ркш), *шах|рай жи|д'іўский* (Зб), *з|лод'ії* (Бз), *|наглий / |хоче обхит|рити* (Рд), *кра|дун* (БП, Бз), *нена|їїдник* (Дв), *оби|чотний / |л'уби оби|чи|тати д|ругого* (Пд), *об|дур'уїут л'у|дій* (Пр).

‘шахрайка’: *бре|хунка* (Врн, Зб, Км), *брех|лива* (СтЖ), *не|чесна* (Вр, Рп), *не|чесна на |руку* (Лк), *нена|їїдлива* (Сн), *мол'фарка* (Гр), *кру|тар'ка* (Гр), *зло|д'їйка* (Бз, Вл), *мах|л'арка* (Ркш), *шах|райка* (Бн, Вв, Зб, Кж, МК, Пг),

об'манищица (Кп, СК), та|ка / йак жи|д'івочка / мер|зен:а (Зб), ту|манка / в'ітуманила (Лв), шк'ід|лива (Мх).

‘сердитий’: ли|хий (Км, МК, Мх, Тп, СтЖ), по|ганий (СтВ), нер|вовий (Мх), п|рикрий (Пг), на|н'урений (Гр), злос|тивий (Пд), злий (БП, К, Рш, Сн), зл'ушчий (Рд), з|лосний (Брд, Зб, Пг, Рп), злоу|мисница (Кж), сук|ритий (Мм), йак во|са (Рх), сер|дитий (Бз, Брд, Кп, Ркш, Сн, Яр), ска|жений (Ркш), лу|так (Бн), три|має зло (Лк), сер|дитий йак во|гон' (Вр), сер|дита йак |кобра (Вр), йак пес (Кж), не|добрий (СК, Тп), у|сердилася (Лв), зл'ука (Лв), зу|бастий (Брд), зло|пам'ятний / зл'уха (Пр), у|пертий не |хоче гово|рити (Врн), шу|кає прик|л'учки (Дв), зло|пам'ятний / |доўго три|має зло і пам'є|тайє (Зб).

‘непривітний, ображений’: на|дутий (БП, Брд, К, МК, Пг, Рш, СтЖ, Яр), зау|з'етий (Мх), вурд|ливий (СтВ), аж |пукає з гн'іву (СтВ), за|нурений (Лк), зав'і|рений (СК), набун|д'учений (Лк), з|буриливий (Сн), спу|стила б|рови (Гр), йак зм'і|йа (Рд), не |л'уби н'і|кого (Вл), на|дутий йак ін|д'ук (Рх), бусур|ман (Ркш), на|дуўси йак бусур|мило (Ркш), лу|так (Бн), о|б'їжений (Вв), сер|дитий (Бз, Пр), у|пертий (Бз), набо|сурений (Бз), на|дуласи / йак бин|д'ек (Зб, Пг), на|дуласи / йак |индик (Врн), |ходи йак дун|дук на|дутий (Кп), розст|роєний (Лв), непри|в'ітний (Кж), га|пуга (Дв), сер|дитий / на|дуїко (Зб), не|добрий (Мм).

‘дуже злий, сердитий чоловік’: злий (Бн, Вв, Вр, Врн, К, Кж, Мх, Пд, Пр, СК, СтВ), з|лосний (Брд, Зб), не|добрий (Брд, Вр, Кп, Мх, Рх), фара|он (Км), злий йак пес (СК), зл'учий (Дв), зл'ушчий (Мм), зл'ука (МК), остеклий (Лк), сама|шєдий (Сн), |л'утий (Мм, Нл, Пг), по|ганий (Бн, СтЖ), |поган' (Гр), не|пеўний (Тп), не|добрий (К), не|нависний (Зб), |тигрик (Рд), сер|дитий (Вр, Лв), сер|дитий йак пес (Вл), ска|жений (Ркш, Яр), ска|жений йак пес (Рш), агре|сиўний (Вв), форто|носії (Сн), остатний (Мх), стра|шило (СтВ), зв'і|р (Бз), воўк (СтВ), |перец (БП), хр'ін (БП), не|л'уд'аний (Врн), ли|хий (Кп), |дуже ли|хий (Мм), ли|хий йак со|бака (Кп), п|рикрий (Лж), та|кий п|рикрий / йак пес ска|жений (Зб), ни |л'уди / |али |турки (Лж).

‘дуже зла жінка, злісниця’: зла (Бн, Вв, Вр, Врн, К, Кж, СК), з|лосна (Бн, Вр), зл'ушча (Мм), зл'уча (Дв), зл'ука (Рх), зл'уха (Пд), зл'учка (МК),

фал'чива (Мх), остекла (Лк), остатна (СтЖ), непеўна (Тп), недобра (К), мерзен:а (Зб), л'ута (Пг), самашедша (Сн), п'рикра (Мм), лиха (Кп), скажена (Ркш), скажена як пес (Рш), дуже недобра (СК), страшило (СтВ), зм'їя (Км), гад'ука (Бп) погана (СтЖ), погане на с'ін':ічко (Гр), 'поган' (Гр), тигрик (Рд), сука (Вл), в'ідвер'нена в'ід доброго (СтВ), зв'ір'ука (Бз), сердита (Вр, Лв), недобра (Вр), як в'ід'ма зла (Пр), в'ід'ма (Мх), перчиц'а (СтВ), “така добра” ірон. (Зб, Лж), “добра соб'ї” ірон. (Лж).

‘похмурий, насуплений, неговіркий, у поганому настрої’: нешч'ісливий (Мх), муда (Км), набунд'учений (Лк), надутий (Брд, Гр, МК, Пр), сумний (Кп, Дв), слутий (Сн), моу'чачий (К), не у'дус'ї (Гр), бамбула (Пд), непотр'їбний (Вл), сама не с'воя (Ркш), нерозговорчивий (Рш), незабаўний (Мм), нахмурений (Пр), похмурий (Рш), упертий (Пг), замкнутий (Пг), млавий (Яр), штурпак (Бн), такий як хмара (Вр), чорний як хмара (Бп), т'ажкий (Пр), неприв'ітний дуже (Кж), ни риба / ни м'ясо / ни туди і ни сюди (Бз), ходи соб'ї / як буївол (Врн), долейу скриўжений (Вв), в'ічно темне небо з дошчем (Бп), надуїси як капшук (МК).

‘жорстокий, лютий’: лихий (Лк, Мм, Мх), нервовий (Зб, Мх), ч'орствосердечний (Сн), фараон (Км), кал'в'ін (Гр), сердитий (Врн, Пг), сердитий як зв'ір (Пд), як зв'ір (Лж), зв'ір' (Дв), без'с'ов'існий (Тп), безсердечний (К), злий (Рд), недобрый (Мм), дуже недобрый (СК), зл'ушчий (Пр), злосний (Зб, Лш, МК, Мм), розб'їйник (Вл), дурний (Рх), загонистий (Рх), жорстокий (Вр, Зб, Ркш, Рп), остатний (СтЖ), окайан:ий (Рш), немилосердний (Кп), 'поган' (СтЖ), мерза (Лв), капризний (Бн), сатана у'н'ому сидит' (Вв), дикар (Бз), т'ажкий характер (Брд), л'утий (Зб, Лш, МК), л'утий як пес (Кж).

‘суворий, надзвичайно вимогливий до себе і до інших’: строгий (Брд, Вл, Грз, Зб, Кп, Пр, Ркш, Рх, Рш, СК, Тп, Ус), острый (Мм, СтВ), бездушний (Км), пор'адний (Гр), вимогивий (Бз, Пд), пл'огавий (Бн), злий (К, СтЖ), зл'ушчий (СтЖ), суворий (Вр), строгий (Рп), неприйатний (Лв), недобрый

(Кж), *прис'к'іпливий* (Лв), *при'дирчивий* (Лж), *острий* (Мм), *прикрий* (Мм), *толковий* (Мх), *знайе ц'іну жит'а* (БП), *сукритний* (Ус), *сукритий* (Мм).

‘сварлива людина’: *сварливий* (Бн, Брд, Вв, Вл, Вр, Врн, Гр, Дв, К, Кж, Кп, Лк, Мх, Пг, Пд, Рд, Ркш, Рш, СтВ), *крикливий* (Мх, Рш), *нетерп'йечий* (СтВ), *пискатий* (Лк, Рх), *воркотливий* (МК), *скандал'іст* (БП), *невитриманий* (Бз), *ска'жений* (Рдн), *зубатий* (Брд), *зари гуйт / гуйт це с'варка* (Гр), *сваритси* (Кж), *узбухайе за ўс'о* (Сн), *ни клади палиц у рот* (Рдн).

‘задирака’: *розб'ійник* (Бз, Вл, Зб, Км, Лв, Лк, Мх, Пг, СтЖ), *варйат* (СтВ), *хул'іган* (Вв, Зб, Лк), *заўз'ятий до б'ійки* (Гр), *розб'ійака* (Гр), *б'ійака* (Дв), *зоб'ійака* (Вр, Кп), *нетерп'л'ачий* (Пд), *нестриманий* (Тп), *спил'чивий* (СК), *бойовий* (Ркш), *прудкий* (Мм), *уб'ійний* (Бн), *уйідливи* (К), *скр'із' с'вого носа ўсуне* (Ркш), *л'уби пхати носа с'вого скр'із'* (Рш), *де'рун* (Пр), *драчун* (Лв), *дебошир* (БП), *л'убит поче'сати кулаки* (БП), *штрикайе до б'ійки* (Сн), *суса штрикайут* (Лж).

‘розбійник’: *бан'д'ит* (Врн, Мх, Пд, Рх), *бан'дит* (Вв), *бан'д'уга* (БП, СтЖ), *розб'ійник* (Гр, Кж, Мх, СтВ), *розби'шака* (МК), *розби'шага* (Пг), *душо'губ* (Км), *нестриманий* (Тп), *жос'токий* (Кп), *нел'уд* (Рд), *варвар* (Ркш), *воінствен:ий* (Яр), *уб'ійний* (Бн), *уб'ійник* (Зб), *убиўц'а* (Вв), *уб'ійца* (К, Сн), *уб'ійці* (Лв, Пг), *кровопроливец* (БП), *ізв'ерг* (Дв).

‘кривдник’: *криўдник* (Бз, БП, Вр, Гр, Кж, Пд, Ркш), *криўдливий* (Сн), *вострий* (Тп), *нетерп'л'ачий* (Тп), *недобрий* (Дв, Зб, СтЖ), *наклепник* (Рш), *мерзен:ий* (Бн), *фал'чивий* (Мх, СК), *злопамн'етний* (Зб), *криўдник* (Кп), *калв'ін* (Вв), *вор'із* (К), *збиткуйе* (Лк).

‘кривдниця’: *криўдлива* (Пд, Сн), *наклепниця* (Рш), *мерзен:а* (Бн), *недобра* (Дв, СтЖ), *фал'чива* (Мх), *криўдниц'а* (Бз, Вр, Кж, Кп), *криўдник* (Ркш), *паскуда* (Лн).

‘донощик’: *донощик* (Бз, БП, Вв, Врн, Зб, Кж, Лк, Мм, Пр, СтВ), *пл'откар'* (Км, Мм, Рд, СК), *пл'откар* (МК, Яр), *пл'откарник* (Гр, Мх), *брехун* (Кп), *недобрий'* (Мх), *доносник* (Вв), *докажчик* (Ркш), *сек'сот* (Лк),

пере¹ношчик (Дв, Пд, Рш), пош¹тар' (Тп), йабеда (БП, Рд), спл'етн'ік (Вл, Вр, Лв, Сн), а¹гент (Др), л'она (Нл, Рх), б'іда (Рх), пере¹нос'ує / не три¹має за йази¹ком (К), пере¹носи пошту (Пг), пере¹н'іс бр'іхн'і (Брд), не¹сут пл'отк'і (Мх), замелду¹ваў (Зб, Лк).

‘донощиця’: пл'от¹кар'ка (Мх, Яр), пл'от¹карка (МК, Рд), пл'от¹карниця (Гр), пере¹ношчиця (Пд, Рш, СтЖ), пере¹ношчик (Дв), л'уби по¹нести пошту / пл'отки (СтВ), йабеда (Рд), л'онаўка (Рх), лейа (Кп), до¹кажчиця (Ркш), до¹ношчиця (Зб, Кж, Пр, Ркш), до¹носниц'а (Вв, Врн), до¹ношчик (Бз), фал'чива (СтЖ), спл'етн'іца (Лв), шес¹т'орка (БП), пере¹несла / шо то ¹можна ¹було умоу¹чати // наіт' у ¹Б'ібл'ійі на¹писано / шо не т¹реба пере¹казувати (Гр), лейа / бо на¹лейала йак та ¹сука (Кп).

‘підбурювач’: йуда (Врн, Гр, Км, Лк, Рх, СК, Яр), скар'іотский йуда (Яр), йуда скар'іотска (Пг), зйудиў (Лк), найудиў (Лк), н'ідйузує (Пг), л'уби зйудити (СК), тро¹йудник (Брд), злоу¹мисник (Пд), фамул'ник (Мх), не¹добрий (Тп), н'ідстау¹л'айе (Вл), н'ідла¹бузник (БП), н'ід¹бурник (Кп, Ркш), ўр'ед'ітел' (Рш), бре¹хун (Бн), перев'ідун (СтЖ), ке¹рує ним сата¹на (Вв), на¹моу¹ник (Бз, Рп), лиш намоу¹л'ати з¹найе (Вр), скус (Лв), мер¹зен:иї / в'ін те¹бе ¹може замин¹тити на ша¹т¹моство (Зб), йудит д¹ругого (Рх), наро¹били йуди / робл'ат' йуду / робл'а с¹варку (Гр), н'ідйудила / зро¹била з¹битки (Врн), фари¹сеї (Кж), н'ідогр'івайе на зло (БП), під¹бур'ує л'удиї (Сн), н'ідштра¹мовує (Дв), зби¹тошник / йак в'ін ¹хоchi зро¹бити з¹битки (Зб), не¹добрий по¹радник (Мм), тром¹фує на зл'і сп¹рави (МК).

‘підбурювачка’: йуда (Врн, Гр, Км, Лк), тро¹йудниця (Брд), злоу¹мисниця (Пд), на¹моу¹ниц'а (Рп), на¹моу¹ник (Бз), н'ід¹бурниц'а (Кп), с¹куса (Лв), фари¹сеїка (Кж), наўре¹дила / наўре¹дила таї н'іш¹ла / зла по¹желала д¹ругому (Рш), лиш намоу¹л'ати з¹найе (Вр).

‘заколотник, той, хто сіє чвари’: злиї (Мм), поджи¹гател' (Км), шк'ідливиї (Км), мер¹зен:иї (Бн, Зб), не¹л'уд'аниї (Врн), н'ідли¹вайе ¹масла на во¹гон' (Гр), н'ідли¹вайе ¹масла у во¹гон' (Нл Рх), н'ідли¹вайе у во¹гон' (Вл), н'ідйуд'ує (Гр), н'ідли¹зач (Тп), тру¹йудник (СтЖ), роз¹нал'ує во¹гон' (Рш),

п'ідли'вайє вог'н'у (Ркш), *п'ід'кинуў дроў* (Рш), *п'ідли'вайє бен'зин у во'гон'* (БП, Вр), *п'ід'пал'увач* (Рп), *за'вар'уйє 'кашу* (Пр), *'йуда* (Нл, СК), *п'ідт'раўл'уйє* (Лв), *п'ідт'раўл'уйє / так йак то шо йак 'вив'із со'баку на о'хоту п'ідт'раўл'уйє: н'а / ф'іт' / ф'іт' / ф'іт'* (Пд); *'роби на зарва'ницю / щоб по'с'ійати с'варку / от в'ін шос с'кажи / і т'і сва'р'аси / а в'ін так / йак ни при'чом* (Рх), *'л'убит зро'бити зло* (Кж), *про та'ких 'кажут' / де два ку'сайут'с'а наї т'рет'ії не м'ішайет'с'а* (Бз), *'тайак 'Йуда* (Брд), *не'нависний / злий / ли'хий* (Зб).

'заколотниця': *зла* (Мм), *нел'уд'ана* (Врн), *злоў'мисниця* (Кж); *роз'пал'уйє во'гон'* (Рш), *п'ідли'вайє вог'н'у* (Ркш), *п'ід'кинула дроў* (Рш), *п'ідли'вайє бен'зин у во'гон'* (Вр), *за'вар'уйє 'кашу* (Пр), *п'ідт'раўл'уйє* (Лв), *п'ід'пал'уйє* (К), *п'хайє 'йуду* (Сн), *'йуда* (Брд), *п'ід'пал'увачка* (Рп).

'нахабник, зухвала, безцеремонна людина': *на'хабний* (Вр), *на'хаба* (БП, Лн, МК), *гордо'витий* (Пд), *'наглий* (Кс, Мк, Мм, Рп), *на'гл'ука* (Ркш), *на'хал* (БП) *мерзен:е* (Бн), *без'цере'мон:ий* (Кп), *н'іколи не по'думайє йак ска'зати* (Вр), *пр'а'мий* (Пр), *у'ритний* (Врн).

'нахабниця': *гор'дин'а* (Пд), *безу'с'тидниц'а* (Лн), *у'ритна* (Врн), *зух'вала* (Кж), *н'іколи не по'думайє йак ска'зати* (Вр), *пр'а'ма* (Пр), *'нагла* (МК, Рп).

'підступний': *потаї'ний* (Мх), *об'лесний* (Лк, СтВ), *зрад'ливий* (СтВ), *на дв'і ли'ци* (Км), *лице'м'ір* (Лк, Пд), *нез'далиї* (Тп), *п'ід'лиза* (Рд), *п'ід'лизач* (Брд, Сн), *нел'уд'аний* (Рх), *лу'кавий* (Рх), *'п'ідлий* (Кж, Ркш), *'подлий* (Вр), *'подлост' та'ка* (Врн), *п'ідс'тупний* (Кп), *злоў'мисник* (Рш), *брех'ливий* (Бн), *фал'чиве з-п'ід с'в'іта* (Лж), *мер'зен:е* (Бн), *дово'личник* (БП, Вв), *двох'л'ічний* (Дв), *поган'* (СтЖ), *лес'тун* (Бз), *про'дажна ш'к'іра* (Зб), *недружел'убна со'рока* (Пр), *'вор'іг* (К), *'дуже не'добрий* (СК), *ли'сичка* (Пг), *зло'памн'атний* (Мм).

'підступниця': *лице'м'ірка* (Гр, Пд), *'п'ідла* (Гр, Кж, Ркш), *'подла* (Вр), *п'ід'лота* (Гр), *добри'є'ниця // вона 'добра / хо'вайє / 'хочи 'бути 'доброў /*

вичу^лвати і перено^лсити (Гр), п'ід^ллиза (Рд), п'ід^ллизачка (Сн), не^луд'ана (Рх), злоу^лмисник (Рш), дво^лличниц'а (Вв), по^лган' (СтЖ), лес^лтун (Бз).

‘хабарник’: ха^лбарник (Бз, БП, Вв, Вл, Вр, Врн, Зб, Кж, Кп, Лн, Мм, Нл, Пд, Пр, Рд, Ркш, Рп, Рх, Рш, Тп, Яр), ха^лбарниц'а (Кж), вор'іг за^лв'ідний (Мх); шк'ід^лливий (Мх), де^лрун (СтВ), за^лгарбник (Км), бере бак^лшиш (Лк), гимб^лл'уйе (Лк), бе^лре на ла^лпу (Гр), бе^лре г^лрош'і (К), мах^лл'ар / мах^лл'уйе (Гр), ха^лпун (Пг), ха^лпуга (СК), ў^лз'аточник (БП, Сн), л'уби чужу п^лрац'у (Вл), з^ллог'ій (Бн), за^лпопадний (СтЖ), зах^ллан:ий (СтЖ), не^лнаситний (Лв), нена^лжера (Дв).

‘злодій’: з^ллод'ій (Бз, БП, Брд, Вв, Вл, Вр, Врн, Гр, Дв, Зб, Зг, К, Км, Кп, Лв, Лж, Лк, Мм, Мх, Нл, Нп, Пг, Пр, Рд, Ркш, Рп, Рх, СК, Сн, СтВ, СтЖ, Тп, Яр), з^ллод'ій (Зб, Кж), з^ллог'ій (Бн), з^ллод'ійку^лватий (Кж), кра^лд'ій (Пд, Ркш, Рш), кра^лдун (Бз, БП, Пг), не^лсун (БП).

‘злодійка’: з^ллод'ійка (Бн, БП, Брд, Вв, Вр, Гр, Зб, К, Лв, Лк, Мм, Пг, Пд, Пр, Рд, Ркш, Рп, СК, Сн, СтВ, Яр), з^ллод'ійка (Бз, Вл, Врн, Дв, Нл, Рх, Тп), з^ллод'ійка / л'еста з^ллод'ійка (Зб, Кж), з^ллод'уга (Км, Мх), з^ллод'ійі (Гр), кра^лд'ійка (Рш), кра^лдунка (Нл, СтЖ), не^лсунка (БП), ки^лшен:ица (БП).

‘залицяльник: ка^лвал'ер (Бн, БП, Брд, Гр, Зб, К, Кж, Км, Лк, МК, Мм, Мх, СтВ, СтЖ, Тп), ка^лвал'ір (Лж), кава^лл'ер (Бз, Врн, Дв, Кп, Лж, Пр, Ркш, Рп), па^лрубок (Вв, Вл, Гр, Км, Ркш), па^лрубок на ж^лєнин'є (Пр), же^лних (Брд, Вл, Вр, Пд, Рд, Ркш), же^лн'іх (Дв, Рш), жи^лн'іх (Яр), наре^лчений (Дв, Рд), х^ллопец (Рх), моло^лдий (Пг, Яр), уха^лжор (Кп, Лв, Пг), ко^лханец (Сн).

‘дівчина, до якої залицяються’: д'і^лўчина (Бн, Лв), д'і^лўка (Врн, Гр, К, Кп, Мх, Ркш, Яр), д'і^лвочка (Гр), гоп-д'і^лўка (СтВ), н'є^лвеста (Км), д'і^лўка на в'ід:а^лн'є (Дв, Лк), д'і^лўка на в'ід:а^лн'у (Вв, Пг, Пр), д'і^лўчина на в'ід:а^лн'а (Пд), на в'ід:а^лн'і (Вр), д'і^лўка ў сов'єр^лшен:их ро^лках (Рш), д'і^лўчина ўже ў ро^лках до в'ід:а^лн'а (Сн), на в'ід:а^лн'а (БП, Рх), ў л'і^лтах (Рп), ко^лханка (Брд, Мм, Гр), до^лросла д'і^лўчина (Вл, Тп), ў ро^лках у^лже (Рд), п'ід^лростка (СтЖ), ба^лришн'а (Пр); н'і^лчо ни ка^лжут / ма^лйє ка^лвал'єра (Зб).

‘бабій, той, хто дуже упадає за жінками’: кур^лвар' (Вр, Врн, К, Км, Лк, Мм, Мх, Пг, СтЖ, Яр), кур^лвар (Вв, Лн), гу^лл'ашчий (Мх), ба^лбник (Бз, БП, Лв,

Рп, Рх), баб^лник (Пр), баб^н'ік страш^лний (Рдн), ба^лб'ій (Гр), л'у^лбоу^лник (Вл), мно^лго^лл'уб (Ркш), моло^лдач^лник (Рш), моло^лдиш^лник (Лв), лес^лтун (Бз), сороко^лл'уб / сто^лл'уб (Кж), по^лдли^лй (Врн), зали^лц'ал'ник (Кп), ду^лже пус^лтий (СК), роз^лпус^лник (Дв), л'у^лб^лител' ж'і^лнок / дл'а ж'і^лнок ду^лжи в'ін до^лбри^лй (Зб).

‘звідник, той, що спокушує жінок’: кур^лвар' (Вл, Вр, Гр, Зб, К, Лв, Лк, Мм, Пг, СтЖ, Яр), кур^лвар (Вв, Зб, СтВ), по^лмий^лник (Гр), ка^лвал'ер (Тп), спо^лкус^лник (Ркш), іску^лс'іт'ел' (Пр), ба^лб^лник (Бз), не^лл'уд'ані^лй (Врн), непосто^лйан:і^лй (Сн), на^лхал'ні^лй (СК), зра^лдли^лвий (Брд), раз^лу^лрат^лник (Кп), так йак мусор^лна йа^лма (Гр), хо^лче заве^лсти у блуд / блудо^лд'і^лял'ник (Пд), жо^лдну сп'ід^лни^лц'у не ми^лна^лйе (Лн).

‘друг’: то^лвари^лш (Бз, Бн, БП, Брд, Вр, Врн, Гр (заст.), Зб, К, Кп, Лв, Лж, Лк, МК, Мм, Мх, Пр, Рд, Рп, Рх, СК, СтЖ, Тп, Яр), то^лвари^лшка (Мм, НСт, СтВ), ко^лл'ега (Км, Лк, СтВ), п^лрийетел' (Дв, Гр, Пг), дру^лг (БП, Вв, Вл, Вр, Кж, Пр, Рх, Яр), друз'я (Брд, Пг, Пд, Ркш, Рш, Сн, Тп), ве^ллик'і дру^лз'а (Пдв), нероз^ллийво^лда (Бз), по^лбра^лтим (БП), бра^лт (БП), под^лруж^лка (Зб), то^лвари^лшка (заст. Зб).

‘ворог’: во^лрог (Бн, БП, Брд, Вв, Вр, Дв, Зб, Кж, Мх, Ндб, Пд, Рд, Ркш, Рп, Рх, Рш, СК, Тп, Яр), во^лр'іг (Гр, Зб, Лк, Мм, Пг), ўра^лг (Гр, Кп, Сн), во^лр'іг про^лк^ла^лти^лй (Зб), закре^лмен:і^лй во^лр'іг (Гр), непри^лми^лрен':і во^лро^лги (СтВ), к^лл'а^лти^лй во^лрог (Сл), су^лпер^лник (Вл), не^лна^лвис^лник (Бз), не^лдру^лг (Пр), во^лрог / ко^лли в'ід^лк^лрито бу^лтса / а так в'ін схо^лва^лу у се^лрц'і / це в'ін не^лна^лвиди тут / а^лли на^лвер^лха мо^лже ї ни ска^лзати / а^лли ро^лбити так на з^лл'іст' мо^лже (Бз), ни сход'аси (СтЖ), по^лг^лн'івалис'а (Лк), за^лйі^ллиси (Дв), во^лро^лзу^лйут (Км, Лк).

Професії і суспільне життя

‘голова сільської ради’: д^лв'ір^лник (Бн, БП, Брд (заст), Гр, Дб, Др, ЗГ, Іс, К, Кл, Км, Крч, Кст, Лж, Лк, Лш, МК, Мл, Мм, Мх, Нп, НСт, Ош, Рд, Рп, СК, Сл, СтВ, Тп, Чрп, Чрш, Шп), при^лмар' (Б, Бз, Вл, Вр, Врн, Гр, Грз, Зл, Км, Кп, Лн, М, Мш, Ндб, НСт, Пр, Ркш, Тр, Яр), пр'і^лмар' (БП, Др, Ктл, Лк, НСт, СК, СтБ, Чрн), при^лмар (Кст, Мл, Нл, Пг, Пн, Рх, Сл, СтЖ, Трш), пр'і^лмару (Дв), в'і^лт (Вв, Дж, Іл, Кж, Кст, Ол, Рдн, Стц), в'і^лт (Тв, Ус), с'іл'с^лки^лй в'і^лт (Бл),

солтис (Стц), *начал'ник* (Врч, Пг), *начал'ник села* (Врч, Кд, Кс), *пр'едс'е'датель* (Грз, Грш, ЗГ, Ндб, Пр, Ркш (нове), Рх, Рш, Сн, Тр, Яр), *предс'і'дат'ел'* (Іл (нове), Пд), *ста'роста* (Пд), *стариш'на* (Пд), *голо'ва* (Бр, Врн, Вс, Грз, М, Мл, Ндб, Пг, Пдв, Пн, Рж, СК, СтЖ), *голо'ва села* (Брд, Вс), *голо'ва с'іл'і'ради* (Бр, Брд, Др, Крч, Лж, Лн, Лш, Мм, НСт, Пш, Ус), *с'іл'с'і'кий голо'ва* (Тр), *голо'ва с'іл'с'койі'ради* (Грз, Кс, Мм, Ош, Пш, Рдн, Рж, Чрн), *голо'виха* (Лж нове), *плуто'нир* (Нп), *у'р'едник* (Зб), *бур'м'істир'* (Зб).

‘секретар’: *секре'тар'* (Б, Бз, Бн, Вр, Врч, Гр, Грз, Дб, Др (нове), Зб, ЗГ, Іл, Іс, К, Кд, Кл, Кп, Крч, Кс, Лк, Лн, Лш, Мл, Мм, Ндб, Нл, Нп, НСт, Рд, Рдн, Ркш, Рш, СК, Сн, СтБ, СтВ, Тр, Чрн, Шп, Яр), *секре'тар* (Дж, Зл, Кж, Мх, НСт, Пш, Рж, Сл, Трш, Шп), *с'ікре'тар'* (БП, Зб), *сек'ретар'* (Лж, НСт, Пг, Ус), *сек'ретор'* (СК), *сек'ретар'ка* (Пдв), *секре'тар'ка* (Брд, Врч, Іс, Км, Кст, Мм, Рдн, Чрп), *секре'тариша* (Ндб, Пд), *'писар'* (Зб, Рп), *'писар* (Іс, Кж, Мл (заст), Рх), *'писар'* (заст. Рдн, Тп), *но'тар'* (Вс, Др, Лш, МК, Мм, Сл, Чрн, Шп), *'нотар'* (Лж, Мм, НСт, Шп), *но'тарус* (Шп), *но'тар'іус* (Шп), *зас'і'датель* ‘депутат’ (Пр), *'аўсуш* заст. ‘депутат’ (СК), *дипу'тат* ‘депут’ (нове) (Лш, Мм, Ндб, Чрн), *'обирон'ікун* ‘службовець, який опікувався сиротами’ (СК), *сиро'тинский* ‘службовець, який опікувався сиротами’ (Лк).

‘посильний’: *посил'ний* (БП, Бз, Вв, Км, Лш, Ндб, Нл, НСт, Пш, Рж, Рх, Рш, Сл, Сн, Яр), *посил'ний* (Пд, Пр), *'н'ісланец* (Рд), *роз'сил'ний* (Кд, Сн), *д'і'журний* (Вр, Гр, Грз, Зл, Кп, Кст, Лн, Рж, СК), *де'журний* (Зб, Іс, Кж, СтБ, СтВ), *ди'журний* (Бн, Брд, Врч, Дб, Дж, Др, Іл, Іс, Км, Крч, Кс, Лж, Лш, Мл, Мх, НСт, Пг, Пдв, Рдн, Сн, Тп, Тр, Трш), *де'журний по селу* (Врч), *гаї'дук* (Вс, Зб (заст), Кл, Лж (заст), Лш (заст), МК, Мл (заст), Рп, Шп), *стри'жер'* (Б), *'нрис'ажний* (Мл), *при'с'ажний* (Ус), *пол'і'цей* (НСт), *пал'і'цей* (Др), *пат'рол'ний* (Іс), *дру'жин:ік* (Пр), *де'с'атник* (Грз, Чрн), *ди'с'атничка* (Кл, Лж), *с'тарший ку'да н'іш'л'ут* (жарт.) (Іл), *район'істка* ‘людина, яка збирала поставку по району’ (Мм), *вико'навець* (Мл).

‘міліціонер’: *шан'дар'* (Бн, Врч, Вс, Др, Іс, К, Кл, Км, Крч, Лж, Лк, МК, Мл, Мм, Ндб, НСт, Пг, Рд, СК, СтБ, СтВ, СтЖ, Трш, Чрн, Чрп), *'шандар'*

(Дж, Зб, Пдв, Рдн, Ус), *шандар* (Іл), *жандар* (Врн, Дб, Кп, Кс, Кст, Лн, Нл, Рж, Рх, Рш, Тп, Тр, Яр), *жандар'* (Грз, Кд, Сл), *жандарм* (Дв, Пд, Рп), *жандарик* (фам. НСт), *постовий* (Гр), *стражар* (Грз), *стрижер'* (Б, Км).

‘помічники жандармів, вартівники’: *стр'ібки* мн. (Б, Вв, Врч, Гр, Км, Лж, Нп, Рж, Рш, СК, Сл, Сн), *стр'ібок* (Рж), *стр'ібчки* мн. (Мм), *стр'ібу'і* мн. (Пдв), *стр'абки* мн. (Грз), *пол'іцаї* (Мш), *пол'іцеї* (Км), *пол'іц'іян* (Рдн), *м'іл'іц'ін'ер* (Пр (нове)), *м'іл'іц'іян*т (Рдн, Ус), *участковий* (Бл, НСт (нове), СК (нове)), *варт'іўник* ‘помічник жандармів’ (Лж).

‘начальник міліції’: *шеф* (Грш, Кп, Лк, Лш, МК, Мх, Мш, Ндб, Нл, Рш, СтВ, Яр), *шеф* (Іс, Кс, Ош), *шиф* (Грз, Дб, Др, Зл, Мм, Рж, Рх, СК, Сл, Сн, СтЖ, Чрн), *шеф поста* (Бз, Вр), *шиф де пост* (Вс, ЗГ, Мм), *плутонир* (Дб, Лн), *оф'іцер* (Кд, Тр), *кап'ітан* (Лн), *вахмаїстир* (Іс, Лж, Мм, НСт, СК, Тп), *начал'ник* (Др), *секс'іон* (НСт заст), *сер'жинт* (ЗГ), *субоф'іцер* (ЗГ), *с'тарий шандар'* (Мм).

‘листоноша’: *поштар'* (Б, Бл, Бн, Брд, Вл, Вр, Врн, Вс, Гр, Дб, ЗГ, Зл, Іл, Кд, Кл, Крч, Кс, Кст, Ктл, Лн, Лш, МК, Мл, Мш, Нл, Ош, Пг, Пд, Рдн, Рж, Ркш, Рш, Сл, СтБ, Стц, Тр, Шп), *поштар* (Бз, Мм, Ол, Рп, Рх, Тв, Тп, Чрн, Чрш), *поштар'ка* (Брд, Вр, Вс, Кс, Лж, Лн, Мш, Нп, НСт, Сл, Чрп, Яр), *поштарка* (Пн, Пр, Рж, Чрн), *поштар'іца* (Дв), *поштал'йон* (Вв, Грз, ЗГ), *поштал'он* (Бп, Бр, Врч, Дж, Іс, Кж, Кп, Лж, М, Мх, Пдв, Пр, Рд, Сн, СтЖ, Трш), *поштал'онка* (Км, НСт), *поштал'оний* (Др, СтВ), *почтал'он* (Вл), *листонош* (Сн, Ус), *листоноша* (Вл, Лж, Пн, Пш, Стц), *листоношка* (Зб, НСт), *бр'іфтригер* (Лк, СтВ), *бр'іхтигер* (НСт заст.), *бр'іхтигер* (СК), *бр'іфтигер'* (К, НСт), *посил'ний* (Іл), *началник пошти* (Мх, Пр, СтЖ), *почмаїстир* (НСт), *поштмаїстер* ‘начальник пошти’ (Др).

‘лікар’: *дохтор'* (Бз, Бн, Брд, Вл, Врн, Вс, Грз, Дб, Дж, Др, Зб, Іл, Іс, К, Кд, Кл, Км, Кс, Лж, Лк, Лн, Лш, М, Мл, Мм, Нл, НСт, Пг, Пд, Пдв, Рд, Рдн, Рп, СК, СтВ, СтЖ, Тп, Трш, Ус, Чрн, Чрп, Шп), *дохтор* (МК, Пн, Рх, Тв, Чрш), *дохтир'* (Бр, Мл), *доктор* (Вв, Дв, Кст, Мш, Ндб, НСт, Пг, СтБ, Шп), *доктор'* (Кж, Лн, Мм, Мх, НСт, Ош, Пдв, Тр), *ўрач* (Бн, Бп, Вр, Врн, Врч,

Вс, Грз, Др, Зл, Кл, Кп, Крч, Ктл, Лв, Лк, Лн, Мм, Мх, Ндб, Нл, НСт, Пг, Пр, Рх, Рш, Сл, Сн, СтЖ, Тп, Чрп, Яр), *з'лаўний ўрач* (Км), *фел'шир* (Б, ЗГ, Мм, Ндб), *фел'ши^ер* (Ркш), *фел'шер* (Кж), *фел'шор* (Бл, Іс, Лн), *фел'шар* (Ркш), *феришул* (Яр), *фел'дчир* (НСт), *л'ікар* (Бн, Дж, Зл, Іл, Іс, Лв (нове), Лж (нове), Ндб, НСт (нове), Ош, Пн, Пш, Сл, Стц), *сан'ітар'* (МК, Нп), *сан'ітар* (Шп), *сан'ітит* (Дб).

‘лікарка’: *дохтор'ка* (Бз, Бл, Бн, Бр, Брд, Вв, Вл, Вр, Вс, Гр, Грз, Дб, Дв, Дж, Др, Зб, Іс, К, Кж, Км, Кс, Кст, Ктл, Лж, Лк, Лш, М, Мл, Мм, Мх, Ндб, Нл, Нп, Ол, Пг (нове), Пд, Пдв, Пн, Рдн, Рп, Рх, Сн, СтБ, СтВ, СтЖ, Тв, Тп, Тр, Трш, Ус, Чрн, Чрш, Шп), *дохтир'ка* (Мл), *ўрач'иха* (БП, Врн, Врч, Грш, ЗГ, Зл, Км, Кп, Ктл, Лв, Лк, Мх, Нл, Пр, Рж, Ркш, Рх, Рш, Сн, СтЖ, Тв, Тр), *ўрач'іха* (Мх), *л'ікарка* (Б, Вв, Зб, Іл, Кж, Лв (нове), Ол, Рдн, Сл, Стц, Тв, Ус), *фериолка* (Б, Грш, Лн, Мш, Рх, Тв, Яр), *феришулка* (Лн), *сан'ітарка* (ЗГ, Кл, Лж, МК, Мм, НСт, СК), *медсест'ра* (Вс, Іл, Кд, Крч, МК, Мм, Пр, Тп, Тр), *зуб'ниха* ‘зубний лікар-жінка’ (Лж).

‘аптекарь’: *аптекар'* (Бн, СтБ), *фармач* (СтБ).

‘судья’: *суд':а* (Бл, Вс, Гр, Кж, Лж, Мш, НСт, Рж, Рп, Ус, Яр), *суд':а* (Іл), *судийа* (БП, Брд, Вл, Врч, Дб, Др, Зб, ЗГ, Іл, Іс, Км, Кл, Лн, МК, Мм, Мх, Ндб, Нп, НСт, Пг, Пр, Рд, Рдн, Ркш, Сл, СтБ, Чрн), *суд'ійа* (Врн, Рш, Трш), *суд'ійа* (Бз), *судий'іха* (Лж), *зудикатор* (СтБ), *прокурор* (Вр, Дв, Др, Іс, Лж, Нп, НСт, Ркш).

‘адвокат, правозахисник’: *аду'кат* (Др, ЗГ, Лн, НСт, Рд, Рш, СтВ), *адво'кат* (Бз Брд, Вс Дв, Зб, Кж, Кл, Кст, Лж, Мм, Мх, НСт, Рдн, Рж, Рп, СтБ, Тр), *ад'вокат* (Др), *ади'йунти* (СтВ), *прокурор* (Б, БП, Врч, Кл, Кст, Сл, Тр), *но'тар'* (Вс, Лж, МК), *на'тар'* (Кд, Кл, Ркш), *но'тарус* (Врч, Др, Кл, НСт), *но'таруска* (Брд, Вс), *но'тарушка* (Лж), *но'тар'іус* (Рдн).

‘перукар’: *пар'іх'махир* (Бз, Вр, Врн, Дж, НСт, Ош, Пг, СтЖ, Тр, Ус), *парих'махир* (Кс, Кст, Мш, Яр), *парик'махир* (Ктл, Лв, Ол), *пал'ік'махер* (Вл, Рш, Чрп), *пар'ік'махир* (Кп, Пн), *пар'іх'мах'ір'* (Грз), *парих'махер* (Вв), *пал'іх'махер* (Б), *пахер'махер* (Бн), *пелех'махер* (Врч), *фр'і'зир* (Дв, Др, Кст,

Мх, НСт), *фр'ізір* (Вс, Лш, СК, Сл), *фр'ізер* (Лк, СтВ, Шп), *фр'ізер* (СтБ, СтВ), *фризер* (Гр, Чрн), *фриз'ієр* (Зб, Іл, Рдн), *фреїзер* (Дб, Рп, Стц), *фризер* (Вс), *фризар* (Рд), *фризір* (Др), *фреїзер* (Мл), *цирул'ник* (Бл, Бр, Гр, Грз, ЗГ, Мм, Ндб, СК, СтБ, Тв, Тп), *перу'кар* (М, Нп, Пш, Чрн), *стри'жар* (Пд), *цей / шо стри'же* (Зл, Кж, Кл, Км, МК, Нл, Пр, Чрш), *той / шо п'ідстригає* (БП, К, Кд, Кл, Крч, Рх, Трш), *той / хто стри'же* (Брд, Іс, Лн, Пд, Рж), *гол'ар* 'чоловік, який голить чоловіків' (Лш).

'пожежник': *по'жарник* (Б, Бз Брд (нове), Вв, Врн, Дб, Зл (нове), Іл, К, Лк, Лн (нове), Пр, Рдн, Ркш, Рп), *по'жарн'ік* (Мш), *по'жарний* (Вл, Др (нове), Трш), *файір'ман* (Км, СтВ), *до'рожник* (Рш), *стра'жатиї* (Зб), *роби ў по'жарн'і* (ЗГ).

'фотограф': *фо'тограф* (БП, Бз, Брд, Вв, Вл, Вр, Врн, Др, Зл, Кж, Кст, Лн, Мш, Пд, Пр, Ркш, Рп, Рх, Яр), *фотогра'ф'іст* (Бн, Дб, Дв, Іл, К, Мх, НСт, СтВ, Тр), *фотигра'ф'іст* (К, Км, Пг, СтВ), *фотигра'ф'іст* (ЗГ, Пдв, Рдн), *фотогра'ф'істиї* (Чрп), *фотогра'ф'істиї* (Б), *по'зар* (Дв), *шо здої'має на карточку* (Вл).

'учитель': *у'чител* (Бн, Вс, Др, ЗГ, Іл, Іс, Кл, Лж, Лк, Лн, МК, Мл, Мм, Мх, НСт, Рж, Рп, Сл, СтЖ, Чрп), *у'чител* (Б, Брд, Вр, Дб, Іс, Мш, Нп, Пг), *у'читил* (Зл, Кл, Ндб), *у'чител'а* мн. (Б, Лн, Тр, Яр), *про'фесор* (Гр, Мл (заст)), *про'фесор* (Зб, Лж), *анваці'тор* (Дв, Тр), *енваці'тор* (НСт), *домнул анваца'тор* (СтВ, Трш), *пан* (Б), *домнул ваці'тор* (Лн, СтВ), *домнул емниці'тор* (Мш), *ди'ректор' ш'коли* (Вр, Др, ЗГ, Кл, Мм, Сл, СтБ), *ди'ректор* (Вс, Кс, Ндб, Сн), *ди'рехтор* (Іл, Кд, Мм, Нп, СтЖ).

'учителька': *у'чител'ка* (Бн, Брд, Врч, Вс, Др, Іл, Іс, Кст, Лж, Мх, Нп, НСт, Пг, Пдв, Сл, СтБ, СтЖ, Чрп), *у'чител'ка* (Бл, Вс, Зб, ЗГ, Кл, Кс, Кст, Лж, Пдв, Рдн, Ркш, Рх, Сн, Тп, Ус), *у'читил'ка* (БП, Кс, МК, Мм, Мл), *про'фесор'ка* (Гр, Кж), *пан'і* (Пдв, Рп), *пан'а* (Км), *домна профе'сора* (НСт), *домна ваці'тора* (Зл, СтВ), *домни'шора* зверт. (НСт, Рш, СК), *домна дирек'тора* (Тр), *ди'рехтор'ка* (Рж).

‘школяр, школярка’: *школ’ар* (Бз, Вл, Врн, Дб, Зл, ЗГ, Км, Кст, Лж, Мш, НСт, Пг, Пд, Рд, Рж, Рп, Рх, СК, Тр, Трш, Ус, Яр), *школ’арик* (Лж), *школ’арчик* (Лж), *школ’арка* (Др, Рж), *школ’ник* (Нл), *’д’іти шк’іл’н’і* (СтВ), *’учн’і* (Бл, Іл, Іс, Пр, Рдн, Ркш), *уче’ник* (Лн), *учи’н’ік* (Б), *учени’ца* (Др), *ел’ев’і* (Дв).

‘студент’: *студент* (Брд, Дб, Іл, Лк, Мм, Пдв, Рд, Рдн, СтВ, Яр), *г’імна’зист* (Кж), *бур’сак* (Рп), *сем’іна’рист* (Рп).

‘бухгалтер, касир’: *бу’галтер* (ЗГ, Іл, Трш, Шп (нове)), *бу’галтор* (БП, Кс, Мм, СтЖ), *бу’галтор’* (Брд, Др, Іс, Крч, Ркш, Сл, Чрн), *бу’галтор’ка* (ЗГ), *рах’і’ї’ник* (Кж, Км), *в’ід ра’хунку* (БП), *пан рахун’ковий* (Зб), *бан’кер* (Лж), *бан’к’ір* (Пд, Сн (нове)), *бан’к’ір’* (Дв), *ка’с’ір’* (Вл, Кп, МК, Рш, Тр), *ка’с’ір* (Нл, Ош), *ка’с’ірка* (Вв, Лш), *кас’і’йерка* (Чрп), *казна’чей* (Рп), *при’чептор* (Бн), *про’чектор* (Врн), *у’ч’отчик* (Лн, Рх), *агент* (Врн).

‘збирач податків’: *а’гент* (Бз, Вл, Гр, Км, Кп, Пш, Ркш), *а’гент* (НСт, Яр), *за’йомщик* (Пд), *зди’кутор* (Ус), *зди’кутар’* (Рдн), *м’ін’заг* (Рх), *проч’ік’тор* (Бл, Мш), *причи’тор* (Б), *ка’с’ір’* (Тр), *подат’ковий* (Брд, СтВ).

‘столяр’: *стол’ар* (Бн, Вв, Грз, Дб, Дж, Др, ЗГ, Зл, Іл, Іс, Кл, Крч, Кс, Кст, Ктл, Лж, Лн, МК, Мх, Мш, Нл, НСт, Ол, Ош, Пг, Пн, Пр, Пш, Рдн, Рж, Рх, Сл, СтЖ, Стц, Тв, Тп, Ус, Чрн, Чрш, Шп), *стол’ар* (Зл), *стол’ер* (Бр, Кж), *стол’ер’* (Рдн), *’маїстер* (БП, Вс, Дб, К, Кд, Кл, Кп, Лш, М, Мл, Нп, НСт, Ош, Тв), *п’лотник* (Бз, Грз, Ош), *п’лотн’ік* (Ркш, Рх, Тр), *тесл’ар* (Лв, Пд), *тимплар’* (СтБ), *ц’і / шо фут’руйут* (Ус), *’маїстер / шо ’роби фут’рац’і’у* (НСт), *ш’тел’мах* (Лш).

‘чоловік, який будує дерев’яні будинки або частини будинків, тесля’: *’маїстер* (Бл, Бн, Вл, Врч, Вс, Гр, Дв, Др, Зб, ЗГ, Зл, Іл, Іс, Кд, Кл, Км, Кп, Кс, Лж, Лк, Мм, Мл, Мх, НСт, Ош, Пг, Пдв, Рд, Рдн, Ркш, Рп, Рш, СК, СтБ, СтВ, СтЖ, Трш, Ус, Чрн, Чрп), *стол’ар* (Б, Брд, Врн, Гр, Др, Крч, Кст, Ндб, Пд, Рп, Тп, Яр), *тесл’ар* (НСт, СтЖ), *тимплар’* (СтБ), *п’лотн’ік* (Бз, Вр, Зл, Мш, Ндб, Ркш, Яр), *п’лотник* (Вр, Зл, Кл, Кст), *буд’і’вел’ник* (Вв, Вл, Зб, Іл, Кж,

Рж, Ус, Чрп), *буд'іу́ник* (Б), *буд'іу́ничий* (Пд), *стро́йїтел'* (Вл), *стро́їтел'* (Рх), *маш'ч'іл'ник* (Кд), *ма'ст'іл'ник* (Кс), *ц'імерман* (НСт).

‘чоловік, який будує кам’яні, цегляні будинки, штукатур’ : *ма́йстер* (Гр, К, Кл, Кс, Лк, Лш, Мм, Нп, НСт, Рд, Рш, СК, Тр), *мул'ар* (Бз, Вл, Врн, Вс, Дб, Зл, Лж, Мм, Мш, Ндб, НСт, Пд, Рж, Ркш, Рп, Рх Яр), *мул'ар'* (Кл), *мул'ар'і* (Б, Брд, Вс, Іс, Кд, Нл, Ош, Пдв, Рдн), *мул'ер* (Кж, Кст Пг, Пш, СтВ), *мас'т'іл'ник* (Врч, Кс), *мас'т'ін:ик* (Врч), *шчика'тур* (МК), *шчика'туришчик* (СтВ), *каменишчик* (Км, Кп, Тр), *му'роушчик* (Бл), *буд'івел'ник* (Зб), *стро́йїт'ел'* (Ркш), *к'ір'п'ічний ма́йстер* (Мх).

‘чоловік, який накриває хату’ : *бл'а'хар* (Лж), *бл'е'хар'* (Кж, Км, Пдв, Рдн), *бл'е'харник* (Зл), *по'шиу́ник* (Бн, Зб), *пош'іу́ник* (Б), *поши'вал'ник* (Мш, Пр, Ркш, Рп, Рх), *по'шивал'ник* (Бз), *по'шиван:ик* (Іл), *поши'ван:ик* (Ркш), *пошиу́ний* (СтЖ), *ук'риван:ик* (Вл), *покри'вач* (Лн), *стро́йїт'ел'* (Мх), *ма́йстер* (Бл, Вс, Др, ЗГ, Кд, Кс, Лк, НСт, Пг, Рд), *ма́йстер / що накри'ває хату* (Мх, Рш), *ма́йстер в'ід дра'ниці* (СтВ), *драні'ч'ер'* (Дв), *поби'ває хату дра'нищами* (Др), *роби'вер'х* (Пд), *п'лотник* (Вр, Нл), *п'лотн'ік* (Лн), *с'тол'ар* (Врн), *ро'б'ітник* (СтВ), *той / що поши'ває ха'ти* (Пдв), *чоло'в'ік / що поши'ваў* (Зл), *той / що поши'ває ха'ти* (Пдв), *покр'івел'ник* (Пш), *по'шивач* (Зб, НСт, Рдн), *поши'вач* (Др), *поши'вайло* (Брд), *спец'іа'л'іст* (Зл).

‘майстер, який невміло виконує роботу’ : *хала'мандрик* (Рп), *пач'кар'* (Рп), *пар'так* (Вв, Кж), *пар'тач* (Мш, Кп, Рх), *пар'тачник* (Мш (жарт.), Кп, Ркш, Рх), *пар'тачи ро'боту* (Вл), *пар'шивий ма́йстер* (Пд), *низ'далиї ма́йстер* (Мх), *ни'добрий ма́йстер* (К), *поп'суїма́йстер* (БП, Зб, Мх, Рдн (жарт.), Рп), *то не ма́йстер / а п'л'ішка* (Рш), *ла'ма́йстер* (Врн), *ка'парник* (Мш, Пр), *брако'мер* (Дв), *ма́йстер ної'бун / що ни'роби'добри* (Зл), *в'ін ни'у'м'іє ро'бити / в'ін лиш то попсу'є* (Др).

‘пічник, чоловік, який мурує і лагодить печі’ : *п'іч'ник* (Б, Бн, Бр, Брд, Вв, Вл, Врч, Врн, Вс, Гр, Грз, Дб, Дж, Др, Зб, ЗГ, Зл, Іл, Іс, Кл, Крч, Кс, Кст, Ктл, Лв, Лж, Лш, М, МК, Мл, Мм, Ндб, Нп, НСт, Ол, Ош, Пг, Пд, Пдв, Пн, Пр, Пш, Рд, Рдн, Рж, Рп, Рх, СК, СтБ, СтЖ, Стц, Тп, Трш, Чрн, Чрш, Шп),

п'ічник (Врн, Дв, Мх, Сл), п'іч'н'ік (Бз, Мш, Ркш), печник (Лн, Тр, Чрп), п'ічка́р (Кж, Рдн, Яр), пичка́р' (НСт), майстер (Кп, Рш), майстер іде печ'і́ ро́бити (Км), майстер кла́де печ'і́ (Лк), то́й / шо кла́де печ'і́ (Пг, Рш), то́й, шо п'іч кла́де (Ус), мул'а́р (Бз, Вр, Кс, Нл, Нст, Ркш, Стц, Тв), мул'а́р' (Кс), мул'е́р (Бл, БП), мул'е́р в'і́д печ'і́ (СтВ), маш'і́л'ник (Кд), п'іч' ро́би (К).

‘чоловік, який копає криниці’: немає спец. назви (Бз), кир'ни́чник (Пд, Пр), кир'ни́шник (Бл, Вр, Рдн, Ус), ко́пайе к'і́р'ни́щу (Км, Пг), водола́з (Б), майстер / йа́кий з́найе ко́пати к'і́р'ни́щу (Мх), ко́пайе к'і́р'ни́щу (Кж), ко́пач кирни́ц'і́ (Рх), ро́б'і́тники / йа́к'і́ ко́пайут' кри́ни́ц'у (Вв), то́й чоло́в'і́к / шо ко́пайе к'і́р'ни́ц'і́ (НСт, Пдв, Рп, Яр), спец'іа́л'і́ст до кар'ни́ц'і́ (Тр), т'і́ / шо к'і́р'ни́ц'і́ ко́пайут (Іс, Нл), то́й майстер / шо ко́пайе кирни́ц'і́ (Зб), то́й / шо ко́пайе кир'ни́щу (Пдв), но́рники / но́ри добу́вали (Лн).

‘бондар, майстер, який виготовляє діжки’: бодна́р' (Бз, БП, Вс, Дб, К, Кд, Кл, Кп, Крч, Кс, Лж, МК, Мш, Ндб, НСт, Пр, Рд, Ркш, Рп, Рх, Рш, СК, Сл, СтБ, СтВ, СтЖ, Тп, Ус, Чрн, Чрп, Чрш, Шп, Яр), бодна́р (Брд, Вв, Грз, Зб, ЗГ, Іл, Іс, Кж, Лн, Мм, Мх, Нл, Нп, Пн), бодна́р' (Вв, Др, Км, Мл, Рд, Рх), бонда́р (Бн, Врн, Дж, Пг, Стц, Тв), бонда́р' (Бр, Гр, Кст, Лк, Пш), бонда́р' (Ктл), бо́чка́р (Зл, М, Кст, Лв, Пд, Рж), бо́чка́р' (Бл, Мл, Ош, Рдн), бо́чник (Трш), слеса́р' (Б), плотник (Вр), майстер / шо бо́чки ро́би (Вл, Врч, Лш, Ол, Тр), до́га́р' (Дв).

‘чоловік, який плете кошики’: немає спец. назви (Зл, Мх), лозб'я́р (Пд), ко́шир' (СтВ), ко́шар'ка (СтВ), ко́шарик (Лн), коши́чка́р' (Іл, Лн, НСт), кошо́л'у́б (Б), пл'і́у кошики (Кж), майст'рин'а́ (Рш), майстер в'і́д кошел'і́у (БП), т'і́ / шо плетут кошики (Бз, Пдв), кошоу́йазко (Дв).

‘стельмах’: майстер (Бл, Врн, Врч, Гр, Кж, Кл, Км, Кст, Ктл, Лв, Лк, М, МК, Мл, Мм, Мх, Нп, Ол, Пг, Пдв, Рд, Рж, Ркш, Тв, Тп, Чрп), майстер в'і́д ф'і́ри (БП), майстер / шо ро́би в'і́зок (Ндб), майстер до в'і́зок (Тр), то́й чоло́в'і́к / шо ро́би во́зи (ЗГ, НСт, Пг, Рш, Трш), плотник (Бз, Вр, Іл, Зл, Ндб, Нл), плотн'і́к (Мш, Пр), ко́вач (Пд), майстер в'і́д во́з'і́у (Рп, СтВ), спец'іа́л'і́ст во́зи ро́бити (Тр), ш'тел'ма́х (Брд, Вв, Вс, Дб, Др, К, Кл, Кп,

Лж, Лш, НСт, Ош, Пш, Рдн, Сл, СтВ, Чрн, Чрш), *штел'мах* (М, СК), *штел'машиник* (Рх), *ш'тел'мах в'ід во'з'іу* (СтВ), *с'тел'мах* (Вл, Гр, Зб, Іс, Кд, Крч, Кс, Ндб, Пн, СтЖ, Стц, Ус), *стел'ма'хар'* (Бр), *с'тол'ар* (Б, Бн, Грз, Лв, Лн, Мш, Чрн), *темп'лар'* (СтБ), *кару'цар'* (Дв), *возн'ік* (Дв).

‘коваль’: *ко'вал'* (Б, Бл, Бн, Бр, Брд, Вв, Врн, Врч, Вс, Гр, Дб, Дв, Дж, Др, Зб, ЗГ, Іл, Іс, К, Кд, Кж, Кл, Км, Кп, Крч, Кс, Кст, Ктл, Лв (нове), Лж, Лк, Лш, МК, Мл, Мм, Ндб, Нл, Нп, НСт, Ол, Ош, Пг, Пн, Пш, Рд, Рдн, Рж, Рп, Рх, СК, Сл, СтБ, СтВ, Стц, Тв, Тп, Трш, Ус, Чрн, Чрп, Чрш, Шп), *ко'вач* (Пд), *куз'н'еу* (Бз, БП, Вл, Вр, Грз, Зл, Лв, Лн, М, Мш, Пд, Пдв, Ркш, Рш, Чрп, Яр), *куз'неу* (Мх, СтЖ, Пр, Тр).

‘дружина коваля’: *кова'лиха* (Бл, Бн, Вв, Вс, Дв, Зб, Іл, К, Кд, Кл, Крч, Кс, Лш, Лж, Мл, Мм, Нп, НСт, Рдн), *кова'л'іца* (СтБ), *кова'лева' ж'інка* (Врч, Кл, Кп, СтВ, Тп), *кова'л'ова' ж'інка* (Нл).

‘діти коваля’: *кова'лев'і' д'іти* (Кл, Лж, Нп, НСт, СтВ), *кова'л'а' д'іти* (Кл, Крч), *кова'лишин'і' д'іти* (Дв, Іл, Лш, Мм), *кова'лишин' син* (К, Лж).

‘гончар, майстер, який виготовляє посуд та інші вироби з глини’: *гон'чар* (Бз, Брд, Вл, Врн, Вс, Гр, Грз, Др, Зл, Іл, Іс, Кд, Кл, Кп, Кс, Кст, Лв, Лк, Мм, Ндб, Нл, Ош, Пг, Пд, Пн, Пш, Рдн, Рж, Рп, Сл, СтЖ, Чрн, Чрш), *гон'чар'* (Дж, К, М, НСт, Рх, Стц, Тп, Тр), *ган'чар* (Бл, Зб, Мш, Пн, СК), *гон'ч'ер* (Бр), *гон'чарка* (Ус), *глин'ар'і* (Кж), *гор'шетник* (Рд), *горшко'латник* (Лв (заст), Лн, Рх), *гор'шечник* (Км, Пр, Ркш), *горш'кар'* (Мл, Мх), *олар'* (СтБ), *ке'рам'ік* (Вв), *тої / шо горш'ки' роби з'глини* (Б, Бн, БП, Врч, Др, ЗГ, Кд, Км, Лш, МК, Рш, Тв, Трш, Чрп), *баба та / шо мис'ки' г'лин'ан'і' роби* (НСт), *цеї'во / шо в'іли'вайє горш'ки* (СтВ), *дрот'нар'* ‘той, хто обдротовував глечики і посуд’, *кат'ран:ик* ‘той, хто вимінював старий одяг на глечики і горшки’ (Брд).

‘швець, майстер, що шиє і лагодить взуття’: *швец* (Бз, Бл, Бр, Брд, Врч, Вс, Грз, Дб, Др, Зб, Іс, К, Кд, Кж, Кл, Км, Кс, Кст, Лж, Лк, Лн, Лш, М, МК, Мл, Мм, Мх, Нл, Нп, НСт, Ош, Пг, Пдв, Пн, Пр, Рд, Рдн, Рх, СК, Сл, СтВ, Стц, Трш, Ус, Шп), *швец'* (Вв, Дж, Іл, Лв, НСт, Ол, Рж, СтЖ, Тв, Чрш),

шевець (Б, Тп), *сапожн'ік* (Бз, Вл, Врн, ЗГ, Зл, Лж (нове), Крч, Лн, Мш, Ндб, Ркш, Рш, Чрн, Чрп, Яр), *сапожник* (Бн, Врн, Кп, Лж, Лш, Нп, НСт (нове), Пд, Пш, Рп, Тр, Чрш), *чоботар'* (Вр, Гр, Дв, Пд, Пн, Рп, СтБ), *той / шо роби чоботи* (БП, Кс, Чрн).

‘кушнір’: *кушн'ір* (Бз, Бл, Бн, БП, Брд, Врн, Гр, Дж, Зб, Зл, Іл, Іс, Кж, Кс, Кст, Лж, Лк, Мх, НСт, Ош, Пн, Стц, Ус), *кушн'ір'* (Б, Вс, Врч, Дб, Др, К, Кд, Кл, Км, Лш, МК, Мл, Мм, Нп, Ош, Рд, Рдн, СК, Сл, СтВ, СтЖ, Стц, Тп, Чрн, Чрп), *кожухар'* (Вр, Км, Крч, Ндб, Рп, Трш, Шп), *кожухар* (Кп, ЗГ, Лн), *кожукар'* (СтБ), *кожокар'* (Дв, Ктл), *кужушник* (Вл), *кравець* (Вв, Лв, НСт, Пш, Рж), *кравець* (Мл, Рх, Чрш), *кривець* (Кс), *кривець по шк'ір'і* (Бр), *кройетор'* (Тр), *швець* (Грз, Зл, Крч, М, Пдв, Тв), *чолов'ік шийе ку́жух'і* (Лк, Мш, Нл, Ол, Пг, Пр, Ркш).

‘учень майстра, молодший помічник’: *немає спец. назви* (Бз), *ч'ел'адники* (Вв, Дв, Лж, Лн, НСт, Рдн, Чрн), *ч'ел'абник* (СтЖ), *ч'ел'едник* (Бн, БП, Зб, Іл, Кд, Трш, Ус), *учен'* (Лн, Мх), *ученик* (Тр), *п'ідручний* (СтВ), *пом'ічник* (СтВ).

‘чоловік, який шиє одяг, кравець’: *кравець* (Бл, Вр, Врн, Грз, Зл, К, Кд, Кл, Кж, Лв, Лж, Мм, Мш, Нп, НСт, Ош, Рж, Рд, Сл, СтЖ), *кравець'* (Гр, Км, Кст, Лв, Мх, Пш, Рдн), *портний* (Кп, Лн, Нл, Рш, Яр), *портної* (Кд), *кройетор'* (СтБ), *шнайдер* (Трш), *швець* (Вл, Ол, Пдв), *швець'* (Гр, Пн), *не було назви для номінації чоловіка* (Тв).

‘кравчиня, жінка-фахівець із пошиття одягу’: *крау́чин'а* (Брд, Вв, Врч, Дж, Зб, Іл, Кд, Кл, Крч, Кс, Кст, Лж, МК, Мл, Мм, Нп, НСт, Ол, Ош, Рдн, Рп, СтБ, СтЖ, Стц, Трш, Ус, Чрн, Шп), *криу́чин'а* (Бл, БП, Бр, Дб, Др, К, Кл, Мх, Рж), *криу́чиха* (Мш), *шеу́кин'а* (Б, Кп, Кс, Лш, М, Мм, Ндб, Пдв, Рд, Ркш, СК, СтВ, Тв, Тп), *шиу́к'ін'а* (Пш), *шеу́чиха* (Вл), *швачка* (Бз, Дв, ЗГ, Пг, Пн, Пр, Сл, Шп), *швейа* (Вс, ЗГ, Лж, НСт, Ош, Пд, Пн, Чрш), *швейа* (Іс, Ктл, Рх, СтБ), *швал'а* (Бн, Гр, Км), *швайа* (Рдн), *швен'а* (Вл), *мо́д'істка* (Зл, Ктл), *ма́д'іска* (Бз, Врн, Лн, Мш, Яр), *портна* (Кп, Нл, Рш, Яр), *портн'іха* (Грз), *кройетор'ка* (Тр), *кри́тор'аса* (Дв), *ж'інка шийе сп'ідниці'і* (Лк).

‘людина, яка тче’: *т^лкал’а* (Лш, НСт, СК), *тка^лчиха* (Лж, Ус), *ткач* (Бл, НСт, Рдн), *квал’іф’ікований ткач* (Ус), *та / шо полот^{но} робит* (Рдн).

‘мірошник’: *мелник* (Бн, БП, Вл, Вр, Врн, Вс, Дб, Зб, ЗГ, Іс, К, Кд, Кл, Км, Кп, Кст, Лв, Лж, Лк, Лн, МК, Мл, Мх, Ндб, Нп, НСт, Пдв, Пн, Пр, Пш, Рд, Ркш, Рх, СК, СтВ, СтЖ, Стц, Трш, Ус, Чрн, Чрп, Шп), *мел’ник* (Б, Бз, Бл, Бр, Брд, Вв, Врч, Вс, Гр, Дв, Дж, Др, Зб, Зл, Іл, Кж, Кс, Кст, Лв, Лж, Лн, Лш, М, Мл, Мм, Мш, Нл, НСт, Ол, Ош, Пг, Пд, Рдн, Рж, Рп, Рш, Сл, СтЖ, Тв, Тп, Тр, Чрп, Чрш), *мел’н’ік* (Яр), *мли^лнар’* (Кл), *мо^лрар’* (Дв, СтБ), *м’ірошник* (Пн (рідк.), СК), *м’ірош^лник* (Грз), *ва^лгар’* ‘той, хто важить борошно’ (Др (заст.)).

‘лісник’: *л’іс^лник* (Б, Бл, БП, Бр, Брд (нове), Вв, Вл, Вр, Гр, Грз, Дв, Дж, Зб, ЗГ, Зл, Іс (нове), Кд, Км, Кп ‘лісовий сторож’, Кл, Кж, Крч, Кс, Кст, Ктл, Лв, Лк, Лш, М, МК, Мл, Ндб, Нп, НСт, Ол, Ош, Пг, Пд, Пн, Пш, Рдн (нове), Рж, Ркш, Рп, Рх, Рш, СК, Сл, СтЖ, Стц, Тв, Тп, Тр, Трш, Ус, Чрн, Чрп, Чрш, Шп, Яр), *л’існик* (Бз, Врн, Дб, Лн, Мш, Ндб, Нл), *л’іс^лничий* (БП, Вс, Іл, Кст, Пр), *л’ісо^лвий* (Врч), *гайо^лвий* (Рп), *падур^лар* (Трш (заст.)), *падур^лар’* (БП), *фештор’* (Іс, Кл, Лж, Мх, НСт, СтЖ), *фештур’* (БП (заст.), Дв, СК, СтБ, СтВ ‘керівник лісників’, Тп), *побереж^лник* (Бн, Др, Іс (заст.), Км ‘помічник лісника’, Лж, Лк, МК, Мм, НСт, Рд, СК, СтВ), *попереж^лник* (Дб, Іл, К, Мх, Рдн (заст.)), *об’їежчик* (Др, Вв, Кп ‘керівник лісників’), *йегер’* (Мл (нове)), *ф’іл’ва^лтур* ‘керівник лісників’ (заст.) (СК), *с^лторож* (Пдв), *с^лторож л’іса* (Кс, Пдв), *зруба^лч’і* ‘люди, які рубали гулля в лісі на продаж’ (Лж), *л’ісо^лруб* ‘чоловік, який рубає ліс’ (НСт).

‘наймит’: *най^лмит* (Б, Бл, Брд, Вл, Вр, Врч, Вс, Грз, Дв, Дж, ЗГ, Іл, Кд, Кл, Км, Кп, Кс, Кст, Лв, Лк, Лн, М, Мл, Мм, Мш, Ндб, Нл, Ол, Ош, Пг, Пд, Пн, Пр, Пш, Рд, Рдн, Рж, Ркш, Рп, Рх, СК, Сл, СтЖ, Стц, Тв, Трш, Чрн, Чрш), *най^лмичка* (Врн, Др, Кст, Лж, Лн, Мл, Нл, Тп, Чрн, Шп), *най^лмит’а* (Врн, Лж), *най^лмет’а* (К, Кст, Лш, Мл, Сн), *най^лмита* (Трш), *роб’ітни^лки ланов’і* (СтВ), *ро^лб’ітни^лки* (Бл, Бн, Зб, Іс, Кж, Кл, СтБ, СтВ, Ус), *роб’ітни^лки* (Лш, Мл), *слу^лга* (Бр, Врн, Іс, Крч, М, НСт), *с^ллужниц’а* (Дж, Іс), *с^ллужниця* (Др), *с^ллужанка* (Кл), *с^ллуги* (Гр, БП, Вв, Др, Іс, МК, Нп, НСт, Пдв, Рдн), *л^лпанска*

услуга (Мх), служник (Дж, Лж, Ус), формал' (Дб, Зб), батрак (Рш), кр'іпак (Бз), таргата (Тр), таргата'а (Чрп), п'рачка (БП), покойова (Др), покойіука (Іл), покойіука (Бн), гумен:ий 'робітник від зерна' (Зб, Рдн), токовії 'робітник від зерна' (Зб), штик'л'ер 'завскладом зерна' (Зб), штатний 'робітник на постійній основі' (НСт) ш'татний 'тс.' (Рх, Рш).

'наглядач': о'коман (Кд, Кс, Лж, МК, Мл, Мх, Рд, СтВ, Чрн), а'коман (Нп), о'таман (Вс), при'кажчик (Бз), упраўл'айуший (Пд, Яр), упраўл'айучий (Рп), 'жонца (Дб, Рдн), жонц (Вс, Зб), еко'ном (Зб, Кж, Лш), зам'ес'т'ител' (Вл), на'р'адник (Вл), ого'родник (БП), гай'дук (Врч), ком'ісар (Врч, Шп), ва'таг (ЗГ, Нл), ва'тага (Лн, Мш, Пр, Пш), обх'ід'ник (Кл), ф'іл'вартор (Дв), 'соцкий (заст) (Ркш), пол'овий (НСт).

'конюх': 'кон'ух (Бз, Вв, Вл, Вр, Врн, Гр, ЗГ, Іл, Кж, Кп, Крч, Кст, Лж, Лн, Мх, Мш, Ндб, Нл, НСт, Пд, Пш, Рд, Рж, Ркш, Рш, Ус, Шп, Яр), 'ф'ірман (Бл, Кл, Нп), роб'ітник (СтВ), формал' (Врч, Дб, Зб, Рп), таргата 'наймит' (Тр), 'вошчик (СтВ), наймит / з'риж'іє 'кон'і (Км).

'чоловік, який возив пана': 'кучер (Бн, Мх, Мш, Нл, Пд, Трш), 'ф'ірман (Бл).

'візник': 'ф'ірман (Бл, Бн, БП, Бр, Брд, Вв, Врч, Вс, Гр, Дб, Дв, Дж, Др, Зб, ЗГ, Іл, Іс, К, Кд, Кж, Кл, Км, Крч, Кст, Лж, Лк, Лш, МК, Мл, Мм, Мх, Нп, НСт, Ол, Пдв, Пн, Рд, Рдн, СК, Сл, СтБ, Стц, Тв, Тп, Трш, Ус, Чрн, Чрп, Чрш, Шп), 'фурман (Кс, Лж, Лн, Рш), йіздовий (Б, Бз, Брд, Вл, Вр, Врн, Врч, Вс (нове), Грз, Грш, Кл, Кп, Кс, Кст, Ктл, Лж (нове), Лн, М, МК, Мл (нове), Мш, Ндб, Нл, Пг, Пр, Рж, Рп, Шп, Яр), йіздовий (Мм, Ош, Пд, Пдв, Пш, Рдн, Ркш, Рх), йаздовий (Рдн), йіздової (Тр), із'вошчик (Пр, Рш), з'вошчик (СтЖ), 'вошчик (Мм, СтВ, Чрп), в'ізник (Рп), 'шофер (нове) (Зл, Іс), к'іп'ійник 'той, хто перевозив на далеку відстань' (Мш), кир'і'ян 'тс.' (Кл), б'іп'жак 'таксист' (Кп (заст.)).

'власник корчми, шинкар': корш'мар' (Б, БП, Брд, Вс, Гр, Зб, Іл, Крч, Кст, Лж, Лк, Лш, М, Мл, Нл, Нп, НСт, Пдв, Рд, Ркш, Рп, СК, СтБ, СтВ, Стц, Тп, Трш), корч'мар (Бз, Вв, Врн, Дб, Зл, Кл, Кс, Лн, НСт, Ош, Пд, Пн, Пш,

Рдн, Рж, Тв, Чрш, Шп, Яр), *корчмар*' (Грз, Дж, Кст, Ндб, Пр, Рдн, Рш, Сл), *кочмар*' (Бр), *корчмар* (Кп, Пг, СтЖ), *шинкар* (Дб, Іл, М, Пг, СК, Тв, Ус), *шинкар*' (Бл, Бн, Бр, ЗГ, Кж, МК, Мх), *продавець* (Вл, Грз, Тр), *тримає* *коришму* (Врч, Др, Іс, К, Кд, Км, Мм, Ол, Рх, Тп, Чрн, Чрп).

‘людина, яка працювала за частину врожаю’: *сапал'ник* (Бл, БП, Вс, Іл, Іс, К, Кд, Кж, Кл, Кст, Мх, НСт, Ош, Пр, Рдн, Рп, СтВ, Трш, Чрп), *сапалник* (Вс, Кл, Км, Лк, Лш, Мх, Нп, НСт, СК), *сапан:ик* (Вв), *сапалник* (Бз, Врн, Дб, Лн, Нл, Ркш), *сапал'ник* (Рш), *роб'ітник* (Брд, Врч, Дв, ЗГ, Кл, МК, Ош, Рд, Сл), *робочий* (Рж, Рш), *панс'кий робочий* (Мх), *нап'іўник* (Пд), *наймит':а* (Вл, Яр), *робйу на третину* (БП), *третин:ик* (Др, Кж, Лж), *праш'іўник* (Пш).

‘заробітчанин-поденник’: *роб'ітник* (Іс, Кл, Лж, Мм, СК, Сл, Чрн), *роб'ітник* (БП, К, Нп, НСт), *робочий* (БП, Мш), *рабочий* (Грз), *роб'ітний* (Тр), *зароб'ітчанин* (Іл), *гар'ат* (Чрп), *наймит* (Кп, Лн, НСт, Рдн, Рп), *найманій роб'ітник* (Вв), *найманец* (Лш), *поденичик* (Вр).

‘людина, яка лупила кукурудзу’: *нема спец. назви* (Вл, Лш, Мш, Пдв, Рд, Сл), *клака'ни* (СтВ, Трш, Яр), *луп'ін:ики* (Кл, СтВ, Ус), *луп'іл'ники* (Лн, Мх, НСт, Ркш), *луп'ілники* (Нп), *лупил'ники* (Брд, МК), *лупл'ін:ики* (Кл, Лж), *робочий* (Рж), *чист'іл'шчик* (Пд).

‘косар’: *ко'сар*' (Вл, Вс, Дв, Кл, Мх, НСт, Пд, Пр, Рд, Ркш, Рш, Яр), *ко'сар* (Іл, Кж, Лн, НСт, Пш, Рдн, Рж), *косар'і* (Б, Бз, Бл, Бн, БП, Вв, Врн, Гр, Зб, Кж, Км, Кп, Кст, Лк, Лн, МК, Мш, Нл, Пдв, Рдн, Рп, СК, СтВ, СтЖ, Трш, Ус, Чрп), *ко'сатор*' (Тр).

‘жнець’: *жнець* (Вл, Вс, Гр, Рд, Ркш, Рш, Яр), *жнець*' (Пш, Рж), *жн'ец* (Пд), *жн'ецци* (Пд), *жен'ц'і* (Бз, Бл, Бн, БП, Вв, Врн, Гр, Дб, Зб, Іл, Кл, Км, Кп, Лж, Лк, Лн, Лш, МК, Мх, Нл, НСт, Пдв, Пр, Рдн, СК, СтВ, СтЖ, Тр, Ус), *жница* (Гр), *жнивар*' (Дв, НСт, Рп), *жат'кар* (Кж), *роб'ітники в'ід хл'іба* (Чрп).

‘той, хто молотить’: *не було спец. назви* (Кд, Мх), *молот'іл'ник* (Рш), *молот'іл'ник* (Лн, Рд), *молот'ілник* (Ош), *молотил'шчик* (Пд), *змолотник* (Вс, Кд, Кж, Рп, Яр), *змолотник* (Бл, Іл, Кст, Ус), *л'у'дина / йа'ка молоти*

(Мх), *мо^лотник* (Вл, Пр, Пш, Рдн, Рж, Ркш), *мо^лот^нник* (Бз, Кл, Кп), *мо^ло^тар* (СтЖ), *ро^б’ітник* (Зб, Пдв, СтВ, Чрп).

‘помічники на гуртовій допомозі’: *немає спец. назви* (Бл, Брд, Дб, Др, Кд, Лш, Мш, Нп, Ош, Пдв, Ркш, Рш, Ус), *кла^кани* (Бз, Вр, Гр, Грз, Дв, ЗГ, Кп, Лк, Лн, Нл, Пд, Пш, Рд, Рх, Сл, СтВ, Тр, Трш, Яр), *кла^кани* (НСт), *кла^чани* (Вс, К, Мх, Пн, СтБ, Тп), *кла^чан:ики* (НСт, СтЖ), *кла^чин:ики* (Вв), *кла^кар’і* (БП, Врн, Лв, Пр, Рх), *то^ло^кар’і* (Кж), *то^ло^чин:ики* (Бр, Чрш), *то^ло^ко^в’і* (Дж), *пом’ічни^ки* (Бл, Км), *п^омо^га^ч’і* (Вл), *ро^б’ітники* (Кл, Пг, Чрн), *т’і / шо прийшли на к^лаку* (Б, Врч, Зл, Кс, М, МК, Мл, Ндб, Рж, Рп, Стц, Тв, Чрп, Шп), *на т^ло^локу прийшли* (Бн, Зб, Іл, Іс, Ол, Рдн).

‘кухарка’: *ку^хар’ка* (Б, БП, Бр, Брд, Вл, Вр, Врч, Вс, Гр, Дб, Др, Зб, Зл, Іл, Іс, К, Кд, Кж, Кл, Км, Кп, Крч, Кс, Кст, Ктл, Лк, Лш, МК, Мл, Мм, Мх, Мш, Ндб, Нп, НСт, Ош, Пд, Пдв, Пр, Рд, Рдн, Ркш, Рш, СК, Сл, Сн, СтБ, СтВ, СтЖ, Тв, Тп, Тр, Трш, Ус, Чрп, Шп, Яр), *ку^харка* (Бл, Вв, Зб, Км, Лв, Лн, Пн, Пш, Рж, Рп, Рх, Стц, Тп, Чрн, Чрш), *ку^харка* (Іл), *ку^хар’ка* (ЗГ), *ку^хар’* (Рдн), *п^овар* (Тр, Трш), *п^оварка* (Ол, Пг, Тр), *п^овар’ка* (Бн, Грз, Крч, Нл, НСт), *п^ова^риха* (Врн, М, Пд), *п^ова^р’іха* (Дв), *ва^рилиха* (Бз).

‘пастух’: *пас^тух* (Б, Бз, Бл, Бн, БП, Бр, Брд, Вв, Вл, Вр, Врн, Врч, Вс, Гр, Грз, Дб, Дж, Др, Іл, Іс, Кд, Кж, Кл, Км, Крч, Кс, Кст, Лв, Лж, Лк, М, МК, Мл, Мм, Мш, Ндб, Нп, НСт, Ол, Ош, Пг, Пдв, Пн, Пр, Пш, Рж, Рд, Ркш, Рп, Сл, СтВ, СтЖ, Стц, Тв, Тп, Тр, Трш, Чрн, Чрп, Чрш, Шп), *ва^кар’* (Дв, Дж, ЗГ, Зл, К, Кп, Ктл, Лн, Рх, Рш, СтБ), *ва^кар* (Лв, Лн, Нл), *ско^тар’* (Вл), *с^котник* (Мх), *че^ре^дар* (Рдн), *чо^ло^в’ік / шо па^се че^ре^ду* (К, Кп, Лш, Пд, Рш), *тої / шо че^ре^ду па^се* (Кл).

‘пастух ягнят’: *йа^гн’атник* (Рд), *чо^лбан до йа^гн’ат* (Рд, Чрн).

‘пастух овець’: *чо^лбан* (Бз, Дв, Др, ЗГ, Зл, К, Км, Ктл, Лж, Лк, Лн, Лш, Мх, Ндб, Нл, НСт, Пд, Рд, Рдн, Рх, Сл, Тп, Тр, Трш, Чрн, Яр), *ча^лбан* (Врн, Гр, Кст, Лв, Мм, Мш, Пш, СтБ), *чо^лбан* (Б, Пр), *чу^лбан* (Вр, Дб, Кп, Тп), *в’і^учар* (БП, Бл, Вл, Зб, Іл, Іс, М, НСт, Ол, Ош, Пг, Пн, Рп, СтЖ, Стц, Тв), *в’і^учар’* (Брд, Вв, Врч, Др, Кл, Крч, Лк, Мл, Ус), *в’і^уч’ир’* (Мл), *в’і^учарник* (Рш),

оу^лчарник (Ркш), пас^лтух (Б, Бл, Бн, Бр, Вл, Врч, Вс, Грз, Дб, Зб, Кд, Кс, Лж, МК, Ндб, Рдн, Рж, Чрш, Шп), пас^лтух в 'ід о^лвец (Кл, Нп), т^л 'іргериц (СтВ).

‘ветеринар’: ^лдоктор’ (Бл, К), ^лдохтор’ (Бл, Рш, СтВ), ^лдохтор’ в 'ід ху^лдоби (Гр, ЗГ, Км, Кп, Лк, НСт, Пдв, Рд, Рдн, Рп, Ус, Чрн, Чрп), ^лл 'ікар’ в 'ід ху^лдоби (Мх), ўрач (Мш, Ркш, Тр, Трш), ветери^лнар (Зб, Лн (нове), Пд, Рп, Ус, Яр), ветери^лнар’ (Тр), ветери^лнарний ўрач (Бн, Зл), вет^лл 'ікар’ (Вв, Іс), вету^лрач (Нл), ог^лл 'адач (Кж), сан 'і^лтар (Кж), ^лфел'чир (Іл), ^лфел'шор (Вл), ^лфел'шир (СтЖ), ^лфел'шир’ в 'ід ху^лдоби (Іс), тир^лгериц (СтВ), ветери^лнарний ^лфел'шир (Ндб), ^лбули та^лк'і з^лнатн 'і л'уди / шо це рузу^лм'іли (Дв).

‘кастратор’: ^лдохтор’ (Бл, Дб, Нл), ^лдохтор’ в 'ід ху^лдоби (Дв, Км, Лк, Рд, Рп, Ус, Чрп), ^лдоктор’ (К), ўрач (Вл, Ркш, Рш, Трш), ог^лл 'адач (Кж), сан 'і^лтар (Кж), сви^лнарник (Бн), ^лфел'шер (Дб), каст^лр'іруваў поро^лс'ата (Мх), каст^лратор (Пш), ветери^лнар’ (Ркш), ^лвалах (Рдн).

‘різник’: р 'із^лник (Б, Бз, Бл, БП, Брд, Вв, Вл, Вр, Гр, Дб, Зб, Іл, К, Кж, Км, Кп, Лк, Лн, Мх, Мш, Нл, НСт, Пд, Пдв, Пр, Пш, Рд, Рдн, Ркш, Рп, СтВ, СтЖ, Тр, Трш, Ус, Чрп), ^лрубалник (Рш), сви^лнарник (Бн), ^лбойшчик (Дв).

‘м'ясник’: мйас^лник (Вл, Пш), мн'ас^лник (Вв), мн'ес^лник (Гр), ма^лсар’ (Кж), коу^лбасник (Бл, Рш), маче^ллар’ (Дв, СтВ), р 'із^лник (Рп), не було спец. назви (Мх).

‘пасічник’: ^лпас 'ічник (Б, Бр, Брд, Вр, Вс, Гр, Грз, Зб, Іл, Кд, Кж, Кл, Крч, Кст, Ктл, Лн, Мл, НСт (нове), Ол, Пг, Пр, Рд, Сл, Стц, Тв, Тп, Чрн, Чрп, Чрш, Шп), ^лпас 'ішник (Іс, Кп, Рдн, Рп), б^лжол'ар’ (Врн, Дв, К, Мм, Сл), б^лжол'ар (Бз, Др, Кс, Лк, Ош, Пн, Пш, Рж, Рп, Рх, СтБ), б^лжол'ар’ (Кж, Пд), б^лжил'ар (Лш), б^лж'іл 'іник (Вл, Дж, ЗГ, Лн, НСт, Рдн), б^лжол 'іник (НСт, СтВ, Тр), б^лжил 'іник (Бл), б^лж'іл'іник (Дб), б^лж'оловод (Бн, БП, Врч, Зл, Км, Мх, Ндб, Нл, НСт, СК, СтЖ, Тр, Трш), б^лж'іловод (Вв), б^лж'олов'ід (М), пч'оловод (Мш), б^лжол 'іу'іник (НСт), три^лмаў б^лжолі (МК), ^лпас 'іку три^лмаў (Др, Нп), тої / шо ^лмаїе б^лжолі (Кд, НСт, Рш, Ус), ха^лз'айін / шо ^лмаїе б^лжолі (Чрн).

‘садівник’: сад 'у'іник (Б, Бл, Бн, БП, Вв, Вл, Вр, Врн, Врч, Вс, Гр, Др, ЗГ, Зл, Іс, Кл, Км, Кп, Крч, Кст, Лш, М, МК, Мл, Ндб, Нп, НСт, Ол, Ош, Пг,

Пд, Пн, Пр, Пш, Рд, Рдн, Рж, Ркш, Рп, Рш, Сл, СтБ, СтВ, СтЖ, Стц, Тв, Тр (рідк.), Трш, Ус, Чрн, Чрп, Чрш, Шп), *садоу́ник* (Рдн), *садо́вод* (Брд, Вв, Вл, Грз, Дв, Кж, Кс, Лн, Мш, Пр, Тп), *садо́вий* (Бр, Дж, Рдн), *кв'ітни́кар* (Рп), *цв'ітни́к* (Лн), *горо́дник* (СтВ), *ог'родник* (Лж), *роби у́ ру́жарни* 'квітникар' (Дб), *той / що дивиси́ за садом* (Бз, Іл, К, Кд, Лк, Нл, Рх), *не було́ назви* (Дб, Зб, Мх, Ус).

'мисливець': *о́хотник* (Бл, Бр, Врч, Грз, Дж, Др, Зб, Зл, Км, Кп, Крч, Кс, Кст, Ктл, Лв, М, МК, Мм, Мх, Нп, НСт, Ол, Ош, Пг, Пд, Пш, Рдн, Ркш, Рп, Рх, СтЖ, Тп, Тр, Чрн, Шп), *о́хотн'ік* (Бз, Вл, Вр, Врн, Дб, Дв, Кд, Кл, Ндб, НСт, Пр, Рш, СК, Чрш), *о́хотник* (Бн), *во́хотник* (Б), *мисли́вець* (Брд, Вв, Дж, Лк, Ол, Рж, Тв, Ус), *мисли́вець* (Гр, ЗГ, Іл, Крч, Кст, Лн, Мл, Мш, Нл, НСт, Ош, Пн, Рп, Сл, Стц, Чрп, Шп), *стр'іле́ць* (Лн, СтВ), *пол'у́ванець* (Вс), *на пол'у́ван'а ходи́* (БП, К, Лш, НСт, Рд, Трш), *п'ішоу́ на о́хоту* (Іс, Рд, СтБ).

'рибалка': *ри́бак* (Б, Бз, Бн, БП, Бр, Брд, Вв, Вл, Вр, Врн, Врч, Гр, Грз, Дб, Дв, Дж, Зб, ЗГ, Зл, Іс, К, Кд, Кл, Кп, Крч, Кс, Кст, Лв, Лж, Лк, Лн, Лш, М, МК, Мл, Мм, Мш, Ндб, Нл, Нп, НСт, Ол, Ош, Пг, Пдв, Пн, Пр, Пш, Рд, Рдн, Рп, Ркш, Рх, Рш, СК, Сл, СтЖ, Стц, Тв, Тп, Чрп, Чрш), *риб'ник* (Бл, СтВ), *ри́бар* (Км), *рибо́лоу́* (Бз, Іл, Кж, Мх, Пд, Пн, Рж, Тр, Трш, Ус, Чрн, Шп), *рибо́лоу́ник* (НСт), *рибо́ловиць* (Вс, Др), *пес'кар'* (СтБ), *п'іску́їт* (Дв).

'робітник': *ро́б'ітник* (Зб, Іс, Кл, Лж, Мм, НСт, СтВ), *роб'іт'ник* (Вв, Вл, Вс, Іл, Лк, МК, Мм, Нп, НСт, Пдв, Пш, Рж, СтВ), *ро́бочий* (Бз, БП, Лж, Лн, Мх, Нп, Рдн), *роби на фа́бриць'і* (Км), *зароб'іт'чанин* (Пд, Пр), *цукро́вар* (Рп), *фа́брицький* (Кст), *фа́бриканти* (ЗГ, Кл, Кп), *сп'ірто́вик* (Лж), *гу́ралник* (НСт), *заводс'кий* (Врч, Лш), *прац'іу́ник* (Мш), *брига́д'ір* (Лж), *брига́д'ірка* (Лж (нове)), *кили́марка* (Зб), *та́бачник* (Зб), *т'і / що ро́бл'а на цукро́в'і фа́бриць'і* (Лж), *роби на за́вод'і* (Ндб), *на гу́рал'н'і ро́бл'а* (Гр), *ро́били у за́вод'і* (Кл), *комер'цант* (Дв), *брова́р* 'той, хто працював на спиртзаводі, виробляв брагу' (НСт).

‘залізничник’: зал’ізнодорожник (Врч, Вс, Км, МК, Нп, Пд, Рд, Рдн, Рж), жил’ізнодорожник (Др, Лн, Ркш), бан’маїстер (СтВ), стац’ійон’ий (Чрп), стац’ійний (Кст), зал’ізничний (Іл), зал’ізничник (Вв, Пш, Рп), парт’іа (Шп), бригад’ір (Кл, Шп), бригад’ір зал’ізної дороги (Мх), робочий (Лж, Мх), роб’ітник (НСт, СтВ), штан’товий ‘постійний робітник залізниці’ (СтВ), стр’елочн’ік (Лж), кол’ійовий (Лж, НСт), кол’ійовец (Ус), кол’ейник (Сл), кол’ейний (ЗГ), дорожник (Рш), пут’овий (Дв), штрикар (Бн), штракан (Кл), робіу на шриц’і (ЗГ, НСт), маїстер на шрис’і (Бп), пров’ідник (Шп), на’чал’ник стац’ійі (Др, Лж), буу при кол’ійі (Зб, ЗГ, Лж, Шп), т’і / шо робл’а на жил’ізні до’роз’і (Лн, Мм), т’іф’іст (ЗГ).

‘перевізник’: немає реалії (Іл, Кл, Мх, Нл, Пдв, Рдн), перев’ізник (Пд, Рп, Рш, СК, Ус), перевошчик (Бн, Лн, Ркш), чолов’ік в’ід чобаки (СтВ), по’ромник (Пр), по’роничик (Вр).

‘торговець’: продавец (Бз, Бл, Бн, Бп, Брд, Грз, Км, Кл, Крч, Кс, Кст, Лж, Лн, М, Мм, Нл, НСт, Ош, Пг, Пдв, Ркш, Рш, СК, СтВ, Стц, Тв (нове), Тп, Тр, Чрн, Чрп), торговец (Кп, Лн М, НСт, Ркш, Рп), тор’говец (Мм, СК), торг’івец’ (Рп), торгаш (Бз, Дв, Дж, Пд, Пш), торгошиха (Пд), ку’пец (Мл, СтВ, Трш), skle’пар’ (Кс, Нп, НСт, Рд, Стц, Ус), skle’пар (Рп), скли’пар (Вс), роби у skle’п’і (Км), крамар (заст) (Пг, Тп, Ус), крамар’ (Бр, Пр), крамар (Вс, Ош), комерц / комерцуйе (СтБ), комерсант (Кст), фачерман (Дв), л’іворант (Рш заст.), б’ізнесмен (Лк (нове)), гендл’ар (НСт, Рд, Рдн, Тв), спекул’ант (Лж, НСт, Рп), штикул’ант (Крч), ба’ришник (Вл, Пн), гешеф’тар’ (Лж), тої / шо торгує (Врч).

‘ті, хто працювали на фермі’: фермар (НСт, Трш), уч’отчик (Вл, Пр, Трш), фел’шир (Бл, Вс), обл’іковец (Бл, Брд, Сл), доктор’ в’ід худоби (Бл), зоотехн’ік (Вв, Вл, Зл, Ндб, Нл, Рп), ветери’нарний у’рач (Лн), ветл’ікар (Вв, Рп), кормовик (Рп), зау’ферма (Б, Кл, Км), йіздовий (Б, Брд, Врч, Дб, Др, Зб, Лш, Мл, Мм, Рп, Ркш), йіздовий (Тр, Шп), из’вошчик (Лш), за’в’ідуйушчий (Бл), за’ведуйушчий (Мм), за’ведуйушч’ій (Дб), за’в’ідуйушчий ферми (Вл), зау’ферми (Кл, Рп), зау’ферма (Вс, Нл, Рш), зау’ферм (Др), трактор’іст (Вл,

Др, Мм, Ндб, НСт, Ош, Сл), *комбаїнер* (Кл, Мм), *механ'ік* (Нл, Нп), *механ'ізатор* (Сл), *заўсклада* (Рш), *бригади́р* (БП, Крч, Лш, Мм), *бэ'оловод* (БП), *ку'р'атниц'а* (Бз, Лш), *п'ташниц'а* (Лш), *'кон'ух* (Гр, Дб, Лш, НСт, Рж, Рш, Трш), *кон'ю'ха* (Бз, Мш), *в'іў'чар* (Бн, НСт, Рш), *в'іў'чарник* (Лн), *чо'бан* (Вр, МК), *пас'тух* (НСт, СтВ), *ро'бочий* (Мл), *складоўш'чик* (СК), *сл'есар'* (Тп).

‘доярка’: *до'йарка* (Бз, Бл, Бн, БП, Вл, Вр, Вс, Дб, Дв, Др, Зб, ЗГ, Іл, Кд, Кл, Км, Крч, Лк, Лн, Лш, МК, Мл, Мм, Мх, Мш, Ндб, НСт, Пг, Пд, Пдв, Пр, Пш, Рдн, Рж, Ркш, Рп, Рш, Сл, СтБ, СтВ, Тр, Трш, Ус, Чрп), *до'йар'ка* (Б, Брд, Врч, Мх, СК, Сл, СтЖ), *'дойар* (Гр), *п'ід'мен:а* ‘та, яка підміняє доярку’ (Пр), *позап'ід'мен:а* (Пр), *мул'гатор* (СтБ).

‘свинар(ка)’: *сви'нарка* (Бн, БП, Др, Зб, Іл, Лк, Лн, МК, Мш, Пд, Пш, Рдн, Сл, СтЖ), *сви'нар'ка* (Б, Бл, Брд, Врч, Дб, Дв, Крч, Лш, Мм, НСт, Рдн, Рш, СК, Сл), *сви'нар'* (Бз, Вр, Мш, Ус).

‘той, хто доглядає за худобою’: *с'котник* (Вр, Гр, Ндб, Нл, СтВ), *ско'тар'* (Вл, Вр, Вс, Дб, Лк, Нл).

‘той, хто доглядає за телятами’: *тел'атниц'а* (Бн, Нл, НСт, Рдн), *тел'атниц'а* (Кд, Лк, Лн, Лш, Мм, Пд, Пр, Пш, Рш), *тел'етниц'а* (СК), *тел'атник* (Іл, Ркш).

‘ті, хто працювали у ланці’: *ланко'ва* (Б, Бн, Брд, Вв, Вл, Врч, Вс, Гр, Дб, Дв, Др, Зб, Іл, К, Кд, Км, Кс, Лк, Лш, МК, Мм, Ндб, НСт, Пдв, Рдн, Ркш, Рп, Рш, СК, СтВ, СтЖ, Трш, Чрн, Шп, Ус), *лан'кова* (Бз, Вр, Кп, Лн, Мш, Нл, Пр, СтБ), *звено'ва* (Рш), *пол'овий* (Лн, Ндб), *член 'ланки* (Рж), *агро'ном* (Брд, ЗГ, Лн, Лш, Ндб, СтВ), *ста'ра 'ланка* (Мм), *комсомол'ска 'ланка* (Ус), *моло'д'іжна 'ланка* (Ндб), *бойо'ва 'ланка* (Рдн), *пол'овод* (Мш), *р'іл'ник* (Іл).

‘той, хто працював у колгоспі’: *кол'госпник* (Грз, Др), *кол'госпник* (СтБ, Чрп), *ро'бочий* (Кд), *'фермар* (Пдв), *'фермер* (Рдн), *механ'ізатор* (Чрп), *заў'ток* (Брд), *за'в'еду'йущ'ий* (Мм), *брига'дир* (Брд, Вв, Зб, Іл, Іс, Лш, Мм, Мш, Рдн), *брига'д'ір* (Бн, Км, Крч, Мл, Мм, Ндб, Нл, СтБ, Тп, Тр, Трш, Шп), *брига'д'ір'* (Вл, Дв, Лн), *брига'дир'* (Брд, НСт, Пдв, Шп), *заго'товач*

‘заготівельник худоби’ (Пдв), *передо|вий* ‘той, хто відзначився великою продуктивністю праці в колгоспі’ (Зг, Кл, Лж, Ндб, Пд, СтБ).

‘прибиральниця’: *у|борищица* (Б, Мм), *у|боришница* (Сл, СтЖ, Чрн), *техр|об’іт|ница* (Сн).

‘охоронець, сторож’: *с|торож* (Б, Бн, Вл, Вр, Дв, Зб, Іл, Кл, Кп, Кс, Лж, Лк, Лн, Лш, МК, Мм, Мх, Нл, Нп, НСт, Пд, Пдв, Пр, Пш, Рдн, Рж, Ркш, Рп, Рш, Сл, СтБ, Трш, Ус), *стра|жир*’ (СтВ), *ди|журний* (Бл, Вв, Км, Лн, НСт), *ох|ран’:ік* (БП, Зб, Кд, Нп, Пр (нове), Ркш), *ох|ран’:ик* (НСт), *сторо|жа* (Мш), *па|зник* (Тр), *пази|тор*’ (Дв), *сторо|жук* (НСт (заст.)), *хо|ронец* (СтЖ), *варто|вий* (Рдн).

‘польовий сторож’: *с|торож* (Б, Брд, Вл, Врн, Врч, Вс, Грз, Дб, Зл, К, Кд, Кл, Км, Лв, Лж, Лш, М, МК, Мл, Ндб, Пг, Пд, Пдв, Пр, Пш, Рд, Рп, Рш, СК, Сл, СтВ, СтЖ, Тр, Трш, Чрн, Чрш), *с|торож пол’овий* (Вл, Кп, Кст, Рх), *пол’овий* (Бл, Бн, БП, Вв, Дж, Др, Зб, Іл, Іс, Кж, Мм, Ол, Нп, Рдн, Рж, Стц, Ус), *об’їежчик* (Вв, Вс, Км, Кс, Лк, Мх, Ош, Пг, Пд, Пн, Рд, СтБ, Тп, Чрп), *об’їіжчик* (Тв, СК), *жи|тар*’ (Гр, Дб, ЗГ, Лк, Мх, Рд, Ркш, Сл, Чрн), *лано|вий* (Бз, Вр, ЗГ, Кп, Мш, Нл), *ди|журний* (Врч, Тп), *па|зник* (Тр), *ва|тага* (Лн).

‘вояк, солдат’: *во|йак* (Дб, МК, Мм, НСт, Рд, Рп, СК, Сл), *во|йак* (Мм, Пг, СтЖ), *воїс’ковий* (К, Тп), *во|йен:ий* (Зл, Лш, Мм), *сол|дат* (Вв, Вл, Вр, Гр, Др, ЗГ, Іс, Км, Кп, Кс, Лж, Лн, Лш, Мм, Мш, Ндб, Нл, Нп, НСт, Пд, Пдв, Пр, Пш, Рдн, Рж, Ркш, Рш, Сл, СтБ, СтВ, Тп, Тр, Ус, Чрп), *сал|дат* (СтЖ), *рек|рут* (Дв, Зб, ЗГ (заст), Іл (заст), Іс, Лж, Лк, Лш, Мх, НСт (заст)), *жо|ун’ір* (Врч, Іл (заст), Кд, Лш (заст), Нп, Рдн, СК (заст), Ус), *мос’кал*’ (Мш, Рш), *жан’дар’м* (Сл), *допризо|ун’ік* (Бз, Ндб), *новоб|ранец* (Брд), *оф’і|цер* (Мм, Ндб).

‘прикордонник’: *г|рани|чер* (Бн, Брд, Км, Нп, Сл, СтВ), *г|ран’і|чер* (Мш), *г|рени|чер* (Б), *пог|ра|ничник* (Гр, НСт), *пог|ра|н’і|чник* (Нл), *пог|ра|нишник* (Мх, Рд), *артил’е|р’іст* (Мх).

‘моряк’: *мо|р’ак* (Бз, Бн, Брд, Вв, Вл, Вр, Врч, Гр, Дб, Зб, ЗГ, Іл, Км, Кп, Кст, Лж, Лк, Лн, МК, Мх, Мш, НСт, Пд, Пдв, Пр, Пш, Рдн, Рж, Ркш, Рп, Рш, Сн, СтБ, СтВ, Тр, Ус, Чрп), *мари|нар*’ (НСт, СтВ).

‘музикант’: *музи|кант* (Бз, Бл, Брд, Вл, Вр, Врч, Вс, Гр, Зб, ЗГ, Іл, Іс, Кд, Кл, Крч, Лж, Лк, Лн, Лш, МК, Мм, Мш, Нл, Нп, НСт, Пр, Пш, Рд, Рдн, Рж, Сл, СтБ, Трш, Ус), *му|зика* (Др, ЗГ, Ндб), *му|зика* (Грз, Зб), *бай|а|н|іст* (Лж, Пд), *бой|а|н|іст* (Мш, НСт, Рш), *ба|с|істий* (Ус), *ба|с|іст* (Пр, Рш), *банду|рист* (Рдн), *гармо|н|іст* (Вл), *бараба|н|іст* (Рш), *бара|баничик* (Дв, Мш, Пр), *тру|бач* (Дв, Мш, Пд, Рп, Рш), *трум|б|істий* (СтЖ), *скри|нал* (Пд), *скри|нар* (Зб, Іл), *скри|нар* (БП, Рдн), *скрип|кар* (Мх, СтВ), *скри|нач* (Вл, Дв, Мш, Рп), *ск|рипка* (Зб, Кст, Лш), *ск|рипник* (Ркш), *скрип|лак* (К), *гор|н|іст* (СтВ), *цимбал|іст* (БП, Дв, Іл, Рп), *цимбал|істий* (Рдн), *цимбал* (Кст, Лш), *акордео|н|іст* (Дв), *кларне|т|іст* (Пр), *бу|б|ін* (Лш), *буб|н|іст* (Бн, Іл, НСт, Рп), *буб|н|істий* (НСт, Рдн), *той / шо ў бубин биў* (Рдн), *дробо|вик* (Бз), *тро|й|іст|і музики / ск|рипка бубон цим|бали* (Вв), *музи|канти / скри|нар / ск|рипка / кондак / цим|бали / клар|нет / сиксе|фон / бас / бубен* (Зб), *гра|є на бас|і* (Зб), *гра|є на ск|рипку* (Врч), *ка|п|іл|маїстир* ‘старший музикант’ (Др), *немає спец. назв* (Тр).

‘танцюрист, танцюристка’: *танц|у|рист* (БП, Др, Зб, Іл, Нп, НСт, Пр, Пш, Рд, Рж), *танц|у|ристка* (Вв, Пд), *танц|ур|істка* (НСт, Трш), *танц|у|ристий* (Др), *ба|д|орий* (Др), *га|рний* (СтВ), *гул|а|шчий* (Дв), *гул|ака* (Вс, Зб), *тан|цор* (Лн, Рп, Рш), *до|уже гарно гул|а|є* (Вл), *данц|і|ї|ник* (Лж), *данцувал|ник* (Нп), *данц|і|ї|ница* (Лж), *танцо|уш|чица* (Бз), *фа|їно гул|а|є / дан|цуйє* (Брд, Врч, Вс, МК, Мх, Рдн), *зна|є данц|увати* (Пдв, Тр), *фа|їно в|іс|какує* (Кл), *фру|мос ж|ок* ‘гарно танцює’ (СтБ), *фру|мос* (Бн (схвалення)), *ар|т|істка* (НСт), *гул|ачка* (Бл), *ле|хко гул|а|є* (НСт), *пе|рша г|і|ўка ў сел|і* (Мм), *пе|рша г|і|ўчина* (НСт), *пе|рв|і тан|цори* (Ркш), *коро|л|ева / була та|ка* *д|і|ўчина гоно|рова шо з неў у|с|і хло|пц|і гул|али / та|ка була гоно|рова* *д|і|ўчина* (Крч).

‘той, хто гарно співає’: *сп|і|вак* (Брд, Вр, Вс, Гр, Дб, Дв, Зб, Іл, Км, Кл, Мм, Мх, НСт, Пд, Пш, Рдн, Рж, Ркш, Рп, Рш), *сп|і|вачка* (Бз, Бл, БП, Вв, Дб, Іл, Лн, Мш, НСт, Пдв, Рдн, Рп, СтВ), *ма|є фа|їний го|лос* (Гр, К, Лк), *сп|і|вушчий* (Вл), *сп|і|вучий* (Рш), *сп|і|вака* (Зб, Кп), *п|іс|н|ар* (Пр), *ар|тист*

(Мм), *ар'т'іст* (Лж, СтВ, Тр), *ар'т'істка* (Лж, Ус), *кан'татор'* (Дв), *сп'івак на ц'іле село* (Врч), *хо'р'іст* (Нп), *перв'і сп'іва'ки* (Ркш), *фру'мос кинте'р'ас 'гарно співає'* (СтБ).

'знахар(ка)': *знахар'ка* (Бз, Вс, Рд, Ус), *знахар* (Зб, Кж, МК, Рп), *знахар'* (Дв, К, Пд, Пр), *зна'хар* (Дв), *за'моўник* (Пд), *за'моўниц'а* (Пд), *'баба* (Кл, Ндб, Нп, СтВ), *'бабка* (Мш), *з'ірс'ка 'баба* (Нп), *глу'ха 'баба* (НСт), *'баба / шо л'ічит* (Кл), *во'рожка* (Рж, Ус), *л'іка'р'і* (Ркш), *само'уки-дох'тор'і* (Др).

'ворожка': *во'рожка* (Б, Бз, Бл, БП, Вв, Вл, Вр, Врч, Вс, Гр, Дб, Др, Зб, К, Кж, Кп, Лж, Лк, Лн, Мл, Мх, Мш, Ндб, Нл, НСт, Пд, Пдв, Пр, Рд, Рдн, Рж, Рп, Рш, Ркш, Сл, СтБ, СтВ, Трш, Ус), *ворож'бица* (БП), *ворож'бит* (Рж, Рп), *чар'іу'на* (СтВ), *мол'фар'ка* (Гр), *'ж'інка / йа'ка мол'фарит* (Гр), *ци'ганка* (Дв, Км, Рш), *бре'хунка* (Км, Кп), *воло'шебниця* (Кп), *'зодийа* (Сл), *вража'тор'* (СтБ, Тр), *фа'булник* (Врн), *га'далка* (Дв), *ки'дала у 'карти* (Ск), *йасно'видна* (ЗГ).

'чаклун(ка)': *'в'ід'ма* (Др, К, Кл, Нп, НСт, Пд, Трш), *з'м'ін:иц'а / во'на продаст ти'бе буд'де* (Км), *кал'дунка* (Тр), *мол'фар'ка* (СтЖ), *чар'іу'на* (СтВ), *зоди'йерка* (Мх), *зла во'рожка* (Рдн), *фа'бул'ниця* (Лн, Нл), *ха'булниця / бо во'на ха'були* (Вл), *воло'шебниця* (Рш).

Назви осіб за матеріальним станом

'бідний': *'б'ідний* (Б, Бз, Бн, Брд, Вв, Вр, Врч, Гр, Грз, Дб, Зб, ЗГ, Іл, Кд, Кж, Крч, Лж, Лш, МК, Мм, Мх, Ндб, Нл, НСт, Пг, Пр, Рд, Рдн, Рж, Рп, Рш, Сн, Ус, Шп), *серед'нен'киї* (СтВ), *'б'ідн'ак* (Зб, Км, Кп, Сл), *жеб'рак* (Бл, Лк, Рдн), *'б'ідо'лаха* (Зб, МК), *са'рака* (Дв, К, Км, СтБ, Тр), *неш'часний* (Лж), *с'тарец* (Кл), *'б'ідне-неш'часне* (Лж), *'б'ідний на про'пало* (Врч), *'б'ідно жи'ве* (Мш), *з'лидар'* (Пд), *'були бога'ч'і / середн'а'ки і 'б'ідн'а'ки* (Зб), *з 'б'ідного 'роду* (Др), *з 'б'ідного с'тану* (Ус), *'б'іднота* (Бн, Вр, Іл, Крч, Лж, Лн, Ндб), *'б'іднен'киї* (Бл).

'багатий': *бо'гач* (Б, Бл, Бн, Брд, Вв, Вл, Врч, Вс, Грз, Дб, Дв, Зб, ЗГ, Іл, К, Кд, Кж, Кл, Крч, Кс, Лж, Лк, Лн, Лш, МК, Мл, Мм, Мх, Нл, Нп, НСт, Пг,

Рд, Рдн, Рп, Рш, Сл, Сн, СтБ, Тп, Ус), *дуже боґач* (Мм), *боґач:ик* ірон. (Др, Іл), *баґач* (Вр, Зб, Іс, Кп, Мм, Мш, НСт, Пр, Пш, Ркш), *баґачка* (Вс, МК), *боґатий* (Бн, Др, Зл, Кд, Шп), *баґатий* (Кс, Лж, Мм), *куркул* (Грз, Др, Іс, Кс, Ндб, Сл), *кулак* (Вв, Вл, Др, Ндб, Рш), *боґацький* (СтВ), *боґацького роду* (Бл, МК), *маїучий* (Гр, Зб, Мм), *дуже маїучий* (Мм), *маїушчий* (Іл), *боґачка* (Ндб, Трш), *боґатир* (Іс, Км), *боґатир* (Км), *боґатир / у с'ачину майе* (Км), *заможний* (Лж, Нп), *зам'іжний* (Б, Др, ЗГ, Іс, МК), *в'іл'можний* (Дв), *буржуї* (Сл).

‘люди, які не мають свого житла’: *ком'ірники* (Гр, Дб, Кж, Кс), *ком'ірник* (Рдн), *ком'ірничка* (Гр), *у ком'ірне йшли* (Брд, Вс, Дб, Дв, Зб, К, Лк, Мш, Пр, Рп, Ус), *квартирант* (Бз, Бл), *кварт'ірант* (Пд, Ркш), *зн'імач* (Пд), *орендар* (Рп), *приїмак* (Рш), *наймали квар'іру* (Лн), *безпритул'ний* (Вл), *у ком'ірне сидит* (Рдн).

‘жебрак’: *жебрак* (Вв, Гр, Дб, Зб, Іл, Кл, Лк, Лн, МК, Мх, Пдв, Рж, Рп, СтЖ, Трш), *жабрак* (Км), *прос'ачий* (Рд), *п'рос'ачий* (Зб, Лж, СтБ), *п'рос'учий* (Кж, СтВ), *прос'ашчий* (Кп, Пр, Ркш), *просак* (Гр), *прохач* (Мш), *попрошайник* (Гр), *прошак* (Бз, Дв, Др, Лн, НСт, Пд, Рш), *прошар* (НСт), *п'рос'ушчий* (Мм), *просатор* (Іл), *просатор* (БП, СтВ), *просатар* (Рдн), *попрошка* (К), *сторбар* (Др), *старец* (Б, Бл, Вл, Вр, Іл, Кп, Лн, Мш, Ндб, Нл, Пр, Пш, Рдн, Ус), *нишчий* (Бр, Ндб), *саракий* (СтБ), *сарака* (К), *заїда* (Кп), *б'ідний* (Врч, К, Тр), *нишчасний* (Нп), *чаршатор* (СтБ), *ходить за прошенням х'л'ібом* (Кд), *їде за прошенням* (Врч), *їде просити хата в'ід хати с чужого села* (Др).

‘жебракча’: *жебракча* (Вв, Гр, Зб, Кл, Мх, Пдв, Рж, Рп, Трш), *прос'ача* (Рд), *п'рос'уча* (Кж), *п'рос'ача* (Зб, Лж), *прос'ашча* (Пр, Ркш), *п'рос'ушча* (Мм), *прошачка* (Бз, Дв, Лн, НСт, Пд, Рш), *прошар'ка* (НСт), *прохачка* (Мш), *старчиха* (Б, Вл, Кп, Ндб, Нл, Пр), *старица* (СтЖ), *просаторка* (Іл), *просатор'ка* (БП, СтВ), *просатар'ка* (Рдн), *б'ідна* (К, Тр), *нишчасна* (Нп), *жебрайе / п'роси* (Дб).

‘волоцюга, бездомна людина’: *б’ідний* (Кл, Ндб, Нп, Лк, СК), *б’ідар’* (Пд), *бурлак* (Км), *пийак* (Км), *лаїдак* (Км, НСт), *л’ін’ух* (Дв, Мх), *зледар* (Рп), *злідн’а* (Рп), *злод’ий* (Пр), *проїдисв’іт* (Ус), *бан’д’уга* (Нл), *безхатник* (Кж), *бездомний* (Іл, Рдн), *бездомник* (Кж), *волоц’уга* (Вл, Рж), *проізвол’ашчий* (Рш), *са’ракий* (СтБ), *са’раку нешчасний* (Лж), *п’рос’учий* (Вв), *прошак* (Вр), *жебрак* (Кд, НСт, Пдв), *приход’ашче* (СтВ), *бездел’ний* (НСт), *не хоче робити / баїдужний* (Врч), *пустий л’омпак / лега / л’омпак / гнил’ак* (Зб), *безпри’тул’не / н’і кола н’і дво’ра* (Гр), *бомж* (Бп, Вв, Дб, Дв, Трш), *ходить л’ондом* (Рдн), *ледашчий* (Лн), *л’ін’ух* (Дв).

‘засуджений’: *т’уремник* (Б, Бн, Бп, Вл, Врч, Вс, Дб, Кж, Кл, Кп, Лж, Лн, Мх, Нп, НСт, Пш, Рд, Рдн, Ркш, Рш, Трш), *т’уремничик* (Вв, Км, Лж, Мш, Нл, Пд, Пр, СтВ, Тр), *крим’іналник* (Лж), *крим’інарник* (Гр), *кримінарник* (Лк), *крим’інал’ник* (Зб, Кд, МК, Пдв, Рп), *крима’нар’* (Дв), *су’жений* (К, Сл, Тп), *су’жений* (Брд, Лж), *зак’ритий* (Лж), *за’суджений* (Рж), *засу’жений* (Мл), *засу’жений* (Чрн), *ви’ноўний* (СтВ), *буў у т’ур’м’і* (Крч, НСт), *буў у крим’інал’і* (Кл), *ареш’тант* (Іл), *кровоу’бивец* (Ус).

Назви осіб за національністю та місцем проживання

‘сусід-покутянин’: *су’с’ід* (Бн, Бп, Брд, Вл, Вв, Дб, Дв, ЗГ, Зл, К, Кд, Км, Лж, Лн, Лш, Мл, Мм, Мх, Нл, НСт, Пдв, Пн, Пр, Пш, Рдн, Рж, Рп, Рх, Рш, СтВ, Тп, Трш, Яр), *су’с’іда ‘сусідка’* (Бр, Кл, Лж, Лш, НСт, Пг, Пдв, Рдн, СК, Тп, Шп), *су’с’ідка* (Грз), *ку’т’ани* (Др, Кп), *одноку’т’ани* (Яр), *ку’т’ар’і* (Пд), *одноку’т’ар’і* (Пд), *на одн’ім ку’т’і* (Ркш), *су’с’іди на одн’ім ку’т’і* (СтВ), *з нашого ку’та* (Сн), *з одного ку’та* (Пдв).

‘односелець’: *одно’селец’* (Вр, Гр, Лш, Пд, Пш, Рп, Рх, СтВ), *односел’чанин* (Бп, Вв, Вл, Зл, К, Кж, Кп, Лж, Лн, Мм, Мх, Мш, Пр, Рдн, Ркш, Рп, Рх, Сн, Яр), *з одного села* (Зб, Лк, Пдв, Рш), *з мого се’ла* (Мш), *з одного гн’із’да* (Гр), *земл’ак* (Гр, Зб, Лж, НСт, Пр), *м’есний* (Вр, Др, Іс), *с’іл’с’кий* (Сл, Тп, Шп), *наш’і л’уди / с’іл’с’к’і* (Врч, Дб, Др, Лж, Мм, Нл), *тут йіх кор’ін’* (Гр), *хат’н’і ‘з однієї хати, з однієї сім’ї’* (Грз, НСт, Сл).

‘переселенець’: *переселенец* (Дж, Кп, НСт, Сл, Ркш, Рп), *переселенец*’ (Пш), *переселениц* (Брд), *зайеж:ий* (Яр), *зайда* (Гр Кп), *зайшлий* (БП, Зб, Лк), *чужий* (К, Кд), *чужак* (Рх), *чужоземец* (Вл), *чуженица* (Лж), *чужинец*’ (Пд), *з чужини* (Рш), *приїмак* (Гр, Мх, Рш), *москал*’ (БП, Лж), *приїїж:ий* (Дв, ЗГ, Кс, Трш), *приїеж:ий* (Вс, Дв, К, Кж, Ндб, Сл, Сн, СтВ, Пн, Пр, Рх), *приїдешний* (СтВ), *прийшлий* (Лк, Рп), *сторонский* (Др, Іл, Лж, Мл, Мш, Нл, Пдв, Рд), *поселенец*’ (БП), *непервакований* (заст) (Дж).

‘міський житель’: *городский* (Вр, Дв, Др, Зл, Км, Лж, Лк, Лн, Мш, Нл, Пд, Пн, Пр, Рх, Рш, Сн, СтЖ, Яр), *город’анин* (Вл, Пш), *м’іс’кий* (Вв, СтЖ), *м’ишчанин* (БП, К, Кп, Пш, Ркш, Рп, Рх (заст.), СтВ), *м’ишча’нин* (Мш), *м’ишчун* (Зб), *з м’іста* (Рп), *з’города приїїхали* (Вл), *й’город’і жиїє* (Дб).

‘українець у номінації інших національностей’: *україїнец*’ (Дж, Др, Кд, Лж, Мм, Ндб, Нп Пш), *хо’хол* (Гр, Лв, М), *ха’хол* (Лж (знев), Мш, Рх (нове)), *во’локи* (знев. Рх), *баса’раби* (Рш), *баса’рабц’і* (Лн, Мш), *бен’дери* (Рх), *бидло* (Зб), *хло’пи* (Зб), *мама’лижники* (Гр), *буко’винц’і* (Іс), “*наш брат*” (самоназва) (Зб), *’руси* (Зб), *мужи’ки* (Др, НСт, Сл), *му’жичка* (НСт), *зак’л’ат’і україїнц’і* ‘щирі патріоти’ (Сл).

‘росіянин’: *’руский* (Бл, Бн, Врч, Вс, Грз, Дб, Др, ЗГ, Зл, Іл, Іс, Кд, Кл, Кс, Кст, Лж, Лн, Лш, Мл, Мм, Мх, Нп, НСт, Ош, Пг, Пдв, Рдн, Рх, Рш, СК, Сл, СтЖ, Тп, Трш, Чрн, Чрп), *ру’сак* (Бз, Кп), *рос’іїанин* (Зб, Пш), *ка’цап* (БП, Мш, Рх), *москал*’ (БП, Др, Зб, Іл, Іс, Кл, Кст, Лв, Лж, Лк, Мш, НСт, Пн, Рп, Сл, СтВ, Тп, Ус, Чрп), *куму’н’іст* (Пн), *моск’в’ічка* (Мш), *со’в’ети* (ЗГ).

‘білорус’: *б’іло’рус* (Пш, Кп, Лж).

‘єврей’: *жид* (Бз, Бн, БП, Вв, Вл, Вр, Врч, Вс, Гр, Грз, Дв, Др, Іл, Іс, Зб, Кж, Кл, Км, Кп, Крч, Лв, Лж, Лк, Лн, Лш, Мл, Мм, Мш, Нл, Нп, НСт, Пг, Пдв, Пн, Пр, Рд, Рдн, Рп, Рш (знев.), Рх, СК, Сл, Сн, СтВ, Тп, Трш, Чрн, Шп, Яр), *жи’док* (Сл, Шп), *жид пар’хатий* (Рх), *’жидова не’в’іра* (Лж, знев.), *жид пар’шивий* (Мх), *жи’д’іўка* (Др, Лж, Мх, Нп, НСт), *жи’д’івочка* (Врч, Ндб, Пдв), *йеў’реї* (Бз, Грз, Дж, ЗГ, Кд, Кп, Кс, Мл, Нл, НСт, Пд, Пш, Рж, Рш, Сн,

Тп, Трш, Яр), *йеу^лрейчик* (ірон. Кс, Лн), *йеу^лрейчка* (Іс, (ірон.) Кс, Мм), *еу^лрей* (Бн, Др, Мл).

‘німець’: *н^л’імец* (Бл, Вл, Грз, Др, Зб, ЗГ, Іл, Кл, Лж, Лн, Лш, Мм, Мх, Нп, НСт, Пдв, Пн, Пр, Рд, Рдн, Рп, Рш, СК, Сл, СтВ, Тп, Трш, Чрн), *н^л’імец’* (Пш), *шваб* (БП, Зб, Лк, НСт, Рд, Трш), *фа^лшист* (Вл, Лж, Мш), *фр’іц* (Дв, Мш, Сн), *аўстр’і^лйак* (Лн, Рп).

‘поляк’: *пол’аки* (Б, Бл, Бн, БП, Врч, Вс, Грз, Зб, ЗГ, Іл, Кд, Кж, Кл, Лж, Лн, Лш, Мм, Мл, НСт, Пдв, Пш, Рп, Сн, Тп), *пол’ак* (Дж, Іл, Лж, Лш, Рдн, СтВ, Ус), *пол’ка* (Вс, Лж), *пол’ачка* (Зб, Лж, Лш), *л’а^лхи* (Зб, Лн, Мш, Рх (знев.)), *л’аг^лури* (Рх, знев.), *н^л’іміц’і* (Рш), *па^лни* (Лж), *боїки* (Гр), *боїки* (СтВ), *мазур* (НСт, Дб), *шл’ахта* (Вс, Др), *шл’ах^лтун* (Др), *карга^лни* (Км), *кон’у^лки* (Чрш жарт.), *куцка^лни* (Чрш жарт.).

‘румун’: *ру^лмун* (БП, Грш, Др, ЗГ, Іс, Мл, Мм, Мх, НСт, Пн, Пш, СК, Сл, СтВ, Трш), *ру^лмин* (Бз, Вл, Грз, Кп, Лн, Ндб, Пр, Ркш), *ри^лмун* (Бн, Врч, Грз, Др, Зл, Кд, Кл, Км, Крч, Кс, Лж, Мм, Нп, Пдв, Рд, Рп, Рш, СтЖ, Тп, Трш, Шп, Яр), *рум’ін* (Вр, Пд, Рш), *посто^лли* (Рх), *посто^ллик* (Мш), *жан^лдар’і* (Рш), *ци^лгани* (Дв, Лж), *гарга^луни* (Рд).

‘молдаванин’: *молда^лванин* (Пш), *молда^лван* (Рх), *молда^лванка* (Рх), ‘нерозумна жінка’ (Рх), *молда^лвани* (Вл, Др, Зл, К, Мм), *молдо^лван* (БП, Лш), *молдо^лван* (Кп, Ктл, Лж, Лн, Мх, Рх, Рш), *молду^лван* (Ркш), *мама^ллижник* (Мш), *ци^лгани* (Лн).

представники інших національностей: *ци^лгани* (Др, Зл, К, Лн, Нл, СтЖ), *ци^лганка* (Др, Кж), *турки* (Зл, ЗГ, Іс, Лж, Нп, Рх), *та^лтари* (Іс, Лш), *аўст^лр’іц’і* (Зл), *перев’ід^лник* ‘нащадок змішаного шлюбу’ (НСт), *м’ішан’і* *л’уди* ‘населення різних національностей’ (Грз, Ктл), *гу^лцули* (Лш, Нп, Рд), *гу^лцули* (Бн, Дж, Зб, ЗГ, Рдн, СК, Ус), *ма^лд’ари* (Пдв), *ма^лд’арка* (Лж), *узбек’іс^лтаниц* (Бн), *лат^лв’ійка* (Бн), *чах* (Мм), *чех* (Сл), *уз^лбеки* (Лш).

Людина за віросповіданням:

‘старообрядець’ (мн.): *немає назви* (Бз, Вл, Вр, Врн, Гр, Зб, Кж, Кл, Лж, Лк, Лн, Мш, Нл, Ош, Пд, Пр, Рд, СК), *старов’іри* (Вв, Др, Ктл), *старов’ери* (СтЖ, Чрп), *старов’іри*’і (СтВ), *липовани* (Вв, Дв, Км, СтВ, СтЖ, Трш).

‘людина іншої віри’: *п’ат’іди*’с’атники (Пд), *п’атиди*’с’атники (Гр, Зл, Км, Лк, Тв), *п’ітиди*’с’атники (Лж, Трш), *п’ади*’с’атники (БП, Ктл), *пійт’іди*’с’атники (Сн), *п’іди*’с’атники (К), *христи*’їяни-*бап*’тисти (Кс, Ркш), *бап*’тисти (Бл, Грз, Зб, К, Кс, Лк, Мш, Ндб, Рх), *бап*’т’істи (Бз, Врн, Кп, Лн, Нл, НСт, Пд, Пр, СК), *бап*’т’іст’і (Вр, Рш), *суботник* (Тв), *суботниця* (Лж), *суботники* (Бн, БП, Вв, Вл, Вр, Врч, Дб, Др, К, Ктл, Лж, Лк, Лн, Мл, Мм, Ндб, Нп, НСт, Пг, Пд, Пн, Рдн, СК, СтЖ, Трш), *суботн’ік* (Врн, Дв, Зл, Мш, Нл, Пр, Ркш), *суботничка* (Брд, Рдн), *субот’аник* (Бр), *ка*’толик (Пд, Тр), *сек*’тант (Км, Рд, Рж, Тв), *йе*’гови (БП, Вв, Вл, Лн, Ркш, Тр, Трш), *йего*’в’іст (Кж, Км, Мш, СтВ, Тр, Яр), *йего*’в’іст’і (Бз, Вр, Врч, Дб, Кс), *св’ідки* *бога* *йе*’гови (Кп), *св’ідки* *йе*’гови (Зл, Іл, Нл), *і*’гови (Лж), *штунда* (Лн), *штунди* (Пр, Рх, Яр), *в’іруйучий* (Сл), *веруйуч’і* (Рх), *веруйушчий* (Ндб), *в’еруйушчий* (Вл, Нл, Рш), *по*’кайаний (Бн, БП, К, Км, Мл, Рп, Сн, СтВ, СтЖ, Тр, Чрп), *по*ка’їйти (Мх, Нп, НСт, СтВ, Чрп), *адвен*’тист (Грз, Ндб), *агвен*’т’іст (Сн), *протис*’тант (Лк), *наза*’р’ани (Лк), *не*’д’іл’ник (Вл), *іно*’в’ір (Пш), *іно*’в’ірець (МК), *йевангел’іст* (Рп), *йевангел’іст’і* (Дб, Кс, Лж, Пг), *ун’і*’яти (Пг), *в’ірний* (Дб), *нехристи*’їянин (Лж), *не*’нашойі *в’іри* (Лж), *ау*’токе’фал’ний (Бн).

‘побожна людина’: *в’іруйучий* (Гр, Іл, Лж, Пг, Пд, Пр, Ркш), *в’еруйучий* (Вр), *в’іруйушчий* (Пн, Тр, Чрп), *дужи* *в’іруйучий* (Др), *по*’божний (Вв, Др, Іл, Кж, Км, Кп, Лж, Лк, Мх, НСт, Пш, Рд, Рх, СтВ, СтЖ, Тв, Трш), *бого*’м’іл’ний (Бз, Вл, Др, Зб, Зл, Ктл, Лн, Мм, Мш, Нл, Рп, СК), *богол’убивий* (Тв), *Бо*’жа *л’у*’дина (Дв, Рш), *по*’кайаний (К, Сн), *по*ка’їйтка (НСт), *христи*’їянка (БП), *христ’і*’їяни (Яр), *цер*’коуна *л’у*’дина (МК), *благосло*у’лен:ий (Нп), *ч*есний (Бл), *мо*ц *мо*л’ашчий (Др).

‘атеїст’: *не*’в’іруйучий (Бз, Брд, Зб, Лк, Рдн), *не*’в’іруйушчий (Вл, Мх, СтЖ), *не*’в’ірний (Рд, Тр), *не*’в’ір (Лв, Лж, Пд), *не*’в’ірник (Дв, Рш), *без* *в’іри*

(НСт), *без^вірний* (Мм), *без^вірник* (Сн), *без^божний* (Ктл, НСт), *без^божник* (Вв, Іл, К, Лж, Лн, МК, Ндб, Пш), *без^божн'ік* (Мш, Яр), *кому^ніст* (Пн), *ан^цихрист* (Гр, Кп, Рх), *ан^тіхрист* (СтВ), *нечес^тивий* (Ркш), *н'і до^Бога / н'і до^чорта* (Трш), *не^добра л'у^дина* (Чрп), *не^вірна ду^ша* (Нп), *без^душний* (Км, Мм), *небого^міл'ний* (Рп), *ате^йіст* (Грз, Рж), *не^йе в'іруйучий* (СК), *та^ка^як бан^тисти / н'і^чо ни в'іри / н'і^чо ни зна^йе* (Бл), *ни^Богови / ни^лудим* (Тв), *н'і^Богов'і н'і^чортів'і кочер^га* (Лн).

‘священик’: *п'ін* (Бз, Бл, Врч, Вс, Гр, Грз, Дб, Дж, Зб (знев.), ЗГ, К, Км, Кп, Крч, Кс, Кст, Ктл, Лв, Лж, Лк, Лн, Лш, МК, Мл, Мм, Мх, Мш, Ндб, Нп, НСт, Ош, Пг, Пд, Пн, Пш, Рд, Рж, Ркш, Рп, Рх, Рш (знев.), СК, Сл, СтВ, СтЖ, Стц, Тв, Тп, Тр, Трш, Чрн, Чрп, Чрш, Яр), *ба^тушка* (Б, Бз, Брд, Вв, Вл, Вр, Врн, Вс, Гр, Грз, Дб, Дв, ЗГ, Зл, Іс, Км, Кп, Ктл, Кс (нове), Лв, Лж, Лн, Лш, Мл (нове) Мш, Ндб, Нл, НСт, Ош, Пг, Пд, Пр, Рж, Ркш, Рп, Рх, Рш, СтВ, СтЖ, Тв (зверт.), Тр, Чрн, Чрп, Яр (зверт.)), *па^нотец* (БП, Врч, Вс, ЗГ, Іс, Кд, Крч, Лж, Лш, Мм, Нп, НСт, Пн, Рд, СК, Сн, СтБ, СтВ, СтЖ, Тв, Тп, Трш, Шп), *па^нотец'* (Лк, МК, Рп), *па^нотиц* (Бн, Др, Кл, Лж, Лк (зверт.), Лш, Мл, Мм, Пг, СК), *панот^ц'і* (Кл), *па^ноч:ик* (Врч, НСт, Шп), *к^с'онз* (Зб, Іл, Кж, Ол, Рдн, Ус), *о^тец* (Бл, Вв, Дж, Іл, Крч, Лж, М, Ол, Пн, Рдн), *о^тиц* (Дв), *па^н'і о^тец* (Мх (зверт.), Пн), *о^тче* (зверт.) (Тв), *о^тче ду^хо^уний* (зверт.) (Кс), *п^риут* (Дв, СтБ), *доб^роз'ії* (Ош), *о^тец-доб^роз'ії* (СтЖ), *св'аш^чен:ик* (Бл, Дж, Др, Іс, Кд, Кс, Лж, Пн, Рд, Рдн, Стц, Тп, Ус, Чрн), *св'аш^ченик / о^тец // хто^каже п'ін / хто^каже св'аш^ченик / хто^каже о^тец* (Бл), *о^тиц ал'бо ба^тушка / по-ри^мунски п^риут* (Дв), *о^тче ду^хо^уний* (зверт. Кс).

‘дружина священика’: *ма^тушка* (Б, Бз, Бн, Брд, Вл, Вр, Врн, Врч (нове), Гр, Грз, Дб, Дв, Зл, ЗГ, Кп, Крч, Ктл, Лв, Лж (нове), Лк, Лн, Лш, М, Мл (нове), Мш, Ндб, Нл, НСт (нове), Ош, Пг, Пд, Пн, Пр, Пш, Рж, Ркш, Рп, Рх (нове), Рш, Сл, СтБ, Тв, Тп, Чрп, Яр), *попа^д'а* (Бл, Вв, Гр, Грз, ЗГ, Іл, К, Кд, Км, Кп, Крч, Кс, Кст, Ктл, Лж, Лк (заст.), Лш, Нп, НСт, Ош, Пг, Рд, Рдн, Рж, Рп, Рш, Рх (заст.), СК, СтВ, СтЖ, Стц, Тв, Тр, Трш, Чрн, Чрш, Шп, Яр), *попа^д'е* (Пг), *по^тиха* (Кс), *доб^роз'іка* (БП, Врч, Вс, Др, Кд, Км, Кл, Кс, Мм,

НСт, Пн, Рд, СК, СтВ, Тв, Тп, Чрп), *добро|з'їйка* (ЗГ, Іс, Лж, Лш, МК, Мл, НСт, Рп, Сн, СтЖ, Шп), *їїмост'* (Дж, Зб, Кж, Стц, Ус), *їємост'* (Ол, Рдн), *їє|гомост'* (Рдн) *приу|теса* (СтБ, СтВ), *пан'і |матка* (Рп), *ж'інка па|нотцева* (Мх), *по|нова ж'інка* (ЗГ).

‘діти священика’: *по|нов'і |д'їти* (ЗГ, Лш, Чрн), *по|п'їўск'і |г'їти* (Лк), *син по|п'їў* (НСт), *доч|ка по|нова* (НСт), *па|нотцев'і |д'їти* (Іс, Лж, Мм, СК), *па|нотцева |д'їўчина* (Іс), *па|нотц'їў син* (Іс), *па|нотца |д'їти* (Др), *па|нотчиков'і |д'їти* (Крч), *|бат'ушков'і |д'їти* (Зл, Лн), *|бат'ушк'їни |д'їти* (Ктл), *|дочка св'аш|ченика* (Кс), *пан:а* (Врч), *па|нич* (Врч), *добро|з'їчин'і |д'їти* (Кл, Мм).

‘дзвонар’: *пала|мар'* (Б, Бз, БП, Брд, Вл, Врч, Вс, Гр, Дб, Дв, Др, Зб, ЗГ, Зл, К, Кд, Кж, Кл, Км, Кп, Крч, Лж, Лк, Лн, Лш, Мл, Мм, Нп, НСт, Пг, Пд, Пр, Рд, Рдн, СК, Сл, СтБ, СтВ, СтЖ, Тр, Трш, Ус, Чрп, Шп, Яр), *пала|мар* (Вв, Вс, Лш, МК, Мл, Мх, Мш, Пн, Рж, Рп, Сн, Тв, Чрн), *пал'а|мар* (Бл), *пана|мар'* (НСт), *зво|нар'* (Бз, БП, Зл, Іл, К, Кп, Лв, Лж, Лн, Лш, Ндб, Пд, Рдн, Яр), *зво|нар* (МК, Пш, Рж), *с|тароста* (Вр, Ктл, Ндб, Рх, Рш), *слу|живий* (Ркш), *прис|лужник* (Кд).

‘керівник церковного хору, дяк’: *д'ак* (Бз, БП, Вл, Вр, Врн, Грз, Зл, К, Кж, Кл, Кп, Ктл, Лж (нове), Лн, Лш, Мш, Ндб, Нл, Пд, Пр, Пш, Рж, Рд, Ркш, Рп, Рх, Рш, Сл, Шп, Яр), *д'ак* (Нп), *д'ек* (Бл, Зб, Рдн, Тв, Ус), *дири|гент* (Вв, ЗГ, Іс), *дири|жор* (Тр), *|даскал* (Брд, Врч, Вс, Гр, Дб, Дв, Др, ЗГ, Кд, Км, Крч, Лж, Лш, МК, Мл, Мм, Мх, НСт, Пг, СК, СтБ, СтВ, СтЖ, Трш, Чрн, Чрп), *|даскал / тої шо п'їд па|нотцевою ру|коў* (Крч), *даска|лиха* (Лж), *псал|тирищик* (ЗГ), *хо|р'їст* (Пн), *|регент* (Км), *кер'їўник цер|коўного |хору* (Рдн), *кер'їўник |хору* (Кд), *к'їрує |хором* (Лк).

‘люди, які співають у церкві’: *хо|р'їсти* (Б, Брд, Вл, Врн, Вс, Дв, ЗГ, К, Кд, Кл, Крч, Ктл, Лж, Лк, Ндб (нове), Пд, Рд, Рдн, Рж, Сн, СтВ, СтЖ, Тр, Чрн, Чрп, Яр), *хо|ристи* (Вв, Гр, Зб, Ркш, Рп, Тв, Ус), *хо|р'їст'і* (Врч, Дб, Пг, Пн), *ко|р'їсти* (СтБ), *сп'їва|ки* (БП, ЗГ, Кл, Лж, МК, Мм, Нп, НСт, СК (нове), Сл), *хор* (Бл, Іл, Кж, Лж, Мх, Трш, Чрп), *хо|р* (Сн), *цер|коўний хор* (Бз, Вв,

Ндб), *ˈn'eŭc'i* (Бз, Вр, Грз, Зл, Км, Кп, Мш, Ндб (заст), Нл, Пр, Рх, Рш), *ˈneŭc'i* (Лв, Лн), *ˈn'iŭc'i* (Пш).

‘касир’: *каˈc'ip'* (Вл, Вр, Грз, ЗГ, Кд, Кл, Лн, Лш, Мм, НСт, Рд, СтЖ, Чрн, Яр), *каˈc'ip* (Врн, Зл, Рх), *каˈcип'* (Кд), *каˈc'ipка* (Лк, Пн), *кас'ійер'* (Ктл), *кас'ійерка* (Км), *каˈc'ipша* (Кп, Ркш, Рш), *цей / шо збиˈрайе грош'і* (Сл).

‘церковний староста’: *сˈтароста* (Б, БП, Вр, Врн, Вс, Грз, Дб, Дв, К, Кд, Крч, Ктл, Лж, Лк, Лн, Мл (нове), Мш, Ндб, Нл, НСт, Пг, Пд, Рд, Рж, Ркш, Рх, Рш, СК, СтВ, Тв, Ус, Чрп, Яр), *сˈтароста ˈцѐр'кви* (Гр, Іс, Кл, Нп, СтЖ), *сˈтароста деˈс'атки* (Вв), *сˈтаришій цѐр'коўний* (Тр), *цѐр'коўний сˈтароста* (Бз, Зл, Кп, МК, Пр, Пш, Рп), *голоˈва цѐр'коўного ком'ітету* (Зб, Рдн), *голоˈва дваˈц'атки* (Пн), *наˈчал'ник ˈцѐр'кви* (Сн), *голоˈва ˈцѐр'кви* (Бл, Врч, Іс, Кл, Шп, Ус), *в'ін йак скаˈзати тиˈпер голоˈва рив'із'ійної коˈм'іс'ійі / в'ін так йак рив'ізор їкійс* (жарт.) (Мх), *йе сˈтаришій чолоˈв'ік / шо в'ін за то ўс'о в'ідов'ідає* (Кд); *сˈтароста – хаˈз'айін ˈцѐркви* (Ркш).

‘учасники церковного комітету’: *дваˈц'атка* (Гр, Грз, ЗГ, Зл, Крч, Лк, Лн, Мх, Ндб, НСт, Рдн, Сл), *дваˈц'атники* (Пд), *цѐр'коўна дваˈц'етка* (Іс), *деˈс'атка* (Вс, Ндб), *деˈс'атники* (Дв), *ˈаўтус* (Лж заст.), заст. *еˈп'ітропи* (Др, Км, МК, Мл, Мм, СтВ), *ˈп'ітропи* (Лж, СК, Чрн), *цѐр'коўний ком'ітет* (Брд, Зб, Кд, Рдн), *цѐр'коўн'і бˈрат':а* (Рдн), *бˈратство цѐр'коўне* (Ус), *браˈти* (Вв), *бˈрат':а* (Бл, Дб, Іл, Мл, Рп, Ус), *сестˈриц'і* (Бл, Іл, Рдн, Рп, Ус).

‘чернець’: *моˈнах* (Б, Бз, Бн, БП, Бр, Брд, Вл, Вр, Врн, Врч, Вс, Грз, Др, ЗГ, Зл, Іс, К, Кл, Кп, Крч, Кс, Кст, Лв, Лж, Лк, Лн, Лш, М, МК, Мл, Мх, Мш, Ндб, НСт, Нп, Ош, Пг, Пн, Пд, Пр, Пш, Рд, Рдн, Рж, Ркш, Рп, Рх, Сл, СтБ, СтВ, СтЖ, Стц, Тв, Тп, Тр, Трш, Ус, Чрн, Чрш, Шп), *ˈмонах* (Бл, Брд, Вв, Дж, Зб, Зл, Іл, К, Кд, Кж, Ктл, Нл, Ол, Пг, Пдв, Рдн, Чрп), *маˈнах* (Вс, Дв, СтЖ), *каˈлугор'* (Дв, Лк (заст)), Км (заст.), Рд (заст.), *каˈлугар'* (Гр, Дб, СтБ (заст), СтВ, Тр), *монасˈтирник* (Рш), *іˈгумен* (Вс).

‘черниця’: *моˈнашка* (Бз, Бл, Бн, БП, Бр, Вл, Вр, Врн, Врч, Вс, Грз, Дв, Дж, Др, Зб, ЗГ, Зл, Іл, Іс, К, Кд, Кж, Кл, Кп, Крч, Кс, Кст, Лв, Лк, Лн, Лш, М, МК, Мл, Мх, Мш, Ндб, Нл, Нп, НСт, Ол, Ош, Пг, Пн, Пр, Рд, Рдн, Рж, Ркш,

Рп, Рх, Сл, СтБ, СтЖ, Тв, Тр, Чрн, Чрш), *ма¹нашка* (Б, Врн, ЗГ, Пр, Рш, Сн, Яр), *мо¹нахин'а* (Пн, Пш, Рд, СК, СтВ, Стц, Тв, Тп, Трш, Ус, Чрп, Шп), *мона¹хин'а* (Брд, Кж, Пд, Рдн), *ка¹лугор'ка* (Гр, Дб, Км (заст.), Чрп (заст.)), *ка¹лугар'ка* (СтБ (заст), СтВ), *чер¹ниц'а* (Яр), *ма¹тушка* (Вв зверт.), *ігу¹мен'йа* (Вс), *цер¹коўна / во¹на ўже лиш д¹л'а са¹мого ¹Бога* (Тр).

Людина як учасник обрядової дії.

‘баба-повитуха’: *мо¹ша* (Б, БП, Бр, Брд, Вв, Врч, Вс, Дб, Дв, Др, Іс, К, Кл, Крч, Кс, Ктл, Лж, Лк, Лш, Мл, Мм (заст), Мх, Нп, НСт, Ош (заст), Пн, Пш, Рд, Ркш, Рп, СК, Сл, Сн, СтБ, Тп, Трш), *мо¹ш'а* (Бр, Врч, Гр, Км, СтВ, Тв, Тр, Чрн, Чрп), *дер¹жаўна мо¹ша* (Лк), *ц'ісарска мо¹ш'а* (Лк, СтВ), *аку¹шерка* (Дж, Лв, Лж (нове), Мм, Ол, Ош), *аку¹шар'ка* (Іл, Іс, НСт, Рдн, Ус), *аку¹шарка* (Мм), *ку¹шар'ка* (Бн, НСт, Пдв), *ба¹ба* (Бз, Бл, Врн, Ктл, М, Мл, Ндб, Рх), *ба¹бка* (Зл, Мш, Рш), *ба¹ба-пови¹туха* (Лв, Лн, Пш, Рдн, Стц), *ба¹бка-пови¹туха* (Вл, Кп, Ндб, Пш), *ба¹би'а-пови¹туха* (Пд), *пови¹туха* (Вс, Грз, Кж, Кст, Лш, Пг, Тв, Шп, Яр), *па¹вушка* (Кд), *ба¹ба-ўйазо¹пуна* (СтЖ), *ба¹ба-мо¹ша* (Пр), *з¹нахар'ка* (Вр, М), *ба¹ба / шо при¹має ро¹ди* (Нл, Яр), *та / шо ро¹ди при¹має* (Бр, ЗГ, Кс, МК, Чрш), *та / шо в'ідби¹рає д'іти* (Пг).

‘хрещений батько’: *бат'ко* (Б, Бз, Бл, Бн, Бр, Брд, Вв, Вл, Врч, Вс, Гр, Грз, Дб, Дж (зверт.), Зб, Зл (заст.), Іс, К, Кд, Кж (зверт), Км, Крч, Кст, Ктл, Лв, Лш, М, Мл, Мм, Мх, Ндб, Нп, НСт, Ош, Пг, Пд, Пш, Рд, Рдн, Рж, Рп, Рх, Рш, СК, СтБ, СтВ, Стц, Тв (част), Тп, Тр, Ус, Чрн, Чрп, Чрш, Шп, Яр), *бат':о* (Іл), *х¹ресний бат'ко* (Вс, Кж, Ол, Рдн), *хре¹шчений бат'ко* (Дж, Др, Кп, Ктл, МК, Мх, Пд, Сн), *хрес¹т'іл'ний бат'ко* (Ркш), *на¹нашко* (Бз (заст), БП, Вр, Врн, Дв, ЗГ, Зл, Кл, Кс, Лк, Лн, Мш, Нл, НСт (рідк.), Пн, Сл, Сн, СтЖ, Тв, Тр, Трш), *хре¹шчений на¹нашко* (Пр).

‘хрещена мати’: *матка* (Б, Бз, Бл (зверт), Бн, Бр, Брд, Вв, Вл, Врч, Вс, Гр, Грз, Дб, Дж (зверт), Зб, Зл (заст), Іл, Іс, К, Кд, Кж (зверт.), Км, Крч, Кст, Ктл, Лн, Лш, М, Мл, Мм, Мх, Ндб, Нп, НСт, Ош, Пг, Пд, Пш, Рд, Рдн, Рж, Рп, Рх, Рш, СК, СтБ, СтВ, СтЖ, Стц, Тв (част), Тп, Тр, Ус, Чрн, Чрп, Чрш, Шп,

Яр), *хрешичена* ¹матка (Др, Кп, МК, Мх), *хресна* ¹матка (Вс, Ол), *хрес'т'іл'на* ¹матка (Ркш), *на'нашка* (Бз (заст), БП, Вр, Врн, Дв, ЗГ, Зл, Кл, Кс, Лк, Лн, Мш, Нл, НСт (рідк.), Пн, Сл, Сн, СтЖ, Тв, Тр, Трш, Чрн (заст.)) *хрешичена* ¹на'нашка (Пр), *хрешичена* ¹мама (Сн), *хресна* ¹мама (Кж), *хрешичена* ¹мати (Дж).

‘хрещені батьки для рідних батьків дитини’: *кум* (Бз, Бл, Бн, БП, Бр, Вв, Вл, Вр, Врн, Вс, Гр, Дв, Дж, Зб, ЗГ, Зл, К, Кд, Кж, Кп, Ктл, Лж, Лк, Лн, Лш, Мм, Мх, Мш, Нл, Нп, НСт, Пд, Пн, Пр, Пш, Рдн, Ркш, Рх, Рш, Сл, Сн, СтБ, СтВ, СтЖ, Тп, Тр, Трш, Чрп, Чрш, Яр), *ку¹ма* (Бз, Бл, Бн, БП, Бр, Вв, Вл, Вр, Врн, Вс, Гр, Дв, Дж, Зб, ЗГ, Зл, К, Кд, Кж, Км, Кп, Ктл, Лж, Лк, Лн, Лш, Мм, Мх, Мш, Нл, Нп, НСт, Пд, Пн, Пр, Пш, Рдн, Ркш, Рх, Рш, Сл, Сн, СК, СтБ, СтВ, СтЖ, Тп, Трш, Чрп, Чрш, Яр), *с¹таршиї кум* (Мм, Лш, НСт).

‘хрещеник’: *ф'ін* (Бл, Бн, Бр, Вв, Вл, Вр, Врн, Вс, Дж, Зл, Кд, Кж, Ктл, Лк, Лн, Лш, Мм, Нл, Нп, НСт, Пр, Пш, Рдн, Ркш, Рх, Рш, Сл, Сн, СтБ, Чрш, Яр), *ф'інок* (Зл), *ф'ійін* (Зб), *ф'іне'н'атко* (Кп), *ф'ін хрешичений* (Тп), *похресник* (Бз, Ркш), *хрешичений* (Мш), *хрешичений син* (Дж).

‘хрещениця’: *ф'іна* (Бн, Бр, Вв, Вл, Вр, Врн, Вс, Дж, Зл, Кд, Ктл, Кж, Лв, Лк, Лн, Лш, Мм, Нл, Нп, НСт, Пр, Пш, Рдн, Ркш, Рх, Рш, Сл, Сн, СтБ, СтЖ, Чрш), *ф'іна* (Яр), *ф'ійіна* (рідк.) (Зб), *ф'іне'н'атко* (Кп), *ф'іна хрешичена* (Тп), *похресниця* (Бз), *похресниц'а* (Зб), *хрешиченка* (Мш), *хрешичена* (Ркш), *хрешичена дочка* (Дж).

‘сватачі, чоловіки, які приходять на сватання’: *старости* (Брд, Вр, Вс, Гр, Др, Кж, Лв, Лк, Лн, Мш, НСт, Рш, Сн, СтЖ, Трш, Яр), *с¹тарости* (Бл, Бр, Гр, ЗГ, Зл, Нп, НСт, Рдн, Сл, Ус, Чрп), *с¹тароста* (Бз, БП, Врн, Кд, Пд, Пн, Пр, СтБ, СтВ), *в'інчал'ний с¹тароста / йа'кий веде в'іс'іл'а* (Зл), *сва'ти* (Вл, К, Лш, МК, Рж), *свата'ч'і* (Лн, Пш, Рш), *бат'ки* (Дж).

‘наречена’: *молода* (Б, Бз, Бл, Бн, БП, Бр, Брд, Вв, Вл, Вр, Врн, Вс, Гр, Грз, Дб, Дв, Дж, Др, Зб, ЗГ, Зл, К, Кд, Кж, Км, Кп, Кс, Лв, Лк, Лн, Лш, МК, Мм, Мх, Мш, Нл, Нп, НСт, Пг, Пд, Пн, Пр, Ркш, Рп, Рх, Рш, СК, Сл, Сн, СтБ,

СтВ, СтЖ, Тп, Трш, Ус, Чрп, Яр), *кн'єгин'а* (Бл (заст.)), *н'єв'єста* (Бз, Врн, Зл, Ктл, Пд), *н'євеста* (Мш), *не'васта* (Сн), *наре'чена* (Дж, Лш, Рж).

‘наречений’: *моло'дий* (Б, Бз, Бл, Бн, БП, Бр, Брд, Вв, Вл, Вр, Врн, Вс, Гр, Грз, Дб, Дв, Дж, Др, Зб, ЗГ, Зл, К, Кд, Кж, Кп, Лв, Лк, Лн, Лш, МК, Мм, Мш, Нл, Нп, НСт, Пг, Пд, Пн, Пр, Ркш, Рп, Рх, Рш, СК, Сл, Сн, СтБ, СтВ, СтЖ, Тп, Трш, Ус, Чрп, Яр), *же'них* (Лж, Мш, Пд, Пш), *жи'них* (Лш), *жи'н'іх* (Зл, Ктл), *к'н'єз'* (Бл (заст.)), *наре'чений* (Дж, Лш, Рж), *пан моло'дий* (Км, Мх).

‘звертання до наречених у день весілля’: *пан'і моло'да* (БП, Бр, Вв, Вл, Вс, Гр, Дб, Зл, Кж, Лш, МК, Мм, Нп, НСт, Пг, Пн, Пш, Рш, Сл, Сн, СтБ, СтВ, СтЖ, Тв, Трш, Чрп, Яр), *пан'і моло'дий* (Вл, Гр, Лш, МК, Нп, Пг, Пш, Рш, Сн, Тв), *пан моло'дий* (СтВ), *пане моло'дий* (Бр, Вв, Кж, Мм, НСт, Сл, Яр), *моло'д'ата* (Дж).

‘звертання до батьків наречених у день весілля’: *сва'ти* (Грз, ЗГ, Зл, Лш, Мм, НСт, Рж, СК, СтВ, Трш), *с'вахо* (Вв, Грз, ЗГ, Лш), *с'вате* (Вв, Грз, ЗГ, Лш), *с'ваха ве'лика* (Лк, Км, Мх), *сват ве'ликий* (Лк, Км, Мх), *до'матор'* (Дв, Др, Мм, Лж, СК), *до'матор'ка* (Дв, Др, Лж, Мм, СК), *тато ве'ликий* (Гр, Чрп), *мама ве'лика* (Гр, Чрп), *сокра'мар'і* ‘мати нареченого у день весілля’ (Ктл), *сокру'мар'і* ‘батько нареченого у день весілля’ (Ктл), *сокра н'ік'ля'* (Ктл), *сокру н'ік'* ‘батько нареченої у день весілля’ (Ктл), *мама і тато* (Кж, Сн), *родич'і* (Тв), *газди* (Тв).

‘нерідна мати або батько наречених, які виконують функції рідних батьків’: *поса'довий(а) тато* (мама) (Рп), *в'інчал'ний(а) тато* (мама) (Рп), *названий бат'ко* (Вв, Дб, Пд), *названа мама* (Вв, Дб, Пд), *не'р'ідн'і бат'ки* (Мш, Ус), *при'йомний тато* (Сн), *п'ідстаўний(а) тато* (мама) (Ркш), *буў за тата* (Вс).

‘весільні свідки’: *матка і бат'ко* (Б, Бн, БП, Бр, Брд, Вл, Вс, Гр, Дб, Дв, Др, ЗГ, К, Кд, Кж, Км, Лв, Лш, МК, Мм, Нп, НСт, Пн, Пр, Пш, Рж, Рш, СК, Сл, Сн, СтВ, Тв, Тп, Трш, Ус, Яр), *в'інчал'н'і бат'ки* (К, Пд, Пр, Ркш, Рх, Чрп), *в'інчал'ний бат'ко* (Дж, Ктл, Мм, СтБ, Тп), *в'інчал'на matka* (Дж, Мм, СтБ), *бат'ко ве'ликий / matka ве'лика* (Ктл, Лк, Мх), *ве'с'іл'ний бат'ко*

(Вв), *ве|с'іл'на* ¹*матка* (БП, Вв), *ве|с'іл'н'і бат'ки* (БП, Грз), *в'ін'чал'ний на'нашко* (Вр), *в'ін'чал'на на'нашка* (Вр), *ве|с'іл'ний на'нашко* (Врн), *ве|с'іл'на на'нашка* (Врн), *на'нашко* (Вр, Дв, Лв, Мш, Нл, Трш), *на'нашка* (Дв, Зл, Лв, Мш, Нл, Трш), *кум і ку|ма* (Бл).

‘весільна пара для своїх свідків’: *ф'іни* (Б, Бз, Бн, Брд, Вл, Врн, Гр, Дб, Дв, Км, Ктл, Лк, Мх, НСт, Пд, Пн, Пр, СК, Сл, Сн, СтВ, Тп, Трш, Чрп), *ф'ін* (Брд, Бз, Мш, Нл, Ркш), *ф'іна* (Брд, Бз, Мш, Нл), *ф'іна* (Ркш, Тп).

‘подруги нареченої’: *д|ружка* (Б, Бз, Бл, Бн, БП, Брд, Вв, Вл, Вр, Врн, Гр, Грз, Дб, Дв, Дж, Др, Зб, ЗГ, Зл, К, Кд, Кж, Км, Кп, Ктл, Лв, Лж, Лк, Лн, Лш, МК, Мм, Мх, Мш, Нл, Нп, НСт, Пг, Пд, Пн, Пр, Пш, Рдн, Рж, Ркш, Рх, Рш, Сл, Сн, СК, СтЖ, СтБ, СтВ, Трш, Ус, Чрп, Яр), *с|тарша д|ружка* (Бл, Грз, Дв, Др, Кд, Кж, Км, Кп, Ктл, Лш, МК, Мм, Мх, Мш, Нп, НСт, Пд, Пн, Пр, Ркш, Рх, Рш, СК, СтВ, Тв, Трш, Ус, Чрп, Яр).

‘друзі нареченого’: *д|ружба* (Б, Бз, Бл, Бн, БП, Брд, Вв, Вр, Врн, Вс, Гр, Грз, Дб, Дв, Дж, Др, Зб, Зл, К, Кд, Кж, Км, Кп, Лв, Лн, Лш, Мм, Мш, Нл, Нп, НСт, Пг, Пр, Рж, Ркш, Рх, Рш, СК, СтБ, СтВ, СтЖ, Тв, Трш, Ус, Чрп), *с|тарший д|ружба* (Грз, Дв, Др, Кж, Мм, Мш, Пн, Ркш, СК, Сл, СтВ, Ус, Чрп), *вата|жер* (МК), *вата|жел* (ЗГ, Ктл, Сл, Тп), *с|тарший вата|жел* (Пд), *ватаг* (Сн), *бо|йари* (Вс, Лш, Тв, Тп, СтБ), *б|рат':а* (Тп).

‘друзі нареченої’: *д|ружба* (Бз, Вр, Врн, Гр, Дб, Др, Зл, Кд, Км, Кп, Лк, МК, Мм, Мш, Нл, НСт, Пр, Рш, СК, СтВ, СтЖ, Чрп), *с|тарший д|ружба* (СК), *вата|жел* (Б, Вл, Ктл, Лк, Пд, Рх, Сл), *бо|йари* (Кж), *бо|йара* (СтВ), *брат* (Брд), *б|рат':а* (Брд, Вс, Зб, Пг), *б|рат':е* (Тв), *бра|ти* (Дж, Тв), *с|тарший брат* (Вс), *ве|с'іл'ний* (Ркш, Ус), *мо|лод'* (Трш).

‘дівчина, яка тримає весільні свічки’: *св'іти|ука* (Б, Бл, Бн, Брд, Вв, Вл, Вс, Гр, Грз, Дб, Дв, Дж, Др, Зб, ЗГ, Зл, Кд, Кж, Км, Лв, Лк, Лш, Мм, Мх, Нп, НСт, Пг, Пд, Пн, Пр, Пш, Ркш, Рх, Сн, СК, СтБ, СтВ, СтЖ, Тв, Тп, Трш, Ус, Чрп), *с|тарша св'іти|ука* (СК), *св'ітилка* (Бз, Врн, Лн, МК, Мш, Рж), *д|ружка* (Вр, Гр, К, Ктл, Нл, Пд, Рх, Рш, СтЖ, Чрп), *ве|с'іл'на* (Ркш).

‘жінки, які співають обрядові пісні під час весілля, печуть весільний хліб’: *с|вашка* (Бл, БП, Вл, Вс, Гр, Грз, Дб, Дв, Дж, Др, ЗГ, К, Кд, Кж, Км, Ктл, Лк, Лш, МК, Мм, Мх, Мш, НСт, Пн, Пш, Рж, Ркш, Рп, Рх, СК, Сл, Сн, СтБ, СтВ, СтЖ, Тв, Тп, Трш, Ус, Чрп), *старас|тиха* (Пг, Рш), *ж|інки-пом|іч|ниці|і* (Нп), *сп|івач|ки* (Бн, Нп, НСт), *присп|івач|ки* (Ус), *коро|вайниці|і* (Лв), *вє|с|іл|н|і* (Кд), *кухар|ка* (Др, ЗГ, Лш, Ус), *пом|іч|нич|ки* (СК), *пома|гайуч|і* (Тп).

‘той, хто відповідає за алкогольні напої на весіллі’: *чо|по|вий* (Бл (заст), Гр, Др, МК, НСт, Пд, Пн, Рп, СК, Сн, Тв, Трш), *чи|по|вий* (Брд, Грз, Лк, НСт, Пг), *ч|і|по|вий* (Лв, Км, Чрп), *чи|по|вий в|ід|го|р|і|ўки* (СтВ), *с|тароста* (Бз, Вс, Врн, Кп, Мш, Нл, Пш, Рп, Рх, Рш, Сл), *с|таришій с|тароста* (Ркш), *вє|с|іл|ний с|тароста* (Вр), *пом|іч|ник* (Бл нове), *п|ід|нош|чик* (НСт), *роз|нош|чик* (К), *вадро|вий* (Мх), *драга|р|і* (Дб), *ка|н|о|ўс|кий* (Кд), *ко|даш* (БП, СтЖ), *ко|м|і|р|ник* (БП), *с|таришій та|з|да* (Ус), *ба|т|ко в|ін|чал|ний* (Дж).

‘люди, які приходять на храмове свято з інших сіл’: *храмо|в|і* (Брд, Вв, Вс, Гр, Дб, Дж, Др, К, Кд, Кж, Км, Кп, Лв, Лн, Лш, МК, Мм, Нл, Нп, НСт, Пг, Пд, Пр, Рдн, Рж, Рп, Рх, СК, Сн, СтВ, СтЖ, Тв, Трш, Яр), *храма|р|і* (Вл, Гр, Ктл, Ндб, Пш, Ркш, Рх, Рш), *хра|м|ани* (Лк, Тп), *го|ст|і* (БП, Вл, Врн, Дв, Зл, Лш, Мх, Мш, Пр, Рж, Сн, СтБ), *го|ст|і* (НСт, Пн, Рп), *сто|ронск|і го|ст|і* (Нл), *сто|ронск|і* (Лж, Лн, Мм), *п|раз|ников|і* (Лн), *мар|і|ї|ани* (Бз), *прихо|жани* (БП, Дв).

‘організатор гуляння на храмове свято’: *ка|л|фа* (Б, Вр, Врн, Вс, Гр, Дб, ЗГ, К, Кд, Км, Кп, Крч, Ктл, Лв, Лк, Лн, Лш, МК, Мл, Мм, Мш, Ндб, Нл, НСт, Пн, Пш, Рж, Ркш, Рп, Рх (заст.), Рш (заст., рідк), СК, Сл, Сн, СтБ, Тв, Трш), ‘хлопець, який збирає гроші на коляду’ (Крч, Лж, СтБ), *с|таришій ка|л|фа* (Лк), *бе|реза* (МК), *та|кий хлопець с|таришій ци та|ка|д|і|ўчина / шо тим ки|рує* (Бл), *с|таришій па|руб|ок* (Бл, Вв, Іс), *с|таришій хлопець* (Дж), *вата|жел* (Зл), *сх|ід* (Зб) (Км, Чрп), *ка|сир|* (Врч), *фл|і|ке|ў / до|хож|ий хлопець* (СтБ).

‘учасники коляди’: *ко|л|ад|ни|ки* (Б, Бз, БП, Брд, Вв, Вл, Вр, Врн, Гр, Дб, Др, Зл, К, Кд, Кп, Крч, Ктл, Лв, Лк, Лн, Лш, МК, Мш, Нл, Нп, НСт, Пд, Пр,

Пш, Рж, Ркш, Рп, Рх, Рш, Сн, СтЖ, Тв, Ус, Яр), *кол'ідни|ки* (Бл (нова), Бн, Дв, Км, Лк, Мх, Пг, Пн, СК, СтВ, Чрп), *чата* (заст. Рх), *гейкайлин:ики* (Рш), *шчедр'іўни|ки* (Вл, Ркш), *бурса* (Бл (заст.), Др (заст), СтБ), *береза* (Лк), *кол'ідни|ки в'ід берези* (Лк), *братство* (Бн, Дб, Дв, Кд, НСт), *кол'ага* (СтВ, Чрп), *коло* (Дж), *партийа* (Бн), *парт'іа* (Мм), *гурток* (Кж), *кол'іда* (Мх), *шиф* 'керівник коляди' (Чрп), *церкоўна кол'іда* (Др, Км, Пн, Рп), *колідни|ки мал'і* (Трш), *велика кол'ада* (НСт), *велика кол'іда* (Дв, Пн, Трш), *церкоўн'і кол'адни|ки* (Рп, СтВ).

'учасники вертепу': у н.п немає обрядової дії (Вв, Гр, Кж, Пд, Рх, Рш), *вертеп* (Бл, Чрп), *іроди* (Км, Мм, Нп, СК, Сн, СтВ), *іроди* (Бз, Мх, СтЖ), *героди* (Рп), *цар'і* (Вв, СК), *пастир'і* (Дж), *вертепчики* (Ркш), *вертепники* (НСт, СК, Чрп), *з вертепом* (Др, Мм, Ус, Чрп), *з зв'іздоў* (Гр (заст.), Дв, Км, Крч, НСт, Тв), *з монастирем* (Тв), *з бугаїєм* (Тв), *шчедр'іўни|ки* (Ркш), *д'ід* (ЗГ, Лж), *турок* (Ктл, Лж, Ркш), *калфа* (Лж), *ка'с'ір'* (Лж), *ц'іл'індр* (Лж), *кол'адни|ки* (Нл), *кол'ідни|ки* (К), *коніки* (ЗГ).

'учасники "Маланки"': *маланка* (Бн, Брд, Вв, Вл, Врн, Дб, ЗГ, К, Км, Лж, Лк, МК, Нл, Пд, Рп, Рш, Сл, Сн, СтВ, Чрп), *маланка перебрана* (Тп), *маланка|р'і* (Пш), *перебер'іа зб.* (Крч, НСт), *ч'інчики* (Бн), *коза* (Кп, Рп, Сн), *циган* (Гр, Рп, Сн), *циганка* (МК, НСт, Сн), *ўрач* (Сн), *г'ід* (НСт, Сл), *рогатиї* (Крч), *д'ід* (МК), *д'іди і коніки* (Бз), *мид'в'ід'* (НСт).

'діти, які приходять вітати на Новий Рік': *с'ійал'ники* (Дб, К, Км, НСт, Пш, Рх, Рш, СтВ, Чрп), *с'івалники* (Вл), *с'іва|ч'і* (Брд, Зл, Ктл), *с'ійа|ч'і* (Дб), *розс'іва|ч'і* (Пд), *пос'івал'ники* (Вв, Дб, Кп, Ркш), *пос'іўни|ки* (Зл), *зас'івал'ники* (Рп).

'покійник': *по|к'іїниї* (Дж, Др, Км, ЗГ, Лж, НСт, Пр, СтВ, СтЖ, Трш, Чрп), *по|коїниї* (Бр, Вр, К, Крч, Ктл, Лж, НСт, Пр, Сл, Сн, СтВ, Тр), *по|к'іїник* (Бз, БП, Врн, Вс, Гр, Дб, Дв, Кд, Лш, Мм, Мш, Нп, НСт, Пш, Рж, СтБ), *по|к'іїница* (Лж), *по|коїник* (Зл, Нл, НСт, Ркш, Рх), *по|коїн'ік* (Кп, Рш), *по|мерлиї* (Кд, Рп), *мертвиї* (НСт), *мертвец* (Б, Бн, БП, Брд, Вв, Вл, Кж, Км, Кп, Лш, МК, Мх, Нп, НСт, Пг, Пд, Пн, Рп, Рш, Сн, Тв, Ус, Чрп, Яр), *умерлиї*

(Іл), *умрец* (Рш), *умерлец* (Лн), *мерлец* (Нл), *мерчик* (Рх), *мрец* (МК), *неб'іжчик* (Бл, БП, Лв).

‘ті, хто одягають покійника’: *нема окремої назви* (Бл, Дж, Кж, НСт, Сл), *спор'адники* (Пш), *т'і / шо мийут* (Мх, Нп, Пг, Ркш, Рх), *т'і / шо ўбирайут* (Вв, Мх), *т'і / шо купали т'іло* (Др), *обслуга* (Ус).

‘жінка, яка плаче, приповідає’ –

‘псалтирник, той, хто читає псалми над покійниками’: *д'ак* (Рш, Яр), *неўчий* (Пш), *псалтирник* (Нп), *псаўтирник* (НСт), *псалтиришчик* (Пд, Рп), *той чолов'ік / шо Салтиру читайе* (Брд, Вл), *той / шо читайе Псалтир* (Іс, Ркш), *на привид:а приход'а* (Вв).

‘гробар’: *гробар* (Вл, Гр, Дб, Дв, Др, ЗГ, К, Кж, Км, Лв, Мх, Нп, НСт, Пг, Пн, Рш, Сн, СтБ, СтВ, СтЖ, Тп, Трш, Чрп), *грабаp* (МК, Рж, Рп), *грабаp* (Бл, Вс, Кд, Тв), *гробар* (Вв, Пш, Ус), *гробник* (Дж), *погробник* (Бн), *йамник* (Іл), *чулуv'ік той / шо копайе* (Сл).

ДОДАТОК В

СТРУКТУРА І СЕМАНТИКА НОМІНАТИВНИХ ОДИНИЦЬ ЛСГ „РИСИ ХАРАКТЕРУ”

В ПОКУТСЬКО-БУКОВИНСЬКИХ ГОВІРКАХ

Групі назв осіб, що відбивають риси характеру, поведінку людини, порівняно з попередньою властива помітніша різноманітність семантики об'єднаних у ній лексичних одиниць [38, 7]. Попри те, що первинною ознакою є позитивна, помічаємо кількісно більше номенів з негативною конотацією. Спостерігаємо поширення семантичних діалектизмів, лексем літературної мови в нетиповому значенні, на що впливають стереотипні уявлення діалектоносіїв про позитивні й негативні поняття. Як зазначають дослідники, „спосіб концептуалізації дійсності (погляд на світ), властивий мові, частково універсальний, частково національно специфічний, тому носії різних мов можуть бачити світ по-різному, через призму власних мов. З іншого боку, він „наївний”, тому що в багатьох суттєвих деталях відрізняється від наукової картини світу. Однак наївні уявлення зовсім не примітивні. У багатьох випадках вони не менш складні й цікаві, ніж наукові. Такими, наприклад, є наївні уявлення про внутрішній світ людини. Вони виражають досвід інтроспекції десятків поколінь упродовж багатьох тисячоліть і здатні бути надійним провідником у цьому світі” [4, 39].

Назви осіб, що є втіленням загальних позитивних рис характеру

Позитивними рисами вдачі людини є душевна доброта, доброзичливість у спілкуванні й діях щодо інших людей, привітність, ласкавість, відвертість, застережливість, гостинність. Спостережено, що основні лексеми, які характеризують позитивно, є багатозначними¹ й охоплюють весь спектр позитивних ознак. Серед них номени з основою - *добр-*: *добрий* ‘людина, яка бажає іншим добра’, ‘добросовісний’, ‘чемний’,

¹ До зафіксованих лексем подаємо різні значення, з якими вони поширені у відповідних говірках.

‘правдивий’, ‘слухняний’, ‘поступливий’, ‘ласкавий’, ‘привітний’, ‘застережливий’, *добр’ачий* ‘поступливий’, ‘привітний’, ‘слухняний’, ‘ласкавий’, ‘скромний’; композити *доброзичливий* ‘той, хто бажає іншим добра’, ‘правдивий’; *добродушний* ‘добрий’, ‘гостинний’, *добросовісний* ‘порядний’, ‘правдивий’, ‘чемний’. Для характеристики доброї людини поширені також багатозначні прикметники: *хороший* ‘добрий’, ‘гостинний’, ‘застережливий’, ‘добросовісний’, літ. *шчирий* ‘добрий’, ‘привітний’, ‘гостинний’, ‘чемний’, ‘який іде на поступки’, *шчиросердечний* ‘привітний’ (Лж) < псл. [šćirъ] ‘чистий, справжній’ [ЕСУМ 6, 510] та позитивно-оцінні іменники *добродій* ‘добрий чоловік’, *добряк* ‘тс.’ (Гр, МК), атрибутивне словосполучення *лека людина*.

Позитивне у вдачі людини діалектоносії пов’язують з вірою в Бога, пор. номінації *побожний* ‘доброзичливий’, ‘добросовісний’, ‘скромний’: *це побожна людина / що ўна дужи ў Бога в’іруе // о тойі людини мож послухати* (Зб); *смирений* ‘лагідний’, *милостивий* ‘доброзичливий’, *милосердний* ‘добрий’, *благосердечний* ‘привітний’; поняттями душі: пор. *душеўний* ‘добрий’, сумління: *совісний* ‘добросовісний’, ‘привітний’, ‘чемний’, ‘сором’язливий’, ‘правдивий’, ‘скромний’, *совістливий*, *добросовісний*, *сумлінний* ‘привітний’, ‘сором’язливий’; уваги: *уважний* ‘чемний, який поважає інших’, ‘привітний’, ‘слухняний’, ‘застережливий’, *уважливий* ‘чемний’, рос. *ўн’іма’ел’ний* ‘слухняний’; розсудливістю, розумом: *розсудливий* ‘привітний’, *розумний* ‘привітний’, ‘чемний’, ‘слухняний’, ‘застережливий’, ‘правдивий’, ‘мрійливий’, ‘добросовісний’, ‘скромний’; дотриманням усталених правил, порядку: *порядний* ‘привітний’, ‘відвертий’, ‘добросовісний’, *порядний* ‘привітний’, ‘чемний’, ‘правдивий’; з повагою до людини: *поважний* ‘людина, яку всі поважають’, ‘застережливий’, *поважливий* ‘чемний, який поважає й шанує інших’, ‘привітний’, *облажливий* ‘тс.’; *шанобливий* ‘чемний’, *шаноўний* ‘чемний’; співчуттям до людей: *спіўчутливий* ‘привітний’, *чуйний*, *ласкавий*, *уклі́нний* ‘привітний’.

Однією з головних позитивних рис є привітність. У номінації привітної людини поширена літ. назва *при'в'ітний* 'привітний' (фіксуємо також у значеннях 'гостинний', 'ласкавий') та її діал. фон. вар. (Додаток Б). Виявляємо також ад'єктиви: *при'йемний* 'привітний', 'гостинний', рос. *при'ятний* 'тс.', *в':ічливий* 'привітливий, щирий, доброзичливий до когось', 'скромний', *вихований* 'привітний', *шл'а'хетний* 'тс.' < пол. *szlachta* від нім. *slahte* 'рід, плем'я' [ЕСУМ 6, 443], *г'решний* 'привітний', 'добросовісний' (літ. *г'речний* 'шанобливо ввічливий у поводженні з людьми; чемний' [СУМ 2, 165]) < пол. *grzeczny* 'вихований, пристойний', утворено внаслідок злиття виразу *k rzeczy* 'до речі' [ЕСУМ 1, 592], семантичний діалектизм *о'хочий* (пор. літ. *охóчий* 'який виявляє бажання, готовність до чого-небудь; який з власної волі зголошується на щось', 'який має особливу схильність до чогось, дуже любить що-небудь' [СУМ 5, 826]), *ш'чедрий*. Характеризуючи привітну людину, вживають номінативне словосполучення *л'у'дина на с'воїм* *л'м'іс'ц'і*, вдаються до опису: *ласкавий / та'кий / що з'нає до* *к'яждого п'ід'її'ти / к'яждому ска'зати*, *об'лесна / це та'ка / що во'на з то'боу* *ф'айно пого'вори* (Км) та нанизування оцінних прикметників: *кажут / що та'ке при'в'ітне / та'ке з'д'іл'не / мирне*" (Зб), *при'в'ітна / ро'зумна / кул'турна* (Зб). Однак надмірний вияв привітності вважають нещирим, пор. номінацію *ли'сиц'я / бо во'на об'їїде ту'ди_с'у'ди / хитра* *дуже* (Бз).

Важливою рисою для діалектоносіїв ПБГ є гостинність. Гостинну людину характеризують номенами *гостепри'йімний*, *гост'єпри'йімчивий*, *гостин:ол'убивий*, *компа'н'їйский* ← компанія, *на'бутний* ← набува́тиси 'гостювати, приємно проводити час у гостях' [СБГ, 304] або описово: *кум'пан'їйу* *л'уби* (компа́нія 'товариство'), *л'уби за'баву* (заба́ва 'розвага, вечірка' [СБГ, 121]).

Серед позитивних рис людини відзначають терплячість, уміння поступитися власними інтересами задля загального блага. Сема 'поступливий, який легко йде на поступки' виражена номенами *по'датливий* ← *пода́тися* 'поступитися', *ус'тупливий*, *пос'тупливий*, *з'д'іл'ний* ← *ділі́тися*;

зг'ідний ← зго́да, по'к'ірний, роз'важливи́й, терп'йечий, неспе'речливи́й, л'уд'аний 'слухняний', іменником *безпе'речник*. Виявляємо семантичний діалектизм *р'ішучий* 'поступливий', пор. літ. *рішучий* 'сміливий, непохитний у своїх рішеннях, діях, вчинках', 'дуже наполегливий, сильний, енергійний, завзятий' [СУМ 8, 581]. У значенні 'слухняна людина' фіксуємо ад'єктиви *с'лушний, послушний, слух'н'аний, послух'л'ан:ий, при'хил'ний, чемний* [СУМ 11, 293] < специфічно українське утворення, що виникло внаслідок утрати початкового *к-* та семантичної видозміни слова *кчемний* [ЕСУМ 6, 294], семантичні діалектизми *на'д'ійний* 'чемний' (пор. літ. *надійний* 'який викликає повне довір'я, на якого цілком можна покластися' [СУМ 5, 69]), *терп'йечий* 'відвертий'. Іноді для характеристики вдаються до опису: *з 'добрим ха'рактером, 'дуже ро'зумну ду'шу 'має / при'ятна та'ка, їде на ус'тупки, у'м'їє посту'питиси не їє у'перта*. Водночас деякі діалектоносії сприймають поступливість як невміння відстояти власні погляди, пор. номінацію *н'їйакій* 'слухняний, той, який нікому не суперечить' (Рд), описові назви *'можна ска'зати і з д'ругої сторо'ни / от дур'не / в'їд:аст с'воє / лиш щоб д'ругим 'добре 'було* (Ркш), *би'ри шо 'хочиш / їди в'їд 'мени гет!*, пор. позитивну номінацію *'добрий 'дурнив'ї брат*. Надмірний вияв ласки вважають нещирим, тому в номінації семи 'ласкавий' фіксуємо назви як позитивної конотації: *лас'кавий, лаг'ідний, н'їжний, при'ємний*, рос. *при'ятний* 'відвертий', *чу'їний, 'милий* 'ласкавий' < псл. *тіль* 'милий' [ЕСУМ 3, 460], *по'в'іл'ний, при'в'ітливий, по'важний, благоу'годний, роз'судливий, тол'ковий, спо'коїний*, семантичний діалектизм *'тишний* (пор. літ. *п'їшний* 'пихатий, бундючний' [СУМ 6, 372]), фраземи *не скаже зг'ірного слова, хот' до 'рани прикла'даї*, так і негативної: *об'лесний, у'лесливий*.

Не всі діалектоносії старшого віку розуміють мрійництво (Додаток Г), тому семи 'мрійник', 'мрійниця' не мають широкого представлення у говірках. Вони виражені похідними прикметниками: *за'думчивий, у'думчивий, за'думаний* ← *ду'мати*, *загад'ливий* ← *гада'ти* 'думати', *в'їгадливий* ← *віга'дувати* 'видумувати', *обм'ір'кований* ← *обмір'ковувати*, *роз'сужливий* ←

розсуджувати ‘міркувати’. Виявляємо іменники *мр’їтник*, ж. р. *мр’їниці’а*, які вважаються новими, та номен *виду́масник*. Мрійливу людину характеризують (переважно негативно) описово: *д’етський* *ро́зум* *ма́йє*, *жи́йє* *гад’ками*, *жи́йє* *на* *д’їйейу*, *гадко́у* *бага* *т’їйє*, *думко́у* *ба* *гат’і*, *дум’ками* *л’у* *дина* *жи́йє*, *л’і* *тайє* *у* *обла* *ках*, *в’ін* *вес’* *час* *жи* *ве* *у* *А* *мериц’і*, *лиш* *ду* *ма́йє*, *в’ін* *мр’їйє* / *али* *н’і* *чо* *не* *ро* *би*, вживають також фразеологізм *н’і* *до* *л’у* *де́й* / *н’і* *до* *Бога*. Лише образне номінативне словосполучення *конст’рукторске* *б’у* *ро*, вжите щодо мрійливої людини, не оцінює цю рису негативно.

У значенні ‘правдивий, який завжди говорить правду’ поширені прикметники *справед’ливий* (фіксуємо також значенні ‘добросовісний’), *прау́дивий*, *че́сний*, *прос’тий*, *простаку’ватий*. Спорадично поширені лексеми *пр’а’мий*, *в’ір’ний*, *п’равил’ний*, *дос’тойний*, *л’уд’аний*, багатозначну лексему *ш’чирий* (виявляємо у значеннях ‘доброзичливий’, ‘поступливий’, ‘гостинний’, ‘чемний’), *ду’шеу́ний* ‘відвертий’ [СУМ 2, 447], *до* *в’ір* *ливий*, *но* *р* *мал’ний*, *не* *го* *рди́й*, *до* *с* *тупний*, *в’ідк’ритий*. Відверту людину характеризують семантичні діалектизми *у́р’іуно’важени́й* (пор. літ. *урівноважений* ‘який уміє володіти собою, відзначається витримкою; стриманий (про людину)’ [СУМ 10, 477], *пова’ж’ітел’ний*, *по* *м’ір* *кований*, *спо’к’їйний*.

Значення ‘застережливий, обачний’ представлене пох. номенами від дієслова *ра́дити*: *по* *рад* *ливий*, *ро* *з* *рад* *ливий*, іменниками *радник*, *по* *рад* *ник*, ж. р. *по* *рад* *ниці’а*, адективами *ро* *з* *ва* *ж* *ливий*, *ро* *з* *суд* *ливий*, *за* *сте* *ре* *ж* *ливий*, *по* *у* *чал’ний*. З цією ж семантикою виявляємо лексему *п’рийател’*. Іноді діалектоносії вдаються до опису риси вдачі і цілої ситуації: *хо* *че* *до* *б* *ро* *з* *ро* *б* *ити*, *л’у* *дина* *у* *чи* *тел’* / *на* *у* *ча* *йє* *йак* *з* *ро* *б* *ити* / *йак* *по* *с* *т* *у* *пи* *ти* / *йак* *ска* *зати*, *хо* *ро* *ша* *л’у* *дина*, *ду* *ж* *и* *хо* *ро* *ши́й* *у* *не* *йі* *ха* *ра* *кт’ер*, *до* *в’ір* *на* *л’у* *дина* *у* *си* *л’і*, *во* *на* *до* *по* *мо* *же* *у* *г’ір* *ку* *хви* *лину*.

З семантикою ‘сором’язливий, скромний’ виявляємо прикметники *со* *ро* *м* *ли* *вий*, *со* *ро* *м* *і* *аз* *ли* *вий*, *со* *ро* *м’і* *ж* *ли* *вий* ← *со* *ро* *м*, *у* *сти* *д* *ли* *вий*, *сти* *д* *ли* *вий*

← *стид* ‘сором’, рос. *ст’ес’н’іт’ел’н’ий* < рос. *стеснительный* ‘соромливий, сором’язливий’, *нес’м’іливий* ← *с’м’іливо*, присл. ‘сміливо, впевнено’, *ск’ромний* ‘скромний, стриманий у поведженні’, *ст’риманий*, *’тихий*, *спо’к’ійний*, *у’м’ір’ін:ий*, *’чемний*. У цьому значенні натрапляємо на семантичні діалектизми *бла’гий* (пор. гуц. *благий* ‘лагідний’ [Негрич, 26], бук. *благій* ‘хирлявий’, ‘покірний, лагідний’, ‘неродючий’ [СБГ, 33]), *пло’хен’кий* ‘скромний’ (пор. літ. *плохий* ‘не злий, не сварливий (про людину)’; спокійний, смирний’ [СУМ 6, 593]), *аку’ратний* ‘скромний’ (пор. літ. *акур’атний* ‘який додержується порядку, точності (про людину)’ [СУМ 1, 31]), *тол’ковий*, *в’ідов’ідал’ний*, *кул’турний*, *по’важний*, *цере’мон:ий* (хоча у СБГ *цирим’онний* ‘гордий’ [СБГ, 625]), *’пишний* (пор. *пішний* ‘манірний’), рос. *сте’пен:ий* < рос. *степенный* ‘статечний, поважний, солідний’.

Для вираження позитивних оцінок та з метою посилення експресії діалектоносії вдаються до нанизування оцінних лексем: *при’в’ітний* / *ро’зумний* / *кул’турний*; *у’в’ічливий* / *’добрий*, *та’ка аку’ратна* / *та’ка у’стид’лива* / *та’ка ск’ромниц’а*; *у’р’івно’важен’і* / *зна’є шо спи’тати* / *йак в’ідка’зати* / *йак спи’тати*.

Назви, що характеризують людину за ознаками мовленнєвої діяльності

Діалектоносії засуджують як надмірний прояв комунікації, так і закритість від зовнішнього світу, непривітність, маломовність, що розцінюють як зарозумілість, зневагу до оточення.

Сема ‘балакучий, говіркий, охочий до розмов’ виражена прикметниками *бала’кучий*, *балак’ливий* ← *бала’кати* ‘говорити, розмовляти’, *бес’ід’ливий*, *’бес’ідний* ← *бесідувати*, *бесіда*; *гов’ір’кий*, *говор’ливий* ← *говорити*. Негативно характеризують лексеми *пис’катий* ← *писок*, *хау’катий* ← знев. *х’авка* ‘рот’, *йази’катий* ← *язык* (у словоспол. *довгий язык*), *’вострий*, *’бистрий*, *галай’коватий* ← *гала’кати* ‘горлати, кричати’ [СБГ, 66]. Фіксуємо негативно-оцінні іменники: літ. *ба’з’іка*, *бала’кун* та діалектні назви

трахко|тило, трахко|тайло, тара|баничник, та|рахкало (тс. у говірках Одещини [СОН, 252]), *гала|бардир, гала|лай, бала|мут* (в інших укр. говірках має значення ‘заколотник’ (говірки Рівненщини), ‘крутисвіт, шизофренік’ (гуц. говірки), ‘дурисвіт, спокусник’ (наддністр. говірки) [СОН, 14]), сп. р. *бала|мута, пл’от|кар* ‘балакучий чоловік’, *калаба|лик* // *в’ін ба|гато ба|лакає / таї то|го називаут йо|го калаба|лик* (Яр). Характеризуючи багатомовну людину вдають до порівнянь: *та|рахкає як го|рох, так як го|рох, ст|рочит’ як бара|бан, як пул’ем’от, гов’ір|киї як тара|дайка* → *тара|дайник* ‘балакучий чоловік’; вживають фразеологізми: *йо|му |мама рот не п|р’ела, ни кла|ди |палец у рот, ни ску|пий на |бес’іду, за с|ловом у |пазуху ни |л’ізе* та описові назви: *тирин|дит ба|гато, тара|бани ба|гато, йа|зик ни си|дит на |м’ісци, та|лапайут йази|ком, тої з|найє ус’о на с|в’іт’і, бала|мути |бес’іду*.

Надмірну балакучість вважають жіночою рисою (напр., номінативне представлення значення ‘мовчунка’ менше, ніж ‘мовчун’). Балакучу жінку номінують фразеомою *йази|ката |Фес’ка*, оцінними іменниками: *транда|чиха, тарада|чиха, тара|дайка (тарада́йка* ‘легкий двоколісний візок’ [СУМ 10, 38]), *пл’от|карница, терлиц’а (терлиця, те́рниця* ‘знаряддя для тіпання, тертя льону, конопель’ [СУМ 10, 87]), *бала|мутка, |л’она* ← *льо|пати* ‘багато недоречно говорити’, *гала|лайка*; знев. ім. сп. р. *тр’іп|ло: |меле_меле_меле / тр’іп|ло та|ке; трахко|тайло*. Лише назви *шчиби|туха, гово|рушка* є позитивно-оцінними: *ої гово|рушка / |л’убит поговори|ти / |л’убит по|радати / |л’убит ска|зати* // *та|ку л’у|дину хот’ до |рани кла|ди* (Зб). Описові характеристики переважно є негативними: *тере|вен’і |точи; тара|бани ї тара|бани; тирин|дит / т|реба чи не т|реба / ўна го|вори як мли|нок / як пус|тий мли|нок; пле|те шос і пле|те / |кажи ї |кажи і н’іх|то не |годен її ни пере|бити / ни|чо / во|на с|воє про|доўжує; |бистра / йа|зик як ко|са; сто сл’іу ў м’і|нуту; рот не закри|вайєси*.

У номінації мовчазної людини використовують пох. віддієслівні ад’єктиви: *моу|чаз|ний, моу|чаз|ливий, моу|чал|ливий, моу|чал’ний, моу|чачий* ←

мовчати та утворені переважно від дієслів композити з першою частиною *мало-*: *малогов'ірливий*, *малогов'іркий*, *маломоўний*, *малосл'їўний*. Виявляємо похідні лексеми від назв 'балакуча людина', оформлені заперечними префіксом *не-*: *небес'ідливий*, *небалакучий*, *неговоp'учий*, *негов'іркий*, *неўмоўний*, *нерозговорчивий*, *незац'ікаўлений*; негативно-оцінні прикметники: *скритий*, *гурний* (пор. *гурний* 'упертий, нерозсудливий' [СБГ, 560]), *туйашливий*, *тупий*, *тугий*, *дикий*, *простий* (пор. *простий* 'дурний'), *млавий*, *баїдужний*, перен. *тугий*, *замкнений*, *замкнутий*. Натрапляємо на ад'єктив *тихий* 'мовчазний, стриманий', румунізм *мут* < сх.-ром. *mut* 'німий', 'мовчазний' [PPC, 869], пох. *муда* 'мовчазна людина', *мутол* 'мовчазний чоловік' (пор. укр. знев. порівняння *такий як н'їмий*, *як н'їмий*, прикметники *н'їмий*, пох. *н'їмак*, *н'їмизна* для номінації маломовної людини). Для номінації мовчазного чоловіка поширені іменники: *моўчун*, *моўчан*, *н'урило* (пор. компаратив *ходи як н'ура* ← *нюрґати* 'невизначно говорити, нечемно відповідати' [СБГ, 341]; *нюра* у зах.-пол. говірках 'відлюдько' [СОН, 189]), *н'амра*, *туман* (в інших укр. говіроках має значення 'дурень', 'роззява, недоумкуватий' [СОН, 260]), *тлума́к* ← *тума́к* 'людина, у якої один з батьків турок або татарин, а другий – українець'. В інших укр. говірках, зокрема у говірках бузько-інгульського ареалу *тума́к* 'розумово відстала людина'. Виявляємо ізомотиваційну паралель в рос. мові: *тума́к* 'тс.' в орловських говірках [10, 90]. Таку рису вдачі та її носія характеризують за допомогою порівнянь: *як риба*, *як води ў рот наб'раў*, *си́дит як ма́н'ак*, фразем: *н'ї риба / н'ї м'н'есо, хто тер'пен / тої спа'сен* та описово: *не до бес'їди, ску́тий на розго́вор* (пор. компаратив *скупослови́й*), *йази́ка не ма́йе, з не́го то́лку ма́ло, не гу́вори н'ї з ким, у не́го (не́йї) т'раба ку́пити сло́ва, во́на моўчи́т / али во́на то́лько́ва, скрита са́ма ў со́б'ї, з ц'о́го сло́ва не ви́т'агне́ш, та́йак кл'їшча́ми з не́йї сло́во в'їт'ї́гниши, не го́дн'ї з не́йї сло́ва в'їт'а́гнути, не мож з не́го сло́ва в'їт'а́гнути; про́йшоў як ко́з'ол і до́бриїде́н' не ска́заў* – про невихованого, непривітного хлопця, чоловіка. Таку поведінку діалектоносії іноді сприймають як вияв зверхності:

то та|ке неў|моўне / гово|рити ба|гато не |буде з то|боў / з |себи с|тавит шос
// шо ўно ўе шос |дуже роузум|н'ішче (Зб).

Поняття ‘мовчазна жінка’ представлене менше, ніж ‘мовчазний чоловік’. Для його вираження поширені ад’єктиви: *|тиха, |замкнута, |замкнена, моў|чазна, моў|чача, неў|моўна, небала|куча, м|лава*, композити: *скупос|лова, мало|моўна* та оцінні іменники: *моў|чиха, моўчу|ниха, моў|чанка*, іменники у формі ч. р. *моў|чак, моў|чун, н'і|мак*, порівняння *йак н'і|ма / моў|чит*, фразеологізм парної структури *н'і |риба н'і м|н'есо*.

Для номінації красномовної людини фіксуємо назви з невластивою семантикою, оскільки діалектоносії вважають красномовність виявом освіченості, високих інтелектуальних здібностей людини: *ро|зумний, г|рамотний, ў|чений, обда|рований*, рос. *тол|ковий*; коректного ставлення та поваги до оточення: *по|важний, това|рис'кий, лас|кавий, об|лесний, ў|в'ічливий, кул'|турний, |гарний, шчиросер|дечний*; ознакою вищого соціального статусу людини: *інтел'|гентний*, пох. *інтел'|гент* (пор. в рум. мові *intelagent* ‘розумний’ [DT, 74]), *в'ісоко|важливи́й, високо|м'ірний*. У цьому значенні використовують іменники: *ар|т'іст, шчиби|туха* ‘красномовна жінка’, словосполученнями: *обда|рована л'ўдина, |дужи |гарна л'ўдина, тол|кова л'ўдина / з|найє р'ад |бес'ід'і* та пропозитивними номенами: *Бог нагоро|диў його с|ловом, за с|ловом у кар|ман не |л'ізе, у|м'іє го|во|рити, ца л'ўдина ба|гато з|найє*.

Сема ‘сварлива людина’ виражена ад’єктивами *свар|ливий ← сваритися; крик|ливий ← кричати; воркот|ливий ← вóркати* ‘бурчати’ [СБГ, 63], *пис|кати́й ← пискува́ти* ‘грубо, нечемно відповідати, пащекувати’ [СБГ, 412], *нетерп'|йечий, не|витриманий*, перен. *ска|жени́й, перен. зу|бати́й*. У відповідному значенні поширений негативно-оцінний іменник *сканда|л'іст*. Для характеристики такої поведінки вживають дієслова: *сва|ритси, узбу|хайє за ўс'о, фразему ни кла|ди |палиц у рот*, або виражають значення описово: *|зари |гуйіт / |гуйіт це с|варка (Гр)*.

Назви, що, характеризують людину з урахуванням її емоційного стану

Еталоном є людина, яка керує власним емоційним станом, надмірне вираження як позитивних так і негативних емоцій вважають негативним.

У цій групі назв фіксуємо переважно похідні ад'єктиви від назви емоцій чи стану та експресивних дієслів.

У значеннях 'весела людина', 'жартун' поширені оцінні прикметники *ве|селий* (у значенні 'смішко' виявляємо цю лексему у н. пп: Бн, Брд, Вл, Зб, Мх, Мш, СтВ), пох. іменник *весел|чак* 'веселий чоловік', *весел|ун* 'тс.', *за|баўний*, *забаў|ливий* ← *заба́ва* 'розвага, вечірка' [СБГ, 121], *забавля́тися*; *шут|ливий* 'веселий' (лексему *шутливий* фіксуємо з семантикою: 'смішко', 'жартівник', 'дотепний') ← *шуткува́ти* 'жартувати'; *жарт|іу|ливий* 'смішко', 'жартівливий', *жерт|ливий*, пох. *жарт|іу|ник*, *жар|тун* ← *жартувати*; *роз|важний* ← *розважати*, букв. 'той, хто розважає'; *ўт|іш|ний*, рос. *при|йатний*. Людину з такими рисами характеризують номени: *см|іш|ний*, пох. *усм|іш|ко*, *см|іш|ко*, *пос|м|іш|ко*, *см|і|хун*, *см|іхо|тун*, *см|іхо|ванець*, *зап|е|вало*, фраземи: *за словом ў кар|ман не л|ізе*, *ду|ша ком|пан|ійі*, *йак соло|веї*, *мас|ний на йа|зик*, пох. композит *маснойа|зикай*, атрибутивне словосполучення *рад|існа л'у|дина*, композит *жит':е|рад|існий*. Для увиразнення семантики використовують нанизування прикметників в одному характерологічному висловлюванні: *о|то йе сп|і|вуча л'у|дина / то йе ве|села л'у|дина / та л'у|дина л'убит за|бавити |госк'і / розвеселити |госк'і* (36), *ве|села л'у|дина / шут|лива* (36).

Сема 'смішко, той, хто любить сміятися' представлена ад'єктивами *см|іш|ний*, пох. *см|іхо|ванець*, *регот|ливий* ← *регота́ти* 'гучно сміятися', *бала|кучий* ← *бала́кати*, *бес|ід|ливий* ← *бесіда*, дієприкметником *за|ш|к|іреній*, знев. 'людина, яка багато сміється' ← *шкі́ритиси* знев. 'сміятися'. У цьому значенні виявляємо прикметники *ве|селий*, *за|баўний*, *за|ш|к|іреній*, *жерт|ливий*, *при|йемний*, композит *маснойа|зикай*. Таку людину характеризують номінативним словосполученням: *ду|ша ком|пан|ійі* чи описово:

п'ідсм'ішлива л'удина / л'убит в'ісм'ійатиси з когос / л'убит на дурн'ачка; шо улибайеиси / йак майска роза? та оцінними іменниками: *балакун, балагур, хохотун, галабайдир, весел'чак*.

У значенні ‘жінка, дівчина, яка любить сміятися’ поширені ад’єктиви *весела, см'ішна, реготлива, жартлива*, рос. *радосна, зашк'ірена* та оцінні іменники: *см'ішко, посм'ішко, см'іхованка, см'іхуха, хохотунка, жартунка, реготул'а*, номінативне словосполучення *веселий вид*, композит *маснойазика*. Це значення може бути виражене описово: *х'іх'ікайе, л'убит дурнички лиш пуск'і*.

Значення ‘дотепний’ виражають прикметники: *веселий, см'ішний*, пох. іменники *см'іхован, см'іхованец, см'іхун, жарт'іуливий*, пох. *жарт'іуник, жартун, дотепний* < псл. *dotyрънь* ‘дотичний, вникливий’ [ЕСУМ 2, 115–116], *хитрий, шутливий* (*шуткувати* ‘жартувати’) та композит *гостройазикий* (пор. словоспол. *гострий на йазик, гострий на слово*). Натрапляємо на іменники *пустун, комидиант*, втор. номен *полон:ик / полон:ик – це у нас черпак / не майє на йазик управи* (Гр) та описову назву *у'м'іє бандигувати* (пор. фраз. *бандіги гнути*, знев. ‘плескати язиком, говорити нісенітниці’ [СБГ, 23; ФС 1, 175; Негрич, 51]; *бандіг'і* ‘небилиці’ [ГГБ, 137]).

Натомість серед характеристик сумної людини відзначаємо ад’єктиви *сумний* ← *сум, сумувати; смутний, засмучений* ← *смуток, серйозний* < фр. *sérieux* ‘серйозний’ лат. *sērius* ‘ваговитий, важкий’ [ЕСУМ 5, 220]. Для номінації сумної людини використовують також лексеми *нечутливий, неудоvolений, задумчивий, задуманий* (пор. компаратив *ходить така задумлена йак курка прибита*), *журливий, зажурений* ← *журитися* ‘сумувати’; *стривожений* ← *тривожитися*; *насуплений* ← *насуплюватися*; *слутий*, пох. *лутак* ‘сердитий чоловік’, *невеселий, нерад'існий, незабаўний* ‘сумний’, *нешч'ісливий*, перен. *замкнутий, замкнений*. Виявляємо семантичні діалектизми *непотр'ібний* (пор. *непотрібний* ‘ледачий’, ‘гультай’ [СБГ, 330]), *плохий, плохен'кий* < очевидно давнє *plochy* ‘легковажний, необачний, нерозважний, пустотливий’ [ЕСУМ 4, 454], *тихий*, перен. *т'ажкий*: *казала*

ко^лис Іу^л’іта шо ^лКол’а ^ллегкий / а Пу^лкаї т’еж^лкий / ти ^лм’ір’ала йіх? (жарт. Км). Деякі лексеми із семантикою ‘сумний’ корелюють з назвами маломовної людини: моу^лчачий, нерозго^лворчивий, м^ллавий. У цьому значенні виявляємо негативно-оцінні іменники сп. р.: за^лнуда, ^лмула, зако^лпайталан та порівняння ірон. ве^лселий йак ц^лвинтар’, йак ^лчорна х^лмара.

Сема ‘сердитий’ своїми виразниками має негативно-оцінні прикметники : сер^лдитий, ли^лхий, сук^лритий < очевидно від псл. **sqkrytʰ* ‘крутий, злий’, пов’яз. з *krutʰ* ‘крутий’ [ЕСУМ 5, 471], нер^лвовий, не^лдобрий, у^лпертий, по^лганий, п^лрикрий, на^лн’урений, за^лнурений ← няркати ‘скиглити’ [СБГ, 342], пох. з основою зло-: злий, з^л’ушчий, з^лосний, злос^лтивий, з^л’ука, зло^лпамйатний (пор. описові назви три^лмає зло, ^лдоўго три^лмає зло і памйе^лтайе), перен. назви ска^лжений, зубастий, семантичний діалектизм у^лпертий: не ^лхоче гово^лрити (Врн). Увиразнюють значення компаративи сер^лдитий йак во^лгон’, сер^лдитий йак ^лкобра, йак пес. З такою семантикою виявляємо іменник лу^лтак та описову назву шу^лкає прик^л’учки.

Значення ‘непривітний, ображений’ представлене номенами на^лдутий, пох. на^лдуїко, сер^лдитий, об^л’іжений, непри^лв’ітний, не^лдобрий, вурд^лливий ← вур^лдитиси ‘скипатися, перетворюватися в грудки при кипінні (про молоко)’, перен. ‘сердитися, гніватися’ [СБГ, 65], зав^л’іреній [СБГ, 125] ← заві^лрятиси ‘насуплюватися, сердитися, набирати грізного вигляду’ [СБГ, 125], нах^лмурений ‘похмурий, у поганому настрої’, пох^лмурий ‘тс.’ ← хму^лритися, на^лдутий ← наду^лватися ‘ображатися’, набо^лсурений ← набусорю^лватися ‘насуплюватися’, розст^лроєний ← розстрó^люватися ‘засмучуватися’; до деяких лексем не можемо дібрати твірних дієслів: з^лбуришливий, набун^лд’учений. Натрапляємо на семантичні діалектизми: зау^лз’етий (пор. літ. завзятий ‘дуже діяльний, енергійний, який наполегливо переборює труднощі, невідступно домагається здійснення поставленої мети’ [СУМ 3, 44]), у^лпертий, лу^лтак, га^лпуга. Для характеристики людини у такому стані виявляємо порівняння: йак зм’і^ля, на^лдутий йак ін^лд’ук, на^лдуласи / йак ^линдик, на^лдуласи / йак бин^лд’ек (бендяк ‘джміль’ [СБГ, 28]), ^лходи йак дун^лдук на^лдутий (дундóк розм.

‘індійський півень’, ‘перен., лайл. про тупу, неповоротку людину (перев. стару) [СУМ 2, 436]; фіксуємо цей номен лише в перен. значенні [СБГ, 105]), *на|ду|єси йак бусур|мило* (*бусурміло* ймовірно контамінова назва від номенів *бусурма́н* < з тюрк. мов, імовірно крим.-татар, у діалектах якої форма *бусурман* могла бути результатом фонетичної видозміни форми *мусулман* [ЕСУМ 1, 307] і *бурміло* ‘недотепа, телепень’ [СБГ, 44], пор. втор. номен *бусур|ман*), описово ця семантика виражена формами *не |л’уби н’і|кого, аж |пукає з гн’іву, спус|тила б|рови*.

У деяких семах негація є компонентом лексичного значення, закладена в самому питанні. Значення ‘нещаслива людина’ виражене ад’єктивами: *неш|часний*: *у|ро|дилось ї|кес неш|часне і ни|чо йо|му не ве|зе у́ жи|т’у* (Зб), *неш|час|ливий*, *неве|зучий*, *неу|дачний*, *нетол|ковий*, *непу|т’ашчий*, *нета|лантливий*, *нез|далиї*, *безтол|ковий*, *без|ладний*, *п|рокл’атий*, *|б’ідний*, іменниками: *б’ідо|лаха*, *са|рака*, сп. р. *нех|л’аба*, *фир|л’ога*. Для характеристики такої людини вживають фразеологізми: *на |кого Бог / на |того ї |л’уди, о|б’іжениї суд’|бойу, н’і |риба н’і м’н’асо*. Цю сему виражають і описово: *не |має |ш’іст’а; йо|му не ве|зе; не їде її н’і|чо у́ руки; не ве|зе її шош / не |годна ї|митиси за к’ін|ці’ї* (пор. *звести кінці з кінцями*); *л’у|дина нишч’іс|лива у |Бога / ни |має ш|част’а в’ід |Бога; сп|л’ашча / |ходи со|б’і йак |мокра*. Особливого колориту пропозитивній номінації надає використання локалізмів: *н’іх’то в’ід Дн’іс|тра до П|рута так ни б’і|дує йак во|на* (Дб).

Назви, що характеризують людину за особливостями вдачі

Діалектоносії визнають неповторність кожної людини, її вдачі: *ді|тиї́ йє пїат’ і пїат’ ха|ра|ктер’іу / |к’іл’ко йє л’удиї |к’іл’ко ха|ра|ктер’іу* (Чрш). Водночас найвиразніші риси загалом можна схарактеризувати в межах сем ‘сміливий’ / ‘боягуз’, ‘скупий’ / ‘щедрий’, ‘уважний’ / ‘неуважний’, ‘гордий’ / ‘безхарактерний’ та. ін.

Сема ‘сміливий’ виражена прикметниками *см’і|ливий* (*с|м’і|ливий*), *в’ід|важний* ← *відва́га* ‘сміливість’; *без|пешний* [СБГ, 30], *ге|роїс’кий*, *бойо|вий*,

безстрашній, небоязливий, безбоїазнений. Номени вол'ний, г'р'ізний, в'ідчайдушний, рос. отчайаний вказують на високий ступінь вияву цієї риси. У цьому ж значенні виявляємо іменник ге'рої: н'ічого не боїтси (Пр), описову назву не бойагуз, фраземи іде і ў вогон' і ў воду, йо'му не страшно ў вогон' і ў воду, н'іде і у вогон' / і ў воду, описові назви см'іливий / цей і н'іди уно'чи ї'серед н'очі ку'да т'раба (Зб).

Антонімічне значення 'несмілива людина, боягуз' представлене оцінними іменниками бойагуз, ж. р. бойагузка, бойазл'ух, страхо'нуд, сп. р. пере'нуда та прикметниками пере'нужений ← перепудитиси 'перелякатися' [СБГ, 404], бойазливий ← боятися, л'акливий ← лякатися, страхо'витий ← страх, страшитися, рум. фр'ікос < сх.-ром. fricós (coásă) 'боязливий(а)' [DT, 88; PPC, 542]. Описово несміливу людину характеризують фразою в'ін у мами ў'назус'і.

Для характеристики недовірливої людини вживають лексеми недо'в'ірливий, недо'в'ірчивий, недо'в'ір'ашичий, не'в'ірний, нерозм'ір'кований, перен. замк'нутий, замк'нення, потаї'ний, таї'ний, ск'ритий, знев. ту'ний.

Для оцінки надмірної самовпевненості людини поширені номени самоў'неўнений, самона'д'ійаний, самост'ійний, ў'неўнений, ун'р'амий, непри'ятний, мудрецький ← мудрий 'гордий, зарозумілий', іменники само'л'убец, ж. р. само'л'убка, хвал'ко, порівняння йак орел ў пол'от'і та пропозитивні номени: в'ісокоїі думки про себе, со'б'і са'ма ха'з'айка, са'ма ў со'б'і, ли'шен' про себеи д'байе, ўва'жайе лиш себе, наї'буди по_дур'ному / али'буди по_мому.

У значенні 'горда зарозуміла людина' фіксуємо прикметники гордиї, гордо'витий, горде'ливий, пох. гор'д'ак 'гордий хлопець, чоловік', відповідник ж. р. гор'д'ачка, гор'дин'а, гоно'ровий, го'норний, гоно'ристий ← го'нор 'гордість', румунізми фу'дулий, фу'дулний < fudúl(lă) 'гордий, високомірний' [PPC, 545; Ткач 1, 387], семантичний діалектизм мудриї. Для характеристики гордої людини поширені також лексеми цере'мон:ий, зарозум'ілий, зад'раниї,

високо^лм'ірний, самоу^лнеу^лнений, словосполучення за^лнадто ро^лзумний, оцінні іменники само^лл'убец, само^лл'убка, мудри^лгеїлик. Ця семантика може бути виражена описово: за^лзнаўса; ви^лсоко се^лбе не^лсе; в'і^лсокойі д^лумки про ^лсебе; до ^лнего не п'ідсту^лпитиси; та^лк'і го^лрд'і у се^лл'і / н'і з ким не го^лвор'а / н'іку^лда не^л їдут; чоло^лв'ік за^лзнаўса / а ^лж'інка цере^лмон:а.

Значення 'хвастлива людина', крім оцінних іменників хвал'ко, ж. р. хвал'унка, похвал'ник ← хвалі^лтися 'вихвалятися', хваст'ко, хвас'тун, ж. р. хвас'тунка ← хва^лстатися 'вихвалятися', представлене субст. прикметником фал'іцкій ← фалі^лтиси 'вихвалятися' та описово: фал'литса; д^лужи фал'литса; хвалі са^лма се^лбе; л'уби си пофал'лити; пропозитивними номенами: фалі ^лроте по селу / бо розде^лру; фал'ба со^лрочку ни да^лїе.

У ставленні до грошей негативно оцінюють як надмірну скупість, так і бездумне витрачання грошей.

Для характеристики скупості людини поширений прикметник: ску^лпий < посл. *skorpъ-jь 'скупий, жадібний', очевидно, пов'яз. з skota 'оскома' [ЕСУМ 5, 292] та пох. оцінні іменники, що можуть утворювати родові пари: ску^лп'індриц – ску^лп'індрица, ску^лп'індр'ак – скупинд^лр'аха, скупинд^лриха, скуп'інд^лр'ошка, або не мати родового відповідника: ску^лпун 'скупий чоловік', скупир^лд'аї 'тс.', ску^лп'іца 'скупа жінка', сп. р. скупир^лд'ага, скупа^лд'ора, ску^лп'індр'а. Використовують також літ. лексему ск^лр'ага < рос. мови, що не має надійної етимології [ЕСУМ 5, 289] та жаргонізми знев. жмот, жмо^лт'ара ← імовірно від жмикрут 'куркуль, скнара', ад'єктиви ^лжадний < посл. žędati 'бажати, сумувати' [ЕСУМ 2, 185], не^лдобрий, згруб. композит скупос^лракий (пор. згруб. гуц. затиснісрака 'тс.' [Негрич, 77]), номінативне словосполучення згруб. ску^лпий до с^лрачки, фраземи: за ко^лп'їку у^лдависи; за руб^лл'а вас облупит; за ко^лп'їку у^л церкв'і ^лперне; і со^лб'і не гам / і д^лругому не дам.

У значенні ‘жадібний’ фіксуємо номени: *жа́дний*, *ску́пий*, *запа́дливий*, *зап’ідливий*, *закла́дний*, *за́здр’існий*, *фал’чивий*², *ду́жи хитрий*, лексеми в переносному значенні: *нена́жерливий*, *за́жерливий*, *не́наситний*, *нена́йідливий*, пох. іменник сп. р. *нена́діжа*. Цю семантику виражають негативно-оцінні назви *ха́пач*, відповідник ж. р. *ха́пачка*, сп. р. *ха́пуга*, *захла́мник*, *зага́рбник*, *нагро́басник*, атрибутивне словосполучення *фал’чива л’у́дина*, порівняння *йак зло́д’їй*, фразеологізми: *п’ї́с’в’їта за́мало / а ве́с заба́гато*, *з р’і́дного тата́ зде́ре*, *ск’р’і́з ви́ходи з во́ди су́хим*, *п’їе чу́жу кро́у*.

Марнотратну людину характеризують назвами *недба́лий*, *нееко́номний*, *нете́ф’ірний* (пор. *нете́фірний* ‘нерозторопний, некмітливий’ [СБГ, 331]), негативно-оцінними іменниками *тере́ферник*, ж. р. *тере́ферниця* ← *тереферити* ‘нераціонально витратити гроші’ [СБГ, 543], *марнотра́т*, ж. р. *марнотра́тка*, *марнотра́тник*, нове *тран́жир*, сп. р. *тран́жира*, *розпус’т’ак*, ж. р. *розпус’т’ачка*, *розпусник*, *пус’т’ак*, *розв’ї́тник*, ж. р. *розв’ї́ниця*, *недба́лиця*, *розтратник*, *розтратчик*, *пустотратник*, *розп’л’у́хл’їб*, сп. р. *розда́їб’їда*, сп. р. *розх’л’оба*, *фир’л’ога*, образним номінативним словосполученням *пус’тий в’ї́тер*, описовими конструкціями: *т’рин’ка́є гро́ш’ї*; *с’ї́є гро́ш’їми*; *розці́ндр’у́є гро́ш’ї*; *розки́дає ку́ди-по́пало / не ў́м’ї́є еко́номити*; *ўс’о пус’ка́є на в’ї́тер*; *розв’ї́ває*; *ни ма́є сти́тин’а / ни сти́п’ну́є*. Виявляємо з такою семантикою фразему *ко́п’ї́ки за ду́шею не́ма* (пор. літ. *копійки зламаної нема за душею* ‘хто-небудь не має грошей, дуже бідний’ [СФУМ, 430]). Дискурсивні номінації описують людину з такою вдачею як частину ситуації: *ростра́ч’і́к / їа про́даў во́ли ї́ кум про́даў во́ли / али їа ни з дур’них бо ў́ кума ў́крали гро́ш’ї до у́б’ї́да / а ў́ мени аж над’веч’і́р* (Кп).

Щедрість вважають однією з найкращих рис вдачі людини. Щедру людину номінують прикметники *ш’чи́рий*, *до́брый*, *до́бр’ашчий*, рос. *ха́роший*, *з’д’і́льний*, *з’д’і́л’чивий*, *по́д’і́л’чивий* ← *ділитися*, *ш’че́дрий*, *неску́пий*, *ла́сковий*,

² Утворено внаслідок консонантної зміни [ш]→[ч] в основі прикметника фальшивий.

милий, со^вісний, сум^нін:ий, милос^тивий, атрибутивні словосполучення: ^дуже ^добра ду^ша, ^дуже ^добра л^удина, добро^пом'ічна л^удина, фразеологізми: даст пос^лідну со^рочку з ^себи, хот' до ^рани кла^ди (пор. хот' до ^рани прикла^даї 'ласкавий, ніжний' [ФС 1, 379], півд.-вол. гов. хоч до серця прикладай 'лагідний' [МФС, 83], бук. хот' за обра^зи кла^ди 'слухняний', літ. хоч за раму кладі 'дуже гарний, вродливий' [ФС 1, 299], півд.-вол. хоч за па^зуху кладі 'лагідний' [МФС, 51]). Натомість у номінаціях тут ^тули до ^серц'а / а там ^піди таї он^суди 'дволична людина' (Лк), сх.-пол. добрий, хоч до одного місця прикладай 'улесливий' [ФСГЖ, 265] виражена негативна семантика.

Для негативної оцінки людини з важким характером фіксуємо прикметники перен. т'аж^кий, ту^гий (пор. антонім лех^ка л^удина 'добра'), а також номени ту^пий, дур^ний, з^лосний, сер^дитий, п^рикриї, за^гонистий [СБГ, 128], лу^тавий (гуц. лу^тавий 'упертий, непоступливий', 'неслухняний, вередливий' [Негрич, 107]), у^пертий, без^душний, нев^іно^сімії. З такою ж семантикою поширені номінативні словосполучення т'аж^кий на под^йом'і, л^удина з ха^рактером, з т'аж^ким ха^рактером, композити т'ажкоха^рактерний, твардоха^рактерний, описова номінація т'аж^кий у ^него ха^рактер. У цьому значенні виявляємо також негативно-оцінні іменники: пас^куда (з такою семантикою поширений у зах.-пол. говірках [СОН, 201]), вар^йат < пол. warjat 'божевільний' [ЕСУМ 1, 332–333] (гуц. ва^ріят 'тс.' [Негрич, 32]), за^нуда: за^нуда це л^удина / йа^ка шу^кає ^гуза, зем^недух, са^дист, му^ла (му^ла у говірках Нижньої Наддніпрянщини 'неповоротка, нерішуча, ледача людина' [СОН, 166]). Для влучнішої характеристики людини з такою вдачею діалектоносії вживають порівняння ^серце йа^к ^кам'ін', образне номінативне словосполучення га^ду^га ^добра. Часто інформанти вдаються до розлогих описів такої вдачі: не^угодна л^удина / шо н^іх^то не ^годе^н їй уго^дити / шо ни^едобре ї ни^едобре (Бз), мер^зен:е / ў ^него ха^рактер страш^ний т'еж^кий і мер^зен:ий (Зб), за^крита та^ка / за^т'ата / та^ка / шо лиш би йа і ўс'о / ^битиса лиш / ^жінка не йе так / чоло^вік лиш

бітис'а / бо робити не хоче / а йїсти ї пити хоче / ж'інкою командувати хоче (Врн), має шуса (Лж) (пор. шус 'залп під час стрільби', 'удар', 'похмура, сердита людина з важким характером' [СБГ, 680]).

Відсутність власної думки, прагнень, бажань, безхарактерність діалектоносії оцінюють як різко негативну рису. Сема 'безхарактерна людина' представлена прикметниками нетолковий, подайшливий, мотилишиний (пор. мотилишиний 'заражений мотилицею', перен., знев. 'придуркуватий' [СБГ, 297]), неповоротний, неповоротливий, безповоротливий, безт'амний, безхарактерний, безглуздий, плохен'кий, слабовол'ний, нирозвинутий, нерозсудливий, легковажний. У цьому значенні фіксуємо іменник поштуркач: ним поштуркуйут ← штуркати 'штурхати' [СБГ, 677], фразеологізми: живе з чужим розумом, живе чужими мисл'ами, нід ч'їус дудку вона пл'аше ц'їли жит'е, зокрема ті, що мають парну структуру: н'ї риба / н'ї мн'асо, н'ї вашим / н'ї нашим, н'ї суда / н'ї туда, порівняння: ходи йак в'їуца, таке йак розтир'оха / ни запитайеси / н'ї в'їслухає / н'ї то / таке йак розтир'оха (Зб), йак рем'ін:уї дишел'// це коло вoза / куди кобила пот'агне / туди і їде (Вр); описові назви: без с'воїї памн'ати, не має с'воїї думки, памн'ат' погана / слабе розумом, сама собою не к'їрує, слухає чужих л'удий / а сама собою не к'їрує, с'воїм розумом ни живе / лиш чужим, куди їтрутиш / туди ї н'їди, куди його трут'а туди їде (тручати 'штовхати' [СБГ, 554–555]). Деякі такі номінації виражають уявлення діалектоносіїв про безхарактерність: м'акосердечний / налийут поўну в'ін в'їп'є / налийут чут'чут' / тожи в'їп'є (Ркш), по нашому вона собою не к'їрує / байдужна // слабохарактерна хто шо скаже вона слухає а це байдужна то це сказаў а уна соб'ї н'їшла і ни має гадки (Зб).

У значенні 'байдужий, незацікавлений' виявляємо ад'єктиви: байдужий, байдужний, слутий, пох. іменник слут'ек, простиї, неучений, непут'ашчий, неробот'ашчий, знев. задр'іманій, рос. безрозл'ічний,

лехко|мисл'ен:иї, лексеми з префіксом без-: безго|ловиї, без|душниї, безна|д'їниї. Загалом назви, оформлені префіксом без-, виражають більшу категоричність у вираженні негативних понять, ніж лексеми з префіксом не-, який указує на відсутність чогось. Для негативної характеристики байдужої людини вживають іменники лапаї|дух (лапай|дух 'ледащо' [СБГ, 137]), сп. р. лапай|духа, втор. номен. ма|кух (маку|х 'макуха', перен., знев. 'вайлуватий, млявий, безініціативний' [СБГ, 274]), фразеологізми: н'ї до л'у|деї / н'ї до |Бога, н'ї |риба н'ї м'ясо, н'ї су|ди н'ї ту|ди, н'ї ў пл'іт / н'ї ў ди|ру, її |море" по кол'іна, її хоч тра|ва не рос|ти, описові характеристики: н'їчо її не ў голо|в'ї, н'їчо йо|го не об|ходи, нове ўс'о її |поф'іку, |дурно на с|в'іт'ї жи|їе, не інт'ере|суйеса н'їчим, йо|му безраз|л'ічно їе / ни|ма. Оскільки поняття 'байдужість' у мовомисленні діалектоносіїв корелює з уявленням про безгосподарність, фіксуємо такі описові конструкції: не д|байе н'ї за чим, ни д|байи ни за шо лиш са|ма за |себи, нед|байлица / їе їе / не|ма не|ма, йо|му н'їчо ни т|реба. Щодо нехазяйновитого чоловіка використовують номінативне словосполучення ірон. ве|ликий газ|да.

Властивість уваги людини вважають однією з найкращих рис вдачі, показником розуму, культури, чемності (про дітей), пор. назви |видержаниї, ўр'івно|важениї, интил'і|гентниї, |добриї для оцінки уважної людини.

Значення 'уважна людина' виражають прикметники: у|важниї, у|важливиї, рос. ўн'і|мат'ел'ниї, ро|зумниї, км'іт|ливиї, |хитриї, роз|судливиї 'уважний' та семантичні діалектизми: кул'|турниї 'уважний', ў|в'ічливиї, праў|дливиї, по|важниї, роз|важниї, послу|шниї, слух|л'ан:иї, до|цотниї (пор. фразему зробити до |цоту 'дуже ретельно'), до|тошниї, до|питливиї, интил'і|гентниї. Коли назва на позначення абстрактного поняття відсутня у активному словнику діалектоносіїв, для адекватного вираження семантики вони вдаються до описів: ро|зумниї чоло|в'ік / да|їе ўс'ім по|раду; |дуже ха|роша при|ятна / |кажи / та|ка шо і в'іслуха|їе і н'їчо ни при|бреше / ну |обшем |тайак нор|мал'на л'у|дина; сприй|ма|їе |дуже |тонко; |хоче з|нати ўс'о;

приймає до серця близько. Деякі пропозитивні номінації гіперболізовані: темну н'іч і мак збере.

Відповідно сема 'неуважний' представлена прикметниками *баїдужий*, *баїдужний*: *йак забуди то ўна ни ѓе неўважна во́на ѓе баїдужна / баїдужна* *шо ти сказала а ўна ўже забула і п'ішла соб'і* (Зб), *недбайшливий*, *нездалиї*, *безпам'ятний*, *безглуздий*, *нерозб'ірливий*, *непо́н'атливий*, *легко́мисл'ен:ий*, *нерозто́ропний*, перен. *розс'ійаний*, *розв'ійаний*, семантичними діалектизмами: *розпусний*, *занудний*, негативно-оцінними іменниками: *л'ін'ух*, *розт'ана*, *роз'ава*, *шал'тай-бол'тай*, *шалапута*, пропозитивним номенами: *ў од́но вухо залет'іло / а ў д́руге в'ілет'іло*; *но́л' вн'і́ман'і́я*; *недо́чула таї махнула / таї забула*; *у не́йі ба́гато ду́мок / ти ї́й го́вориш од́но / во́на со́б'і ду́має д́руге*.

Дбайливість як рису вдачі людини схарактеризовано номенами *дбайливий*, *дбайшливий*, пох. *дбайлиц'а* 'дбайлива жінка', *дбайний* ← *дба́ти* 'турбуватися'. Для вираження цього поняття використовують семантичні діалектизми: *по́р'едний*, *ц'і́кавий*, *за́интере́сований*, *запо́надливий*, *серде́шний*, *до́брий*, *до́бр'ачий*, *до́бро́сов'і́сний*, *сум'н'ін:ий*, *ста́рател'ний*. У значенні 'дбайливий чоловік' поширені іменники *гос'подар*, *оп'і́кун*, номінативне словосполучення *до́брий ха́з'айін*. Дбайливу людину характеризують за допомогою порівняння: *та́йак к'вочка ко́ло кур'ат* або описово: *ро́знада́йтси над'р'ідними*; *ха́рош'і / тур'бу́йтси за ў́с'іх*; *меч'та́є ў́с'о зро́бити до́бре*.

Антонімічне значення 'недбайлива людина' виражене лексемами: *недбайливий*, *недбайшливий*, *недбайлий*, *нездалиї*, *баїдужий*, *баїдужний*, *неста́ран:ий*, *безго́ловий*, *безтур'ботний*, *непо́тр'і́бний*, *л'і́нливий*, *леда́чий*, *смер'д'ачий*, *пус'тий*, *прос'тий*. Для увиразнення родової ознаки поширенні негативно-оцінні номени: *недбай́лик*, *недбай́ко*, *недбай́ло*, *л'ін'ух*, *лаї́дак*, згруб. *смер'д'ух*, сп. р. *гни́л'ака*, *нех'л'у́йя*, втор. номен. *ле́йба* (*ле́йба* 'недоладно, неакуратно пошита одежина', 'ледащо' [СБГ, 256]), *в'і́тер* (Гр). Виявляємо поширене порівняння: *л'і́нливе йак пес / си́дит п'ід'ї́абл'інкоў і*

хочи би йо!му й!аблуко ў рот!надало, описові назви: д!байе т!іл'ки сам про себе; не хоче ро!бити; безха!рактерний / сам жи!йе ни з!нати дл'а!кого, фразеологізми: н'і риба / н'і мн'асо, н'і вам / н'і нам. Як прийом підсилення негативної характеристики використовують нанизування однотипних чи різнотипових засобів: прос!те / л'і!ниве / ни!думає н'і!чо; недба!лиц'а / ба!дужний / не та!зда.

Недбайливу жінку характеризують прикметниками недба!лива, нез!дала, непот!р'ібна, неаку!ратна, непут!ащчий, неста!ран:а, безха!рактерна, ле!дача, !байдужа, пус!та, негативно-оцінними іменниками: л'ін'ух, нед!байлиця, недба!лиха, нез!дара, нех!л'уйа, них!л'уйниц'а, ла!дачка, ка!парниця, смер!д'оха, го!ниц'а, образною номінацією !в'ітер у голо!в'і та дискурсивними номенами, які характеризують цілу ситуацію: них!л'уйниц'а та!ка / недба!лива / ої / там!д'іти та!к'і за!маишен'і пропа!дають / бо во!на них!л'уйниц'а (Зб), йак во!на!ходи ї н'і!ч'о йї не ў голо!в'і / перес!тупи !в'іник / !в'іник у!паў во!на ни п'і!доїми (Пг).

Назви, що характеризують осіб за ставленням до людей

Позитивне чи негативне ставлення до людей передбачає прояв таких рис вдачі, як вихованість / невихованість, авторитетність, виваженість / набридливість, рівень освіченості людини.

Для вираження майже всіх позитивних рис поширена лексема розумний, натомість для позначення антонімічних значень — номен дурний.

У значенні 'вихований' фіксуємо позитивно-оцінні назви: ро!зумний, !хитрий, ў!чений, ос!в'ічений, км'іт!ливий ← цсл. къметь 'славетна людина', очевидно спор. з пол. *kitować* 'розумітися' [ЕСУМ 2, 472], з!натний, !чесний, по!р'адний, по!важний, літ. ў!в':ічливий, рос. !в'ежл'іва, укл'ін:ий: їде да!леко таї шчи ни до!ходи!пару!митр'іу!каже!добрий ден' / це укл'ін:а (СтЖ), номінативні словосполучення госпо!дарска ди!тина, фа!йного !вихован'а, л'у!дина до л'у!деї, описові конструкції па!ч'от!має ў си!л'і; само!вита!дужи / шо!чує то переї!має, нанизування номінативних засобів: з!рамотна /

добре вихован':а д'іс'тала, у'чений / ро'зумний / хитрий. Значення 'ввічлива людина' щодо особи молодого віку може бути представлене номінативним словосполученням *госпо'дарска ди'тина*.

Протилежну семантику 'неотеса, некультурна, неосвічена, невихована людина' виражають прикметники *п'ростий*, знев. *прос'тече* ← *прóстий* 'дурний' < сх.-ром. *prost* 'нерозумний', 'грубий' [PPC, 1115; Герман стаття, 117; DT, 75], *неро'зумне*, *дур'ний*, *п'їдур'ний*.

Вираження цих сем можна представити у опозитивних парах: *кул'турний* / *некул'турний*, *безкул'турний*; *прис'тойний* / *неприс'тойний*, *вихований* / *невихований*, рос. *невос'п'ітаний*, рос. *обра'зований* / *необра'зований*, *сов'існий* / *без'сов'існий*, *чемний* / *не'чемний*, *г'решний* < пол. *grzeczny* 'тс.' [ЕСУМ 1, 592] / *нег'решний*.

Для номінації негативних рис виявляємо значно більшу кількість назв: літ. *вул'гарний* < зах.-євр. мов через рос. і пол. посередництво від лат. *vulgāris* 'звичайний, простий, народний' [ЕСУМ 1, 439], *пис'катий*, *пр'а'мий*, *п'рикрий*, *пус'тий*, *пас'кудний* ← *паскуда* 'мерзотник' < псл. *paskōda*, утв. за допомогою префікса *ра-* від основи прикм. *skōd-ьнъ* 'скудний', первісно означало 'бідність, злиденність' [ЕСУМ 4, 306], *зух'валий* < пол. *zuchwały* 'відчайдушний, убивчий, безнадійний' [ЕСУМ 2, 283], *на'хабний* < **нахабити* 'псувати' [ЕСУМ 4, 51–52], *на'хал'ний* < рос. *нахал*, *наглий* < псл. *paglŭ* [ЕСУМ 4, 21–22], *нед'байшливий*, перен. *за'харений*, *нехара'пунтий*, *безпар'дон:ий* 'неввічлива людина', *безцере'мон:ий* 'зухвала людина', хоча *цере'монитиси* 'гордитися' [СБГ, 621], *недос'тойний*, *непос'лушний*, *неслу'хан:ий*, *нероз'думчивий*, *недобрий*, *нероз'бираний*, *нероз'б'ірливий*, *нероз'бираний*, *г'рубий*, пох. *груб'ї'ян* 'неввічливий чоловік, хлопець', нове знев. *чокнутий*, перен. *необ'тесаний*, перен. *роз'в'ї'яний*; оцінні іменники сп. р. *на'хаба*, *бала'мута*, *бала'мутка* 'неввічлива дівчина, жінка', нове *хул'ї'ган*, *н'ї'мак* (букв. 'той, хто не вітається, невічливий'), *бол'тун* (букв. 'той, хто говорить багато дурниць'), *хам*, згруб. *ха'мило*, згруб. *сволота*, втор. номени *ма'кух*, *ту'ман*, *бидло*, лайл. *мурга ос'татна*: *мурга це йе*

сви^н*'а* (3б) (*му́рга, му́рга* знев. ‘настирлива, уперта людина’, ‘невдячна людина’, ‘нечепура’ [СБГ, 300]), *дра́нт'е* (літ. *дра́нтя* ‘дуже старий, зношений і рваний одяг’ [СУМ 2, 407]). Некультурну людину характеризують номінативним словосполученням *св'іто*^в*ий бала*^м*ут*, перен. *пусте*^в*е* *ве́ремн'е* (*ве́ремня, ве́рем'я, ве́ремнє, ве́рем'є, ве́римні, ве́рімні* ‘година, сонячна погада’ [СБГ, 49]), фраземами: *л'апа́йє йази*^к*ом йак ко*^р*ова фо*^с*том*, *л'а*^п*нула йак в'іу*^у *во*^д*у, н'і*^р*иба / н'і*^м*йасо, н'і*^с*т'їй / н'і*^х*оди, ни до*^в*а* *ни до*^л*'у*^д*ий* або описують відповідну поведінку: *пла*^с*та*^м*аче ни то шо*^т*реба* (*пластама́чити* рідк., згруб. ‘безвідповідально говорити щось, патякати’ [СБГ, 428]), *н'і*^к*ого н'і за*^ш*о ни ра*^х*уйє, в'ін так / йак*^б*ан*^д*ит, ма*^н*'ак /* *бол*^д*ир' /* *хо*^д*и / йак*^б*ол*^д*ир'* (імовірно від літ. *бóвдур*), *їй н'і*^ч*о ни*^у *голо*^в*'і, мож*^с*ка*^з*ати за*^п*и*^с*ати їй некул*[']*турна / це*^т*и*^к*'і* *п*[']*равил'но*^р*аз во*^н*а* *то*^в*о* *то*^в*о*^н*а* *некул*[']*турна йак во*^н*а* *сло*^в*ами в'іра*[']*жайєси* (3б).

Неввічливість пов'язана також з нестриманістю у словах, уживанні грубих і непристойних слів. Значення ‘нестриманий у словах і діях’, у якому вже закладена негачія, виражають лексеми *нес*^т*риманий*, *не*^в*итриманий*, *не*^т*ерп*[']*л'ачий*, *не*^у*р'іу*^о*важений*, *не*^о*б*[']*думаний*, *йази*[']*катий*, *п*[']*р'а*[']*мий*, *р'і*[']*зкий*, *не*[']*р*[']*вовий*, *п*[']*руд*[']*кий* (пор. літ. ‘схильний до поспіху, нетерплячий’ [СУМ 8, 359]), *ом*[']*разний*, *би*[']*гу*[']*ватий* < *бі*[']*га* ‘хтивість, пристрасть’, очевидно, пов'язане з рум. *bîhă* [ЕСУМ 1, 181] (пор. гуц. *бигова́тий* ‘збуджений, невірноважений’, *бі́га* ‘стан сильного нервового збудження, невірноваженості’ [Негрич, 24]), перен. *з'і*[']*рваний*, *на*[']*рваний*, *с*[']*пил*[']*чивий*, *па*[']*р*[']*шивий*, *га*[']*ватий* ← перен. *га́вкати* ‘кричати, сваритися’, *п*[']*ир*[']*скливий* ← *п*[']*ир*[']*скати* ‘говорити нестримано, запально’ [СБГ, 411], *па*[']*и*[']*чеко*[']*ватий* ← *па*[']*и*[']*щекувати*, що є похідним від назв лаю собаки [220, 156–158]. Як зазначають дослідники, „крім іменників-назв тварин і рослин, уживаних для характеристики особи ... до образних (і експресивних) належать будь-які інші метафоричні та метонімічні перенесення, яким притаманні живі та яскраві чуттєво-зорові уявлення про предмети, явища, якості, дії” [26, 195]. Для негативної характеристики вульгарної людини У ПБГ поширені

композиції: *пустословий*, *грубосл'їйний*, *гостройазикий* та оцінні іменники: *накала* [СБГ, 377], *л'ом'нач*, відповідник ж. р. *л'ом'начка* < пол. *litrak* ‘негідник, п'яниця’ [ЕСУМ 3, 327], *груб'їйан*, *лиход'їй*, *недоумок*, *хамло*, нове *хул'їган* < англ.м. *hooligan* ‘бешкетник’ [ЕСУМ 6, 221], сп. р. *мерза*, *розтр'ана*, втор. номен *йехидна* (єхидна ‘однопрохідний яйцекладний ссавець, верхня частина тіла якого вкрита голками’; ‘отруйна австралійська змія’ [СУМ 2, 499]). Ця лексема функціонує як прикметник у формі ж. р., зоологічна метафора затерта, чому посприяла зовнішня форма слова, прикметникове закінчення. Діалектоносії характеризують таку рису людини через опис ситуації: *то йе поганій чолов'їк / в'їн лиш л'убит глупства говорити*; *нехар' такий / в'їн даже ни знайе / шо до л'удини сказати*; *таке / йак ма'н'ак*; *придурок / говори дурниць'ї*; *сама себе ни л'уби і другого ни л'уби*; *наглий / страшний недобрий чолов'їк*.

Сема ‘козир-дівка’ представлена ад'єктивами *писката*, *йазиката*, *бойова*, *с'м'їлива*, *гостра* (*остра*), *хитра*, *серйозна*, *строга*, *бистра*, *пл'овага* та семантичними діалектизмами: *зав'їдлива*, *розвинута*, *настирлива*. З цією семантикою поширені номінативні словоспол.: *д'їйка з перцем*, *гостра на йазик*, пох. композит *гостройазика*, *хороша на йазик*, *фист д'їйка*, *перва д'їйка ў сил'ї*, порівняння з гострими предметами: *гостра йак н'їж*, *йазик йак бритва*, *гостра йак л'езв'їє / йак бритва*, *йак бричем в'їдрубайе* (брич ‘дуже гострий ніж, його часто роблять з поламаної коси’ **відрубав*, як *брич* [СБГ, 39]), *сказала йак в'їдрубала*, негативно-оцінний іменник *фрис'а*: *тогошо вона дужи показує шос с'себи* (3б), втор. номен *шпіндил* (*шпіндель* ‘веретено в прядильній машині’ [СУМ 11, 522] < нім. *Spindel* ‘веретено’, техн. ‘шпіндель’ [ЕСУМ 6, 462]), пропозитивні номени: *не даст соб'ї ў кашу пл'унути*; *в'їдкаже" аж у п'їятах зас'тине"*.

Рівень культури пов'язують з освітою, вченістю людини, пор. поширення лексеми *кул'турна* ‘вчена’. У значенні ‘вчений, освічений’ фіксуємо ад'єктиви *їчений*, *осв'їчений*, *грамотний*, *пис'мен:ий*, *школений* (букв. ‘той, хто вчився в школі’), *розумний*, рос. *їмний*, *їмудрий*, *їхитрий*

‘розумний’; дієприкметники *в’іучений, прос’в’ічений, з’найушчий, ўсез’найучий*; втор. номени *професор, знахар, л’уфт’інспектор*, *ас* < фр. *as* ‘пілот винищувач; майстер спорту’, можливо через пол. мову [ЕСУМ 1, 91], порівняння *писар йак нотар*, номінативні словосполучення *в’ісокого з’нан’а, л’удина з великої букви*. Оцінна номінація за рівнем освіти можлива і за допомогою описових номінацій: *хара’шо кажи / ў’читса посту’пила / ў’м’іє ўс’о зробити і гарна / но таке б’іриши н’ічо; виг’іла св’іт / ба’гато сходиў пол’а*.

Авторитетність людини в соціумі нерозривно пов’язана з її досвідченістю. Значення ‘досвідчена людина, яка багато пережила’ виражають номени, похідні від дієслів *бідувати* ‘зазнавати лиха’: *б’ідовий, б’ідований, зб’ідований, б’ідний*; хоча лексема *бідовий* поширена також із семантикою ‘непоказний, жалюгідний’, ‘моторний, жвавий’ [СБГ, 31] ‘нечемний’: *на не’чемних пус’тих кажут б’ідовий / д’іўка б’ідова / на’рубок б’ідовий; переживати* ‘жити, долаючи труднощі’: *пере’житий, пере’житливий* (пор. композит *багатостра’дал’ний* ‘досвідчений’, *горювати: гор’ований; паціти* ‘зазнавати лиха, переживати неприємні пригоди, страждати’ [СБГ, 394]: *па’чений*. Досвідченість пов’язують з терпінням, умінями та мудрістю, здобутими впродовж життя, пор. номінації у значенні ‘досвідчений’ *ў’чений, мудрий, розумний, терп’л’ечий, толко’витий, ў’чений, мудрий, розумний, знич’тожений*, рум. *са’рака*. Описово значення виражають конструкції: *проїшоў Рим і Крим, не о’дин пуд сол’і зійў, перебри’ла море гор’а, жила йак муха ў окроп’і, багато сл’із про’лила, пере’жиў шос ба’гато*. Іноді діалектоносії не можуть підібрати однієї назви і вдаються до описів: *йак на н’у мож ска’зати? интєресна л’удина / ўс’ім си интєресу’вала, багато пере’жила ў с’воїм жит’у*.

Для номінації авторитетної людини використовують похідні назви від дієслів *поважати: поважний, поважливий, у’важливий, радити: по’радливий*, рос. *по’ч’отний* ← рос. *почёт* ‘повага’, *гоно’рова*. Спорадично поширене літ. *аўтор’ітетний, аўтори’тетний* < нім. *Autorität* від лат.

auctōritas ‘влада, вплив, воля’ [ЕСУМ 1, 44]. Ад’єктиви *добрий*, *доб’р’ачий* (пор. у номінативному словоспол. *доб’р’ачий у натур’і*), *добро’зичливий*, *ро’зумний*, *мудрий*, *у’чений*, *дос’в’ічений*, *тол’ковий*, *ш’чирий*, *по’божний*, *чесний*, *справедливий*, *пра’удивий*, *по’р’адний*, *л’уд’аний*, *ха’роший*, *г’решний* вказують на риси вдачі, завдяки яким людина є авторитетною. Цю номінацію увиразнюють описові пояснення: *дужи ха’ракт’ер добрий* *має* / *дужи розго’ворчива* / *шо пи’тайешся там шо во’на то’б’і ўс’о в’ідпо’в’їє* / *ўс’о те’бе* / *йак ка’жут наве’де на путну до’рогу* / *с’кажи та’ко* (Лв) та номінативні словосполучення *ш’чирий вид*, *л’у’дина ви’сокої добро’ти*.

Високу вимогливість діалектоносії вважають негативною рисою, тому у номінації суворої, надзвичайно вимогливої до себе й до інших людини, фіксуємо назви *ст’рогий*, *су’ворий*, *острий*, *п’рикрий*, *сук’ритний*, *сук’ритий* (пор. літ. *сукристий* ‘який має круту вдачу’ < очевидно від псл. **sokrytŭ* ‘крутий, злий’ [ЕСУМ 5, 471]), *пл’о’гавий* ← *плюгавий* ‘огидний, мерзенний’ < псл. *[pljigavъ]* ‘плюгавий’ [ЕСУМ 4, 458], *злий*, *зл’ушчий*, *без’душний*, *непри’ятний*, *не’добрий*, *прис’к’іпливий* ← *прискіпуватися*, *при’дирчивий* ← *придиратися* ‘прискіпуватися’. Серед позитивних характеристик ад’єктиви *тол’ковий*, *по’р’адний*, *ви’могливий*, фразема *знає ц’іну жи’т’я*.

Негативно оцінюваними є і надмірна нав’язливість, і відлюдкуватість. Для номінації відлюдника поширені прикметники *в’ідл’уд’куватий*, пох. *в’ідл’удок*, *в’ідл’уд’ко*, *в’ідл’уда*, *самос’т’к’ійний*, *никома’н’їйський*, *недружел’убний*, *дикий*, *т’ажкий*, *посто’рон:ий* (букв. ‘той, хто тримається в стороні’). Цю рису вважають виявом зарозумілості, пор. номінації *се’бе с’тави шо во’на шос*; *бо’кує в’ід л’уди*; *сам про себе лиш жи’є*. У такому значенні виявляємо лексеми *мудрий*, *гоно’ровий*, *го’норний* та семантичні діалектизми: *ску’пий*: *ску’пе* / *не с’н’ілкуєси н’і з ким* (Мм), *безус’тудний*, *без’сов’існий*. З такою семантикою виявляємо оцінні іменники: *самол’уб*, *самол’убець*, відповідник ж. р. *самол’убка*, *без’л’удник*. Натрапляємо на втор. номен *во’укулака* (літ. міф. ‘за народними повір’ями – людина, що обертається у вовка; знев. про відлюдкувату людину’ [СУМ 1, 711]) та номен

ти^{хон}, який імовірно є наслідком деонімізації: *си*^{дит} *ў*^{хат} *'і* / *йак ти*^{хон} / *н'і до*^{кого} / *н'і до л'у*^{деї} / *н'і до*^{Бога} / *али ти*^{хон} / *бо*^{тошо} *буў*^{колис} *та*^{кий} *Ти*^{хон} / *на*^{верно} / *і так ўже*^{зари} *кажут*^(Рх). Втрату мотиваційного зв'язку між назвою та мотиватором вважаємо першим етапом переходу власної назви у загальну. Для вираження негативної характеристики відлюдькуватої людини вживають фразеологізми: *н'і до л'у*^{деї} / *н'і до*^{Бога}; *моя*^{хата} *ск*^{райу} / *йа н'і*^{чо} *ни з*^{найу}.

Сема 'недоторка, надміру вразлива людина' виражена лексемами: *ўраз*^{ливий}, *раз*^{ний} [СБГ, 449], *ў*^{енглашовий}, *ў*^{ен} *'ташливий* < молд. *жингаши* 'ніжний', 'делікатний', 'тонкий' [51, 120], *прим*^{хлива}, *ка*^{призна}, *гоно*^{ровий}, *о*^б *'ідчивий*, *о*^б *'ідливий* ← рос. *обида* 'образа' *о*^б *разливий*, *п*^{ростий}, *дур*^{ний}, *про*^{тиўний}, *п*^{рикрий}, *ре*^{ўнівий}, *пирск*^{ливий}, *с*^{пил} *'чивий*, *с*^{пирчивий}, віддієслівними похідними *недо*^к *'і*^{нений}, *недо*^{торкливий}, пох. *недо*^{торка} (Вв), рос. *недо*^{трога}, *не*^в *в*^{итриманий}. Діалектоносії вдаються до описів, які пояснюють однослівні назви: *р'і*^{ўнівий} / *ни ўм'і*^є *се*^{бе} *повес*^{ти} *'ми*^{жи} *л'уд*^{'ми} / *в'ін* *ни* *л*^{'убит} / *'шоби* *до*^{'него} *жарту*^{вати} / *'шоби* *йо*^{му} *шос* *та*^{'ке} *ска*^{зати} / *про*^{тиўний} / *'дужи* *про*^{тиўний} (Зб). Надмірно вразливу людину характеризують пропозитивними номенами: *недо*^{со} *ли* *с*^{'вишче} / *пересо^{ли} *д*^{'ришчи}; *не* *розу*^м *'і*^є *'жарту*; *не* *пон*^{'і} *ма*^{'є} *'шутк*^{'і}^ў; *не* *розу*^м *'і*^є *'жерт*^у / *зом*^{пело} *со*^{'б} *'і* (*зо*^{мпити} 'зняжковіти, образитися' [СБГ, 172]); *не* *з*^{'найє} *'жерт*^у; *не* *розу*^м *'і*^є *н'і*^{чо}; *не* *з*^{'найє} *'шутк*^{'і}^ў; *'борзо* *си* *'гостри* *в'ід* *'леда* *'чого*; *з*^{'разу} *ски*^{'найє} / *о*^{'к} *'р'ін*. Використання порівняння *йак ск*^{'р} *'ага* для характеристики такої вдачі людини свідчить, імовірно, про те, що діалектоносії не знають семантики літ. назви *скряга*.*

Для негативної оцінки набридливої людини фіксуємо віддієслівні похідні: *надо*^{'ї} *'ідливий*, *надо*^{'ї} *'ідлиї* ← *надо*^{'ї} *дати* 'набридати', *надо*^{'кучливий, *до*^{'кучливий} ← *до*^{'кучати} 'набридати', *наб*^{'ридливий}, *наб*^{'ридиї} ← *набридати*; *уї*^{'ідливий} ← *їсти* 'мучити, набридати', *у*^{'лазливий} ← *лізти* (перев. у виразах *лізти в очі, в душу* і т. ін): *у*^{'л} *'ізливий* / *ти* *ї*^{'го} *'гонии* / *а в'ін* *ўсе* *та*^{'ки} *ї*^{'де} (Вр), *на*^{'ў} *'йазливий* 'причеплива людина' ← *на*^{'в} *'язуватися*, *прич*^{'і} *'пливий* 'той, хто}

надмірно прив'язується', *причепана* 'нав'язлива людина' ← *чіплятися*, пор. *прис'тайа* 'тс.' ← *приставати*, *нес'терпний* (букв. 'той, якого не можливо витерпіти'), рос. *невиносимий* 'тс.' та ад'єктиви: *недобрий*, *наглий*, *назливий*, *п'рикрий*, *протиуний*, *напасний*, *напастливий*, *нап'расний* ← *напасть* < псл. *napastь* < **napadtī*, пох. від дієслова *napasti* 'напасти' [ЕСУМ 4, 37–38] (пор. пох. *напасник* 'нав'язливий чоловік', *напасниця* 'нав'язлива жінка'), *на'хал'ний*, *нуд'ний*, пох. *за'нуда*, *йе'х'ідний*, *мер'зен:ий*, *у'пертий*, *у'редний*, *у'ритний* (пор. *у'рїтний* 'противний, набридливий', 'неохайний' [СБГ, 570]) ← *уред* < цсл. *врѣдъ* 'отрута, виразка, рана, чиряк' [ЕСУМ 6, 42]. З цією семантикою поширені іменники *за'нуда*, *наб'рида*, *з'ноба*, втор. номен *'ненза* (*не́ндза*, *не́нза* 'нужа, воші', перен., знев. 'дріб'язкова, набридлива нав'язлива, непорядна людина' [СБГ, 329]). Для увиразнення семантики діалектоносії використовують нанизування характерологічних засобів (лексем, фразем): *з тоу л'у'диноу к'ежко гово'рити / во'на д'уже нудна / та'ка п'рик'ра / та'ка не'в'іразна; н'ї су'ди ї н'ї ту'ди / н'ї ва'шим / н'ї на'шим; н'ї ри'ба н'ї м'н'асо* та вдаються до опису відповідної поведінки: *во'на та'ко рай'зує ц'і'лими до'рогами* (райзувати < від нім. *reisen* 'їхати, подорожувати', що набуло негативного відтінку у бук. гов. 'вештатися' [252, 305]); *й'ї'ї ни мож з'бутиси; без не'ї ве'чер'ї не'ма*. Набридливу людину порівнюють з комахами: *наб'ридливий йак м'уха, л'ізе йак м'уха у'оч'ї*.

Значення 'людина, яка любить керувати іншими' представлена переважно пропозитивною номінацією: *л'уби ко'мандрувати, ко'мандує у'с'ї'ма, робиси м'удра, об'їбра'ує коман'диром, л'уби се'бе пок'ласти ви'ше у'с'їх, д'ужи хитрий / хоче ко'мадувати / л'уби по'ко'мандрувати, без ко'манди во'їс'ко г'ине, хто йак не йа?, на'р'ади при'їшла дала і п'їшла, робити не / лиш ко'мандувати з'найє, тої лиш при'вик ко'мандувати і к'їрувати кимос / али робити не, л'уби пор'їдкувати, без ко'манди во'їс'ко г'ине, хо'т'а пе'редн'ї бути, д'ужи л'уби у'с'уди бути „йа”, во'на три'має л'їца у'ру'ках (л'їца 'віжки' [СБГ, 263], пор. літ. *держати віжки в руках* 'мати владу в своїх*

руках, керувати чим-небудь' [ФС 1, 228]). Подекуди виявляємо ад'єктиви *ко|манду|йучий, роз|в'і|дний, хитрий* та іменники *коман|д'і|р, на|чал'н'ік*.

Неоднозначним є ставлення діалектоносіїв до деяких рис, зокрема дивакуватості: *ди|вак йак |може шос по|гане ска|зати і ди|вак йак |може шос |дуже |гарне ска|зати* (Бз), тому в номінації дивної людини натрапляємо як на позитивно-оцінні назви, напр., *ро|зумний*, так і на негативно-оцінні: *п|ростий, мало|умний*. Значення 'дивак' виражене лексемами *|ди|уний* → *ди|вак* 'дивний чоловік', *ди|вачка* 'дивна жінка', *ди|вакуватий, дурн'ако|ватий, чуд|ний, бигу|ватий*, іменниками жарт. *чудот|ворець, про|фесор', ф'іло|соф*, фраземами парної структури: *н'і |риба н'і |масо; н'і су|да н'і ту|да; н'і ли|ши / н'і воз|ми; н'і |л'удим / н'і |Богови*, евфемізмом *не |с'і |дома* або описово: *не розу|м'і|є / шо |роби; в'ідс|тал'і |ж'ізн'і; безг|луздо зро|би|у; та|ке шос |в'іт|ворила*.

Назви, що характеризують людину у ставленні до праці

Однією з найважливіших характеристик людини є її сумлінне чи байдуже ставлення до праці, виконання своїх обов'язків. За спостереженням дослідників, це одна з найчисленніших і найцікавіших груп оцінних назв; дослідженню назв, що характеризують особу у ставленні до праці присвячено низку наукових праць [32; 103; 177].

Основним виразником сем 'уміла, хазяйновита людина', 'працелюбна людина' є номен *газ|да* < уг. *gazda* 'господар' [ЕСУМ 1, 450–451]. Ця лексема поширена майже на всій досліджуваній території також у значенні 'чоловік, голова сім'ї' (Додаток Г, к. 17), що пов'язане з обов'язком та вмінням чоловіка вести господарство // *кот|рий |чемний / то газ|да / а кот|рий гор'і|у|ки |їє / той п'і|йак* (Пдв), працювати, переважно на землі: *в'ін був т|рохи газ|да / |али |б'і|рши бу|у на дер|жа|ун'і ро|бот'і* (Зб), пох. номен *газд'і|с|кий*. Відповідно в значенні 'уміла, працююча жінка' поширений номен *газ|дин'а* 'господиня'. Синонімами є лексеми *гос|подар* 'господар', 'умілий, працюючий чоловік', *госпо|дар'ка* 'уміла, працююча жінка', літ. *госпо|дин'а* (виявляємо також пох. прикметник *госпо|дарний*), *ха|з'айн* < тат. *хузай*

‘хазяїн’ [ЕСУМ 6, 148], *ха|з’аїка* (пор. в атрибутивних словосполученнях: *по|р’адна ха|з’аїка*, *по|р’адочна ха|з’аїка*, *доб|ра ха|з’аїка*, *ха|роша ха|з’аїка*, *ве|лика ха|з’аїка*), пох. прикметники *хаз’аїно|витий*, *хаз’аїо|витий*, *ха|з’аїскій*. Хоча лексема *хазяїн* – давнє запозичення, діалектоносії вважають її росіянізмом: *гос|подар’ ти|пер / а |руск’і ка|зали ха|з’аїін* (Чрн).

Сему ‘працелюбний’ виражають також ад’єктиви *рабо|т’ащій*, *ро|б’ітний* (лексему *ро|б’ітний* виявляємо також у значеннях ‘умілий’, ‘тямущий’), *ро|бочий*, літ. *прац’о|витий*, *дба|їливий*, *само|витий*, *сам’ішливий* ‘тямущий’ (пор. *бра́ти са́му* ‘бути уважним’ [СБГ, 475]), *сп|раўний* ← *справлятися*, *зао|хочений*, *у|м’ілий*, *трудо|л’убивий*. Фіксуємо також семантичні діалектизми *га|рний* ‘працьовитий’, *че|мний*, *хи|трий* (пор. *не|хитрий* ‘невмілий’), рос. *по|р’адочний*, *пот|р’ібний* (пор. *непот|р’ібний* ‘лінивий’), *запо|падний* ‘той хто працює надмірно задля збагачення’. Ситуативно вживаними у значенні ‘працелюбний’ є лексеми зі значеннями ‘розумний’: *ро|зумний*, *му|дрій*, *башко|витий*, *тол|ковий*; ‘з великими здібностями’: *таланто|витий*, *зд’ібний*, *обда|рований* (пор. *необда|рований* ‘невмілий’). Для характеристики працьовитої людини натрапляємо на іменники *рабо|т’ага*, *тру|д’ага*, ж. р. *труд’іу|ница*, номінативні словосполучення: *доб|ра госпо|дин’а*, *ве|лика ха|з’аїка*, *хо|роший ха|з’аїін*: *в’ін |ж’інку жа|л’іє / іє шчи та|кий / шо |ж’інка при|шла таї шос ни |може / в’ін то|б’і у|с’о з|роби / і |їїсти зва|рит і у|с’о з|роби* (Лв) та фразему *ма|їстер на у|с’і |руки*.

Значення ‘старанний (у роботі, навчанні)’ виражене ад’єктивами *ста|ран:ий* (*с|таран:ий*), *ста|рател’ний*; інші номени вказують на додаткові ознаки: *ро|зумний*, семант. діалектизм *хи|трий* ‘старанний’ – на природну кмітливість, *прац’о|витий*, *госпо|дарскій*, *ро|бочий* – на вміння працювати, *по|р’едний*, *сов’існий*, *дба|їливий*, *че|мний* – на ставлення до роботи; лексеми *за|їадливий*, *запа|лений* мають негативний компонент, оскільки оцінюють старанність як прагнення до надмірного збагачення. У значенні ‘старанна людина’ поширені також росіянізми *тол|ковий* (рос. *толковый* ‘тямущий, розумний’), *до|тошний* (рос. *дотошный* розм. ‘тямущий, досвідчений,

акуратний, точний'). Старанну людину характеризують словосполучення *л'дужи в іко'навец, л'у'дина л'сили л'вол'і*.

Для характеристики дбайливої людини використовують віддієслівні назви: *дбай'ливий, дбай'шливий, дбай'ний* ← *дба'ти, робо'т'ашчий, ро'б'ітний*, пох. *ро'б'ітник*, сп. р. *робо'т'ага, ро'бака* ← *робі'ти* 'працювати', *прац'овитий*, іменник *праце'л'уб* ← *працюва'ти*, композит *трудо'л'убивий*, іменник сп. р. *трудо'ага* ← *трудитися* та прикметники *запо'падний, запо'падливий*, семантичні діалектизми: *г'арний, сер'дешний* 'дбайливий' (пор. літ. *сердешний* 'який викликає співчуття; бідолашний' [СУМ 9, 132]), *сум'н'иний, л'добрий, добр'ачий, заінтере'сований, по'р'едний, ц'і'кавий* 'дбайливий', *пот'р'ібний, л'чемний*, рос. *ста'рател'ний* 'дуже'. Дбайливого чоловіка номінують іменниками *гос'подар* (пор. атрибутивне словосполучення *по'р'едний гос'подар*'), *ха'з'айін, он'і'кун*, жінку – *газ'дин'а: газ'дин'а / бо ўна л'хоче ўс'о л'мати і л'роби йак си на'лежи, ха'з'айка*, пох. прикметником *хаз'айо'вита*. Надмірну дбайливість характеризують описово: *розна'дайтси над л'р'ідними; ха'рош'і / тур'буйтси за ўс'іх; меч'тайе ўс'о зро'бити л'добре* або порівнянням *л'тайак к'вочка л'коло л'кур'ат* та номінативними словосполученнями *за'гонистий до робо'ти, дур'ний до робо'ти*.

Значення 'лінивий' виражають лексеми *л'і'нивий, ле'дачий, ле'дакий*, згруб. *смер'д'ачий*, знев. перен. *гни'лий, пус'тий, нез'далиї, бай'дужливий, бай'дужний, непут'овий, ў'пертий*. Для негативної оцінки невмілої людини використовують також назви *дур'ний, нет'а'мушчий, нез'далиї, нез'градний, неро'зумний, недорозум'лений, ни'йакий, безг'луздиї, безтол'ковий, безпар'дон:ий, хал'турний*. Ледачу людину характеризують описово: *нез'далиї н'і до л'чого, не л'хоче ро'бити, стит до полудн'а*, номінативними словосполученнями *гни'лий до робо'ти, л'вон'а ў л'гачах (г'ачі 'верхні чоловічі штани з сукна домашнього виробу' [СБГ, 69], пор, серед.-пол. вонь подрайту'зна 'неохайний' [ФСГЖ, 300], 'непорядна людина' [ФСГЖ, 253]), порівнянням л'і'нивий йак пес*.

Лінивого чоловіка характеризують негативно-оцінними іменниками: *л'ін'ух*, сп. р. *л'ін'уга*, *лаї́дак*, сп. р. *лаї́дака* < пол. *łajdak* ‘ледащо, голодранець, гультай, шахрай’ [ЕСУМ 3, 185], *ле́дашчо*: *ле́дашчо* / *спит* / *поле́жит* (Пд), *ле́дар*, рос. *ло́дар’*, рос. *л'ін'т'аї*, *смер'д'ух*, у атрибутивних словосполученнях *смер'д'ух не'в'івезений*, *смер'д'ух смер'д'ачий*, *гнил'ак*, сп. р. *гнил'ака*, сп. р. *вал'уга*, сп. р. *не'роба*, *нед'байко*, *л'іно'гуз*, втор. номенами: *ма'кух* (*маку'х* ‘макухи’, перен., знев. ‘вайлуватий, млявий, безініціативний’ [СБГ, 274]), *линва* (*лінва* ‘товста мотузка з волокон або дроту’; перен., знев. ‘ледащо’ [СБГ, 259]), лайл. *дрант'е* (літ. *дрантя* ‘дуже старий, зношений і рваний одяг’ [СУМ 2, 407]), лайл. *см'іт':а од'не*.

Для негативно-оцінної номінації ледачої жінки виявляємо іменники: *л'ін'уга*, *л'ін'ушка*, *л'ін'т'айка*, *лаї́дака*, *вал'уга*, *гнилота*, *гнил'ака*, *гнил'оха*, *нед'байлиця*, *нед'байка*, *ле́дака*, *леда'ц'уга*, рос. *ло́дар'ка* та атрибутивні словосполучення: *пуста'линва*, ірон. *лодарева'л'ал'а*, *фойда смер'д'еча* (*фойда* знев. ‘неохайна брудна жінка, нечепура’, 2. ‘погана господиня, недбайлиця’ [СБГ, 596]).

У значенні ‘людина, яка любить багато спати, соня’ фіксуємо характерологічні іменники: *сп'л'ух* (атрибутивне словосполучення *сп'л'ух смер'д'ечий*), ж. р. *сп'л'уха*, пох. *сп'л'ушка*, *смер'д'ух*, відповідник ж. р. *смер'д'оха* (СтЖ), сп. р. *сон'а*. Таку рису вдачі характеризують описово: *спит на хо'ду*; *так спаў шо аж'оч'і поп'ідну'хали*; *то та'ке'в'іспаўси би ўже на'л'есту хол'еру!*; *спит до полудн'а*; *йй'йі ка'ноноў не роз'будииш* (канона військ. ‘гармата’ [СБГ, 185]); *за спа'н'а даў би ко'н'а*; *сп'ух: сраў би / йй' би / спаў би* (Зб) або за допомогою порівнянь: *спит так йак вед'м'ід'*. Людину, яка багато спить, вважають лінивою, тому у цьому значенні виявляємо назви: *л'інивий*, пох. *л'ін'ух*, *ле́дашчий*, *баї́дужний*, *пус'тий*.

Назви, що характеризують людину за розумовими здібностями

Інтелектуальні здібності людини пов'язані з якістю пам'яті, швидкістю реакції. У значенні ‘розумна людина’ поширена багатозначна лексема

ро|зумний (вживають також у значеннях ‘тямущий’, ‘умілий’), |мудрий, у|чений, хаз’айо|витий, розм’ір|кований, роз|важний, тол|ковий, метику|ватий ← метику|вати ‘міркувати’ < через пол. посередництво з лат. *meditatio* ‘міркування’ [ЕСУМ 3, 428], сми|калистий, км’ім|ливий, семантичні діалектизми: |хитрий, гоно|ровий, дос|тойний, дбаї|ливий, гоно|ровий, дос|тойний. Розумну людину позитивно оцінюють номінативні словосполучення хаз’а|йін с|вого слова; |Богом обда|рований, с|в’ітла гол’івон’ка; чоло|в’ік в’і|сокого м’н’ен’ія, порівняння |тайак в’іт у си|л’і, фразеологізм з|найє у|с’о в’ід а до бе.

Тямущу людину характеризують прикметниками: т’а|мушчий, роз|судливий, роз|борчливий, тол|ковий, з|д’ібний, метику|ватий, |сам’ішливий, д’іло|вий, пам’ят|ливий, за|пападний, |умний, |хитрий. Таку рису вдачі номінують описово: по|н’атний / ро|зумний; |дужи с|коро |петрикає, ха|пайє на л’о|ту, за допомогою номінативних словосполучень: |дуже |умствен:а л’у|дина, |гострий на |розум, іменників: ро|зумник, спец’ія|л’іст. Діалектоносії вдаються до контекстів, щоб пояснити значення слів, які вони вживають для характеристики риси вдачі: з|начит г|рамотний / шо в’ін с|коро п’і|мау / то шо йа ска|зала (Нл), |бистрий / ото чоло|в’ік |бистрий / в’ін у|мит’ у|с’о |робит (Зб), за|пападний / бо в’ін у|сего |хочи / шо узд|р’іу / то |хочи |мати (СтЖ).

У значенні ‘умілий’ поширені лексеми: у|м’ілий, |точний, ро|зумний, роб’ітний, ре|тел’ний, до|тошний, госпо|дарний, ха|з’аїс’кий, ра|бочий, у|м’ілий, семантичні діалектизми: |хитрий, талано|витий, |мудрий, |чемний, обда|рований, оцінні іменники: |майстер, гос|подар’, ха|з’айін (щодо жінки – газ|дин’а), спец’ія|л’іст, рос. у|мелец, фразеологізми: |майстер на у|с’і |руки, золо|т’і |руки, так з|роби / шо ко|мар’ |носа не п’ідко|пайє, номінативне словосполучення: л’у|дина с|воїї сп’рави та описові конструкції: ха|рош’і |руки |має, |руки з пле|чей рос|тут’, у|с’о у|м’іє з|робити, |дужи ро|зумний чоло|в’ік і |дужи ш|видко у|с’о |робит і |живо ш|видко спрй|має у|с’о; у|м’ілі |руки |має / таї|голова |має.

Різко негативної оцінки зазнає недостатнє роздумування перед здійсненням важливих вчинків. Людину з такою вдачею характеризують лексемами: *ту|пий*, *самоу|пеґнений*, *мало|умний* / *недо|ц'іл'ний киїс*, *бала|мут*, номінативним словосполученням *лехкий |розум*, фраземою: *н'ї |с'уди* / *н'ї |туди*.

Значення 'непутяща людина' представлене лексемами з префіксами *не-*: *нетол|ковий*, *необ|думаний*, *необм'їр|кований*, *неу|дачливий*, *нез|далиї*, *не|путний*, *нероз|судливий*, *неро|зумний*, *не|пеґний*: *не|пеґний* / *це тої шо йо|му не|ма шо дов'їр'ати* / *от в'їн не|пеґний* / *несер|йозна л'у|дина* (Рх); *ні-*: *н'ї|йакий*; *без-*: *безтур|ботний*, *безро|с:удний*, *безтол|ковий*: *безтол|кове* / *н'ї|чо не по|думало* / *а ўже зро|било* / *а по|тому |дивиси* / *їак во|рона ў по|рожну |к'їстку* (Лж). Пор. поділ. *вилупитися як сорока в кістку* 'пильно дивитися', *заглядати як сорока в кістку* 'тс.' [МСПП, 92], зах.-вол. *зазира|ти*, *їек соро|ка в к'їстку* 'пильно приглядатися до чогось' [НВЗП, 124], сх.-пол. *заглядає як сорока в костомашу* 'набридливий' [КС, 61]. Порівняння з вороною підсилює конотативний ефект, оскільки відомо, що ворона – символ неувважності [ЗУЕ, 117]. Контекст продовжує, доповнює чи пояснює фразеологізм, адже відомо, що „в мовленні багато так званих „стійких” виразів поводяться насправді як одиниці динамічні, що допускають різноманітні формальні та змістові модифікації, пристосовуючись до прагматичних завдань мовців” [107, 15]. Для характеристики людини з такою вдачею вживають описи: *га|латине* / *та|койї |роби н'ї|йакойї* (Лк); *їак |л'апка* / *шо не по|думаў |л'аннуў таї ўс'о* (Бз), *зро|биў на хала|буду* // *н'ї|кого не пи|таў* / *зро|биў на хала|буду* / *ї|койї-не|буд'* (Рш), *не|р'аха* / *таке-|о* / *|роби ўс'о на|купу* (Вл), *ўс'о |роби їак на|вивор'їт'* (Кп), *ўпе|ред |роби |задом на|перед а |пот'їм |думаїе* (Рп), *та|ке їак пере|пуда* / *ни |думаїе ни|чо і ўже шос |в'їр'їскаїе* (Зб).

Семи 'пам'яткий, який має добру пам'ять' виражена ад'єктивами *памїят|ливий*, *ро|зумний*, *башко|витий*, *у|чений*, *|мудрий*, *кимо|ватий* (*кимувати*

‘пам’ятати’), *км’ітливий*, словосполученням *ро́зумна го́л’і́йка*, фразеомою жарт. *баба паміе|тайе / йак |д’і́жоу|була* та описово: *|маіе |добру|паміат’*.

Виразниками семи ‘неуважний, який часто все забуває’ є іменники *прос|так*, сп. р. *за|буд’ко*, *залуда*, прикметники *забуд’ку|ватий*, *за|бутний*, *ба|дужий*, *бес|паміатний*, *непаміет|ливий*, *недорозум|лений*, *скл’і|розний*, *дур|ний* та описові назви *за|буу|таї|про|пало*; *не|ма на шо|пок|ластиси*; *не|ма |паміат’і*; *тут|зро|била|тут|за|була*.

Повна чи часткова втрата пам’яті – наслідок хвороби, тому основними виразниками семи ‘людина, яка втратила пам’ять’ є прикметники *скл’і|розний* (букв. ‘хворий на склероз’), *сла|бий*, *слабо|витий*, *слабо|сил’ний*, *х|ворий*, *забут|ний*, *за|бутливий*. На відсутності пам’яті акцентовано в номенах *бес|паміатний*, *непаміат|ливий*. Попри етичні заборони ображати хворих людей фіксуємо знев. назви людини, яка втратила пам’ять: *про|паишчий*, *без|глуздий*, *нич|валий* (Бн) < імовірно пол. *szwałac*, *swałowac* ‘скакати галопом’ [SJP 1, 406] (пор. гуц. *чвалий* ‘меткий’ [ГГ, 209], ‘хитрий’ [Негрич, 183], ‘вправний, досвідчений’ [ГГБ, 231], бойк. *чва́йний* ‘жвавий’, ‘охочий’ [СБйГ 2, 364]), *пси|х’ічний*: *ўна ни йе|здо|рова на |го|лову / во|на пси|х’ічна* (Зб). Як вияв співчуття вживають лексему *са|рака*. Описово значення виражають, за допомогою фраз: *|маіе|скл’і|роз*, *з|ро|зуму з’її|шла*, *з’її|хаў з |глузду*, *зду|р’іў*, *не|ма |памн’ати*, *|паміат’ в’ід|ходи*, *це|ўже|по|т’ер’а|паміати*, *ут|ратиў|памн’ат’*, *за|губиў|памн’ат’*, *те|р’айе|памн’ат’*, *за|бу|вайеси*.

Для негативної характеристики нерозумної людини вживають прикметники з основою -*дур-*: *дур|ний*, *дурко|ватий*, *дурно|ватий*, *придурку|ватий*, *не|хитрий*, *|простий*, пох. *прос|так*, *неро|зумний*, *недорозум|лений*, *нероз|винутий*, рос. *не|развитий*, *непу|т’ашчий*, *бе|зумний*, *без|глуздий*, *пло|хий*, перен. *кру|чений*, *пси|х’ічний*, негативно-оцінні іменники: *ду|рак*, *|ду|рин’*, *дур|н’ек*, *ду|рило*, *при|дурок*, *бала|мут*, *|си|х’ік*, номінативне словосполучення, у якому обидва компоненти мають негативне значення, – *ду|рак|ненор|мал’ний*. Для номінації нерозумної людини фіксуємо евфемізми: *хи|бує|т|ретої|дошки*; *не|ма|ўс’іх|дома*; *не|ста|йе|клепк’іў*; *не|маіе*

глузд'їу ї голов'ї; с:унуїси з соломи; так'ї со'б'ї; ни при с'воїм 'розум'ї; порівняння дур'ний як пен', описову назву: дур'не / 'ан'ї туди не по'пустиш / 'ан'ї туди ни 'п'їди (СтВ).

У значенні 'нерозумна жінка' поширені прикметники: дур'на, дурно'вата, нехитра, пло'ха, нероз'винута, пси'х'їчна, кру'чена, недорозум'лена, непу'т'ашча, без'умна, п'роста, пох. іменник ч. р. прос'так (Бн) щодо жінки, негативно-оцінні іменники дура, ду'рачка, бала'мутка, са'рака, порівняння: та'ка дур'на як тої пен', описова назва: сла'ба на 'голову, негативно-оцінне словосполучення дур'на в'їу'ца, евфемізм с:унуласи с соломи, фраземи: н'ї 'шити / н'ї по'роти, йа'ке 'їїхало та'ке з'дибало, о'бойі р'а'бойі.

У значенні 'тупий, розумово обмежений' фіксуємо лексеми туп'ний, пох. туп'нак, ж. р. туп'начка, туп'н'їца, композити: тупого'ловиї, згруб. тупо'рилиї, порівняння з головним компонентом тупий: туп'ний як со'кира, туп'ний як 'шуфл'а (шуфля 'совкова лопата' [СБГ, 680], туп'ний як 'сапа не'клепана, туп'ний як 'пен', туп'ний як 'вал'ок, туп'ний як 'вал'анок, туп'на як си'б'їрс'киї 'вал'анок. Як указують дослідники, залучення „взуттєвої” метафори в сферу переносних найменувань інтелекту людини досить природне: в семантичній структурі слів, що позначають види взуття, потенційно присутня сема низу, контакту з землею, яка може дати негативні конотації [16, 141].

З цією семантикою виявляємо також назви: дур'ний, дурку'ватий, нехитрий, п'ростий, за'битий: за'битий т'рохи ї 'голову / не з у'с'їм (Тп); назви з префіксом не-: нероз'мотливий, нероз'сужливий, не присто'сований н'ї до 'чого, непу'т'овий / а 'борше с'кажут / шо дур'ний (Лв); семантичні діалектизми пар'шивий, нег'рамотний. Натрапляємо на втор. номени: тлу'мак, штур'нак, 'боўдур та описові назви: само'л'от ле'т'їу – по'рожний м'їшок їпаў на 'голову, фразему: н'ї 'Богови н'ї л'удим.

Негативно-оцінними номенами представлена сема 'нездогадливий': недо'гадливий, нездо'гадливий, несообра'з'їт'ел'ний, недо'развитий, нехитрий, не'мудрий, затор'можений, туп'ний, п'ростий, мало'умний, без'умний, баї'дужий,

забуд'куватий, пох. забуд'ко, п'рокл'атий, п'ростий, оцінний іменник тугодум, словосполучення без т'ами, без пам'ят'і. У цьому значенні виявляємо втор. номени: тормоз, доўбн'а (літ. дóвбня 1. 'великий, перев. дерев'яний молот або взагалі велика дерев'яна палиця з потовщенням на кінці' [СУМ 2, 330]), штурпак (штурпак 1. 'залишок зрубленої або зламаної рослини, шпигастий пеньок', 2. 'невеличкий шматок дерева з гострим кінцем (переважно затоптаний в землю)', 3. 'дурень', 4. знев. 'стара людина' [СБГ, 677] [СУМ 11, 551] < пол. мови. п. *szturpak* 'незграбна людина' неясного походження [ЕСУМ 6, 483]; пор. штурпак у бойк. гов. перев., знев. 1. 'школяр, який погано вчиться', 2. 'старий віник' [СГЦБ, 529]). Фіксуємо ізомотиваційну паралель у ПБГ драпак 1. 'віник з пруття, деркач'; 2. перен, знев. 'поганець' [СБГ, 102–103]. Це закономірно, оскільки „модель „людина – дерево” – одна з найархаїчніших, тому закономірно, що в лексико-семантичному полі „Інтелект людини” вона має кілька варіантів реалізації. Зокрема, тупа людина асоціюється з деревом, оскільки деревина відзначається міцністю” [162, 57–67]. „Надзвичайна активність „дерев'яної” метафори зумовлена особливими характеристиками дерева, поєднанням у ньому властивостей твердого і м'якого, рослини і матеріалу – причому найбільш поширеного....Звідси різноманіття проявів цієї метафори, причому різноманіття не аморфне, а логічно вибудована система взаємодій і переходів, що має яскраво виражену етнокультурну зумовленість” [16, 145].

У номінації психічно хворих або розумово відсталих людей поширена значна кількість евфемізмів, які вживають, щоб пом'якшити негативну оцінку: слабий, слабовитий, слабо|развитий: щоб не об'їдати кажут слабий (Рх), слабий на |голову, слабий у |розум'і, неро|зумний (Пд), не|хитрий: не дурний / |али не|хитрий (Рд). Етичні норми забороняють ображати таких людей: знайти л'уди обережно с'таўл'аси / бо ти йак на другого шос с'кажиш |дивишисі / а ў |тебі б'іда в'іл'ізла / ни |дужи шос |хочут ка|зати (Рдн); ни |кажут дурна бо це н'із'а (Кп). Однак пропри це в значенні 'психічно хвора людина' фіксуємо лексеми дурний, дурну|ватий, дурку|ватий,

придуркуватиї, нап'їдурний, пси'х'ічний, пс'іхо'ватий, п'с'іхнутий, пох. пс'іх, п'сих'ік: На кого ще можуть сказати „психічний”? *йак'шо в'ін їдужи шос та'ке |роби / бу'шуйе / |можут ска|зати пси'х'ічний* (Вл), пор. *ска|жений ‘психічно хвора людина’, прока|жений ‘тс.’, ненор|мал'ний, неро'їзумний, недо|умний, нер'вовий, мало|умний, бе|зумний, безро|с:удний, нич|валиї. У гуц. говірках поширений номен чва́лий ‘меткий’ [ГГ, 209], а у бойк. говірках віднаходимо лексему чва́йний ‘жвавий’, ‘охочий’ [СБйГ 2, 364]. Психічно хвору людину характеризують ад'єктивами: недороз'винутий, рос. не|разв'ітий, по|т'ер'аний, за|турканий: за|турканий / як та'кий / шо нидороз'винутий / та'кий в'ін |розумом і та'кий в'ін і в'ігл'адає / як недороз'винутий* (Брд), *само|шечий* ← рос. сумасше́дший, по|м'ішаний ← поміша́тиси ‘зійти з розуму’, про|пашичий. З цією семантикою поширений полонізм *вар'їйат*, відповідник ж. р. *вар'їйатка* < пол. м. *warjat* ‘психічно хвора людина’ [ЕСУМ 1, 332] та описові назви: *не ї |поўн'ім ро|зум'і; не ї |поўн'ім с'воїм ро|зум'і; хвороб'ливий на |голову; ни з ї'с'ім; ї голо'в'і ї |него на|м'ішано; мало|умна; загубила ум; бра'кує шос на |голову; шос їо|му х'їбуйи / са|раку; ни |дружи з голо'воў; збала|мутила. У ПБГ вживають полікомпонентні номени, в основі яких лежить макротопонім-назва населеного пункту з психічною лікарнею: т|реба на Ро|гатку : а Ро|гатка у Черн'їу|ц'ах / де ц'а л'і|карн'а пси'х'ічна нази|вали вар'їйатский шпи|тал' // те|бе т|реба відп|равити на Ро|гатку / і то їс'і / їсе се|ло з|нає / шо це о|там / шо це та|ке їе* (Гр).

Розумово обмежену людину характеризують за допомогою прикметників: *дур'ний, гет дур'ний ‘дуже дурний’, дурно'ватий, нап'їдур'ний, придуркуватиї, про|пашичий, неро|зумний, ненор|мал'ний, не|хитрий, пси'х'ічний, недо|умний, безро|с:удний, бе|зумний, мало|умний, недороз'винутий, не|разв'ітий, слабо'витий, пси'х'ічний, само|шечий*, іменників: *недо|умок, прос'так, кал'іка та румунізма са|рака. Для номінації розумово обмеженої людини використовують евфемізми: на |голову сла'бий, не |має кле'пки ї голо'в'і, не|ма їс'іх |дома, сла'ба ї |розум'і, у |него не їс'і |дома, їо|му шос бра'кує т|ретоїї*

дошки ў 'голов'і / ганда'л'анайе-ганда'л'анайе та описові назви: непосто'йан:иї у 'розум'і, не ў 'поўн'ім 'розум'і, т'рохи по'м'ішана, з при'тупленим 'розумом, не 'маіе 'розуму, розу'мово в'ідс'таліі.

Назви на позначення людини, яка має погані звички, поводить ся непристойно

Аморальний спосіб життя, погані звички зазнають різкої критики, що виявляється в негативно-оцінній номінації. Сема 'безпутна, легковажна людина, яка веде розгульне життя', крім оцінних іменників, виражена прикметниками гу'л'ашчій ([хоча у ПБГ ця лексема може і не мати негативного значення: гу'л'ашча 'дівчина, яка танцює'), пох. гу'л'ака 'розгульний чоловік', гу'л'т'ай 'тс.'. Ці лексеми є „пом'якшеними” варіантами до лайливих слів: йак'шо гу'л'ашч'і / то 'кажут по'ганим с'ловом (Бз). Для негативної оцінки безпутної людини виявляємо також лексеми: пус'тиї, не'путний, непу'т'ашчій, легко'важний, зрад'ливий, які є евфемізмами до згрубілих лайливих назв: кур'вар', кур'винский, 'курва: 'курва та'кий / 'ходи по моло'дицях (Тп), атрибутивного словосполучення л'естий кур'вар', номена шал'авий < експресивне утв., похідне від псл. šaľ(jь) 'шалений' (пор. рос. шáлый 'очманілий, навіжений, шалений'), пов'язаного з укр. шал 'несамовитість; гнів, лють' [ЕСУМ 6, 369]. Фіксуємо також назви безс'тудний 'безсоромний', пох. безус'тудник (відповідник ж. р. безус'тудниця 'безпутна жінка'), безсо'ромний, неўстид'ливий 'безсоромний', без'лишний ← лицє перен. 'совість' [СБГ, 260], пох. без'лишник 'безсоромний чоловік' (пор. гуц. безлічний 'безсоромний, нескромний' [Негрич, 23]). З цією ж семантикою виявляємо семантичні діалектизми: без'глуздий, ву'л'гарний, 'наглий, на'хал'ний, необра'зований, п'ростий, 'подлий, пус'тий, не'л'уд'аний, непосто'йан:иї. У цьому ж значенні виявляємо негативно-оцінні номени: 'бабник, ба'б'ій, б'лудник, роз'пусник, роз'в'ійник, моло'дичник, 'бакер (пор. у гуц. гов. ба'кір 'розбишака, гультай' [Негрич, 21]), лайл. бл'ад', лайл. бл'адун, втор. номен бу'гаї та описові назви не до жи'т'а, золо'т'і 'верби за ним рос'тут.

Для характеристики розпусної жінки у ПБГ поширені негативно-оцінні номени: лайл. *курва*, *курвар'ка*, *курвар'їа*, лайл. *бл'ад'*, *блудниця*, *шл'уфа*, *шл'ондра*, *л'арва*, *фоїда*, *шалава*, *голиц'а*, *гул'т'айка*, *бакерка*, літ. *пов'їа*, *розпусниця*, *л'еста розпусниц'а*, *розв'їйниця*, заст. *публ'іка*, втор. номени: лайл. *пуїка*, лайл. *сука*, *п'ідстилка*, *помійниц'а* (*помійниця* ‘посудина для зливання води на кухні’, ‘неохайна жінка’ [СБГ, 444]). Цікаву мотиваційну паралель зафіксував Юрій Федькович у своєму словничку: *чорба*, *чубря*, *чубарка* ‘посудина, яка використовується для чогось незначного, наприклад, цебер для помиїв’. Цим влучним словом вшановують кожну безсоромну повію [ЮФ, 602].

Ад'єктиви *гул'ашча* (хоча *гул'ашча* це і ‘дівчина, яка танцює’), *пуста*, *розпусна*, *непут'ашча* виступають заступниками згрубілих та лайливих назв. Для ПБГ характерне використання похідних лексем від слова *вітер*, порівнянь, узагалі образу вітру з негативними конотаціями для номінації рис вдачі, зокрема пор. порівняння безпутної людини: *та'ка* / *йак бур'а*, *пустий в'ітер* / *то не'ма з ким жити*.

Значення ‘п'яниця’ представлене лише оцінними іменниками, похідними від дієслів *пити*: *п'їаниця* (*п'їа'ниця*), пох. *п'їа'ничка* (пом'якшена негативна оцінка), *п'їйак*, *п'їйац'уга*, *п'їан'уга*, *п'їйа'чина*, *п'їйа'нец*, *про'поїц*; *випивати*: *випи'воха* та лексемами, які вважаються новими: *алко'гол'ік*, *ал'каш*. У номінативних словосполученнях: *п'їйак л'естий* / *п'їе до дри'з'іни*, *п'їйаниця неш'часна*, *дурний п'їйак*, *п'їйак пар'шивий*, *п'їйац'уга в'ічна*, *п'їан'уга посл'ідний* пряме лексичне значення атрибутивного компонента знівельовано, вони підсилюють негативне значення основної назви. Людину, яка зловживає алкогольними напоями, характеризують порівняннями: *на'пиўси йак сви'н'а*, *л'ізе ўже до хати н'і рак* / *н'і ж'аба*: *ўже п'їяне* / *н'і на рака не по'хожий* / *н'і на ж'абу* / *бо ї не с'каче ї не поў'зе*.

Для характеристики чоловіка, який багато палить, фіксуємо назви *кур'ец*, відповідники ж. р. *кур'ачка*, *кур'чиха*, *кур'ага*, дієприкметник *кур'ашчий*, порівняння *кур'ец йак ди'равий гор'нец*, *кури йак швец*, *шмалит* /

йак з *кагли* в'ід *него смер'дит*, описову конструкцію *н'ічо не роби лиш ци'гарку со'се*.

Діалектоносії зазначають, що такі риси є переважно „чоловічими” і вкрай різко висловлюються щодо жінок, які мають погані звички (док. див. Додаток Г). Загалом номінації жінки, яка поводиться аморально, мають потенційно більшу негацію, оскільки в діалектному соціумі до жінки висувають більші морально-етичні вимоги, ніж до чоловіка.

Назви, що характеризують людину з урахуванням особливостей її темпераменту

Непосидючість, як і посидючість, є позитивною рисою, якщо характеризує людину в ставленні до праці, пор. номінації *робот'ашчий* ‘непосидючий’, *роб'ітний* ‘тс.’, *робучий* ‘тс.’, *рабочий* ‘тс.’, *гарний* ‘тс.’. Загалом непосидючість вважають більш позитивною рисою для чоловіка, натомість у значенні ‘непосидюча жінка’ фіксуємо назви: *лиха*, *неакуратна*, *нервова*.

Сема ‘непосида, рухливий чоловік’ представлена ад'єктивами *непосид'ушчий*, пох. сп. р. *непосида*, *непотерп'лений*, *нетерп'ливий*, *ж'вавий* < пол. *żwawy* ‘швидкий’ [ЕСУМ 2, 189], *бистрий*, *шустрий* < можливо спор. з лит. *siusti* ‘божеволіти’ [ЕСУМ 6, 495], пох. *швайливий* ← *швайка* перен. ‘жвава енергійна людина’, *скорий*; віддієслівними похідними: *рухливий* ← *рухатися*, *крутний* ← *крутитися*, *верткий*, пох. *вертл'ух* ← *вертітися*, *посп'ішливий* ← *поспішати*; семантичними діалектизмами *ц'ікавий*, *хитрий*, *л'убопитний*. Для номінації непосидливого чоловіка поширені втор. номен *швайка*, іменники *шибеник*, *вертох'в'іст* (пор. закарп. *шеліхвуст* перен., ірон. ‘непосида’ [Сок, 420]), *нишпорка*. Оскільки непосидючість розуміють як прагнення все зробити, виявляємо назви *газда*, *господар* у такому значенні. З такою ж семантикою поширені пропозитивні номени: *де не по'с'їєш / там з'їде*; *його де не по'с'їє / там в'ін з'їде*; *ни на'ходи со'б'і м'ісця* та описові конструкції: *аж черес'чур хаз'а'її / шо н'іде ни сидит /*

хоче ¹мати / хоче ро¹бити (Врн), ни си¹дит і м'і¹нутк'і / лиш ¹робит і ¹робит (К), втор. номен мо¹тилик та компаратив йак ¹в'ітер.

Жвависть вважається позитивною ознакою жінки. Для номінації непосидливої дівчини, жінки поширені ад'єктиви *непоси¹д'уча* (пох. сп. р. *непо¹сида*), *рухли¹ва*, *ц'і¹кава*, *ц'і¹кава на ўс'ім*, *шустра¹*, *хитра¹*, *ра¹боча*, *ро¹б'ітна*, *ж'вава*, *гарна*, *пос¹п'ішлива*, *л'убо¹питна*, *крут¹на*, *верт¹ка* (пох. номен у формі ч. р. *верт¹л'ух*), іменники *вертик¹л'ушка*, *вертох¹в'істка*. Однак надмірна поспішливість змінює знак оцінки з позитивної на негативну. Тому виявляємо лексеми *нер¹вова*, *неаку¹ратна*, *ли¹ха*, *нетерп¹лива* для номінації надмірно активної жінки. З такою семантикою виявляємо втор. номен *ш¹вайка*, пох. прикметник *швай¹лива*, порівняння: *к¹рутиси йак б'ілка ў колес'і*, *верт¹итса скр'із' йак вертох¹в'істка*, пропозитивні номени: *не ¹може ¹м'ісца заг¹р'іти н'іде* (Рш); *йі не по¹с'ій / там во¹на ¹з'їде / у ¹кожд'ім кутич¹ку* (Зб); *не ¹може ¹м'ісца наї¹ти* (Дв); *ск¹р'із' йі¹йі ¹було ¹поўно* (Ндб), іменники: *пов'іт¹рул'а* (пор. закарп. *повітру¹ля* 'вихор', 'надзвичайно швидка, рухлива людина' [Сок, 237]), *нишпорка*, словосполучення з *ха¹рактером*.

Щодо дітей діалектоносії вважають непосидючість негативною рисою. У значенні 'непосидлива дитина' фіксуємо назви *непоси¹д'учий* (пох. *непо¹сида*), *непослушній*, *пустий*, пох. *пуст'ек*, *пустунчик*, відповідники ж. р. *пустунка* (пом'якшена негативна оцінка), *пуст'ечка*, ад'єктиви *кручений*, *нер¹вовий*, *пос¹п'ішливий*, *роз¹пешчений*, *б'ідовий*, *вертливий*, пох. *верт¹л'ух*, *вертунчик*, ж. р. *верт¹л'ушка*, *б'ідовий*. Серед них лише прикметники *рухливий*, *гарний*, *шустрий* є позитивними характеристиками. У цьому ж значенні виявляємо оцінні іменники: *бешкетник*, *шибеник* (і про хлопчика, і про дівчинку), *з'ірвиголо¹ва*, рос. *шалун*, ж. р. *шалун'а*, *бос'а¹чок*, *ш¹вайка* (щодо дітей обох статей), *швайтун* (щодо хлопчика і щодо дівчинки), *урванец* (ж. р. *урванка*) та втор. номени *шило*, *зига*. У деяких назвах використання словотвірних засобів пом'якшує негативну оцінку: *пустунчик*, *пустунка*, *вертунчик*, *верт¹л'ушка*, *бос'а¹чок*. Непосидючих дітей характеризують порівняннями *к¹рутиси йак ¹вевиріца* (*віверіца*, *вівіріца*,

вєверица ‘білка’ [СБГ, 50]), *к’рутиси йак |зига, йак |зига*, фраземами *де не по|с’її / там з’їїде*, згруб. *|маїє |шило ў с’|рац’ї*.

Людину, яка здатна ретельно, довго, терпляче займатися якоюсь роботою, характеризують лексемами *спо|к’їїний, терпе|ливий, терп’|ечий, утерп’|лений*. Спорадично фіксуємо ад’єктиви *ро|зумний, у|пертий, у|думливий, ў|далиї, у|важний, ти|хон’кий, ре|тел’ний, послушний, с’лушний*, композит *доброслух’|ан:ий, |чемний, ро|б’їтний, робо|т’аичий, доско|нал’ний, дос’|їўний, насто|йател’ний, нас’|тирливий, |витриманий, зав’ідний, |точний, ви|носливий, ўр’їўно|важений*. Для декого така терплячість не є позитивом, тому натрапляємо на номінації *по|волий, по|в’їл’ний, м’лавий, за|н’урений, нис’|м’їлий*, на іменник *за|нуда* у такому значенні. Виявляємо Натрапляємо пропозитивні номінації *де пок’ладеи, там зас’танеи, тої з |ц’вика з’роби шу|рупку* та номінативне словосполучення *л’у|дина |сили |вол’ї*.

Неповоротку людину характеризують номенами з виразним негативним значенням: *нез’|грабний, нез’|радний* ← *зг’радний* ‘спритний, зграбний’ [СБГ, 158] < пол. *zgrabny* від *grabic* ‘гребти, чистити, скребти’ [ЕСУМ 2, 253], *непово|ротний, неповорот’кий, непово|ротливий, нерозк’рутний, нерух’ливий, незграма’тижний, м’л’авий, не|хитрий*. Значення ‘той, хто повільно працює’ виражене лексемами *л’ї|нивий, ле|дачий*, пох. *лаїда|ц’уга, неў’|м’їлий, м’л’авий, непот’|р’їбний*, згруб. *гнилий*, згруб. *смер’д’ечий, н’ї|йакий, нез’|далиї*, перен. *мамалігу|ватиї* ← *мамаліга* перен. ‘вайлувата повільна людина’, *|килавий* ← *кілавий* ‘хворий грижею’ [СБГ, 199] → втор. номен *|кила* (*кіли* мед. ‘грижа’ [СБГ, 199]). Це значення виражають також іменники *|мокан, бала|бол* (хоча *балаб’ол* у сх.-слоб. ‘балакучий чоловік’ [СОН, 13]), *пу’|тор’а* [СБГ, 447] < сх.-ром. *putére* ‘влада, сила, міць’ [ЕСУМ 4, 640], *шала’|пута*, втор. номен *ку’|леш’а* (*кулеша* 1. ‘страва з вареного кукурудзяного борошна, мамаліга’ [СБГ, 239]), *вед’|м’їд*, компаративи: *гнилий йак пес, йак бре’їно*, словосполучення: *нез’|д’їбний н’ї |до чого, неў’|м’лений ў с’|воїм ха|рактеру*, фразеологізми: *|танда ї |манда, н’ї |риба / н’ї м’|йасо, н’ї |Богов’ї н’ї л’удим, |ан’ї ўперед / |ан’ї зад, н’ї су’|димо н’ї ту’|димо*, описова номінація: *не з’найє н’ї*

со|б'і |ради |дати / н'і д|ругому, жарт. чоло|в'іче / |або |б'іл'шу |кухн'у / |або |менчу |ж'інку.

Повільність, марудність вважають негативною рисою, оскільки вона шкодить роботі. Сема 'повільний у рухах, вайлуватий, млявий' виражена прикметниками *м|л'авий*, *по|в'іл'ний*, *нуд|ний*, *за|в'ізний*, *заба|у|ний*, *|замйатий*, *нерух|ливий*, *спо|к'ійний*. У розумінні діалектоносіїв 'повільний' корелює з поняттям 'лінивий', пор. номінації *л'і|нивий* 'повільний', згруб. *гни|лий* 'тс.', *ба|дужний* 'тс.', *недба|ливий* 'тс.', *нерух|ливий* 'тс.', *не|хитрий* 'тс.', *вало|витий* (пор. літ. *вайлуватий* 'незграбний, неповороткий, повільний у рухах' [СУМ 1, 282]), *него|д'ашчий*, *нику|дишн'ий*. Натрапляємо на випадок енантіосемії у говірці смт Заболотів: виявляємо лексему *к|вапний* 'повільний', хоча *квапний* 'поспішний, швидкий' [СБГ, 195]. Це значення виражають також втор. номени: згруб. *|мери'а* (*ме|рша*, *ме|ршия* 'здохла тварина, падло' [СБГ, 287]), *ку|леш'а*, *мама|лига*, *ма|кух*, поширені порівняння: *|роби |як со|кира по во|д'і пли|ве*; *|де / |як то шо на голо|в'і |воду ве|зе*; *та|ке по|в'іл'не / шо ни|се гладу|нец води на голо|в'і*; згруб. *|де / |як то шо на голо|в'і г'ім|но ве|зе*; *|як мама|лига по|в'іл'на*; *|роби |як |мокре го|рит*; негативно-оцінні іменники *|вал'ок*, *гни|л'ака*, *|н'ама*, *|н'амкало*, *замн'а|товиско*, *туго|дум*: *тої |я|кий |доўго |думайе / по|ма|лен'ку |роби* (Бз), номінативне словосполучення *|ле|ло по|ле|лом*. Для вираження цієї семантики фіксуємо значну частину описових назв: *|роби |як ви|хиту|єса / по|в'іл'не та|ке до ро|боти* (Врн); *но то во|на та|ка по|в'іл'на / но во|на со|б'і |єс'о до |цоту |хо|чи зро|бити / во|на то зро|бит* (СтВ); *|робот'і во|на по|в'іл'на / не |ма|є во|на |тойі |як ска|зати / у ру|ках |тойі |печени / |шоби раз таї зро|била* (Лв); *до |лужка три дни |де* (БП); *та|ке |ўже / |поки |ви|ма|ца|є / |поки зро|бит' / така м|н'амл'а* (Вр); *та|кий недос|тоїний у ро|бок'і* (Зб); *буде ро|бити |мучитиси* (СтВ); *нирух|лива: |мало |рухайєси / по|ма|лен'ку |рухайєси / пра|ц'у|є по|ма|лен'ку |рухайєси // во|на пра|ц'у|є пра|ц'о|вита |али по|ма|лен'ку / |ма|є по|в'іл'ну ро|боту* (Зб); *розт'а|га|є / розки|рин'у|є ро|боту* (Чрш); *де пок|ла|ў / там у|з'а|ў* (Рш); *не |дуже |тра|бит до ро|боти* (Сн) (*grābit* 'швидкий' [DT, 89]); *не пи|лу|єси*

ро|бити (К); ус'о бе|ри лиш й|її ли|ши (Дв); ж'інка по|в'іл'на / |али зробл'ає с|войу роботу / йа|ка би не |була по|в'іл'на / лиш би не |пила (Врн); а|бо л'інива |ал'бо |дуже по|в'іл'на (СК); фразеологізми: гни|є йо|му ус'о ў ру|ках, їго мож поси|лати за с|мерт'у, н'і се н'і то, н'і зад |нейі / н'і |перед |нейу, н'і го|рит н'і тл'іє.

Значення 'спритний, вправний у роботі' представлене номенами: ж|вавий, |гарний, шпар|кий < імовірно, експресивне утворення з первісним значенням 'обпікати парою' [ЕСУМ 6, 458], с|корий, ско|рен'кий, швид|кий, шви|ден'кий, пруд|кий < псл. *prōdъ* 'течія' [ЕСУМ 5, 616], |бистрий, рос. |борзій, сп|ритний, |шустрий, |хитрий, хват|кий, рвуч|кий, ц'ікавий, мо|торний, ўп|раўний, талано|витий, ро|зумний, с|п'ірний, сп'іш|ливий, спил'чивий, сп|ритний; віддієслівними похідними: ра|бочий ← робити, по|рухливий, поворот|кий, рух|ливий ← рухатися, метуш|ливий ← метушитися, пи|лований ← пилювати 'поспішати' [СБГ, 410], пос|п'ішний ← поспішати.

Водночас надмірна метушливість є негативним проявом активності. Сему 'метушлива, неспокійна людина, яка постійно кудись поспішає' виражають дієприкметники: непоси|д'ушчий, пох. непо|сида, прикметники: ж|вавий, пруд|кий, |борзій, ц'ікавий, непо|важний, нетерп|л'ачий, нер|вовий, запа|лений, ната|рапкуватий, сп'іл|ковий, с|пил'чивий, пи|лований, |гарний, |бистрий, с|корий, пох. ско|рен'кий, рух|ливий, метуш|ливий, швид|кий, нетерп|л'ачий, непо|важний, повер|ховий, перен. назви нак|ручений, заве|дений, запа|лений, компаративи: л'ітає як пере|лета, швидкий як |б'ілка, як вере|тено, як |в'ітер, |бистра як фур|туна → втор. номен фур|туна (фуртуна 'завірюха' [СБГ, 607]), як д|зига → втор. номен д|зига, йу|ла, пропозитивні номени: хто сп'і|шит / тої людеї см'і|шит, п'ід ним земл'а го|рит, описові номінації: та|ка неспо|к'їйна / не |має н'іколи ко|ли / лиш |б'ігає і |б'ігає / і на од|ному |м'ісци т|ропчиси (Зб).

Назви, що виражають негативні риси вдачі людини

Для вираження негативних рис характеру найбільш поширеним є прикметник *недобрий* ‘злий’, ‘жорстокий’, ‘донощик’, ‘підступна людина’, ‘скупий’, ‘кривдник’.

Загалом номени, представлені в цій групі, можуть бути ситуативно багатозначними, втілювати кілька негативних ознак, різний ступінь їх вияву.

Значення ‘зла людина’ виражають ад’єктиви з основою *зл-*: *злий* (прикметник *злий* фіксуємо і в значеннях ‘жорстокий’, ‘заколотник, той, хто сіє чвари’), *злосний* ‘злий’, *зл’учий* ‘дуже злий’, пох. *зл’ука* ‘зла людина’, прикметники *поганий*, пох. *поган*, *л’утий* ‘злий’ < псл. *ljutъ* ‘грізний, суворий, жорстокий, дикий’ [ЕСУМ 3, 328], *сердитий* ‘злий’, *скажений*, *поганий*, перен. *остеклий* (*остеклий* ‘хворий на сказ’ [СБГ, 370]), літ. *агресивний*, *фортноносий* < сх.-ром. *furtunós* ‘бурний’, ‘поривчастий’, ‘нестримний’ [PPC, 550], *фал’чивий*, *остатний* [СБГ, 370], *мерзен:ий*, *самашедий* < рос. *сумасшедший* ‘божевільний, шалений’, *лихий* ‘злий’ < стсл. *лихъ* ‘надмірний, зайвий, злий’ [ЕСУМ 3, 249], *п’рикрий* < псл. *prikrъ*, очевидно, утв. за допомогою префікса *pri-* ‘при’ від основи дієслова *kr-* ‘різати’ [ЕСУМ, 571], а також лексеми із префіксом *не-*: *недобрий*, *непеуний* (пор. *непéвний* ‘неслухняний, пустотливий’, знев. ‘придуркуватий, непутящий’ [СБГ, 330]), *нел’уд’аний*, *ненависний* ‘злий’. У цьому значенні вживають також іменник *страшило*. Злу людину характеризують за допомогою порівнянь: *злий як пес*, *сердитий як пес*, *скажений як пес*, *лихий як собака*, *такі п’рикрий / як пси скажені*, *ни л’уди / али турки* та втор. номенів: *зв’ір*, *воўк*, *тигрик*, *перец*, *хр’ін*, *фараон*.

Злу жінку характеризують за допомогою таких же ад’єктивів та іменників: *страшило*, *поган*, втор. номенів: *зв’ір’ука*, *зм’і́йя*, *тигрик*, *сука*, *гад’ука*, *перчиц’а*, порівняння *як в’ід’ма зла* → *в’ід’ма*, номінативних словосполучень: *в’ідвернена в’ід доброго*, ірон. „*така добра*”, ірон. „*добра соб’і*”, образного словосполучення *погане на с’ін’ічко*.

У значенні ‘жорстокий, лютий’ фіксуємо прикметники: *жорстокий*, *остатний*, рос. *окайаний*, *нервовий*, *немилосердний*, *безсовісний*, *безсердечний*, *дурний*, *загонистий* (пор. *загонистий* ‘запальний, невірноважений’, ‘наполегливий, завзятий’, ‘упертий’ [СБГ, 128]), *лихий*, *злий*, *злушчий*, *дуже недобрий*, *сердитий*, композит *чорствосердечний*, порівняння: *сердитий як зв’ір* → *як з’ір* → *зв’ір*, *л’утий* → *л’утий як пес*. З цією семантикою виявляємо іменники *поган*, *мерза*, *кал’в’ін* та втор. номени: *дикар*, *фараон*, *розбійник*, описові номінації *сатана* у *н’ому сидит*, *т’ажкий характер*. Характеризуючи, діалектоносії вдаються до нанизування оцінних номенів: *л’утий* / *злосний*; *недобрий* / *злосний* *дуже* / *лихий*. Іноді діалектоносії не розуміють значення запозиченого слова, тому вживають його в невластивій семантиці, напр. *капризний* ‘жорстокий’, ‘бридливий’ < через рос. посередництво з фр. *caprice* ‘каприз’ [ЕСУМ 3, 376].

Значення ‘насмішник’ виражають ад’єктиви *недобрий*, *фалшивий* (пор. знев. ‘нещирий, лицемірний’ [СБГ, 578]) < нім. *falsch* ‘неправдивий, хибний, помилковий’ [ЕСУМ 6, 70], *жосткий*, *гогорний*, *безсовісний*, *йех’ідний*, пох. *йехида*, *насм’ішкуватий* ← *насміхатися*; *обговорливий* ← *обговорювати* ‘засуджувати’, *обсудливий*, пох. *обсуда* ← *судити* ‘тс.’, *глузливий* ← *глузувати*. З семантикою ‘насмішник’ виявляємо іменники: *см’іхованец* (поширений також у гуц. гов. [СОН, 243]), *пл’откар* (поширений також у лемк. гов. [СОН, 210]), *осуда*: *осуда* / *другого пази* / *а себе не види* (Чрш) (зафіксований також у гуц. гов. [СОН, 196]). Характеризуючи риси людини, уживають фразеологізми, які за структурою тотожні з літературними: ‘людина, яка насміхається, глузує з когось’ – *бере на сани*, *л’уби брати на збитки*, *бере на см’іх*, *на посм’ішки бере другого*, *брати на збитки* (пор. гуц. *говоріти на збітки* ‘жартувати’ [ГС, 278], *мати на збітки* ‘глузувати, кптити’ [ГС, 278]), *бере наперед себе* ‘насмішник’, *брати на мудрішки* ‘кепкувати’ [СБГ, 300] (*мудрішки* ‘вигадки, дурниці’ [СБГ, 299]). В укр. літ. мові у такому самому значенні поширені фраземи *брати на бас* (*баса*), *брати на Бога*, *брати на зуби*, *брати на мишку* [СФУМ, 41], *брати* (підіймати,

здіймати) / взяти (підняти) на глум (на глу́зи, на сміх) [ФС 1, 56]. Фіксуємо також втор. номен хол'ера, пох. хол'ерник, описові назви: л'уби |з'обнути → |з'обало 'насмішник', с'тави се|бе |високо (Бз); цеї йак с'каже аж у п'йатах засти|гає (Вр); п'ід|махує (Лн); не ро|би нас|м'ешк'і / ди|виси сам на |себе не ди|виси п'ід л'іс / а ди|виси п'ід н'іс (Рш), номінативні словосполучення: |жосткий чоло|в'ік, оп|ришко |добрий, не|добра л'у|дина, з|лого ха|рактеру.

У значенні 'запальний, нестриманий' поширені назви нест|риманий, не|витриманий, нетерп|л'ачий, з|бу́жений, сер|дитий, нер|вовий, |н'еру́ний. Фіксуємо також назви в переносному значенні запа|лений (пор. запалéний, мед. 'хворий на запалення легенів' [СБГ, 138]), запал'ний, с|пил'чивий, с|пил'шиї, об|палистий, гар'ачку|ватий, |острий, |вострий, остеклий, ска|жений, полох|ливий (літ. полохливий 'який легко полохається', 'який виражає страх, переляк' [СУМ 7, 99]), буї|ний (пор. літ. бу́йний '1. 'який виявляється з великою силою; сильний, навальний', перен. 'невгамовний, нестримний' [СУМ 1, 251]) З такою семантикою виявляємо негативно-оцінні іменники: бала|мут, роз|боїник, компаративи: йак гран', йак |бур'а, йак вогон', так йак пс'іх, го|рит йак бен|з'ін, описові конструкції: возбу|хає |борзо, с|пил'чива / раз_два і заго|р'іласи, з|разу ски|пайє / ок|р'ін.

Негативними рисами є нещирість, підлабузництво. У значенні 'підлабузлива людина' поширені номени, які зазнали енантіосемії: лас|кавий, |лєпский (пор. літ. лєпський, розм. 'хороший, гарний' [СУМ 4, 478]). Цю сему виражають також похідні прикметники об|лесний, об|лесливий, у|лесливий ← лєстити, за|в'ідливий ← хоча завідувати 'заздрити', йє|хидний, |хитрий, хит|р'учий, рос. не|однослоўний, брєх|ливий, композити масной|зиковий, масткой|зиковий, дво|х|личний, дво|йє|душний, лице|м'ірний, оцінні іменники: п'ід|лиза, п'ід|лизач, лис|тунчик, пере|кажчик, брє|хунка, лице|м'ірка, нове мар'іо|нетка. Описові номінації пояснюють цілу ситуацію: та|ке дво|х|личне / од|нойі та|койі / а д|ругойі та|койі / та|ке несправо|в'ірне / та|ке / н'і у|с|тиду / н'і |сорому (Зб); дво|х|личник / о|дин раз так / а д|ругий раз так (Вв); об|лесна / що тут |тули до |серц'а а там |н'іди таї оп|суди (Лк); про|дажна ш|кура /

тут шо учула / а там продала / там перенесла (СтЖ); кажи у очі добри / а туди далі недобри / то писката / ворожица (Мх); і вашим / і нашим / прийшла / з вами похорошому похорошому / а тоді пішла до другого / там нафлюкала (Пр); за рубля і маму продаст (БП); у очі кажи одно поза очі друге / світи у очі (Лк, Яр).

Для номінації підступної людини, здатної на зловмисність, покриту показною доброзичливістю, поширені лексеми *підлий*, рос. *подлый* → знев. *підлота* ‘підла людина’ (Гр) < пол. *podły* ‘підлий’ [ЕСУМ 4, 392], *підступний*, *потаїний*, *зрадливий*, *лукавий* < псл. *lōkanv* ‘вигнутий, кривий; хитрий, підступний’ [ЕСУМ 3, 305], *мерзен:ий*, *злопамн’атний*, *підступний*, *брехливий*, *нел’уд’аний*, *двохл’ичний*, пох. *дволичник*, *дволичниц’а*, негативно-оцінні іменники: *зломисник*, *поган’*, *лестун*, *вор’із*, *лицем’ір*, відповідник ж. р. *лицем’ірка*, *підлизач*, відповідник ж. р. *підлизачка* (Сн), сп. р. *підлиза*, *добри’ница*: *во’на добра* / *хочає* / *хочи* *бути* *доброу*, *вичувати* *і переносити* (Гр), втор. номен *лисичка*, номінативні словосполучення *на дві’ї лици*, *нездала л’у’дина*, *фал’чиве з’під світа*, *недружел’убна со’рока*, фразема *продажна шк’іра*.

Основним виразником значення ‘проноза, спритна, хитра людина’ є прикметник *хитрий*, спорадично фіксуємо назви *спритний*, *меткий*, *розв’ідний* ← *розвідувати* ‘дізнаватися’, *улізливий* ← *лізти*, *про’нирливий*, рос. *л’убопитний*, *розсудливий*, *проби’ний* ← *пробиватися*, *розк’ідливий*, *підступний*, *потаїний*, *про’нирливий*, *улізливий*, оцінні іменники: *про’нира*, *гл’ада’тайка*, *кл’апа’турница*, *вертл’ух*, *переношчица*, порівняння: *хитра йак лисиц’а*, *крутиси йак уйун*. Описові назви часто пояснюють значення основної лексеми: *про’нира*: *шо у’на наїде там таку* *д’ірочку* / *кругом* *п’іде* / *наїде то* / *шо їй* *треба* *усер’ї’но* *не* *лишиси* *у* *проіграш’і* / *буде* *лиш* *у* *виіграш’і* (Бз); *ви’н’ухуйе* / *в’ін’ухала* / *в’ичула* *ї* *по’несла* *дал’иш* (Рх); *в’ін’хати* *може* *ус’о* (Гр); *з’під* *земл’і* *дос’тане* (Вр), *виту’мани* *в’ід* *ус’іх*

(Мш) (*туман* ‘обман’ [ГГБ, 224]); *може ї через прох’ідну кишку проїти / йак її треба* (Гр); *во́на у́ дошч ви́йде су́хойу* (БП).

Людину, яка обманює, номінують прикметниками *брехливий* ← *бреха́ти* ‘говорити неправду’, *недо́ст’їйний*, *непо́слушний* ‘той, хто не виконує обіцяного’, *неодно́слоўний* ‘тс.’. Для вираження значення ‘брехливий чоловік’ поширені оцінні іменники *брехун*, *брехло*, *обмани́чик*, атрибутивне словосполучення *брехун темний / шо дихне / а ўсе брехне; та́ке брехливе / шо не́ма шо с́лухати* (Зб). У значенні ‘обманщиця’ виявляємо номени: *брехунка*, *брехуха*, описову форму *бр’іхн’і носит*.

Виразником семи ‘ненажерливий’ є негативно-оцінний іменник сп. р. *об’жора* та ад’єктиви *об’жерливий*, *об’жерлистий*, *за’жерливий*, *нена’жерливий*, *пажорлистий*, *па́жера* ‘ненажера’ ← *жерт*и ‘їсти’, *йісто’витий*, *йіс’тучий*, іменник сп. р. *нена’їда* ← *їсти*, *нена’ситний* ← *насі́титися* ‘наїстися’, *го́лодний*, пох. *го́лодник*, негативно-оцінний іменник *жиг’іра*. Таку людину характеризують описово: *не ма́йє с’вої́ м’іри* (Кж); *не го́ден си на’жерт*и (Врн); *сам се́бе прої́дає* (Сн); *ма́йє смак ў йі́д’і* (Рдн) та використовують компаративи: *йіу́ би та́йак то́ї Стец’ко* (назва відомого літературного персонажа), *та́йак за́йіц йіст / руми́тає*, *йак ко́рова йіст* → втор. номен *ко́рова / же́ре ї же́ре*.

Виявом неповаги до людей вважають брідливість, перебірливість у їжі.

Сема ‘брідливий, який відчуває огиду до чого-небудь’ виражена віддієслівними прикметниками: *бри́дкий*, *бри́дливий*, *бризливий* ← *бри́дува́тися*, *ги́дотний*, *гид́кий*, *гид́ливий*, *о́гидний* ← *гиду́ва́тися*, *ви́багливий* ← *ба́гнути* ‘дуже хотіти’ [СБГ, 21], *ви́бириливий*: *в’і́б’ірилива у йі́ді у ўс’ім во́на в’і́б’ірилива / во́на в’і́би́рає* (Зб), *в’і́браний* ← *ви́бира́ти*, *пере́б’ірливий* ← *пере́бира́ти*: *ка́жут / шо бри́длива / ни йіст то / шо да́йеш / во́на пере́би́рає* (Бз), дієсловом *в’і́баран’чийеси*, ад’єктивами з основним значенням ‘вередливий, примхливий’: *примх́ливий*, *ге́н’гле́шливий*, *з’анге́шливий* [СБГ, 92] < молд. *жингаши* ‘ніжний’, ‘делікатний’, ‘тонкий’ [51, 120], *кап’р’ізний*, пох. *капри́зул’а*, *недо́ст’упний*, лексемами у переносному

значенні: *мудрий, кошарний* (пор. гуц. *кашёрний* ‘чистоплотний’ [Негрич, 90]). Негативне ставлення діалектоносіїв до такої риси виражають прикметником *мерзен:ий*. З цією ж семантикою виявляємо негативно-оцінні іменники сп. р. *н’ама, м’н’амл’а*, ірон. номінативне словосполучення *велика пан’і*. Натрапляємо на позитивно-оцінні назви: *чистоплотний, чистий*. Однак вжитий у формі с. р. цей прикметник набуває відтінку негачії: *дужи чисте воно таке* (Врн).

Людину, схильну до злочинства, номінують іменниками: *злоч’ий, краді’ий, крадун, несун* та прикметником *злоч’ийкуватий*. Відповідно для номінації злочинкуватої жінки фіксуємо назви: *злоч’ійка*, номінативне словосполучення *л’еста злоч’ійка, злоч’юга, злоч’ий* – у формі ч. р. щодо жінки, *краді’ійка, крадунка, несунка, кишень:ица*.

Для негативної характеристики шахраїв поширені назви: *нечесний, несправедливий, непеўний, брехливий*, пох. *брехун, шк’ідливий* (букв. ‘той, хто робить шкоду’) ← *шкодити, мерзен:ий, опасний, фал’чивий, наглий: наглий / хоче обхитрити* (Рд), *обш’отний: л’уби обш’итати другого* (Пд), перен. *ненай’ідливий* ‘шахрай’, пох. *ненай’ідник*. Натрапляємо на негативно-оцінні іменники: *шахрай, обманичик, злоч’ий, крадун, крутар, бандіт, кишень:ик, махл’ар* ← *махлювати* ‘шахраювати’, перен. *мол’фар*. Виявляємо номінативні словосполучення: *нечесний на руку, шахрай жи’д’іўский*, описову назву *обдур’уїт л’удий*. Для негативної оцінки шахрайки поширені номени: *шахрайка, брехунка, злоч’ійка, обманичица, махл’арка, крутар’ка, туманка* ← *вітуманити* ‘видурити, виманити’ [СБГ, 60], перен. *мол’фарка*, прикметники *мерзен:а, шк’ідлива, брехлива, нечесна*, (у словосполученні *нечесна на руку*), перен. *ненай’ідлива*, порівняння *така / йак жи’д’івочка* – у мовомисленні діалектоносіїв євреї асоціюються з шахрайством, оскільки часто саме вони займалися торгівлею. Хоча стосунки, як зазначає більшість респондентів, стосунки українців та євреїв не були поганими (Додаток Г).

У значенні ‘хабарник’ фіксуємо ад’єктиви *западный* (пор. літ. *западный* ‘охочий, жадібний до чого-небудь’ [СУМ 3, 273]), *захлан:ий*

‘жадібний’ [СБГ, 146], *шк’ідливий*, перен. *не’наситний*, перен. *нена’жера*, негативно-оцінні іменники: *ха’барник* (ж. р. *ха’барниц’а*), рос. *у’з’аточник*, *де’рун*, *злог’ий*, *за’гарбник*, *мах’лар*, *ха’пун*, *ха’пуга*, номінативне словосполучення *’вор’із за’в’ідний*, описові назви: *л’уби чужу п’рац’у*, *бе’ре з’рош’і* та фраземи у значенні ‘брати хабарі’: *’бере бак’иши*, *бе’ре на л’ану*, перен. *гимб’л’ує* (*гемблювати* ‘обтісувати дошки (про роботу столяра)’ *гемблювати* ‘обтісувати дошки (про роботу столяра)’), ‘брати хабарі, наживатися, нічого не роблячи’ [СУМ 2, 48]).

Значення ‘задирака’ виражене ад’єктивами *нетерп’л’ачий*, *нест’риманий*, *с’тил’чивий*, *бойо’вий*, *пруд’кий*, *у’б’їйний*, *у’їїдливий* (пор. *у’їдний* ‘злий, лихий’ [СБГ, 564]), іменниками: *роз’б’їйник*, *роз’б’їйака*, *заб’їйака*, *б’їйак*, рос. *дра’чун*, *де’рун*, нове *хул’іган* < анг.м. *hooligan* ‘бешкетник’ [ЕСУМ 6, 221], нове *дебо’шир*, *’варйат*, номінативним словосполученням: *за’у’з’атий до б’ї(ї)ки* та описовими назвами: *ск’р’із с’вого н’оса у’суне* (Ркш); *л’уби п’хати н’оса с’вого ск’р’із* (Рш); *л’убит поче’сати кула’ки* (БП); *штри’кає до б’їки* (Сн); *’суса штри’кає* (Лж).

У значенні ‘кривдник’ фіксуємо оцінні іменники: *к’риўдник*, *нак’лепник*, *’калв’ін*, *’вор’із*, прикметники *не’добрий*, *фал’чивий*, *нетерп’л’ачий*, *’вострий*, *мер’зен:ий*, *зло’памн’етний*, дієприкметник *к’риўдливий*, описову назву *збит’кує* (*збиткувати* ‘кривдити’ [СБГ, 153]).

Сема ‘розбійник’, крім оцінних іменників: *роз’б’їйник*, *розби’шака*, нове *бан’д’ит*, *бан’д’уга*, рос. *у’б’їйця*, *у’б’їйці*, *у’б’їйник*, рос. *ізв’ерг*, *’нел’уд*, *’варвар*, композитів: *кровопро’ливець*, *душо’губ*, представлена прикметниками *жос’токий*, *у’б’їйний*, *нест’риманий*, рос. *во’їнствен:ий*.

Поняття ‘злопам’ятний’ у свідомості діалектоносіїв пов’язане з властивістю мати добру пам’ять, пор. номінації *пам’ятливий*, композит *зло’пам’ятний*. Спорадично фіксуємо лексеми *’азливий*, *по’ганий*, *е’х’ідний* та описові форми: *до’у’го три’має зло* (Вв), *не да’є се’бе у’об’їду* (Сн), *’добру пам’ят’ має* (К).

У значенні ‘месник’ виявляємо ад’єктиви: *мстливий*, *мстливий*, рос. *мстительний*, *злопам’ятний*, *злопам’ятливий*, *прокл’ятий*, *нев’ірний*, *мерзен:ий*, *помстливий*, *нел’юд’аний*, рос. *опасний*, *отомст’ит’ел’ний* та описову назву *вертайе зле за зле / кроў за кроў*.

Значення ‘людина, схильна до месництва’ представлена лексемами *мстливий* (*мстливий*), рос. *отомст’ит’ел’ний*, *помстлива* ← *мститися* ‘местити’, *помста*, спорадично прикметниками: *прокл’ятий*, *нев’ірний*, *мерзен:ий*, *нел’юд’аний*, рос. *опасний*.

Сема ‘заздрісна людина’ виражена похідними прикметниками *заздр’исний*, пох. *заздр’исник*, *заздр’исливий*, *заздри* ← *заздрити*, пох. іменник сп. р. *заздр’оха*, *зав’ідний*, *зав’ідливий* ← рос. *завидовать*, пох. *зав’ідник*, відповідник ж. р. *зав’ідниц’а*, *зав’исливий*, *зависний* ← *зависть* ‘заздрість’, пох. *зависниц’а*, *п’імзлива* (*п’із’млива*) < рум. *rizmă* ‘заздрість’ [PPC, 993], *ненависний* ← *ненависть*, *м’іш’іг’іний* (3б) (*мішігінний*, згруб. ‘дурний, божевільний’ [СБГ, 292] < розмовне запозичення з гебрайської мови; *tšiga* ‘душевнохворий, божевільний’ [ЕСУМ 3, 455]). Вираження цієї семантики можливе і через використання фразем: *жаба душит*; *берут зав’ідки* та описових форм: *й’їй’ оч’і виход’ат’ шо у того йе* (БП), *жадний чужого добра* (Сн) (*жадний* ‘з ностальгійним прагненням чогось’ [СБГ, 108]).

Для характеристики нахабної людини вживають лексеми *наглий*, *нахрапний* (пор. *брати на хр’апа* ‘насильно, швидко’ [СБГ, 615]), *нахабний* (пох. сп. р. *нахаба*), *напасний* [СБГ, 315], *настирливий*, *зависний*, нове *нахал’ний*, *нел’юд’аний*, *зухвалий*, *гордо’витий*, *мерзен:ий*, *безцере’мон:ий*, *пр’амий*, *у’ритний*, перен. назви *ненажерливий*, *ненаситний*, оцінні іменники: *нахал*, *нагл’ука* або це значення виражають описово: *н’іколи не подумає / йак ска’зати* (Вр).

У значенні ‘вискочка, людина, яка намагається будь-що звернути на себе увагу’ вживають прикметники *гоно’ровий*, *гордо’витий*, *го’норний* ← *гонор* ‘пиха’, *кап’р’ізний*, *вит’р’ішуватий* ← *вітріщ’атися* ‘виставлятися’ [СБГ, 60],

фал'ебний ← хвалитися 'вихвалитися', зарозу^лм'ілий, композити само^лубний, само^лубивий. Для характеристики людини з такою рисою вдачі фіксуємо негативно-оцінні іменники: само^лубець, мудри^лгеїлик, хваст'ко, хвал'ко, фал'ко, ц'ац'а, пока^лзуха та описові номінації: хто йак йа? (Мх), з с^лвоїм ха^лрактером (СтВ), ви^лсокоїі думки про себе (Зб), там не дос^лтупиш / ўс^лраноў т^лр'іскоў нося ни до^лц'егниш (Зб), хоче пока^лзатиси (Гр), гордост' ў нейі така (Врн), са^лма себе фалит (Лв), маснойа^лзика / бо вона хочи примас^лтиси / би ўс'і за н'у гово^лрили / щоб ўс'і йі^лйі дужи там пова^лжали / так себе хочи пока^лзати / шо ўна така (Пр), вона со^лб'і дуже ба^лгато кла^лде ц'іну (БП), л'уби го^лнор (СК, Сн), хочи шоби йі^лйі вели^лчали (К), л'убо^лпитна така / ка^лзали л'убо^лпитна Вар^лвара (Мм).

У значенні 'донощик' виявляємо такі негативно-оцінні іменники: до^лношчик, до^лносник, до^лкажчик, пл'от^лкар', пл'от^лкарник, сп^лл'етн'ік, пере^лношчик, рос. йабеда, бре^лхун, л'опа, б'іда, перен. пош^лтар', нові назви: сек^лсот, а^лгент та описові назви: замелду^лваў (мелдува^лти 'доносити' [СБГ, 285]); пере^лнос'уїе / не три^лмайе за йазиком; пере^лноси пошту; пере^лн'іс б^лр'іхн'і; не^лсут пл'отк'і. Відповідно у значенні 'донощиця' поширені назви: до^лношчиця, до^лносниця, пере^лношчиця, пл'от^лкар'ка, пл'от^лкарниця, рос. йабеда, л'опаўка, до^лкажчиця, сп^лл'етн'іца, жарг. шес^лт'орка, іменники у формі ч. р., вжиті щодо жінки: до^лношчик, пере^лношчик, втор. номен лейа: лейа / бо на^ллейала йак та сука (Кп) та описові назви: л'уби по^лнести пошту / пл'отки (СтВ); пере^лнесла / шо то можна було умо^лучати / наїт' у Б'ібл'ійі на^лписано / шо не т^лреба пере^лказувати (Гр).

Людину, яка підбурює, підмовляє на злі, недостойні вчинки, номінують втор. номеном йуда та похідними: іменником тро^лйудник та дієсловами, що описують відповідну дію: зйуди^л, найуди^л, н'ідйужуйе, л'уби зйудити, йудит д^лругого; наро^лбили йуди / робл'ат' йуду / робл'а с^лварку; н'ідйудила / зро^лбила з^лбитки. Іменник йуда вживають у атрибутивних словосполученнях: скар'іотски^л йуда, йуда скар'іотска. Вчинки такої людини оцінюють описово: н'ідста^лўл'айе; лиш намо^лўл'ати знаїе; мер^лзен:ий чоло^лв'ік / в'ін

те|бе |може замин|тити на ша|мство (манті|ти ‘видурювати’ [СБГ, 277]); п’ідогр’і|вайє на зло; під|бур’ує л’у|диї; п’ідитра|мову|ют; зби|тошник / йак в’ін |хочи зробити з|битки; тром|фуйє на зл’і сп|рави (тромфув|ати ‘бідбурювати, намовляти’; збиткув|ати ког|о ‘знущатися над ким’ [ГГБ, 166]), ке|рує ним Сата|на.

Виявляємо низку негативно-оцінних іменників на позначення підбурювача: *фа|мул’ник, злоу|мисник, п’ід|бурник, п’ідла|бузник, ўр’ед’ител’, бре|хун, перев’ідун, на|моу|ник, скус, фари|сеї*. Відповідно у значенні ‘підбурювачка’ поширені номени: *|йуда, тро|йудница, злоу|мисница, на|моу|ниц’а, п’ід|бурниц’а, с|куса, фари|сеїка* та описові характеристики: *наўре|дила / наўре|дила таї п’іш|ла / зла пожелала д|ругому (Рш); лиш намоу|л’ати з|найє (Вр).*

Для негативної характеристики заколотника, того, хто сіє між людьми ворожнечу, чвари у ПБГ поширені лексеми: *|йуда ← ю|дити ‘нацьковувати’ [Ткач 1, 405], тру|йудник ← тро|ю|дити ‘переслідувати, цькувати’ [Ткач 1, 360], п’ід|пал’увач, відповідник ж. р. п’ід|пал’увачка, рос. поджи|гател’, п’ід|лизач, прикметники: мер|зен:иї, злиї, шк’ід|ливиї, нел’уд’аниї, нанизування ад’єктивів у одному висловлюванні: не|нависниї / злиї / ли|хиї. Негативну оцінку посилює використання фразеологізмів: *п’ідли|вайє |масла на во|гон’; п’ідли|вайє |масла у во|гон’; п’ідли|вайє у во|гон’; п’ідли|вайє вог|н’у; п’ід|кинуў дроў; п’ідли|вайє бен|зин у во|гон’; роз|пал’уйє во|гон’; за|вар’уйє |кашу; п’хайє |йуду, описів: |роби на зарва|ницю / шоб по|с’ийати с|варку // от в’ін шос с|кажи / і т’і сва|р’аси / а в’ін так / йак ни при|чом (Рх); |л’убит зробити зло (Кж), про та|ких |кажут’ / де два ку|сайут’с’а наї т|рет’її не м’ішайет’с’а (Бз) та експресивних дієслів: п’ід|йуд’уйє; п’ідт|раўл’уйє; п’ідт|раўл’уйє / так йак то шо йак |вив’із со|баку на о|хоту п’ідт|раўл’уйє: н’а / ф’ім’ / ф’ім’ / ф’ім’; порівняння |тайак |Йуда.**

Негативною рисою вдачі вважають нерішучість у вирішенні важливих питань. Сема ‘нерішучий’ представлена лексемами з негативною конотацією: *нер’ішучиї, нес|м’иливиї, нис|м’илиї, не|хитриї* (пор. *хитрий* ‘розумний’),

незграбний, неупеунений, нешчасливий, неур'юоважений, несамостворений, недоумний, безплатний, нев'ідов'ідал'ний, неповоротний, перен. слутий, слутавий 'частково чи повністю паралізований' < молд. слут [51, 119], скромний, ст'есн'ит'ел'ний, млавий, простий, тупий. Нерішучу людину характеризують іменниками: муда́к, розхл'опи́а, втор. номеном штурпа́к (штурпа́к 'залишок зрубленої або зламаної рослини, шпигастий пеньок' < пол. мови. szturpak 'незграбна людина' неясного походження [ЕСУМ 6, 483], порівняннями: йак т'іло без ду'ш'і, йак за'нуда, фраземами: н'і риба / ни м'ясо, ни туди і ни сюди або описово: такий нер'ішучий / неповоротний / що н'ічо ни доб'єшси (Зб); л'ін'ух / бо таке неповоротне (Бн), ни може са́ма п'лани роздо́бути ў с'воїй голо́в'і (Сн), не йе ў с'воїй ц'ін'і́ розу́му (К), не ма́є с'вого до́брого розсудку (Дв), нерухли́ва / а́бо ска́зати ба́дужна (Зб).

Серед негативних характеристик дітей – розпещеність, вередливість, нечемна поведінка.

Значення 'пестун' представлене дієприкметниками пеш'чений, пестливий, розпеш'чений, випеш'чений ← песті́ти 'пестити', розбеш'чений ← розбешувати, розпуш'чений ← розпускати, розве'зений 'вередливий', коханий ← ви́кохувати 'вирощувати', розмерзливий, капризний, веридливий, безпар'дон:ий, напасний, в'ібагливий. Номінацію за ознакою роду уточнюють оцінні іменники: пестун, пох. пестунчик, відповідники ж. р. пестунка, пест'о́ха, пестун'а, рос. па́ін'ка, ца́'а'ка, фраземи: ма́мин си́нок, ма́мчине ко́ко, ма́мина до́ц'а, ма́мина до́чка. Виявляємо також фразеологізми: ўс'і хо́д'а ко́ло н'о́го наўш'тин'ках [ФС 2, 931], ко́ло не́го хо́д'ут' йак ко́ло пи́саного йі́'ц'а, ко́ло не́го хо́д'ут' йак ко́ло пи́саного йі́'ц'а (пор. літ. носитися як курка з яйцем 'приділяти велику або більшу, ніж треба, увагу тому, хто її не вартий', носитися як з писанкою 'тс.' [СФУМ, 441], пор. гуц. носі́ти си, як з сві́ченим і́це́м 'надмірно опікуватися, піклуватися, догоджати' [ГС, 661], поділ. ходи́ти як ко́ло розби́того яй́чка 'занадто опікуватися', ходи́ти як ко́ло зби́того яй́ця 'улещувати когось' [МСПП, 107], середн.пол.

но́ситься́ як курка́ з яйце́м ‘надмірно доглядає’ [КС, 55]; *ходи́ш* *коло́* *них* / *йак* *на* *ци́рлах*, пор. літ. *на* *ци́рлах* *ходи́ти* ‘догоджати, прислужувати кому-небудь’ [СФУМ, 748]). Олекса Горбач пов’язував виникнення цієї фраземи з нім. *zierlich* / *manierlich* ‘про вияв підкреслено-шпнобливої постави перед гістьми’ [64, 57].

Для номінації нечемної дитини вживають лексеми *пус’ти́й*, пох. *пус’тун* ‘нечемний хлопчик’, *пус’тунчик*, *пус’тунка* ‘нечемна дівчинка’, *пу’ст’ак*, *неслух’л’аний*, пох. *неслух’л’анка* ‘нечемна дівчинка’, *непос’лушний*, *неслушний*, *не’чемний*, *шк’ідний*, *шал’ений*, *ле’дачий*, *роз’балуваний*, *нит’р’ібний*, *подлен’кий*, *хит’рен’кий*, *непосид’учий* та іменники: *беш’кетник*, *роз’бишата*, *шало’пай*, *шал’ун*, *бо’с’ак*.

Сема ‘вередлива дитина’ виражена ад’ективами *веред’ливий*, *у’редний*, *нер’вовий*, *н’ервен:ий*, *неспо’к’їйний*, *капосний* ← капость ‘прикрість, шкода’ < результат метатези у слові **пакость* [ЕСУМ 2, 375], *с’лиनावий* (Гр) ← *слінитиси*, знев. ‘плакати’, *кап’ризний*, *непос’лушний*, *про’т’іўний*, *пс’іхований*, *у’пертий*, *принц’іп’іал’ний*: *верид’лива* / *та’ка* *принц’іп’іал’на* *ни* *спит* *поки* *не* *зако’лишиш* (3б), *пр’інц’іпосий* < сх.-ром. *prīncipāl* ‘головний, основний, ведучий’ [РРС, 1084], *м’іш’іг’іний* ‘вереду́ха’. Для номінації вередливих дітей виявляємо іменники: сп. р. *жвин’да*, *жвин’деї* ← *живинді́ти* ‘плакати, скиглити’ [СБГ, 113] (пор. закарп. *джва́нда* знев. ‘постійно невдоволена людина’ [Сок, 63]), *в’реднул’а*, *веред’унка*, *сакра’мен’їя*, втор. номени: *йе’хида*, *с’верлик* ← *вер’титси* *йак* *с’верлик*, словосполучення: з *ха’рактером*.

Для номінації бешкетників поширені назви *б’їдовий* (пор. *бідовий* ‘непоказний, жалюгідний’, ‘моторний’ [СБГ, 31]), *зби’тошний* (‘пустотливий’, ‘шкідливий’ [СБГ, 153]), *пус’ти́й* ← *пустувати*, *шустри́й* < псл. [šustrjъ], можливо спор. з лит. *siusti* ‘божеволіти’ [ЕСУМ 6, 495], *шк’ідний*, *подли́й*, *непосид’учий*, *непос’лушний*, *неслушний*, *невихований*, *нит’р’ібний*, прикметники у формі с. р. *чудаку’вате*, *недорозум’лене*, *непу’т’ове*. Для характеристики дітей часто вживають ад’ективи у формі с. р., що, однак, не впливає на конотацію назви, натомість щодо дорослих людей

форма с. р. надає назві відтінку зневажливості. Для характеристики нечемних дітей, зокрема хлопчика, поширені іменники: *бешкетник*, *шибеник*, *хул'їган*, *пустун*, *пуст'ек*, *збитошник*, *розб'їйник*, *бан'д'їт*, *бан'д'уга*, *розбишага*, *непосид'а*, *ур'витель*, *бакир*. Таку дитину оцінюють описово: *за ним ус'о горит*, та за допомогою фразеологізма *золот'ї верби за ним ростут*. У значенні 'нечемна дічинка' поширені ті ж прикметники, що характеризують нечемного хлопчика, та іменники: *бешкетниц'а*, *збитошниця*, *пустунка*, *непосид'а*, *хул'їганка*, пох. від назви ч. р. *шибеница*, номен у формі ч. р. щодо дівчинки *бан'д'їт*, назви, вжиті у новому значенні: *опир*, *опириця*.

На характер номінації ЛСГ „Риси вдачі людини” впливає як багатозначність деяких назв, напр., *хитрий* ‘хитрий’, ‘розумний’, *мудрий* ‘розумний, досвідчений’, ‘гордий, зарозумілий’, так і частота вживання окремих номенів, зокрема для номінації позитивних рис характеру, напр., лексему *розумний* діалектоносії вжили на позначення 19 сем, *добрий* – 18 сем, *хороший* – 5 сем, чи негативних: *дурний* (13 сем), рум. *са'раку* (14 сем). У цій ЛСГ переважають негативно-оцінні номени, оскільки у розумінні діалектоносіїв негативне у вдачі людини, заслуговує на точну і яскраву характеристику, натомість позитивні риси, схильності та дії є об'єктивною нормою і не потребують особливого називання.

ДОДАТОК Г

АТЛАС ЛЕКСИКИ ПОНЯТІЙНОГО ПОЛЯ „ЛЮДИНА” В ПОКУТСЬКО-БУКОВИНСЬКИХ ГОВІРКАХ

Передмова

Поширення лексики для номінації осіб У ПБГ представлена на 56 картах, з них 32 лексико-словотвірні, 24 – лексичні.

Кожна лексема на карті представлена окремою фігурою, словотвірні опозити позначені модифікаціями всередині знака. Знак – сигналізує про відсутність відповідного номена, спеціальні додаткові знаки свідчать про поширення словосполучення для номінації певного поняття або воно виражене описово. Такі номінативні словосполучення, описові назви та порівняння представлені у словнику (Додаток Б). Карти розміщено за тематичним принципом, а в межах груп – в алфавітному порядку

Перелік карт

Карта № 1. Батьків батько, дідусь

Карта № 2. Батькова мати, бабуса

Карта № 3. Батько чоловіка, свекор

Карта № 4. Мати чоловіка, свекруха

Карта № 5. Звертання до матері

Карта № 6. Звертання до старшого брата

Карта № 7. Звертання до старшої сестри

Карта № 8. Брат дружини

Карта № 9. Сестра дружини

Карта № 10. Позашлюбна дитина-хлопчик

Карта № 11. Позашлюбна дитина-дівчинка

Карта № 12. Рідний батько

Карта № 13. Рідний брат матері

Карта № 14. Сестра матері

Карта № 15. Хрещений батько

Карта № 16. Хрещена мати

Карта № 17. Чоловік-господар

Карта № 18. Господиня

Карта № 19. Чоловік рідної сестри

Карта № 20. Дружина рідного брата

Карта № 21. Бондар, майстер, який виготовляє діжки.

Карта № 22. Візник

Карта № 23. Голова сільської ради

Карта № 24. Гончар, майстер, який виготовляє посуд та інші вироби з глини

Карта № 25. Коваль

Карта № 26. Власник корчми, шинкар

Карта № 27. Кравчиня, жінка-фахівець із пошиття одягу

Карта № 28. Кухарка

Карта № 29. Кушнір

Карта № 30. Листоноша

Карта № 31. Лікар

Карта № 32. Лікарка

Карта № 33. Лісник

Карта № 34. Мисливець

Карта № 35. Мірошник

Карта № 36. Наймит

Карта № 37. Пасічник

Карта № 38. Пастух корів

Карта № 39. Пастух овець

Карта № 40. Перукар

Карта № 41. Пічник, майстер, який мурує та ремонтує печі

Карта № 42. Повитуха

Карта № 43. Польовий сторож

Карта № 44. Помічники на гуртовій допомозі

Карта № 45. Рибалка

Карта № 46. Садівник

Карта № 47. Священик

Карта № 48. Дружина священика

Карта № 49. Стельмах

Карта № 50. Столяр

Карта № 51. Чернець

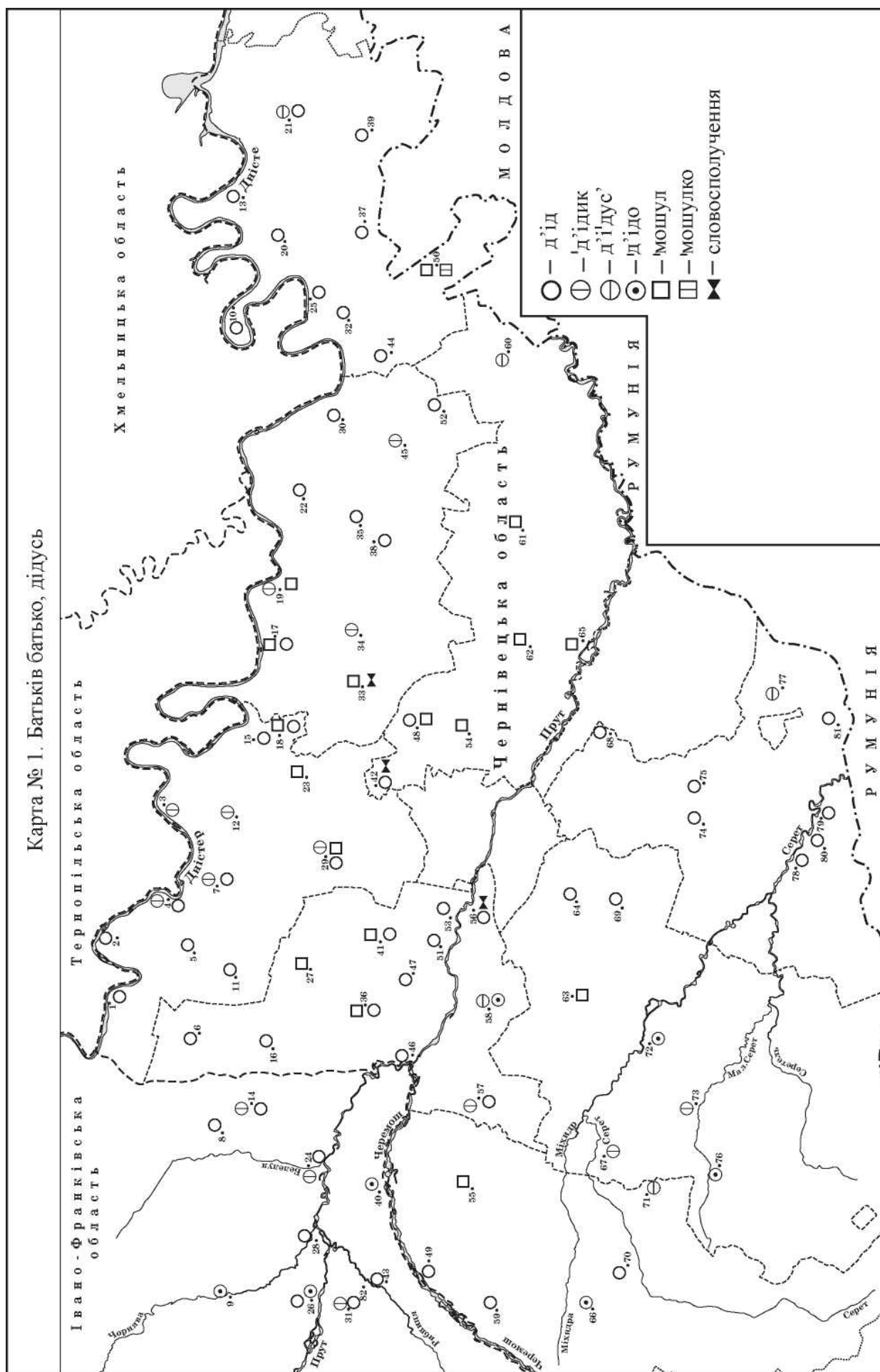
Карта № 52. Черниця

Карта № 53. Швець

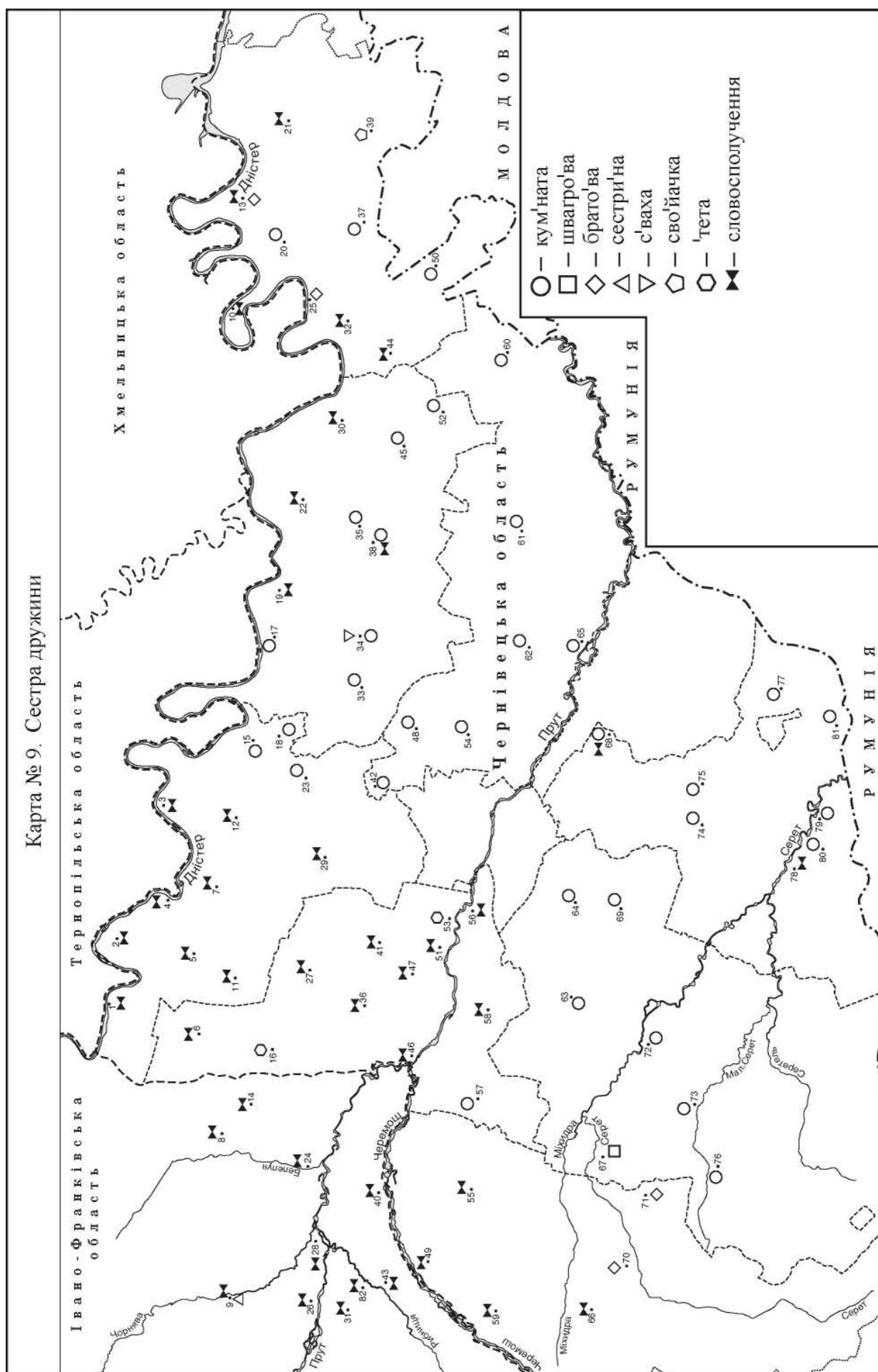
Карта № 54. Губач, чоловік з великими губами

Карта № 55. Лівша-чоловік

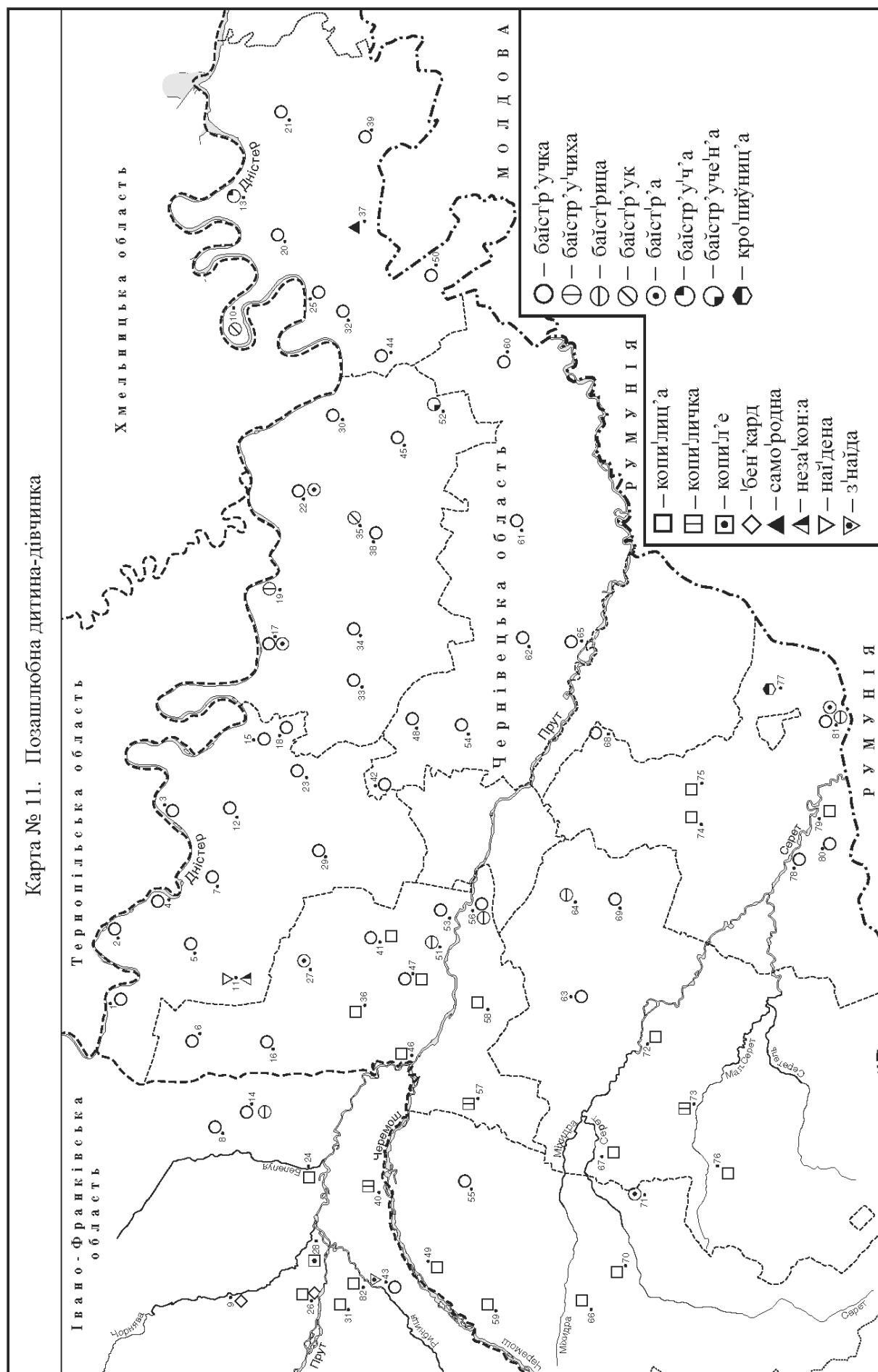
Карта № 56. Лівша-жінка

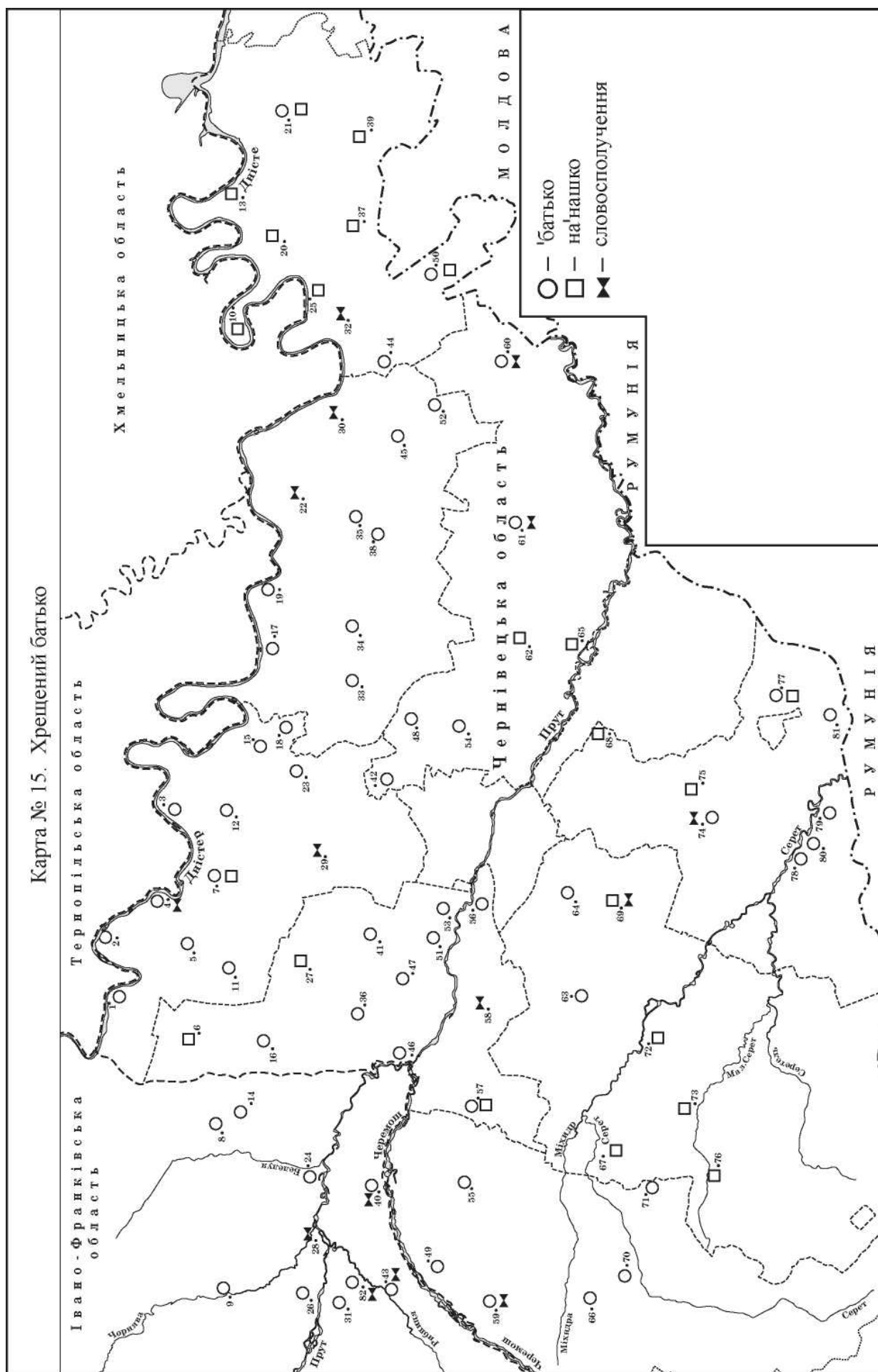

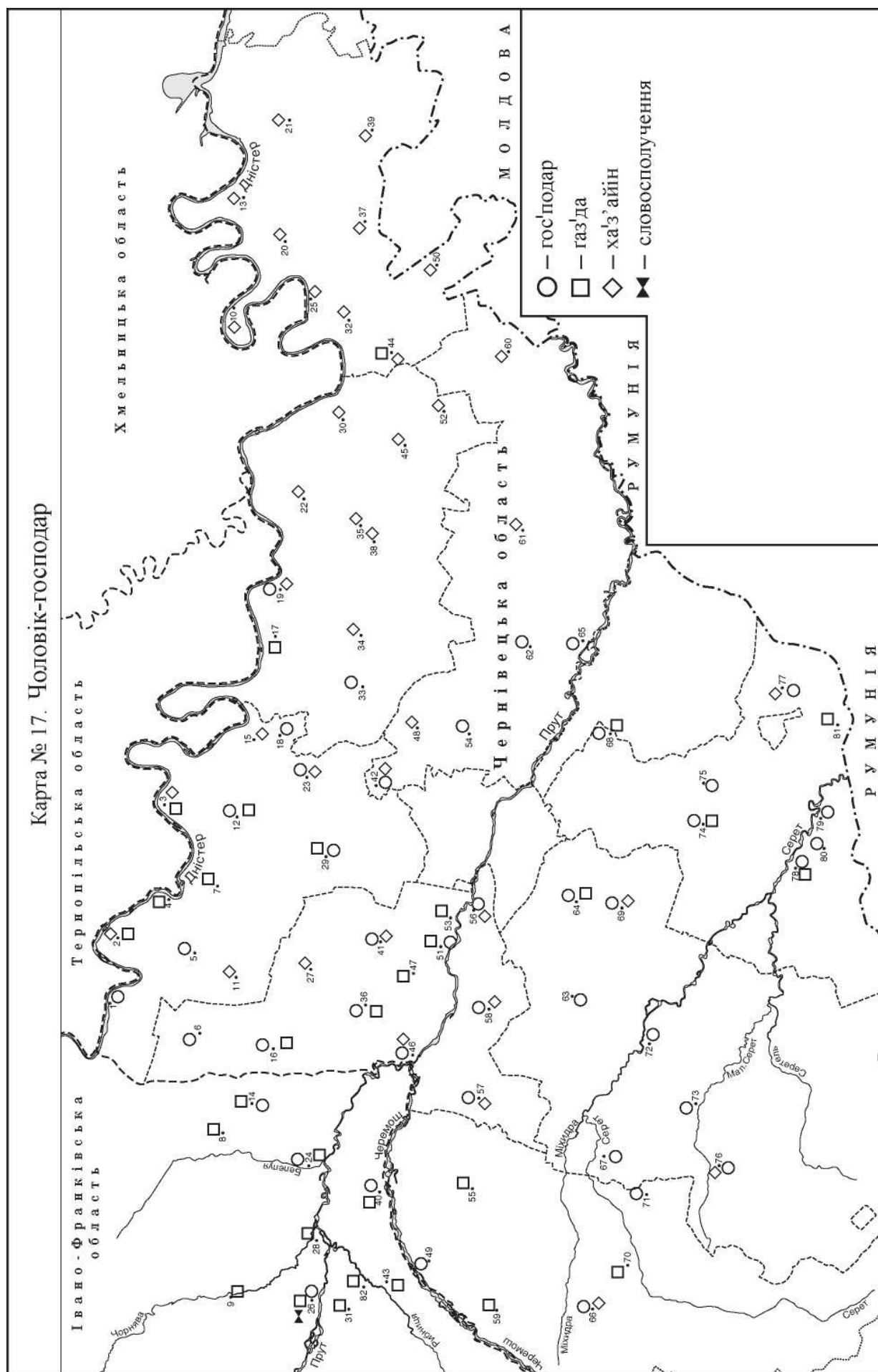
Карта № 9. Сестра дружини

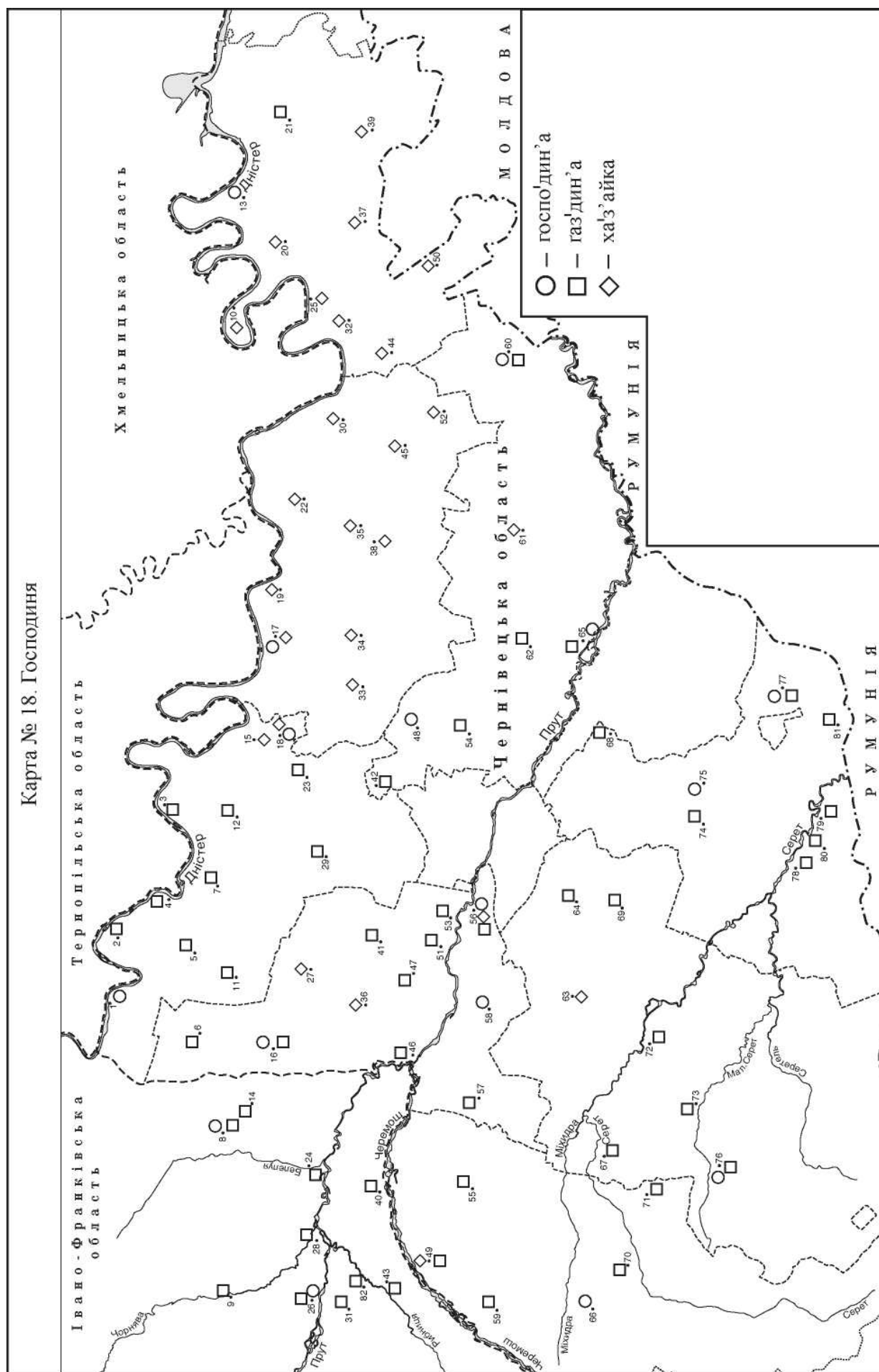
Карта № 11. Позашлюбна дитина-дівчинка

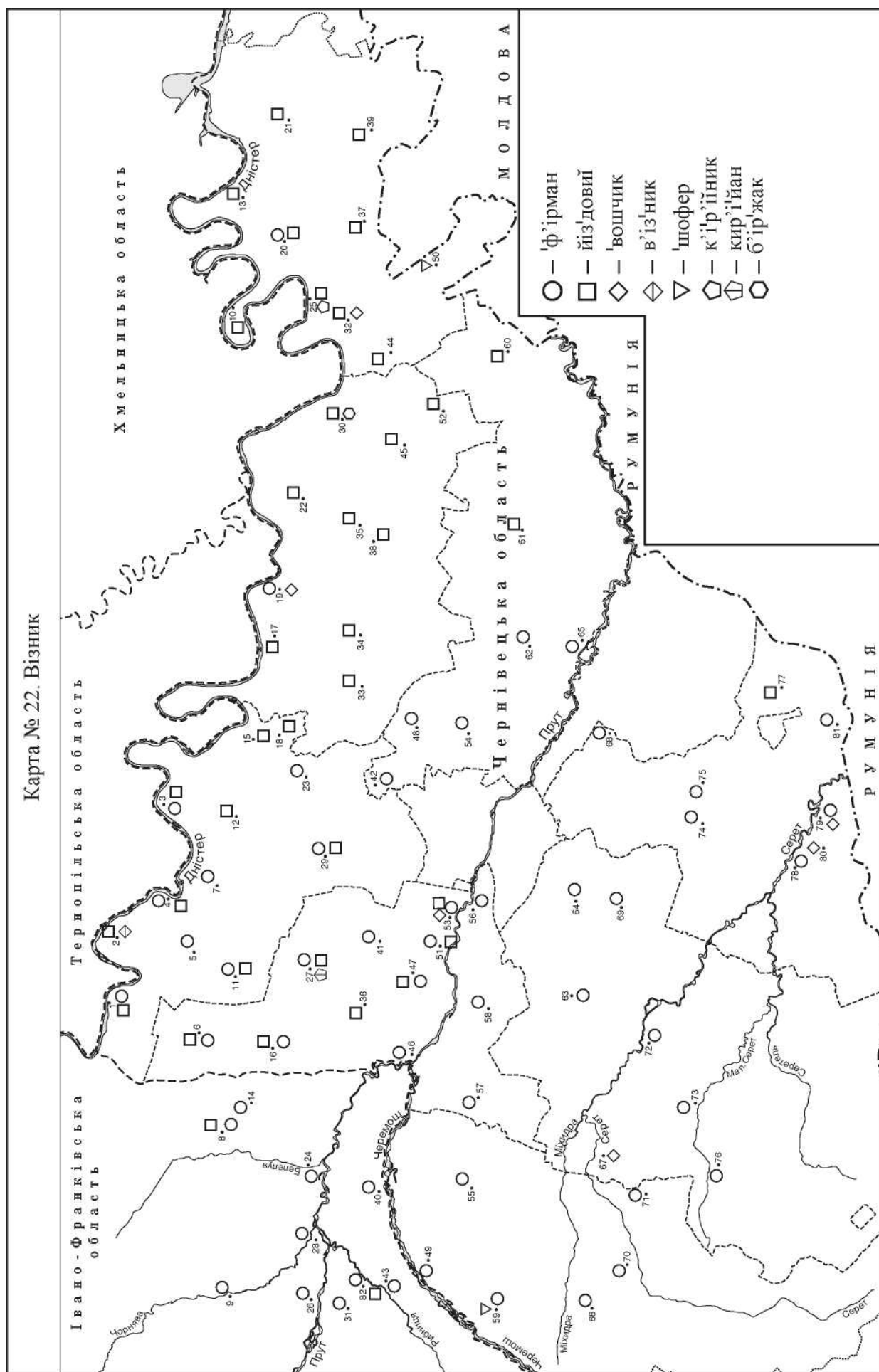

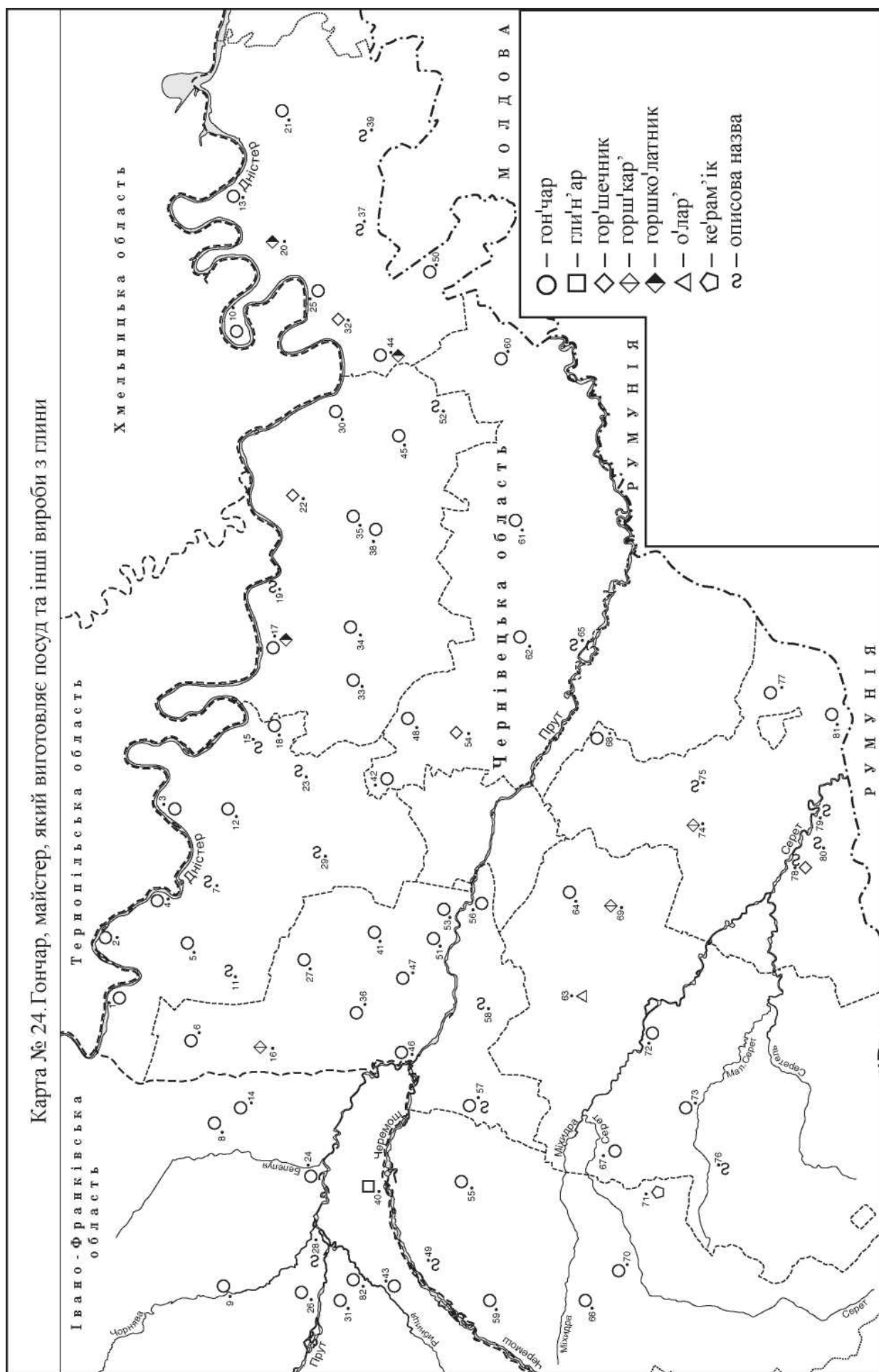

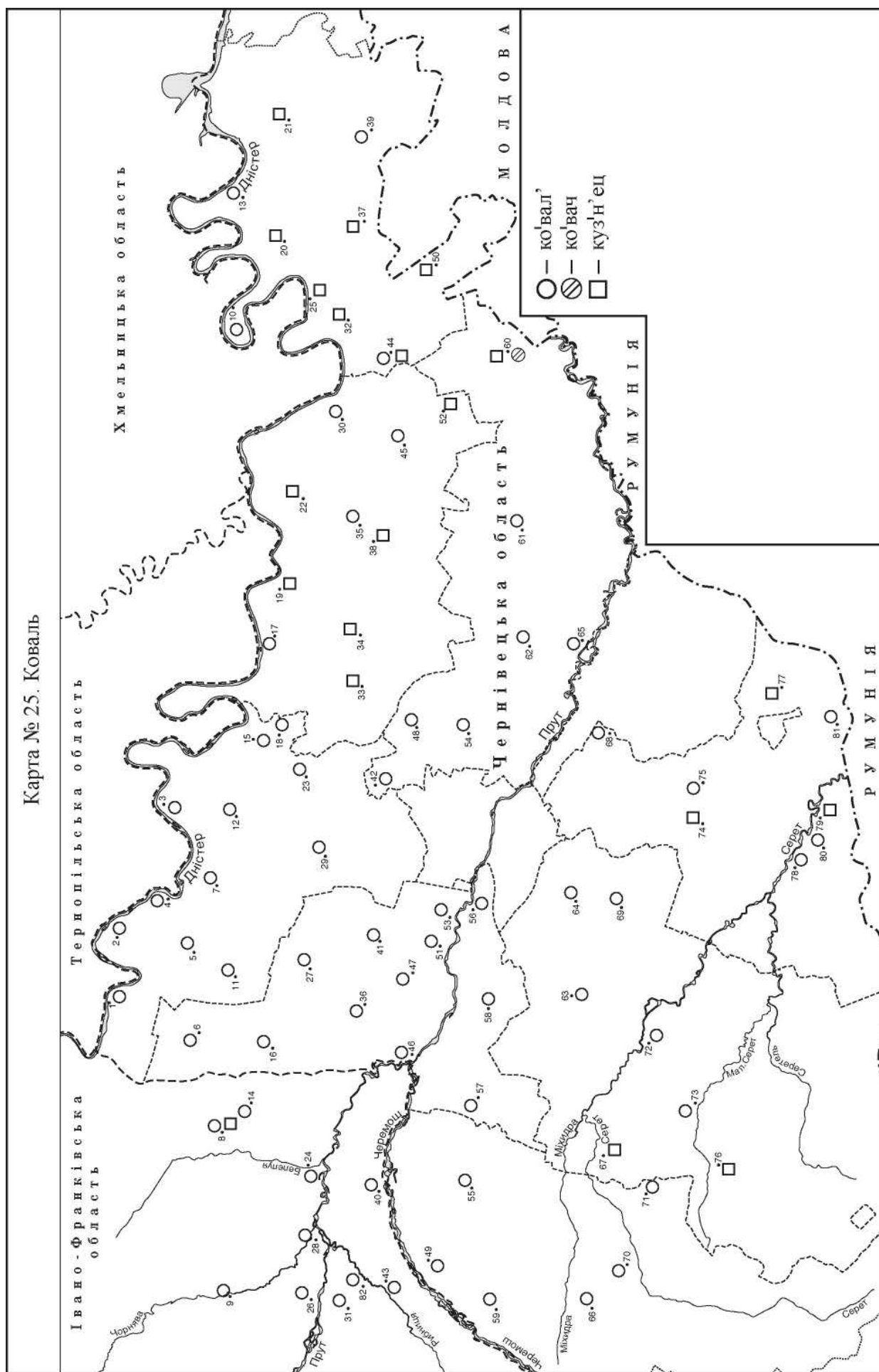
Карта № 18. Господиня

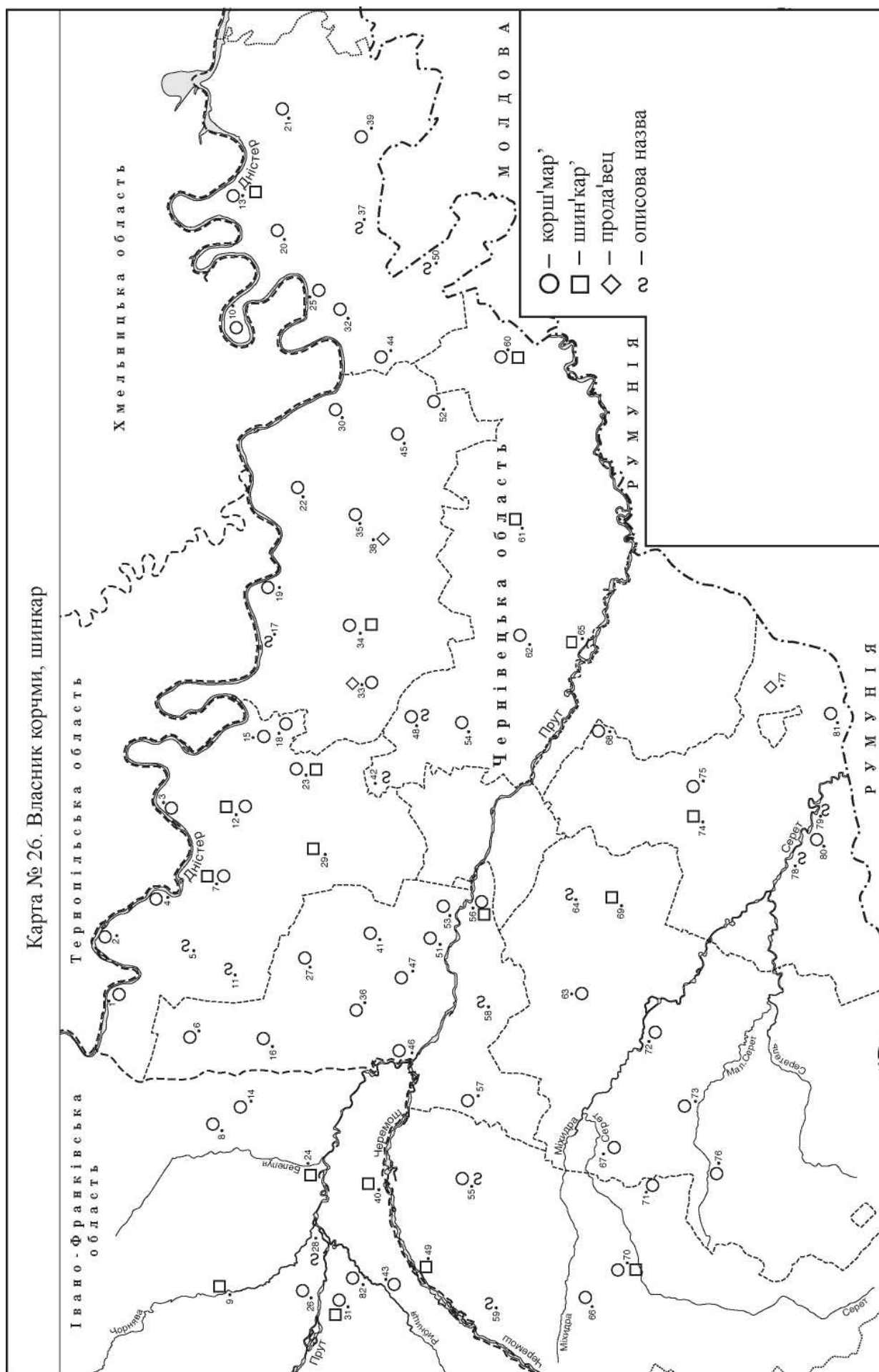

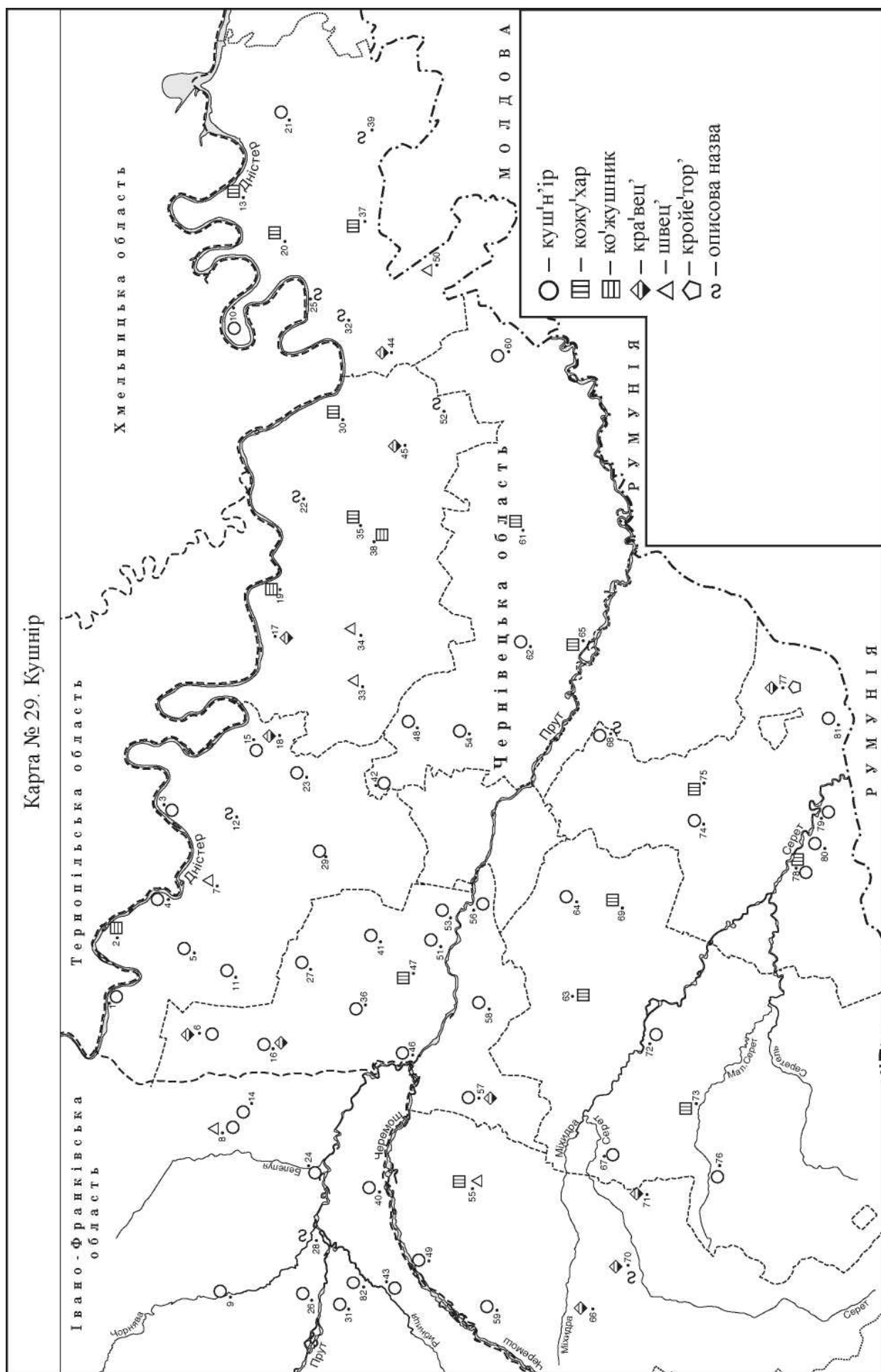
Карта № 24. Гончар, майстер, який виготовляє посуд та інші вироби з глини

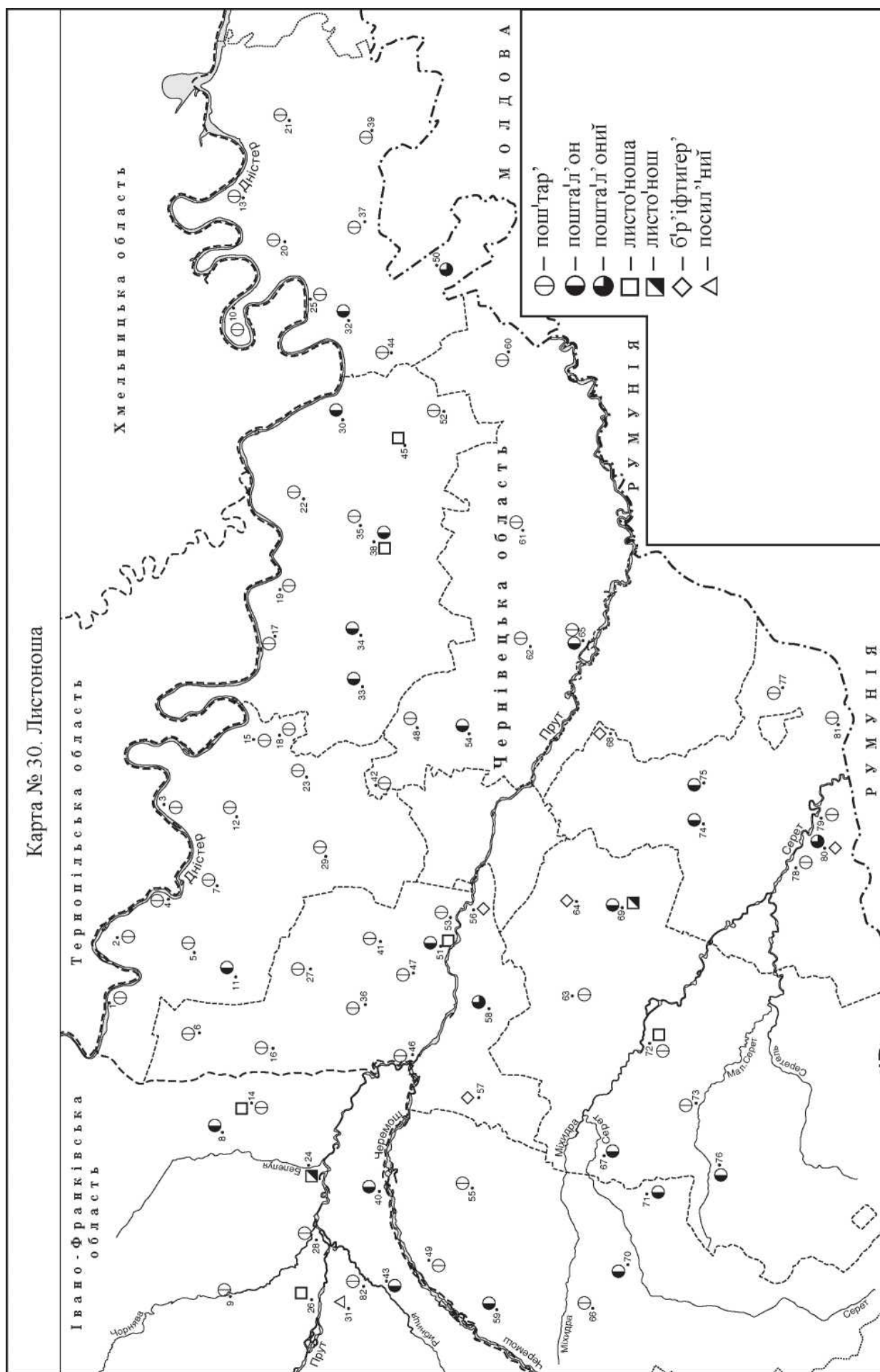

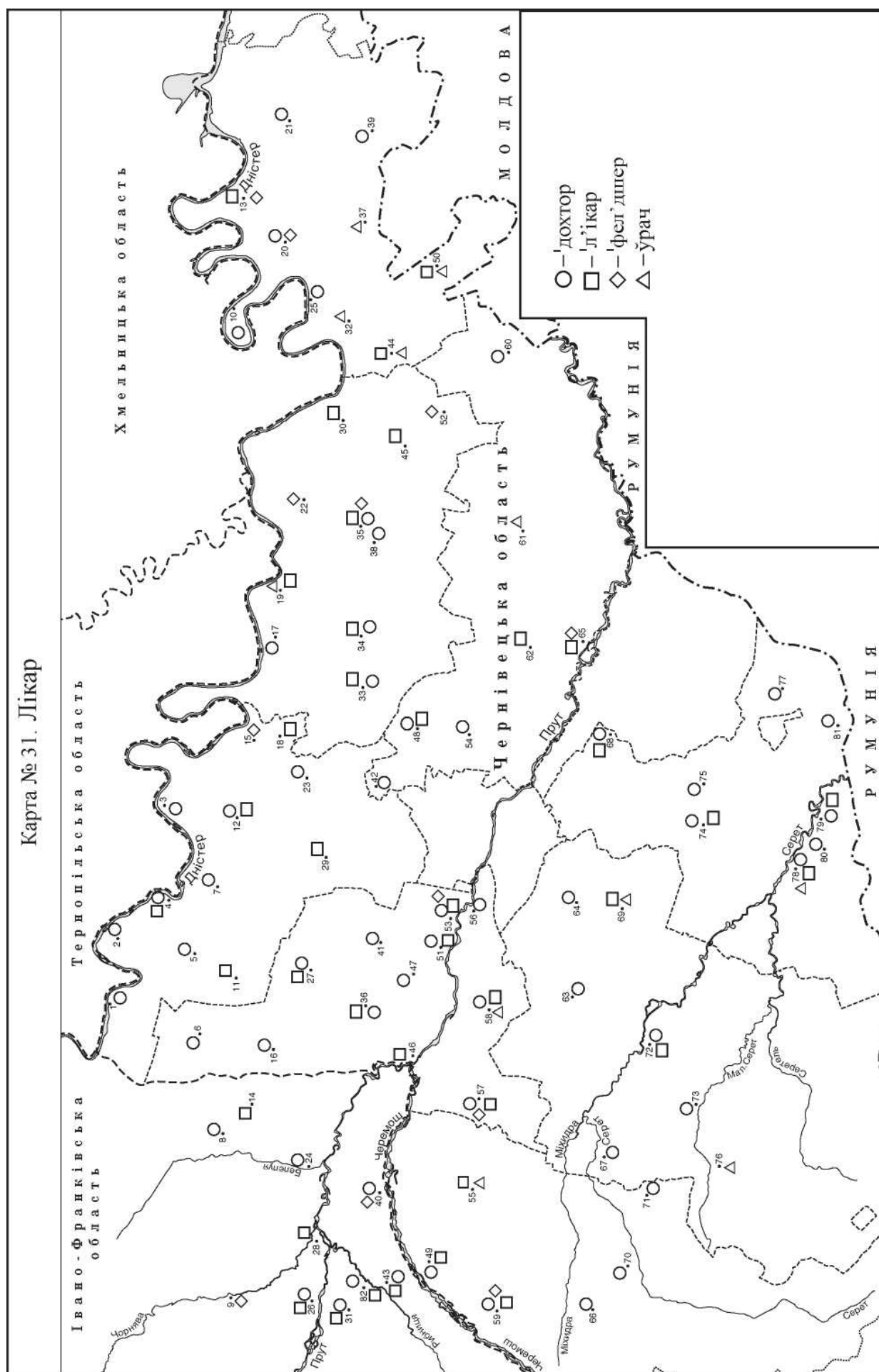

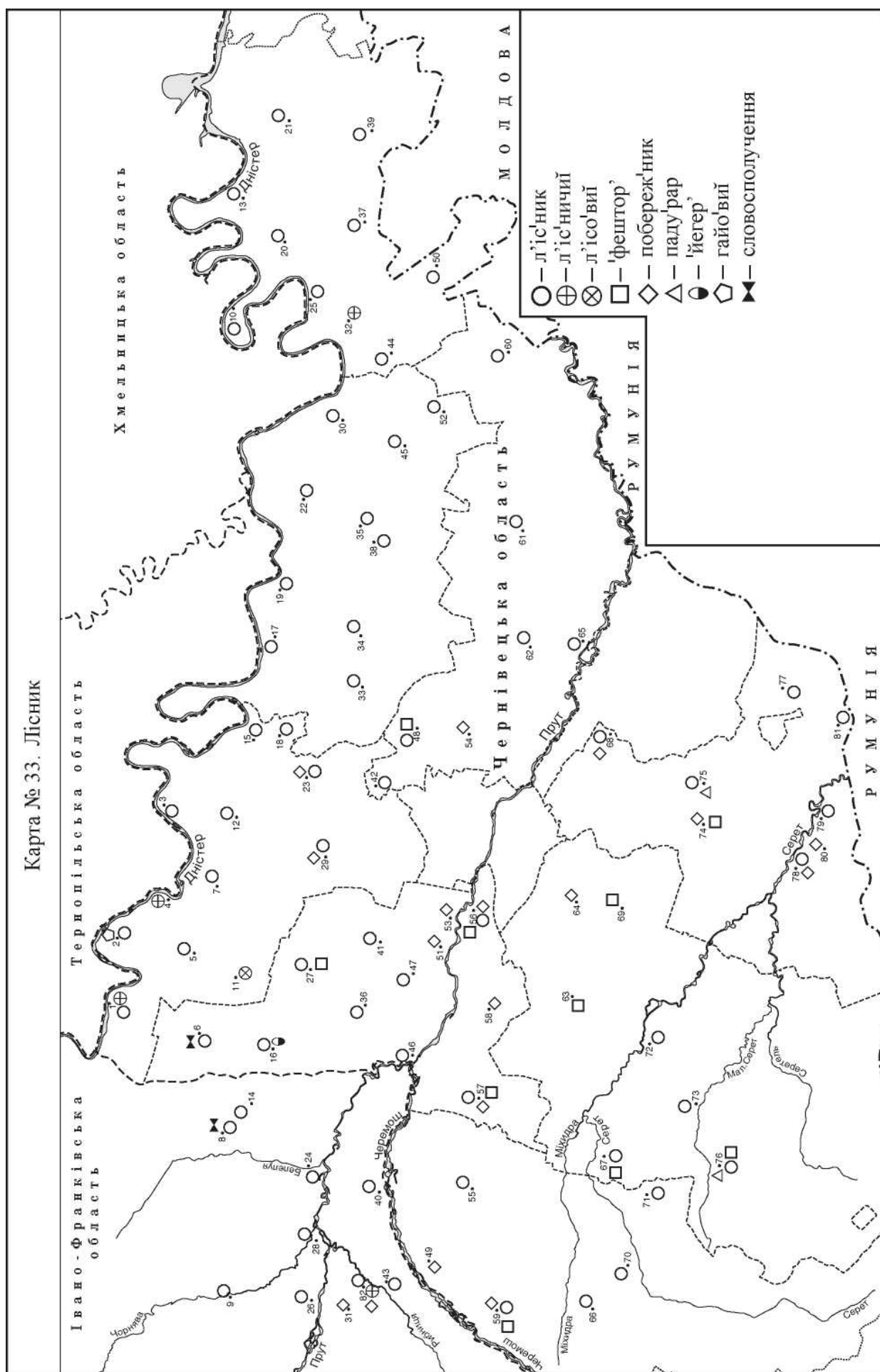

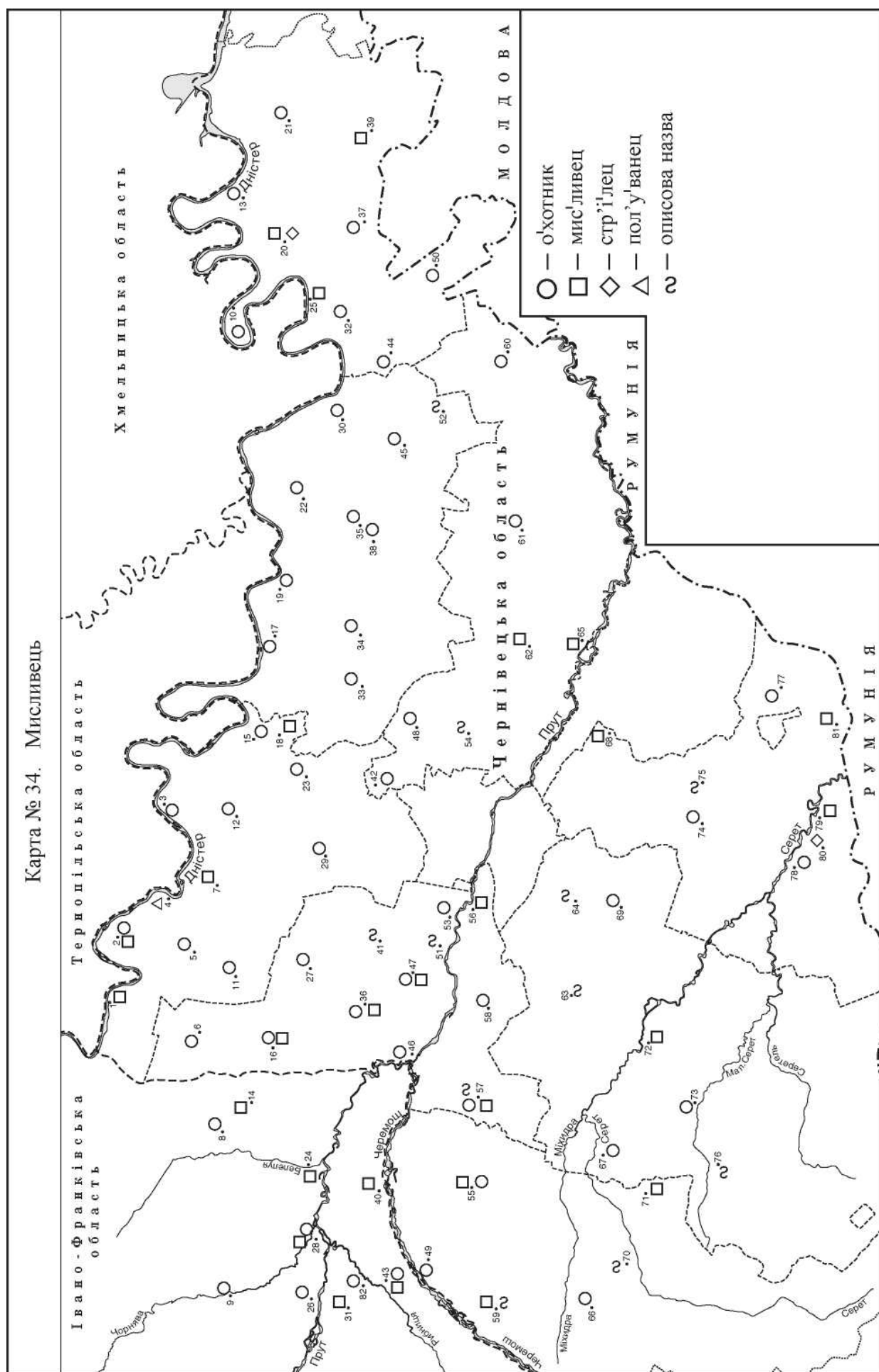
Карта № 29. Кушнір

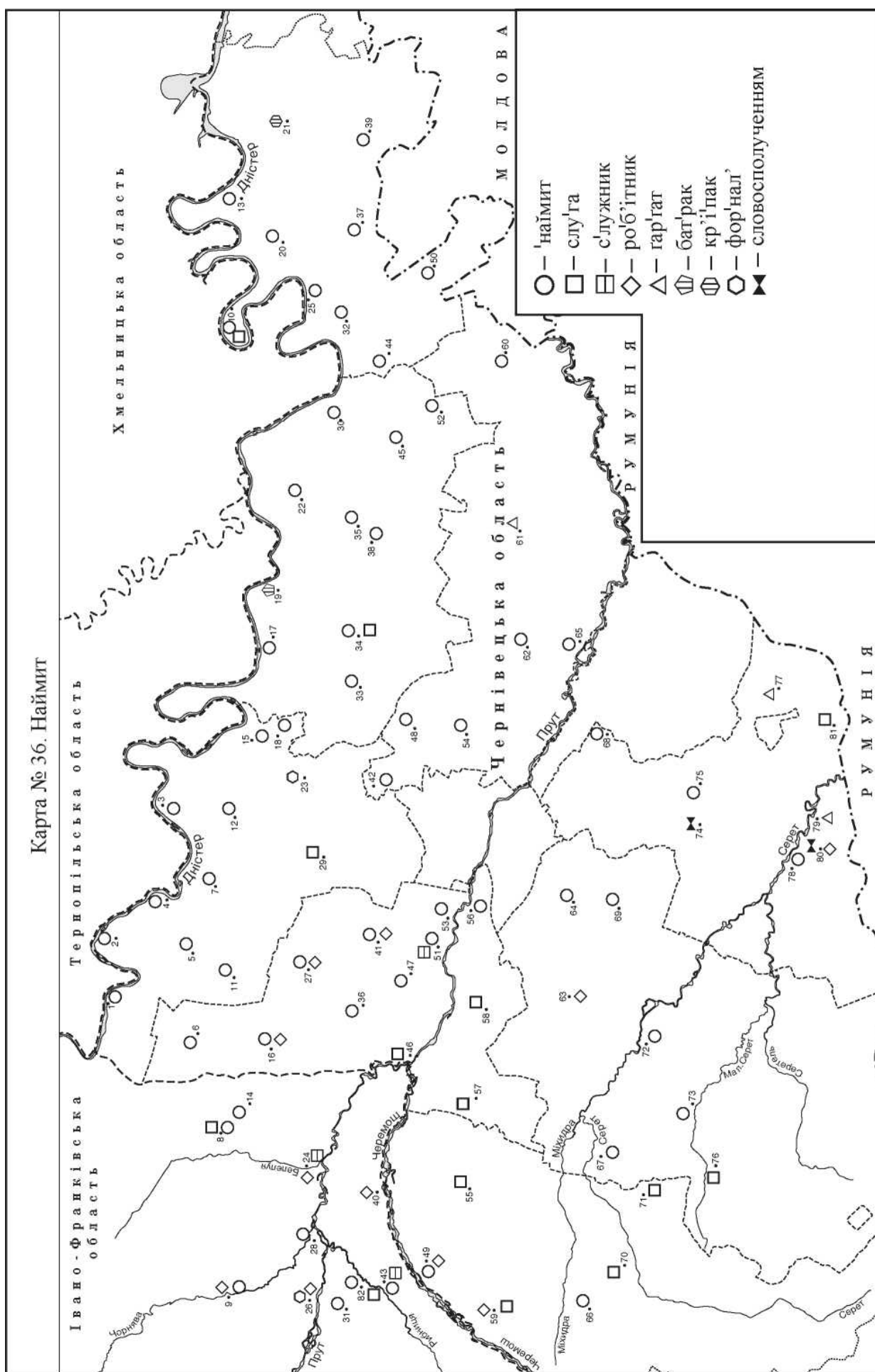

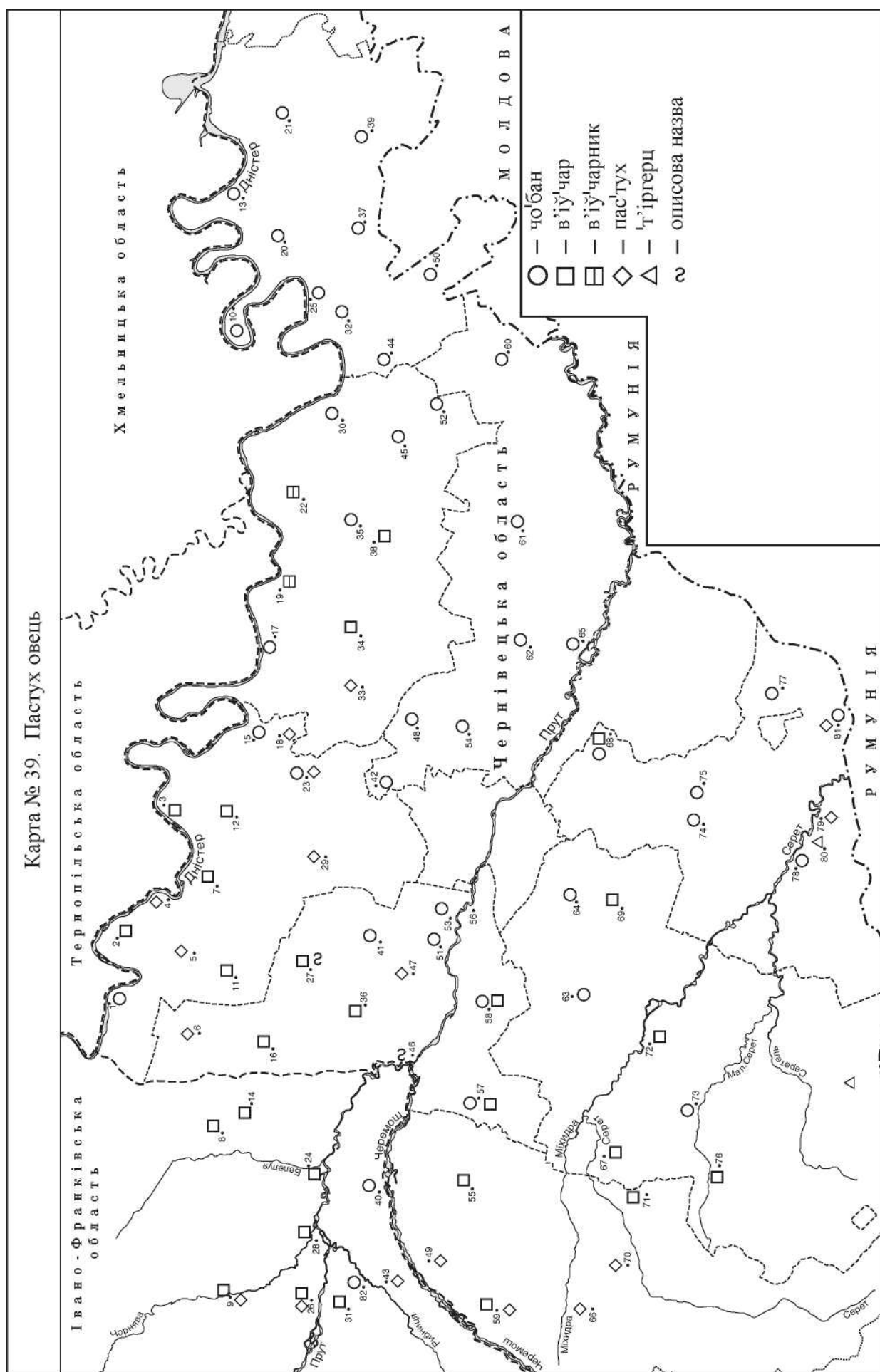

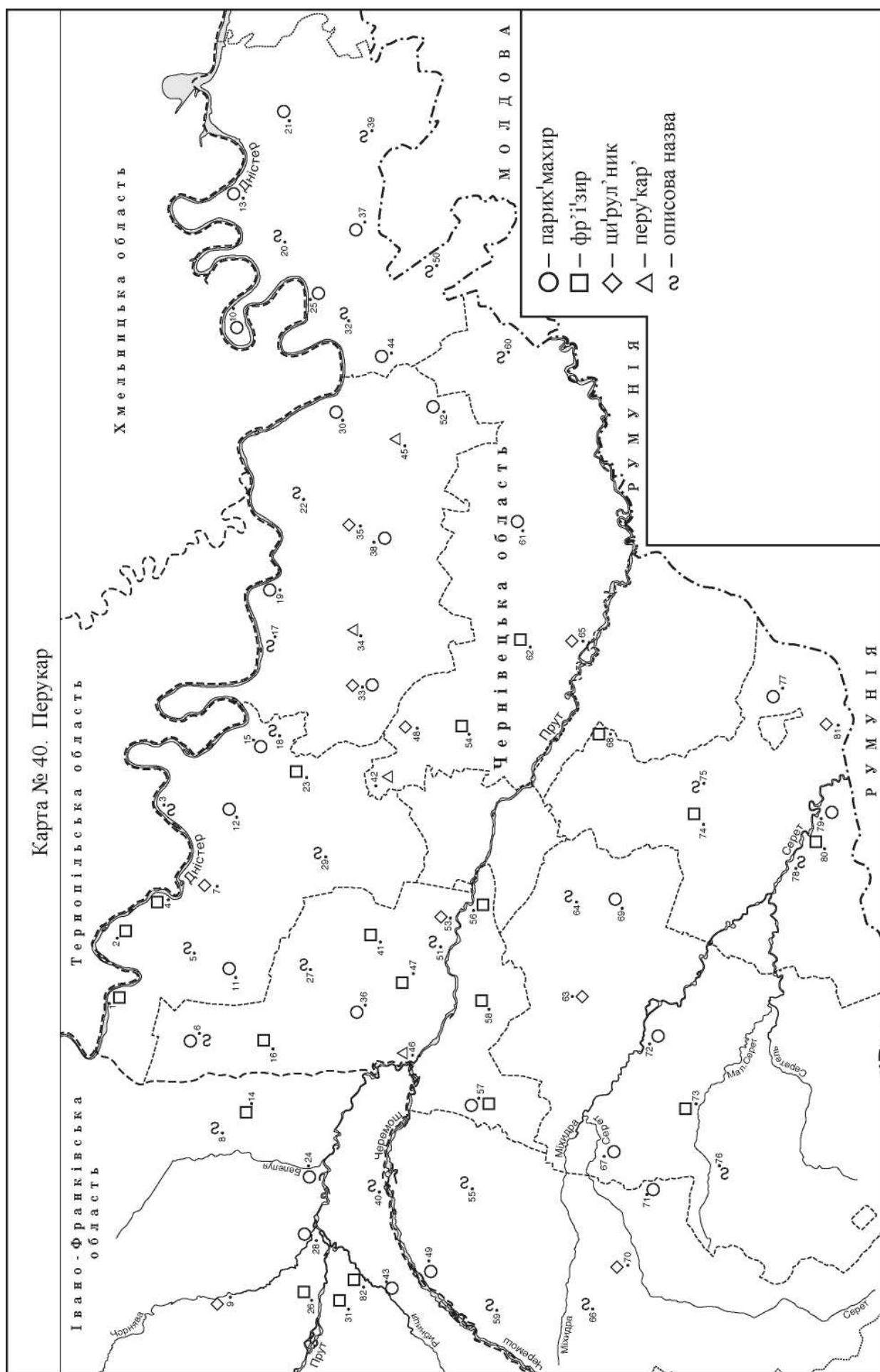

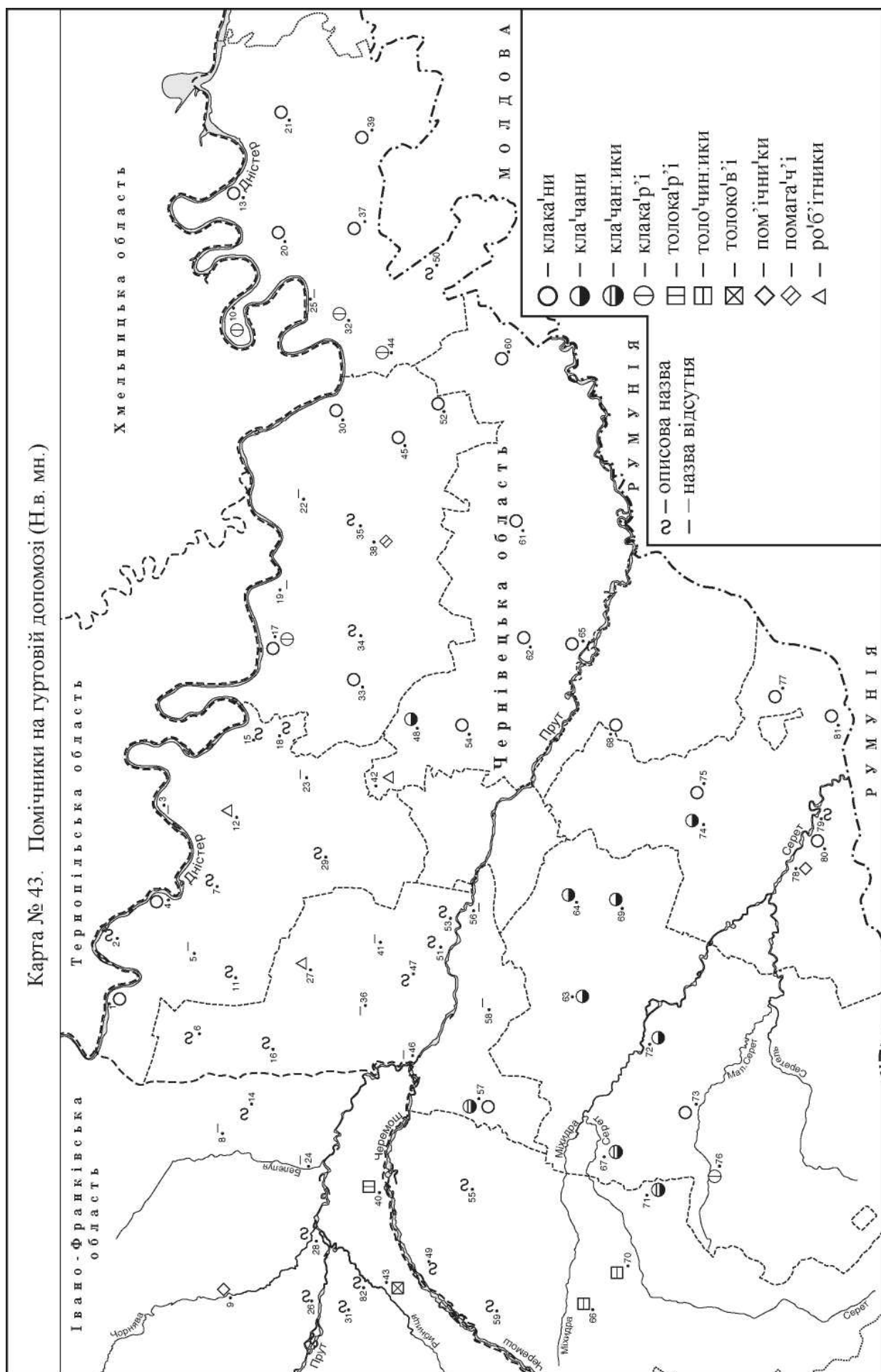

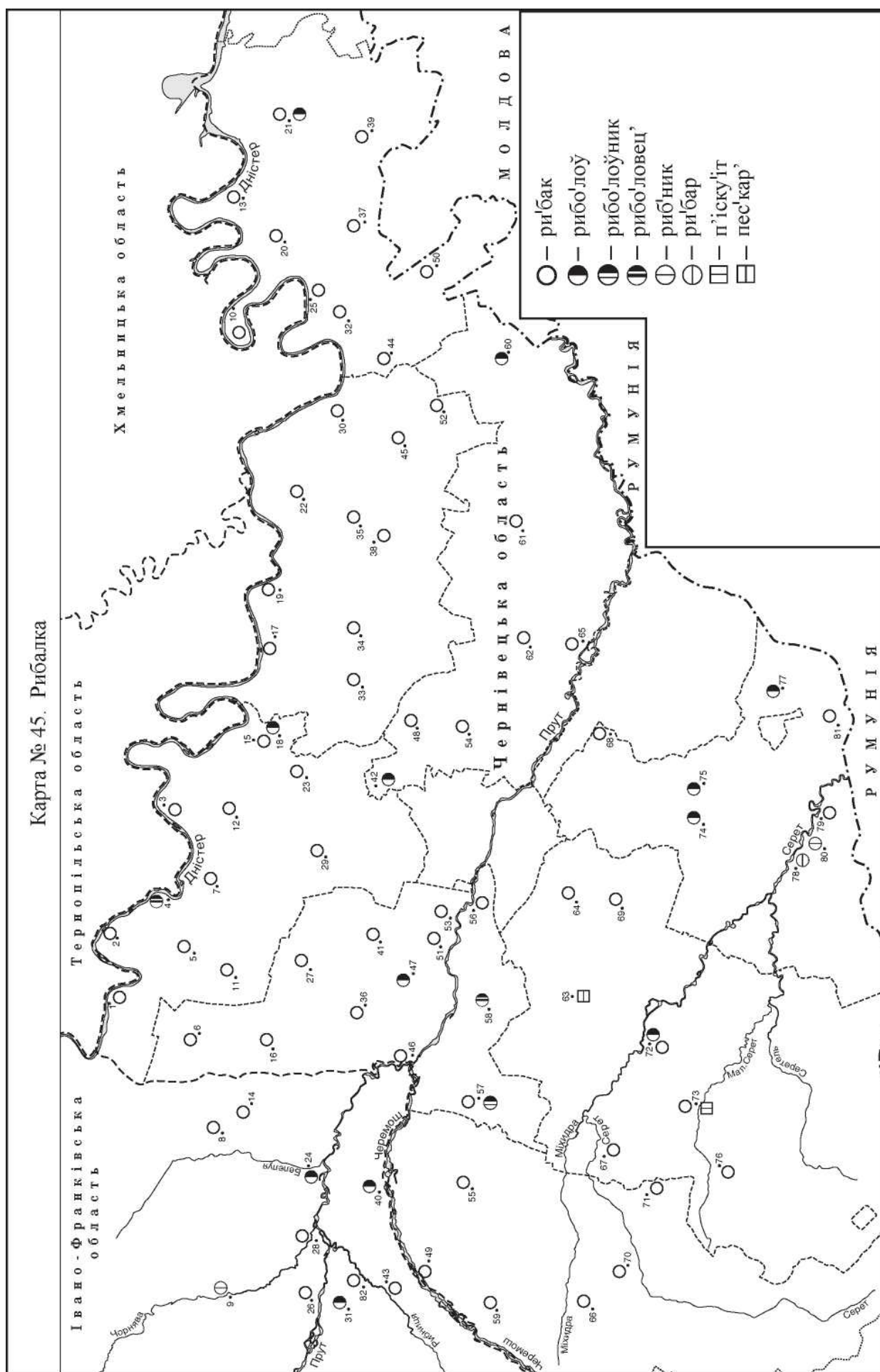

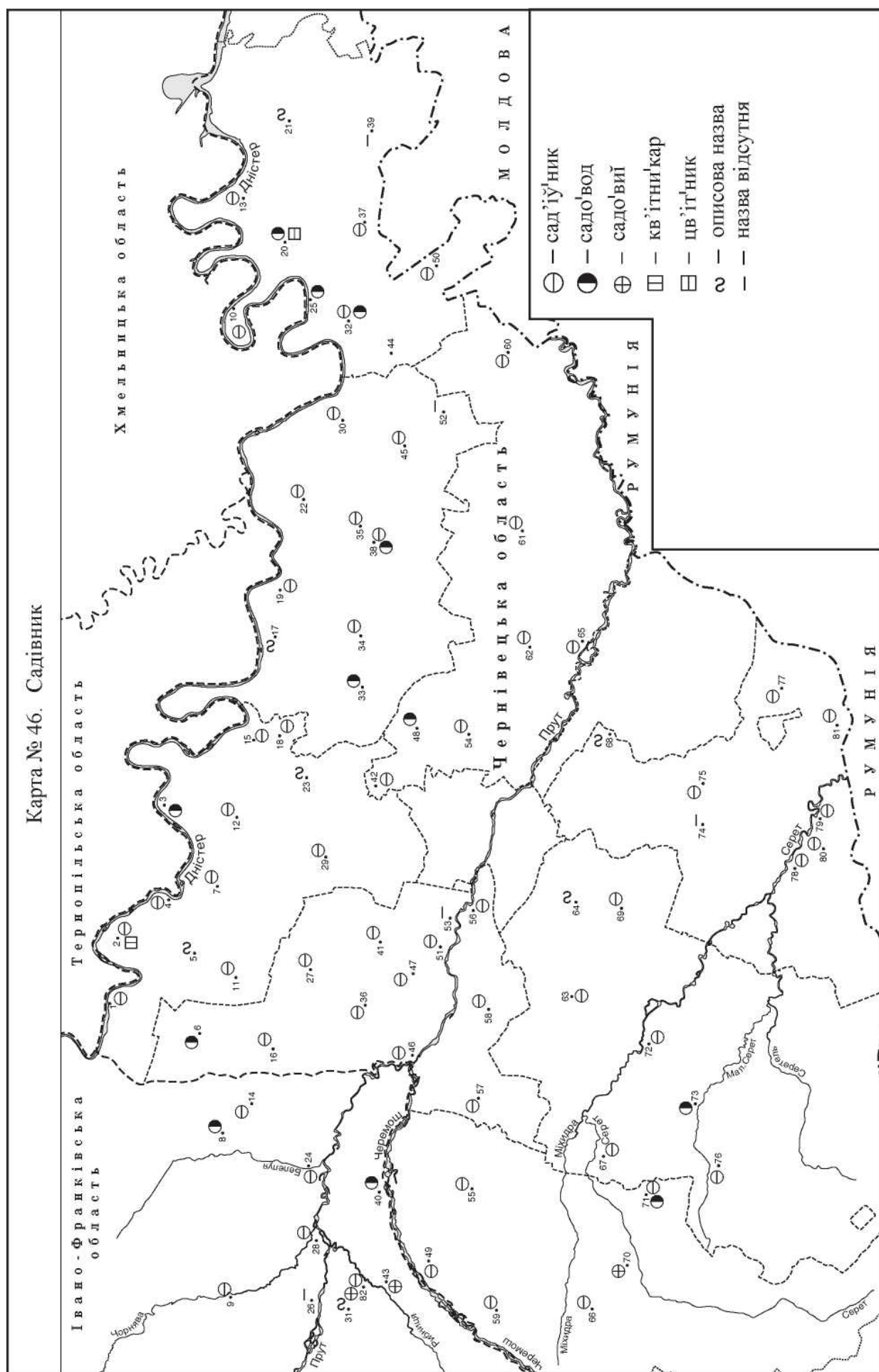

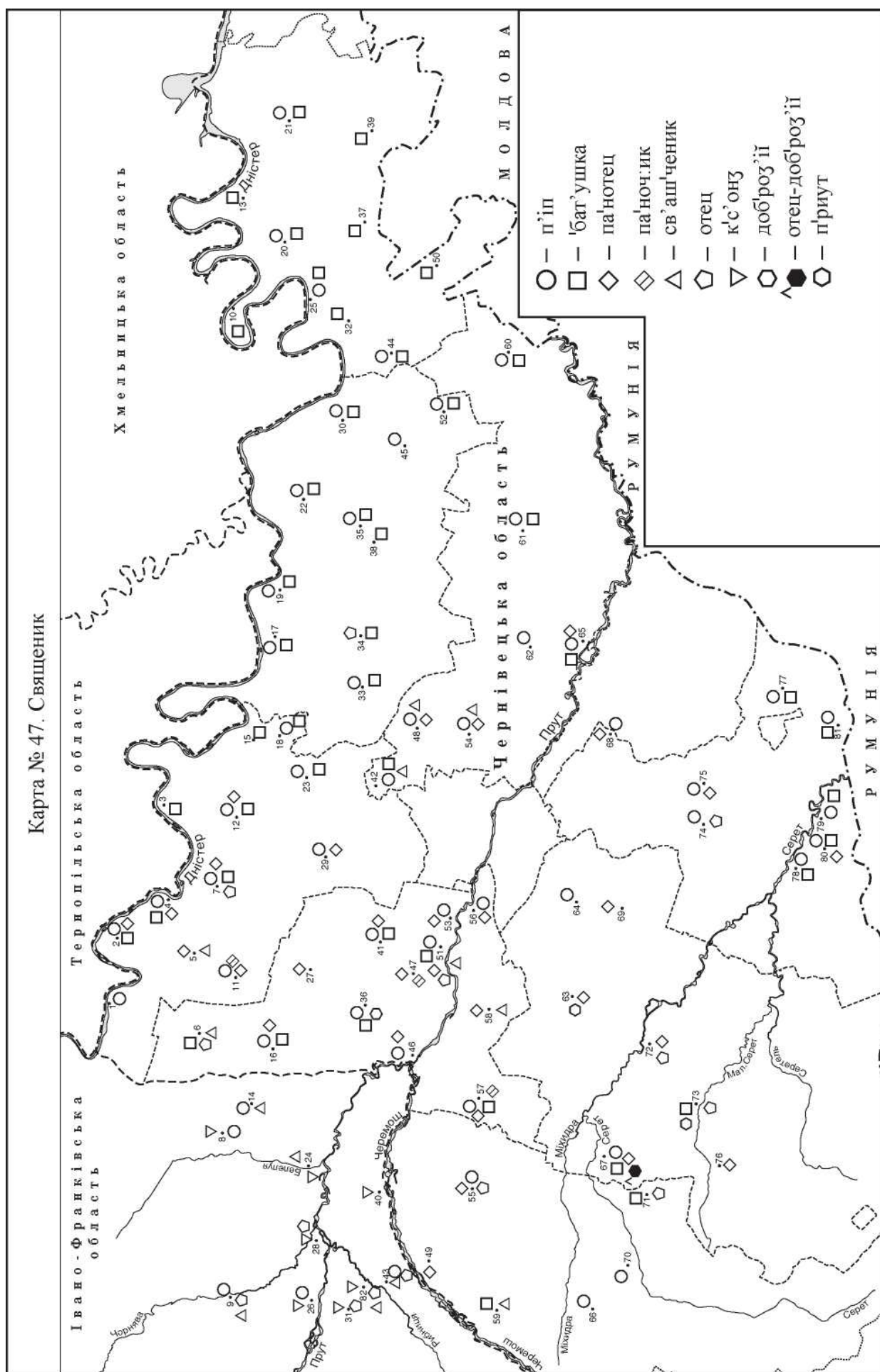

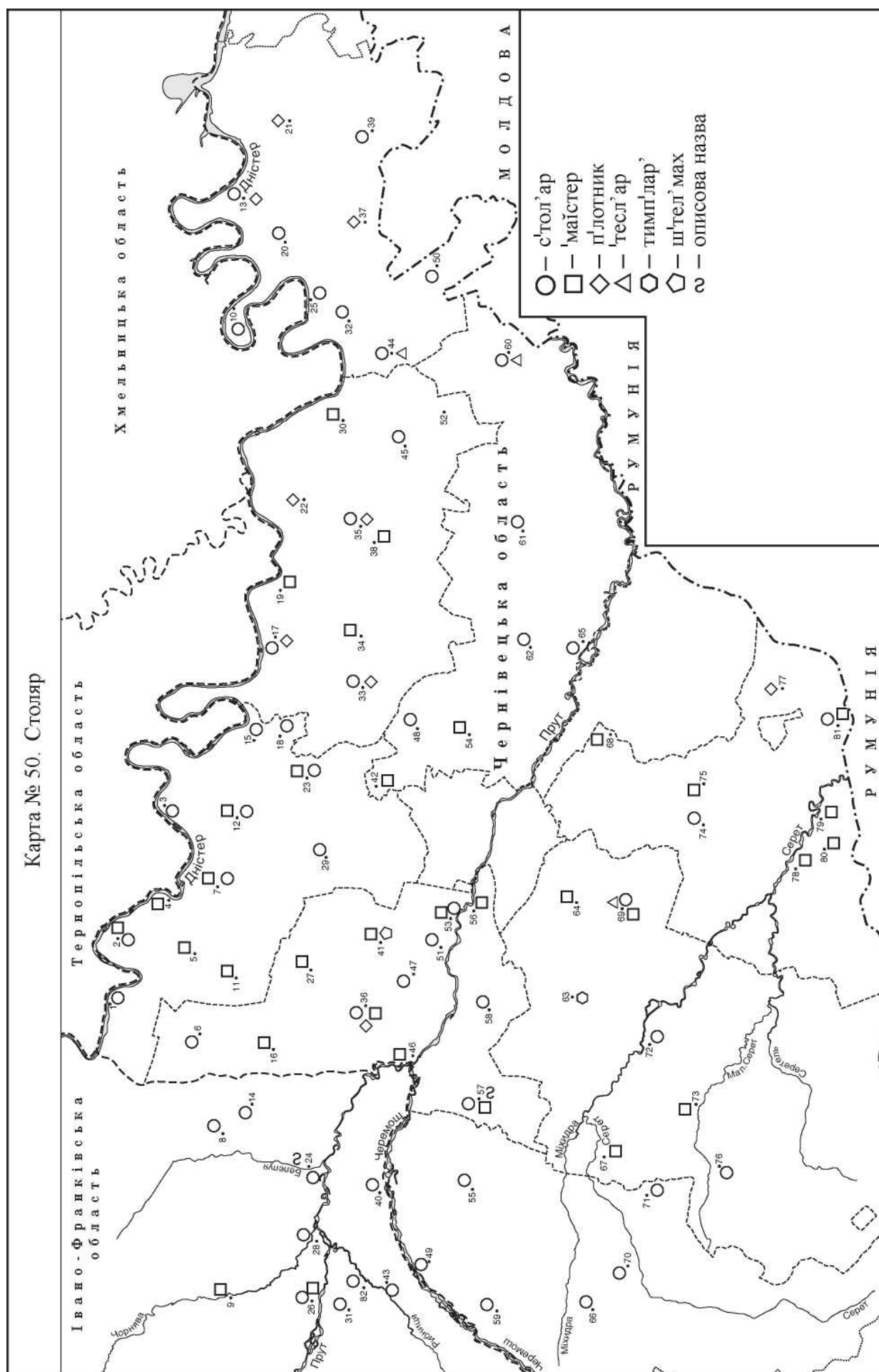
Карта № 43. Помічники на гуртовій допомозі (Н.в. мн.)

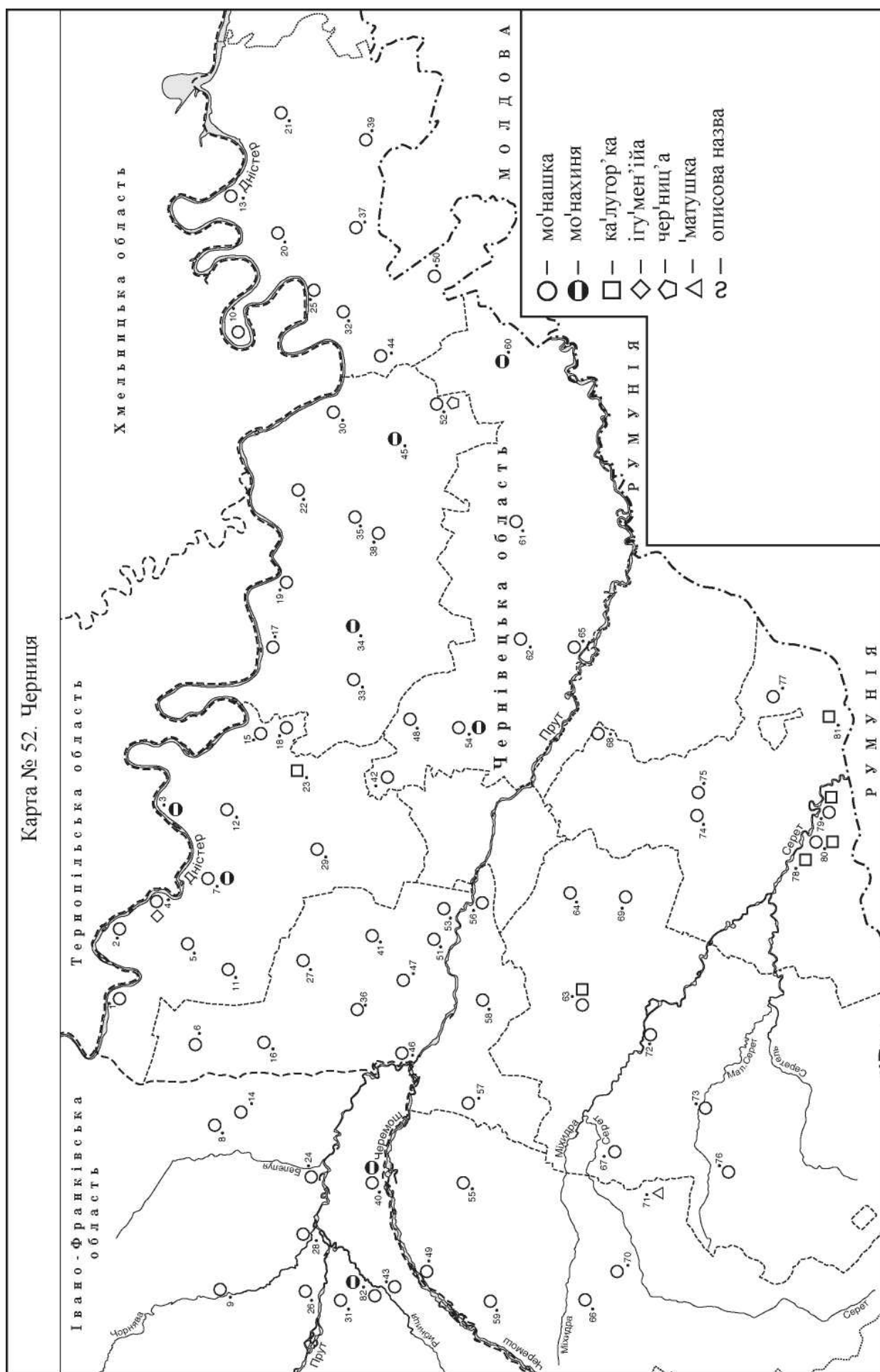

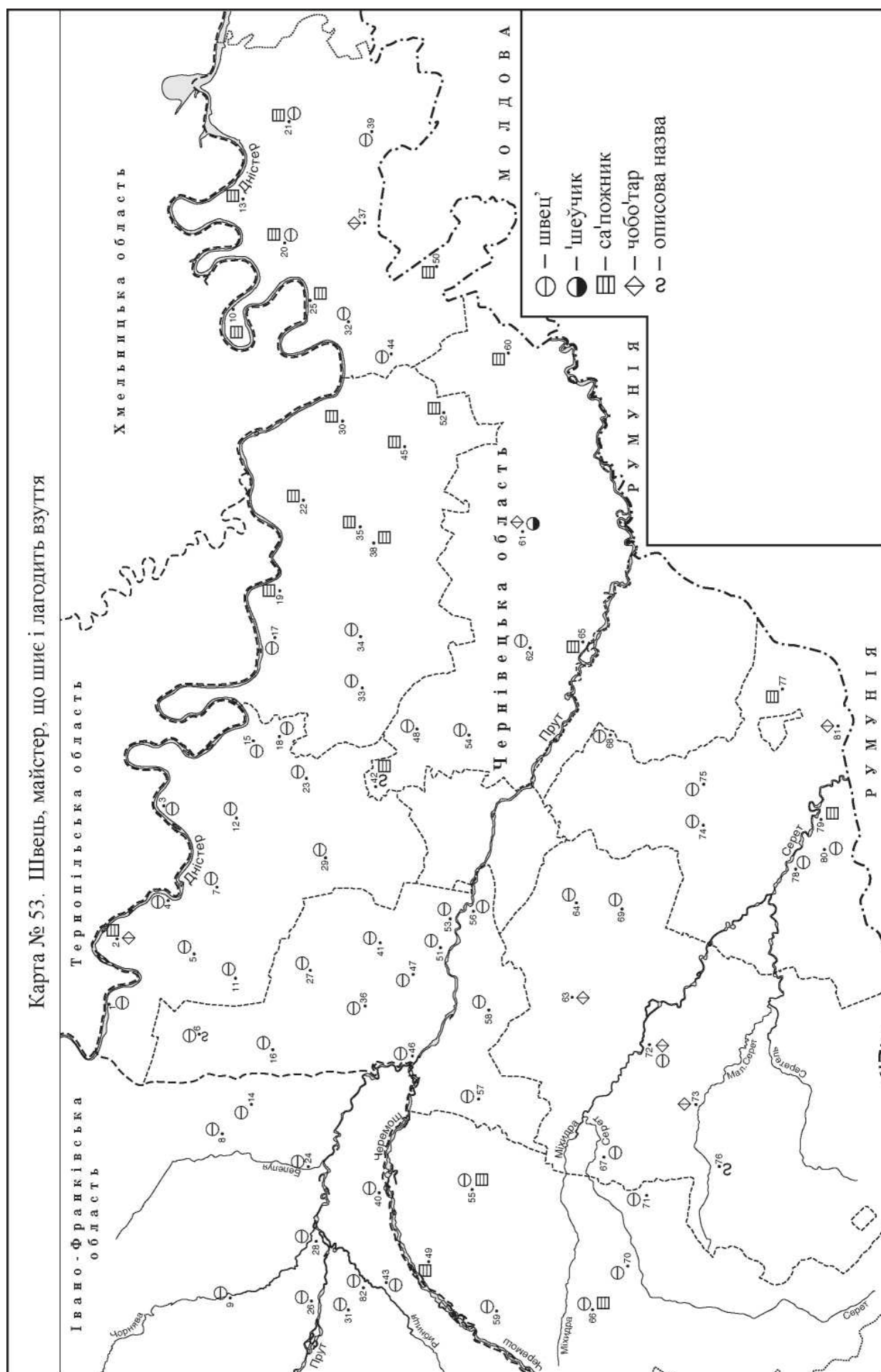

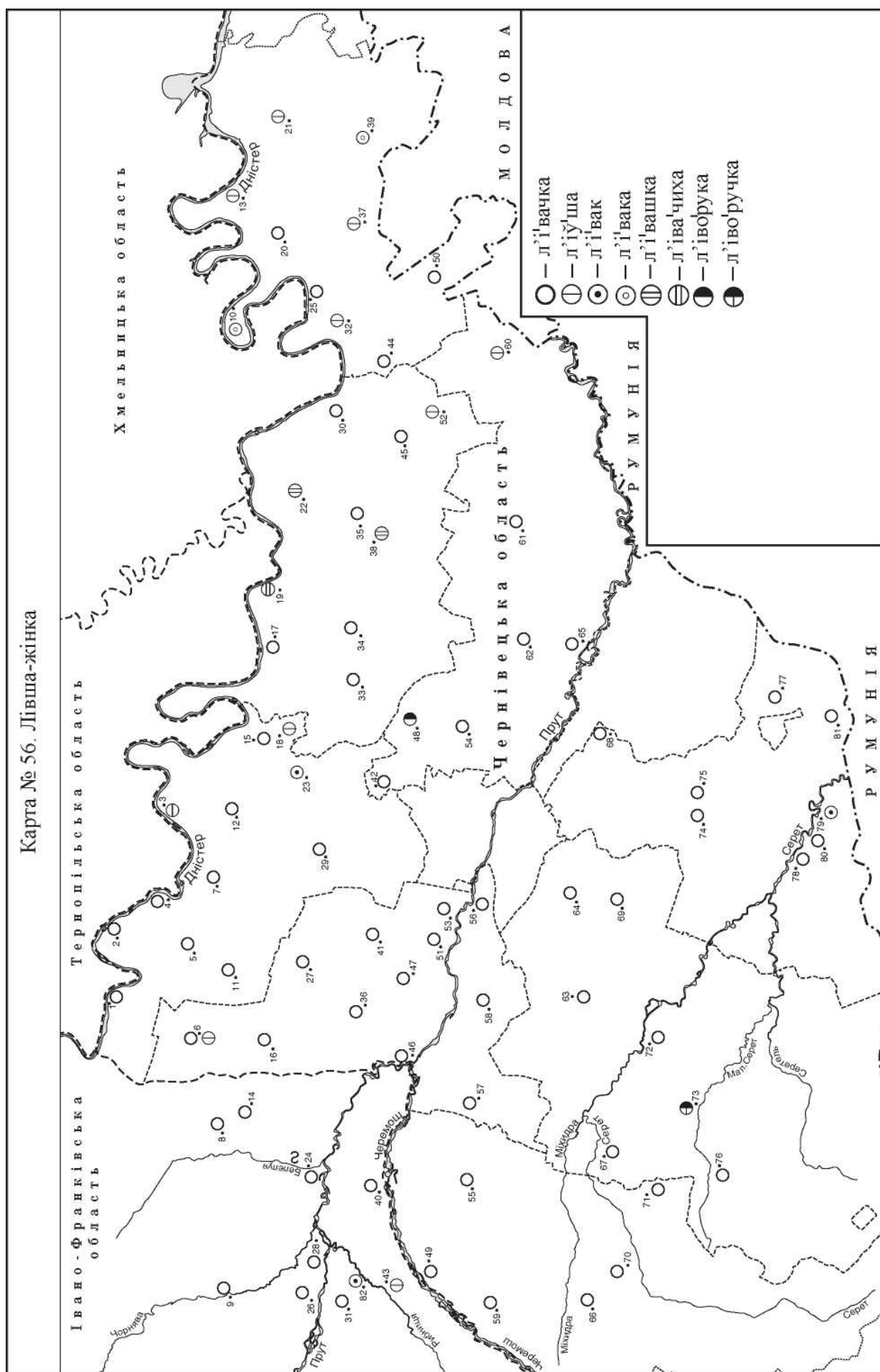

Карта № 52. Черниця

Карта № 56. Лівша-жінка

ДОДАТОК І

ТЕКСТИ

Сім'я, спорідненість, свояцтво

Як звертались до батька? *йак у кот|р'і с'ї|мїї нази|вали / од|н'ї ка|зали |тато / од|н'ї ка|зали |нен'о (Рд); |кажут і |нен'о / і |тато (Рп); |ран'ше ка|зали |нен'о / а |зари |тато (Вв); ў нас ко|лис ка|зали |тато / то шче |нен'о ка|зали по_старо|даўному (Брд); |мойї ї ти|пер ка|зали до посл'їдку |нен'о / по_старо|даўному (СТБ); |нен'о це по_укра|їнски (НСт); ка|зали ко|лис |нен'у / ти|пер ўс'ї |кажут |тату (Дб); ка|зали |нен'о ни |тато тог|ди н'їх|то ни ка|заў |тато / |али |нен'о і |мама (Мм); шчи ка|зали |д'ад'у / |зараз |д'ад'а |кажут чу|жому / а то ка|зали |д'ад'а |татови с|вому (Врн); ка|зали шчи даў|н'їше |д'ед'а (Гр); а |г'ед'а О|лекса нази|ваўси / О|лекса |Їусип (Іс); |г'ед'а / ц'ї ка|зали |руск'ї ка|зали |д'ад'ко / а за Пол'ш|чі ка|зали |г'ед'а (Іл); ко|лис даў|но шчи ка|зали |г'ед'а / |я ўже ста|ра / то ўже |було |тату (Дж); |мойї |д'їти ка|зали |г'ед'а |мому чоло|в'їкови / а ти|пер ўже |б'їл'ше |тату (Пдв); |мойа |мама ко|лис ка|зала |мама |тато / |мама хот' з д|вац'їт' |семого |року / то |таже ка|зали / |али ко|лис ка|зали |г'едіку / |нен'ко (Зб); |мама |мойа йак |жили во|ни з д|вац'ят' і |семого |року / то во|ни ка|зали |мойа |нен'а і м'її |г'ед'а / а |я ўже |тато і |мама (Ол); ти|пер |кажут |тато / а ко|лис ка|зали йак |я |була шчи ма|ла |нен'у / а шчи |ран'ши ка|зали |г'ед'у // ти|пер х'їба с|тарш'ї л'уди дес |є шо |кажут |нен'у / шч|пер |б'їрши |тату (Тв); ста|р'ї л'уди ка|зали |г'ед'а / це старо|вин:е ім'їа / а ти|пер |тато / ў |кожн'ї |хат'ї ти|пер |тато / |мойї |д'їти шчи ка|зали |г'ед'у (Ус); од|н'ї |кажут |тату / од|н'ї |кажут |г'ед'у / од|н'ї |кажут |нен'у / ко|лис ка|зали |б'їрши |г'ед'у / а ун'ї|яти і пол'аки ка|зали |тату / а ти|пер ўже |кажут |мамко |тату ц'ї моло|д'ї (Пг); даў|но ко|лис ка|зали |нен'у / а ти|пер |тату // по су|с'їдству ў |мени тут т|рет'а |хата то |є ўчите|л'ї / то в'ін ка|заў |нен'у бо в'ін стец'їус|кий / а во|на з Буриш|на а ўже |д'їти то ка|зали |бат'ку // |али це ў нас |може три с'їмїї шо |кажут |бат'ку / а |решту |тату (Стц); |тату*

кажут і кажут папа / а колис казали нен'о / колис йа казала с'воєму
ненев'і нен'у (Б); зараз молод'ожи кажі папа / а ми казали тату (Нл)

Як зверталися до матері? даўно казали нен'а / йа з ненеў в'ібавили
тих двоє д'ітиї (Іл); нен'а і г'ед'а / це даўно було йак шчи була ма'ла і
то ўже р'ідко було али шчи було / а ти пер тато / мама (Дж); дес хтос
нен'а казали / і були та'к'і с'ім'і / шо ж'інка з другога села / а ў т'ім
с'іл'і / ў Пру'т'іўц'і / то ўс'о нен'а / тато і нен'а / то це була
найр'ідн'ішча нен'а / а у нас та'к'і мама (Ус); нен'ко т'і ма'і ста'р'і казали
/ йа мамо казала (Тр); мойа мама ц'ого року ўмерла / йі було деўйа'носто
с'ім год / то йа йі казала нен'ко / мойа нен'ка // А тепер так кажуть? н'е /
мама (Пд).

Як зверталися молодші діти до найстаршого брата? звер'таліси
по'доброму / уваж'али шо то брат / а то сест'ра / ти пер ікос п'ішло ўже
так це стр'імго'лоў (Бр); була руж'ница шо в'ін с'таршій / в'ін маў ма'і
б'іриши р'озуму / ма'і наўчаў застаўл'аў шос ро'бити / в'іго'нити ху'добу
па'сти / і ми мус'ілі с'лухати / ми казали на ім'а (Др); казали на ви / на'іт'
мойа к'ітка ўна казала татови мому ви / ви Іване / так ф'айно (Чрш); на
ви / по імен'і але на ви (Гр); на ви кажут / ти пер так н'іх'то ни каже /
о'ц'і мени'і по'вин'і с'іл'но були уваж'ати / так йак нен'а уваж'али чи
маму уваж'али (Дв); казали йо'му по ім'у так йак в'ін називаўс'а / йак
ба'гато с'таршій / то може казали йо'му на ви (Зб); викали йо'му / казали
ба'д'іку (СК); на ім'я казали / во'ни с'лухали так йак тата / с'таршого / на
ви! т'іл'ки на ви (Тр); йак во'ни р'ідн'і / то ўни ни викают од'но другому
(Рп); колис даўно казали бад'у до с'таршого брата / али це даўно було йа
це лед' пам'я'тайу (Стц); сама мен'ша сест'ра казала бад'у йо'му / бо то
в'ін ба'гато в'ід нейі с'таршій буў / в'ін з два'ц'а'того року / а ўна з
сороко'вого (Дб); зари ни кажут а то казали бад'у (Врн); заўши т'і
мен'ч'і по'вин'і: і були с'лухати того с'таршого / йо'го б'іл'ше уваж'али /
казали б'ічу (Тп); йак с'таршій на п'ят' рок'іў казали ба'д'ічка (ЗГ);

ка|зали йак|шо |мен'ч'і ма|лен'к'і / це наші |вуйко (Лв); |р'ідний брат / |але в'ін с|тарший то |вуйко ка|зали (Брд).

Як зверталися до старшої сестри? по_ |імен'і нази|вали / |али ува|жен'їє |т'іл'ки |було (Нл); |тожси вели|чали йї|йї / йак |маму шчи|тали (Дв); ка|зали |к'ітко і на ви (СК); брат до сест|ри су|б'і ти гуго|рили (Іл); а йак |була с|тарша |сестра / |али та|ки с|тарша ўже во|на а т'і ма|л'і / то ка|зали |тето (Стц); на с|таршу сест|ру мог|ли ї ка|зати |т'ітка / таї то н'е / бо ўна с|тарша сест|ра (Вл); |т'от'а / |али це ни |т'от'а шо |т'ітка чи шо / і на ви / обоў|язково на ви (Ркш); на с|таршу се|ст|ру ка|зали |л'їца // от до|пустим |моя |мама |була с|тарша / то т'і ўс'і |д'іти ка|зали |л'їцо (ЗГ); ле|л'їка йак с|тарша сест|ра |є (Мх); |файно ка|зали / по_ру|мински ка|зали |цацо / |мениш'і |д'іти с|таршим |сестрам ка|зали |цацо (Тр).

‘нерідний батько, вітчим’: в'іт|чим / но це ти|пер ўже ка|жуют / а ко|лис ни з|найу / а |мачуха |а це з|найу (Стц); у нас ти|пер |кажуют в'іт|чим / а так |а ни з|найу йак ка|зали (Тв); у нас ни |кажуют |отчим / |кажуют а|ди не|р'ідний |тато (Ндб); |отчим це по_ру|ски (МК); у ро|зумних л'у|диї то во|ни з|нали шо це |тато / а ко|ли во|ни в'ірос|тайут та |є |л'уди та|к'і п|рост'і таї с|кажуют це ни |є тв'її|тато |р'ідний (Ош); |тато таї ўс'о а|бо ї ни ка|зали йак ўже ве|лик'і |д'іти з|найут шо то ни |їх |тато (Дб); с|тарш'і |д'іти ка|зали |вуйку / ни ка|зали |тату бо во|ни з|нали шо то |тато ўмер / а йак ма|л'і / то |можси приви|кали і ка|зали |тату (Лк); |можут ска|зати це |вуйко / |али в'ін жи|їє з |мамоў і ми |мусимо ка|зати |тату (Бр); йак ма|ле то ка|зало а|бо |нен'у / а|бо |тату / а йак ўже та|ке шо |було до|росле / то ўже так йак ти|пер |кажуют / |д'ад'у / |вуйку / до|росл'і |д'іти / маї ве|лик'і ни мог|ли ка|зати / з|нали шо то ни |тато / ка|зали |вуйку / |д'ад'у (Шп); |його ни нази|вали |татом / |його нази|вали |д'ад'ком / |а|кий в'ін |може |бути |тато? (Вл)

‘нерідна мати, мачуха’: во|на п'іш|ла |їх |году|вати / то во|на |їх приї|мила за |р'ідних / во|на |їм |мама / |їм та|ка |мачуха йак |р'ідна / ни б|є

ни сва^лрит (Рд); ^лма^лчу^лха ^лбу^лла ^лд^л'і^лтим (Іс); ^лма^лчу^лха ^лце ^лў^лже ^лте^лпе^лр^л'і^лшне
с^лло^лво (Ол); ^лма^лма ^ля^лк ^лне^лр^л'і^лдна ^лто ^лма^лчу^лха / ^лв^л'ін ^лв^л'ір^л'іс ^лко^лло ^лма^лчу^лхи (НСт);
^лма^лма ^лна^лзи^лва^лйе^лси ^лма^лчу^лха / ^ля^лк ^лпри^лї^лде ^лна ^лд^л'і^лти / ^лта ^лма^лчу^лха (Рш); ^лй^лх ^лта^лто
^лли^лши^лў^лси ^лтри ^лро^лки ^лма^лў ^ля^лк ^лма^лма ^лў^лме^лр^лла / ^ла ^лй^ле ^лд^лру^лга ^лма^лма ^лі ^лво^л'на ^лма^лла
^лх^лло^лп^лца / ^ла^лли ^лво^л'ни ^лни ^лро^лз^лр^л'і^лз^л'н^л'а^лй^лут (Дб); ^лд^лру^лга ^лма^лма ^лна^лзи^лва^лли ^лй^лі ^лма^лчу^лха
(Чрн); ^лта^лто ^лпри^лї^лшо^лў ^лта ^лў^лже^лни^лў^лси / ^лпри^лв^л'і^лў ^лна^лм ^лд^лру^лгу ^лма^лму (Крч); ^лод^л'н^л'і
^лка^лж^лут ^лма^лма / ^лод^л'н^л'і ^лка^лж^лут ^лт^л'от^л'а (Пг); ^лво^л'ни ^лка^лж^лут ^лт^л'от^л'а (Тр);
^лму^лс^л'ат ^лка^лз^лати ^лма^лмо / ^лц^л'о^лц^л'а ^лка^лз^лали / ^лка^лж^лут ^лх^лї^лба ^лко^лму^лс ^лце ^лц^л'о^лц^л'а ^лна^лш^л'а
/ ^ла ^лў^л х^лат^л'і ^лму^лс^л'ат ^лка^лз^лати ^лма^лмо (Бр).

‘нерідний син’: ^лу^лси^лно^лв^ли^лў / ^лу ^лна^лс ^лта^л'к^л'і ^лй^ле ^лл^л'у^лди ^лшо ^лни ^лма^лй^лут ^лг^л'і^лти^лў /
^лі^лд^лут ^лў ^лро^лд^лдом / ^лби^лру^лт ^лсо^л'б^л'і ^лди^лти^лну / ^лу^лси^лно^лў^лй^ла^лй^ле / ^лни^лши ^лна ^лс^лво^лй^лу
^лфа^л'м^л'іл^л'і^лў, ^лі ^лв^л'ін ^лў^лже ^лш^лчи^лта^лй^ле^лси ^ля^лк ^лр^л'і^лд^лни^лї ^лта^лто ^лт^л'к^л'і ^лди^лти^лн^л'і (Врч);
^лти^лпе^лр ^лто ^лў^лс^л'о ^лмо^лй^лі ^лр^л'і^лд^лн^л'і / ^лво^л'ни ^лни ^лг^л'іл^л'е / ^ла ^лко^лли^лс ^лми^л'н^л'і ^лси ^лз^л'да^лй^ле ^лшо
^лбу^лло / ^ля^ла ^лни ^лмо^лж^лу ^лце ^лска^лз^лати / ^лт^л'ре^лба ^лш^лчи ^лс^л'та^лри^лшо^лй^лі ^лба^лби ^лви^лд^лко (Бл);
^лбу^лло ^лта^л'ке / ^ля^ла ^лни ^лмо^лж^лу ^лшо^лс ^лпри^лд^лума^лти / ^лбо ^лна^лпри^лк^лла^лд ^лў^лни ^лб^л'ра^лли ^лза ^лс^л'во^лго
/ ^лто ^лў^лни ^лта^л'й^ліли / ^лшо^лби ^лце ^лди^лти^лна ^лни ^лз^л'на^лла ^лшо ^лво^л'ни ^лне^лр^л'і^лд^лн^л'і ^лба^лт^л'ки (БП).

‘зведені діти’: ^лй^лх ^лзв^л'ели / ^лз^л'в^л'і^лд^лн^л'і ^лбра^л'ти ^лс^лес^лтри (КТл); ^лз^л'в^л'е^лд^лен^л'і ^лд^л'і^лти
^лзна^л'чит ^лі ^лод^л'но^лго ^лї ^лд^лру^лго^лго ^лд^л'і^лти / ^лз^л'в^л'е^лд^лен^л'і / ^лзв^л'ели ^лй^лх (Дж); ^ля^лк ^лво^л'ни
^лж^лси^лї^лут ^ля^лк ^лво^л'на ^лма^лй^ле ^лс^л'во^лй^ле / ^ла ^лві^лн ^лс^л'во^лй^ле ^лто ^лце ^лй^ле ^лз^л'в^л'е^лд^лен^л'і // ^ла ^ля^лк ^лй^ле ^лме^лж^ли
^лни^лми ^лод^л'не / ^лто ^лка^лж^лут ^лце ^лт^л'во^лй^ле / ^ла ^лце ^лмо^лй^ле / ^ла ^лце ^лна^лше (Тп); ^лна^лї ^лБо^лг
^лбо^л'ро^лни ^лзв^л'е^лд^лени^лх ^лд^л'і^лти^лў (СТЖ); ^лмо^лй^лі / ^лт^л'во^лй^лі / ^лна^лш^л'і (СК); ^лу ^лна^лс ^лта^л'ке ^лбу^лло
^лшо ^лт^л'во^лй^лі / ^лмо^лй^лі ^лі ^лна^лш^л'і / ^ла^лли ^лў^л ^лна^лс ^лраз^л'л^л'іч^л'і^ля ^лни ^лбу^лло / ^лў^лс^л'о ^лбу^лло ^лна^лше
(Яр); ^лц^л'і ^лпри^лход^л'а^лси ^лд^л'і^лти ^лў^лже ^лги^лї ^лне^лр^л'і^лд^лн^л'і (Вс); ^лво^л'ни ^лчу^л'ж^л'і ^лд^л'і^лти / ^ла^лли
^ля^лк ^лво^л'ни ^лро^лс^л'т^л'а ^лраз^лом / ^лпри^лви^лка^лй^лут (Рд); ^лво^л'ни ^лр^л'і^лд^л'н^л'а^лли^лси ^ля^лк ^лр^л'і^лд^л'н^л'і
(БП); ^лво^л'ни ^лр^л'і^лд^л'на^лй^лут^лси / ^лш^лчи ^лбу^л'ва^лй^ле ^лшо ^лш^лчи ^лма^лй^лут ^лпо^л'то^лму ^лво^л'ни ^лд^л'і^лти /
^лтро^л'й^ла^лк^л'і ^лд^л'і^лти / ^лка^лж^лут ^лшо ^лтро^л'й^ла^лк^л'і ^лд^л'і^лти ^лў ^лни^лх ^лбу^лли (Чрп); ^лдво^л'й^ла^лк^л'і
^лд^л'і^лти (Пдв); ^лц^л'і ^лне^л'р^л'і^лд^л'н^л'і ^лта^лто^лви / ^ла ^лц^л'і ^лни^л'р^л'і^лд^л'н^л'і ^лма^лм^л'і (Дбр); ^лта^лто
^лз^л'і^лї^лшо^лў^лси ^лз^л'ма^лмо^лў / ^лў^лс^л'ор^л'і^лў^лно ^лд^л'і^лти ^лр^л'і^лд^л'н^л'і / ^лто ^лпо^л ^лта^лто^лви ^ла ^лто ^лпо^л ^лма^лм^л'і /
^ла^лли ^лво^л'ни ^лм^л'іж ^лсо^л'бо^лў ^лў^лс^л'ор^л'і^лў^лно ^лр^л'і^лд^л'н^л'і ^лбу^лли (Чрн); ^лпри^лї^лш^лли^лса ^лпо^л ^лта^лто^лв^л'і
^лво^л'ни ^лр^л'і^лд^л'н^л'і / ^ла ^лпо^л ^лма^лм^л'і ^лне^лр^л'і^лд^л'н^л'і (М); ^лне^лр^л'і^лд^л'ни^лї ^лси^лн / ^лне^лр^л'і^лд^л'на ^лдо^л'ч^л'ка (Бз);

ц'і |д'іти чо'ло|в'іч'і / а це |д'іти |цейі |мачухи / то |бабин'і |д'іти / то |д'ідов'і |д'іти (Іл).

‘мати матері чи батька, бабуса’: ба|бус'а по |татов'і (Вв); |баба / то по |татов'і а то по |мам'і (Стц); ти|пер ба|бус'а / то по_ри|мунски бу|н'іка / а по_нашому |буна (Рд); |бабушка тог|ди н'іх'то ни ка|заў / ти|пер |кажут (ЗГ); |баба |наша |жили дев'іт'ди|с'ет' і ш'іс'к р'ік (Зб); |бабка / даў|но ка|зали |бунка (Дб); то ти|пер |кажут |баба / а ми ка|зали |моша (Ош); |мама ка|зали / на |нен'у ка|зали |нен'а / а на |ненину |нен'у |дехто ка|заў |баба / а |дехто ка|заў |мама (Іл); |яа ни ка|зала |мам'і |мамо / а ка|зала |nene / а це ни |баба а |мама / |яа ка|зала на тиле|р'ішну |бабц'у |мамо (Бл); |моша ка|зали ко|лис і на |татову і на |мамину / но ў осноў|ному |яа з|найу |бабка / ми с|войі ка|зали |бабка (НСт); ти|пер |кажут ўс'і |баба / а |яа ка|зала |мун'а і |мошул / |мошулко / |мун'ко |яак шос лас|кател'но хоч шос ўпро|сити ці шо (Зл).

‘батько матері чи батька, дідусь’: ўс'о |було / д'ід |мошул / хто ка|заў д'ід хто |мошул / ми ка|зали д'ід а су|с'іда |коло |мене ка|зала |мошул (Тп); |д'іда ни |було |тожи / так ка|зали |мошул (ЗГ); д'ід / |мошул |али то ў нас ни ка|зали / то по_ри|мунски (К); |мошул це так |яак |тат'іў |тато (Чрн); |мошул даў|но ка|зали (Кл); м'іі д'ід / |мойі |нен'і |г'ед'о (Бл); д'і|дус' по |мам'і / д'і|дус' по |татов'і (Вв); |яак |були маі ста|р'і таі не л'у|били ў|нуки то г'ід к|расніі ка|зали / шо в'ін |дужи сам се"|бе |л'уби (Сн); у нас на пла|йу буў |д'ідо шо в'ін сам з Галичи|ни похо|диў / то |йому ни ка|зали |д'ідо / а ка|зали |з'аз'о / али це у нас ни ве|деси н'іг|де шоб це |хтос маі гово|риў (БП).

‘мати чоловіка, свекруха’: |кажут у нас у си|лі свек|руха (Брд); у си|л'і |кажут |тешча / н'іх'то свек|руха не |каже // а по_л'ітера|турному по_кул'турному це |е |яна ми|н'і свек|руха (ЛК); |яа ка|зала |мамо / ну |яак то |кажут |тешча ну |яак не |дуже |навид'еси / то |кажут |тешча |мойа / а так ка|зали |мама (Врч); |мама |йі ка|зала |али нази|вали |тешча (Рд); |т'ошча н'е свек|руха / то ти|пер |кажут свек|руха / |али |мамо ка|зали / це |яак за|кон

ів'ін |мойі і йа йо|го |мам'і (Тп); то|д'і ни ка|зали свек|руха / то|д'і ка|зали |т'ошча і на ту і на ту / ми до них звер|талиси |мамо (Грш); лиш |мама / а|наче н'е! (М); |мама / а|бо йак н'е то |тешча / а йак н'е то ни |тешча а свек|руха / а|бо |тешча а|бо свек|руха (Мм); во|на |була ў |мени |мама / |али дл'а |йасности ко|мус хто це ў |мени / то во|на |моя свек|руха (Дж); на чоло|в'ічу |маму ка|зали |тешча (Бр); ти|пер звер|тайутси по |тайак |кажут Вар|вара Мико|лайіўна чи то|во / ти|пер у сист|ри |диўл'уси Й|арос|лава Ро|ман'іўна |кажи ни|в'істка йі / |тайак би |моя не|в'істка ка|зала ми|н'і |Ган:а |Йур'іўна / шо ўна би ми|н'і ни ка|зала |мама / а |моя не|в'істка |кажи ми|н'і |мамо / |татови |кажи |тато (Зб); йа |була ў |нейі за не|в'істку / а во|на |була |тешча / та то ми ўс'ор'іўно ка|зали |тешча / у нас не |було свек|руха (НСт); йа |мама йі |кажу / чоло|в'іча |мама (Тв); йа ни |вид'іла чоло|в'ічойі |мами / бо в'ін буў |рускіі (Кл); |мама по чоло|в'ікови |кажеси (Пдв); та|ко по|заоч'і / по|вулишному ка|зали иі / п'ішла т|воя ста|ра / п'ішоў т|в'іі ста|риі (Б).

‘мати дружини’: |тешча |буде ка|зати |з'ат' йак в'ін з |неју не|добрий а так / то в'ін |каже |мамо / |али |кажут і |тешча // ње х|лопц'і та|к'і шо лиш хо|т'а / |тешча по|вин:а да|вати і да|вати ўс'і з|рош'і йо|му таі в'ін тог|ди |буде ка|зати |мамко (М); |моя |мама |була чоло|в'ікови |тешча (Стц); шо в'ін у|з'аў ми|не за |ж'інку / в'ін ка|заў |мамо (Кл); ми к|ликали |мамо / в'ін ка|заў |мамо |почерез |мени (Ус).

‘батько чоловіка, свекор’: ми ка|зали йо|му |тату і |мам'і |тоже / |але по|сушчест|ву то в'ін |тест' (ЗГ); |тешча і |тест' / |али йак п|рин'ато ў нас ў сел'і / то |кажем |мама і |тато (Ркш); |тато ка|зала |або |тес'к' (Врч); ме|н'і буў |тато / а в'ід л'у|диі ка|зали шо то йі|йі чоло|в'іка |тато (Рд).

‘зять, який живе на господарстві батьків дружини’: |кажут / шо в'ін не же|ниўс'а а в'ід:аўси (ЗГ); х|лопцев'і ўс|тидно іти / в'ін маў би |бути на г|рунт'і / йак в'ін п'ішоў то приі|мак // на с|войім в'ін газ|да / а там н'іх|то (Рд); приі|мак / бо п'ішоў до |ж'інки (Чрн); ў|з'али |з'ат'а на г|рунт до |себи

(Др); в'їд'даласи за х'лопця шо маў'кон'ї / в'їз /'поли /'али приї'шоў до нас на ґрунт (Мм); приї'мак / бо в'ін приї'шоў на ўс'о го'тове (Вв); це так ў на'род'ї ка'зали 'али ти'пер хто 'каж'е? ти'пер ска'жи приї'мак таї'п'їде гет (Тв); хто приї'маком ни бу'ваїе / тої'гор'а ни з'наїе (Стц); п'ї'шоў ў приї'ма'ки, ни хо'т'їў буду'ватиси / п'ї'ш'оў на го'тове (Др); а йак зро'били 'хату / то ўже ни 'маїе п'рава ка'зати / шо приї'мак бо йак 'разом ро'били 'хату це ўже ни приї'мак (Лк); за'чуха / за'в'їдуї'учий чу'жим ха'з'аїством / це ўже с'їл'с'їке 'назвиско (Ол); у на'род'ї шчи 'кажут за'чуха / бо то'го шо в'ін п'ї'шоў до 'ж'їнки (Рш). Кого ще можуть назвати приймаком? шо приї'мили / можуть ска'зати / шо ї'кихос так / нап'риклад / би ми'не їк'їс у'з'ели до 'себи з чоло'в'їком приї'ма'ки / приї'мили / шо ни 'маїут д'ї'тиї / отаке'во / шо нас 'можут приї'мити (Зб).

‘дружина рідного брата’: а там нап'риклад брат 'можи ка'зати 'моїа не'в'їстка / то ни не'в'їстка / а брато'ва нап'риклад 'тайак би Ва'сил' ка'заў на 'мени це 'наша це брато'ва (Зб); то брато'ва / 'али 'таже ни'в'їстка (Бн); йак'шо во'на з 'мого 'року / так йї'її на мн'а нази'вала / а йак'шо во'на с'тарїа ба'гато то йа ка'зала 'т'от'а йї (Лв); брато'ва / це нап'риклад у 'мене йе брат / а в'ін жо'натий 'маїе 'ж'їнку / то во'на брато'ва (Нст); йа йїх не'в'їстка / 'али во'ни 'кажут брато'ва (Лш); 'али це 'дужи'е ў нас 'р'їдко 'кажут брато'ва (Тв).

‘чоловік рідної сестри’: кум'нат / 'али так йак 'мен'чий ка'зали ба'д'їчку (Дб); так йак дл'а 'мами з'ат' / так і дл'а 'мене (Бз); 'моїї сест'ри чоло'в'їк / з'ат' (Пг). А не кажут у вас, що зять, так як, наприклад, мої мамі зять? а то'б'ї ни з'ат' / н'е / то'б'ї ни 'кажут / бо ти ни 'маїеш 'з'ат'а / т'воїї 'д'їти шчи ни 'маїут то'во лиш 'мам'ї з 'татом 'з'ат' і не'в'їстка (Зб); йак с'тарїий 'багато / то ка'зали 'бад'у / а так ку'ми ка'зали бо ми три'мали до хрес'ту ў 'него (Пр); ка'заў чоло'в'їков'ї 'вуїку / 'або ба'д'їку 'б'їрше ба'д'їку / бо йа 'мого чоло'в'їка 'сестрам / то ка'зала 'тето // так тог'ди ка'зали / ти'пер н'їх'то ни 'каже 'тета / а тог'ди 'тета / а йї чоло'в'їк ба'д'їка (Мм);

буїко / йек в'ін ўже у роках то ни буде їму казати на мн'є їму казати / ци Іване ци Штефане чи шо / бо ни приємно (Бр)

‘родина’: храм робили / замишували п'іч об'їзатил'но то т'реба було / мари'кан / начинка / галуш'ки / замас'тити у п'іч // али су'с'їда ўже там / Цил'а ти меи з'нати де Ра'х'їл'а Зайацева там коло баби / а ўна була з Ма'майїўц'їў / таї прийшла сест'ра на храм таї були першоїї д'нини / д'ругоїї д'нини рано поўста'вали / ўна живо з'лагодила шчи та допомогла таї у п'іч замас'тили г'їўн'а'ком ко'роўйачим обмас'тили дошку ту шо п'іч / а ўна шос ходи / ходи таї / родинко / йа ди'виласи ў п'іч / г'їўн'ек ўже в'їсох (сміється) // родинко / до сест'ри каже (Лж).

‘жінка чоловікового брата’: дл'а мене во'на не'в'їстка / за та'ких кажут не'в'їстка чу'жа к'їстка / шо ни ў'хат'ї / а в'їд б'рата / дес дал'ша (Бз); ми обидв'ї не'в'їстки су'б'ї (СтВ, Тв); мама ска'зала би / це мойї не'в'їстки (Дж); мого чоло'в'їка б'рата ж'їнка / ми дуже добр'ї з неў / пере'писуємоси // мому чоло'в'їкови во'на доводиласи йак кум'ната / а ми'н'ї? йа їкос ни можу по'яс'нити (БП); кот'ра с'тарша / то т'ета (Ош); йак'шо йа с'тарша в'їд нейї / то т'ета во'на по'вин:а ме'н'ї ка'зати (Чрп).

‘дівчина на виданні’: це ўже г'їўка / до'росла (Брд); насто'йаища г'їўка! (Яр); це при с'варц'ї / ти в'їд:а'ницо / ти ч'о ни робиш то а'бо то? (Рд); д'їйшла до ро'к'їў / д'їйшла до л'у'дини і ви'ходить зам'їж (Бр); д'їўчина ўже до л'у'диї / так ка'зали і кажут шо майє д'їўчину ўже до л'у'диї (Чрп); кажут в'їд:а'нища / бо в'їд:а'ватиси майє (СтЖ); с'тарша д'їўчина / пос'тарша / йе се'редна / а йе шчи маї моло'да (СтБ).

‘стара діва’: д'їўка маї с'тарша (Дб); залишена верст'ви сво'їейї (Рж); го'да про'ход'а / ста'ра д'їўка (Вл); ста'ра д'їўка / йак си ли'шила та ка'зали м'їж со'бойу (Рд); ш'їст'а ни майє / суд'ба йї та'ка шо ни годна на'ри наї'ти (Бр); н'ї'кому не т'реба йї'її (Дв); не майє дол'ї (Пн); ста'р'ї д'їўки пам'їа'тайу'були сив'ї їшли до ц'ер'кви їшли роз'вит'ї / бо во'на д'їўка шчи / та ни с'м'їла руш'ник мус'їла мати на голо'в'ї / а та бис'фустки їшла шчи (СтВ); ў нас шчи та'к'ї і ти'пер / н'ї'коли ни були в'їд:ан'ї / ч'есно

дожи|вайут // як на них |кажут? шо во|ни н'і|кому ни пот|р'ібн'і / |або присв'а|тили |Богов'і си|бе / шо так Бог даў іі шо во|на присв'а|тила си|бе |Богови (Дв); ка|зали г'і|цанка / во|на си ли|шила в'ід ж'і|нок / бо то ў нас но|сили цу |гул'ку з|заду / ту|то |гул'ку ма|лен'ку це |кирна |була / а іі ни к|лали |кирпу / |али к|лали та|кий об|ручик заси|л'али ту|да |чуприк і |к'ісочку запле|ли і во|на |мала та|кий об|ручик на голо|в'і ту|то з|вер'ха / |тайак би пок|лаў к|ришечку з |банк'і то то ўже |г'еца / то кла|дуть н'ід тра|ву / |г'еца (Рд).

‘незарєєстроване подружжя’: це граж|данс'ким жи|т'ам / жи|йут на |в'іру / во|на не роз|писана / во|ни жи|йут на |в'іру / чоло|в'ік / |ж'інка / |али жи|йут на |в'іру (Вв); на |в'іру жи|йут / ти|пер |кажут граж|данский брак / а то ка|зали на |в'іру жи|йут (Дб); ка|зали жи|йут на |в'іру / ни спи|салиси / шл'уб ни б|рали / во|ни жи|йут на |в'іру / таї йе та|к'і / шо на |в'іру жи|йут / а по|тому йе / шо роз|ход'аси з |тойі |в'іри (Іл); на|в'ірники / жи|йут на |в'іру (Яр); на|в'ірн'а|ки / бо во|ни жи|йут на |в'іру / во|ни н'і|де ни роз|писан'і / неза|кон:о / на|в'ірн'а|ки (Вл); на |в'іру / на |бочку ко|лис ка|зали // А типер так ни кажутъ? н'е^{га} / ти|пер так ни |кажут / ко|лис ка|зали (Зб); |покритки / шо ни пок|рита голо|ва / |покритка / |жінка і чоло|вік / |покритки / во|ни шчи ни |мали в'ін|ка на голо|в'і (Сн); з|веден'і / во|ни без |в'інчан'а / без |розпису / ти|пер |кажут цей брак а то з|веден'і / то та|ких л'у|диї наїт' ни |дужи хтос |хочи |аби во|ни до|рогу іім перихо|дили / ни |варта та|к'і л'уди (Дв).

‘дівчина, яка народила дитину поза шлюбом’: |покритка / шо во|на не |файно се|бе пове|ла і во|на су|б'і не на|крила |голову |шоби одру|жиласи / |али са|ма |суб'і на|крила |голову ди|тинойу (Рш); як си зве|ла / ка|зали |покритка (Врч); як во|на ни |була ў ш|л'б'і н'і з ким таї зро|била ди|тину / то во|на роз|пусница (ЗГ); нагу|л'ала со|б'і ди|тиночку (Лв); ну то тог|ди |дуже |було за це ст|рого і |мало хто ўже ііх браў / х'і|ба |може йо|го |родич'і |будут йо|го при|мус'увати шоб в'ін у|з'аў іі|іі (М); не|чемна |була і зро|била ди|тину / |али шо си ў|роди ди|тина це ни йе ве|ликий гр'іх іа |думаў шо іак|би |була ди|тина наї би |жила / н'е би хтос шос ро|биў |шоби |тойі ди|тини ни |було

(Трш); ко¹лис то за¹приш¹чали/¹мус¹’іу тої х¹лопец¹ йі б¹рати шо гаї в¹’ід н¹’ого ди¹тина ¹була / ко¹лис а ти¹пер ни з¹надіте йак ти¹пер / та¹кий час шо чоло¹в’ік ли¹шайе ¹ж¹’інку / х¹лопец¹ ¹д¹’іучину / ни призна¹йе ¹даже (Пн); ка¹зали ни¹фаїне та¹ке с¹лово / то ко¹лис ¹була ¹курва а ти¹пер ¹мати_оди¹ночка (НСт); ¹курва це с¹лово інтернац¹’іо¹нал¹’не ¹наїт¹ у йа¹пон¹’ійі ¹каж¹ут (БП).

‘позашлюбна дитина’: о¹так а¹ди хо¹дили до ш¹коли і йак х¹тос ни ма¹у ¹тата / то ўже йо¹му ка¹зали прози¹валиси ¹д¹’іти байст¹р’ук / ти байст¹рук / шо у те¹бе йе ¹тато?(ЗГ); у ¹него не¹ма ¹тата / а без¹батченко ни ка¹зали (Вр); на ди¹тину йі ка¹зали ¹бен’карт / чи ¹д¹’іучинка / чи х¹лопиц¹ / ¹бен’карт ка¹зали на ди¹тину / а на н¹’у ка¹зали зведе¹ниц¹’а / йої / а¹ди тої ¹бен’карт по¹б’іг / н¹’іби то шо та¹ке ўна ни ¹маїе чоло¹в’іка / шо зве¹ласи таї ту¹во (Зб); кро¹пиўниц¹’а / ў кро¹пив’і найш¹ли (Тр).

‘бездітна жінка’: йа¹лова / бо йа¹лова ко¹рова йе / шо ни ¹може ўро¹дити тел¹’а таї то низи¹вайетси ¹йа¹лова / і так це про ж¹’інок (БП); то ко¹рова йа¹ка не ¹маїе ти¹л’ет нази¹вайут ¹йа¹ловоў (Бл); ¹ходи йак йа¹лоха / йак там ко¹рова ¹йа¹лова ¹ходи таї так і на ¹ж¹’інку (Б); ўс¹’іл’ако ка¹зали / йак ка¹зали кот¹ра ¹ж¹’інка ни ¹маїе д¹’ітиї ба¹би ста¹р’і во¹на ¹йарка / таїак на в¹’іу¹цу ка¹зали л¹’уди / так по_прос¹тому / во¹на ¹йарка / д¹’ітиї ни ¹маїе / ¹али то так некул¹’турно (СтБ); ка¹зали на н¹’у вер¹ба / бо вер¹ба ни ¹роди плод (Кп).

Професії і суспільні стосунки

‘голова сільської ради’: за Ри¹мун’ійі ка¹зали пр¹’імар’ / голо¹ва с¹’іл’с¹кої ¹ради // Вибирали люди? назна¹чали / ¹али це ни ¹було ¹тайак ти¹пер / ¹в’ібран’і / тої / тої / так’іо ха¹з’айіни // Який то мав бути чоловік на примаря? ха¹з’айіна т¹реба / ¹шоби шо до ¹чого / би в’ін си за¹путаў ў ¹ч’імос / би маў ¹чимос рози¹чи¹тати (Др); а¹га тої на т¹’ім ку¹т’і ¹тайак диму¹тати / а ¹вибори ¹були / то ни ¹тайак ти¹пер / зго¹н’айут ус’о / ¹цего ни ¹було / ¹це ¹були ¹в’ібран’і хаз’а¹йі / н¹’ішли поголосу¹вати // Це не всі були достойні? н¹’е_н¹’е_н¹’е! / ¹чесн’і л¹’уди ¹були / кот¹риї ўже у с¹тарших ро¹ках / ўже до

'того присту|найє (Чрн); ти|пер голо|ва с'іл'і|ради / а ко|лис д|в'і|рник (Брд);
 по_ри|мунски д|в'і|рник нази|ваўси п|р'імар' / по_|руски д|в'і|рник / а
 по_ри|мунски нази|ваўси п|р'імар' // А сілірада як? ка|зали канце|л'ар'і|а це за
 Ри|мун'і|ї / а за |руских ўже с'іл'і|рада / а по_ри|мунски то прима|р'і|а (СК);
 ко|лис у се"лі це |було |саме з|лаўне / голо|ва йак |кажут |зари / на|чал'ник
 м'і|л'іц'і|ї і п'іп / це тог|ди так |було / оц'і три ф'і|гури / во|ни |були основ'н'і
 (Мх); д|в'і|рник / при|мар' ти|пер ўже ма|ї бо прима|р'і|а ру|мунс'ке с|лово /
 ве|лика |хата / це ри|мунске с|лово // А тепер так кажуть? прима|р'і|а / так і
 |кажут' їдем до прима|р'а до прима|р'і|ї // А дві|рник не кажуть? і д|в'і|рник
 |кажут' / |будем в'і|бі|рати д|в'і|рника / с|тарше поко|л'ін'а / а та|к'і ўже
 йак ми голо|ва с'іл'с'і|койі |ради (Гр); в'ін йак с|тароста буў се|ла / тут буў
 пост / шеф да|їє їм ука|зан'і|а / а при|мар' це секре|тар' (Мш); і так даў|но
 ка|зали шо с'іл'і|рада / а з|м'іна / то |було за |н'і|мц'і|ў / с'іл'і|рада це даў|но
 |було і голо|ва с'іл'і|ради буў / у нас ни ка|зали голо|ва / Іван / Мит|ро йак
 йо|му |було мн'е / с'іл'с|киї в'іт (Бл); А у ці гміні хто був головний? // те|пер
 голо|ва с'іл'і|ради / а тог|ди |бурм'істр' (Зб); за Ри|мун'і|ї то буў д|в'і|рник / і
 буў вах|маїстир / шиф де пост це буў так / йак це м'і|л'іц'і|а ти|пер / то
 о|ден наїс|таршиї і |було |ще сол|дат'і|ў |коло |него |вертиси на йа|зиц'і / йак
 нази|валиси во|ни / та|к'і во|їен':і |коло вах|маїстера / |али с|таршиї буў
 вах|маїстир та|ї буў |нотар' і буў секре|тар' // а |нотар' це буў / пи|саў це ўс'о
 / а секре|тар' |коло |нотар'а |також це|ї / буў секре|тар' / буў |нотар' і буў
 д|в'і|рник / і буў то|ї шиф / но та це шиф |тайак на|чал'ник м'і|л'іц'і|ї / шиф
 де пост буў / |али буў по|р'адок і за ри|мун'і|ў! (Мм); по_|руски
 пр'едс'е|дател' с'ел'со|в'ета (Бз); так |само |було / голо|ва с'іл'і|ради буў /
 с'ел'со|в'ет / |али ни на од|но се|ло / а на дв'і|три си|л'і / пр'едс'е|дател'
 сел'со|в'ета буў // Це за якої влади ? ру|минскойі // Так і казали?
 по_ру|мински ка|зали / |домнул пр'едс'і|денте (Тр); А на жінку дві|рника як
казали? ни|чо / так / |ж'інка |дома со|б'і |була / д|в'і|рничка ка|зали // А на

дітей? ни|чо ни |казали / |али ўже д|в'ірников'і |д'іти / ўже |майут |чест' /
ўже та|ке (Мм);

‘секретар’: о|це ї в'ін з|вет'с'а при|мар' (Мш); там секре|тар'ка ѓе / ѓе
бу|галтор' / а це ни |було ко|лис / о|ден д|в'ірник на се|л'і і ўс'о // |тайак
ти|пер ѓе ц'і / а|ди кла|дуть депу|тати і ц'іо / це ко|лис |цего ни |було (Брд); а
|ран'ши ни |було |цего / лии буў голо|ва с'іл'і|ради і тим ўс'ім к'іру|ваў (Бл);
буў секре|тар' / д|в'ірник цєї голо|ва і буў но|тар' / нотар'і|ал'н'і |д'ії ро|биў
но|тар' (Лш); а секре|тар' ўже пи|саў ўс'о / шо там т|реба |було / це
секре|тар' (СтВ); секре|тар' / а то ка|зали но|тар' (Др); буў секре|тар' і
|нотар' / ц'і дв'і |були / |нотар' це в'ін с|таршиї там над |ними / |нотар'
с|таршиї буў в'ід д|в'ірника (СтВ).

‘опікун сиріт’: шче буў та|киї предстаў|ник шо |сироти / |п'ісл'а
|першойі св'іто|войі в'іїни |було ба|гато си|р'ім ў си|л'і / то буў сиро|тинський
предстаў|ник, во|ни полу|чали му|ку, |цукор на ц'і |д'іти і з|рош'і / і з |л'іса їм
вид'іл'али дри|ва (Лк); в'ін си|ро|та буў ни маў н'і |нен'а н'і |мами / ўже р'ік
/ у_р'ік в'ін си оже|ниў / в'ін сиро|та таї ѓа сиро|та бо ѓа ни |мала |нен'а таї
ми хо|дили до |обироп'іку|на там до |суду / хо|дили до |обироп'іку|на би
позво|л'ін'е |дали (СК).

‘посильний’: то буў при |м'ін'і цєї та|киї у фу|рашц'і ў |форм'і буў
та|киї / ѓак ко|лис буў де|журний за со|в'ет'іў / а тог|ди буў |тоже // Гайдук
ни казали? то |дуже ўже у велик'і даўни|н'і / тог|ди н'е / но буў дер|жаўний
ро|б'ітник їшов з |бубним і ка|заў шо ѓак на|рим'ір / |д'іти до |в'іспи / |в'іспу
шчи|пити / так шос там цєї за ра|д'анищини по |рад'іо / в'ін обйеў|їеў ўс'о /
шо т|раба / по до|рогах і |бубниў (Зб); ди|журна |була ў с'іл'і|рад'і таї їшла
таї к|ликала / їшла до |хати ї к|ликала ѓо|го (Іс); ў прима|р'ії буў д'і|журний /
а то д'і|жу рили так |л'уди / ѓак шос т|реба |було (Врт); д'і|журний буў /
во|ни наї|мали / їм оп|лачували і во|ни со|б'і там слу|жили (СтВ); маў
голо|ва с'іл'с|койі |ради ди|журного / поси|лайе їди ту|да / їди ту|да / в'ін
|маїе спи|сок і да|їе |тому ди|журному спи|сок / і в'ін со|б'і їде і по се|лу
за|казуїе (Пдв); то це буў ди|журний / ку|да т|реба з с'іл'і|ради шос

запов'їдати / це буў п'рис'ажний нази'ваўси / а ти'пер 'кажут ди'журна (Ус); буў гайдук / в'ін спов'иш'чаў хо'диў / ўже йак 'іс но'вини / йшоў та'ко на ку'ток і маў 'буб'ін' / бара'банчик / і биў ў тої бара'бан і скли'каў з 'цего ку'та л'у'ди і ўже в'ін ка'заў / йа'к'і 'були но'вини / шо т'раба 'було з'робити (Лш); ш'тири гайд'уки / 'були ш'тири л'уди / шод'нини ди'журили / таї шо т'реба / таї у село поси'лайут з 'бубнем / і 'зари 'кажут шо т'ребує канцел'ар'їя (Лж); йа 'була за де'с'атничку ў с'іл'їрад'ї / йа 'мала с'в'їй ку'ток і за'казувала там чи 'позичку запла'тити чи шо да'вати / то 'мала д'вац'їт хат / 'мус'їла і'ти до с'іл'їради / шо там с'кажут (Лж); ми'не пок'лали райо'н'їстоў / по ра'йон'ї хо'дити / зби'рати / хл'їба зби'рали (Мм).

‘охоронці’: у с'іл'їрад'ї 'були та'к'і л'уди / шо сторо'жили пал'їцейї ка'зали / пал'їцейї при'шоў / бо д'в'ірник п'іслаў там шос к'личчє до канцалар'її (Др); а в'ід де'с'атойї хо'дили ц'ї 'були шчи ї варт'їўни'ки у шанда'р'їў чолов'їки ў си'л'ї в'їбран'ї / да'вали йім т'вера / аўто'мат а то ка'зали т'вер / да'вали т'вер і хо'дили селом з шанда'р'ами (Лж); шчи рад'їоди'журний буў / то ка'зали пол'їцейї / ў нас за Ри'мун'її 'було два пол'їцейї / т'ї пал'їцейї два ди'журили / во'ни п'латн'ї 'були / ўни к'ликали / йак т'реба до жанда'р'їў шос т'реба (НСт); на пос'тов'ї 'були 'тоже та'к'і л'уди шо слу'жили / ку'да т'раба поси'лати йшли (Вр); стр'їб'ки та'к'і 'були х'лопц'ї моло'д'ї тайак у м'їл'їц'її // таї во'ни йшли таї в'їказували / ло'вили / ўзна'вали / уби'вали / 'Вонц'а та'кого моло'дого ўбили / бо в'ін бу у стр'їб'ках (Лж); стр'їб'ки це йак то шо обсо'кочували с'іл'їраду / во'ни 'мали зб'ройу бо то і п'ісл'а / це 'було ў'воїну (СК).

‘міліціонер’: о'ден буў субоф'їцер / йакиї ко'мандуваў 'тими сол'датами / бо то 'було 'пару сол'дат'їў / ни м'їл'їц'їо'нер / а шан'дар' (Мх); 'шандар' прихо'диў 'пол'скиї / ў 'пол'ск'ім 'кашк'ет'ї / ўс'ї бо'йалиси 'шандар'а (Ус); тог'ди 'були шанда'р'ї / ри'муни 'були / во'ни за по'р'едок 'били (Вс); 'була жандар'мер'їя / буў шеф ў жандар'мер'її і т'ї х'лопц'ї шанда'р'ї ка'зали / то 'було їх три х'лопц'ї / то та'ко ў т'ї хат'ї 'коло 'мени во'ни 'були (Лш); а то шанда'р'ї ка'зали / шанда'р'ї нази'валиси / йа то'б'ї

с|кажу / де ти|пер ап|тека |була |коло гос|тинця дау|но / де розва|лили / там |була ка|сарн'а нази|вали / шанда|р'і си|д'іли / м'і|л'іц'і|йа / шанда|р'і (Лж); шанда|р'і / як шос ук|рали / то йшли мелду|вати ў прима|р'і|у / і шанда|р'і прихо|дили і йшли шу|кати (СтЖ); |була і ко|лис м'і|л'іц'і|йа / була / то і ко|лис так |само ка|зали / то м'і|л'іц'і|йа по_укра|їнски (Брд); ко|лис ка|зали енкаве|д'іст // Це за якого часу казали? це ўже за |цейі (Вр).

‘начальник міліції’: це шиф |так як на|чал'ник м'і|л'іц'і|йі / шиф де пост буў так / |али буў по|р'адок і за ри|мун'іў! |зари як |чутка |була ги|про в'і|ну ди|с'ета го|дина би хот' хтос! ни см'іў н'іх|то н'і|де їти / і с'вітла ни |мало |бути ў ха|тах / ли|шен' ст|ренж'а лу|м'іна! / сал|дати с|коўтайут у в'ік|но як йе с|в'ітло / а н'е то зас|тел'ували |л'уди вир'іт|ками / би ни |витко с|в'ітла як шос |робиси у |хат'і / бо то п|р'ели |шили / то |була ро|бота // так |було // а хло|пц'і та так тог|ди з|найіти як не |можна таї |хочитси по_ук|райінски сп'і|вайут таї засп'і|вайут |п'існ'у по_ук|райінски / а шанда|р'і з п|сами / і тог|ди |лоўіе та би|рут на посте|рунок та бйут а |баба ўже ни|се |мама з|рош'і у |пазус'і (сміється) / таї в'іку|повуїут / це посте|рунок то це |було так / як ти|пер / як у |К'іцман' би|рут ко|го і|мут як шос приро|биў / а це ту|то |була та|ка велика |хата на ста|р'ім ку|т'і посте|рунок нази|ваўси і там ўже лу|ни|ели |би|ели / таї с п|сами ўже |лоўіе // т'і хо|т'е / хло|пц'і / і засп'і|вайут |п'існ'у ук|райінску / а ти|пер а|ди ни сп'і|вайут / ко|ли |можна (Мм); при Ру|мин'і|ї |була по|л'іц'і|йа / шеф пос|та буў (Бз); шиф де пост / голоу|ний ко|мандуїушчий ў с'іл'і|рад'і / посте|рунок буў / с'іл'і|рада окре|м'ішна / а посте|рунок буў (Вс); шеф с|тарішй над |ними / над |тими сол|датами (СтВ); ка|зали по_|римунски шеф де пост (Мх); буў оф'і|цер / |йіхн'і| оф'і|цер / коман|д'ір от|д'ел'ен'і|а / в'ін ко|мандуваў / шо|би по се|л'і ни |було |шуму / ни ку|рили / ни|чо (Тр); тог|ди та|ки буў наш с'іл'с|кий / та|кий ў|чений / тог|ди ка|зали учас|ковий (Бл); |тайак ти|пер учас|ковий / а то буў ше|ф / таї тут |було шос |пару сол|дат'іў слу|жило / ше|ф / та|ка уста|ноўка |була / то та|к'і слу|жили |тайак ти|пер м'і|л'іц'і|йа

/ а тог|ди та|же та|к'і слу|жили / то буў шиф / а во|ни |були |шефов'і
п'ідчи|н'он':і (Іс); секс'і|он нази|ваўси / в'ін буў с|таршиі а по|тому
|вахмаїстур / а по|тому оф'і|цер зам'іс|ник а по|тому |були |жандар'і / |було
пйат' |жанда|р'іў і ц'і два на|чал'ники (НСт).

‘листоноша’: так |само / там був о|ден пош|тар' на |пошт'і / та|кий
боро|датиі / памйа|тайеш буў? о|ден пош|тар' там буў на |пошт'і |б'іриши ни
|було н'і|кого / тог|ди ни |було даў|но н'і с|в'ітла / н'і |пенс'ійі (Бл); |пошта
|була |али н'е ў си|л'і а була ў ра|йон'і / та ўже ў ра|йон'і там д'іў|чата
ба|гато но|сили |пошту / іде ў ра|йон / |в'ідти ўже ну це ўже ў |мирне ў|рем'а
йа з|найу шо це |було / пош|тар'ка (Вр); |ран'ши |пошта |була / од|на |пошта
ў І|ванк'іўцех |була / то ўс'і хо|дили ў І|ванк'іўц'і за тоў |поштоў / поштар' |ки
|були / |була пош|тар'ка (Нп); листо|ноша / пош|тар'ка так по_прос|тому
|кажут пош|тар'ка / листо|ноша л'ітера|турно / пош|тар'ка при| несла
п'іс'імо (Мш); листо|нош буў / з С|н'атина ў нас буў листо|нош / та|кий буў
тол|ковий чоло|в'ік (Ус); |була |пошта таі |були листо|ноша / |кажи
листо|нош'і |нос'а |пошту / так і ка|зали листо|ноша на |пошт'і |роби (Лж);
це |було ў Стеце|в'і |пошта і |в'іт:и буў пошта|л'он / так на |него ка|зали
пошта|л'он / в'ін бе|ре |сумку на п'і |леч'і і роз|носит (Пдв); пошта|л'оніі /
б'р'іфтригер ка|зали по_нашому / це н'і|мецке з|найіти^е |маіе |бути |видко
(СтВ); пошт|маїстер ка|зали на |того на|чал'ника шо в'ід |пошти /
пошт|маїстер (Др).

‘лікар’: у си|л'і док|торіў ни |було / за |мойі |памйати/ шче за|молоду /
то |доктор'а у В'ік|н'і ни |було (Брд); буў та|кий с'іл'с'і|кий чоло|в'ік шо
пома|гаў / о|ден буў / шо до ху|добы ди|виўси / о|ден ди|виўси до л'у|диі /
|доктор' ка|зали / |доктор' чи |фел'шор буў (Бл); ў Тере|бйечу |було ікас там
л'і|карн'а / і ў Гл'і|боц'і буў о|ден Д|рукер нази|ваўси |доктор' / і ў Рад'іў|цех
|було (СтВ); у |К'іцмани шпи|тал' буў / ў |К'іцмани дох|тор'і ўс'і (Лш); буў
о|ден |доктор' у Лу|жан'ах / |Морец нази|ваўси / то йшли до |того |доктор'а /
в'ін маў с|войу ма|шину / маши|н'іў ни |було н'і|де / йшли до |доктор'а і

коштувало багато грошиї / так і ти пер коштує / то за руских не коштувало ніщо / ішли і було за дурно медицина і праўда / шо буў по р'адок (Мм); у нас так болниці іў ні було як ти пер / по сил'і такий буў приватний доктор (НСт); али тогди до лікар'іў так і не ходили / бо тогди лікар'і / то треба було дати вилик'і грош'і заплатити ніти до доктор'а (Іс); ўрача ні було / лиш ў район'і і то не ў кожному район'і (Мх), ні ўрач казали / а фершул (Яр); ў район'і була мален'ка болница / були ўрач'і (Врт). У селі був лікар? сан'ітар буў / Іванк'іўский сан'ітар / в'ін приходить до нас у село / в'ін у нас у сил'і робіў (Нп); то доктор'і / а то сан'ітит (Дб); медсестри були (Тр).

‘суддя’: буў суд / там буў адвокат / і суди́а і секре́тар (Мх); з нашого села там о́дин наш с'іл'с'кий буў посту́пиў / в'іучиўси на суди́йу / то це тогди суди́а шос великого було! (Іс); буў суд / суди́а буў / адвокат / це було ко́лис / шче о́дна там / тої проку́рор / суди́а і ца / но́таруска / ко́лис цего ні було / ні було но́таруски (Брд); а ў суд ўже як йшли / то ўже та́ке суд шос там за ме́ж'і ко́лис хо́дили / али ў К'і́цман' хо́дили // Хто судив? суди́а / іде́мо до суди́йі / до проку́рора іде́мо / о́це було / а ў сил'і н'росто прихо́дили ц'і́о ри́муни таї / а в'і́д'так ўже була с'іл'ска рада ў нас / як при́шли руск'і ўже була с'іл'ска рада / ўже було там ўс'о (Нп); як в'ін си нази́ваў? іа пам'іа́тайу / шо в'ін маў та́ку та́бличку тут та́ку кру́глен'ку / та́ка о́крайка так шо до не́го / якшо не мо́гли так л'уди / в'ін скли́каў / б'і́л'ше так до с'іл'с'койі ра́ди уда́валиси / і ўже голо́ва там то́то / али та́ко суду ні було / ні суди́лиси (Пдв).

‘адвокат’: були аду́кати / ади́йунти це було там / це ади́йунти це так як ц'і́во / іа ні годна ска́зати це по́нашому ади́йунти / великий в'ін над аду́катами (СтВ); були аду́кати / були та́к'і суди́йі та́жи в'і́чин'і / шо во́ни ту сп'раву розби́рали / і во́ни ќлали шчи св'і́дк'іў / ц'і́о / шо суди́лиси // кот'р'і пода́йут во́ни ў суд не́риш'і / так? то во́ни кла́дут со́б'і св'і́дк'іў / т'і св'і́дки і́дут св'і́дч'а цему́ ха́з'айінови / шо в'ін суди́си / но

таї там ўже розби¹рали цу сп¹раву / ц¹ї п¹равил'но / ц¹ї ни п¹равил'но / т¹раба су¹дити / ц¹ї ни т¹раба (Др).

‘перукар’: то ¹цего ни ¹було / пар'іх¹махерска (Вр); ў нас со¹б'ї л'уди ст¹риглиси са¹м'ї / таї ¹майеш ¹дес'іт' грош / це даў¹но з:а ¹Пол'шчи / ¹майеш ¹дес'іт' грош / а ўже йак зайш¹ли ¹руск'ї / це ўже д¹вац'іт' ко¹п'ійок ¹руських / за ¹вац'іт' ко¹п'ійок в'ін ти¹бе обстри¹же (ПДВ); ў нас та¹кого ни ¹було / бо це шо п'ідстри¹гаў / го¹лиў / то це ли¹шин' у ¹м'іст'ї / п'ід ¹м'істом / а на си¹л'ї / то це са¹м'ї си¹бе п'ідстри¹гали і п'ідгол'ували і ўс'о гет / на си¹л'ї ¹цего ни ¹було (Брд); ¹цего ў си¹л'ї ни ¹було / то ¹були та¹к'ї л'уди во¹ден вод¹ного п'ідстри¹гали / го¹лили / а ў ¹м'іст'ї ¹було / фр'ізи¹р'іа А хо робив у фрізірії? фр'ізер' (СтВ); буў о¹ден чоло¹в'ік инвал'ід без но¹ги / з В'ітчиз¹н'анойї в'їїни приїшоў з штир¹нац'ітого ¹року тог¹ди шче / в'ін буў без но¹ги і в'ін стриг / фр'ізир' (Лш); бо та¹к'ї ¹були / шо йшли го¹литиси / шо ни го¹лилиси ¹дома / то ка¹зали го¹л'ар'н'а / го¹л'ар / фр'ізир' (Лш); фр'ізир це так йак н'їмецке а¹бо_шо / йа з¹найу? (Мх); ф¹ризи¹р'іа ‘перукарня’ (Тр); те¹пер ¹кажут пар'іх¹махир / а ¹ран'чи йа ни з¹найу (Ус); ти¹пер ¹кажут пал'ік¹махер (Чрп); у ра¹йонах це ¹було / пар'іх¹махир (Бз).

‘пожежник’: са¹м'ї л'уди га¹сили п¹ут'н'ами / во¹доў (Рд); там ли¹ше ¹може ¹була ¹кас од¹на ни ма¹шина / а та¹ка руч¹на вогно¹ва з¹начит ¹помпа та шо ўруч¹ну ка¹чали так / б¹рали ¹бочку во¹ди / ш¹ланги та¹к'ї ш¹тири л'уди на¹качували ту ¹бочку / по¹тому йак буў дес тої по¹жар / то доб'ї¹гали / ¹али то ¹зак'ї до¹б'ігли / то л'уди зб'ї¹галиси / при пос¹л'ідку ¹була та¹ка ко¹манда шо ¹кожний ¹мус'іў ¹мати приго¹тоўлений до вог¹н'у (Мх); даў¹но л'уди га¹сили са¹ми / но там шос во¹ни і¹койіс да¹вали сиг'ї¹рац'ії т¹рохи / це називалоси сиг'ї¹рац'іа / но / йак те¹перен'ки ¹кажут? йак те¹перен'ки називайут? но / шо да¹йут допо¹могу / а це ¹була сиг'ї¹рац'іа / йак зго¹р'іла ¹хата шо во¹на си їмила / шо н'іх¹то не запа¹лиў / шо си їмила ¹кос са¹ма в'ід ¹себи / да¹вали там ¹кус сиг'ї¹рац'іа / та¹ку ма¹лен'ку сиг'ї¹рац'іа (ПДВ); приїшли / з¹б'іглиси йак¹шо ўдруг по¹жар / з¹б'іг лиса / поту¹шили / так ни ¹було це ¹зари орган'ї¹зац'іа там / по¹жежна ко¹манда по¹межники / в'ід¹коли со¹в'еца

ўласт' це ўже по¹жарники / а ¹ран'ши ни ¹було (Мш); даў¹но зво¹нили ў зв'ін /
ўно¹чи / то ба¹гато ¹ночами ¹було бо то ха¹ти ¹були з соло¹мами / каг¹ли ¹були /
ка¹мен'іў ни ¹дужси так ¹було / з¹вон'а ў ¹цэркв'і і ўден' зво¹нили йак ¹видко
во¹гон' йак йе би си зб'і¹гали / таі це ¹була та¹ке зна¹н'а / л'уди ¹б'ігли з
пут¹н'ами / з чим мог¹ли // файі¹рман'іў цих ни ¹було (СтВ); сxo¹дилиси ¹л'уди
ўс'і га¹сили / з пут¹н'ами / мо¹чили / цеб¹ри ¹були деру¹йан'і / на¹но¹сили во¹ди /
мо¹чили вере¹н'і т¹кан'і ¹були / сарда¹ки / ¹були та¹к'і сарда¹ки / ў ¹мени шчи йе
та¹кій сар¹дак на по¹д'і / ¹були сарда¹ки / т'і сарда¹ки мо¹чали / і тог¹ди
га¹сили / драби¹нами ¹л'ізли / ¹сипали во¹ди / по¹жарнойі ни ¹було (СтЖ); то¹ди
по¹жарнойі не ¹було / то¹ди ¹л'уди зб'і¹галиса і са¹м'і ту¹шили / по¹жарна
ўже ти¹пер ў це ў¹рем'а (Врт); ¹була та¹ка с¹лужба / кар¹дон буў / буў кар¹дон
і ў т'ім кар¹дон'і ¹жили ¹л'уди та¹к'і шо шли га¹сити ти¹пер маши¹нами га¹с'а
а тог¹ди ¹були до¹рожники (Рш); ¹ун'іа стра¹жацка 'пожежна частина' /
стра¹жат'і 'пожежники' (Зб).

'фотограф': фо¹тограф / де ¹танц'і / де ве¹с'іл'а / в'ін ўже там іде /
фо¹тограф / таі то фотогра¹фуйе (Др); фо¹тограф / шо здо¹маіе на
¹карточку (Вл);

'учитель': йа посту¹пила / то там ¹було шче там ¹маіе де¹ўйатий /
де¹с'атий клас / ¹али три ¹м'іс'ац'і ўже би ¹була ўчи¹тиел'коў / а то тог¹ди
ка¹зали то хто с¹хочи ти¹бе / йак ти ¹будеш у¹чител'ка? / ти н'і ¹пан'а / н'і
му¹жичка / ¹кожний хо¹т'іў таз¹дин'і / а ти шо ¹будеш? (Мм); вона була доч¹ка
св'а¹шен:ика а ¹жила ў Бор'іў¹цех тоі св'а¹шен:ик там слу¹жиў так во¹на
з¹нала і ук¹райінску ¹мову ¹али ни ¹мала п¹рава во¹на гово¹рити по¹ук¹райінски
// а в'і¹так ди¹ректора ни ¹було дес по¹йіхаў а во¹на в':йш¹ла ў клас і ска¹зала
¹добрий ден' а ми так си ¹видивили шо це йе по¹тому шче і ка¹зала так /
¹вит'агла йа¹зик / йак хтос с¹кажи шо ўна гув¹рила по ¹ук¹райінски во¹на
в'ідру¹байе йа¹зик (Кс); йа¹кій буў по¹р'адок йа с¹кажу / с'ім к¹лас'іў йі¹ден
ў¹чител' і в'ін ди¹ректор' і в'ін ха¹з'айін / це ўс'о (Мш); ¹пан'і у¹чител'ка
ка¹зали / у¹чител'ка / п¹роше¹м ¹пан'і / ди¹тина ¹хоче над¹в'ір / то п¹роше¹м

п'ан'і пус'т'іт ме'не над'в'ір / два пал'ц'і дого'ри і п'роситси над'в'ір і
у'чител'ка пус'кає (ПДВ).

‘студент’: сту'денти / кот'риї у'же сту'дент у' него со'рочка б'іла
в'ішита та'ко шир'око чорним і голу'бим закра'сено / їде сту'дент / то
видко шо в'ін єе сту'дент / а у'же йак зи'ма / сар'дак то'же та'кий в'ішитий
пошну'рований / то сту'дента видко було / то інте'ресно / мої сту'дент
їде! (СТВ); ти'пер ка'жуть і сту'дент і то / та то у' нас си ни у'чи'ю н'іх'то /
на ци'ле се'ло то було м'їй брат н'ішо'у у'читиси і шче тут Д'імбро'у'ський
н'ішо'у у'читиси / було два х'лопц'і кот'р'і н'ішли у'читиси / це було д'ужи /
це було за ру'сских / во'ни хо'дили до Сте'це'ви до ш'коли на н'іх'оту / а
в'ід'так н'ішли у' Черн'і'у'ц'і / то це в'ін посту'пи'ю п'ерший / а м'їй брат
посту'пи'ю насампе'ред у' Черн'і'у'ц'і // У Черн'і'у'цех си учи'ю ни з'най'ю ци три /
ци ш'тири ро'ки / учи'юси / в'ід'так в'ішо'у (ПДВ); з се'ла н'іде ни у'чили'ся /
бо то т'реба було то не зав'ед'е'но було / то зав'ед'е'но було шо'б ди'тина
дома з'нала шо'с ро'бити / в'ід нас йід'на д'і'у'чина у'чи'ла'ся / то у' Хо'т'ін'у
у'чили'ся а во'на (Вр); ка'зали у' г'ім'наз'і'ї / шо д'ужи д'обре у'чи'юси і н'ішли
у'чи'тиси у' Черн'і'у'ц'і у' г'ім'наз'і'ї / ти га'да'деш / ви га'да'єте / шо то так
у'чи'ли'ся / шо то так пус'кали за Ри'мун'і'ї у'чи'тиси / посту'пати дес? то
було мо'ц ве'лике! це ве'лике було! та'ких було па'ру чо'лов'ік шо
пов'і'учували'ся на у'ра'ч'і'ю (Др); у'чили'ся а на по'п'і'ю / нази'вали сем'іна'ристи
/ а йак учи'юси у' у'чили'шич'і на д'а'ка то бур'сак / бо була б'урса і
сем'іна'р'і'я (Рп).

‘бухгалтер’: йа в'ід'так за'к'інчила с'ім клас'і'ю та ро'била у' кон'тор'і
у' бугал'тер'і'ї / а в'ід'так ка'с'і'ром ро'била вес' час (Ош); ка'с'і'р' шо зби'ра'ю
г'рош'і (МК); у'боршница сест'ра була у' ш'кол'і / а брат бу'галтор'ом
ро'би'ю за ру'сских (Сл); там бу'ю а'ди Шт'і'р ве'ликий мага'зин / жид так
нази'ва'юси / ма'ю ба'нок в'ізи'ча'ю г'рош'і і ве'ликий мага'зин / де с'і'л'і'рада /
бан'кер г'рош'і в'ізи'ча'є (Лж).

‘збирач податків’: а'гент зби'ра'ю ва'му (Яр); а'генти зби'рали г'рош'і /
по'датки (Бз); зди'кутор / в'ін зби'ра'ю ік'іс г'рош'і / його у'с'і бо'їали'ся чо'го'с /

тайак м'іл'іц'і'їанта / али в'ін буў по шл'а хотскому з'ібраниї / в'ін в'ідиї
 буў в'ід податк'іў (Ус); проч'іктор хо диў зби'рати казну це так йак йе / шо
 налоги / тайак ў нас Дод'а / а ў то ўрем'а буў проч'іктор / та тої хо диў
 по п'ід ха ти і грош'і зби'раў / така сумка страи'на і сам та киї (сміється) /
 а йак в'ін ішов / лиш пси гаўкали / ўс'і ха ти позами'канут / кажи да'вай
 грошиї! / а йак не опла'тиш з'начит п'риїде о'пиши забе'ре шо ў теби йе
 (Мш); Боже / податки хо дили пла'тили / йак ни було при хо дили зби'рали
 в'ід ха ти шо вид'іли / ў с'іл'ірад'і були покла'жен'і два л'уди шо во'ни в'ід
 цего були / приїшло це число / во'ни хо дили зби'рали / ни було во'ни
 фанту'вали / брали одежу з ха ти / сар'дак / подушку (СтЖ); то називалиси
 т'іво подат'ков'і / то були та'к'і л'уди / буў с'іл'с'киї во'ден чо'ло'в'ік / а
 то були з д'ругих с'іл при хо дили маї ўже ў'чен'і / маї та'ке було / то це
 во'ни до цего були // податок це б'ір називаўси / по-ри'мунски о'ален де ла
 б'ір / л'уди в'ід податк'іў / от'іво іста'ранти / шо во'ни там ро'били / т'і
 в'ідо би'рали // хто ни пла'тиў / то брали фант тої // це фанту'вали / тайак
 то за'ложували (СтВ).

‘столяр’: а би л'у'бу ро'боту ро'биў у'со маїстер (Лж); маїст'ри клали
 вер'хи / ст'іни муру'вали / но ко'лис не муру'вали / ко'лис клали з д'ерива
 (Лш); од'н'і були шо ро'били в'ікна з д'ерева / т'і накри'вали / т'і муру'вали
 це називайеса п'лотник (Вр); їди до плотн'і'к'іў хаї во'ни п'ід'чин'ат шос
 (Бз); також маїст'ри / т'і маїст'ри шо хату клали / а ц'і шо за'пори
 ро'били / це ўс'о їкос а'накше в'ідиї / ц'і / шо за'п'ір ро'бл'а / за'п'ір шче
 ка'зали / до цих маїст'р'іў / шо за'п'ір ро'бл'а (Мм);

‘муляр’: на ка'меничик'іў ка'зали мул'а'р'і (Ош); ро'били л'уди цеглу /
 са'ми со'б'і ро'били / али даў'но б'іл'ши з д'ерева клали хату / а в'ід'так
 уже за 'руских / ха ти клали з цегли / шо д'нини була толо'ка / скли'кали
 со'б'і л'уди л'удиї / і ту'то на т'ім / де ў нас була ве'лика / ну ве'ликиї
 та'л'уди та киї о'стр'іў туту'во і буў стаў / і там на т'ім о'стров'і
 роз'копували ўсе тойї г'лини і ро'били наў'круг того о'стр'іва цег'ли і так
 со'у'б'і л'уди зби'рали // скасу'вали / тут були д'ужи ве'лик'і ста'ви / ста по

ц'ім боц'і то були та'к'і шмат'ки в'ідложували / це пан соу'б'і ўс'о ро'биў / в'ін со'б'і тої' остр'іў в'ісипаў пан / в'ідтак / ўже йак'і пана ни с'тало / л'уди за'ч'ели з' тойі' г'лини ро'бити цеглу і ха'ти со'б'і к'лали (ПДВ); майст'ри а'бо му'роўшчыки / му'роўшчыки / бо в'ін ўже му'руе (Бл).

‘чоловік, який накривав хату’: накри'вали то си нази'ваў бл'е'хар' / а поши'вали во'ни со'ломоў / то ка'зали їди до' того / шо поши'вае ха'ти / у нас' були та'к'і майст'ри / шо к'лали / бл'е'хар' у нас' буў' дуже / ў нас' було два бл'еха'р'і / шо во'ни йак'і пок'лали / у нас' ринва наго'р'і / ўдо'лину ўна ни ўсте'лена / наго'ру / а'ну ди'в'ітси / це го'роў / це та'кий буў' майстер со'б'і голоу'ний / в'ін то ўс'о ўм'іў зро'бити з' бл'еха / но таї' бл'е'хар' / то ї ти'пер бл'е'хар' (ПДВ); та'кий спец'іа'л'іст буў' / шо ўкри'ваў ха'ти (Тр); пере'важно к'лали ха'ти з' дерева / а'були ха'ти / хто' добре' маўси / то накри'вали йі'йі бл'ехоў / 'мало хто' чере'пом / а'б'іл'ши п'ід со'ломоў' були / майст'ри / то буў' шчи тої' / шо поши'ваў // ро'били сн'іп'ки з' житнойі' со'ломи / сн'іп'ки та'к'і / так сн'іп'ок перек'ручували і тим са'мим перевес'лом ўйе'зали до' лат'іў / то це по'шиўник / йа'кий поши'ваў / поши'вач / по'шиўник / со'ломіан'і ха'ти поши'вали / а тої' / шо бу'дуваў шчи та'ку' хату / шо накри'валася чере'пом / то ўхо'дило ў майст'ри / в'ін ўже клаў і накриваў (Зб); поши'вал'ник / 'роби сн'іп'очки ўйа'жи до' крок'очки / 'али то кул'турно / тої' йак'і наї'меш та в'ін то йак'і кар'т'інку з'роби (Мш); око'лоти ро'били сн'іп'ками таї' поши'вали хату / по'шивал'ник / поши'ваў хату со'ломоў / сн'іп'ками (Бз). Чим накривали хату? со'ломоў / дра'нищами / дра'ниц'і прино'сили з' гор'іў / гу'цули // А дра'нищами хто накривав? то та'кий / шо це ўм'іў ро'бити / там на фа'м'іл'іў ка'зали / поби'вае хату дра'нищами (Др); со'ломоў накри'вали / йа' вам го'вор'у / 'ж'ели' 'жито і скла'дали ў сно'пи / сер'пом / а хто ко'сиў ко'соў / а то т'реба ўс'о би' було р'іў'нен'ке / бо розби'рае / змо'лоти і бе'ре та'ка дра'бина / таке'о / риш'тоўка і там' зуби за'бит'і і тог'ди тих сно'п'іў бе'ре і з'ч'ісуе / то на'чисто / 'файно і ро'били пласт'іў'ц'і // та'ко од'на' купка і д'руга' 'чистого' того / таї' тут кла'де перевес'ло і перек'рути' його ўд'воє та'ко / а в'ін ўже с'тание' р'іў'нен'ко / і

тут |р'їуне / а ту|ди ўпуш|чена |ч'їўка / і то б|рали пош|ивали по |латах. Чим
ще могли пошивати хату? мо|гли шче дра|ниц'ами / |али це |мало хто де маў /
 |майстер в'ід дра|ниц'і / в'ін з|найє ро|бити (СтВ); ко|лис ха|ти |були |б'їрши
 дра|ницями / |везли |коўбки з |л'іса / ро|били дра|ни|ц'і / та|кий буў чоло|в'ік / шо
 в'ін ро|биў ш|пони (СтЖ).

‘майстер, який недбало виконує свою роботу’: пар|тач / шо спар|тачиў
 ро|боту (Мш); то лиш ро|бота про|паища / то |майстрови ни |кажи ў |оч'і /
 ўже |дал'і йо|го ни би|ре н'іх|то (СтВ); таї ни к|ликали |того (Тр); та їго ни
 би|рут / в'ін ни ў|м'їє ро|бити / в'ін лиш то попсу|їє (Др).

‘копач криниць, криничник’: їшоў спец'і|ал'но шо ко|паў кир|нищу /
 кир|нишник (Вр); ў нас буў д'ід шо знаў де но|ра / в'ін при|ходиў і в'ін знаў /
 |али йак ка|зали? ка|зали Іван Шеў|чук / з|найє йак но|ру б|рати (Мш);
 хто_не|буд' ко|паў / про|сиў таї ко|пайє / ў нас |було так ў нас скр'із' / де
 ко|пали к'ір|ни|ц'і во|дичка |була (Брд); це та|к'і |були |л'уди / шо лиш це ў|м'іли
 ро|бити / ко|пали к'ір|нищу / п|росто так на фа|м'іл'їу ка|зали / шо даў|но
 |були |рули? ни |було |рул'їў / ха|з'айін тої на|вози з |л'іса дес / купу|вали та|ке
 ка|м'ін'є / шо наб'їут там ў |л'іс'і / т'і |л'уди прода|вали / шо ў |л'іс'і це
 ро|били цу ро|боту / в'ін приво|зиў до|дому / і то та|ке ка|м'ін'є в'ін муру|ваў
 // ў нас к'ір|ница з ка|м'ін'а / укла|даў так кру|гом_кру|гом укла|даў_укла|даў /
 то шо даў|но і за Ри|мун'її і за |Аўстр'її це н'іх|то ни ро|биў |рули (Др);
 |л'уди ко|пали / та|к'і чоло|в'іки / тої шо ко|пайє к'ір|нищу / ни |було од|ного
 с|лова / ў нас |було два та|к'і чоло|в'іки шо ко|пали к'ір|ни|ц'і / а те|перен'ки
 ўже їє ба|гато (ПДВ); во|ни шу|кали но|ру і |дал'і до но|ри во|ни ко|пали
 кар|нищу / спец'і|ал'іст до кар|ни|ц'і |були (Тр); ко|пали к'ір|ни|ц'і таї
 нахо|дили |воду / ка|зали т'і шо к'ір|ни|ц'і ко|пайут (Іс).

‘бондар, майстер, який виготовляє діжки’: г'ілет|ки ро|били на ка|пусту
 |наїт' / то це |були бочка|р'і (Бл); у нас |цего ни |було / дес |п'ідут на
 |йармарок / ка|зали |йармарок ни ба|зар / |али |йармарок / |п'ідут на
 |йармарок та там |купл'а |бочку / ци|бер ци шо /а та|ких у нас ни |було / шо

ро|бити (Брд); це ў |горах ро|били ста приво|зили го|тов'і / ро|били боч|ки /
цеб|ри / магл'іу|ки ўс'о таке|во приво|зили / і ми ўже купу|вали (Пдв); ти|пер
йе фа|м'іл'іа |Боднар' / а ко|лис нази|ваўси тої шо ро|биў ци|бер / |бочку
(Рд); йе с|п'іванка |наіт' |ходи |боднар по до|лин'і і |обруч'і ру|байе / ру|баў
о|ден ру|баў д|ругиі / а т|ретиі га|даіе / таї чи|йа це д'іу|чи|ночка шо гаї
дози|райе / |тата не|ма / |мама сла|ба / а б|рата не|ма то|го йа шчи
моло|ден'ка цеї гаї дози|райу / це |фаїна |п'існ'а (СтВ).

‘стельмах’: |маїстер / |али то ўс'о ў |горах си ро|било / тут у нас ни
|було / у нас це шо ха|ти к|лали / то |були та|ко ўс'о / а ўже йак шос таке|во /
то ўже ўс'о |в'іт:и з |гор'іу / приво|зили ста на цу то|локу / то шо йе |коло
к|лубу / цеї клуб на го|р'і ста|риі / а це тут та|ка то|лока / там приво|зили
так йак то шо ти|пер їдут на ба|зар' / це там |були і во|зи / боч|ки / ўс'о / це
во|ни та|ку д|нину в'ід|д'іл'ували / йак це а|ди ў нас ти|пер / у нас у |пйетницу
/ а там у су|боту / а там у че|т'вер' / а там у поне|д'іунок / у С|н'етин'і то
ли|шен' у |середу буў та|киі ве|ликий ба|зар' (Пдв); |маїстер / бо в'ін ўм'іу це
ро|бити / тої шо |робит в'із / тої і ко|леса |робит (Бл); цеї в'із то сампе|ред
ро|биў і с|тол'ар / і п|лотн'ік / і кузн'ец // Плотнік що робив? |кошик ро|биў /
снаст' / |токар' ви|точуваў ко|леса / ко|лодки ро|биў / о|це с|тол'ар в'ін і
ко|лодки то|чиў / і ко|леса ро|биў / а кузн'ец у|ковуваў (Мш); |маїстер в'ід
во|з'іу / ш|тел'мах в'ід во|з'іу (СтВ); ш|тел'мах / тої шо во|зи ро|биў (Ош);
штел'ма|харн'а |була / ш|тел'мах ро|биў во|зи / а ко|вал' ко|ваў за|л'ізо /
ко|леса (Лж); ў |Уст'у у дво|р'і буў с|тел'мах / та|киі шо ро|биў ко|леса і во|зи
/ а ко|вал' ко|ваў (Ус); во|ни |були |сам'і г|лаўн'і стел'ма|ха / Рос'іа|ни (Іс).

‘коваль’: ковал'і |були |добр'і / в'ін маў |назву і маў с|лаву кот|риі буў
|добриі / і ти|пер спраў|йейут о|то буў |добриі! (СтВ); а|ди м'іі д'ід ко|вал' /
ми|н'і ка|зали |Ган'ка ковал'еа / м'іі д'ід |моїі |нен'і г'ед'о то буў ковал'ем //
а |кузн'і |були |були // ко|вал' |кон'і ку|йе / ко|вал' ўс'о |роби / тог|ди ковал'а
пова|жали / а ко|вал' |к'іл'ко г|рошиі маў! Як казали на жінку коваля?
кова|лиха / а|ди ми|н'і ка|зали |Ган'ка ковал'еа (Бл); ў |кузн'і ро|биў ко|вал'
(Вс); в'ін ковал'у|йе ковал'ем (НСт), кузн'ец буў це са|мо со|бойу / ку|ваў

кон'і в'із спрау'л'аў (Бз); наїт' були сто'ронск'і кузн'е'ц'і / буў о'дин в'ідк'іс дужи з'делику шо в'ін ро'биў тут у нас (Пдв). Яким мав бути коваль? та'кий г'рамотний / шо'би розби'раўси (Тр); йо'го с'лавили / ў нас буў та'кий За'хар'ій / шо ри'мунс'к'і г'рош'і ро'биў / по д'в'іста л'ей / доўго ро'биў / пот'ім п'і'мали аж у Пло'йештах йо'го // і то наїмит йо'го про'даў / в'ін би / Берноўскі чоло'в'ік три'маў у Пло'йештах ресто'ран / а цеі ро'биў г'рош'і / таі в'ін тут ни м'іг йіх ўс'іх з'бути бо в'ін ро'биў фал'шив'і / в'ін на'роби і ў Пло'решти / а тоі з'тими до'бристи і т'і / таі тоі при'в'із ба'гато цих г'рошіі нароб'лених / ха'з'айін с'хо'ваў ў дро'вах чемо'дан з'тими л'ейами пок'лаў ў дро'ва (сміється) // но а наїмит на'мацаў со'б'і г'рош'і / то в'ін ў кар'ман таі їде по ресто'ранах / али св'іі ресто'ран / с'вого ха'з'айіна не їде ў ресто'ран бо ўз'наїе / а їде ў д'руг'і // ну таі п'і'шоў / і то лиш по д'в'іста л'ейіў / ўже тоі з'дач'і ни 'хочи б'рати / а тоі ха'з'айін йо'го хват' / кажи ти з'начит ў ха'з'айіна кра'деш г'рош'і / в'ін кажи н'е! / цеі ў пол'іц'ііў йо'го здаў / це шо йе м'і'л'іц'ііа / таі в'ід 'него заб'рали т'і г'рош'і / тоі кажи де ўз'аў ц'і г'рош'і? / а в'ін кажи ў ха'з'айіна / кажи там ц'і'ліі чемо'дан ў дро'вах кажи с'хованіі / во'ни п'і'шли до тих дроў / а то подоз'р'іт'ел'но шо г'рош'і ў дро'вах / ўз'али / а то фал'шив'і (Мш).

‘гончар, майстер, який виготовляє посуд та інші вироби з глини’: це ў нас 'цего ни 'було ў с'ил'і / ни з'найу де це 'було / в'іно'сили на ба'зар' це (Ств); це ў с'ил'і ни ро'били / али ў д'ругих 'селах (Вс); т'і гор'шички йа з'найу / бо ми хо'дили ў Кути та купу'вали на база'ри / в Чирн'іў'цех йа т'і горш'чечки купу'вала 'такжи / а ў нас у с'ил'і то н'і'х'то ни ро'биў (Іс); та'к'і 'були ганча'р'і / шо во'ни та'ко л'і'пили / ро'били / у нас у с'ил'і буў та'кий шо г'лечики / горш'ки ро'биў (Бл); гор'шетники приво'зили / йі'хала 'ф'іра / ўже і кри'чали шо ве'зут / були та'к'і ўс'іл'ак'і нероз'винут'і дужи / таі чуло'в'ік п'і'шоў про'даў ху'добу таі там шос си ли'шилося / а г'рош'і пок'лаў до 'банки заўйа'заў на по'д'і / аби 'ж'інка не з'нала / бо во'на ни з'наїе шо с'тими г'р'ішми ро'бити / а ка'заў шо там йе 'кус'ка бо ў'куси йі'йі / аби во'на н'і'чо ни к'і'вала // в'із гор'шетник 'ф'іру ц'і'лу горш'к'іў / а во'на 'кажи / йа би

ку¹пила но йа ни ¹майу з¹рошиї / у¹ мени йе лиш ¹кус 'ка на по¹д'і приу¹йазана /
йак¹шо дос¹таните ¹кус 'ку то йа ¹воз 'му / а в'ін ¹кажи / та йа за цу ¹кус 'ку
ўс 'у ¹ф'іру да¹йу / ўс 'і да¹йу гори¹ки // во¹на то тру¹чайе таї в'ін то тру¹чайе
¹заки ни пом 'іс¹тилоси че¹реп'іе (Рд); а буў шче дрот¹нар' шо ўби¹раў гори¹ки
¹шоби гор¹нец не роз¹биўси (Мл); хо¹диў кат¹ран:ик / тої шо м'ін 'аў кат¹ран 'е
на гори¹ки (Брд).

‘швець’: швец шиў ¹чоботи (Бл); тої шо ¹обуў шиў швец нази¹ваўси
(Ош); це ¹кажут са¹пожн'іки¹ / а то шеў¹ц'і нази¹вали (Лж); ¹наїт 'у ц'і ¹хат'і
бу'ў ш¹вец / г'ід страш¹не шиў / і на ¹воїну п'ішоў / в'ідти приї¹шоў і ¹дал'і
¹шеўчиў (Ус); хтос маў ве¹лику маїс¹терн'у таї со¹б'і наби¹раў шеў¹ц'іў таї
во¹ни ¹шеўчили (Іс); чир¹вики ро¹биў швец а о¹дежу кра¹вец а ку¹жухи куш¹н'ір'
¹кождиї маў с¹войу // а йшли аж до Черно¹вец а¹бо до Сади¹гури го¹дити
ўзу¹т'а / ¹али тог¹ди йак зро¹биў ўзу¹т'а то ¹було на ¹дес'ік' ¹рок'іў на
пйат¹нац'ік' н'е ¹тайак ти¹пер за один си¹зон таї ни¹ма шо но¹сити (Рд);

‘кушнір’: кушн'ір'і ¹були / куш¹н'ір' буў тут де ¹Ан:а До¹н'учка /
Гриц¹ко куш¹н'ір' // уушн'ірем ¹бути / то т¹реба ¹кожну йак цу к¹рапочку
назна¹чити (Ус); куш¹н'ір' / кушн'ір'уїе / ¹роби то (СтВ); ў нас ¹цего ни ¹було
/ ¹було ў Мит¹ков'і / ¹було ў Дорош'іў¹цех / ¹були та¹к'і тут Пого¹рил'іўка
¹ж'інка мунт'а¹ни ¹шила і кож¹ухи з тхо¹рами і ў Мит¹ков'і / а ў нас ¹цего ни
¹було / во¹ни ни ¹мали ¹назви н'і¹яко йі (Бр); ¹були ў нас два чо¹лов'іки / два
кушн'ір'і / ро¹били ку¹жухи / цуркан¹ки ма¹лен'к'і ц'і кип¹тарики (Лш); то і
в'ід чо¹б'іт / а то в'ід ку¹жух'іў ¹також у нас буў швец / ¹шили ку¹жухи
(Пдв); ку¹жухи ў нас жи¹ди ¹шили / це йеў¹р'ейі ў нас цим зан'і¹малис'а / то¹го
шо ¹наш'і ни ¹мали та¹кого та¹ланту / ¹Берко йо¹го ¹було з¹вати / ¹шиїе
ку¹жухи ¹добре // Це до нас з Хоти¹на приї¹хали / йеў¹р'йі / а во¹ни з¹нали
(Мш) А типер щі хтос роби такі ці кожухи? н'ега / це ни¹ма // це ли¹шин'
ку¹жушин'ки йе шо ж'ін'ки з¹найу шо ¹робл'а а ўже то то ўже ни з¹найу (Рд);
буў ¹Мортко-шап¹кар' / бо в'ін лиш шап¹ки шиў (Пд)

‘ткаля’, ‘ткач’: у нас г'ід буў з Йаблу¹нова з ¹Кос'іўского ра¹йону / буў
квал'іф'ікований ткач / маў дв'і дон'ки і син / ¹али син шчи буў моло¹диї / то

маму і к'ітку в'іучиу на ткач'і // али та к'і ткач'і / йак на Буковин'і ўс'о в'іроб'іейут / таке ўруч'ну / з'найте" / пере'шиване // мама ўс'о з'нали робити (Ус); т'кали али р'ідко т'кали а ўже п'ісл'а воїни то ба'гато ў Ма'май'іцях т'кали ў Ши'пинцях т'кали / бо йа шчи ї ти'пер майу горботку за'берану з Ши'пинец / таї у нас п'раўда т'кала од'на ж'інка // т'кал'а ка'зали (СК); т'кал'а / о то таз'дин'а / то т'кал'а! / ткач'і / ў нас була ту'то гезди ткач жид / в'ін маў ўс'о / ткач'і нази'валиси (НСт).

‘учні у майстра’: н'е / н'іх'то ни хо'т'іу / н'іх'то / ў нас тут о'дин швец та'киї і сл'іпий буў і кал'іка на обид'в'і но'з'і і маў од'ного сина / і син ни хо'т'іу // в'ін ка'заў / шо т'ато на Ве'лик'ден' шче кап'ц'і шийе / шо ўже Ве'лик'ден' а там поўб'іц'еў їк'іс д'іўчин'і шо будут кап'чики на Ве'лик'ден' / і п'аску с'в'іт'е / а в'ін шче кап'чики доши'вайе (ПДВ); н'е / н'і'кого ни ўчили / так шо во'ни со'б'і це робили // то даў'но ни хо'т'іли то си ў'чити / ни було та'ких би були ч'емн'і (Бл); коло него йак в'ін хо'т'іу хто хо'т'іу дати спец'і'ял'н'іст' с'войу то ўчиу а йак не хо'т'іу таї бо си бо'йаў шо в'ін ни за'роби н'і'чо (Рд); ч'ел'едник це та'киї шо ўже в'ін проро'биў р'ік або б'іл'ши / шо в'ін ўже м'іг ў'чити того / шо посту'пиў (Зб); чи'л'едники у'чилиси на то шо тайак йа / напри'м'ер / у'чиўси на краў'ца / на порт'ного / а там було чи'л'едники ц'і шо ўже посту'пили та було йіх там шос'ос'меро // а т'ато п'ішли таї ка'жут / п'риїму шчи йо'го / п'риїму / али т'реба шчи на дв'і ни'д'іли дати чи в'ін з'можи / бо йак ни майе до того то / то ка'жи за'дурно // таї йа п'ішоў / два дни по'буў / в'ін поди'виўси таї ка'жи / їди за т'атом! / т'ато приїшоў / вуїку / йа вам ка'заў / шо на дв'і ни'д'іли / а йа у'вид'іу шо з него буди таї йа то'го ка'жи зак'ликаў / шо в'ін ўже м'іі // то п'рава ў'чиўси три роки / али в'ін ў'бираў / гуду'ваў / ўже йак ти зак'ін'чиў / да'ваў то'б'і то / ну кот'р'і добри / браўси шо там слухаў йо'го / то шчи купу'ваў ма'шинку / ма'шинку купу' / таї доку'мента / а доку'мента то це в'ін обоў'яз'ково да'ваў (Кд); то були н'і'мц'і / да / тут були н'і'мц'і / були ковал'і / були штел'ма'хи / були ц'і краў'ц'і / були шеў'ц'і // хто хот'іу / йа ўчиўси на це / це йа ро'биў ц'і в'ікна це ўс'о йа ро'биў / мибил' йа ро'биў і

ўс'о шо т'реба // йа три'нац'ік' |рок'іў зак'інчиў с'ім кл'ас і п'ішоў ўчитиси
 маў три'нац'ік' |рок'іў і п'іш'оў йа ўчитиси / |було дв'і ко'ров'і / то р'ік йа
 |коло ко'ров'іў маў / |али так |рано ўста'ваў / спаў п'іет' |рок'іў ў |него буў /
 спаў п'іет' го'дин на н'іч / |б'іл'ши ни да'ваў с'пати / зи'тарок зво'ниў у
 два'нац'ік'і л'а'гати і ў п'іет'і йа лиши зас'ну |п'іета ўже т'реба ўста'вати /
 ну та йа ро'биў р'ік |було / |али |рано по'кутати до |ос'мойі го'дини ўже |була
 по'кутана ко'рова і до варс'тата до оди'нац'ітойі / а в'ід оди'нац'ітойі / а
 в'ід оди'нац'ітойі го'дини го'дину пус'каў ми'не об'і'ти і по'йісти і ро'бити
 ў'веч'ір до |ос'мойі / ў'веч'ір ў |ос'м'і го'дин'і в'іч'ер'ати / пов'іч'ер'аў і
 варс'тат |дал'і до ро'боти (НСт);

‘кравчиня, жінка-фахівець із пошиття одягу’: ў |мене ў'нука ў Бу'дилов'і
 краў'чин'а / |али во'на |шиїе до дер'жави до нейі при'воз'а з Чорно'вец |шуби
 д'іточ'і (Ус); то |була криў'чин'а / так ка'зали йа їду до |тойі криў'чин'і /
 во'на ми'н'і |шиїе / |шилиси |дома сороч'ки / бл'уз'ки / ўс'о / ти'пер т'реба
 ўс'о го'тове куп'ити (Бл); ў нас |шила од'на по'л'ачка сп'ідни'ц'і / шеў'кин'а
 (Лш); ма'д'іска ўже су'часне |б'іл'ши / ма'д'іска ўже п'ісл'а йак |моду во'на
 (Мш).

‘лісник’: |фештор' / а те'пер л'іс'ник (СтЖ); л'іс'ник буў / йіх |було два о'ден
 маї с'таршиї / а о'ден маї та'киї (Тр); л'іс'ник це буў побереж'ник / а ўже
 г'лаўний в'ід л'іса / то буў |фештор' / |тайак в'ін |к'інчиў л'іс'ниче у'ч'іл'ішче
 (Іс); |фештор' / побереж'ник / |фештор' на'чал'ник / а побереж'ник буў в'ід
 л'іса пом'іч'ник йо'го і ўс'о // а хто хо'т'іў та'ко йак |бур'і то ў |л'іс'і
 ло'мло / то йшоў до |фештор'а / |в'ібраў кв'і'ток на дв'і ни'д'іли ци на
 |тиж'ін' таї запла'тиў / таї йшоў со'б'і пле'чима зби'рати на во'гон' таї
 |нести до'дому (Лж); побереж'ник буў соко'тиў л'іс / в'ін обго'рожуваў / в'ін
 там хо'диў / в'ін побереж'ник / буў |фештур' голоў'ний (СтВ); побереж'ник /
 охра'нител' л'іса (Мм); ка'зали на |того |фештор' / а тої / шо буў та'киї
 ти'пер йак ди'ректор' л'іса / то ка'зал цеї попереж'ник цеї шо |пази / а на
 |того ка'зали |фештор' (Мх); буў ї дер'жаўний л'іс і па'ни |мали л'іс то це
 во'ни |тожи наїмали ну кот'риї пан со'б'і маў с'войі си'ни то їго си'ни

хо|дили і ди|журили а кот|рий ни ма|ў то на|їмали / на|їмали цих л'у|диї // за
 Ри|мун'її ка|зали паду|рар' / те|пер л'їс|ник (БП).

‘наймит’: їде / йак то шо на|їмиси / ти|пер л'уди си розі|їж':ейут /
 ди|тино / ти|пер їе мож|лив'їст' / а то|ди це їс'о ї си|л'ї (ПДВ); на|їмит
 ка|зали тої шо їс'о ї|р'емїа ро|би|ў там / посто|їан:о то ка|зали шо в'їн так
 йак на|їмит (Мх); пан ма|ў по|ли / ї него ро|б'їтники ро|били / в'їн ху|добу ма|ў
 / до|яр'ки їшли до него до|їїти / а хто не ма|ў ко|рови / за р'їк поро|би|ў на
 л'їто в'їн то|б'ї ко|рову да|їе / да|їе то|б'ї зер|на / би ти |мала чим
 Perezumu|вати // так шо це так л'уди ро|били / |була приби|рал'ни|ц'а /
 приби|рала їс'о / в'їн її пла|ти|ў / п'рала / |мила і їїсти їїм ва|рила (Бл); то
 |були с|луги / пан да|ва|ў їїм та|к'ї хат|ки / таї во|ни нази|валиси с|луги у |пана
 |були (Нп); у |пана ни да|вали їїсти / лиш са|мим с|лужникам (Ус); у пана йак
 їшли / на|рим'їр / д'ї|чата х|лопц'ї / проса|п'на / то це лиш за г'рош'ї / а ц'ї
 шо ро|били фор|нал'ї / то ц'ї |мали га|ранти|їу / два|нац'їт кил з|б'їж':а у р'їк
 / морг при|с'ї|їку / |тайак приса|диби нази|ва|ўси при|с'ївок / дв'ї ч|вертки дро|ў
 / дв'ї |ф'їри со|ломи Це вони так домовлялися? це бу|ў та|киї |обишчїї дого|вор
 |так йакби у |наших |селах / у Івано_Фра|н'ї|їск'ї |области / це хто у дво|р'ї /
 ф'їл'варок це дв'їр (Зб); на|їмичка / |пан'а її так їби|рала! / ми ма|л'ї їдем
 во|ди до ж'уркача / а |пан'а |види йак їд|ут д'ї|чата ве|ликі їб|ран'ї |фаїно і
 їже ку|пуйи їс'о т'ї с|воїї на|їмиц':ї / по|дарок (Дб).

‘наглядач’: бу|ў та|киї йак |зараз |кажут брига|д'їр / о|коман (Мх); ма|ў
 за|в'їду|ючого / на|їт' |мами брат бу|ў у |пана зам'їсни|ком / ти|пер
 брига|д'їр' а то|ди їа ни з|най|їу йак си нази|ва|ў (Ус); о|таман / заста|їл'е|ї
 ро|бити (Вс); ур'е|до|їник / по_пол'ски жонц' / ур'еду|ва|ў / еко|ном бу|ў д|ругиї
 це бу|ў жонц' (Зб); ва|тага тайак упра|їл'айучиї бу|ў / їшли на Стру|їж'їнске
 |наш'ї / таї в'їн с|кажи од|ному ха|з'айїнови / шо п'їди ми|н'ї ї село і в'їз'їми
 там |дес'їт' ро|бочих ми|н'ї т|реба / в'їн при|ходи йак брига|дир |зараз /
 ва|тага ка|зали (Мш); та|киї у |пана а|коман в'їн нази|ва|ўси / в'їн в'їхо|ди|ў на
 горб у л'їс'ї таї кри|чит / гоп_гоп! / до ро|боти / до |пана бура|ки са|пати /

пан |к'іл'ко_к'іл'ко |рошиї пла|тит! / а |л'уди йшли / бо то |рошиї т|ре |було (Нп); прихо|диў до нас чоло|в'ік з О|дайї / то су|с'ідне си|ло / і прихо|диў на го|ру кри|ч'еў / по |к'іл'ко_то по |к'іл'ко на ден' плати|мо / хо|д'ім до нас ро|бити! / ну і |л'уди зби|ралисї |деко|тр'і / кот|р'і |мали ко|ли таї то йшли до |пана ро|бити // і ў |пана ро|били / там |кажи шо / і |робл'а ден' |веч'іром пла|тили // ну то |були ри|мунск'і |рош'і / пла|тили д|вац'ік' і |пйет' |лийіў / т|риц'ік' |лийіў / |д'іти йшли |разом з |ними / кот|р'і |мен'ч'і ста|вали на кам'ін|ц'і / а|би |були |вишч'і на р'іст / а|би ў|з'ели |рош'і |добр'і (Вс).

‘візник’: в'із то йе в'із / а |ф'ірман |йїде на |ф'ір'і (Бл); ф'ір|ман'іў |було ба|гато / бо |були |газди та|к'і шо |мали с|воїї |кон'і / |ф'ірман / йак |йїхаў / то |ф'ірман (Лш); к'і|р'іїник / ўс'о ўрем'а ў к'і|р'іїу / в'і|йї|хали / дес' по|йїхаў да|леко / ў к'і|р'іїу / по|прос|тому по|йїхаў по|їхав ў к'і|р'іїу (Мш); во|на |в'ішла на до|рогу / |пани хо|д'ім до |мени моло|тити бо м'її чоло|в'ік по|йїхав ў к'і|р'іїу ни|ма ко|му моло|тити (Рд); ти|пер за |руских йїз|довий (Вс), а за |руских йїз|довий ка|зали (Лж).

‘шинкар, власник корчми’: во|ни то даў|но во|зили са|м'і / во|лами |дериво з |гор'іў і пок|лали ї та|ка |була тут то / но таї |була |дуже б'і|да / бо тої / шо маў |поле / таї там проп|ваў |чисто / жид буў кори|мар' (Пдв); |була |корима / хо|дили |л'уди |пили / чоло|в'іки пйут |ж'інки / |ж'інки шчи чоло|в'ікам йїсти но|сили до |корими / шчи прини|си йо|му |йїсти / в'ін шчи до|дому не їде / кори|мар' / то і чоло|в'ік буў / і |ж'інка |була / то та|ке |було (Нп); трак|тир / н'і|шоў ў трак|тир / це йеў|рейї особ|ливо |мали ц'і трак|тири (Мш); жи|ди! де так / йак ти|пер та|ке поро|били?! |дуже так зро|били / на ц'ім за|кутку |дуже так |л'уди по|пилисї / шо наї Бог бо|рони! ц'і|лий кут |л'удиї про|пало / пйут (СтВ); |були |корими / шо го|р'іўку три|мали / |б'іриши жи|ди три|мали / тургу|ваў го|р'іўкою таї чим там приво|зиў таї тургу|ваў / так со|лиў / так |нафтоў / так ус'о (Вс).

Що означає “робити на третину”? з|найїш йак за тре|тину? от бе|ре гек|тар' куку|руз'іў са|пати / от тої |с'їїе і о|ре / там ўс'о зас'і|вайе / ти

лиш бє|реш са|пати і са|пайєш тої гек|тар' раз д|ругий раз і т|ретий раз
заста|ї|є|ї / і восє|ни |майєш |в'їж'єти і полу|пити і на три |куп'ї под'ї|лити /
то дв'ї |куп'ї їму |було / од|на ту|б'ї на|лежала / о|це та|ка |була / то
ищи|талоси за тре|тину (Кд); тре|тин:ики / ц'ї шо са|пали тре|тину б|рале
х|л'їба а т'ї шо си наї|мали ну та си наї|мали там приї|ш'о|ї чоло|в'їк п|лачиси
шо ни |майє х|л'їба ни |майє ку|руз'ї|ї то там да|ї ха|з'айїн до |кого в'їн їш'о|ї
са|пати д|вац'ат' поєт' к'їлог|рам |зерна ку|руз'ї|ї чи там пиш|ниці'ї ци там
шо і в'їн їш'о|ї за то |їже са|па|ї (Др).

‘сапальник’: тої шо са|пайє / то |кажут |сапал'ник (Мх); са|пали за
г|рош'ї / шосу|боти пан г|рош'ї в'їн|лачува|ї / з |гор'ї|ї при|ходили |сапал'ники
(СтВ); газ|да со|б'ї к|лика|ї |сапал'ник'ї|ї / кот|рий їде за моло|ко то|б'ї
са|пати / а кот|рий їде то|б'ї за му|ки т|рошки / |тому соло|нини |даєт
газ|дин'а (ПДв);

‘лупільники’: у к|с'онза нава|рили |каш'ї з моло|ком і бара|бул'у
ко|лочену це да|вали лу|п'їн:иками / т|рохи за|п'їдло / це |їже критику|вали
к|с'онза (Ус); лу|п'їльники називалиси / а |їак са|пали |сапальники (Нп); |толоку
к|ликали / |цєго |вечора |їа к|личу / і то |лупим |ц'їлу н'їч / і там п'їч
за|машчу|ї боршч / |начинка / |голубц'ї пове|чер'айут / |рано до|дому си
роз|ход'є / а|ц'їлу н'їч |лупїє (ПДв); лу|пили са|м'ї ден' в'їд дн'а / ден' в'їд дн'а
/ а восє|ни то хо|дили |лупл'їн:ики лу|пити / таї |їак |їа |майї ку|руз'ї|ї ба|гато
/ з|везли ку|руз'ї|ї / во|ни ж ни |можут си|д'їти з|вернен'ї / бо во|ни си
заг|р'ї|їт т|реба |було при|в'їз / звер|ну|ї / лу|пити / а |їак н'є розторц|увати
стор|цом пок|ласти // таї со|годні |їа їду до |того / а |зайтра до |того / таї
зби|рутси зо ш'їшт' та|ких д'ї|їчат / х|лопц'ї|ї / таї со|годні їде|мо до |теби
/ а |зайтра до |теби / а по|зайтр'у до |теби // і їдут у|веч'їр в'їд |ос'моїї
го|дини до два|нац'їтойї / |лупїа і |файно |корист' з|робїа / на|лупїа ку|руз'ї|ї
// так |л'уди приспособ|їалиси / а|би |поли зро|бити / а|би ни ли|шати / би
дарму|вало / н'їх'то не ли|ши|ї н'їг|де / би дарму|вало // і н'їх'то не ли|ши|ї
|поле / |шоби ни |в'їжа|ї а|бо ни з'їб|ра|ї / |цєго ни |було / це ти|пер |диво|чудо
с|талоси (Лж); приї|шли на |толоку / у си|л'ї ро|били то|локу / з х|лопц'ї|ї /

д'іу'ч'ет / зби'рали на то'локу / та госпо'дин'а ўже р'іхту'вала там в'і'ч'ер'у /
 / голубц'і' |начинку і то ўс'о остал'не / і тог'ди го'р'іўка йіх при'ймайут /
 ку'рузи з'везли з |пол'а ўс'і ў куп'ках / по ш'тири с'нопи у куп'ках і тог'ди
 б'рали лу'пили / а куру'зину ок'ремо скла'дали (Зб); |кождий со'б'і лу'пиў / то
 ўже за чит'вертий ци за п'ятій |корец лу'пили / от на'луп'яа |куну / тог'ди
 |кошиком |м'ір'айут / ш'тири кошики йо'му / а о'ден |кошик со'б'і (Лш);

‘женці’: у нас жен'ц'і пан наї'маў (Ус); а |б'ілий хл'іб / пше'нищу да'вали
 за сно'пи / йшли |жати |каже за сно'пи / жен'ц'і |жати йшли за сно'пи /
 |б'ідн'і |л'уди йшли за сно'пи |жати / за сно'пи у |пана да'ваў пше'нищу за
 |семий сн'іп / ўйа'зати с'ім сн'іп'іў |семий |того чоло'в'іка / шо жне / а
 |панов'і ш'ішт' (Лж); |наїт' / ди'тино / ро'били за ку'сочок х'л'іба / щоб
 у'веч'ір пове'чер'ати / а |декотр'і / йак та'к'і добро'сов'існ'і / то там |дали
 на ку'лешу / |дали му'ки ї'койіс / |дали ї'койіс т'р'ішки соло'нини / шос таке'о
 |дали // йак ти при'ішоў млинку'вати / бо жни'ва си за'ч'ели / но млин'куйеш
 |ц'ілу н'іч / бо уд'нину не'ма мож'ливости / бо |сонце з'р'іє там то / і в'ін
 і'де на жни'ва со'б'і / бо в'ін |маїє // З |гор'іў при'ход'е гу'цули при'ход'е на
 жни'ва / жен'ц'і / но таї'п'рийдут до |того таз'ди / ўже во'ни |тамен'ки ў
 |него і йі'д'е і сп'іє і ўс'о / їдут ра'нен'ко / |досв'іта їдут |ж'ети сер'пами /
 скла'дайут у ко'пиц'і / у кла'н'і ка'зали даў'но / у п'іўк'лан'і / пійт'нац'іт
 с'ноп'іў це п'іўк'лан'і (Пдв).

‘молотільники’: т'і / шо моло'тили ру'ками / |ц'іпами моло'тили то
 моло'т'ільники // |були маши'ни та'к'і / нази'валиси моло'тар'ка / |али то
 ўруч'ну |б'іриши / во'ни кру'тили тої дви'гун / к'лали |кон'і / та'киї буў |к'ірот і
 пас_ма'шиноў го'нили |кон'і і кру'тили тої |к'ірот і моло'тили (Ош); хо'дили
 до моло'тар'ки ро'били / молотар'ки |були / там ро'б'ітники ро'били |коло
 моло'тар'ки / ўс'о за з'рош'і (Ств); моло'тили / таз'да |борше са'мий / а там
 од'ного то / то даў'но ни |було так / в'ід'так уже о'дин зро'биў ма'шину
 с'войу / так шо маў ма'шину // ўже в'ін йшоў до цих |душчих |газд'іў / йшоў
 ўже моло'тити / за що в'ін моло'тиў ни |годна йа ска'зати / йо'му пла'тили
 (Пдв).

‘кухарка’: таж йа хо¹дила д¹вац’іт’ / рок’іу кухар’¹ками ро¹била! но! / йа д¹вац’іт’ о¹ден р’ік ¹кухар’ка / ро¹била по ш¹тириста л’у¹диі / по т¹риста л’у¹диі од¹на ¹кухар’ка / а то ¹дал’і прихо¹дили по¹мочники / прихо¹дили / по¹може таї п’іш¹ла до¹дому / а йа то ўс’о руково¹дила / ¹моя голо¹ва (СтВ); йак при¹ход’а до ¹Русова ¹маму го¹дити у кухар’¹ки / ¹вуїно би¹р’іт с¹вого че¹р’іня т¹рохи / че¹р’іня це кул’і¹шарник ма¹к’ітр’а / це та¹к’і горш¹ки на моло¹ко (Ус).

‘пастух’: ¹череда ¹була / пасту¹хи ¹пасли / пас¹тух (Мш); ¹кожде ¹пасло со¹б’і са¹мо / ок¹роме / за моту¹зок таї ве¹ло / таї там йе суг¹лоби / таї¹пасло / бо та¹кого па¹совиска ни ¹було / ни ¹було пасту¹ха / ¹кожде со¹б’і ¹мало с¹воїі д’іти / ¹мали с¹воїе то / ¹мали ¹наш’і л’уди ди¹леко на зб¹родах пот¹рошки по ку¹сочков’і ¹того ¹пол’а / та¹ке / шо во¹но ¹було лиш / то шо мож ¹було ко¹пати / і та¹ку ¹йаму розко¹пали / таї ¹цего ¹року ту ¹йаму ¹в’ікопали / ¹в’ісушили і при¹везли до¹дому / а там ўже ¹в’іуц’і ¹пасли ¹дал’і на т’ім (ПДВ); ¹пасли ¹д’іти і пас о¹ден чоло¹в’ік / ва¹кар’ (Лш); у нас буў о¹ден чоло¹в’ік / то ка¹заў їду вакару¹вати / з¹начит ¹пасти ко¹рову (СтВ); да¹вали ¹в’іуц’і д’іі¹н’і ў д’іі¹ник кот¹р’і лиш до¹йілиси / да¹вали за¹д’іі ро¹били / ¹к’іл’ко ўже там ¹маїе та ¹в’іуц’а / узн¹авали ¹к’іл’ко в’ід од¹нойі в’іуц’і б¹рати і то ўже нас ¹кождиі с¹воїі ¹в’іуц’і / ¹к’іл’ко йо¹му т¹реба моло¹ка заб¹рати / чо¹бан буў у¹р’едниі / то ур’едку¹ваў тим / в’ін йіх не пас (СтВ); ¹тоже ¹пасли л’уди ¹мали / а по¹том коли т¹реба ¹було до¹йіти йіх т’і йаг¹н’ета в’ідлу¹чили / шо ро¹бити т’і бузи / то да¹вали до с¹тини / тої хто там ур’едку¹ваў назі¹ваўси чо¹бан (Мх); зби¹рали таї їдут ¹пасти до о¹дайі / ¹в’іуц’і зго¹нили ў о¹дайу таї¹пасли до ¹осени / в’іби¹рали чоба¹на / чоло¹в’іка / таї чо¹бан пас / пас ¹в’іуц’і / до¹йіу і так по¹очеред’і л’уди со¹б’і б¹рали моло¹ко (Лж).

‘ветеринар’: то ¹були с’іл’с¹к’і та¹к’і / шо во¹ни ни ў¹чилиси ў ш¹кол’і / ¹али при¹родн’і ¹були / то буў о¹ден ли¹шен’ чоло¹в’ік та¹киі / до л’ікар’а це ни ка¹зали н’ічо / лиш по фа¹м’іл’ійі ка¹зали (Брд); от забо¹л’іла йа памй¹а¹тайу в’іуца / таї йе та¹к’і / шо т¹рошки розу¹м’ійут / йак ветерина¹р’ійу так? ўрач / ветери¹нарний ўрач / шо ху¹доба (Мш); ¹дохтор’ / в’ід ху¹доби ¹дохтор’ /

в'ін йак |дохтор' / ўже ї каст|руйе па|ц'е ї |л'ошки / і пац'уч|ки // ў нас у си|л'і
ни |було та|кого / з Стеце|ви / з д|ругого се|ла / |в'іди з |цего си|ла / а ў нас
ти|пер ўже йе |б'іриши тих х|лопц'іў / шо си пона|учували (ПДВ); дох|тор'і /
|дохтор' ти|пер |кажут / а ко|лис тир|герц ка|зали / даў|но так нази|вали
(СтВ).

‘різник’: ро|биў мйас|не / но ни |кождиї це знаў / |були декот|р'і та|к'і /
шо з|нали то ўс'о оп|равити до|пустим / |опшем / р'із|ник і ўс'о (Мх);
маче|лар' / це в'ід ру|мунского с|лова / мачала|руйе (СтВ)

‘садівник’: го|родник / бо в'ін |майе го|род / а сад сад'іў|ник / град'і|нар'
(СтВ); буў ог|родник о|ден / шо в'ірошчуваў ў |огрод'і к|в'іти / ру|жарн'а
|була (ЛЖ); буў о|ден та|кий |в'ібраниї чоло|в'ік / шо да|ваў р'ад / буў та|кий
в'ідпов'і|дал'ниї (Ус); ни |було |сада та|кого у |пана / |були че|решн'і / |вишн'і
таке|о і дес по |йаблукови / |али ни |було спец'і|йал'но / шо в'ін маў с|войу
|должност' (Зб); сад'іў|ник / ў |нашого |пана |дуже |гарний сад буў /
з|нишчили / сад'іў|ник це тої шо за|в'ідуваў |ц'ілим |садом / а ўже кв'ітн|кар
/ в'ін у|же розби|ваў к|лумби там / до|рошки ро|биў / са|диў кв'іт|киє (Рп); ў
пар|ку тут у нас |була ро|жарн'а там |наїт' |рози цви|ли зи|моў та|к'і
|жоўт'і |файн'і / там ў|с'ака ро|с:ада |була / пир|чица поми|дори но а |роза
та|ко |тайак |хата таку|во цви|ла і зи|моў і вис|ноў |жоўт'і та|к'і кв'іт|ки
па|хушч'і (ЛЖ).

‘мисливець’: о|хотник / |кажут о|хотник / м'її |тожи чоло|в'ік
о|хотник / хо|диў стр'іл'аў заї|ц'і каба|ни / шчи руш|ницю ли|шиў ў|нукови /
во|на хо|дила ў |К'іцман' пере|писувала руш|ницю з |тата на Ро|мана і |Роман
|майе ту руш|ницю / в'ін ни |ходи н'і|куди (Др); то ни хо|дили ко|лис / то
ви|лик'і |л'уди хо|дили восе|ни |зайац'іў |бити / о|хотники (Кп).

‘рибалка’: риба|ки / а|ди і |нен'о м'її у ни|д'іл'у / там су|с'іди /
два_три_ш|тири / гай! на |рибу / би|рут ка|валок |тайак п|лота / п|рут'а
|в'ігород'а і у |роги то і їдут ш|тири |л'уди / спус|кайут ту |л'ісу / два їдут
в'ід во|ди / два з |цего |боку / а два |б'ігайе з напад|ками / |л'ісу |т'агнут у
во|д'і / а |риба т'і|кайе / а т'і наўпе|ред |л'іси з напад|ками / т'оп! хан! / і

в'ісипи // прине|сут |риби / та|ї|д'іл'аси то|ў |рибо|ў // |али |можна |було там / де |панске |було в'ін не позво|л'а|ў // |йак за|б'ігли к|рад'ки / |шоби ни |вид'іли / то |добре / а так то ка|ра|ў пан за то / |йак |п'іде на |йо|го б'ік (Лж); п'іш|ли |рибу ла|пати / |ўже рибни|ки п'іш|ли (Бл); у нас та|кої| р'ічки не|ма великої / |шоби у нас тим зан'і|малиси / но |йак с|казати / риболо|ў (Мх).

‘робітник’: у нас ни |було н'і|йаких за|вод'і|ў / |ў нас ни |було тут за|вод'і|ў / так |йак то |є / |шо там то / то |шо |ўже д|р'ішч'і |робит / а там за|вод то |робит / а там то / а там то // то |шо |є |ў За|луч':у |ў нас там / то |ўже |мебел'ний си бу|ў утво|ри|ў / на |него так ка|зали |мебел'ний так |шо // |али |також во|ни б|рали с|воїх л'у|ди|ї / а |цих ни брали // в'ід|так |ўже / |йак за|йшли |руск'і / та |ўже ко|ли на|род за|ч'е|ў хо|дити туд|а|во за К'ірово|град // та |в'ідти |ўже приве|зе |тону_дв'і зб'і|ж':а / |це |ўже та|ке ве|лике / |шо |дужи! / ну і ти|пер |ў нас |л'уди си порозі|ї|ж':ели |дужи ба|гато гет ск|р'із'. (ПДВ); |робит от / на|прим'ір |була у нас |фабрика / жи|л'ізна до|рога / з |фабрики і жи|л'ізної до|роги |л'уди іш|ли на |пенс'і|у // |була грошо|ва оп|лата і на |пенс'і|у ішли / ну |фабрика / |фабрика т'ут'у|нова (Зб); да|ўно ни |було / хо|дили |ў за|р'ібки / на шт|рику / |ў фабр|ики // |роби на ро|бот'і |ў |м'іст'і / роб'іт|ник (СТВ).

‘залізничник’: до|пустим |йак т'і|о |шо |робл'ат ре|монт / так |йак |зараз по |ц'ілі |л'іній / но то нази|ва|ўси брига|д'ір зи|л'ізної до|роги / об|ходчик |це то|ї / |шо |ходи пров'і|р'а|є / ро|боч'і за|л'ізної до|роги (Мх); бан|маїстер / роб'ітни|ки / |були в|р'емен':і роб'ітни|ки |ў |него |ї штан|тов'і / |ц'і |шо у штат |цей|ї |частини / |ц'і штан|тов'і / т'і |шо |ўр'емен':і м'іж тим / ко|ли не|ма |шо т|реба |помоч'і / то|д|и во|ни бу|ва|ють / а т'і штан|тов'і / то во|ни |є там // |л'ін'і|у попра|ў|л'ели / обби|вали / |шо т|реба / п'ідби|вати / шви м'і|н'ети / ро|бота |шла / во|ни |мали та|кий в'і|зок со|б'і і хо|дили / п'ідво|зилиси со|б'і / де |є ро|бота (СТВ); |парт'і|а |була / |л'уди |були / |тайак брига|д'ір / ма|ў в'і|зок там |к'іл'ко |ци |дес'ім' |ци п'іет' |л'уді|ї / з|найу |шо м'і|тато при |кол'і|ї бу|ў вес' |час (Шп); чо|лов'ік бу|ў при |кол'і|ї |ї|ї / Коша|р'ук нази|ва|ўси // во|на по|тому ли|шиласи з д'іт'і|ми і ни в'ід:а|валаси /

бо ни хо¹т'іла ¹пенс'іу ут¹ратити / бо йак¹би си в'і¹д:ала / то ¹була на ¹д'іти ¹пенс'іу ве¹лику ни б¹рала / тог¹ди ни ¹було ¹пенс'іі н'і¹кому / лиш кол'і¹йов'і ¹мали ¹пенс'іу / хто на ¹кол'іі ро¹биў (Лж); цеї при ¹кол'іі / кол'і¹йовец / та¹киї їде ў об¹мотках тог¹ди шч'е ў об¹мотках хо¹дили / чис¹тен'к'иї їде з ро¹боти / пе¹ребраниї ¹кашкет чо¹тири¹кутний та¹киї (Ус).

‘ті, хто працювали на полі’: ланко¹ва / ўже комсо¹мол'ц'і п'іш¹ли са¹пати // ¹були с¹а¹м'і г'іў'ч'ета / ¹було чо¹тири ¹ланки і ўс'і ¹були комсо¹мол'с'к'і // ¹моїа ма¹ма ¹були у ¹ланц'і / ¹али ўже до с¹таришх на¹лежали / ўже ни ка¹зали на них комсо¹мол'ц'і (Ус); це йа п'іш¹ла ў ¹жоўтни на ¹пенс'іу / з ¹го¹дини ни ро¹би¹ла ўже н'і¹де // ¹цилу ¹зиму ўже йа ¹була ¹дома / а на¹весн'і п'іш¹ла ў ста¹ру ¹ланку / то ¹була ста¹ра ¹ланка / шо са¹м'і пенс'іо¹нери ро¹би¹ли / ланко¹ва пенс'іо¹нерка ¹була // і так ми ро¹би¹ли // но / ¹к'іл'ко йа там ро¹би¹ла? // зо ш'іск' ¹с'ім ¹рок'іў / ¹б'іриши н'е (Мм).

‘перевізник’: чо¹бака ¹була перево¹зити / чоло¹в'ік в'і¹д чо¹баки / ¹були клад¹ки / перехо¹дили ¹через к¹ладку ¹л'уди (СтВ); чоў¹нами ¹йіхали / це ни ка¹зали / лиш п¹роси таї в'ін переве¹зе / таї там да¹дут г¹рош'і / а ни ¹було ¹назви (Брд); то ¹була ¹чайка / та¹ку ¹мали ¹чайку / дес йак хтос ў Тр'іцу / пере¹важно ў чоў¹ни перево¹зили / ¹була г¹ребл'а ¹тайак ¹дамба / шо ¹воду припи¹ралоси і по т'і г¹ребл'і йшли (Зб); пери¹в'ізник / ¹л'уди йшли ў ¹поле то з¹начит ¹ф'іра захо¹дила ў по¹рон і йак ко¹ли при¹пало ци од¹на ¹ф'іра ци дв'і ци три ци ш¹тири то ¹разом ішли ў по¹рон йак ш¹тири ¹ф'ір'і / ¹б'іриши йак ш¹тири ¹ф'ір'і ни йшло ў по¹рон / ¹али пери¹в'ізник м'іг ¹везти ли¹шин' од¹ну ¹ф'іру і дв'і і три ко¹ли во¹на йшла на тої б'ік ў ¹поли то в'ін при¹в'із ци ў ¹поли ци з ¹пол'а (СК).

‘торговець’: йак чим тор¹гуйут / йе шо тор¹гуйе ху¹добоў ку¹пец // ¹були ма¹лен'к'і / склеп ка¹зали скле¹пар' шо три¹маїе ту ¹хату / шо ўс'о там до¹вози то назі¹вайеси скле¹пар' / шо ў ¹него йе склеп (Мх); а¹ди наш г'ед'о ¹були голо¹ва коопера¹тиви і прода¹вец / бо ни ¹було ко¹му шо ро¹бити / йо¹му ка¹зали голо¹ва коопера¹тиви / а то прода¹вец таї ўс'о (Бл); лаўка / в'ін маў с¹войу ¹лаўку / ¹назва йшла с'іл'с'ка / йак його з¹вали (Мш); ба¹ришник

бари|шуйе (Вл); те|шеф|тар' те|шеф|туйе (Лж); ў ма|га|зин'і буў бум|бак з
 Ф|ранц'ійі і з |Англ'ійі / жи|ди приво|зили / |попри гос|тини|ец / |як |е в'ід
 гота|р'а з од|ного |боку і з |другого |боку / ус'о жи|д'іўск'і ха|ти |були //
 |Божі! // то та|к'і ма|га|зини ве|лик'і |були / бумба|к'іў / ўс'ого / што|ф'іў /
 турпа|н'іў / шо ти хоч там |було ў ма|га|зин'і / |наіт' з |йіди |було по
 ма|га|зинах / а|ди |типер |наіт' |того ни|ма н'іг|де //|сорок і |першого |року
 розформ'іру|вали ўс'і ма|га|зини жи|д'іўск'і / жи|д'іў |н'імец заб|раў /
 ма|га|зини заб|рали |руск'і // |шчи з|найеш шо ка|зали? / заб|рали / та то
 ма|га|зин'іў |було! // н'іш|ло то ўс'о у маши|ни і у |Рос'ійу н'іш|ло // ка|зали /
 што|фа / што|фа / што|фа н'іш|ли ў |Рос'ійу / а |в'ідт'іў / с|п'ічк'і_ма|хорк'і
 / с|п'ічк'і_ма|хорк'і (Лж).

‘польовий сторож’: тої шо хо|диў по |пол'у жи|тар' нази|ваўси (Мх);
 сторо|жі |мали колибу кир|ницю / соко|тили |поле (Лж); сторо|ж'і |були
 та|к'і / коліс |було с|вое |поли / ни кол|госп / то буў с|торож / шо|би ни
 к|рали / сно|ти |були / би ни к|рали / і да|вали йо|му по два с|нопи в'ід ка|валка /
 то це с|торож буў (Брд); ох|ран':ік |пол'а / лано|виї / а за ру|мина |каждий
 с|вое і не |н'іде ї не ўкра|де // о|го! |як|би ўкраў / ўкраў |курку / то |вод'а
 се|лом і ў бара|бан бйут / |вод'а се|лом / і срамо|та за то / ў нас так і
 нази|вали чулу|в'іка |Іл'ко |Кур'ачиї / то|го шо в'ін ўкраў |курку у л'у|дини /
 за|л'із ў кур|ник і ўз'аў |курку // тог|ди |де ўпе|ред / бйе ў бара|бан // а йо|му
 |курку суда|во пок|лали / о|так сра|мили (Мш); с|торож / а ў |поли пол'о|виї
 (Нп); пол'о|виї / сп'і|вали ми баху|ри / пол'овиї в'ід ку|риї / а |яа в'ід ху|добі / а
 ми |тому пол'о|вому таї по|ломим |ноги // ўни варту|вали |поле і |йім да|вали
 пол'іш|чину / ни пла|тили з|рош'і / в'ід |кожного ка|валка |кожний газ|да
 да|ваў пол'іш|чину / при к'ін|ци во|ни |мали пол'іш|чину (Зб); в'ін |пазник / в'ін
 |пази |поле ск|р'із' (Тр).

‘солдат’: |як рек|рута не л'у|бити / |рекрут моло|ден'киї а ў рек|рута
 |поза |пойас |цукор соло|ден'киї (Лж); х|лопец |як |шоў ў |арм'ійу / нази|ваўси
 рек|рут / та|к'і сп'іван|ки |були |файн'і за рек|рут'іў (Лш); н'ішоў за

жсоўн'іра / 'жсоўн'ір та'кож ка'зали / 'али 'б'іриши сол'дат / 'али йа ўже
'жила ў цеі в'ік мос'коўскі (Ус); сол'дат / 'жсоўн'ір ка'зали (Нп); п'ішоў ў
москал'і (Мш); новоб'ранц'і / йак 'майут йти до 'вос'ка / йдут до 'вос'ка
новоб'ранц'і (Брд).

‘прикордонник’: ў них спец'і'ал'но 'були тран'і'чери / це ў них ту'то
кор'дон буў / це йа в'із'іму 'того шо йа 'б'іл'ше за ру'мина з'найу / буў оту'то
'даже б'лиз'ко кор'дон // у них бу'ли тран'і'чери / на кор'дон'і / 'зараз
прикор'дон:ики // а тог'ди Дн'іс'тер буў ну / от ра'н'іше ко'нопл'і мо'чили /
з'найіти / то ми б'рали 'дозв'іл / 'мама / йа 'помн'у бе'ре 'дозв'іл / йде до
'шефа / бе'ре 'дозв'іл / а так нам не розр'ішали // по ту с'торону бу'ла
Хмел'ниц'ка 'област' /там ўже бу'ли 'наш'і / а тут буў ри'мун // А якщо б
перебратися з одного боку на другий? о! то Боже сохр'ані! / ми 'дажи ни
'мали п'рава о'то 'дивимс'а / там ко'сар'ка з'разу / там пра'ц'у'йут во'ни / ў
них ўже кол'госпи бу'ли / а то не дозво'л'али / шоб ми пере'гукувалис'а бо
по'лучиш (Мш); слу'жили так йак 'зараз ў погра'н'ічн'і 'зон'і це то ка'зали
погра'нишник на 'него / і так ко'лис ка'зали / а'бо йе о'то шо 'зараз то
тан'к'іст'і / но 'танки тог'ди ни з'найу то / 'али ка'зали / шо ў артил'ер'ійі /
в'ід ка'нони артил'ер'іст (Мх); тран'і'ч'ери / ри'муни пат'рул'у 'мали /
тран'і'ч'ери тут си'д'іли / пат'рул'у Дн'іс'т'ром би ни йшли на□тоі б'ік / а
там пол'аки / а т'і пол'аки ста ни прихо'дили (Брд).

‘музиканти’: музи'кант / хто на 'бубин'і / хто на ск'рипку / хто на то /
ни ка'зали н'і'йак / лиш ка'зали / шо музи'канти г'райут таі ўс'о (Бл); 'тато
граў на трум'бон'і / 'були / шо на ск'рипц'і г'рали / на 'цимбал'і г'рали / бас
буў ни 'буб'ін' / ба'с'іст / трумбо'н'іст / цимба'л'іст / скри'пар' / шо граў на
ск'рипц'і (Нп); музи'канти / скри'пар / ск'рипка 'кондак / цим'бали / клар'нет /
сиксе'фон / бас / 'бубен / г'райе на 'бас'і (Зб); цеі шо на 'бубн'і / на цим'балах /
ба'с'істий / цимба'л'істий / ти'пер ўже ўс'і 'разом сп'і'вайут / а ко'лис
скри'пар' засп'і'вае / а во'ни 'поза ним (Ус); музи'канти / тоі у т'рубку / тоі
ў кл'ар'нет / тоі у ск'рипку г'райе скри'кар' / а тоі гор'н'іст / а тоі гор'н'іст
це тоі / шо т'руби ў 'вос'ку / т'руби / а т'і ўс'і си зб'і'гайут / ко'ли т'рубит

гор¹н¹іст (СтВ); тро¹йіст¹ і му¹зики / ск¹рипка¹ бубон¹ цим¹бали (Вв); руж¹ниці¹ і
ни¹ було / музи¹канти г¹рали вісі¹л'е допус¹т'ім / то бу¹у¹ мижи музи¹кантами
ици тої ка¹п'іл'маїстир / маї с¹таршиї музи¹кант / тої шо йо¹го наїмали і
йо¹му г¹рош'і пла¹тили і ўвеч'ір коли ўже д¹ругий ден' по в'іс'іл'ах то з ним
си рош¹читували / бу¹у¹ о¹ден с¹таршиї музи¹кант ка¹п'іл'маїстир (Др).

‘той, хто танцює’: коро¹л'ева / була та¹ка д¹іўчина гоно¹рова шо з не¹у
у¹с'і х¹лопці¹ гу¹л'али / та¹ка була гоно¹рова д¹іўчина (Крч); ф¹айна г¹іўчина /
п¹ерша г¹іўчина ичи¹тали / ўна ф¹айно ўб¹рана / при¹ходи // а там були ичи
ік'іс ка¹зали п¹ершиї р'ад / д¹ругий р'ад і т¹ретий р'ад г¹іўки були (сміється)
// п¹ершиї гу¹л'аў / д¹ругий т¹рох'і б¹рали / а т¹ретий ўже си¹г'іў / си¹д'іли та
пет¹рушку прода¹вали (сміються) / но а шо? си¹дит д¹іўчина / мо¹же ї¹гарна
/ мо¹же ру¹зумна / во¹на б'ідна си¹дит' си¹дит' чи¹каїе / ка¹зали шо ўна
пет¹рушку прода¹їе / танц'у¹вати не бе¹рут' / но во¹на не ў¹ход'і / не ў¹
гоно¹р'і (НСт).

‘багатий’: було п¹ару та¹ких бога¹ч'іў / в'ір¹н'іше / ну йа¹ких? ми
ичи¹тали / шо ўни бога¹ч'і / а то були п¹росто тру¹д'аги ў си¹л'і / шо ро¹били
в'ід¹ноч'і до¹ноч'і / в'ід св'ітанку до¹темнойі¹ноч'і / ти¹к'і були (Лк).

‘квартиранти’: ран'чи де п¹росит йак там х¹ата по¹рожна у йа¹койіс
ж'інки / таї п¹росит шо приї¹ми ме¹не там і йе та¹к'і ста¹рен'к'і ж'інки /
шо май¹ут дв'і х¹ат'і (Пдв); ко¹м'ірне / так шо це ни йіхне н'ічо / а ко¹м'ірне
ли¹шин' пус¹тили йіх / шо во¹ни ў ко¹м'ірне п'іш¹ли / то не йіх / али т¹рохи
во¹ни по¹жиїут / було так шо ве¹лика с'ім'йа / т¹реба було си¹ розд'ілити /
од¹н'і п'іш¹ли ў ко¹м'ірне / од¹н'і дома си¹ поли¹шали / буду¹вали х¹ату (Брд); це
ни май¹е на¹звис'ка / ц'і / шо їдут у ко¹м'ірне (Ус); ў ко¹м'ірне / но наїмали
х¹ату / ква¹тир'у / таїак ти¹пер наїмай¹ут ква¹тир'у / а то то¹жи так / ў
кого ни було / там х¹тос ни жи¹ў / ма¹ў х¹ату таї во¹ни наїмали / ў ко¹м'ірне
нази¹валоси (К); жили ў ко¹м'ірне / ў їкогос газ¹ди наїмали х¹ату то
нази¹валоси жи¹їе ў ко¹м'ірне (Зб); б'ідн'і са¹рак'і ни май¹ут де жи¹ти / таї
приї¹мили йіх (Тр); ни май¹е н'і х¹ати н'іч'о! / а ти¹пер гоно¹рово / сумку ў
рук'и / їду бо йа май¹у ква¹тир'у (Ус)

‘знахар’: *ў |гори хо|дили до ба|б’іў / г’ірс|к’і ба|би (Нп); це ўс’о з |гор’іў*
йшло / во|ни прино|сили / таї ўже бо|лит ко|гос жи|лудок / таї во|на ўже
прине|се таї да|йе то|ти т|рави // |али |л’уди даў|но л’і|чилиси са|ми /
прикла|де моло|ка квас|ного / прикла|де |оцету т|рошки / ў|сипле на кат|раник
таї во|доў по|сипле / таї при|тулит / таї то б’іл’ зби|ре / моло|ка квас|ного
зби|ре / таї так си |л’уди даў|но л’і|чили (ПДВ); ту|то |коло |мени |бабка
|жила / во|на о|б’іжуваласи йак на |нейі ка|зали во|рожка / во|на пома|гала
л’і|чити / з|нахарка та|ка н’і|йак ни ка|зали йі / |али йа |кажу шо нази|вали йіх
по|заоч’і во|рожками (Вс); у Бу|дилов’і |була та|ка |ж’інка / шо зли|вала
|олово / йак у нас |кажут зли|вала страх (Ус)

‘ворожка’: *во|рожка / ў нас ти|пер |також йе дв’і |ж’інц’і / |али од|на*
шос си закл’е|ла таї ўже ни |кидайе |картами / |али ка|зали / шо ўна ў|гадує /
а тут шче од|на та|ка |ж’інка / шо |кажут / шо ў|гадує |дужи |добре /
|дужи то |али йа н’і|коли ў |нейі ни |була таї ни з|найу (ПДВ); б|реше бре|хунка
/ |ди до бре|хунки наї то|б’і шос с|каже“ (Км); прий|шла до во|рожки / во|на
роз|кинула |картами таї поворо|жила / та ми|н’і во|на ко|лис ка|зала / шо ти
|будеш к|ласти три |хат’і за с|войе жи|т’е і так си с|тало (Лж); фа|бул’ник
шо поробл’а|е шос / |л’:а|е ў к’ір|ницю во|ди / там д’іў|ки |може йе / |може
х|лопц’і йе / та|к’і ворожби|ти (Врн); ци|ганка / то ўна у |карти во|рожи
(Км); ци|ганка / та|к’і от’і|во ци|гани борка|ш’і ка|зали то то во|ни даў|но
хо|дили |тими ко|черами |тими |ф’ірами / по два|нац’іт ф’ір / та ста|вали ў
сел’і / то де захо|диєли к|рали |кури це / а до |хати йшли во|ни |мали йк’іс
ту|ман / шо хо|т’іли б|рали / |н’іби то ду|рили / ка|зали / |али хто в’ід |Бога
|може ка|зати / о|ден Бог |може з|нати (Дв).

‘чаклунка, відьма’: *|в’ід’ма в’ідби|райе в’ід ко|рови моло|ко / перей|шла*
йак йа іш|ла з ко|ровоў / йак у|дерила ко|рову |в’іником / так до |ранку ко|рова
з|дохла (Нп).

Людина і віросповідання

‘старообрядець’: старо^віри їх не^{ма} у нас у си^л’і / али старо^віри йе так йак лину^вани т’і шо нос’ат боро^{ду} та^{ку} / то ка^жут ста^{ро}йі в’іри та то во^{на} з Ро^с’ійі переїш^{ла} су^{да} // но во^{ни} зан’імай^{ут}си б’іриши са^{дом} / во^{ни} торгу^вали з йаблу^{ка}ми (Мх).

‘людина іншої віри’: у нас ни було д^ру^{го}йі в’іри / то ти^{пер} ц’і в’іри йе / ти^{пер} ка^жут пока^йіти су^ботники / йо^{ги} їк’іс йо^{ги} (Нп); у нас було г^реко ка^{то}лики і по^л’аки во^{ни} мали римо ка^{то}лики / то за н’і^мц’і^ю була та сек^{та} бап^{ти}сти / н’і^мц’і йак їх заб^рали так по со^годнишній ден’ ни з^нали де во^{ни} бу^{ли} / їх було па^{ру} ґ си^л’і / во^{ни} аг’іт’ірували та^{ких} сла^{бо}ха^{ра}ктерних йак ка^жут руск’і із^м’ен’ік’і в’іри (Зб); пока^йіти / пій^тди^с’атники / у нас ни^{ма} їх ба^гато / і ца ре^л’іг’і^я правос^{ла}ўна (Мх); то ґ бап^{ти}сти п’іш^{ли} л’уди / а то п’іш^{ли} ґ ц’і / шо шч’е їкас і^на^кша на^зва (Бл); йе правос^{ла}ўн’і / протис^танти / йе на^зари^н’ани / п’і^тиди^с’атники / су^ботники і бап^{ти}сти (Лж); в’еру^йушч’і / а ми хрис^{ти}’і^яни (Рш); це бап^{ти}сти / це ґ ни^д’іл’у хо^д’а / а то адвен^тисти то су^ботники (Ндб); йа шчи то^б’і це с^кажу це су^бота / шо йе ти^{пер} су^ботники до штир^{на}ц’і^{то}го ро^{ку} цего ни було н’і^где / лиш було хрис^{ти}’і^янска в’іра і Ста^{ри}й За^в’іт жи^д’і^юскій / а су^боти ни було / в’і^думки цейі // це в’і^думка / а в’ішла ца су^бота в’і^д штир^{на}ц’і^{то}го ро^{ку} / обйа^вилиси су^ботники // на фаб^{ри}цк’і до^роз’і там Ту^пич:иха ста^рен’ка ж’інка прис^тала до тойі су^боти / а на тої б’ік / а на тої б’ік жи^у та^{ка} до^уга ха^{та} ра^б’ін жи^д’і^юскій п’ін / і во^{ни} с^порили: во^{на} з с^войо^у су^бото^у Б’ібли^ю / а в’ін з с^войо^у / таї с^порили д^ужи до^уго / во^{на} с^войеи до^казувала / а в’ін с^войе // в’ін по^тому ка^же ти ни три^маєш н’і Но^вий За^в’іт / н’і Ста^{ри}й За^в’іт / то^б’і т^реба три^мати а^бо хрис^{ти}’і^янство Ісуса Хрис^та за^кон / а^бо наші Б’і^бл’і^ю Ста^{ри}й За^в’іт / а це н’і Ста^{ри}й / н’і Но^вий (Лж).

‘священик’: п’ін за Ри^мун’і^ю при^{хо}ди^у на ре^л’іг’і^ю / ґже з^нали шо п’ін п^ріде на ре^л’іг’і^ю / а ґже йак руск’і бу^{ли} у по^па не в’і^рили (Ош); св’аш^ченик / о^тец / хто ка^же п’ін / хто ка^же св’аш^ченик / хто ка^же

о¹тец таке¹во (Бл); у нас буў шчи коли йа¹була ма¹й ма¹ла / то буў при¹йеж:и¹ / али¹ жи¹ли ў нас тут на квар¹тир'і у ха¹з'айіна / аўже це¹й бат'ушка в'ін нав'ерно ўже до т¹риц'іт рок'іў / то в'ін з Куче¹рова (Ндб); па¹нотец маў ста¹н'і там і в'ін маў два гек¹тари зем¹л'і / кот¹риї при¹шоў до се¹ла слу¹жити / то ка¹зали на по¹сад'і / то в'ін там жи¹ў і два гек¹тари зем¹л'і в'ін маў / па¹нотец маў на¹йма¹та / на¹ймичку / дв'і ко¹ров'і три¹мали / па¹ру ко¹неї три¹маў па¹нотец (Лж); пова¹жали св'аш¹ченика / ка¹зали па¹нотец (Іс); к¹с'онз по¹пол'ски / кот¹р'і ни хо¹дили до ц¹еркви то ка¹зали по¹ни (Зб); о¹тиц ал'бо бат'ушка / по¹ри¹мунски п¹риут (Дв); йа памйа¹тайу там де клуб у нас / так там буў па¹нотиц Радик / і ў не¹го бу¹ла на¹ім' слу¹жанка // в'ін виш¹н'і та¹ко нак¹лаў / шо ми йшли ту¹да ви¹шен' д'іти п¹р'атати / а во¹ни в¹ечором ўсе та¹ко шпациру¹вали (Кл); по¹па¹д'а та¹й доб¹роз'і на по¹на ка¹зали (Ош); ў нас ка¹жут св'аш¹ен:ик / а по д¹ругих с¹елах ка¹жут бат'ушка / а у нас ка¹жут па¹нотец (Кд).

‘дружина священика’: по¹па¹д'а / та¹й ран'иш так ка¹зали / а на д'іти н'і¹йак ни ка¹жут / д'іти шчи ма¹л'і / шч'е до ш¹коли хо¹д'е (Бл); по¹па¹д'а / ти¹пер ма¹тушка (Лк); доб¹роз'іка / ц'ілу¹вали ру¹ку йі і зарас ц'ілу¹ют (Вс); доб¹роз'іка па¹нотцева ж'інка (СтЖ); доб¹роз'іка / це ш¹ос ве¹ликого бу¹ло! вид'іли доб¹роз'іку / доб¹ри ден'! / па¹нотцев'і д'іти то¹же бу¹ли ў по¹ч'от'і / це па¹нотцева д'іўчина це ш¹ос ве¹ликого бу¹ло! / па¹нотц'іў син / а ти¹пер ўже ц¹его та¹кого ни¹ма (Іс).

‘хористи’: у нас та¹ких хо¹р'іст'іў ни¹ма / лиш там па¹ру ста¹рих ба¹б'іў шчи сп'івай¹ут / а моло¹дих у нас лиш од¹на ж'інка псал¹тиричик / шо во¹на чи¹тайе псал¹тир'і // а так ни¹ма у нас так хо¹ру / шо¹б буў та¹киї хор з¹найіти йак у д¹ругих ц¹ерк'вах / ну / па¹ру ба¹б'іў ста¹рен'ких та¹ких / та¹к'і йак йа / шч'е ма¹й ста¹р'і / шч'е ма¹й ста¹р'і в'ід м¹ени / бо йа ко¹ло них шч'е ма¹й моло¹да (ЗГ).

‘дзвонар’: паламар шо з’вони і буў д’ек / шо сп’івайе (Зб); паламар з’вони / прибирайе ў церкв’і (Вс); с’тароста йе / в’ін св’ічки продайе / в’ін в’ідкривайе церкову / в’ін і з’вони (Ндб).

‘керівник церковного хору’: даскал по’мошчн’ік по’повий / по_ри’мунски кантор’ (Дв); даскал помагайе службу п’равити / ки’руйе хором (Вс); даскал / той шо п’ід па’нотцевоў рукоў (Крч).

‘член церковного комітету’: було зо два п’ітропи нази’валиси / два л’уди / во’ни ро’били ра’хунок у цер’кв’і / по’р’адок / це л’уди / в’іби’рали / аўтус ка’зали так нази’вали / аўтус’іў в’ібрали / ни ко’го_ни’буд’ / в’іби’рали л’у’дину та’ку ро’зумну / би ни пило / би було ро’зумна л’у’дина / би була з’рамотна т’рохи / би з’нала пи’сати / чи’тати / бо то були і нигра’мотн’і л’уди (Лж); у нас йе голо’ва церкв’і / сест’риц’і ход’а помагайут там приби’рати ў цер’кв’і / б’рат’:а т’і / шо помагайут ў церкв’і це в’ід’даўна так було (Бл).

‘керівник церковного комітету’: в’ін йак ска’зати ти’пер голо’ва рив’ізі’ійной ко’м’іс’іі / в’ін так йак рив’ізор ікійс (Мх), йе с’тарший чоло’в’ік / шо в’ін за то ўс’о в’ідпов’ідайе (Кд); с’тароста – ха’з’айін церкви (Ркш).

‘чернець’: моло’дий х’лопец’ у Св’ітло’горс’кому монасти’р’і До’нец’койі обла’ст’і / це на’ім’ мойа род’н’а в’ід мого п’ервого б’рата ўнук / в’ін мо’нах / мо’нашка то’жи була ў нас / али ў’мерла у Ки’йев’і // А як раньчи казали на монахів? у нас ма’нах йе / мо’жи ви чули / тут ў си’л’і / шо в’ін то’жи ни жи’ниўси / зро’биўси мо’нахом / так си’бе присв’я’тиў (Дв); це ма’нах / в’ін ни з’найе н’і ж’інки н’і го’р’іўки н’і в’іс’іл’а н’іч’о (СтЖ); ка’лугор’і / бо у ка’толик’іў ка’жут капу’ц’іни (Лк); їду до ка у нас буў о’ден чоло’в’ік / то ка’заў їду вакару’вати / з’начит па’сти ко’рову (СтБ) їду до ка’лугарчини / до монасти’р’а (СтБ).

‘черниця’: цер’коўна / во’на ўже лиш дл’а са’мого Бога (Тр); чер’ниц’а / во’на п’ішла ў ма’нашки / ў нас йе та’к’е шо п’ішла д’іўчина та’ка моло’да штир’нац’іт’ р’ік п’ішла ў ма’нахи даўно / тут ў л’іс’і йе манас’тир і во’на

ту|да п'ишла / су|да як йі|деси та |серид |пол'а л'іс п'ід л'ісом манас|тир (Яр).

Людина як виконавець обрядодії

‘вагітна жінка’: ко|лис ка|зали ва|г'ітна / а те|пер бе|р'ем'ін:а (Брд); ва|г'ітна це те|пер'ішне с|лово / а даў|но ка|зали г|руба / а шче ка|зали так |ходи // це та|ко маї с|тарш'і / а кот|р'і маї |були кул'|турн'і л'уди маї то / то ка|зали так |ходи (Лш); ста|р'і шчи |кажут г|руба / а моло|д'і ўже н'е / моло|д'і |кажут ва|г'ітна (Гр); те|пер |кажут б'е|р'ем'ін:а / а тог|ди ка|зали г|руба // ца |ж'інка |ходи г|руба / ўна |має |мати ди|тину (МК); ко|лис ка|зали г|руба / во|на ўже г|руба / ти|пер бе|рем'ін:а а|бо шче їкос а|ну ва|г'ітна / а тог|ди це н'іх'то не ка|заў а|ну г|руба таї ўже ўс'о (Мм); ко|лис як ва|г'ітн'і хо|дили / там ва|г'ітна то ка|зали йої / а|ди ўна ўже г|руба / ни ка|зали шо ва|г'ітна / а г|руба (Зб); ти|пер |кажут б'е|рем'ін:а / а тог|ди ка|зали г|руба (Рд); |ран'чи ка|зали ў тк'аго|тк'і ў та|кому с|тан'і / а ти|пер |кажут |ваг'ітна (Ол); а |ран'чи ў|с'ако ка|зали / ка|зали шо при на|д'ійі (Стц); ни |кажут ва|г'ітна / |кажут по|ро|с'ійски бе|ремен:а / то н'іх'то ва|г'ітна тут ў сил'і ни с|каже / но |али с|лово бе|ремен:а це ро|с'іс'ке (Вв); то і ва|г'ітна |кажут / а у нас |кажут бе|рем'ін:а (Ндб); а ти|пер |кажут г|руба / бе|рем'ін:а / а ко|лис ка|зали к'еж|ка (Бн); |зари |кажут маї бе|р'ем'ен:а а|бо ва|г'ітна // |али б'іришинст'во |кажут бе|р'ем'ен:а (Ршк).

Заборони вагітній жінці: так н'іби / так во|на з|найеш та|к'е з|найеш |ж'інка по|вин:а скри|ватси т|рох'і |було так'е|во во|на |хоchi шос по|кушати |хоchi шос заба|гає шос |йісти таї так'і|во так це во|но йе ўже во|на бе|рем'ін:а г|руба то ти|пер бе|ремен:а / у|на г|руба |дати йі по|кушати бо во|на ўзд'р'іла шо там шос си |роби чи шо би |дати йі по|кушати |тойі йі|ди би во|на ни би во|на ни бо то йе так шо з|найіш н'ісл'а |того шос |робиси ни|добри |ж'інц'і так'е|во // як|шо п|роси то ни |можна в'ід|казати ни |можна в'ід|казувати / як|шо ў |теби |ж'інка бе|ремен:а п|роси а ти |кажиш шо ни |маєш то це |кажи то пойі|д'а |миши то|б'і шос та т|реба |дати шо во|на про|сила то т|реба |дати т'і |ж'інц'і (Тп); |моя |мама ўсе / бо то

зарис та^к'і розкош'і шо чириз до^{ро}гу / к'ір^ница на под^в'ір'у / к'ір^ница / ў хат'і / к'ір^ница / то во^да а йа хо^дила аж на низ до к'ір^ниц'і дали^чен'ко і б'є^р'єм'ін:а / ди^тина за ди^тиноу / б'є^р'єм'ін:а // йа брала два в'і^дра на ко^ромисло і о^дин ў ру^ки / бо м'і сила мос^ти о^ц'і пост^ройк'і йа^к'і не^буд' / то ма^ма йак у ме^ни / то Жен'ко Жен'ко / не бе^ри три каза^ни / бо йак та^ку ж'інку з^дибиш / то во^на те^бе так спас^куди шо но! йа^ку ма^мо?! но та^ку / шо ма^йе ма^ти ди^тину / бо ка^жи шо йак ж'інка то^та б'є^р'єм'ін:а йак зуст^р'інеш з тр'о^ма в'і^драми шо хтос і^де / то^та б'є^р'єм'ін:а зуст^р'іне / то ди^тина ро^диси їкас три ду^шина / шо во^на ма^ла за^духу їкус (Кп).

Заборони для породіллі: йак^шо ж'інка ўро^дила ди^тину / на не^йі ка^жут пол'їж^ница (Тп); йа пам'я^тайу да^у'но йак ка^зали то до^ма на^ро^жували / таї ка^зали ка^жут ни їди до то^йї хат^и / бо там пол'їж^ница // за^ки ди^тину не ўхрес^тили / то во^на пол'їж^ница (Стц); си^ра ж'інка / до ш'іст' ни^д'іл' во^на си^ра ж'інка, бо у не^йі ўс'ак'і ви^д'ілен'а // А тепер так ка^жуть? ну / ста^р'і ж'інки так і ка^жут (Кп); сир^ова ж'інка ка^зали ко^лис / бо йа ко^лис п'іш^ла п'рати п'ісл'а то^го ти^ждин' йак при^йш^ла з род^дому / то ме^н'і ка^же ко^ло к'ір^ниц'і од^на ба^ба / йої! ти сир^ова ж'інка / то б'і ни мо^жна п'рати (Тв); ни^йак ўже ни мо^жут ка^зати / во^на по^сл'а бе^ремен:ост'і по^вин:а п'іти до мо^литви // роз^вита во^на не по^вин:а п'іти до кир^ниц'і ни^йак / ко^ли во^на ма^ла ди^тину за^ки ни п'іди до цер^кови / за^ки ни прочи^тайе п'ін мо^литву во^на н'ікуди ни хо^дила роз^вита / во^пше н'ікуди ни хо^дила / не ма^ла п'рава // ни до кер^ници / ко^ло хат^и лиш со^б'і з ди^тиноу / да^же з до^му ни хо^дила / ди^тина не полу^чила мо^литву не хрес^тена була це до д^ругого ти^жн'а таї ди^тину по^вин':і схрес^тити (М).

Родини: то до^ма ко^лис ро^дили жін^ки / то не було род^дому // йа до^пустим з од^ним була ў род^дом'і з с^таршим бо в'ін з сорок с^емого ро^ку / таї то шче ни було род^дом'і // то шче п'ісл'а во^йни / то шче до^ма ро^дила // при^хо^дила аку^шерка с'іл'с'ка ж'інка / мо^ша йі ка^зали / у нас так на не^йі ка^зали мо^ша і во^на при^хо^дила // но / їде чоло^в'ік при^хо^ди за не^у таї во^на їде

/ хто за неї прийде вона їде / то вона була // а / як тоб'ї сказати / уже як
 то колис робили родини // но гаї там допустим сьогодні си уродило / а у
 неї'їл'у робл'а родини / кличут р'ідних ци мойу сестру чи чолов'їчу /
 брата / невістку там то су'їд'їу / а хто ї самий приходїу // то так
 робили: застел'ували ту ж'їнку сказати роженицу їа буду так казати ти
 розум'їєш як їа кажу? // застел'ували таку робили / то на лужку вона
 лежала / їа лежала на лужку і так до сволок'їу прибили ц'їки і так др'їт
 прот'агнули / а на тої приїїезали таке покривало велике б'їле тайак
 простин' / таке то спеціал'но було дл'а того зроблено // то так
 застел'ували ж'їнку і там якшо наша моша / то та приходила п'їдмити
 їїї / но подивитис'а як вона ци ни кровотече майє / но вона приходила /
 то як їе хтос у хак'ї посторон':її / то вона соб'ї там тим заїде за то таї
 застеле за собою таї вона соб'ї там роби / а н'їхто н'їчо ни види / так це
 було // а уже як у роддом'ї то уже / то це уже роддом / то це уже ни так
 було // еї / Божє / як їа серед'ушчого родила / бо в'їн умер / то у хак'ї буї
 такий роддом таї приходила ж'їнка таки ца моша / шо їа кажу // ца
 ж'їнка у мени їс'ї троїє д'їтиї в'їдбїрала // то вона приходила там і нас
 було шч'є дв'ї / то уже цєго ни було застелено / бо там як їшої хтос то
 коїтаї у двер'ї // то як їде хтос покоїтаїє у двер'ї / ни можна їти! / таї
 моша ца в'їходить таї уже їак за неї приїшли / то вона борше нас
 обробїєїє таї їде / бо то таке ни чїкаїє (Мм); пол'їжниця казали на
 ж'їнку ж'їнка поївин:а до ш'їшт' неїїл' не їти н'їкуда // а у ш'їшт'
 неїїл' поївин:а у сорок дн'її вона поївин:а була п'їти з дїтинойу у цєркву
 па'нотец її приводиї до цєркви / аш у сорок дн'її (Тп); пород'їлка / їди'мо
 до пород'їлної бо та майє / з мискої / з мисками / у нас і ти'пер так
 кажут шо їдут з мисками // як уже приїшла ту'во з роддому то уже
 кажут їде'їмо до Наг'їїї бо їдїмо з мисками / бо вона пород'їл':а /
 зродила дїтину // а ти'пер уже кажут шо приїшла з роддому оти'пер так
 кажут / уже слова ни'ма / р'їтко / та'к'ї може с'тарш'ї як мойа мама
 то їни так кажут могли так казати / а та'ко то ми у нас шчи ти'пер

кажут шо їду з мискоу так шчи у нас це заведено хот' то миски уже ни не^исут // колис или з мискоу / то несли миску у мисц'и мука і звер'ха йейц'а і булки їк'іс їкес такево їшли / а ти^ипер то уже ку^ипуйут кус'т'умч'іки / не^исут ко^иробку чоко^ил'ад'іу п'іу^исотку і так і^идут ти^ипер з мискуу / а колис їшли з мисками і т'и миски стої^иали у хак'і аж їак дохрес^итили ди^итину то^иди ти миски / миску зави^ивали у фустку і то^иди ти миски уже миски порож^инили в'ісипали їа з^инайу цукор там чи муку хто прино^исиу там по^итому клали за^ививаник бо то колис так у сил'і не^икли і то^иди би по^ирожну миску ни вер^итати то уже шос у ту миску клали тим хто прихо^идиу з мискоу (Ол); з мискоу / а миски там н'і^иякоїї ни^има / а там їе з^ирош'і / цукор на ди^итину там пок^иладиси / рижу цукру / дехто мака^ирону / дехто / шч'о хто б'і^ируїе // бо то так у нас з^идаўна ка^изали / з мисками хо^идили ти^ипер ни так / ти^ипер оз'ме со^иб'і у па^икет цукру / рижу / шо маїе таї то накла^иде / з^ирошиї к'і^ил'ко хто б'і^ируїе там пок^илади на ди^итину таї ус'о (Рдн).

‘баба-повитуха’: моша ка^изали на нейі / у вас там кажут моша на бабу / роди приї^имала до^има (Лш); а од^ина була тут у сел'і у го^ир'ішному ку^ит'і / та у^ичиласи на аку^ишар'ку // з^инайеш шо аку^ишерка? // моша // на аку^ишар'ку у^ичиласи / али ни мо^игла д'іс^итати ди^иплом шоб була ро^ибила / бо т^ираба було пла^итити // в'і^иучитиси в'і^иучиласи / селом хо^идила / де їк'і роди приї^имала / в'ід^итак за Ри^имун'її дали були їкус ру^имунку то та н'і^ичо ни у^им'іла / усе кликали цу таї ц'а була аку^ишар'коу (Іс); пови^итуха / бабц'а пови^итуха // це мойа су^ис'ідка була / во^ина д'і^итиї ни мала а приї^имала роди / та^ико приї^имила і заї^ие^изала гу^изок / мала уна та^икиї клу^ибочок і / наро^идиласи ди^итина во^ина та^ико зноу пус^икала зо два сан^ит'іметра і зноу гу^изок і коли во^ина по^имерла у нейі було / на й'її в'і^ику во^ина приї^имила тишчу т^ириста п'і^иїс'ат д'і^итиї // і то і во^ина ска^изала шо о^ицеї клу^ибочок їак їа у^имру шоб ви їго пок^илали коло мени бо це ус'і д'і^ити їа^ик'і їа приї^имала (Пд) А шо таке державна моша? ну / то во^ина прохо^идила тайак курси / с'і^ил'ска рада її напрау^илала / була ж'інка їа хот'іла це

ро|бити / і во|на прохо|дила там йа|к'іс |курси і ўже ўна по|тому з|нала шо
ро|бити (Лк); од|на та аку|шар'ка / ми йі ка|зали ц'і|сарска |моша та так
нази|вали по|даўному / по|ри|мунски чи по|аўст|р'ійскому ц'і|сарска |моша /
бо йак с|войа |бабка / бо то |були с|войі ж'ін|ки шо до |род'іў / а ўже йак
по|гано |було шо ни |годн'і / то |везли у шп|тал' / то це ўже |дуже |р'ідко
|було ко|го |везли / а |к'іл'ко ўми|рали |дома при |родах? ли|шались уд'іў|ц'і з
|купоў д'і|тій / так шо с|тарша |д'іўчина йшла на т'і |д'іти (Рд). На кого ще
казали "моша"? |моша / |али то ўже |ж'інка |кас но|сила ди|тину до хрес|ту
ни|се ўже ка|зали / шо во|на |моша // там жарту|вали ўже / йак в'іно|сили
|куп'іл' таї ту |мошу ўже кро|пило по|мижи |ноги п|хали / в'іно|сили |ван:у /
|тайак у |бубн'і ту |ван:у / з|рались ко|ротше (Лк).

'хрещені батьки': |ран'ши ка|зали |бат'ко / а ти|пер |кажут на|нашко
ўс'і (Зл); |бат'ко і |матка / у молда|ван'іў |кажут на|нашка і на|нашко (Яр);
ко|лис так ка|зали на|нашко на|нашка / а ў нас о|бично |кажут |бат'ко і
|матка (Рп); хаз'а|йам кум / а ди|тин'і |бат'ко хрес|т'іл'ній чи |матка
хрес|т'іл'на (Ркш); тим ку|мам шо ти ў|з'ала би т'войу ди|тину хрес|тили /
т'войа ди|тина |має ка|зати |бат'ку а|бо |матко (Тп); на|нашко це при|ходи
так / йак д|руга |мама / та / шо ро|дила / во|ни так по|вин':і пома|гати
восп'і|тати (Дв); ўни ў |раз'і і|койіс б'і|ди / то по|вин':і ту ди|тину |тайак
усино|вити (Дж); ку|ми ц'і шо три|майут ди|тину до хрес|ту / це ку|ми (Брд)
Скільки кумів беруть? і два і три і ш|тири / і но гаї / ми моло|д'і |були / то ў
|Жучки там то д|вац'іт' і п|ьет' ку|м'іў |було / то та|ке ўс'і йшли до |цер'кви
хрес|тити / то це |тайак в'іс'іл'а йшло так ба|гато (Сл); с|тарший кум
с|тарша ку|ма / а т'і ўже |решту то ўже |лишн'і / то |саме голоў|не т|роє
за|писан'і в'ід |Бога (Чрш). Хто такі старші куми? |бат'ко і |матка / це
бат'ки ц'і|во шо в'ін|чал'н'і / це йак|би в'ін|чали / то ц'і бат'ки |майут
|бути с|тарш'і у ку|мах / це |бат'ко таї |матка с|тарш'і / |перш'і ку|ми ц'і
два / шо йа то|б'і |кажу (Нп); і до|пустим / йак|би ми обид|в'і три|мали до
хрес|ту / то ми |тоже ку|ми б|лишч'і йак з тим у |кого три|маємо / би ти це
з|нала раз і на |заўши // і не с|м'ійеси поби|рати йак|би ти хо|т'іла таї ти таї

ише х|лопиц з то|боу три|має / то по|тому хот' ма|л'і |д'іти ви три|маєте / али по|тому в'ірос|тайете і в'ін ти|бе с|ватає / то ни |добре їти за |него (Мм); во|ни о|бойе ку|ми / ўни хо|т'а поб|ратини а йім не |можна б|ратиси / раз во|ни по цер|коўних за|конах йім не |можна б|ратиси // |дажи тут п'ін ска|заў а |наш'і та|к'і кле|пи ў голо|в'і / їдут / |д'іўчина ї х|лопец їдут дер|жати до хрес|ту / а в'ід|так побі|райутси / таж не |можна! (Яр).

З чого починається весілля? з|лагода і ў нас |кажут з|лагода / |тато|мама кличут со|б'і |р'ідних / це йе с|тарости (Бл); в'ін бе|ре с|тарости / два чоло|в'іки / їде у чит|вер' ў|веч'ір до |д'іўчини поси|лає с|тарости / ти|пер ўже |цего ни|ма / ди|тинко / то ко|лис |було / іш|ли два чоло|в'іки с|тарости таї моло|дий їшоў / а ўже в'ід|так йак з|лагода то т'к'і с|тарости |также йе (Нп); два с|тарости / а|бо |тат'іў брат |або |татовойі сест|ри чоло|в'ік / наїр'ідн'ішч'і / чоло|в'іки / а йак не|ма та|койі ро|дини то си би|ре су|с'ід'іў (Ус); с|лово / бат'ки з од|нойі сторо|ни ї з |другойі ї |родичі / старос|ти |ран'ши |були / у нас ни їдут у нас моло|д'і згу|вор'йутси йа|к'і там старос|ти? |ран'ши |можі йшли старос|ти // йа з|найу шо йак іш|ли |мого |тата старос|ти до Фро|з'іни / во|ни погово|рили / Фро|з'іна |дала з|году / а |пот'ім |було с|лово (Лк); Хто має прийти на злагоду? |р'ідн'і / бат'ки моло|дого/ бат'ки моло|дойі / |тойі |д'іўчини йак йе шчи д'ід |баба / запро|шайе на ту з|лагоду / гу|туйе / там гу|вор'а таї то / таї то таї си попри|майут таї си роз|ход'а / там ўже призна|йут на кот|ру ни|д'іл'у ўже |має |бути в'іс'іл'а / на кот|риї ден' // А потім ще окремо старостів присилають? даў|но та|к'і |були старос|ти ише / там чоло|в'ік то чоло|в'іки |були старос|ти / і ўже йак |було в'іс'іл'а то тим старос|там дару|вали та|к'і рушні|ки / а|бо там йа|киїс по|дарок (Др); с|лово ро|би|ели / з|лагоду / |поли м'іни|ели / |поли да|вали / хто даў ч|вертку / а ч|вертка то це йе д|вац'іт' п'ьет' |ар'іў / а то на пражі|н'е |було / пра|жини / д|вац'іт' пра|жін / ч|вертка си назі|вала / це м'іни|ели / хто маў дв'і ч|верц'і да|ваў а хто три а хто |б'іл'ше" а хто і |були та|к'і |л'уди шо три пра|жін'і д'і|лили / три |ари ў го|род'і д'і|лили (Лж); А хто має на слово прийти? лиш |тато

мама бат'ко той шо майе в'інчати з бат'ком і там бере с'воїй сестри
 мама с'воїй сестри таї во'на таї то'во тато / мама молодого / хлопця / і
 цих тато_мама / і там йак йе брат':а йшли / ўс'о / і догово'рилиси на коли
 таї ро'били (Лж); в'ід молодой ро'дини йде п'ісла'нец їкиї ни'се кола'ч'і ту'да
 п'роси йїх / шо ми п'росимо вас на слово / а в'ід'так в'іт'и йде тато_мама /
 бат'ко ї_матка в'інчал'н'і / з_кожної ро'дини /_може ў_мами йе їк'іс
 сест'ра чи ў_тата / ўс'і та'к'і р'ідн'і (Тв).

Як називається початок весілля? першій д'нини_було зачи'нал'ниц'а /
 при'несли ди'ревце / при'несли ну це ўс'о молодий при'шоў при'н'іс ди'реўц'а
 (Рдн); а ў су'боту_були ка'зали за'води́ни / називали' /_ади / шо брали в'ід
 молодого_капц'і /_або чир'вики /_або_чоботи /_даў'но та_чоботи_жсоўт'і
 ро'били' та'к'і шчи з к'ітич'ками то / то молод'і // та т'і_чоботи зо
 д'воє_т'роє л'у'диї /_четверо йдут / ни'суть до молодого / а в'ід молодого
 ни'суть со'рочку ў су'боту ў'веч'ір до молодого / в'ід молодой со'рочку
 молодому / та о'б'і'зател'но т'реба_було порт'а'ниц'і ї со'рочку ш_и'ети
 молодому і_окраўку / і ши'рин'ку молодому_с'іла_в'ішити молодому на
 _окраўку / то фус'тинка а то с_полот'на_було та'ке си скла'дало у'чатверо
 то ў_шти'р'ох вуз'лах т'реба_було_фаїно / во'но_було_в'ішите то до_пояса
 при'и'ети / до_окраўки / ши'рокий_пояс /_окраўка си називала (Лж).

'наречени(а)': то'варишки / с'тарша д'ружка / так шо йе дв'і / не'се
 о'ден в'і'нок / кола'ч'і / а од'на не'се там ба'р'в'інок / ї_моло'да з_ними йде /_це
 д'руж'ки до к'н'ез'а /_це молодий /_моло'да кн'е'гин'а /_ади_кажуть кн'е'гин'а
 йде /_ўже до шл'убу /_кн'ез' йде ўже до_загсу / но_б'і'рши молодий /_моло'да /
 а_даў'но кн'е'гин'а (Бл); та'ке ни_було йак ти'пер_робл'а /_д'іўчина_була ў
 т'ім_о_чол'в'ік молодий буў ўб'раний ў со'рочк'і_доўг'і от /_поясом
 п'ідпе'резаний ў_туфл'ах /_моло'да та'к'е_мала в'і'нок_мала на голо'в'і /_и /
 _р'ікл'а та'ка_була /_со'рочка та'ка_доўга_в'ішита шо то'ди_було? //
 молодий хо'диў за молодой на_кон'ах /_при'ход'а за молодой молодий
 посир'дин'і а два з бо'к'іў // А хто це були такі? брат':а Його рідні брати чи

чужі хлопці? йак'шо не'ма |р'ідних / то бе|реса там дво|е|р'ідних так'е|во чи
 су|с'ід'іу чи шо |али моло|диї бух насир|дин'і а два х|лопц'і |були з бо|к'іу / два
 х|лопц'і / і це при|ход'а за моло|дойу при|ход'а / на во|рота / там йіх
 ч'іс|туйут та|к'е при|ход'а до |хати ўби|рати моло|ду за ст'іу і пу|тому
 зби|райут / |кон'і |були та|к'і зап|р'ажен'і / д|во|е |коніи / |ф'іра / моло|да
 с'і|да|е на ту |ф'іру / бе|ре |зер'кало у ру|ках і та|ко їде до моло|дого / на т'і
 |ф'ір'і // а та|ка |була ск|рин'а та|ка / то шо то |було? то н'і|чо ни |було
 (Тп); у моло|дойі |е два х|лопц'і / ці чо|тири х|лопц'і це си ра|хуйут б|рак'а / а
 у моло|дого друж|би / тог|ди |ак |а |шла ў друж|ки / |а |мала б|ратов'і
 причи|пити то / а |ак |шла ў св'іти|ки і / то |мала д|ружбови приче|пити
 |бук'іт (Зб) А брати це були рідні чи могли бути чужі хлопці? мо|гли |бути
 |р'ідн'і бра|ти / мо|гли |бути чу|ж'і / |али в'ін за б|рата / і ко|ли приїш|ли з
 |церкви моло|диї з моло|доу / за|вод'е за ст'іу / то моло|диї / о|ден брат
 |наперед моло|дойі / а о|ден брат |назад моло|дойі / а моло|дого поси|лайут
 |дал'ши / кла|дуть та|рел'і ску|повуйут (Зб).

Звертання до батьків наречених у день весілля: |кажут до|матор'ка
 до|матор' / ц'і шо |робл'а в'іс'і|л'е / |е до|матор'ка до|матор' їд'іт' ту|да
 до |хати / до|пустим при|ход'а їк'іс |л'уди / ну до |кого пок|л'ін |дати?
 при|ход'а з кола|чами / з ви|ном чи з го|р'іукоу / но чи|кайут на до|матор'а
 (Др); с|ваха ве|лика / |мама моло|дого с|ваха ве|лика а на моло|дойі н'е лиш
 моло|дого |мама с|ваха ве|лика а моло|дойі п|росто с|ваха (Км); |тато
 ве|ликий, |мама ве|лика / ве|ликий бо |роби в'іс'і|л'е хот' тої |тато ве|ликий
 хот' тої (Чрп); |тато ве|ликий і |мама ве|лика і |бат'ко ве|ликий і |матка /
 то|д'і ўс'і ве|лик'і (Гр).

‘весільні свідки’: |бат'ко з |маткоу в'ін|чал'н'і (Бз); то |е кум і ку|ма /
 у |церкв'і с|в'ітит с|в'ічку кум і ку|ма (Бл); ў нас так |кажут |бат'ко ве|ликий
 / |матка ве|лика (Лк); лиш звер|тайутси |ак |е |бат'ко / |матка / у моло|дойі
 |бат'ко по|винен |бути / а ў моло|дойі |матка / то це ўже |пан'і |матко /
 |пан'і |бат'ку (Кж) А кого брали за батьків? л'у|бого |кого |хоче / от ти
 |маєш под|ружку і ти |хочеш би во|на те|бе в'ін|чала і ти бе|реш її у

бат'ки (Нп); так б'іриши так було шо йак ѓе м'їй бат'ко / йак ѓе м'їй ѓа майу с'вого бат'ка / ади х'лопиц м'їй же'ниўса ѓа майу бат'ка / ти'пер бат'ко майе сина / то ўже бе'реси того сина / того сина бе'реси за бат'ка а ѓе так шо ни'ма ў бат'ка д'їтиї би'рут со'б'ї чу'жих / али так це було шо це бат'ков'ї / це бат'ков'ї д'їти були бат'ков'ї // То має бути пара? йак'шо ѓе та'к'е шо ї не'жо'нат'ї / ѓе шо х'лопец в'їн'чаѓе чи там с сест'ройу чи з 'мамойу чи д'їўчина в'їн'чаѓе з б'ратом / бу'ваѓе али б'іриши це маї'р'їтко бу'ваѓе (Тп).

‘подруги нареченої’: друж'ки / їкас та'ка маї з 'р'їдних / то во'на с'тарша д'ружка (Др); ѓе с'тарша д'ружка і ѓе св'їтиўка з д'ругойі сторо'ни / йак с'їдайут за ст'їў то моло'да с'їдаѓе н'е 'перийї раз с'їдаѓе моло'дий / св'їтиўка з од'ного бо'ку ї з д'ругого / по'тому д'ружка в'їд моло'дойї / моло'да посе'ре'дин'ї і д'ружка з'боку (Лк); моло'да / д'їўчата шо їдут з 'нейу друж'ки ѓе с'тарийї д'ружба с'тарша д'ружка / а цей с'тарийї д'ружба ї д'ружка с'тел'а руш'ник п'їд 'ноги йак во'ни бе'рут ш'л'уб чи там ко'лис у с'їл'с'к'ї 'рад'ї (Кж).

‘друзі нареченого’: ў 'него друж'би / к'їл'ко дру'жок к'їл'ко друж'б'їў / бо то їдут до 'цер'кви (Бл); друж'би і над 'цими друж'бами ѓе о'ден с'тарийї вата'жсел / ко'лис буў о'дин вата'жсел / д'ружба і вата'жсел / у 'мени було йак ѓа в'їд:а'валаси отуту'во на перед'хат'ї // али в'їд д'їўчини їшли друж'би / а в'їд х'лопц'а вата'жели / ти'пер би'рут і два'нац'їт вата'жел'їў (Лк); у моло'дойї с'тарша д'ружка в'їд р'їдн'ї / а ў моло'дого с'тарийї д'ружба в'їд р'їдн'ї (Нп); друж'би / друж'бам да'вали бу'кети і пла'точки / ту'то моло'да при'ч'їпл'увала ко'ли кот'рий лиш п'рийди д'ружба / даст про'п'її і ўже 'тому д'ружбови причи'пили бу'кет і 'тихо (Др); вата'жели це лиш ѓе два / а це бо'йари х'лопц'ї ўже ѓе бо'йари / і во'ни / моло'ду йак покри'вайут і ўни сп'ї'вайут (Тп); ѓе д'ружба / д'ружба 'маѓе заво'дити / с'тарийї д'ружба // 'зари 'коло по'рога в'їн напе'ред'ї / во'ни зар'а'дом с'тайут заво'дитини / 'музика з'раѓе до за'воду / 'музика з'раѓе / і

в'ін хрес'тит на д'вер'і і каже" / даї'Божі у'добрий час йак у л'у'диї так і у нас / у шчас'ли'єву го'дину розвесе'л'ім ро'ди'єну! і так за'вод'аси за ст'іу (Лж).

‘дівчина, запрошена від молодого’: св'і'тиўка / д'іўчина ма'ла з ро'дини / з ро'дини бе'реси (Бл); а у'моло'дого йак йе їкас сист'ра |р'ідна / |перва сист'ра / з'начит во'на в'ід ш'л'убу / во'ни їдут з |церкви ци там до с'іл'і'ради там йе св'і'чки т'і / то та нази'валаси св'і'тиўка / св'і'тиўка бо во'на |несла св'і'чки / її да'вали по'дарок / переу'їазували турпа'ном плат'ком (Др); йе св'і'тиўка / од'на а'бо дв'і / дв'і св'і'тиўц'і / йак при'ходи / приї'їжайе моло'диї за моло'дойу і ўже коли за ст'іу за'вод'аси / то ц'і св'і'тиўки с'в'і'т'а св'і'чки над моло'дим і моло'дойу (Кж); св'і'тиўка це ўна три'маїе св'і'чки / їдут до |в'інчан'а св'і'чки три'маїе при'ход'а на во'рота часту'ватса ўна три'маїе св'і'чки / д'іўчина / за сто'лом св'і'чки к'лалиси ў кола'ч'і та'к'і |були ш'тири кола'ч'і бирв'інков'і ве'лик'і і то к'лалоси т'і св'і'чки ў то / так шо св'і'тиўка / їдут за моло'дойу |таже св'і'тиўка три'маїе кола'ч'і / т'і'о св'і'чки (Тп); а у'моло'дого св'і'тиўка / св'і'чки не'се з |цер'кви / а'бо |р'ідна сест'ра / а'бо в'ід |р'іднойі сест'ри а'бо в'ід б'рата (Нп); св'і'тиўка / моло'дого сест'ра (Пн).

Хто пече весільний хліб? |кухар'ка / їої то та'ке перепл'і'тайеси їої / то кола'ч'і ти сп'і'ч'и то наї'г'і'рша сп'рава / то п'ід'пук / йак моло'да з'руба ўс'о! кола'ч'і не ўда'їуц'и / йе шо йа ш'іск' раз п'і'кла т'і кола'ч'і (Ус); ж'інки шо п'і'чут / то ўс'і ў'м'ї'їут кола'ч'і п'і'чи / і'накшоїї |назви не'ма (Бл); кола'ч'і |були два і тої в'і'нок на кола'чах / і |голубц'і два |мус'іли |бути п'і'ч'ен'і на кола'чах / два |голубц'і / моло'да йшла до ш'л'убу / п'ід па'ху |голубц'і до |цер'кви / та'ке |голубчики п'і'чене з |к'іста / так йак кола'ч'і / так |голубчики та'к'і сп'і'чен'і / два та'ко при'купц'і / це а'би |жेलи во'ни / йак |голуби / моло'д'і / ўби'рали ў то у кв'іточ'ки з па'перу / с'і'кли та'ке др'іб'нен'ке таї ўби'рали |голубчики (Лж).

Хто такі свашки? у сваш'ки йшли мату'ш'і / |родич'і / моло'диц'і ко'ротше (Лк); сваш'ки це ж'інки з р'ід'н'і (К); то ўже запро'шали / ка'зали пов'і'домили / і во'ни приїшли п'рибран'і |файно / приштраму'валиси / і

прийшли сп'ївати молод'ї до в'їнка / це така була родина / но їк'їс як ви мали їкус таку д'їучину / а вона ўже вийшла заму́ж / значит ви їй запрошали до себе у сваї́ки / на тих казали сваї́ки / на тих ж'їночок / то таких ста́рих ба́б'їў ни бра́ли (Др); ў су́боту ў нас шийут в'їнок моло́дим / ма́тка / сваї́ки сп'ївайут в'їбирайут бар'в'їнок / к'їтиц'ї ро́бл'а / к'їтички / тому шо дл'а в'їнка їде штири китички / а по́тому шчи розда́їе ма́ма су́с'їдам ўс'їм китички // сваї́ки ж'їнки / ўс'ї майут бу́ти ў фустках пок'рит'ї за сто́лом / ни ма́їе п'рава вона бу́ти без фустки / і роз'в'їдни́ц'а ни ма́їе їти сп'ївати на в'їс'їл'е (Тв); сваї́ки майут / їдут і майут ко́жда ма́їе ба́мбон'їў / і ўни си в'їнчайут / п'їн зв'їнчайе / кру́гом прес'толика цего ў цер'кв'ї їїх об'води / і їїх п'їн / а у́ни лоўйаси о́бойе за фелон / і ба́т'ко ма́тка на́зад них і об'ход'а три ра́зи о́тої прес'толик / а сваї́ки обкида́їут їїх бо́мбонами об'с'ївайут / ко́нфета! ко́нфета це по́рускому / ми з'найїм даўно ба́мбони (Лж).

Хто прибирає покійника? з ро́дини / но це ўже хат'н'ї / то кот'р'ї там відпрова́жїїут / ко́ли хтос у́мер / то в'їклика́їут ко́го там не́сти ци́т'їло / ци́ про́цес'їїу таке́о (Сл); це са́м'ї с'войї уби́райут / так шо та́кої на́зви не́ма (Бл); ж'їнки їе / шо по́мийут т'їло та́ї ўбра́ли (Нп); но їак л'їдина ўми́раїе їак у вас оби́чаї? при́ход'а / до́р'ажували чисто / їе та́к'ї па́ру л'їди́ї ж'їнок т'ї шо це ро́бл'а / це за́прошували там з ро́дини / чо́тири п'їат' чо́ло'в'їк / ж'їнок / ўни при́ход'а / по́тому їїм да́їут ка́жут / т'ї / шо ку́пали т'їло / п'рошу присту́п'їте до т'руни / да́їут по́дарки / ц'ї шо в'їд про́цес'їїї / до́пус'т'їм / тим л'їудим то́же да́руїут / до про́цес'їїї кла́дут ру́шніки / по ко́лачеви / по ру́шнич'ков'ї (Др); це су́с'їди ро́бл'ат' або ро́дина (Кж); у нас ўс'ї з'найут / ок'ремої́ї л'їдини ни́ма (Гр); а́ди їак їа бу́ла го́дна та їшла мити мер'ц'їў / ка́жут їд'їт' та ж'їнка мийе (Пг); їа ни з'найу чи во́ни майут на́зву / але че́рез тру́ну тим хто миў / ўби́раў да́їут по́дарки (Вв); кли́чут л'їди́ї ўби́рати / по́магати ўже то́ди ко́ли

було помага́н'а то са п'і́кло дере́йце та пше́ник'і р'і́хтуйеси до́ церкови
так'і́во та́й са ќличи ту шо з́найе та п'і́чут (Тп).

‘жалі́бни́ця’: цего́ ў нас так ни́ було́ / бо то с́войі припов'і́дайут / то
ко́лис та́ка бу́ла припо́в'ідка шо́ да́ла ку́м'і ру́но воўни та́й ка́зала би
п'лакала за чулу́в'іком шо́ во́на не мо́гла п'лакати́ али́ / кумо́ би ви п'лакали́
/ йа́ дам вам зв'і́й полот'на́ і ру́но воўни! а та́ ж'інка ни́ п'лаче" / а во́на
то́ди поди́виласи́ / ру́но мо́є ру́но / да́ла_м т'і за́дурно! а зв'і́й полот'на́ /
бу́ду п'лакати́ са́ма (Кд); ў нас йе́ шо сп'і́вайут та́к'і жал'і́зн'і ц'і́во
п'іс'н'і́ / а то ни́ було́ / с́войі́ к'і́л'ко п'лакали́ / а так то ни́ було́ (Сл); це́
мо́жи бу́ти дочка́ / чу́же н'е́ / н'і́хто ни́ ќликаў / це́ мо́жи си́д'іти
посто́йан:о дочка́ / ци́ не́в'істка́ / си́д'а там п'лачут́ / припов'і́дайут і́к'іс
сло́ва за́ татом чи́ за́ мамоў (Др); та́кого ни́ма / ни́ на́ймайут́ / це́ та́ки
с́войі дочка́ а́бо там ни́в'істка́ йаќ бу́ла до́бра ма́ма дл'а́ не́йі / а во́на
дл'а́ ма́ми то́ голо́сила́ (Кж); у нас ни́ма / н'е́ / ко́мед'і́йі ни́ма цейі́ / йаќ
ме́н'і за́ мо́йейу́ мамо́у ба́н:о од́на йа́ з́найу́ (Гр); то́ лиші ў жи́д'іў так йе́
(Тв); ў нас це́ за́бро́нено у се́л'і́ / це́ у нас ни́ ро́бл'а́ (Вв); це́ ў нас ти́к'і́ ни́
бу́ло / шо́ це́ ќликати́? хто́ ма́є жал'́ на́ се́рци? / і та́ко так ў нас бу́ло
то́ди і́ ти́пер / і́ хто́ го́лоси то́ ни́ ўс'і́ з́найут́ го́лосити́ / та́й хто́ го́лоси
про́казу́є фа́йно то́ йе́ дочка́ йе́ ни́в'істка́ йе́ сест'ра́ / йе́ ма́ма (Тп); Хто́
сиди́ть бі́ля по́кі́йника? у нас йе́ / на́зи́вайет'с'а́ на при́вид:а при́ход'а́ / ко́ли
до ме́рц'а́ при́ход'ат'́ л'у́ди / в'і́дда́йут'́ ша́ну / мо́л'ат'с'а́ / кла́дуть
с'в'і́чку і́ ки́да́йут'́ г'рош'і́ на́ т'і́ло і́ по́тому си́д'ат'́ і́ ме́рц'а́ п'ро́т'а́гом
то́го йаќ в'і́н ле́жит'́ у́ хат'і́ йо́го н'і́хто ни́ ли́шайе́ н'і́ на од́ну хви́ли́нку
од́ного́ (Вв); ко́лис чи́тали́ Пса́лти́р' / бу́ла ж'інка́ ци́ чо́лов'і́к та́й чи́тали́
Пса́лти́р' / у нас ц'і́лії́ веч'і́р чи́тали́ / Пса́лти́рник (Нп).

‘гроба́р’: гро́бар' / то́й шо за́копу́є л'у́ди́ (Мх); і́ ти́пер ў нас мо́гила
р'і́дко ко́ли сло́бодна́ / ус'о́ лиші́ ди́у́л'уси́ / ў́же йа́му і́де гро́бар' ко́пати́ / і́
са́м'і́ мо́лодн'а́ки́ / са́м'і́ мо́лодн'а́ки́ / тут́ ко́ло нас ма́йже́ ха́та ў́ ха́ту
в'і́ўмира́ли (НСт); ў́же п'і́ш'ли́ т'і́ шо́ йа́му в'і́копа́ли / граба́р'і́ ў́же п'і́ш'ли́
/ граба́р'і́ і́дут на́посл'і́дку́ (Бл); чулу́в'і́к то́й шо ко́найе́ // Є́ у вас в се́лі

такий чоловік? н'є не¹ма / ¹мус'ут шу¹кати а¹бо с¹воїй би¹рут та ко¹пайут / та¹к'і ѝє ба¹гато шо с¹воїй / бо чу¹жиї гаї то (Сл); чо¹тириста г¹риўн'іў і ¹викопайут вам і ў дошч / ѝак ў не¹году то ¹можна і п¹ят¹сот (Гр).

Розкажіть, як люди святкували храм? на храм храм ро¹били / за¹машчували п'іч об'і¹затил'но то т¹реба ¹було / мари¹кан ¹начинка галуш¹ки / замас¹тити у п'іч / мака¹ран / наї¹буди мака¹ран то¹б'і / таї за¹машчували // ¹али су¹с'іда ўже там / ¹Цил'а ти меш з¹нати де Ра¹х'іл'а ¹Зайацева там ¹коло ¹баби / таї ¹Цил'а / ¹мама ѝо¹го / а ўна ¹була з Ма¹майіўц'іў / таї приїш¹ла сест¹ра на храм таї ¹були ¹першій д¹нини / д¹ругой д¹нини ¹рано поўста¹вали / ўна ¹живо з¹лагодила / шчи та помог¹ла таї у п'іч замас¹тили г'іўн'а¹ком ко¹роўйачим обмас¹тили ¹дошку ту шо п'іч / а ўна шос ¹ходи / ¹ходи таї / ро¹динко / ѝа ди¹виласи ў п'іч / г'іўн'ек ўже ¹в'ісох (сміється) / ўна ўже го¹лодна / ро¹динко до сест¹ри ¹каже ро¹динко / г'ім'н'ек ўже / ѝа ўже го¹лодна / роз¹тул'уї (Лж); храмо¹в'і при¹ход'а до ¹хати / а ми мал'і нас ¹було дв'і сест¹р'і / два бра¹ти / нас ¹було ¹четверо і нам да¹руйут / г¹рош'і да¹йут // а ми так си ¹т'ішимо! // ¹т'ітка і ¹вуйко Ми¹хаїло Дрон' приїшли / нас надару¹вали го¹р'іхами та г¹р'іши (Др) На храм роблять танці? у нас н'є / у нас ко¹лис у чи¹тал'н'і / бу¹динок кул'і¹тури / чи¹тал'н'а ко¹лис нази¹валаси / то ¹була за¹бава / вис¹тава на храм / а те¹пер ўже ни¹ма н'ічо бо то ўс'о переїш¹ло на ра¹д'анскиї стил' / ни¹ма н'ічо / у ¹церкві ѝє / храмо¹в'і со¹б'і з ¹церкви / хто приїшоў до ¹церкви ўсп'іў то ўсп'іў і роз¹ход'аси по до¹мам до ¹кого во¹ни ¹майут і¹ти (Кж); храм! ¹дуже ба¹гато на¹роду при¹ходе с ¹сел'іў на храм до ¹церкови / то ў ¹церков'і ¹поўна цер'ква л'у¹диї! с ¹ц'іх ўс'іх с'іл кот¹р'і маї б¹лиско // пу¹тому т'і л'уди зби¹райут і кла¹дуть ѝіх там та¹к'і ў ¹церков'і зроб¹лен'і сто¹ли і кла¹дуть тих л'у¹диї за ст'іў ѝїісти приїмайут ўже ¹п'ісл'а с¹лужби // А як кажуть на них? храм'їани / с'і¹даїут за сто¹ли і там нар'іх¹товуйут ѝї¹ди ўс'і¹л'акойі і там ѝіх приїмайут по¹тому са рос¹ход'а (Тп); храм / та¹киї с'х'ід ве¹ликиї / у храм та¹киї с'х'ід ве¹ликиї буў / так ба¹гато сто¹ронских л'у¹диї / ¹ф'ірами / маши¹н'іў не ¹було тог¹ди ¹али ¹ф'ірами поприхо¹дили / шчи жи¹ди ¹були та пов'іво¹зили ба¹гато ¹цего

такого / конфет / водички / цейі м'іне'рал'нойі / ўс'іл'акойі / така була ў
 скл'ан'ках / така ру'жева водичка / кр'у'шон та'кий / то так то б'рали / і
 конфет / і п'іч'ен'а і 'того ўс'о'го / сто'ронск'і поприхо'дили на храм
 ди'витиси (Лж). Хто організовує танці? ко'лис виби'рали 'калфу / хто наї'маў
 'музику / 'музика г'рала / г'рош'і зби'раў / бо то ї з чу'жих с'іл прихо'дили і
 танц'у'вали (Гр); і ти'пер 'робл'а 'даниц / 'є кал'фи / 'в'ібран'і х'лопц'і /
 в'іби'райут х'лопц'і 'межи со'бойу с'таршого / два / два 'є / х'лопц'і
 в'іби'райут два кал'фи / і во'ни орган'і'затори 'цего / зби'райут г'рош'і і
 пла'т'а 'музику (Лк); то ўже х'лопц'і в'іби'рали / маї за'можн'ішого бо
 йак'би шос не ста'вало г'рошиї / то в'ін маў с'войі док'ласти (Нп); моло'д'і
 х'лопц'і 'того села кот'р'і 'в'ішли з 'арм'ійі / з 'вос'ка / то т'і х'лопц'і
 ро'били 'даниц / кал'фи // о'ц'і кал'фи / ца 'музика на та'кому / 'можі / ко'лис
 то 'вид'ілі ў Лу'жанах // храм / а тут д'іско'тека! / мої / а то храм на т'і
 то'лоц'і / шчи та то'лока ї со'годні 'є ў Лу'жанах! / 'молод' / 'ф'іри /
 мото'ц'ікл'і / дес шчи мото'ц'іклі 'були / хто ко'лесами / х'лопц'і зби'райут
 д'іў'чат / по ш'тири_п'ят' / хо'д'ім з 'нами! // с'і'даємо на 'ф'іри / 'йідем до
 Лу'жан на храм // т'і кал'фи си'д'а 'коло риш'тован'а / 'музика на
 риш'тован'у / во'ни їдут їк'іс х'лопц'і до'пустим з Берего'мета / з Лаш'к'іўкі
 / з Непол'ок'іўц'іў / з 'Ори'іўц'іў / зна'йомі їк'іс товари'ш'і д'руз'і / во'ни
 застаў'яйут 'музику / 'музика г'рає марш там х'лопц'ам сто'ронским /
 ви'тайаси! (Др); а 'я 'кажу / так чоло'в'ічи / стур'ц'у'си 'майиш 'калфу //
 шо_шо? / 'я 'кажу 'майеш 'калфу / шо В'і'тал'іў 'калфа? 'я 'кажу так /
 урр'ра_ур'ра! 'я 'майу 'сина 'калфу! а то в'ін ко'лис у 'молодости калфу'ваў /
 'я 'майу 'калфу / 'я 'кажу 'я'кий ти дур'нен'к'іў чоло'в'ічи / 'будеш
 докла'дати г'рошиї // наї 'я докла'ду'али ти не з'найеш шо то 'калфа ў храм
 / ти це ни рузу'м'ійши н'і'чо! (Мм); 'було / це 'моя 'баба роз'казувала шо там
 ми 'жили 'дал'і т'рохи п'ід 'л'ісом / п'ід 'л'ісом 'була та'ка то'лока на т'і
 то'лоц'і гу'л'али 'бос'і 'наїт' // а на Ви'ликдин' 'даниц ка'зали / то 'мама

кожна си|дит з кошиком писа|нок / хто би|ре гу|л'ати |д'і|учину / а |мама да|їє дв'і |писанки (Дж).

‘колядники’: ко|лис зби|ралис|и |їс'і |разом |шли в'ід |хати до |хати / |де|мо / б|рат':а / в'ід |хати до |хати с|воїм б|рат':ам_това|ришам закол'аду|вати / це кол'адни|ки нази|вайутси (Нп); на Р'із|до по |хатах |бурса хо|дила / му|зики хо|дили і ка|зали / шо це |бурса |де по |хатах / де |д'і|ч'ета / хо|дили / і ми си с|хо|дили і гу|л'али / |разом хо|дили х|лопц'і і |д'і|ч'ета / кол'ідни|ки (Бл); при|шла |бурса / за|прошували |їх до |хати / ро|били ст'і|тато |ї |мама та|ї при|мали тих х|лопц'і|ї / а |як ни |шли за ст'і|тато то в'іно|сили з|рош'і і ко|лач і да|ру|вали |їм (Др); |їз|росл'і |ход'а в'ід бе|рези / в'іби|райут х|лопц'і |тожи с|тарших / от на |наш'ім ку|т'і два і на т'ім ку|т'і два / два бе|рези / от т'і кол'і|дуйут на с|воїх ку|тах / а |наш'і на |наших / це так в'ід|да|їна ве|дет'с'а / при|ход'а п'ід в'ік'но і пи|тайутси при|майити^е кол'а|до в'ід бе|рези? А хто ши|приходи|колядувати? |ши в'ід |цер'кви |ход'а / і |ход'а х|лопц'і ок|ремо до |д'і|чат кол'аду|вати / зби|райутси / |як на|приклад |д'і|чина |має х|лопца / а з ним |ще зо т'роє х|лопц'і|ї ци |четверо / ци п'йатеро |дут кол'і|дуйут / |д'і|чина би|ре до |хати / при|гош|чайє |їх / |їни |ї |хат'і кол'і|дуйут / це |ї нас |їде |с'омого чи|сла / на Свйатий |веч'ір |ши |д'іти хо|жут / і на Васи|л'а в'ід бе|рези |дут / на Ма|ланку (Лк); а ц'і шо до |церкви |ход'а кол'аду|вати |як сп'іва|ки / та|кі ве|лик'і |їже |л'уди та|к'і / |їз|росл'і / жо|нат'і то |кажут цер|ко|їна кол'а|да хо|дила (Др); |ход'а |хата |ї |хату / кол'а|да |де / кол'а|да па|руб'к'і|ї |їде / і кол'а|да ста|ри|к'і|ї // ста|ри|ки зби|райут на |церкву / а па|руб'ки на |музику (Гр); х|лопц'і з |д'і|чатами це мо|ло|дий гу|р|ток нази|вайєси / |ход'ат' / а так б|ратство / сист'риц'і ж'ін|ки са|м'і то це сист'риц'і / а чо|лов'і|ки б|ратсто (Кж).

‘учасники вертепу’: вер|тепники од'і|вайут'с'а |як ца|р'і (Вв); на|ш'ішч і |д'ід / |семі|ї |д'ід / то бу|ї |турок / ну пе|ребраниї / |турок / бу|ї |калфа / ц'і|л'інди|р / а |калфа це з та|ким к|ругом / з та|ко|ї |корсо'ї за|к|ручено|ї / то |калфа / і ка|с'і|р' там у ка|с'і|р'а то ш|тири х|рестики на ро|гах у |шапц'і

з'вер'ха / а ц'іл'індр / то голо'ва йак 'пунт'а / а ц'іл'індр 'доўгий 'тайак
 'шило до к'ін'ца таї тут 'поп'ід 'бороду імили на 'нитку (Лж); 'д'іти мал'і
 хо'дили з вер'тепом / та'ка зв'ізда зроблена / та'к'і х'лопц'і 'п'ідростки йак
 'мали по штир'нац'іт по п'іт'нац'іт 'рок'іў ро'били та'кий вер'теп / там
 го'р'іло с'в'ітло / с'в'ічка на'в'ерно / і прихо'дили п'ід 'хату і кол'адували (Др);
 з монасти'рем / монас'тир' це чотири'кутник у 'форм'і 'церкви / чо'тири
 'має та'ких пр'амо'кутних / йак би монас'тир' з 'вигл'аду / і на 'палиц'і
 дого'ри / там с'в'ічка си'дит зроблена з па'пер'у і тої па'п'ір'у ол'ії / або
 фо'нарик кла'дуть туд'а це 'хата та'ка 'була / з тим / то 'б'іл'ши з'рошиї
 да'йуть / кол'адни'ки приїш'ли з монасти'рем (Тв).

‘сіяльники’: до 'мене заўж'ди х'лопчики при'ход'а на Но'вий р'ік / йа
 'дуже 'рада / т'реба шоб муш'чина 'першій приїшоў Можуть прийти і
дівчатка? 'було та'ке / а йа 'кажу йім ч'о ви с'о'годні при'ходите / приїд'іт'
 кол'адувати / д'іў'чатам на Но'вий р'ік не 'можна хо'дити (Вв); А що кажуть,
коли посівають? 'с'іўу, 'с'іўу / пос'івайу / з Но'вим 'роком вас в'ітайу /
 'пот'ім 'с'іўут і 'кажут / шоб з од'ного колос'ка 'було 'жита п'іўм'іш'ка /
 ко'лопн'і по кол'іна / со'рочка по 'земл'у / Вас би голо'ва не бо'л'іла (Рп).

Номінація людини за національністю

У селі жили лиш українці чи ще були інші національності? ў нас
 'можна ка'зати / шо ў с'іл'і 'жили з 'Пол'шч'і три ш'тири чо'лов'іки шо йа
 з'найу / шо во'ни приїеж':і / а то 'решта украї'їнц'і / і 'були жи'ди / 'було
 жи'д'іў нахо'дилоси ў 'наш'ім с'іл'і в'іс'імди'с'ат ти'пер 'є шчи ў Чирн'іў'цех
 / жи'ди 'є // Поляки що робили? ў кар'йер'і ро'били / ў ка'м'ін'у ўни ро'били
 т'і пол'аки // А євреї? жи'ди 'жили / та'ке / ўни 'б'ірши тургу'вали Чим? 'були
 та'к'і жи'ди / шо і 'йайц'а зби'рали по сел'і таї 'несли до 'того / 'були та'к'і /
 шо мли'ни 'мали / ў нас 'було два'нац'іт' мли'н'іў ў с'іл'і / ц'і мли'ни ўс'і жи'ди
 три'мали і ўден украї'їнец три'маў (Вс); во'ни штил'ували / йім прихо'дило ў
 Черн'іў'ц'і / во'ни полу'чали / накла'дали / 'Божі! то та'к'і мага'зини велик'і
 'були / бумба'к'іў / ўс'ого / што'ф'іў / турпа'н'іў шо ти хоч там 'було ў

мага|зин'і (Лж); були і жи|ди / і ри|муни |були / в'і|так |руск'і прийш|ли / ма|г'ари прохо|дили |через |наше село / |н'і|мц'і |були на с|тац'ійі / |через с|тац'ійу прої|хали (Нп); у |нашому си|л'і |є і укра|їнск'і і ру|мунск'і і |руск'і |є і |н'і|мц'і |є / |є |єс'іл'ак'і |ї нас // ру|муни ка|зали шо ми |є дур|н'і буко|винц'і / ру|муни да|їно ка|зали шо дур|н'і буко|винц'і / а |деко|тр'і ка|зали шо буко|в'іна гра|д'іна / шо Буко|вина так |як го|род |фа|їній |али |л'уди ни|добр'і / на нас ка|зали (Мх); ми з|вали|си укра|їнск'і / Укра|їїна / а ми буко|винц'і / бо то Укра|їїна ту|да ку|да Л'в'і|ї / а |є |наше су|да |я м'іс|цев'іст' |є Буко|вина (Іс); в'і|д Дн'іс|тра ту|да то Укра|їїна / а ми |ще Беса|раб'і|їа / а Кіцманський р-н, Заставнівський |є що? |є |їже |Запа|дна Укра|їїна (Лн); пол'аки не |дуже нас л'у|били // |як ми |єс |їшли ки|дали у нас |я|кой|ус' |єлино|їу (Дж); |є ми |єс'і |гаї буко|винц'і то |є тут |я ни з|най|ї |к'іл'ко тут |нац'ійі|ї |було / |турк'і / |мар'і|їа |кас те|рез'і|їа |була / і |н'і|мц'і |ї |а|їстр'і|їа / ру|муни тут |дуже ба|гато / і ти |щи|таї шо з у|с'іх |їх ст|ран'і|ї кот|р'і тут |були / ни з|най|ї |ч'о |я буко|вина та|ка |дуже |мила та |добра |каж|ут шо тут |сильно на |наш'і буко|вин'і |є |єсе|го доб|ра // а|ди то з |кож|дої|ї ст|ра|ни |є с|лово ли|шене ну таї |ви|диш |є та|ке с|лово шо ни |ма|їєш |як переї|начити / а |є та|ке шо переї|начу|їєси (К).

Про євреїв: |я то|б'і |каж|у / во|ни |жили |коло |цент|рал'ної до|роги / |мали склеп / |як |їх |били / ваку|вали то |наш'і |л'уди|є там по|захо|ди|єли по|душ|ки за|би|рали |ко|ци / |їх в'і|го|нили с хати / мурду|вали / так шо во|ни |дуже |були по|нев'і|рен'і |али з|разу / |як за ри|мун'і|ї во|ни |жили то |їни |добри |жили |фа|їно |жили та|зду|вали / н'і|кого ни з|битку|вали|є |шоби ни за|пла|тили шо де |роби |ї |него / пла|тили / про|сили |їд'іт ро|бити таї пла|тили бо |я са|ма |ї них ро|би|єла / |я ма|ло|ї |їшла до ш|коли то |їна / д|виси Ли|с'ун'о би ти прийш|ла |рано / би ти ми|н'і ву|гон' на|клала у |єруб'і // |я на|кла|ду ву|гон' а |їна ми|н'і |булку з |маслом а то де? Бо|жи! |булку з |маслом |мати то |є |було ве|лике! / ве|лика зарп|лата! / |я |їду до ш|коли |їже |ма|їу |булку з |маслом // а |ї по|не|д'і|їнок во|на ми|не |їстр'і|ча|є |щи шо с ми|н'і

да|йе / тка |була |добра жи|д'їука |Фейта / си нази|вала // а йак ўже прийш|ли
|руск'і / то ўна си пере"хри"с|тила на |Фан'у (Лж).

А не обзивали один одного за національністю? ка|цап це ўже тут ни
|було ку|да / це ўже буў ка|цап / а так то |кажи / за |кого во|на в'і|далас'а за
москал'а // ну то ўже буў в'ін:и|чанин / бо в'ін мос'кал' / бо в'ін /.../ а во|на
там за |кого |вийшла |зам'іж? у|на |вийшла |зам'іж за молдо|вана / то це
Гер|цайіўскі ра|ён / Гли|боцкі / молдо|ван // а за кого вона вийшла заміж? за
/.../ Соки|р'анскі ра|ён басара|б'анин / бо це бу|ла Беса|раб'іа // а за |кого
|вийшла |зам'іж? за |гуцула / |Вижницькі / Пу|тил'іўскі ра|ён // ни так
да|леко / |али це ўже / за |кого во|на |вийшла |зам'іж? за |гуцула з
Іванофран|к'іўщини / Стан'іслаўщини / тог|ди ни |було Івано_Фран|к'іўс'ка
// ўс'о / с|в'іта не|ма / ота|ке це бу|ло (БП); у|с'і хто |б'ілі а ни |чорні / з
д|ругой |област'і це ўже |були москал'і (Гр).

А переселенці були? у нас н'і|де /.../ ти|пер си за|ч'ели поби|рати іде до
Стеце|ви / до Крас|тавец х|лопец ци |д'іўчина / а ў нас |цего даў|но ни |дужи
|було / це ни даі|Боже би |д'іўчина дес з села іш|ла а|бо там х|лопец би ішоў /
це даў|но |цего ни |було // а ти|пер / ўс'о ў сил'і / ўс'о та|ко // а кот|ра ўже
|була з д|ругого села / таі ўже це ўз'аў а|бо йа|кус бо|гачку з |полем ўже до
села а|бо ўже таке|о (Пдв); |були та|к'і / шо х'і|ба би в'і|даласи / до|пустим
тв'іі х|лопиц уз'еў у |Ленк'іўцех / а|бо ў Лу|жанах / а|бо ў Шипин|цех / а|бо ў
Дуб'іўцех / но та|ко / |були та|к'і / шо прихो|дили ска|зати ў нев'іст|ки у |наше
сильо // Не переїжджали до вас? |цего ни |було аж / йак буў кол|гоз / то
приво|зили гуцу|лок д'іў|чат на ро|боту (Мм); ў нас чу|жих ни|ма / |шоби |були
з д|ругих дер|жав'іў ци шо / а |наших ба|гато / т|риц'іт' л'у|диі ў нас
|в'ііхали ў д|руг'і дер|жави / т|риц'іт' л'удиі (Брд).

Риси людини

Т'і |даўн'і |л'уди / во|ни |були ни та|к'і ў|чен'і / |али |були ро|зумн'і / ўс'о
ро|зум'ілі / з|нали / пророку|вали // |нав'іт' буў |д'ідо / йа ўже ро|била ти|пер
при Со|в'ецк'ім Со|йўз'і ро|била секрета|рем / ў |мени у|часток буў / а там

о|ден |д'ідо на гор|б'і / а в'ін но|сиу|волос отоко|во таї|дуже куче|р'евий / а
 йа ўсе п|рйіду до |него таї|кажу|вуїку / а ч'о ви ни п'ідстрижи|теси / йек
 чо|ло|в'ік? / а в'ін ми|н'і лиш ска|заў / йа це за|помнила ц'і сло|ва і ти|пер
 со|б'і |думайу / в'ін ска|заў гаї_гаї! п|рйіде та|кий час / |будут і|ти ви ни
 |мети з|нати / чи то їде чо|ло|в'ік / чи то їде |ж'інка // шо так |будут
 но|сити / ну ди|в'ітси йак то їе / |д'ійсно! л'у|дина йак з|найе / йак шос
 пророку|вала (БП); йа |була ма|лен'ка то |коло |мого |тата жиу|чоло|в'ік /
 |дуже |б'ідний |але з|рамотний буу / |р'ідко |були з|рамотн'і |л'уди / таї до
 |мого |тата |дужи йшли |л'уди на поси|ден'ки // ко|лис та|ко |веч'ір шо?
 ти|пер |диу|л'аси ў тили|в'ізор а ко|лис шо могли ро|бити? // а в'ін
 роз|казуваў шо |маїе |бути // а ми / ў |мени шчи брат їе / ми у|бойе |були
 ма|л'і таї|радимси / на пи|чи сиди|мо // а в'ін |кажи / |видиш Ми|хаїле п|рйіде
 та|ке у|ремїа шо |дужи не|навист' |буди / |будут та|к'і жи|л'ізн'і пта|хи /
 у|вес' св'іт |буде об|сотаний д|ротом / на|род пом'ішайеса / |будут хо|дити
 по|латан'і // таї ўже ба|лакайут о|бидва / ну йак по|латан'і? бу|де та|ка
 б'ід|нота таї|будут ла|татиси? а се |бачиш шо? це ти|пер л'у|дина та|ка //
 |обишм шо в'ін ка|заў то ўс'о ўже с|поўнілоси (Вр). 'гарний': йа тоб'і с|кажу
 / шо йа |д'іўчина / |д'іўка / д'і|вочила // таї то так ма|лий сн'іг буу / а ту|да
 ўдо|линку / а то |шо |були парка|ни? / пло|ти горо|жен'і! / таї |верби таї ўсе
 ў два |роки вер|бу ру|байут таї пло|ти го|род'а // таї |кажи раху|вати / так
 йак ти |д'іўчина а|ну це сп|робуї ко|лис на Ан|дреїа // п|рйішла |коло п|лота /
 де пл'іт го|роженїї таї / н'і о|ден / н'і два / н'і три / н'і ш|тири / н'і п|ьет' /
 н'і ш'ішт' / н'і с'ім / н'і |в'іс'ім / диу|йатиї йа|кий! // а йа п'іш|ла / ме|не
 зас|тавили / д'іу|чата см'і|йалиси таї ми|не зас|тавили // ти|пер плот'іу
 ни|ма / во|на ўже не |буди |мати де (сміється) // а йа п'іш|ла со|б'і таї
 раху|вала диу|йатиї / такий|дужи |фаїний |количок шо |фаїний / р'іу|не|н'кий !//
 а ўни |кажут / иї / йа|кий то|б'і |фаїний си ўдаў / а|ну д|ругий раз / по_п|раўд'і
 д|ругий раз тим |пендом // за|чала йа в'іт:и раху|вати / а! кри|вий! / кри|вий
 буу / ка|л'іка д|ругий чо|ло|в'ік / а |першиї б|равий / |фаїний буу! / куче|р'авий /

чорний чупир такий / як би їму наробиў / тутто си позавивайут кучир'ї /
 моц буў кучир'авий / колис було модно шоб кучер'авий / чорний і дужи
 кучер'авий / чорний чупир і чорн'ї оч'ї / а лице б'їле / румн'аний / чирвоний
 такий буў шо ну ў лице! (Лж). Коли хвалять якусь дівчину, як кажуть? файна
 / ўродлива / мудра отакево // а то колис така була / знайеш / як ѓе таке
 одно розкажу / була одна колис / як ѓа д'ївочила / таї приїшла мама на
 танц'ї / хочи закликати дон'ку / таї кажи хлопц'ам в'їкликати з клубу /
 таї кажи / хлопц'ї / заличтити нам ту Ганушку / вуїно / котру Ганушку? /
 а ту / файну / ту файну / вуїно / тут ѓе Ганушок багато файних / та ту /
 найкращу! // так та Ганушка файна і ўже стаїра / і кажут Ганушка
 Файна / це на ўс'ї / на ц'їлий кут Д'їмиче і Заболот'їу / ўс'ї кажут то
 Ганушка Файна // і так шо ту найкращу / ту Ганушку файну (Зб); файна
 на циїле сиїло / у нас була одна така файна д'їўчина / ўчиласи ў
 ун'їверситет'ї а то було таке велике тогди / тїпер ўже багато си ўчут
 ў ун'їверситет'ї / ѓої! воїна так'ї така файна на циїле сиїло! (Зб); це ни з
 україїнської мови / це файний з ѓакоїс заїшлої мови / у нас файний гарний
 (Ус).

Чи порівнюють зовнішність людини з чимось / кимось? ну та л'їдину
 н'ї з ѓакоў твариноў ни можна зр'їун'ати // ѓак можна сказати? // шче
 деколи кажут / шо ѓакшо не файна л'їдина / кажут ѓак малпа страїна
 // це таке кажут / но а б'їрши шо можут зр'їун'ати? // з ѓакоўс
 твариноў ни зр'їун'аїеш л'їдину / це ни можна (СК).

‘статурний’: файний / а казали і ф'їгуровий / ф'їгуровий? ѓа ни чула
 цего // знайу шо файний / а тїпер воп'шч'е їкїїс лексикон такий бан'д'їцкїї
 у моло'д'ож'ї // жаргон шо ми ни знайемо н'їчо со'б'ї (Лк).

‘білява людина’: воїна опиїсала / шо тої Ван'а б'їлий / то блинд'їн ни
 знайу шо це ѓе наїт' не розум'їїу / а цеї ѓак па'н'енка ў мени / шо цеї
 дохтор' / в'їн файний // а тої кажи настоїаїшчий пол'ак / бо смаг'л'авий
 чорний худош'чавий / но тої с'тарий настоїаїшчий пол'ак / ѓак то воїни
 кажут л'аїшчик чи ѓак? // то воїни по'с'вому кажут / так ѓак то колис

ка|зали шо ш|л'ахта // а тої ви|сокий / а цей чор|н'авий / а т'і два г|руб'і од|нак'і / лиш тої о|ден на ли|це |б'іл'иши на |тата / а цей |б'іриши на |мени / |али по |росту од|нак'і / по груби|н'і од|нак'і (Вс).

‘чоловік з бородою’: у нас / з|найіти / так н'іх|то ни |ходи з боро|доу / тої |м'іс'ац' |ход'е / тих |сорок ден' ни |гол'утси йак |родич'і ўмрут / ни |гол'утси до |того ў|б'іду / |жертвуйут / а так ни|ма / це ў|чен'і |л'уди з бо|родами |ход'е // йа так ди|виласи / ў нас йе там ўго|р'і / шо во|ни жи|йут / в'ін при|ходи / шо |маїе |бороду / в'ін т|рохи ў|чений / так пере|важно / ви |добри з|найіти / ўс'і ў|чен'і з бо|родами (РДН); е/ тої ву|сач / ў нас ни |було |цего / це |зари ўс'а моло|д'ож ўс'і з |вусами |ран'ч'и то |було дес два чоло|в'іки з |бородами |були на си|ло / йа|к'і хо|дили до |церкви во|ни со|б'і поли|шали |бороди та|к'і бо ади|во а|ди йе два|нац'іт а|постол'іў у|с'і з |бородами ну таї во|ни так хо|дили во|ни со|б'і це позаво|дили йіх це хтос застаў|л'аў? / |було три чи ш|тири |л'уди ў нас та|к'і боро|дач'і (Зл); липу|вани / то йе ў |Б'іл'і К'ір|ниці липу|вани / ти|пер во|ни ўже то а кот|рий ста|рий / |кождий раз ц'і липу|вани |мали |борду ве|лику |мали |чупир (Чрп).

‘глухий, який недочуває’: г|лухман варти|к'іўский / ў нас йе си|ло йід|но шо |кажут шо глу|х'і там |л'уди (Врн); ў нас шчи |кажут г|лухман варти|к'іўский / йа |тоже не доче|вайу / |моїї |д'іти йак приї|жайут та |кажут: „Мамо / ти шо ў Варти|к'іўцах ро|дилася?!” бо там ў Варти|к'іўцях |дуже ба|гато глу|хих л'у|диї / так шо спо|кон в'і|к'іў ше в'ід|коли йа за|помнила з |д'ецтва так |кажут і так во|но п'іш|ло □ п'іш|ло і так ў нас от г|лухман варти|к'іўский / це у ўс'іх |селах тут у нас так нази|вайут (Пр).

Зневажливі назви для кривої людини: йа та|ке ни з|найу н'іц / ни з|найу ни|чо / |шоби це ка|зати на сла|бих л'у|диї / це йе уро|жен'і та|к'і |л'уди / шчо ти йім |будиш ка|зати? / йа ни з|найу / це та|к'і |л'уди / шо у|ни |майут на ўсе |в'ідпов'ід' / йа ни з|найу / йа |бойуси то б|рати до уваги / їка л'у|дина ўро|диласи / та|ка йе і так сприй|мати // то наї Бог бо|рони дур|нойї л'у|дини і шчи п'і|йа|к'іў цих пар|ишвих / йак то пїе / до |чого пїе шчи ї дур|не! / а та|ке

їке ўро|дилоси та|ке ѓе! / сла|бу л'у|дину ї|койіс ти то |будеи |кутати / ну з
 п'їа|ком / то ѓе страи|не! / з пийа|ком ни|чо ни мож зро|бити / то ѓе
 страи|не |горе! (РДН); то см'ї|єси шо ни собра|жає / но це ѓак созда|є
 при|рода / ѓак Бог даў (РД); з|найїти |л'уди обе|режно с|таўл'аси / бо ти / ѓак
 на д|ругого шос с|кажиш / |дивис:и / а ў|теби б'ї|да |в'їл'їзла / ни |кажут / ни
 |дужи шос |хочут ка|зати (РДН); це з|р'їх прози|ватис'а т'ї ка|л'їчк'ї а|бо т'ї
 / а|бо т'ї // во|на і так ўже ка|л'їчка (Тп); то ни мож ка|зати шос зле / бо це
 в'їд |Богa |дано (БН); н'їх|то ни диву|ваўси // тут о|ден та|ки су|с'їд м'її
 см'ї|аўси / в'їн хо|диў до |школи / |г'їўчинка ро|дима |була ка|л'їчка на |ножку /
 ну таї нал'а|гала на |ножку / а в'їн ўсе її на пе|рерв'ї ѓак |в'їдут / їди ти /
 кри|вуле / їди ти кри|вуле // по|тому в'їн ѓак си ўже|ниў / то |г'їўчинка у |него
 ўро|диласи ка|л'їчка на |ногу (Мм).

‘худий’: ти|пер з|найїти це ўс'о це |х'їм'їа / барабул'ї тро|їен'ї
 жуком / |паша на |поли то ўс'о ти|пер ц'а х'їм'їа / та їкиїс ти|пер на|род
 стаў др'їб|ниї / ма|лиї / |ран'чи маї|б'їри'ї / |були та|к'ї |моцн'ї |були / та|к'ї
 |були / ти|пер та|ких ни|ма / |мало ти|пер тих великих та|ких |ростом
 ви|соких // то |були |ростом в'ї|сок'ї / та|к'ї |моцн'ї (Іс); та шо |будут
 ка|зати / ѓак во|но са|раку та|ке стои|чене // таї|ж'їнка / таї чоло|в'їк / то
 ўс'о од|но с|лово |має / то ти|пер ба|гато чолов'їк'їў та|к'ї ѓе / ба|гато
 чолов'їк'їў шо вісихають / бо то |кур'е / го|р'їўка с:и|хайе / |суши / по ли|цу
 з|моршки / а |т'їло в'їси|хайе ўс'о / а то розпу|хайеси ота|ке |черево / та|к'ї
 моло|д'ї / отакево|о (Чрш).

‘людина з великими губами’: а |кажут / шо та|киї чоло|в'їк / то
 |добриї ѓа|киї |має з|руб'ї |губи / а кот|риї |має тон|к'ї |губи / кот|ра
 |ж'їнка |має тон|к'ї |губи / то |дужи ў|ритна / иї! / та|ка за|пишнена / |али
 їка ў|ритна / до|питлива ўм'їє си запи|тати ї у|м'їє в'їдпо|в'їсти / а
 чоло|в'їк |має з|руб'ї |губи / ви ни ди|в'їтси / шо гу|батиї / в'їн |має |бути
 |добриї (Ус); ѓак з|лосниї / то вар|гатиї / а ѓак маї|добриї / то гу|батиї // А
чого кажуть варгатиї? бо на |губи |кажут |варги |часом (Брд).

‘людина з великими зубами’: клан¹цата // А чому так? то¹го шо ¹зуби ве¹лик¹і / а н¹е то зу¹бата і так ¹можут ска¹зати (СК); клан¹цатий / бо ¹зуби ве¹лик¹і (Тп); ¹б¹іл¹ше клан¹цата по¹л¹ростому (Вв); клан¹ца¹ки та¹к¹і ве¹лик¹і ў¹ него (Брд); зу¹батий шчи на ¹того ¹кажут / хто сва¹ритси (Брд).

‘беззуба людина’: ¹цего ни бу¹вайе ¹шоби моло¹да л¹у¹дина ўже ни ¹мала зу¹б¹іў / а с¹тарша / йак пов¹іпа¹дайут ¹зуби / то ў про¹тези (СК); ти¹пер кла¹дут ¹чил¹уст¹і / так шо ўже ни ¹ход¹е (Лк).

‘людина з малими вухами’: ¹кажут шо йак ¹вуха ма¹лен¹к¹і / то ¹дужи ро¹зумний / а йак ве¹лик¹і / то йа ўже ни з¹найу / їде копи¹л¹ук / бо ¹вуха ма¹лен¹к¹і / бо в¹ін бес ¹тата ўро¹диўси / ¹али ро¹зумний (Ус).

‘лівша’: ¹дужи ¹моцний / та л¹у¹дина шо на ¹л¹іву ¹руку ¹робит ¹дужи / ў ¹мени чо¹ло¹в¹ік буў страш¹ний л¹і¹вак / ко¹сиў / ¹найт¹м¹іг ко¹сити / ко¹сиў на п¹раву / ко¹сиў на ¹л¹іву ¹душчи (Ус).

‘лисий’: со¹годні мо¹рози надво¹р¹і / т¹реба раху¹вати ¹лисих / мо¹роз надво¹р¹і би си пере¹с¹іў / би буў ¹мениий т¹реба раху¹вати ¹лисих (Зб); при¹шоў чо¹ло¹в¹ік ¹лисий / а ў нас ¹кажут ни ли¹жи мако¹г¹ін йак¹шо тре ¹бабка ў ма¹к¹ітр¹і мак / бо ¹будеш ¹мати ¹лисого чо¹ло¹в¹іка / ни ли¹жи! // а то при¹шоў чо¹ло¹в¹ік і ¹ж¹інка / а ўна ¹кажи / ¹т¹от¹у ви шо ли¹зали мако¹г¹ін шо ў вас ¹лисий чо¹ло¹в¹ік?! (Тв).

‘гарно одягнений’: а йа йак ў Чер¹н¹аўського к¹ін¹чиў / ку¹пили ми¹н¹і ко¹т¹ум / ко¹т¹ум кра¹ватку ¹файно / та¹кий у¹же йак пан // йа пи¹оў на ¹даниц / а на ¹даниц ми¹н¹і ¹кажут ти шл¹ах¹тун заби¹раїси ¹в¹ідси / бо то хо¹дили ў порк¹а¹ницах таї ў та¹к¹і со¹рочк¹і / йа п¹шоў до¹дому таї ¹кажу ¹мамо ми¹н¹і ¹кажут шл¹ах¹тун // А шляхтун на кого казали? у нас та¹ко йе / йа вам пойас¹н¹у йак / ¹були так у нас ¹л¹уди од¹н¹і ¹були шл¹ахта / а ¹друг¹і мужи¹ки і по¹л¹аки ¹були // Шляхта це були українці? укра¹й¹інц¹і / во¹ни ¹були з мужи¹к¹іў / і то так розви¹вали ворож¹нечу м¹іж л¹уд¹ми /от на¹рим¹ір ¹танц¹і / ц¹і шл¹ахту¹ни ни йшли на ¹танц¹і а ро¹били бал¹ / ок¹ремо / йа ¹тожи хо¹диў на бал¹ / йа ўже хо¹диў ў ко¹т¹ум¹і йа со¹б¹і пан буў / йа їду на ¹даниц їди на бал¹ ц¹і ўже кри¹ч¹а // кри¹чали ¹д¹іўки // та йа шо ¹робл¹у / ¹тажи йа

маў так / коли ўже це |було |яа при|шоў до|дому |кажу |мамо ми|н'і це
 |кажут шл'ах|тун / шо ро|бити? / |мама |кажи ку|пи бом|бак³ / |яа п'ішоў даў
 |мам'і п'ет' |соток кушту|вало / |мама |в'іткала полот|но / |ц'оц'а Фро|з'іна
 ца ми|н'і ўшла со|рочку та|ку з |цир'ками на|до|лин'і |коло |гатк'іў
 |цир'ками / тут ми|н'і зро|била к'в'ітку / ну |яа п'шоў на |даниц то д'іў|к'и
 ўс'о |диўйаси // |кажу |видиш // ку|пиў со|б'і ку|шину / доро|гу / ку|шина
 кушту|вала п'ет'сот // та|ку |файну ку|шинку / капи|л'ух та|киї / |яа хо|диў
 |яак пан // Інф.2 (жінка): в'ідр'із|н'алис'а |од'агом / бо |н'ібито шл'ахта / ну
 д'іў|чата ўби|рали су|к'енку / сп'ід|ничку / бл'узочку |гарну там / а ўже
 |н'ібито му|жичка то ўби|рала / а то шо ни |гарний |од'аг? / то та|ку
 |горботку / та|ку со|рочку |вишиту / |яак ўби|ре ну |яак к'в'іточка (НСт); ў нас
 |ран'ши шо |яа заз|нала но|сили та|к'і |доўг'і чуп|ри / чоло|в'іки / і со|ломн'ений
 капи|л'ух і та|киї |доўгий |чупир / а хо|дили ў порт'а|ницах н'е ў ш|тан'ах / у
 ш|тан'ах |яак в'і|тна |шла / ру|муни тут |були / то ўже но|си|ли шта|ни /
 с|подн'і / |кажым с|подн'і на ц'і б'р'уки / це с|подн'і (Лк).

‘чепуруха’: |яака |дуже" нар'а|жайеси / |хоци |перед ус'і|ма |вигл'ад'іти
 в'ітр'ішку|вата / а |яак і|де / шо |кажи / зби|райеш'а шо на |в'ітр'ішки
 ідеш? / на |в'ітр'ішки / це з|начит пока|зати се|бе ў|с'ім / |шоб на |нейі
 в'ітр'іш|чалиси (Гр); та|ка / шо |дужи си минд|рит |яак на|р'ажу|йеса |файно /
 це минд|ритса (Тп).

‘неохайний, обдертий’: та|киї дран|тивий / шо ўже ни |можеш |шос
 су|б'і ку|пити? / ўже ни ту|во ч'о та|кому хо|дити дран|тивому / |тоже
 |кажут та|ка о'б|дерта / дран|тива / ч'о|го / шо то ни мож |л'іпиш? (Зб);
 л'і|нивий / л'і|ну|йеси |наіт' з'іб|ратиси (Брд); це |йе два с|мисли / с|тарец
 |яак|шо в'ін /.. / а не|р'аха |яак|шо не |хоче / не|р'аха це су|часне с|лово (Гр).

‘курець, той, хто багата палить’: ж'ін|ки ко|лис не ку|рили // то ти|пер
 ў|з'алиси д'іў|ки та ж'ін|ки ку|рити / а ко|лис де / |Божі боро|ни / |цего ни
 |було.ў си|л'і |цего ни |було / мо|жи / дес і |було / а |яа ни з|найу (Мм), фарди|гуни

³ Рум. *bumbac* – бавовна [ЕСУМ 1, 327]

ї фарди|гуни |зитар за |зитаром (Лк), йі най пес ли|це ў|сере тим ж'ін|кам шо
|кур'а (Пг), ж'ін|ки ко|лис не ку|рили / |л'уди |добр'і / це де ко|лис! (СтВ).

‘мрійник’: ко|лис |мало ў|жи|вали та|ких сл'іў / ко|лис |тешча ска|зала шо
|д'ецкий |розум ми|н'і за шо? йа ку|пиў к'іно|камеру |перший у си|л'і / а йа |майу
д'і|теї йе на п|л'іўц'і в'ід |ш'ідис'ет диў|йетого |року / ўс'і |випуски ў |мени на
вос' |мимит|роўц'і / ну таї ч'о йа |витратиў |грош'і |зам'іс'т' |того щоб
по_ха|з'аїски |думаў а ў |него |д'ецкий |розум / а йа помс|тиўс'а на т'іі п|л'іўц'і
не|маїе йі|йі / ўс'і йе а йі|йі ни|ма! (Рх).